

Tractatus in Evangelium Joannis librorum XIV. Opus de operibus sanctæ et individue Trinitatis librorum XII. Opus in Apocalypsin 5 Joannis librorum XII. Opus in XII minores Prophetas librorum XXX. Opusculum de victoria Verbi Dei (quod pene tuum proprium est) librorum XII [XIII]. Et opus de gloria et honore Filii hominis secundum Evangelium Matthæi, in quod tu more tuo me impulisti. Et opus ex libris Regum, de glorioso rege David, in quod me Dominus meus Coloniensis archipræsul vehementer impulit, quorum in altero usque ad octavum, in altero usque ad undecimum librum processi (2), in quibus nunc teneor, quæ cum vita comite, perfecero, dimittam et ista per manum tuam in conspectu Domini, et adorato Domino epulabor in omnibus bonis, quæ dederit mihi. Opusculum quoque in Canticis canticorum VII libellis explicui, quod tu tanto libentius legisti, quanto fidelius ac devotius beatam Virginem Mariam, dilecti Filii Dei Genitricem diligis, cujus honori idem opus totum dedicari studui. Hæc commemorans plurimum congratulor tibi quod aliquem jam fructum perceperis magnæ dilectionis, quia Verbum Dei te semper dilexisse et diligere optine novi. Hoc verbum flamma tua est, lux tua est, et hæc habens in corde et in ore tuo, lucerna tu es quam Deus, qui accendit, non solum absconditam esse noluit, verum etiam majore quam eras in domo majus super candelabrum quam steterat, poni ac lucere voluit (*Matth. v*). Nec dubito, quin omnis simplex oculus te videns, congaudeat propter lucem verbi, quæ ex ore tuo radiat, credo tanto abundantius, quanto plures in domo sunt, in qua lucem hujuscemodi ministrare debes. Ego præcipue exsultare debeo in lumine tuo. Nec vero ad horam exsultare volo, aut debeo in hoc lumine tuo, sed in exsultationem sempiternam tendo, quo et te tendere scio. In hoc est enim vera exsultatio, non quia ditior, aut gloriosior factus es in hoc sæculo, sed quia divitiarum præsentium et hujus gloriæ cumulus atque perfectio manet in cælo, dum divitiæ præsentis manum implent ad faciendam eleemosynam, cupienti thesaurizare in cælo (*Matth. vi*). Et gloria præsens, quoniam secundum Deum est, materia sit amplioris dilectionis, et gratiarum actionis, quia misericordiam hanc socia roborat veritatis spes, juxta illud: *Misericordia et veritas præcedent faciem tuam, Domine, misericordia te hic exaltavit* (*Psal. LXXXVIII*). Veritas illic te beatum faciet, scientem nunc, et perfectius sciturum tunc sanctorum jubilationem, de quibus ita dictum est: *Domine, in lumine vultus tui ambulabunt, et in nomine tuo exsultabunt tota die, et in justitia tua exaltabuntur* (*ibid.*).

(2) Complevit autem postea in Matthæum sane libros XII, in David XV

R. D. D. RUPERTI

ABBATIS TUITIENSIS

DE DIVINIS OFFICIIS PER ANNI CIRCULUM

LIBRI XII.

6 PROLOGUS.

*Ea quæ per anni circulum ordine constituto in divinis aguntur officis, et attentum auditorem, et eruditum, ut bene exponantur, expetunt venerabilium Scripturarum didascalum atque symmistem. Altissimarum namque signa sunt rerum, et maxima quæque continent cælestium sacramenta secretorum; quorum ad majestatem contemplandam, non nisi eruditus et religiosus quispiam aspirare idoneus est. Siquidem ab his viris ordinata hæc, atque in obsequium Domini nostri Jesu Christi, qui est caput Ecclesiæ, instituta sunt (*Ephes. i*); qui sacramenta incarnationis, nativitatis, passionis, resurrectionis et ascensionis ejus, et sublimiter intellexerunt, et prædicare voce, litteris atque hujusmodi signis fideliter et sapienter curaverunt. Videlicet imitati sunt hoc pacto benedictos filios Noe, Sem et Japhet, qui nuditatem patris, ridente maledicto Cham, assumpto pallio post dorsum suum, reverenti diligentia contexerunt (*Gen. ix*). Nam, quid aliud Noe de vinea sua quam plantavit (*Psal. LXXIX*), ipse inebriatus dormiensque et in tabernaculo suo nudatus, nisi Dominum Jesum Christum præfiguravit, qui a vinea sua, quam de Ægypto transtulit et plantavit, inebriatus aceto pœnarum (*Joan. xix*), sopitus somno mortis, id est habitu inventus ut homo, palam quod passibilis mortalisque esset, apparuit? Sed exeat et foris nuntiet, eumque infirmitatis arguat Cham, quod interpretatur calidus, scilicet omnis hæreticus caleus ad rixam, contentiosus et impatiens. Nam inclytus Sem, et dilatatus Japhet, videlicet catholici atque Apostolici Patres, honesto sacramentorum pallio, propter nos assumptam ornant et venerantur infirmitatem, et hoc post dorsum suum, quia sane infirma illa transierunt, nec ea præsentibus ipsi viderunt. Hæc vero sacramenta celebrare, et causas eorum non intelligere, quasi lingua loqui est, et interpretationem nescire. Qui autem lingua loquitur, inquit Apostolus, oret ut interpretetur (*I Cor. xiv*). Hoc inter spiritualia charismatum dona, quibus Ecclesiam suam Spiritus sanctus exornat, magis æmulari nos hortatur, ut prophetemus, id est, ut ea quæ spiritu oramus aut psallimus, mentis quoque intelligentia capiamus. Sed non omnino, quemadmodum si orem lingua, spiritus quidem meus orat, mens autem sine fructu est, ita*

de his quoque sentiendum est. Nam qui mysteria vel signa Ecclesiae fideliter et pie frequentant, quamvis causas eorum scire non potuerint, non tamen sine fructu sunt. Ideo quippe hæc instituta sunt, ut miro modo secreta Dei, quæ a paucis possunt intelligi, pene ab omnibus possint agi. Nunquid quia in operando soli vident oculi, cætera membra, quæ non vident et tamen operantur, sine fructu sunt? Sed unumquodque membrum suam dignitatem habet. Præminent autem oculi, qui cætera ducunt et dirigunt; igitur sacramentorum omnium opificem invoco Spiritum sanctum, ut qua per sanctos Patres hæc ordinavit, eadem mihi secundum sensum et auctoritatem Scripturarum, aperire dignetur gratia. Visum est autem hoc opusculum sic ordinari, ut primum ea quæ pene quotidiana sunt, deinde quæ certis temporibus et causis variantur, digeram, ipso adjuvante Christo, cujus pio sanguine universa terra purpurata est, cujus victoriis cælum floret, cujus mysteriis tempora insignita sunt, cujus memoria dies et horæ ornatæ sunt. Illud a bonis omnibus hujusce studii meritum vel dignitas impetrare debet, ut, quamvis vetus cum suavitate vinum bibere assueti sint, nostra tamen musta despuenda non judicent. Neque enim auctoritati veterum quidquam detrahimus. Ammalarii scilicet et aliorum, si qui forte scripserunt de hujusmodi, sed licuit, semperque licebit cuique dicere salva fide, quod senserit. Primum quidem quotidianum nostræ servitutis pensum, videlicet septem diei horæ, quas canonicas, id est regulares dicimus, unde causas institutionis acceperint, jam dicendum est.

LIBER PRIMUS.

7 CAPUT PRIMUM.

De horis canonicis.

Septem canonicas horas diei non licet a quoquam, qui in conspectu Dei vacuus et ingratus apparere nolit, negligenter præteriri. Hæc siquidem Creatori nostro deferunt laudes, et pro certis ac magnis ejus beneficiis quasi vecitgales sunt gratiarum actiones. Sol namque verus et dies æternus Christus, duodecim habens horas spirituales, et sempiternæ secum stantes, has septem horas temporaliter currentes clarissimis misericordiæ suæ radiis illustravit atque dedicavit. Singularum rationes de thesauro Scripturarum proferemus.

CAPUT II.

De prima.

Prima hora Creatori nostro laudes referre debemus, ante omnem curam corporis, qua scilicet hora Dominus noster jam consputus et illusus, atque alapis cæsus, et adhuc opprobriis saturandus Pilato propter nos ligatus astitit (*Matth. xxvii*). Itemque, redivivus stans in littore, cum in captura piscium, a quibus retia rupta non sunt, significasset Ecclesiam, qualis futura est in resurrectione mortuorum, mellitum cum septem discipulis celebravit convivium (*Joan. xxi*). Quia ergo primum quærendum est regnum Dei, et cætera adjicientur nobis (*Matth. vi*); et in lege jubet Dominus omne sibi primitivum offerri (*Exod. xiii, xxiii*), primum offeramus horam diei nostro Redemptori, et quæramus regnum ejus, qui passus est propter delicta nostra, et resurrexit propter justificationem nostram (*Rom. iv*).

CAPUT III.

De tertia.

Hora tertia duplici ratione splendet insignis. Namque hac hora Dominus Jesus spinis coronatus, et linguis Judæorum crucifixus est (*Matth. xxvii*), juxta illud: « Filii hominum, dentes eorum arma et sagittæ, et lingua eorum gladius acutus (*Psal.*

A lvi), » videlicet quia Pilato judicante illum dimitti, « firmaverunt sibi sermonem nequam (*Psal. lxxiii*), » pertinaciter clamando: « Crucifige, crucifige (*Joan. xix*). » Et Spiritus sanctus, qui in remissionem peccatorum non fuerat datus, antequam Jesus esset glorificatus, super nascentem Ecclesiam in igneis linguis effusus est, et est impletum discipulis promissum Domini dicentis: « Vos autem baptizabimini Spiritu sancto non post multos hos dies (*Act. i*). »

CAPUT IV.

De sexta.

Hora sexta Christus Dominus propter nos in cruce exaltatus est, ut ad se omnia traheret, et extincto modico lumine Judæorum, de quo ipsa lux vera dixerat: « Adhuc modicum lumen in vobis est, currite dum lumen vitæ habetis, ut non tenebræ vos comprehendant (*Joan. xii*). » Corporalibus quoque super terram irruentibus tenebris, lumen verum transivit ad illuminationem gentium.

CAPUT V.

De nona.

Nona quoque hora, jure in laudem Dei clamamus, quando « clamans » Dominus « Jesus voce magna emisit spiritum, » latrone admissio in paradysum (*Matth. xxvii*; *Luc. xxii*; *Marc. xv*), et venia, quamvis sero, veraciter pœnitentibus et confitentibus dedicata, et rescisso velo legis et prophetarum, cœpimus revelata facie contemplari gloriam Domini. Tunc etiam latere ejus perforato formandæ Ecclesiae profluxerunt elementa [sacramenta], sanguis quo redimimur, aqua qua abluimur (*Joan. xix*).

8 CAPUT VI.

De matutina et vespertina synaxi.

Vespertinæ atque matutinæ laudis sacrificium magnis est nobis sacramentis dedicatum. Omitto quod in umbra veteris Instrumenti, mane et vespere juxta offerrebat holocaustum, de quo dicit lex: « Sacrificium est Domino in odorem suavitatis oblatione

perpetua in generationes vestras (*Exod. xx*). » Ad evangelicam enim propero gratiam: Inde harum splendida clarescit horarum dignitas. Vespere Dominus panem et vinum assumens, et veritatem sui corporis et sanguinis repræsentans (*Matth. xxvi; Luc. xxii*), suis portatus in manibus, testamentum scribit suis hæredibus (*Hebr. ix*); humilitatem scilicet et charitatem, lavando pedes discipulorum, maxime commendans, iterumque recumbens, longi solemnitate sermonis, amicis et filiis jam moriturus ultimum vale dixit (*Joan. xiii*) Item in vespera sepelitur (*Matth. xxvii*). In vespera nihilominus apparens vivus in habitu peregrini, cognoscitur in fractione panis et hospitalia discipulorum corda injecto suæ charitatis igne succendit (*Luc. xxiv*). In matutino Petrum, qui ter negaverat, galli cantus redarguit, Dominus respicit, et negator pœnitens ad lacrymas confugit (*Matth. xxvi; Luc. xxii*). Item, diluculo sanctis mulieribus resurrectione Domini a dealbatis angelis annuntiata, tristitia fidelium jam incipit converti in gaudium (*Matth. xxviii*). Quæritur vivens cum mortuis, et vivum se ostendit, tangi quoque dignatur et adorari (*Luc. xxiv; Joan. xx*). Notandum quod cum cæterarum septenæ sint partes horarum, id est versus *Deus, in adjutorium meum intende, cum Gloria Patri, hymnus, psalmi, lectio, responsorium vel versus, supplicatio Litanæ, et oratio completiva*. His horis octavum additur *canticum de Evangelio*, quia scilicet canuntur pro octava, spectant enim in beatitudinem resurrectionis, qua maxime insignitæ sunt, juxta sensum illius evangelici capituli: « Vespere Sabbati, quæ lucescit in prima Sabbati (*Matth. xxviii*). »

CAPUT VII.

De completorio.

Hora completorii nobis illud commemorat de passione Domini, quod jam egresso Juda, « pavere cœpit et tædere (*Marc. xiv*), » factusque in agonia, prolixius oravit, et sanguineas guttas prostrato corpore sudavit (*Luc. xxii*), torcular tunc solus calcans (*Isa. lxiii*), et in futuro sanguinem martyrum pro posse fundendum præsignans. Itemque illud de resurrectione ejus, quod priusquam fecerat pacem inter Deum et homines (*Ephes. ii*), legatus fidelis rediens evangelizavit nobis, stans in medio discipulorum suorum, dicens eis: « Pax vobis (*Joan. xx*). »

CAPUT VIII.

De vigiliis nocturnis.

Vigilias nocturnas, de quibus et Propheta: « Media, inquit, nocte surgebam ad confitendum tibi (*Psal. cxviii*), » item evangelicæ nobis gratiæ claritas magnificentius instituit. Nam Dominus noster, media nocte de Virgine natus (*Luc. ii*); itidem, ut Samson quondam obsessus ab Allophyliis (*Jud. xvi*), media nocte confractis portis inferi surrexit a mortuis (*Matth. xxviii*). Media nihilominus nocte venturus asseritur (*Matth. xxv*), in similitudinem Ægyptii temporis, quando pascha celebratum est, et

exterminator venit, et Dominus super tabernacula transiit, et in typum nostrarum frontium sanguine agni postes consecrati sunt (*Exod. xii*). « Unde reor, inquit beatus Hieronymus, traditionem apostolorum permansisse, ut die vigiliarum Paschæ ante noctis medium dimittere non liceat populos expectantes adventum Christi, et postquam advenerit illud tempus, securitate præsumpta. festum cunctos agere diem. »

CAPUT IX

Cur vespere vel matutini, ordine a cæteris differunt horis.

Cum autem, exceptis nocturnis vigiliis, hæ septem sint horæ diei, matutini, prima, tertia, sexta, nona, vespera, completorium, matutini et vespere a cæteris horis et numero psalmodiarum et ordine hymnorum, non immerito differunt. Nam ex Veteri quoque Testamento, antiquam, ut dictum est, auctoritatem trahunt. Nec enim nihil momenti habere debuit in his antiquitas illa matutini et vespertini sacrificii, et, ut supra repetam, immolatio paschalis agni, quæ fiebat in vespera (*Exod. xii*), et illud quod fiebat in vigilia matutina, quia respexit Dominus supra castra Ægyptiorum, et interfecit exercitum eorum, et subvertit rotas currum, ferebanturque in profundum (*Exod. xiv*). Itemque illud quod in mundi creatione, aliis horis tacitis, commemorantur vespere et mane, in senaria divinorum operum distinctione (*Gen. i*). Jure ergo hymnum, qui est evangelicæ lætitiæ, exemplo Domini, qui hymno dicto exivit in montem Olivarum (*Matth. xxvi; Marc. xiv*); his duntaxat horis psalmi vetustæ auctoritatis antecedunt, et quia ex Evangelio maxima sacramenta commemorant, et ob hoc evangelicis decorati sunt canticis, hymnos eisdem pene conjunctos habent. Completorium quoque, quia apud quosdam canticum de Evangelio habet, cum eodem cantico post psalmos hymnum habet contiguum. Nec mirum, cum in psalmodiarum quoque titulis, nunc *Psalmus cantici*, nunc *Canticum psalmi* (*Psal. xxiv, lxv*), et ipsa commutatio ratione non careat. Omnium in commune horarum dignitatem reverendam et hoc indicat, quod carum initium, et finem pariter referimus ad Deum. Nam initio Deum *in adjutorium* invocamus, in fine *Deo gratias* referimus.

CAPUT X.

De ordine horarum in festivitibus.

Quoties de tempore gratiæ, materiam laudis sumptam habemus, verbi gratia, diebus Dominicis et sanctorum natalitiis, genua in ipsis horis non flectimus, stando proferentes libertatem et gratiam (*Gal. iv; Ephes. ii*), quæ colli nostri, qui eramus curvi, jugum ferreum confregit (*Jer. xxviii*), ut incederemus recti (*Isa. xlv*). Tunc et vigilias in tribus dispartimur nocturnis, ut non solum verbo, sed etiam facto, tres vigilias prædicemus, de quibus ait Dominus: « Beati servi illi quos, cum venerit Dominus, invenerit vigilantes; et si venerit in secunda vigilia, et si in tertia vigilia, et ita invenerit, beati

sunt servi illi (*Luc. xii*). » Tunc legendi atque canendi officia, quæ ad ædificandam Ecclesiam instituta sunt, numerosius concrepant, ut nos præparemus ad aperiendum Domino, quacunque hora pulsaverit (*Apoc. iii*), ad modum duarum Veteris Testamenti tubarum, quæ ad movendum castra crebrius atque concisius clangere jussæ sunt (*Num. xx*). Ipsa autem lectionum pluralitas non eadem in omni ordine est. Nam clerici novem, monachi duodecim legunt. Illis novenarius est tetragonus, id est æquis undique quadrus lateribus, hoc innuit quod verbum **9** et opus prædicatorum æqualia semper esse debent, his vero duodenarius inæqualibus constans lateribus. Nam ter quatuor vel quater tria, duodecim faciunt. Hoc insinuat, ut in uno magis extendantur, et exemplo Jacob, cum Domino luctantes claudicent (*Gen. xxxii*), scilicet minus operantes, ut amplius meditari queant hi qui fidem Trinitatis mundo quadrifido prædicant. Nam in utroque ordine pluralitas lectionum pluralitatem significat prædicatorum, qui ex tempore gratiæ plures in mundum missi sunt. Sic enim profunda nocte gallus ariores atque productiores cantus edere solet, vixina vero die crebriores atque citiores, sic ante incarnationem Dominicam pauci et rari, post vero multi et crebri præcones vitæ missi sunt. Paucitatem anteriorum in tribus privatarum noctium lectionibus, multitudinem posteriorum in Natalibus Domini vel sanctorum Novi Testamenti significamus. Adeo autem causa hæc vim rationis obtinuit, ut Romanus ordo, qui divinarum rerum causas secundum apostolicam fidem laudabiliter exsecutus est, in ipsa nocte paschali non plus quam tres lectiones habere decreverit. Illa namque nocte prædicatores sancti, scilicet apostoli, et numero pauci, et metu Judæorum muti, et de morte Domini mœsti, videri fugiebant, audiri metuebant. Nam in ipso crepusculo, referentibus sanctis mulieribus quod resurrexisset Dominus, et quod visus esset ab eis, non crediderunt, et visa sunt coram eis quasi deliramenta verba hæc (*Luc. xxiv*). Nec solum illa nocte, sed exinde quoque usque ad Pentecosten, causam eandem in paucitate lectionum considerat, quando prædicatores sancti et numero plures, et fervore sancti Spiritus facundi sunt. Non tamen minus rationi appropinquant, qui majestatem solemnitatis attendentes, integrum et solemnem lectionum observant numerum, quia et si apostoli muti fuerunt (*Matth. xxviii*), angelorum alloquia, et ipsius Domini frequens visitatio (*Joan. xx, xxi*), valde celebris et sequenda prædicatio est.

CAPUT XI.

Cur lectiones oratione prævenimus

Prædictas lectiones ideo oratione prævenimus, quia rogare debemus Dominum messis ut mittat operarios in messem (*Matth. ix*), et ut aperiat cor nostrum in lege sua et in præceptis suis (*IIMach. i*), ne semen verbi Dei, quod audituri simus, aut volucres comedant, aut spinæ suffocent, aut duritia

A petra frustrata radice supplantet (*Matth. xiii, Luc. viii*).

CAPUT XII.

De « Jube, Domine. »

Lecturus vero, benedictionem petens, hoc significat, quod nemo nisi missus aut permissus, officium prædicandi usurpare debeat. « Quomodo enim prædicabunt, inquit Apostolus, nisi mittantur? (*Rom. x*). »

CAPUT XIII.

De « Tu autem, Domine. »

Quodque in fine dicit: *Tu autem, Domine, miserere nostri*, hoc innuit ne ipsum quidem bonum officium prædicandi sine alicujus vel levis culpæ pulvere posse peragi. Nam, ut ait B. Augustinus: « Verbum prædicationis securius auditur quam dicitur. » Prædicator quippe cum benedicere se sentit difficile nimis est, ut non quantulumcunque spiritu elationis tangatur. Et quia quasi per terram ambulat, et pedes ejus aliquo pulvere sordidantur, idcirco misericordia Dei indiget, ut in hac parte lavetur, etiamsi mundus sit totus.

CAPUT XIV.

De « Deo gratias. »

Quod vero *Deo gratias* succinit chorus, non ad ultimam precem lectoris, sed ad totam lectionem respicit. Gratias namque agimus Deo, quod doctrinæ suæ panem nobis frangere dignatur, ne fame audiendi verbum Dei pereamus (*Isa. xiv; Luc. xv*). Nam et ad lectiones, quarum in fine, *Tu autem, Domine*, non dicitur, scilicet ad capitula horarum regularium quia verbum Dei est, in quo vivit omnis homo (*Deut. viii; Matth. iv*), *Deo gratias* succlamamus.

CAPUT XV.

De responsoriis.

Responsoria, quæ post lectiones canimus, nobis innunt sanctis monitis Dei factis nos respondere debere, ne simus similes pueris sedentibus in foro, ludentibus ac dicentibus: « Cantavimus vobis, et non saltastis, lamentavimus vobis, et non plorastis (*Luc. vii*). » Dicuntur enim a respondendo. Tristia namque tristibus, et læta lætis debemus succinere lectionibus. Si quidem neque moris est, neque decoris, ut, cum lector tristia dixerit, verbi gratia, quæ sunt pœnitentiæ, sive lamentum aliquod Dominicæ passionis, chorus in responsorio saltet de gaudio regni et gloria resurrectionis. Sed dum lector velut « Joannes non manducans neque bibens (*Matth. xi*) » prædicat pœnitentiam, nos itidem in responsorio ploramus; dum ille, velut « Filius hominis, manducans et bibens (*ibid.*) », cantat nobis de gaudio regni, succinentes eidem, apte saltamus. Quodque uno præcinente, tam in his quam in cæteris ejusmodi, chorus concorditer sequitur, illud astruit quod Apostolus obsecrat, ut idipsum dicamus omnes, et non sint in nobis schismata (*I Cor. i*).

CAPUT XVI.

De campanis.

Sonora esse instrumenta in Ecclesia, quibus ad laudem Dei populus excitetur, divinæ auctoritatis et antiquæ consuetudinis est. Nam olim tubæ aut campanæ, diversa quidem specie, sed eadem habentur ratione. Legimus in Levitico tubas ex jussu Domini factas, quarum usus esset in Jubilæo (*Levit. xxiii, xxiv; Num. x*), tantæ virtutis, ut ad crepitum earum corrueret Hiericho (*Josue vi*). Et Paralipomenon inter cantores, nablis arcana cantantes et inter levitas pro octava canentes, concinente et subsiliente David, septem tubarum clangorem personante coram arca fœderis Domini (*I Paral. xv*). At nunc ad constituendum Domino et ad annuntiandum mane misericordiam ejus et veritatem ejus per noctem (*Psal. xc1*), et ænea signa personant, et ad omnem horam divini officii, tanquam in exordio præclaræ orationis, has partes tenent, ut attentos docilesque ac benevolos divinæ laudis auditores efficiant. Hæc igitur Ecclesiæ signa atque illæ legales tubæ, unum atque idem significant scilicet sanctos Ecclesiæ prædicatores, qui « ad Sion montem et civitatem sanctam, cœlestem Hierusalem, et multorum millium angelorum frequentiam (*Hebr. xii*), » et ad futurum Dei judicium populum invitant **IO** et præparant, magnitudinem rei, magnitudine dicendi, qui possunt, exprimere contendunt, ut repositas intrinsecus aures cordis percellere, sensumque surdi auditoris ad audiendum flectere et vincere contendant. Quamvis ad potiora festinet oratio, prætereundum non est quomodo prædicator perfectus hujusce signi quadam similitudine formetur. Duritiam metalli, fortitudine mentis, plectrumque ferreum quo sonus eliditur, constantia sermonis imitetur. « Ecce dedi, ait Dominus, faciem tuam valentiolem faciebus eorum, et frontem tuam duriolem frontibus eorum, et ut adamantem et silicem faciem tuam (*Ezech. iii*). » Fugiens quoque terrenam habitationem, et dicens: « Nostra autem conversatio in cœlis est (*Phil. iii*), » sursum cor suspendat, pendensque de turri fortitudinis, quæ stat contra faciem inimici (*Psal. lx*), speculatorem se meminerit positum esse domui Israel (*Ezech. iii*). Gestet autem lignum crucis in capite, id est in principali suo, quod est mens, funemque exinde colligatum, id est vinculum charitatis, usque ad infirmos fratres, quasi usque ad terram porrigat, quo commonitus, personare, et os suum dilatare nunquam desistat, dicens: « Caritas enim Christi urget nos (*II Cor. v*). » Ita custos super muros Hierusalem constitutus, non taceat, sed quodcunque viderit vel audierit annuntiet, juxta illud: « Qui reminiscimini Domini, ne taceatis et ne detis silentium ei, et tota die et tota nocte (*Isa. lxii*), » instans opportune, importune (*II Tim. iv*), his qui dormiunt in lectis eburneis, et lasciviunt in stratis suis (*Amos. vi*), non taceat laudare nomen Domini, ne usque ad matutinum, id est usque ad tremendum.

A Dei judicium male peccato consepulti somno penent. Ad postremum illud notandum, quod quemadmodum ex tempore gratiæ plures prædicatores missi, crebrius theologicis concrepant symbolis, habentes donationes secundum gratiam, quæ data est eis (*Rom. xii*), differentes ita signa prædicta quantitate et sono differentia, quoties aliqua donationis evangelicæ festiva commemoratio sit, tumultuosius tinniunt, et pertonant crebrius, et productius reboant, ut dormientes in nocte, et ebrios (« qui enim dormiunt, nocte dormiunt, et qui enim ebrii sunt, nocte ebrii sunt [*I Thess. v*], ») ad laudem Dei quasi violenter excitent. Et si non evincunt sic, ut eos exurgere cogant ad orandum, ne intrent in tentationem, saltem secure dormire non permittant. **B** Trinum itaque solemnium diei classicum, id est matutinum, vespertinum, et quod ad missæ pulsatur initium, sic imitetur evangelicus prædicatorum chorus, ut semper prædicet lamentationes præsentis vitæ, carmen futuræ, væ, gehennæ!

CAPUT XVII.

De ministerio altaris.

Jam nunc ad thesaurum summi sacramenti, scilicet ad missæ secretarium accedere, quotidiani cursus ordo situs exposcit. Quod si mihi pervium fecerit thesaurarius salutis atque ordinator charitatis, si aperuerit clavis David, qui aperit, et nemo claudit, claudit et nemo aperit (*Apoc. iii*), gratulari, et cantare licebit animæ meæ, quod eam rex in cellam vinariam introduxerit (*Cant. ii*). Hoc enim sacrarium propitiationis est, hoc illud propitiatorium, in quod versis vultibus duo cherubim (*Exod. xxv*), id est duo Testamenta mutuo se aspiciunt. Nam quod in Veteri Testamento promissum, præsignatum et a longe salutatum, in Novo autem datum, revelatum et palam est factum, hic præsentialiter exhibetur, non in umbra, sed in veritate, non in figura, sed in re (*Hebr. ix, x*). Hic illud agitur, in quo noster David insanire videbatur regi Achis, quando tympanizabat pendens in cruce, et impingebat ad ostia civitatis (*I Reg. xxi*), id est ad conclusa corda non credentia sibi, quando ferebatur in manibus suis tenens panem et vinum, et dicens: « Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus novum testamentum (*Matth. xxvi; Luc. xxi*), » quando defluebant salivæ in barbam, id est videbatur loqui infantilia, dicens: « Nisi manducaveritis carnem meam et biberitis meum sanguinem, non habebitis vitam in vobis (*Joan. vi*). » Fugit quippe ab illo populo suo, quem nunc vocat Achis, id est quomodo est, eo quod dixerit: « Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? (*ibid.*) » Vocabat autem eum prius Abimelech, id est patris mei regnum, et accepto regno super verum Judam verumque Israel, nunc mysticum sensum Paralipomenon, « indutus stola byssina, vestitus Ephod lineo, » præcentor inclytus chorus ducit sacrificans, et subsilit coram arca fœderis Domini (*I Paral. xv*). O regem, o sacrorum principem! Quid sibi vult tantum, tam clari capitis

tripulum, dum tendit arcæ Dei tabernaculum, et indutus Ephod offert holocaustum, et in nomine Domini benedicit populum, ad quem, cum esset de tribu Juda, non pertinebat sacerdotium? (*I Par. xvi.*) Sed repulit Dominus tabernaculum Sylo, et occisis sacerdotibus Sylo elegit tribum Juda, elegit David servum suum (*Psal. lxxvii.*). Ecce prægesti de rex tribu [*f. prælegit rex de tribu, etc.*] Juda confidenter agere in his, quæ deberi sciebat filio suo, Domino suo, in quem hæc dicebat : « Juravit Dominus et non pœnitebit eum, tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech (*Matth. xii; Psal. cix.*) » Ecce imperat sacerdotibus, mandat levitis, ut sanctificentur, cantores constituit, eligit qui cantent arcana, qui canant pro octava, qui clangant tubis, qui personent buccinis, qui concrepent lyris, cymbalis, nablis, organis (*I Par. xv.*). In his omnibus ad filium respicit. « Ascendens enim in altum captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus (*Psal. lxxvii; Ephes. iv.*) » Sciendum namque arcam Domini, quæ interdum pro quovis rectore Ecclesiæ accipi consuevit, multo magis convenienter designare humanitatem Salvatoris Christi, quæ in latere fenestram habet, id est, vulnus lanceæ quo fluxerunt aqua et sanguis (*Joan. xix.*), intus continens manna, id est unitum sibi verbum Dei, et tabulas testamenti (*Hebr. ix.*), quia « in ipso sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi (*Col. ii.*) » et virga sacerdotalis et regiæ potestatis. Arcam ergo Dei noster David, mortis imperio, quasi regno Saul destructo, deducit in Hierusalem, et collocat in tabernaculo cœli, quod ipse tetendit (*II Reg. vi.*). Quod respiciens Ecclesia dièbus proximis sanctæ resurrectionis, exemplo prioris populi se excitat ad concinendum suo David, dum hoc responsorium cantat : *Decantabat populus in Israel alleluia (I Par. xv).* Canit ergo universa multitudo Jacob legitime, et ipse David cum cantoribus citharam percutit in domo Domini. Quidquid enim Israel canit, hoc magistro, hoc præcentore, citharas cordium digito Dei percutiente, didicit. Ab hoc concitatus jubilus chordis in voces corporeas chorique concentum, nunc graviter, nunc acute aut excellenter erumpit, et magni corporis Ecclesiæ per omnes gentes diffusæ, quia una fide resonat, cantus pariter, et in simul ubique et undique multiplex et unus ab ipso suaviter auditur. Igitur ordinem altaris, ordinem magnæ et interminatæ rationis jam libet attingere, et eorum quæ præcesserunt in capite, scilicet Christo, sacrorum principe sacerdotibus, qui sunt membra corporis, imitationem, ipso aperiante, vel ex parte cognoscere. Et primum de sacerdotalibus vestibus dicendum.

II CAPUT XVIII.

De habitu sacerdotis.

In habitu sacerdotali nihil esse quod vacet a ratione, apud veteres quoque constitit, sicut beatus Hieronymus scribens ad Fabiolam testis est. Apud nos ergo quanto sacerdotium Christi veteri sacerdo-

lio dignius est, tanto in habitu sacerdotali causâs habere probatur digniores. Illi enim sacras vestes secundum colorem, materiam positionemque cujusque ad quatuor elementa mundi, ad duo hemisphæria cœli partesque Zodiaci, ipsumque cœlum referentes, ad ultimum in auri lamina, quæ in fronte pontificis erat, inscriptum habens ineffabile Dei nomen (*Exod. xxviii.*), hoc significari volentes, quod omnia quæ subter sunt, Dei arbitrio gubernentur, justum esse commemorabant, ut pontifex Creatoris [Creatorem] non solum pro Israel, sed et pro universo mundo rogaret, licet nostri et beatus Hieronymus, juxta morem suum, in his quoque spiritualis intelligentiæ vela pandere soleant. Quoniam ergo nec vetera ratione caruerint, nos exemplaria cœlestium supergressi, ipsa potius in vero sacerdotio cœlestia contemplemur.

CAPUT XIX.

De amictu.

Sacerdos in officio altaris, capitis sui, scilicet Christi, cujus membrum est, personam gerit. Quidam amictu caput suum obnubit, donec super os casulæ illum revolvat, et velut caput aut coronam illi coaptet. Illud est quod in Apocalypsi legimus angelum fortem descendisse de cœlo, amictum nube (*Apoc. x.*); et in Isaia : « Ecce Dominus ascendit super nubem candidam (*Isa. xix.*) » Veniens enim ad salvationem mundi, Dei Filius, Angelus magni consilii, nube amictus est, dum divinitatem suam, quæ est caput et principium, in nostra carne abscondit. Hoc ergo carnis latibulum prima vestis sacerdotis, id est amictus significat.

CAPUT XX.

De alba.

Alba lineum vestimentum et strictum, quæ, ut Hieronymus ait, Hebraice dicitur *ephoad*, et est ab antiquo sacerdotalis ac levitici generis, longissime distans a tunicis pelliceis, quæ de mortuis animalibus fiunt, quibus post peccatum vestitus est Adam (*Gen. iii.*), utpote nihil mortis habens, sed tota candida, novam vitam sacerdotii ejus designat, quam docuit et in baptismo dedit, ut de baptismo surgentes, cingamus lumbos in veritate (*Ephes. v.*), et tota pristinorum peccatorum turpitudine celetur. Unde et David : « Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata (*Psal. xxx.*) » Lingua ejusdem vestimenti sursum affixa cœlestem ejus doctrinam insinuat. Unde Joannes : « Qui de cœlo venit, inquit, super omnes est, cujus testimonium qui accipit, signavit, quia Deus verax est (*Joan. iii.*) »

CAPUT XXI.

De stola.

Stola, quæ super amictum collo sacerdotis incumbit, obedientiam significat Filii Dei et servitutum, quam Dominus omnium propter sæculorum salutem obiit (*Gal. iv.*). Nam, quod cum magna reverentia cogitandum est obedenter passus et mortuus est Filius Dei (*Phil. ii.*), causam quippe mortalitatis,

scilicet peccatum nec origine contraxit, nec actu admisit, et idcirco morti nil debuit. Sed dedit illi calicem Pater, non iudex; amore, non ira; voluntate, non necessitate gratia, non vindicta. Et sicut Jacob liber et ingenuus, præcepto patris Isaac, et matris consilio Rebeccæ parens, servivit Laban, ut Raehel et Lyam in conjugium duceret (*Gen. xxxviii, xxxix*), sic Filius Dei, præcepto Patris et consilio Spiritus sancti obediens, servivit mundo, subjectis humeris ejus peccata portando, ut Synagogam de Judæis et Ecclesiam de gentibus assumeret. Cum ergo sacerdos stolam accipit, meminisse debet et scire, quia grande jugum, licet suave, grande, licet leve, super se tollit (*Matth. xi*).

CAPUT XXII.

De casula.

Casula magni sacerdotis nostri, Christi vestimentum, significat illud vestimentum veri Aaron, cujus in oram descendit unguentum, quod est in capite, primum descendens in barbam ipsius Aaron (*Psal. cxxxii*). Quod est illud vestimentum? Sancta Ecclesia catholica. Nam barba Aaron, quod interpretatur *mons fortitudinis*, barba, inquam, Aaron, id est Christi apostoli sunt, atque apostolici viri, fortes et perfecti. Unguentum autem regale et sacerdotale Spiritus sanctus est, cujus tota plenitudo est in capite, scilicet Christo (*Col. ii*), atque inde primum in apostolos quasi in barbam, deinde in totam Ecclesiam, et usque in extrema membra Ecclesiæ, quasi in oram vestimenti descendit. Casula ergo, vestimentum Christi, quod est Ecclesia, significat. Est autem integra et undique clausa, ut unitatem vel integritatem veræ fidei demonstrat. Huic autem superducitur, et ori ejus apte circumponitur amictus, quo ante caput sacerdotis tegebatur. Quem, nubem humanitatis ejus, in qua latuit divinitas, significare jam diximus, quia videlicet caput, corona et decus Ecclesiæ humanitas Christi est, caput autem humanitatis Deus (*Ephes. i; I Cor. xi*). In eo vero quod casula, cum sit una et tota integra, aptatione manuum, quæ extensionem manuum crucifixi Domini apte depingit, in anteriorem et posteriorem partem quodammodo dividitur, antiquæ Ecclesiæ quæ passionem Domini præcessit, et novæ quæ subsequitur signum est.

CAPUT XXIII.

De tunica.

Quæ hactenus dicta sunt, presbyteris et episcopis sunt communia; quæ vero sequuntur episcoporum propria. Tunicam quam subter casulam habet pontifex, in veteri sacerdotio coloris erat hyacinthini, tintinnabulis, et malis punicis inferiori parte pendentibus, ut totus vocalis incederet pontifex, ne moreretur (*Exod. xxviii*). Significat autem, ut Hieronymus ait, rationem sublimium, quæ non patet omnibus, sed majoribus et perfectis. Hanc habuerunt Moyses, et Aaron et prophætæ, omnesque quibus

A dicitur: « In montem excelsum ascende tu, qui evangelizas Sion (*Isa. xl*). » Præcipue vero hanc habuit tunicam evangelicæ textrix doctrinæ, sapientia Dei, Christus Dominus, et dedit illam apostolis suis. « Omnia enim quæcunque audivi a Patre meo, inquit, nota feci vobis (*Joan. xv*), » sed non nisi Spiritu sancto superveniente, induere vel portare potuerunt. Hanc quoque signavit illa tunica Domini, quam scindere milites **12** noluerunt, eo quod esset inconsutilis, desuper contexta per totum (*Joan. xix*), damnum fore maximum significantes his qui Christianæ fidei Scripturam hæresibus scindere conarentur.

CAPUT XXIV.

De sandaliis.

B Sandalia pontificis illud significant Dominicæ incarnationis calceamentum, de quo ipse in psalmo: « In Idumæam, inquit, extendam calceamentum meum (*Psal. lxx*), » id est gentibus notam faciam incarnationem meam. Ut enim sacerdotio fungeretur pro nobis Filius Dei, nostra carne quasi calceatus in hunc mundum venit. Sandalia ergo pontificis incarnationem, ut dictum est, significant Filii Dei. Et pulchre quod in amictu capitis idem in calceamento pedum signatur; nam et in carne divinitas latuit, et per carnem ejus notitia universum mundum percurrit. Per lingulas, quibus ipsa pedibus sandalia constringuntur, idipsam accipimus quod Joannes Baptista per corrigiam calceamenti signasse probatur, cum de sponso Christi loquens: « Cujus, inquit, non sum dignus corrigiam calceamenti ejus solvere (*Marc. i; Luc. iii*). » Copulam ergo illam ineffabilem, charitatem inestimabilem, vincula sancti Spiritus insolubilia, quibus divinitas Verbi nostræ carni se conjunxit, per sandaliorum corrigias designari accipimus. Præterea dum tam sacrum tamque mysticum pontifex pedis sui spectat ornatum, meminisse debet et scire se quoque pedem esse speciosum, juxta illud: « Quam pulchri supra montem pedes annuntiantis et prædicantis pacem (*Isa. l*), » etc.

CAPUT XXV.

De annulo.

D Annulus digiti domum significat Spiritus sancti, quo dives et ornatus ad Ecclesiam suam descendit Filius Dei, quodque credentibus in se per multas et differentes donationes secundum beneplacitum suum distribuit, alii dans sermonem sapientiæ, alii sermonem scientiæ (*Rom. xii; I Cor. xvii*), etc. Harum divisiones gratiarum invisibiles imitatur visibiliter, utpote Christi vicarius, catholicus pontifex, per sacrorum divisiones ordinum, ponens quosdam in Ecclesia sacerdotes, alios diaconos, et cæteros sacri altaris officiales. Latius autem significatio prædicti extenditur annuli, quia dum omni Ecclesiæ sanam doctrinam et fidem integram prædicat, velut oppignoratam annulo sponsam Christo subarrat. Non ergo ab re in ejus digito gemmatus fulget annulus, per cujus ministerium Chri-

stus Dominus tam fulgida distribuit dona sancti Spiritus.

CAPUT XXVI.

Quod signo crucis aurea lamina cessit.

Signo crucis Christi aurea lamina veterum pontificum cessit, quod olim erat in fronte micans octavum decus pontificum (*Exod. xxviii*), inscripta nunc est pene eadem ineffabilis majestas nominis. Illic enim erat ineffabile nomen Dei, hic est inestimabile mysterium crucis. Crux namque inestimabile signum est, admirabilis virtus est. Crux spes Christianorum, resurrectio mortuorum, cæcorum dux, claudorum baculus, destructio superbiorum, consolatio pauperum, sustentatio inopum, spes desperatorum. Crux regum magnificentia, sacerdotum gloria. Crux igitur aurea lamina sacratius ornamentum. Nec statim occurrant, decus hoc ideo non esse pontificis, quia cum illo toti quoque commune est plebi. Nam illa dignitas habet in hoc aliquid quod nec inferioris ordinis sacerdotibus commune sit. Sic enim in fronte sua Christicolarum signifer hoc vexillum bajulat, ut in subjectæ plebis frontibus soli sibi sacro chrismate pingere liceat. Sicut apostolorum erat baptizatis imponere manus, ut acciperent Spiritum sanctum, sic et hoc ad diem valens, proprium est episcoporum. Ecce quale quantumque ornamentum accepit in suis sacerdotibus filius ille prodigus, cui revertenti de longinqua regione, ubi porcos paverat, benignus pater occurrens vitulum saginatum fecit occidi. Applaudit sibi tota familia patris in gloria pœnitentis filii, frater autem ejus major ille agrarius foris stans invidia torquetur, et fraternæ salutis convivio participari noluit (*Luc. xv*).

CAPUT XXVII.

De pallio archiepiscopi.

Est tamen octavum archiepiscopis indumentum pro aurea lamina, quod dicitur pallium, ab apostolica sede datum; quod a collo circa pectus dependens, situ suo illam, quæ valde condecet episcoporum partem, et eorum concilii principem, patenter designat humilitatis vel sapientiæ torquem. Quam hoc illorum privilegium habeat rationem, non videtur prætereundum. Postquam duodecim apostoli per universum mundum dispersi, singulis civitatibus præsiderent, tam ipsi quam successores eorum, misere per contiguas suis sedibus provincias prædicatores, quos et episcopos ordinaverunt, ut ubi recepti fuissent, omnia Christianitatis sacramenta, velut ipsi apostoli, peragerent, ut per urbes comprovinciales episcopos ordinarent, et aliorum quidem apostolorum successores patriarchæ sunt dicti. Petri autem successor, pro excellentia principis apostolorum, apostolicus nominatur. Qui autem ab eis per provincias missi sunt, tam ipsi quam successores eorum, archiepiscopi vocantur, et qui ab his per urbes comprovinciales ordinati sunt, et qui illis succedunt, usque hodie simpliciter episcopi nominantur. Initium ergo fidei habentes ab aposto-

lica sede regulam hanc metropolitanæ observant Ecclesiæ, ut neminem habeant pontificem, nisi ab eadem sede missum, a qua primus illis prædicator fidei missus est. Illa autem missio, supradicti pallii largitio est, quod, ut dictum est, a collo dependens, humilitatem Domini significat, dicentis: « Sicut misit me Pater, et ego mitto vos (*Joan. xx*). » Inter cæteros vero Galliarum archipræsules, merito Remensis auctoritate præeminet, quia videlicet antiquæ metropolis cum esset, accessit et hoc, quod ejus pontifex beatus Remigius (quod magnum est) ab ipso Deo missus, et antequam nasceretur, magnifice promissus, gentes Francorum simul cum rege primus perduxit ad fidem catholicam. Quam ejus missionem Ormisda pontifex Romanus a B. Petro quinquagesimus tertius, ut debuit, approbans, eidem Remensi pontifici vices suas delegavit per omne regnum Ludovici, et Remensis Ecclesiæ primatum adaugens, summa auctoritate confirmavit. Trevirensi autem Ecclesiæ Maternus, a B. Petro apostolo missus, hæreditatem pallii suis successoribus dereliquit. Moguntinæ Crescens, apostoli Pauli discipulus, prædicavit. Trajecti Sanctus Willibrordus, a Sergio papa missus.

Sed primatum Colonia metropolis obtinuit, ea maxime causa, quia Crescens prædictus Colonæ quoque apostolicam Verbi Dei visitationem primus intulit. Cantuariæ vero, nobili Anglorum metropoli, Augustinus a B. Gregorio missus est pontifex primus, qui toti Anglorum genti, ut Christum cognosceret, strenua prædicationis administratione subvenit. Et de vestibus quidem sacris, quantum ad præsens attinet, pro posse satis dictum.

CAPUT XXVIII.

De ante introitum.

Sacerdote tandem ad sanctum altare ingressuro, debet tam ipse sacerdos quam et tota præsens Ecclesia, dilatate animam suam, et amplo fidei sinu tenere memoriam incarnationis, passionis, resurrectionis et ascensionis Domini nostri Jesu Christi, et memoriam omnium sanctorum, qui tum ab initio mundi votis exspectaverunt, gestis præfiguraverunt, dictisque aut scriptis prophetaverunt, et in eorum contemplatione in voces erumpere, præcinendo antiphonam, quæ dicitur ad introitum. Nam sicut introitus sacerdotis ingressum Filii Dei in hunc mundum, sic antiphona, quæ dicitur. Ad introitum, voces et expectationem præferunt patriarcharum et prophetarum. Ingreditur ergo antiphona prædicta, non minus quam semel decantata cum ejusmodi pompa quæ significatæ rei aptissime congruit. Procedunt flammantes cereoli, videlicet in signum gaudii, quod in ortu Salvatoris omni mundo effulsit, de quo angelus ad pastores: « Annuntio vobis gaudium magnum (*Luc. ii*), » etc. Præcedunt sacerdotem ministri duo, non pariter, neque a latere incedentes, sed ante subdiaconos. Signant enim hi duo Vetus et Novum Testamentum, id est legem et Evange-

lium, quorum lex tempore prior, Evangelium vero dignitate majus est. Hæc namque salutis ministeria Salvator invexit, qui Evangelium quidem attulit, legem vero non solvere, sed adimplere venit (*Matth. v*). Isti sunt duo pedes angeli, qui, ut supra dictum est: Descendit de cælo amictus nubæ, et posuit pedem dextrum suum supra mare, sinistrum super terram (*Apoc. x*). Legalis enim moralitas, Joanne Baptista vel ipso Domino docente, tranquillius audita est (*Luc. iii*) contra evangelicam vero dignitatem, id est manifestam fidei doctrinam, verbi gratia cum diceret: « Ego et Pater unum sumus (*Joan. x*); » Et: « Antequam Abraham fieret ego sum (*Joan. viii*), veluti mirabiles elationes maris fluxa et falsa corde tumuerunt (*Psal. xcii*). Subdiaconus quoque præfert textum Evangelii, quia profecto lex testimonia continet Christi, sicut ipse dicit Judæis: « Si crederetis Mosi, crederetis forsitan et mihi. De me enim ille scripsit (*Joan. v*). » Portat vero clausum quia videlicet antequam Agnus occisus aperuisset signacula septem, clausum erat in libro legis sacramentum ejus passionis (*Apoc. v*).

CAPUT XXIX.

De incenso.

Ingressus ergo sacerdos, ubi sancto altari assistit, thuribulum ei qui incensum adoleat, datur in manu. Nam prædictus angelus, sicut in alia periocha Apocalypseos legimus, « stetit juxta aram, habens thuribulum aureum in manu sua (*Apoc. viii*), » dum in conspectu Ecclesiæ se ostendit Dei Filius, habens immaculatum corpus, quod et implevit igne, quia corporaliter in ipso septiformis Spiritus sancti gratia requievit (*Col. ii*). Interim chorus concinit *Kyrie eleyson*, quod significat omnes universales Ecclesiæ preces, quæ sunt incensa vera, de quibus ibidem dicitur: « Data sunt ei incensa multa, ut daret de orationibus sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum Dei (*Apoc. viii*). »

CAPUT XXX.

De Gloria in excelsis.

Mox sequitur hymnus *Gloria in excelsis*, quem ab ore angelorum Ecclesia sancta rapuit. Hic hymnus et angelorum est et hominum. Primum autem angelorum congratulantium quod nato Domino accensa jam esset lucerna clarissima (*Luc. ii*), cum qua sine dubio perditam drachmam inventura esset æterna sapientia (*Luc. xv*). Inde est, quod jam præoccupantes dicunt: « Et in terra pax hominibus bonæ voluntatis (*Luc. ii*), » quia pacem nemo omnium, qui sunt in cælo, vel qui subter terram (*Apoc. v*), poterat facere inter Deum et homines, hic factor omnium Deus, propter homines homo factus, jam-jam facturus esset in carne sua, soluto pariete inimicidarum (*Ephes. ii*).

CAPUT XXXI.

De collecta.

Quæ post hæc sequuntur orationes, a sacerdote salutatione præmissa, per quam attentifiant auditores, secundum orationes dicuntur ipsius Domini,

A cujus tota vita continua pro nobis et perpes, oratio fuit, quæ et designatur in Apocalypsi per funum aromatatum, qui ascendit in conspectu Dei de manu angeli (*Apoc. viii*). Homo namque verus, passioni propter nos destinatus cujus illa vox est: « Holocaustum pro peccato non postulasti, tunc dixi: Ecce venio (*Psal. xxxix*), » semper unitum sibi pro nobis orabat Verbum Domini, Patremque et Spiritum sanctum, et ut ait Apostolus, « in diebus carnis suæ preces supplicationesque ad Dominum, qui salvum illum posset facere a morte, cum clamore valido et lacrymis offerens, exauditus est pro sua reverentia (*Hebr. v*). » Quam ejus orationem bene psalmus septimus innuit, cujus titulus inscribitur: *Psalmus ipse David, quem cantavit Domino pro verbis Cusi*, id est Æthyopis, scilicet malitiosi populi, qui jam cura Herode vel post Herodem illum persecuti sunt et maxime Pharisæorum (*Luc. xiii*), qui ut mali agricolæ vineæ Domini dixerunt: « Hic est hæres, venite, occidamus eum, et nostra erit hæreditas (*Matth. xxi*). » Quod autem in fine orationis subjungitur: *Per Dominum nostrum*, eo respectu fit, quod Dominus noster Jesus Christus, mediator est Dei et hominum, et impossibile est æterna Dei beneficia per aliam viam decurrere ad nos quam per ipsum. Per ipsum ergo petimus et impetramus, sicut sæpe per mediantem cristalli lapidem subjectam escam, a longinquo sole cœlestem mutuamus ignem. Huc usque missæ initium quod dicitur introitus, commemorans nobis introitum Salvatoris in hunc mundum, id est a nativitate ejus usque ad Joannis prædicationem quando baptizatus ipse et orans quadragesima dierum jejunium celebravit (*Matth. iv*).

CAPUT XXXII.

De epistola.

Epistola personam gerens legis et prophetarum præcursionis debitum agit officium ante sanctum Christi Evangelium. Lex enim per manum Mosi infantem Dei populum, velut pædagogus, custodiendum suscipiens, futurum Christi adventum expectare docuit, et per **14** os digitumque Joannis, jam præsentem Christum eidem alumno suo jam adulto, ut eum sequeretur, indicavit (*Matth. iii; Joan. iii*). Præcessit namque lex evangelium, sicut virga Spiritum mansuetudinis, sicut timor charitatem, sicut initium perfectionem, sicut dominantis præceptum præcedit amantis consilium. Epistola vero vox legis est, suam in Joannem imperfectionem profitentis, et ad perfectionem evangelicam suos auditores transmittentis. Quamvis autem sæpe de apostolicis sumatur litteris, tamen in eo gradu est, ac si semper de lege sit et prophetis. Semper enim moralitatem vitamque activam magis quam contemplativæ sublimitatem, quæ in Evangelio radiat, apostolica quoque lectio instruit et dispensat. Epistola vero Græce, latine dicitur *supermissio*, vel *supererogatio*. Quod nomen bene congruit litteris apostolicis; quia videlicet Evangelio Christi supererogatae sunt. Siquidem ordo apostolicus, stabularius ille est, cui

noster Samaritanus, id est custos, Dominus noster A Jesus Christus, hominem illum, quem latronibus despoliatum, vulneratum, et semivivum relictum invenerat, commisit. Proferens duos denarios, id est legem et prophetas, et dicens ei: « Curam illius habe, et quodcumque supererogaveris, ego, cum rediero, reddam tibi (*Luc. x*). » Bene ergo litteræ, quas apostoli Evangelio Christi supererogaverunt, epistolæ appellatæ sunt. Differunt autem pene pariter, ut lex aut prophetæ, a majestate sancti Evangelii, quia videlicet pariter de moribus tractant. Et Evangelii sacramenta illi ventura denuntiant, hi jam præterita commemorant. Igitur, ut supra dictum est, morale legis officium agit epistola, tantum distans ab eo quod in officio missæ præcedit sancto evangelio quantum servus a Domino, præco a iudice, legatus ab eo qui misit illum. Quapropter cum legitur, non injuria sedemus; cum autem sanctum evangelium audimus, demissis reverenter aspectibus, sicut Domino nostro assistimus. In eo quod sanctum prævenit Evangelium, Baptistæ Joannis imitatur officium; qui prævaricatores legis corrigens, et mores eorum evangelicæ fidei suscipiendæ præparans (*Luc. iii; Matth. iii*), implebat quod de illo dixerat angelus: « Ipse præibit ante Dominum in spiritu et virtute Helix, parare Dominum plebem perfectam (*Luc. i*). »

CAPUT XXXIII.

De manipulo.

Manipulus quem in brachio sinistro gestat subdiaconus, dextro vacante, ut expeditum sit ad administrandum, illud nobis innuit, quod si timentes securam judicii æterni; quæ jam ad radices arborum posita est, ut omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidatur, et in ignem mittatur (*Matth. iii*), prædictam pœnitentiam susceperimus, et dignos pœnitentiæ fructus fecerimus, manipulos justitiæ reportabimus, juxta illud: « Euntes ibant et flebant, mittentes semina sua. Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos (*Psal. cxxv*). » Fimbriæ vero manipuli, vel stolæ, vel cujuslibet sacræ vestis perseverantiam significant eorumdem bonorum operum, vel completionem morum, quia fimbria est ulterior pars vestis. His fimbriis gloriosa in psalmo circumamicta est filia regis (*Psal. xlii*), sicut talari tunica filius accrescens et decorus erat inter fratres suos Joseph (*Gen. xxxvii*).

CAPUT XXXIV.

De graduale.

Graduale ad pœnitentiæ respicit lamentum, cantus asper et gravis adeo ut illud excellentibus efferre vocibus nec usus nec decus sit. Significat enim non jam requiem remuneratorum, sed laborem operantium. Propter quod diebus post Pentecosten de officio tollitur, quia videlicet dies illi futurum in regno Dei felicem sanctæ Ecclesiæ statum significant, quando jam area Christi ventilabro, quod est in manu ejus, purgata erit, nullumque ex residuis granis jam timebit, quod ab horreo dominico debeat

in ignem pælearum inextinguibilem projici (*Matth. iii; Luc. iii*). Attamen in prima Paschæ hebdomada cantari consuevit, cujus consuetudinis causa suo melius loco reddetur. Dicitur autem graduale a gradibus humilitatis utpote illi conveniens, qui necdum ascendit de virtute in virtutem, sed in convalescentia positus, jam tamen ascensiones in corde suo disposuit (*Psal. xliii*). Quarum ratio cum in multis invenitur locis in mysticis maxime quindecim graduum canticis distincta est. Ejusmodi ascensoris initium et perfectionem cantor innuens, ad gradum sæpius constitit, et inferior eo stare consuevit, qui subsequens *alleluia* concinit.

CAPUT XXXV.

De alleluia.

Alleluia Latinæ linguæ peregrinum nomen est, B cujus mysterium, velut quoddam gaudii stillicidium, de divitiis supernæ Hierusalem, primum in mentem patriarcharum et prophetarum, post in apostolorum ora plenius per Spiritum sanctum delapsa est. Significat enim æternum angelorum et beatarum animarum convivium, quod est semper laudare Dominum, et præsentis semperque videndi vultus Dei, novum sine fine cantare miraculum. Ad hoc vitæ præsentis inopiam nullatenus aspirare meretur, scire autem ubi sit et prægustare illud gaudium spei, sitire et esurire quod gustaveris, hæc illa, quæ dicitur, sanctorum in hac vita perfectio est. Quapropter interpretatum hoc Hebraicum nomen remansit, ut peregrinum ab hac vita gaudium, peregrinum nihilominus signaret, potius quam exprimeret vocabulum. Quoniam igitur futuræ beatitudinis, quasi proprium est vocabulum, jure eo tempore magis frequentatur, quo resurgens Dominus, ejusdem beatitudinis spem nobis propinavit et promissum. Ut autem aliis quoque temporibus ad missam caneretur, olim Romanæ Ecclesiæ consuetudo non erat, sed a B. Gregorio institutum, imo restitutum est. Namque a tempore Damasi papæ, cum prius fuisset eadem consuetudo, defecerat. Denique cum de hoc et de aliis nonnullis quosdam murmurare sentiret, tanquam constanter Ecclesiæ consuetudines sequeretur, non dedignatus est rationem reddere, dicens: « Nos in nullo horum aliam Ecclesiam secuti sumus. » Nam ut alleluia hic diceretur, de Hierosolymorum Ecclesia, ex beati Hieronymi traditione tempore beatæ memoriæ Damasi papæ traditur tractum, Et ideo in hac magis sede alleluia consuetudinem amputavimus, quæ hic a Græcis fuerat tradita. Canitur ergo *alleluia* post graduale, canticum lætitiæ, post luctum pœnitentiæ, et summopere nitentes exprimere magnitudinem consolationis, quæ reposita est illis, qui nunc lugent, jubilamus magis quam canimus, unamque brevem digni sermonis syllabam **15** in plures neumas, vel neumarum distinctiones protrahimus, ut jucundo auditu mens attonita repleatur, et rapiatur illuc, ubi « sancti exsultabunt in gloria, lætabuntur in cubilibus suis (*Psal. cxlix*). »

CAPUT XXXVI.

De Evangelio.

Hactenus seorsum sedebat sacerdos, malarum victor cogitationum, dominique victoriam sedendo significans, cui victo tentatore, sedenti et imperanti ministrabant angeli, sicut scriptum est: « Reliquit cum tentator, et accesserunt angeli et ministrabant ei (Matth. iv). » Surgit tandem ad altare accedens, ita ut opportune veniat nobis in mentem Dominus Jesus, preparata sibi per Joannem via ad corda hominum, de deserto rediens, ut doceat ipse, et discipulos suos eligens, mittat ad prædicandum. Mittit namque sacerdos diaconum ad legendum sanctum evangelium, petitam dando benedictionem, quod subdiacono prius epistolam lecturo non fecerat. Legem enim et prophetas invisibilis invisibiliter misit; apostolos autem et evangelistas, quorum diaconus personam gerit, visibilis factus, et sanctam Ecclesiam, sponsam videlicet suam osculans osculo oris sui (Cant. iv), visibiliter misit et docuit. Accipit diaconus textum sancti Evangelii, quod bajulans ad lectricium, efficitur pes Christi. Præcedunt ceroferrarii cum thuribulo, per quæ significantur gaudium et bona opinio. Gaudium enim semper est in bono nuntio. Bonæ quoque opinionis se esse noverunt qui hoc bonum portant nuntium, qui et confidenter dicunt, « Christi bonus odor sumus Deo in omni loco (II Cor. ii). » Quapropter incensum bonæ opinionis signum, locum ipsum aspergit, in quo legendum est evangelium. Qui locus si sit dies festus, quando solet convenire populus, eminentior est, ut ex ipso statu commoneatur diaconus, quod is qui sursum ad Dominum desidem invitat populum, stare debeat in monte virtutum juxta illud: « Supra montem excelsum ascende tu, qui evangelizas Sion, exalta in fortitudine vocem tuam, qui evangelizas Hierusalem (Isa. xl). » Quam ejus fortitudinem et stola prædicat, quæ super humerum posita, inde usque ad succinctionem lumborum deducitur, quod fortitudinem ad vocem exaltandam tunc habeat, si fortis sit ad operandum, et succinctus contra pugnas libidinum, evangelica namque prædicatio quæ est « fons hortorum, puteus aquarum viventium (Cant. iv), » non fluit impetu aliunde, nisi de Libano, id est de corde casto et de ore candido, quia sordes viciorum, dum conscientiam coarctant, os quoque angustant, ne aquæ vivæ cum impetu fluant. Quod dalmaticam non nisi festis diebus induit, hoc significat, quod rationem sublimium sacramentorum, non nisi postquam glorificatus est Dominus Jesus, et Spiritus sanctus advenit, discipuli portare potuerunt. Nam tunicam ejusmodi

A ex auctoritate beati Hieronymi, rationem significare sublimium supra diximus. Est autem clausa circa collum, ut pectus sit opertum, quia, sicut ait Apostolus, Evangelium in his qui pereunt, est opertum (II Cor. iv). Præcedit subdiaconus diaconum, portans quem Evangelio substernat pulvillum, quia videlicet ad omne quod loquitur Evangelium, lex competens suggerit testimonium. Summa vero reverentia debetur ad audiendum Evangelium, quod maxime est Verbum Dei, quam diaconus prima voce, quam emittit, satis venerabiliter exigit, dicendo: *Dominus vobiscum.* Cujus enim melius quam Domini præsentia reverentes et religiosi auditores petitem debent præstare silentium? Attenti ergo et benevoli sunt illico, et eo cordibus conversi et vultibus, respondunt: *Et cum spiritu tuo.* Statim dociles quoque reddit, dicendo: *Sequentia sancti Evangelii.* Hoc autem dicimus, non quod majestas Evangelii dignata sit unquam regulis oratorum subjici, sed quia quod in hominibus facere nititur studium eloquentiæ, hoc in Ecclesia sua melius perficit summa natura sapientiæ. « Nam, ut ait beatus Augustinus, eloquentia sapientiæ comes est, et quocumque domina hæc progreditur, illa ut ejus ancilla subsequitur. » Respondemus, *Gloria tibi, Domine, glorificantes Dominum, quod misit nobis verbum salutis, juxta illud quod in Actibus apostolorum legimus: « Et glorificaverunt Dominum, dicentes: Ergo et gentibus Deus poenitentiam ad vitam dedit (Act. xi). »*

CAPUT XXXVII.

Idem de Evangelio.

Sanctum Evangelium principale est omnium quæ dicuntur ad missæ officium. Sicut enim caput præeminet corpori, et illi cætera membra subserviunt, sic Evangelium toti officio præeminet et omnia quæ ibi leguntur vel canuntur, intellectuali ratione illi consentiunt. Exempli gratia: Dominica prima Adventus Domini hoc Evangelium legitur: *Cum appropinquasset Dominus Jesus Hierosolyman (Matth. xxi), »* etc. Ut intelligamus quomodo huic evangelicæ lectioni cætera membra consonent officii, quæramus primo, in quo eadem lectio congruat tempori. Ad hoc brevi argumentatione hoc modo respondendum est. Idcirco advenit Dei Filius, ut genus humanum a diabolo peccatorum vinculis colligatum miseratus solveret, et in cœlestem Hierusalem, unde homo captivus abductus fuerat vias suas docendo, placidus assessor cordium reduceret. Hoc autem procul dubio mysticus Evangelii ejusdem continet intellectus.

LIBER SECUNDUS.

16 CAPUT PRIMUM.

De symbolo (Credo in unum Deum.)

Lecto evangelio, majore quæ sequuntur egent intentione, quia videlicet majora continent salutis nostræ sacramenta. Sicut enim, post passionem Domini, majora quam ante charismatum dona [gratia largiente effusa sunt, sic post evangelii lectionem majora sacramenta ordinata sunt. Tunc ergo, si sit dies Dominica, vel aliqua condigna festivitate decorata, cantatur symbolum, quod est: *Credo in unum Deum*. Maxime enim Dominicæ resurrectionis, vel Pentecostes sacramentum respicit hoc fidei tripudium, quando nova soboles Ecclesiæ vitalis fontis ingressura lavacrum, reddebat ejus, quam catechizata didicerat, symbolum [add. fidei]. Hoc igitur concentu bene et consone chorus catholicus doctrinæ respondet evangelicæ, et ne dicat ei puer electus, cœlestis cantilenæ doctor, jucundus musicus: « Cantavimus vobis, et non saltastis (*Matth. xi*), » cantando et alacri mente saltando ostendit quam bene suavem cantilenæ ejus modum retinuerit. Interim subdiacœnus apertum circumfert Evangelii librum, omnibus religioso osculo salutandum, quem ad introitum portaverat clausum, quia post prædicationem Christi cœpit lex credentibus, quam antea gestabat clausam, apertam ostendere fidem evangelicam.

CAPUT II.

De offerenda.

Post symbolum cantatur offerenda. Offerenda cantus est Ecclesiæ, nomen hoc habens ab offerendo tractum, eo quod tunc canitur quando omnipotenti Creatori nostro incorruptum laudis offerimus vel præparamus sacrificium (*Psal. xciv*). Hic magis ac magis aperiendum fidei ostium et animæ triclinia ponenda sunt, ut ingrediatur veritatis opus, quo panis et vinum in verum corpus et sanguinem Domini transferuntur, ne efficiamur sicut Achis (*I Reg. xxi*) ille de quo supra dictum est. Multi namque fidei oculos non habentes, in sancto Sacrificio præter panem et vinum nihil amplius intuentes, cum diceretur eis: Corpus et sanguis Domini est, murmuraverunt dicentes, quomodo est? Latuit enim eos, quas voces suas septem tonitrua locuta sint, cum clamasset angelus ille fortis voce magna, « quemadmodum cum leo rugit (*Apoc. x*), » et quod illæ voces quidquam attineant ad mysterium sacrificii juxta Psalmistam dicentem: « Circuibō et immolabo in tabernaculo ejus hostiam vociferationis (*Psal. xxvi*; *II Cor. iv*). » Nos autem credimus propter quod et loquimur, quia quidquid angelus ille clamavit magno clamore Evangelii æterni (*Apoc. xiv*), quidquid post clamorem ejus, Ecclesiæ suæ locutus est Spiritus sanctus, donorum suorum septiformi tonitru, verum

A Dei Verbum, verum Dei Filium, sancta Ecclesia catholica offert Creatori suo, credens corde, et ore confitens (*Rom. x*), pariterque manibus panem et vinum, sicut sibi tradidit ipse Salvator offerens (*Matth. xxvi*; *Luc. xxii*). Nam pro quota suorum parte beneficiorum gratias ageret Ecclesia Creatori, Salvatori, et illuminatori suo, si nihil aliud ei quam panem et vinum offerret? Solum denique terrenum corpus hujusmodi fructibus alitur et sustentatur? Etiam antequam crevisset Ecclesia tempusque nuptiarum attigisset, antequam conjuncta viro suo filium ex eo suscepisset, quem in acceptabile sacrificium offerre posset non erat sacrificium ejus adeo vacuum, ut nihil præter id quod videbatur in se contineret. Habebat namque causas invisibiles propter quas invisibiles hostias offerret, videlicet opera Dei memoria digna, verbi gratia, manum quam extendit Dominus super primogenita Ægypti, transiens super tabernacula Israel signata sanguine agni, transiens et salvans, protegens et liberans, transitumque Israel per mare Rubrum, et submersionem Pharaonis et exercitus ejus et curruum, cæteraque Dei magnalia (*Exod. xii*). Hæc autem omnia umbræ futurorum erant, quæ in figura contingebant illis. Igitur et ipsa sacrificia, quæ propter has fiebant causas, sancta quidem, sed sanctorum umbræ, bona quidem, sed meliorum erant figuræ. Quales causæ, tales et causarum memoriæ. Non ergo solum panem et vinum, quæ corporaliter videntur, sed et quod non nisi fidei oculis aspicitur, Verbum Dei, Filium Dei offert sancta Ecclesia, novum et verum immolans sacrificium, quia jam concipit, corde credendo ad justitiam, jamque parit, ore confitendo ad salutem (*Rom. x*). Ipsa enim est mulier illa magna, quæ in Apocalypsi visa est amicta sole, scilicet Christo, quem induit in baptismo, lunam habens sub pedibus (*Apoc. xii*), videlicet omnia mutabilia calcans. Luna enim mutabilis est (*Eccli. xxvii*), atque ideo mutabilem mundum designat, et in capite suo gestans coronam stellarum duodecim, id est chorum duodecim apostolorum, qui in ejus initio præfulserunt, et in utero habens, et clamabat parturiens, et cruciatur ut pariat. Hujus in utero habentis, clamantis et parturientis salubrem cruciatum, offerendæ, de qua loquimur, gravis et grandisonus imitatur cantus; quæ neumis distenta frequentibus, et suis secunda versibus quantumvis longa jubilatione non valet satis exprimere **17** quod significat. Ne ergo dicas in corde tuo: « Quis ascendit in cœlum, hoc est Christum inde deducere (*Rom. x*), » ut is qui in se resurgens ex mortuis jam non moritur, adhuc per sacri altaris hostiam in suo mysterio pro nobis iterum imoletur. Prope est enim verbum in ore tuo et in corde tuo (*Deut.*

vi), hoc est, « verbum fidei quod prædicamus, inquit A Apostolus (*Rom. x*). » Quoniam ergo prope est in ore tuo, et in corde tuo Verbum Dei, Verbum crucis Christus Dominus, si hujus verbi flumen super panem et vinum effuderis, et ordine, qui ab ipso statutus est, veritatem hujus verbi protuleris, statim de sancto altari panem ipsum et vinum in corpus et sanguinem suum transferendo suscipit, eadem virtute, eadem potentia vel gratia, qua nostram de Maria virgine carnem suscipere potuit, quomodo voluit. Nec duo corpora dicuntur aut sunt, hoc quod de altari, et illud quod acceptum est de utero Virginis, quia videlicet unum idemque Verbum, unus idemque Deus, sursum est in carne, hic in pane. Alioquin et ille panis, quem heri sacrificavimus, et ille quem hodie vel cras sacrificabimus, plura sunt corpora, nec recte dicimus offerri ab Ecclesia corpus Domini, meliusque diceremus corpora, quia quotidie pene tot offeruntur panes, quot habentur in Ecclesia sacerdotes, sed hoc prohibet causa, convincit ratio, religio respuit. Unitas enim Verbi unitatem efficit sacrificii. Similiter enim unum Verbum, et olim carnem de Maria virgine sumpsit, et nunc de altari salutarem hostiam accipit; igitur unum corpus est, et quod de Maria genitum in cruce pependit, et in sancto altari oblatum, quotidie nobis ipsam innovat passionem Domini. Cum autem Ecclesia quoque corpus sit Christi, propter ejusdem Verbi, vel spiritus unitatem; nam eundem spiritum Christi idemque in se manens habet Verbum Dei quod univit sese carni de carne C Mariæ virginis, sciendum est quod non tantum de Verbo Dei, sacræ hostiæ accedit, quantam habet gratiam ejusdem Verbi unus quilibet sacerdos, qui ad sacrificandum assistit. Unusquisque enim suam divisivam habet gratiam, vel donationem Verbi aut Spiritus sancti. In sacram autem hostiam tanta se plenitudo divinitatis infundit, quanta in Mariæ virginis uterum descendit, quanta in corpus Ecclesiæ per gratiarum divisiones sese distribuit. Nam quomodo deifer panis ille non de uno, sed de multis conficitur grans, et vinum illud sacrosanctum non de uno, sed de multis confluit acinis, sic nimirum non tantum habet Verbi Dei, quanta est gratia unius hominis, sed quanta est plenitudo totius corporis Christi, quod est Ecclesia (*Ephes. i*), quæ de multis D hominibus consistit, quæque per unumquemlibet catholicæ fidei hominem universa ad sanctum altare in loco, vel tempore quolibet assistit. Sed jam cœptum ordinem prosequamur, et qualiter hæc fiant, non sicut supradictus Achis, qui semper dicit, quomodo est (*I Reg. xxi*), sed sicut verus Abimelech, id est patris mei regnum, cui vere dicitur: « Regnum Dei intra vos est (*Luc. xvii*), » quantum possumus, admota fide speculemur.

CAPUT III.

Item de oblatione.

Cum concentu memorato, suscepta sacra panis et vini oblatio, sic ad sanctum altare pervenit, ut subdiaconus ad diaconum, diaconus ad manus perferat

A sacerdotis. Vel quod apud diligentiores fit, in ipso componat altari. Lex enim, quam per subdiaconum significari jam diximus, sacrificium nostræ salutis tantum præfiguravit in Melchisedech, sed per evangelicam traditionem ad altare, hoc est, ad solemnem ritum Ecclesiæ pervenit (*Psal. cix; Hebr. vii*).

CAPUT IV.

De silentio post offerendam.

Post hæc jam sacerdos silentii solitudinem expetit, instante memoria Dominicæ passionis, conversus ad altare, concentu chori finito et omni Ecclesia conticescente. Hoc autem significat illud quod Dominus noster jam non palam ambulabat apud Judæos, cum cogitarent eum interficere, « sed abiit in regionem juxta desertum in civitatem, quæ dicitur Eshrem, et ibi morabatur cum discipulis suis (*Joan. xi*). Collegerunt ergo pontifices, et pharisæi consilium, dicentes: « Quid facimus? videtis quia nihil proficimus. Ecce mundus totus post illum abit. Et prophetavit unus ex illis, nomine Caiphas, pontifex anni illius, quod expedit, ut unus homo moriatur pro gente, et ab illo die cogitaverunt, ut interficerent eum (*Joan. xii*). » Hoc ipsum autem a mysterio non vacat, Non enim timore passionis se abscondit, qui ad hoc venit, ut pateretur, sed hoc prætendebat foris, quod intus agebatur in illorum cordibus. Nam vere abiturus erat in regionem gentium pedibus evangelizantium, quæ erant juxta desertum illorum, quibus jam tunc dicebat: « Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta (*Matth. xxiii*), » non in ipsum desertum, quod erat illi incredulitas Judæorum. Sacerdos ergo in silentio stans, et silenter super oblata dicens orationem, sanctum præparat sacrificium, quia Dominus noster, etiam cum se absconderet, nec palam apud Judæos ambularet, salutare nobis passionis suæ meditabatur sacramentum. Quia vero proximo jam Pascha, cum multi ascendissent in Hierosolymam ut sanctificarent seipsos ante Pascha, et requirerent eum dicentes: « Quid putatis; quia non venit ad diem festum? Dederant autem pontifices, et pharisæi mandatum, ut si quis cognoverit ubi sit, indicet, ut apprehendant eum. Venit Dominus Jesus Bethaniam ante sex dies Paschæ, ubi fuerat Lazarus mortuus, quem suscitavit, et fecerunt cœnam ibi, et Martha ministrabat, quia tunc iterum ambulabat palam, ita ut Lazarus esset unus ex discumbentibus cum eo (*Joan. xi, xii*). » Levat iterum sacerdos vocem suam dicendo: *Per omnia sæcula sæculorum.* Dicturusque rem attentione dignam, præmittit salutationem, optans nos quoque tales esse, cum quibus manere Dominus, et apud quos convivium facere dignetur. In mente enim tunc habere debet Ecclesia mulierem illam formosam, quæ attulit ad convivium illud « alabastrum unguenti nardi pistici pretiosi, et effudit super caput ipsius recumbentis (*Joan. xii*), » et audire, quod dicere incipit sacerdos: *Sursum corda, Habemus ad Dominum,* ut et ipsa, sicut vere mulier unguentaria, sursum ad ipsam divinitatem Filii Dei levet cor suum,

et illud caput æquale Deo Patri fide contingens, unguento perungat catholicæ confessionis, quam sacerdos subsequendo canit. Gratias enim agere debemus omnipotenti Deo nostro *per Christum Dominum nostrum*, credendo et confitendo quod per ipsum *majestatem ejus laudant angeli, adorant dominationes, tremunt potestates*, etc. Nimirum hoc est, divinitatis ejus arcanum contingere principium, et odoriferum super caput ejus effundere pietatis unguentum. Hoc unguentum ex medulla pigmenti confectum est evangelici, scilicet ex eo quod Joannes ait de Verbo, quod « in principio erat Deus **18** apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt et sine ipso factum est nihil (*Joan. 1*). » Hujus nunc odore domus Ecclesiæ repleta est, sed muscæ morientes perdidit ejus suavitatem (*Eccle. x*), videlicet omnes hæretici sordibus obvoluti, quos erroris sterora fetore pascunt, et verba veritatis bono odore interficiunt. Igitur sacerdos post interjectum, ut dictum est, silentium, quasi post Domini latibulum, vocem levans, ipsum palam venientem in Bethaniam, palam conviventem, et unguento delibutum quodammodo repræsentat. Et illam sacræ confessionis unctionem sic determinat mulier illa magna, quæ est sancta Ecclesia, ut cum angelis et pueris, qui in crastinum obviaverunt Domino canentes, ramosque palmarum sublevantes (*Matth. xxi*), decantet hunc devoti pectoris hymnum : *Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth (Isa. vi)*, etc. Ubi enim dicitur. *Hosanna in excelsis. Benedictus qui venit in nomine Domini*, prædictum piæ confessionis unguentum dimittit, ut non solum caput, sed et pedes ungat Domini, passionem mortalis hominis fideliter respiciens, ad quam cum prædictis turbæ multæ laudibus benedictus advenit.

CAPUT V.

De secreta.

Post lætam populi acclamationem sequitur historia secreti mœroris, et profundi causa silentii. Secreta namque memoria Dominicæ passionis est, quam diu choro silentium indicit, quæ per hebdomadam ante paschalem ordine hoc cucurrit. Eadem die, qua laudes acclamatae sunt ipsi Filio David, decima luna, quando inferebatur in domos Judæorum typicus ille paschalis agnus (*Exod. xii*), ingressus est hic Agnus Dei civitatem Hierusalem, et nequissimis lanistis obsessus, multis insidiis quærebatur ad mortem, traditus a Deo Patre, « qui proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum (*Rom. viii*), » traditus nihilominus a semetipso quia « dilexit nos, et tradidit semetipsum pro nobis (*Ephes. v*). » Secunda feria et tertia nihil proficiunt (*Joan. xii*), dum eum contingere non audent populi metu (*Matth. xxvi; Luc. xxi*), qui circa illum multus adque audiendum illum totus erat. Quarta feria Judas unus ex duodecim, a diabolo supplantatus, vendidit illum Pharisæis et tradere spondit, ut caperent eum sine turbis (*Marc. xiv*). Feria quinta jam agone propinquo, testamentum suum scribit hæredibus

A suis, consignans eis thesaurum corporis et sanguinis sui (*Luc. xxi*). Eadem nocte capitur, ligatur, et illuditur (*ibid.*). Feria sexta crucifigitur, primo iugis Judæorum, post manibus gentilium, tandem hora nona facto terræ motu tradidit spiritum (*Matth. xxvii; Marc. xv; Luc. xxiii*). Sabbato quievit in sepulcro. Prima Sabbati resurgens a mortuis, pacem discipulis, pacem omni mundo annuntiavit (*Matth. xxviii; Joan. xx*). Horum omnium forma faciesque vera, ita secreto repræsentatur in canone, eorumque procursu, et vere vivo flumine super panem et vinum confluente, tam veram divinitatem, veramque humanitatem Christi in cælo sedentis et regnantis excipimus, quam veram substantiam ignis a sole supposita crystalli sphaera exigua, fere quotidie mutare possumus. Hoc sole operantur manus Christi, tornatiles aureæ, plenæ hyacinthis (*Cant. v*), ejus, qui dixit : « Sine me nihil potestis facere (*Joan. xv*). » Manus, inquam, Christi hoc operantur per manus sacerdotis, quæ manibus suis confortatae sunt, maxime, quia ut hoc operari cum ipso et per ipsum et in ipso possint, oleo sancto pro clavis passionis ejus signatae sunt. Igitur singula eorum quæ supra digesta sunt, quibus in locis commemorantur in canone, laboriosum non est investigare, præsertim cum quædam ex ipsis per se satis evidenter appareant.

CAPUT VI.

Te igitur.

Ab initio canonis, quod est : *Te igitur clementissime Pater*, usque ad eum locum, *qui pridie quam pateretur*, quatuor dierum rationes adnotatur, quorum in primo verus Agnus, a Deo Patre vel a seipso, ut dictum est, traditus (*Rom. viii; Ephes. v*), illatus est in domos Israel, veniens in civitatem Hierusalem. Quæ illatio vel traditio trina crucis figura signatur, dicendo *ut accèpta habeas hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia illibata*. In quarto autem a Juda traditus et venditus est quæ venditio vel traditio item tribus crucibus insignitur dicendo *benedictam, ascriptam, ratam*. Illic Ecclesia, quæ prius præ nimia paupertate non habens hostiam, quam offerret, dicebat : « Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi (*Psal. cxv*), » gratias agit sanctæ Trinitati, quod meruit calicem salutaris accipere, et nomen ejus invocare. *Hæc dona*, inquit, *hæc munera*. Eadem sacrificia dona sunt, munera sunt : Dona quia nobis ab ipso data; munera, quia a nobis illi oblata. Donum enim est quod a superiore datur; munus quod ab inferiore. Illic, inquam jam in prima actione commemoratio omnium fit, quorum idem sacrificium, quique illi vera similitudine conveniunt, in eo quod cum sint multi, sic per unam fidem unamque spiritum, in unum corpus Ecclesiæ sunt conjuncti quomodo panis ille de multis confectus est granis, et vinum illud de multis confluit acinis. Hi autem sunt, non solum apostoli et martyres, sed et omnes fideles, illorum meritis sperantes, hoc sibi proficere ad salutem, quibus jam

proficit ad honorem. Igitur quomodo [quoniam] et scriptum est: Alienigena non vescetur ex eis, quoniam sancta sunt (*Exoa. xxix*); solum illum assumimus ad esum hujus Agni qui nostræ conjunctus est domui (*Levit. xxii*), scilicet omnem domesticum fidei (*Gal. vi*), a principe usque ad plebeium, ab apostolo usque ad publicanum. 7

CAPUT VII.

Hanc igitur oblationem.

In orationis tomo sequenti, sic sacram oblationem, quomodo diligentem publicæ salutis legationem *benedictam, ascriptam, ratam, rationabilemque* fore deprecamur. Legatio namque est regis ejus, « qui cum decem millibus non valens occurrere ei, qui cum viginti millibus venit ad se, mittens rogat ea quæ pacis sunt (*Luc. xiv*). » Nam quia de solis factis justificari non valemus coram illo, qui non solum de factis, sed et de cogitationibus rationem exacturus, quasi cum duplici venit exercitu, præsentis sacrificii legationem mittentes, rogamus ea quæ pacis sunt. Magnæ autem laudis est, sic legationem hanc peragere, ut ab illo, cui mittitur, mereatur benedici eloquium Ecclesiæ, sicut benedixit David sapienti Abigail, dicens: « Benedictus Dominus Deus Israel, et benedictum eloquium tuum et benedicta tu quæ prohibuisti me hodie, ne irem ad sanguinem, et ulciscerer de manu mea (*I Reg. xxv*). » Abigail namque, quod interpretatur *patris mei exsultatio*, scilicet sancta Ecclesia, quondam uxor Nabal, id est stulti, videlicet diaboli, legatione præsentis sacrificii, prævenit Verbum David, id est manu fortem vel desiderabilem Christum, perferentem **19** persecutiones Saul, id est, in passionem mortis agonizantem, rogatque pacem, ne se ulciscatur manu sua propter stultum Nabal ita, ut ipsa quoque cum illo æterna damnatione pereat. Quæ quoniam absque consilio vel conscientia stulti illius festinat, et præmissa munera oratione subsequitur et adorans loquitur sapienter quæ pacis sunt, oblationem perficit benedictam, dum benedicitur eloquium ejus, et ascriptam, dum nulla oblivione deletur; et ratam, dum data remissio peccatorum, nulla ulterius sententiæ mutatione convellitur.

CAPUT VIII.

Qui pridie quam patèretur, usque : in mei memoriam facite.

Miraculum tantæ novitatis integrescit, et quidquid dicere conamur, collatus cum re sermo, vix ullius apparet esse momenti. Nam maxime, cum ad summi sacramenti verticem, cum ad ipsam perventum est sancti sacrificii mentem, disparet sermo, lingua deficit, et incircumcisa labia mentem nihilominus incircumcissam in suis cœptis, temeritatis, impudentiæ, coarguunt. « Quis enim novit ordinem cœli, aut ponet rationes ejus in terra? » (*Job. xxxviii*.) Ordo namque cœli præsentem ex capitulo nobis effulsit, cujus claritatem ferre non valuit sæpe nominatus et nominandus Achis (*I Reg. xxi*). Abiturus hinc in sacrarium cœli pontifex summus per viam passionis

sacrificat modo mirabili secundum ordinem suum, secundum cœlestis sacrificii ritum, accipiens panem in sanctas ac venerabiles manus suas, et dicens: « Hoc est corpus meum, » accipiens præclarum calicem vini, et dicens: « Hic est calix sanguinis mei (*Matth. xxvi*). » Quid ergo? silebimus, et silentio nostro videbimur consentientes esse his, quorum polluta labia non tetigit Seraphim rubenti calculo (*Isa. vi*), quem attulit de altari, et dicunt semper: Quomodo est? quomodo est? Imo clamemus. Et ne desit quid clamemus, pulsemus et ostium amici, qui tres panes commodare consuevit (*Luc. xi*), id est fidem, spem, charitatem, quæ in hoc maxime negotio necessaria sunt. Patitur enim nos, non contradicentes, sed nosse cupientes. Igitur ne omnino nesciamus quomodo est, libet nunc intueri in ordine tam admirabilis sacrificii tria, quæ in opere cujuslibet auctoris egregii requirere consuevimus, id est materiam, intentionem, causamque finalem sive utilitatem. Quæ cum singula nobis, fidei manu pulsantibus, gratiæ clavicula secretarius veritatis aperuit, « et si nondum facie ad faciem, saltem per speculum et in ænigmate, videbimus, quomodo est (*II Cor. xiii*). »

CAPUT IX.

Materia.

Materia vel substantia sacrificii, quod erat tunc, et nunc est in manibus pontificis nostri, non simpla est, sicut nec pontifex ipse solius divinæ vel solius humanæ substantiæ est. Est enim tam in pontifice quam in sacrificio divina substantia, est et terrena. Terrena in utroque est, id quod corporaliter vel localiter videri potest: divina in utroque, verbum invisibile est « quod in principio erat Deus apud Deum. » Nam cum diceret idem magnus pontifex panem et vinum tenens, « hoc est corpus meum, hic est sanguis meus, » vox erat Verbi Incarnati, vox æterni principii, verbum antiqui consilii. Verbum quod humanam acceperat naturam, id est in carne manens, panis et vini accipiebat substantiam vita media, panem cum sua carne, vinum cum suo jungebat sanguine. Quemadmodum in corporeis sensibus menti et corpulento aeri media lingua intervenit, et utrumque conjungens unum sermonem efficit, quo in aures dimisso, id quod audibile est, cito absumitur et transit: sensus autem sermonis et in dicente et in eo qui audit, integer permanet et inconsumptus. Sic Verbum Patris, carni et sanguini, quem de utero Virginis assumpserat, et pani ac vino, quod de altari assumpsit, medium interveniens, unum sacrificium efficit, quod cum in ora fidelium sacerdos distribuit, panis et vinum absumitur et transit. Partus autem Virginis cum unito sibi Verbo Patris, et in cœlo et in hominibus integer permanet et inconsumptus. Sed in illum, in quo fides non est, præter visibiles species panis et vini, nihil de sacrificio pervenit. Quemadmodum asinus ad lyram, cum irrationales aures arrigit, sonum quidem audit, sed modum cantilenæ non percepit. Tales com-

parantur Judæis vel patribus eorum, de quibus Dominus : « Patres, inquit, vestri manducaverunt manna et mortui sunt (*Joan. vi*). » Qui autem cum fide accipiunt, illi comparantur, de quibus Apostolus : « Patres nostri, inquit, omnes eandem escam spiritualem manducaverunt, et omnes eundem potum spiritualem biberunt (*I Cor. x*). » Nam alii per incredulitatem patres sunt Judæorum et hæreticorum, alii per fides Patres apostolorum atque credentium. Panis ergo invisibilis, qui de cælo descendit, vita est. Panis visibilis, qui de terra crevit, unus tamen panis est, quomodo qui de cælo descendit, et qui conceptus et natus est de utero Virginis, Christus unus est. Quapropter qui visibilem panem sacrificii comedit, et invisibilem a corde suo non credendo repellit, Christum occidit, quia vitam a vivificato sejungit, et dentibus suis mortuum laniat corpus sacrificii, atque per hoc reus est corporis et sanguinis Domini (*I Cor. xi*). Sed dicit adversarius : Vivens et sensibilis in corpore suo mobilisque est Deus et homo Christus. Corpus autem sacrificii vitam non habet, sensum non habet, mobile non est. Hoc assumpto concludit sic : « Corpus igitur Domini non est, Christus non est. » Ad hæc, inquam, obsecro te, quam in corpore Domini vitam requiris? Est enim vita animalis, est et vita spiritualis. Animalis vita quinque sensibus fungitur, visu, auditu, gustu, odoratu et tactu. Hæc vita animalis est, carnalis est, caro est : « Dominus autem dicit, quia caro non prodest quidquam (*Joan. vi*). » Si enim Judæi carnem quam crucifixerunt, concidere et devorare sicut carnem agni maluissent aut potuissent integram vivamque absorbere, sicut cetus maris viventem absorbit Jonam (*Jon. ii*), nihil illis profuisset, imo majori sacrilegio conscientias suas polluissent. Animalis igitur vita, quia caro est, si in corpore Domini adesset, nihil nobis prodesset, ac propter hoc illam requirere superfluum est. Nam quid cælestis homo per sacrificium cæleste hoc administraret quod nobis non deerat? Non enim prudentiæ ejus est, curiositatem nostram non necessariis pascere miraculis. Quærebat hoc curiosus Herodes, quando erat ex multo tempore cupiens Jesum videre, quia sperabat signum aliquod ab eo fieri (*Luc. xxiii*). Quod quia non fecit, sprevit illum, et remisit indutum veste alba. Solam ergo vitam spiritualem in sacrificio nobis administrare sapientiam ejus decebat. Et nostræ necessitati expediebat, quæ est sanctificatio et benedictio, misericordia et veritas, justitia et pax. Hæc autem ejus vita spiritualis sic est in corpore sacrificii, absque vita ejus animali, quomodo lux solis absque **20** calore ejus in corpore lunæ nobis repræsentatur. Igitur his pariter ex rebus sacrificium nobis constituit pontifex summus, quibus totus homo vegetatur, id est ex Verbo Dei, in quo vivit homo (*Deut. viii*), et ex terræ fructibus, quibus solum vivit corpus, his duntaxat qui omnium primi sunt. Panis enim eorum, quæ ad esum, vinum eorum, quæ ad potum pertinent, primum est.

CAPUT X.

Intentio.

Intentionem tanti operis, purissimum oculum tam lucidi corporis dum quærimus, noster quoque simplex oculus, et lucidum debet esse nostrum corpus, id est, ut ducamur discendi voto, non contradicendi proposito. Ubi ergo inveniemus admirabilem hujus pulchritudinis oculum, scilicet quo tendat tantum tam pulchri operis sacramentum? In capite ipso, in eodem, quod sonuit nobis, verbo veritatis. Ait enim : « Hæc quotiescunque feceritis, in mei memoriam facietis. Qui habet aures audiendi (*Matth. xxvi*), » sic accipit hoc dictum, sicut lacrymabilem morientis pro filiis patris affectum, sicut germanæ pietatis eloquium, sicut præacutum vulnificæ charitatis spiculum. « Quia venerat ejus hora, ut transiret ex hoc mundo ad Patrem, » quia verum erat quod dicebat discipulis, « quo ego vado, vos non potestis venire (*Joan. xiii*). » Et Petro dicenti : « Domine, quo vadis? Quo ego vado, inquit, non potes me sequi (*ibid.*); » quia, inquam, non poterat eum tunc sequi, hæreditatem illis competentem scribens, visibilem sui memoriam commendabat. Non enim Scripturarum solam commonitionem ad hoc sufficere judicabat. Obliviosum namque et ex magna parte indocilem ægrotum, scilicet genus humanum curandum susceperat. Ecce videmus ejus, quæ in sacris Scripturis est, medicinalis disciplinæ difficultatem. Quota enim pars nostri capit illam, quæ in sancto Evangelio fragrat tam optimis unguentis, antidotum illud quod « in principio erat Verbum, » Deus apud Deum, per quod omnia facta sunt, quodque caro factum est? (*Joan. i*.) Nam illud quidem ruminare, medela est probatissima, et dulcis faucibus amanti animæ, sed tantus cibus valde paucorum est. Præterea meditatio hæc solius mentis pabulum est, solius animæ sanctificatio est. At ille utrumque nostrum corpus et animam sibi astringere ardebat, utrumque infirmum, imo utrumque mortuum, immortalitatis medicamento sanare properabat. Magna igitur charitatis arte pigmenta sua Dei sapientia composuit, quibus lethargicam magni ægroti mentem, renovata quotidie suæ salutis commemoratione, percelleret, et infantilium edentulam plebem animarum, quæ Verbi antiqui et æterni principii solidum non poterat terere et ruminare cibum dulcissimo hoc liquamine confecto, Verbi ejusdem Divinitatem, in panis et vini sacramento sorbilare consuefaceret. Aufer a cœtu Ecclesiæ quotidianas Salvatoris nostri hujusmodi exsequias, et vide quem merito dicat ipse Salvator, « quæ utilitas in sanguine meo? » (*Psal. xlix*.) Refrigerante enim ea quæ hoc modo nunc ubique calet, ejus memoria, refrigeret universa charitas, muta erit fides, claudicabit spes, conticescet magnus ille clamor sanguinis justi Abel (*Gen. iv*), qui per traditum tanti sacrificii ritum quotidie reparat vocem, quotidie laxat os bibentis, et vociferantis terræ, scilicet Ecclesiæ, maledictum coarguens Cain, et maturam indigne fusi sanguinis vindictam repo-

scens. Calente ergo memoria tam celebri, charitas Christi concalescit, perstat super fundamentum suum ædificium fidei, spes quotidiana peccatorum remissione reviviscit (*Matth. xxiv*).

CAPUT XI.

Utilitas.

Utilitas hæc est in virtute hujus sacramenti, quod ejus ope sit possibile his, qui in terra sunt, in cælum ascendere. Aliter namque illud possibile non est; ait enim Salvator: « Nemo ascendit in cælum, nisi Filius hominis qui est in cælo (*Joan. v*). » Uni et sc̄i qui descendit de cælo, Filio hominis, quia una persona est cum Filio Dei, cum Verbo Patris, quod de cælo descendit, et de corde Patris in uterum venit Virginis, uni, inquam, et soli Filio Dei Filioque hominis, tanquam suo capiti cuncta membra corporis adnectuntur (*Coloss. ii*), omnes qui in fide hujus sacramenti, in plenitudine hujus charitatis sunt recepti, et sic unum corpus, una persona, unus Christus, caput cum suis membris in cælum ascendit (*Ephes. v*), dicitque gratulabundus gloriosam Deo assignans Ecclesiam: « Hoc nunc os ex ossibus meis et caro de carne mea (*Gen. ii*). » Et ostendens se atque illam in personæ convenisse unitatem, et erunt, inquit, duo in carne una. Magnum hoc sacramentum est. Caro Christi, quæ ante passionem solius erat caro Verbi Dei, per passionem ita crevit, adeo dilatata est, ita mundum universum implevit, ut omnes electos, qui fuerunt ab initio mundi, vel futuri sunt usque ad ultimum electum in fine sæculi, nova conspersione hujus sacramenti, in unam Ecclesiam faciat Deum et homines æternaliter copulari. Caro illa unum erat granum frumenti, quod antequam cadens in terram mortuum fuisset, nunc postquam mortuum est, crescit in altari, fructificat in manibus et corporibus nostris, et ascendente magno et divite domino messis, terram fructiferam, in qua crevit, secum vehit in horrea cæli (*Joan. xv*).

CAPUT XII.

Unde et memor es, Domine; usque, et calicem salutis perpetuæ.

Quoniam ergo tanta est commendatæ utilitas memoriæ, tria sibi beata Ecclesia deinceps ejusdem memoriæ proponit insignia, scilicet tam beatam passionem, nec non et ab inferis resurrectionem, sed et in cælos gloriosam ascensionem. Quorum primum Ecclesiæ vulnerat charitatem, alterum confortat fidem, tertium lætificat spem. Ubi enim dicens, hostiam puram, hostiam sanctam, hostiam immaculatam, panem sanctum vitæ æternæ, et calicem salutis perpetuæ, quinarium crucis signaculum panis et vini imprimit substantiæ, Christo sedenti ad dexteram Patris veraciter, ut dictum est, concorporatæ, eruditum contemplatorem rerum ad illam beatam passionem mittit. Nam abhinc usque dum corporale desuper auferat, pendentis in cruce spirat agon, et passio Domini. Hæc ergo sunt illa viventis petrae foramina, in quibus formosa est et immaculata ce-

lumba, scilicet Ecclesia; in quibus tunc certius nificat, cum intra verba prædicta, vel quinque crucis signacula, quinque dilecti sui plagas, videlicet duas manuum totidemque pedum, unam lateris, fida tenet et contemplatur memoria.

21 CAPUT XIII.

Sicuti accepta habere dignatus es munera Abel, et reliqua.

*Sicut similitudinis est, non quantitatis. Multo enim acceptius hoc sacrificium est Deo, quam quod obtulit Abel, quod obtulit Abraham, quod obtulit Melchisedec. Valet namque amplius res, quam umbra; veritas, quam figura. Ipsam ergo similitudinem desideremus magis quam acceptionis quantitatem. Similes offerendo sumus Abel, si recte offerentes, nihilominus recte dividimus; quod quia Cain non fecit, peccavit (*Gen. iv*). Sua namque cui debebat, Deo recte obtulit, sed seipsum sibi retinens, et cor suum Deo auferens, male divisit. Abel vero intus in corde suo sacrificium justitiæ obtulit, quia non seipsum sibi retinuit, sed Deo subdidit, ac propter hoc ad exteriora ejus munera Dominus placide respexit. Similiter Abraham, egregia fide totum se prius offerebat, et propter hoc cum offerret suæ, placidas offerebat hostias (*Gen. xxi*). Quod ut sciremus et imitemur nos, patrios ab illo Deus affectus exegit, et immolari [*adde filium*] sibi jussit, statimque promptum ejus animum invenit, imo nobis ostendit. Melchisedech quoque nisi seipsum prius obtulisset, et in sublime altare Dei cor suum deposuisset, non potuisset prævidere causas, quarum intuitu panis et vini sacrificium sine exemplo prius obtulit (*Gen. xiv*). Itaque et nos, si assistentes ad offerendum recte, ut dictum est, dividimus, id est, prius nosipsos offerentes, arietinam spiritus propter viam, taurinamque feritatem, hircinamque libidinem jugulantes, mortificamus, juxta illud quod in psalmo canimus: « Holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum, offeram tibi boves cum hircis (*Psal. lxxv*); » recte divisimus, et idcirco, sicut munera Abel, sicut sacrificium Abrahæ, sicut Melchisedech immaculatam hostiam, nostra sacrificia Dominus accepta habere dignatur. Et juxta consequentem orationem, jubet hæc per manus sancti angeli sui perferri in sublime altare suum, et in conspectu divinæ majestatis suæ inlocaliter atque invisibiliter. Ubique enim est majestas inlocalis et invisibilis, ubique sublime altare ejus, quod est Ecclesiæ catholicæ fides.*

CAPUT XIV.

Nobis quoque peccatoribus.

Moris est plerisque Ecclesiis, cum ad id ventum est: « Nobis quoque peccatoribus famulis tuis, » paululum expressa voce silentium rumpere. Namque in illo Dominicæ passionis articulo subvenire nobis debet in mentem latronis confessio (*Luc. xxiii*), simulque responsio Domini de tribunali crucis, illum paradiso adjudicantis.

CAPUT XV.

Per quem hæc omnia, Domine, semper bona creas.

Tandem cum tribus illis crucibus, quibus edicit sacerdos, « per quem hæc omnia, Domine, semper bona creas, sanctificas, vivificas, benedicas, » passio Domini consummatur, et illud nobis commemoratur, quod clamans voce magna emisit spiritum (*Matth. xxvii*). Quapropter statim corporale auferitur, quia velum templi scissum est, imo quia quæ de illo scripta erant, hactenus clausa et operta fuerant, et erat verbum absconditum ab eis, quidquid ipse de passione sua prædixerat, nunc autem ubi consummatum (*Luc. xxviii*), etiam revelatum est. Quodque discooperto calice trinum de hostia super calice pingitur crucis signaculum, dicendo: « Per ipsum, et cum ipso, et in ipso, » confessionem exprimit cum voce centurionis, qui viso terræmotu, et his quæ fiebant, clamavit voce magna: « Vere Filius Dei erat iste (*Matth. xxvii*). » Duæ vero cruces, quæ pinguntur in latere calicis, dicendo, omnis honor et gloria, sacramenta nobis sanguinis et aquæ repræsentant, quæ patefacto latere Domini lancea militis, in redemptionem salutis nostræ profluxerunt. Tunc accedit diaconus, et exaltatum parumper sacrificium de altari reverenter, tam ipse quam sacerdos iterum deponit, quia venit Joseph ab Arimathæa cum centurione, et Nicodemus quoque et impetratum a Pilato corpus Jesu deponentes sepelierunt. Sepelierunt, inquam, quod nobis in eo significatur quod calix iterum corporali cooperitur. Ibi competenter beatus Gregorius Dominicam orationem dici constituit, incongruum esse astruens, ut cum super Eucharistiam oratio diceretur quam scholasticus composuit, ipsa oratio non diceretur, quam per se ipse Dominus noster dictitavit. Quod cum a Græcis accepisse videretur, in hoc tamen differre voluit, ut cum apud Græcos ab omni populo dicatur, apud nos a solo sacerdote cantetur. Tunc ergo quia Jesus, ut dictum est, clamans voce magna tradidit spiritum, centurio clamavit dicens: « Vere Filius Dei erat iste, » et mulieres lamentabantur flentes Dominum, levat sacerdos vocem, dicendo: « Per omnia sæcula sæculorum, » et Dominicam orationem. Similiter chorus respondendo, imitantes paucos fideles, qui contrito et confracto corde lugebant Dominum, veluti quondam occisum Abel invidi furore fratris maligno, pauci parentes impatienti dolore et inconsueto cordis dolore lamentati sunt. Post hoc iterum breve silentium fit, sabbatum respiciens, quo Dominus in sepulero quievit.

CAPUT XVI.

Pax Domini sit semper vobiscum.

Tunc rursus elevatio vocis bonum significat nuntium Dominicæ resurrectionis, dicente sacerdote: « Pax Domini sit semper vobiscum. » Quod nobis illud commendat, quia Dominus noster stans in medio discipulorum suorum, dixit eis: « Pax vobis

A (*Joan. xxix; Luc. xxiv*). » Interim tenens corpus Domini, quia cognitus est in fractione panis, tripartita fractura suam sanctæ Trinitati assignat hostiam, particulamque unam, quæ personam insinuat Filii, sacro sanguini demissam immergit.

CAPUT XVII.

Agnus Dei, qui tollis.

Statim ad gloriam ascensionis memoria gaudentis Ecclesiæ transcurrit, dicendo: « Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere nobis. Qui sedes ad dexteram Dei Patris, miserere nobis. » Ad dandam enim pœnitentiam, et remissionem peccatorum Deus illum suscitavit (*Hebr. x; Act. v*), et principem et salvatorem exaltavit.

22 CAPUT XVIII.

De communionem.

Tunc religiosa consuetudine legatum nobis a sacerdote damus et accipimus invicem pacis osculum, gaudentes atque hoc commemorantes, quia « reconciliati sumus Deo per mortem Filii ejus (*Rom. v*), » nosque colligari debere signantes osculo pacis (*Ephes. iv*), quod est vinculum perfectionis (*Coloss. v*). Cantus, quem communionem dicimus, quem post cibum salutarem canimus, gratiarum actio est, juxta illud: « Edent pauperes et saturabuntur, et laudabunt Dominum, qui requirunt eum (*Psal. xxi*). »

CAPUT XIX.

De collecta.

Collectæ, quæ dicuntur ad complendum, orationes sedentis in cælo capitis nostri Jesu Christi signant, qui mortuus est, inquit Apostolus, imo qui et resurrexit (*Rom. xiv*), qui est in dextera Dei, qui etiam interpellat pro nobis. Interpellat enim pro nobis pontifex summus, quia nos per id quod nostri est similis, reconciliat, et per id quod Patri est æqualis, absolvit.

CAPUT XX.

De « Benedicamus Domino. »

Ultimam particulam diaconus adjicit, id est, « Benedicamus Domino, » et hoc dicto populum excitat ad agendas Deo gratias pro acceptis beneficiis, quia profecto Redemptore ad dextram Patris sedente et interpellante pro nobis, perseverant ejus apostoli, dicentes nobis, « Semper gratias agite, sine intermissione orate (*Ephes. v; I Thess. v*). » Si autem solemnitas aliqua sit, in illud tempus respiciens, quo nostræ salutis missio celebrata est, et diaconus dalmatica indutus, perfectionem designat futuræ beatitudinis, tunc dicit: « Ite missa est. » Hæc enim populi sollemnis dimissio est, reverenda modulantis enuntiatione nitens rei dignitatem exprimere, et quasi extrema manu in abeuntis populi cordibus memoriam ejus stabilire. Hoc autem sacrosanctum altaris mysterium idcirco missa dicitur, quia ad placationem et solutionem inimicitarum (*Ephes. v*), quæ erant inter Deum et homines, sola valens et idonea missio est.

CAPUT XXI.

Quomodo vel a quibus missæ officium ordinatum sit.

Olim non tanto exterioris apparatu decoris missarum solemnità celebrabantur, nec ab uno quolibet hæc omnis religiosi obsequii gloria consummata et perpolita est. Pontifices quippe sacri, splendida Romanæ sedis luminaria, sicut diversis temporibus affulserunt, ita paulatim studii sui claritate, venustatem hujus salutaris officii perfecerunt. Et sicut traditum a Domino per Moysem sacrificii veteris ordinem, præcipue David et Salomon (*III Reg. vii*), sacerdotum et levitarum ministerio (*I Par. xxiii*), cantorum multiplici numero, psalmodiorum divinorum tripudio, templi vel altaris illustri gloria, sacrarumque multitudine vasorum, splendidius amplificaverunt; sic traditum a Domino mirabilem novi sacrificii ritum, per primos apostolos sancta Romana Ecclesia suscipiens, religiosa fide amplexata est, fidei cura conservavit, diligenti apparatu exornavit. Quæ ergo quique eorum contulerint, jam dicemus, magis secundum ordinem illorum, quæ ordinata sunt, quam eorum, qui ordinaverunt.

INSTITUTIO COELESTINI PAPÆ.

Cœlestinus, papa quadragesimus primus, constituerat, ut psalmi David centum quinquaginta ante sacrificium canerentur antiphonatim ex omnibus, quod ante non fiebat, sed tantum epistola et evangelium recitabantur. Ex hoc instituto excerpti de psalmis introitus, gradualia, offertoria, communionem cum modulatione ad missam in Ecclesia Romana cantari cœperunt.

GREGORII.

Gregorius, LXI (3), Antiphonarium regulariter centonizavit et compilavit, « Kyrie eleison » a clero ad missas cantari præcepit quod apud Græcos ab omni populo cantabatur. Alleluia extra Pentecosten ad missas dici fecit. In canone tria verba hostiæ superaddidit, « diesque nostros in tua pace disponas, ab æterna damnatione nos eripi, et in electorum tuorum jubeas grege numerari. » Orationem quoque Dominicam post canonem super hostiam censuit recitari.

SYMMACHI.

Symmachus, XLIX, constituit omni die Dominico, vel natalitiis martyrum, « Gloria in excelsis » ad missas cantari: quem hymnum Telesphorus papa, a beato Petro VII, nocte tantum natalis Domini ad missas, a se in ipsa nocte constitutas, cantari instituit, et in eo ad angelorum verba, quæ sequuntur, adjecit.

GELASII.

Gelasius, XLVII, tractus et hymnos composuit, et sacramentorum præfationes cauto et elimato sermone dictavit.

INNOCENTII.

Innocentius, XXXVIII, pacis osculum ante communionem dari decrevit.

(3) Id est a B. Petro papa sexagesimus primus.

A

LEONIS.

Leo, XLIII, qui in homiliis declamandis multum valuit, addidit in canone: « sanctum sacrificium, immaculatam hostiam. »

DAMASI.

Damasus, XXXV, « Credo in unum Deum » cantari instituit, ex decreto sanctæ universalis synodi, a cælis episcopis Constantinopoli celebratæ.

ALEXANDRI.

Alexander VI ad consecrationem Eucharistiæ instituit, quod sicut de latere crucifixi Domini effluxit sanguis et aqua (*Joan. xix*), ita aqua vino miscetur in ipsa consecratione; nec vinum sine aqua, nec aquam sine vino debere offerri, decernens.

B

SIXTI.

Sixtus, VII, hymnum, « Sanctus, Sanctus, Sanctus » cantari instituit.

SERGII.

Sergius, LXXX, ultimum hoc instituit, ut inter communicandum, « Agnus Dei » a clero cantetur. Sic studiosa divinæ legis Ecclesia Romana paulatim protulit de thesauro suo nova pietatis monumenta, et quoddam velut ex auro lapidibusque pretiosis religiosi officii sancto sacrificio **23** fabrefecit diadema. Non quidem sanctius hinc est quam erat prius [*adde quando*] ad sola verba Domini solamque Dominicam orationem consecrabatur, sed maxime decuit ut fides, quæ adhuc erat illo tempore rudis, et, ut ait quidam tam doctus quam fidelis, agresti turbida cultu, nuda humeros, intonsa comas, exerta lacertos, ubi ornari potuit, maxime in hac parte, tanquam in capite suo, deauraretur, et earum rerum quæ superius dictæ sunt, veneranda similitudine fulgeret.

CAPUT XXII.

De azymo.

Cur sancta Romana Ecclesia nunquam in sacrificio fermentum admiserit, non otiose quæritur, nec inutiliter scitur, maxime quia consuetudini huic tota hæcenus Græcia refragatur. Nam de fermento Græci immolant, et nescio qua auctoritate suffragante (quæ procul dubio de authenticis nunquam profecta est Scripturis), tam legalem quam evangelicam Romanæ Ecclesiæ consuetudinem nimis pertinaciter abhorrent. Veris persæpe rationibus superati sunt, sed Constantinopolitanæ sedis arrogantia multarum hæresum genitrix, cedere dedignata est. Leo, IX hujus nominis papa, a B. Petro CXLVIII, per Epistolam ad imperatorem Constantinum scriptam, animum ejus concilians, apocrisiarios suos Hunibertum Silvæ candidæ episcopum, et Petrum Amalitanorum archiepiscopum, Fridericum quoque VII levitam et cancellarium, Constantinopolim dirigens, multas Græcorum confutavit hæreses, qui inter cætera Latinos vocabant Azymitas, et eos nimis persequentes, eorum ecclesias clauderant, et Mi-

chaem patriarcham, a gratia et palatio imperatoris remotum, excommunicationis gladio percussit. Tantis autem hæresibus fermentata est Græcia, ut mirum videri non debeat hoc quod de fermento immolat. Tantæ econtra sinceritatis semper fuit sancta Romana Ecclesia, ut cui deest Scripturarum notitia, vel argumentandi facultas, sola illi de azymo contra Græcos sufficere debeat ejus auctoritas. Nam Constantinopolitana non solum hæreticos, sed et hæresiarchas protulit multos. Romana vero Ecclesia, super apostolicæ fidei petram alius fundata, firmiter stetit, et tam Græciæ quam totius orbis hæreticos semper confutavit, et de excelso fidei tribunali data sententia judicavit. Scripturarum tamen suffragia deesse non debent, ne ullam tam sincera auctoritas videatur passa esse jacturam. Quæ certius atque commodius peterentur, si vel scripto vel auctore certo constaret, quid rationis super fermentato sibi videantur habere Græci. Nam Romanæ Ecclesiæ consuetudo legalibus, propheticis, evangelicis atque apostolicis rationibus consona est. Ferunt tamen quidam, hanc a Græcis fermentati se audivisse rationem, eo quod Maria prægnans de Spiritu sancto facta fuerit, atque ideo per fermentatum signari recte Dominicam incarnationem, et manifestum virginæ ventris tumorem. Quicumque ex eis huic inniuntur rationi, longius a sanæ doctrinæ regula absunt, quam si nullas omnino supradictæ rei causas redderent. Quid enim ideo fermentatum offerunt, ut imprægnatum et tumidum Mariæ significant uterum? Nempe hoc respectu panem sacrificii Mariam, vitium autem panis, id est fermentum Christum ejus filium esse volunt. Hæc ratio duabus ex causis evidentibus, infirmata contemnitur. Primo, quia non Mariæ, sed Christi solius, qui solus pro nobis crucifixus est, corpus offerre debemus. Secundo, quia fermento, ut aliquid boni significari mereatur, nulla omnino sacræ Scripturæ de Veteri aut Novo Testamento auctoritas suffragatur; pulchrius atque rationabilius memoriam Dominicæ incarnationis ex sancto Evangelio recognoscimus. Nam quod dixit Dominus de pane quem accepit, « hoc est corpus meum (Matth. xxvi), » quoties illa sacrosancta actione iteramus, incarnationem ejus ita nobis reparamus, ut ad hoc non uterum beatæ Mariæ, sed solam ejus fidem, per quam concepit, necessariam habeamus. Est autem ejus fidei signum altare visibile, sicut recte placet doctoribus Ecclesiæ. Igitur cum Dei Verbum per fidem Ecclesiæ descendens, panem accipit de signo fidei, quod est altare, renovatur nobis illud quod idem Verbum Dei, per fidem Virginis descendens in uterum ejus, carnem assumpsit. Atque ita incarnationem Dominicam nobis reparamus, non sicut fermentum in pane significante Mariam, sed sicut Dei Verbum in pane Catholicam significante Ecclesiam, in eo quod sicut unus ille panis de multis confectus est granis, sic Ecclesia de multis hominibus una consistit per fidei unitatem. Significari autem pane illo dixi Ecclesiam, non in eo quod

offerretur et consecratur, sed in eo quod de multis, ut dictum est, granis conficitur. Nam in eo quod consecratur, nec ipsum individuum corpus Domini significat, sed est transfusio in se Dei Verbo per fidelem passionis, resurrectionis et ascensionis Domini. Dominus enim non hoc significat, sed, « hoc est corpus meum, » inquit. Infirma ergo et merito contemptibilis est supradicta fermenti ratio. At vero azyma tam ex evangelica quam ex legali auctoritate profecta sunt. Nam Dominus et in lege, ubi typicum paschæ sacrificium mandavit, fermentum abjici jussit (*Exod. xii; Deut. xvi*), et in Evangelio, ubi novam sacrificium primus celebravit, azyma nihilominus ipse consecravit. Et ne forte aliter suspiceris, fermentum in domibus Israel tunc non inveniebatur, lege enim Domini sancitum erat. Dum ergo a vetere ad novum sacrificium proficiscens, azyma non reliquit, sed azyma benedixit, fregit, dedit discipulis suis dicens, « hoc facite in meam commemorationem (Marc. xiv; Luc. xxii), » nunquid de fermento quidquam dixit aut questus est, quod cogente consuetudine legis fermentum sibi defuerit? Imo qui in lege de azymis jussit, in gratia quod contrarium erat, statuere non debuit. Notandum quippe est, et animo memori retinendum, nullas antiquæ legis consuetudines, contrariis supervenientibus ex Evangelio decretis, esse destructas. Sed quæ abolitæ sunt vel destructæ, melioribus non contrariis cesserunt, ut circumcisio baptismo. Nam circumcisio bona quidem, sed baptismus melior. Nec mutabilitate usus est Deus, dum bono prætulit melius, præsertim cum bonum illud irritum fecisset ille populus, sicut ipse Deus improperat illis per prophetam dicentem: « Et irritum fecistis pactum meum (Malach. ii), » etc. Magis autem præputium oppositum videtur circumcisioni, scilicet ut habitus privationi. Sed Dominus de præputio nihil dixit, imo de utroque tacuit, « quia circumcisio nihil est, præputium nihil est, ait Apostolus, sed fides quæ per dilectionem operatur (Galat. v). » At vero azymum et fermentum manifeste opposita sunt, ut contraria immediata. Igitur non decebat Deum, ut tanquam sibimet contraria, abjecto azymo de fermento præciperet de quo ante prohibuerat dicens: « Non immolabis super fermento sanguinem hostiæ tuæ (Exod. xxii). » Approbat vero Deus azymum, non propter ipsum, sed propter id ejus est signum. Significat quippe sacrificantibus nobis, ut epulemur 24 paschali convivio, « non in fermento malitiæ et nequitiae, sed in azymis sinceritatis et veritatis (I. Cor. v). » Nec ideo rei tam necessariae significatio hæc rejicienda est, quia de legis antiquæ cæremoniis illam constat esse profectam. Non enim cunctas legis antiquæ significativas consuetudines abjecimus (*Exod. xii*). Adhuc quippe plenariam lunæ faciem consideramus, nec unquam in defectu ejus pascha celebramus, et quotidie thus sacrum Domino in odorem suavitatis adolemus, et oleum unctionis sanctum apud nos est (*Levit. ii; Exod. x*), et pro tubis campanas habemus, et multa

ejusmodi (*Num. x*). Nam illa quæ significantur, quoniam bona sunt moralia, significationes ipsas omnes quidem lectione, quasdam vero actu quoque celebramus, ut significata ipsa nostris sensibus, opportune importune ingerantur. Quis hoc improbare audeat? De gentibus quoque exemplo apostolorum atque doctorum, solemus auferre, si qua ab aliis probe dicta vel facta sunt, et tanquam captivæ mulieris ungues pilosque superfluos amputare (*Deut. xxi*), ut ab alienigena falsitate mundata sententia, thalamum veritatis digna sit introire. Nonne ergo familiarius aut justius antiquitatum suarum reminiscitur Ecclesia? quæ in Canticis canticorum gloriatur et dicit: « Omnia poma nova et vetera, dilecte mi, servavi tibi (*Cant. vii*). » Igitur azyma non propter hoc abjicienda erant, quia significationis gratia in antiqua lege tradita fuerant, quin potius ideo retinenda, quia quod significant, optimum, et huic temporis gratiæ magis congruum est. Significant enim id quod apostolica tuba probabiliter sentiendum personat, videlicet ut inter Christum, qui de massa peccatrice carnem sine peccato, tanquam azymum assumpsit de fermentato, et Christianum populum ita nequitæ et malitiæ nihil intersit, quomodo in azymo pane cum fermento, et aqua nihil veteris massæ aut alienæ confectionis intervenit (*I Cor. v*). Aqua namque populum significat, juxta illud: « Beati qui seminatis super aquas (*Isa. xxxii*). » Frumento autem significari Christum, nullo melius quam ipso auctore probamus, qui seipsum mortificandum infidelitate Judæorum, multiplicandum fide populorum, figurate prædicans: « Nisi, inquit, granum frumenti cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit, multum fructum affert (*Joan. xv*). » Aqua frumento mista sine fermento, simplices debere esse significat populos, Christo per fidem conjunctos. Cum ergo monumentum sit sinceritatis et veritatis ejus, in cujus azymis nos epulari hortatur Apostolus expurgato veteri fermento (*I Cor. v*), ut simus nova conspersio, jure inter utilia legis antiquæ signa, reservata sunt azyma, auctore magno pontifice Christo, et per succedentem sibi beatum Petrum, Romanæ Ecclesiæ fideliter delegata. Quæ beata, quod in fundamento suppetram illam excepit, quam in suo veritas ore laudavit et beatificavit (*Matth. xvi*), tali structura super illam ædificata est, ut contra omnes hæreses perstaret murus inexpugnabilis. Et quacunque mundi ex parte periclitata fides ad illam confugit, « mille clypeos ex ea, omnemque armaturam fortium (*Cant. iv*), » qua se defenderet, pendentem et præparatam invenit.

CAPUT XXIII.

Do ornatu altaris vel templi.

Sacrosanctum altaris ministerium idcirco, ut dictum est, missa dicitur, quia ad placationem inimicitarum, quæ erant inter Deum et homines, sola valens et idonea mittitur legatio. Cujus divina ratio, quamvis assidui splendoris sit, cultus tamen exte-

rior in vasis sacris, in apparatu altaris et ministrorum ejus, semper quidem sancta, sed pro dierum vel temporum diversa ratione interdum splendidior est. Auro et argento, lapidibus pretiosis, pro posse fidelium singulis in locis splendet festiva devotio, quæ cum in sæcularibus ambitionis insignia sint, in ecclesiasticis et divinis rebus pietatis officia sunt; non quia Deum, qui spiritus est, plus aurea quam lutea, plus gemmata quam nuda delectent corpora; sed quia homines, quod diligunt, cum Deo libenter offerunt, dilectione Dei, qua illud a se separant, quidquid illud sit, Deo pretiosum efficiunt. Diligunt enim aurum quod maxime concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum (*I Joan. ii*). Cum ergo illud offerunt non indigenti Deo, sicut David concupitam libavit aquam Domino, procul dubio sanctum et Deo placitum est quod offerunt (*II Reg. xxiii*). Nimis reprehensibiliter sic ungerentur pedes luxuriosorum et nequam hominum, quomodo super pedes Domini unguentum effusum est, quod potuit vendari multo, et dari pauperibus (*Matth. xxvi*; *Joan. xii*). Sed hoc ideo laudabiliter fecit Domino devota mulier quia Dominus, cui non indigenti hoc factum est, in libra unguenti pistici libram appendit potius pietatis et fidei, et ideo pro odore, qui respersus est in una domo, memoriam prædicandæ mulieris spirare fecit in toto mundo. Igitur dum auro, et lapidibus, ac sericis vestibus honoratur Christus in altaris apparatu, poterat et hoc dari pauperibus, sed non ideo jure ornatus mensæ Domini reprehenditur, cujus habitus, dum est incultus, non sine culpa eorum despicitur, qui illam ornare posse videntur. Nam quod Dominus per prophetam arguit populum, dicentem: « Mensa Domini contaminata est (*Malach. i*), » ideo facere videtur, quia sine culpa tunc erat quæ putabatur contaminatio esse altaris, nuda paupertas. Reversus namque de Babylone populus, altare tantum fecerat fortuitis, ut ait Hieronymus, et impolitis lapidibus, absque templo, absque urbis ædificiis, absque extruptione murorum, et putabant minorem esse cultum religionis quia templi ornatus deerat, nec intelligebant, omnipotentem Deum non aurum gemmasque et hostiarum multitudinem quærere, sed offerentium voluntatem. Cæterum ubi opportunitas et opes non deerant, Dominus ipse aurea sibi et argentea fieri mandavit opera, summa artificum industria (*Exod. xxv, xxvi et xxvii*). Nec statim nobis illud objiciatur ex dictis beati Hieronymi. Quod si hæc ex Veteri Testamento suscipimus, consequenter et victimarum ritum, et legem Sabbati, et his similia suscipere deberemus. Pugnat enim hæc ejus sententia, ne aurea vel gemmata divini cultus ornamenta, velut necessaria requirantur. Nam scribens adversus Vigilantium, itemque ad Demetriadem virginem, eleemosynam quidem pauperum præfert, sed de hujusmodi unusquisque, inquit, in suo sensu abundet, non damno, non reprehendo (*Rom. xiv*). Sed et manifesta ratione colligimus, figuras ejusmodi, quales de constructione

tabernaculi beatus Gregorius moraliter exponit, præsentia veritatis non ita dissipari, ut non debeant etiam nunc in exteriori cultu Ecclesiæ simili vel eadem ratione proponi; ut in illo nobis eluceat, qualis interioris domus Dei, quod sumus nos, ornatus esse debeat. Quamvis enim auctor veterum et novarum figuratarum promissionum sacramenta mutaverit, quia promissa perfecit et denuntiationibus, ut ait magnus Leo, cessationem imposuit, quoniam denuntiatus advenit, in præceptis tamen vel figuris moralibus (*I Cor. III*), nulla prioris testamenti reprobata decreta, **25** sed evangelico magisterio multa sunt aucta. Dictis, factis, pulchrius Evangelium quam lex, frequentius Christus quam prophetæ, parabolæ vel allegoricas proponit similitudines, cujus magisterium sequens Ecclesia, rerum habitu visibilibus, res imitatur invisibiles, non solum in eorum, de quibus supra dictum est, ministrorum sacro cultu, sed in cæterorum quoque templi vel altaris ornatu. Nam si nulla significantur in hoc quoque spiritualia, cur pretiosa pallia, et holoserica dorsalia parietibus appenduntur, et sacrosanctum Domini corpus lineo corporali superpositum obtegatur? Nam juxta dignitatem ejus, quod pretiosissimum habere possemus, merito illi circumponeremus. Arcana ergo aliqua, quæsitu et intellectu digna, cum hac discretionem animadversa sunt. Nam corporale lineum, in quo Dominicæ passionis celebramus memoriam, tribulationem ejus, et singularem designat in eo carnis munditiam. Linum quippe de terra natum, multis attritum pressuris, ad nivei candoris honorem et levem subtilitatem pervenit. Grossum et inglorium e terra consurgit, sed inter manus prementium opificum subtiliatur et candescit. Tribulationem ergo Domini in lineo corporali advertimus. « Ascendit enim sicut virgultum et sicut radix de terra sitiens, non habens speciem neque decorem (*Isa. LIII*); » sed propter munditiam animæ suæ, quam pro peccato nostro posuit, videbit semen longævum, et voluntas Domini in manu ejus directæ. Quod diligentiores observant, ut duplex corporale sit, linteamina significans capitis Domini quibus corpus ejus aromatibus conditum involvit Joseph (*Matth. XXIII*; *Luc. XXIII*). Pallia vero, quæ ut dictum est, solemniter appenduntur templi parietibus futuram sanctæ Ecclesiæ gloriam significant in regno Christi, quod nobis præsentem solemnitates commemorant, « ubi exhibebit sibi Christus gloriosam sponsam, non habentem maculam vel rugam (*Ephes. V*). » Codices quoque evangelici auro et argento, lapidibusque pretiosis non immerito decorantur, in quibus rutilat aurum cœlestis sapientiæ, nitet argentum fidelis eloquentiæ, fulgent miraculorum pretiosi lapides, quæ manus Christi tornatiles aureæ plenæ hyacinthis operatæ sunt. His atque aliis hujusmodi ornatibus loquitur quodammodo regina, quæ assistit a dextris speciosi ac potentissimi regis, ut vestitum deauratum, et varietates, quibus ipsa circumamicta est, omnemque gloriam

A ejus, quæ est ab intus in fimbriis aureis (*Psal. XLIV*); id est, in perseverantia bonorum operum, recogitemus et ad memoriam revocemus, et admoniti de visibilibus, invisibiles ornatus et repositam in cœlis ejus gloriam avida mente speculemur. Tunc solemne est cantoribus, sed et omni choro psallentium, pretiosum de sacrario capere vestitum, et magnis vocibus atque amplificatis cantibus jucundum sacri sacrificii celebrare convivium. Causa postulat quiddam nostri ordinis, id est monachorum, non præterire proprium. Solemus enim in hujusmodi festis omnes in albis stare vel procedere: quæ veste novam sanctorum vitam designari superius expositum est. Tunc namque in contemplatione ejus novitatis positi sumus, de qua nos hortatur B Apostolus dicens: « Ut quomodo surrexit Christus a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus (*Rom. VI*). » Itaque cum simus comæ illæ, de quibus scriptum est: « Comæ ejus sicut elatæ palmarum, nigræ quasi corvus (*Cant. V*), » quia scilicet capiti nostro adhærentes, humili conscientia nigri esse, et victo mundo sursum tendere debemus; tunc tamen quando commemoratur ejus sæculi status, quo cum filiis semper est sponsus, convenienter lætitiæ præferentes, quotidianam salubris tristitiæ nigredinem læto candore obducimus, juxta illud: « Non possunt filii sponsi lugere, quoadiu cum illis est sponsus (*Matth. V*). » Convenienter ergo in albis procedentes, simul etiam omnes a senibus usque ad infantes, manipulos portamus, quia videlicet in illa vita, quæ per albas significatur, « propriam unusquisque mercedem accipiet, secundum suum laborem (*I Cor. III*), » et « venientes venient cum exultatione, portantes manipulos suos (*Psal. CXXV*). »

CAPUT XXIV.

De cappis.

Cappas quoque in majoribus festis superinduimus, ut amplius in Deo gloriemur, aspicientes in futuram resurrectionem, quando omnes electi, (quibus nunc post depositionem carnis in anima tantum remuneratis, singulæ stolæ albæ datæ sunt (*Apoc. VI*), binas accipient stolas, scilicet requiem animarum, et resuscitatorum gloriosam immortalitatem corporum (*I Cor. XV*). Quæ cappæ bene ab interiori parte patulæ sunt, et omnino præter solam necessariam fibulam inconsutæ, quia profecto immutata jam et immortalia corpora nullis animam obcludent angustiis, corda non contegent, nec obsistent internæ sanctæ Trinitatis contemplationi. Fimbriis quoque subter ornatæ sunt, quia nil nostræ tunc deerit perfectioni, sed quod nunc « ex parte cognoscimus et ex parte prophetamus, cognoscemus sicut et cognovimus, quia facie ad faciem videbimus (*I Cor. XIII*). »

CAPUT XXI V.

De rasura capitem.

Verumtamen sic subornati, caput intactum præferimus, et rasuram, quam coronam nominamus, nullo ornamento contegimus. Non est enim plenum

gaudium nostrum, quia non in re præsentium, sed in spe gaudemus futurorum. Idcirco autem rasi sumus, quia filii sumus Coræ, id est calvi, scilicet Domini nostri Jesu Christi, qui in Calvariæ loco crucifixus est, dictumque est ei, videlicet vero Elisæo, a stultis et insensatis pueris cum illusionem: «Ascende, calve, ascende, calve (*IV Reg. 11*). » Rasis ergo capitibus antiquam Nazaræorum legem immutavimus (*Num. vi*). Olim namque Nazaræi capillos nutriebant, nos econtra capillos decidimus, quia Nazaræorum princeps Dominus Christus decalvatus, id est in loco Calvariæ, ubi damnatorum capita abscindebantur, crucifixus est. Dalila, id est paupercula et mentis inops synagoga, rasis caput fortissimi Samson, id est solis nostri, et tradidit in manus Philistinorum (*Judic. xvi*). At ille

A captus, quasi victus, eos qui se ceperant vicit, pluresque hostium occidit mortuus quam occiderat vivus. Mortuus enim Dominus infernum confregit, mortem vicit, vitam reddidit. Nos, quamvis in supradictis ornatibus de victoria ejus gaudeamus, tamen in rasura capitum decalvationem ejus per compassionem lugemus. Hoc autem humilitatis insigne vocamus coronam, id est victoriam, quia fidelis illa Domini decalvatio, cujus hæc rasura signum est, procul dubio victoria est, triumphus est, honor et gloria nostra est. « Mibi autem absit gloriari, » ait Vas electionis, « nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi (*Galat. vi*). » Sed nondum apparuit hæc gloria quid erit, habetque adhuc tristitiæ speciem, donec tristitia convertatur in gaudium, et gaudium nostrum plenum sit (*Joan. xvi*).

LIBER TERTIUS.

DE ORDINE ECCLESIASTICO AB ADVENTU DOMINI.

26 PROLOGUS.

Angustioribus atque profundioribus enavigavit oratio, dum superius sacramentum Dominici corporis et sanguinis pertentans potius quam perlustrans, nullum fidei passa est periculum, satisque confidit in Deo jam adulta vel exercitata fide, quia quotiescunque per hoc profundum fuerit navigandum, nullum alicujus obice saxi incurrit naufragium. Nunc juxta propositum nostrum, ad ordinem anni, qui circa ipsum agitur sacramentum, ingredientem, ipsum, quo regimur, sanctum poscimus Spiritum ut placida sui favoris aura nostrum implere velum non desinat, donec propositum opus ad optatæ consummationis portum perducatur. Quod ab adventu Domini inchoantes, primum cur illud tempus sic nuncupetur, vel quid hoc significetur vocabulo, consulta causarum ratione nosce debemus.

27 CAPUT PRIMUM.

De Adventu.

Tempus, quod Dominicæ nativitatis memoriam antecedit, ideo adventus nuncupatur, quia totus ejus ecclesiasticus ordo juxta contemplationem adventus Domini dispositus est. Advenire autem Dominus recte dicitur, qui ubique est invisibili præsentia majestatis, dum assumpto eo quod visibile est nostrum, visibus carnis visibilem se ostendit. Quod tunc factum est, quando Verbum, per quod omnia facta sunt, quod erat in mundo, et mundus per ipsum factus est, sed mundus eum non cognovit, caro factum est, ut visibiliter habitaret in nobis (*Joan. 1*); itemque futurum est, quando is qui nunc a dextris Dei sedet, et licet nobiscum sit usque ad consummationem sæculi (*Matth. xxiv*), non aliud assumendo, sed quod semel assumpsit nobis repræsentando, et sicut ipse dixit: « ViJebimus Filium

hominis venientem in nubibus cœli, cum potestate magna et majestate (*Luc. xxi*). » Illud igitur tempus, quod Dominicæ nativitatis memoriam antecedit, idcirco adventus nuncupatur, quia hæc quæ dicta sunt, partim præterita, partim futura commemorantur. Nam prima Dominica, primus adventus jam præteritus quasi futurus in persona antiquæ commemoratur Ecclesiæ. Secunda et tertia Dominica, secundus adventus expectantibus et desiderantibus jam jam instare, propheticis atque apostolicis tubis denuntiatur. Ideo vero secundus adventus duabus Dominicis declamatur, quia primum adventum sola, quæ præcessit incarnationem Domini Ecclesia promissum expectavit, secundum autem tam præcedens quam subsequens audivit, illa propheticis tantum, hæc autem propheticis pariter atque apostolicis edocta præconiis. Quapropter in secunda ex ipsis Dominicis propheticum personat officium, quod est populus Sion. In tertio vero Apostolicum: « Gaudete in Domino semper (*Philip. iv*). » Quarta Dominica, quæ semper Dominici natalis diem novissima respicit, tempus illud commemorat, quo imprægnato jam et tumido utero Virginis prope erat Dominus, et calcians se divinitas corrigiam illam suæ ligabat incarnationis (*Matth. iii*), quam in Evangelio ejusdem Dominicæ Joannes se non esse dignum solvere profitetur (*Joan. 1*).

CAPUT II.

De prima Dominica adventus Domini.

Quod hæc ita sint, ex ipsis earundem Dominicarum patenter cognosci potest officiis. Nam prima Dominica non jam retributionem, sed initium justitiæ postulat humanum genus. Nec jam patriam attingit, sed viam sibi postulat ostendi: Ait enim: « Vias tuas, Domine, demonstra mihi, et semitas

tuas edoce me (*Psal. xxiv.*) » Vox hæc veteris hominis est, originalis peccati vinculis alligati, et in suam cœlestem patriam nescientis redire, nec valentis. Propter quod illa tunc Evangelii lectio recitatur, in qua vel maxime commendantur illæ Domini viæ, per quas illuc, undè corruit homo, debeat et possit redire, scilicet obedientia, mansuetudo, et humilitas charitasque summa. Obediens namque Patri, ut pateretur pro nobis, ultro ad passionis locum venit mansuetus et humilis, sicut propheta de illo prædixit: « Dicite, filiæ Sion, ecce rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super pullum asinæ (*Zach. ix.*) » Charitas autem erat illa qua major non est, sicut ipse dixit: « Majorem hac dilectione nemo habet (*Joan. xv.*) » etc. Præterea tota primi adventus causa, in illa sancti Evangelii lectione typice continetur. Sed de hoc superius dictum est, ubi ad comprobandum quod Evangelio cohæreant et consentiant, cætera membra officii, quemadmodum corpus capiti, hujus Dominicæ officium exempli gratia propositum est. Asinam namque alligatam vel pullum ejus, humanum genus significare novimus, ad cujus solutionem Dominum advenisse manifestum est, ut sessor et possessor nostri factus, in cœlestem Jerusalem per vias suas equitatu salutis nos reduceret. Igitur ex officio constat primam Dominicam primum **28** Domini spectare adventum. Cujus officii constat hanc esse intentionem, ut his quibus necdum venit Dominus (illis enim necdum advenit, qui fidem incarnationis ejus nondum receperunt; illis, inquam, qui necdum in adventu ejus crediderunt) adveniat tanta salus per fidem, ut confidentes in Domino non erubescant, neque irrideant inimici, id est dæmones, diutius asinam illam, quam alligaverunt vinculis peccatorum, sed solutæ vias Dominus demonstret illi, et semitas suas doceat (*Psal. xxiv.*) Hoc in introitu, in gradu, et in alleluia manifeste conclamatur. Interventus apostolus Paulus, et in lectione Epistolæ demonstrat asinæ vias, quas ambulare, vel quas non ambulare debeat. Quarum demonstrationem sic inchoat: « Scientes quia hora est jam nos de somno surgere (*Rom. xiii.*) » Nimirum hæc et reliqua dicens, quasi fidus auriga, ascensuro Domino, ut dietam suam perficiat, asinam infrenat, quo rectas vias teneat, ad summum dicens, « sed induimini Dominum nostrum Jesum Christum, » quod idem est ac si dicat eidem asinæ: Ascensorem suscipe regem Sion. Quod autem post Evangelium idem clamat offerenda quod antiphona ad introitum, hoc innuit, quod asina illa, etiam cum acceperit sessorem suum Dominum, secura esse non debet, priusquam perveniat cum equite suo in supernam civitatem Jerusalem. Potest enim fieri, ut offensus eques suum velit mutare vehiculum, quod prius probasse visus est, ideo perseverat in offertorio dicere Ecclesia, quod in introitu dixerat, addendo: « Dirige me in veritate tua, » etc. Communio quoque: « Dominus dabit benignitatem, et terra nostra dabit fructum suum (*Psal. lxxxiv.*) » manifeste vox est antiquæ

A Ecclesiæ, primum Domini expectantis adventum: quando de benignitate Spiritus sancti, terra nostra, id est, uterus Virginis concipiens, dedit fructum suum, Deum et hominem proferens, benedicta in æternum. Ea quæ dicta est ad introitum collecta, quæque super oblata, quæque ad complendam, manifeste ad idem, scilicet ad primum Domini respiciunt adventum.

Cur statio ad Sanctum Petrum fiat.

Notandum quoque quia statio Dominica hæc juxta sacratissimam ordinationem vigilantissimi papæ Gregorii, jure ad Sanctum Petrum sit; ipse est unus, imo primus discipulorum, qui ad solvendam illam magnam asinam missi sunt. Siquidem et in apostolatu circumcisionis Deus illi operatus est (*Galat. ii.*), et inter gentes cum consorte suo beato Paulo eadem legatione functus, pro Christo Romam ingressus est, ut imperium orbis tanquam prædictæ caput asinæ solveret, ita ut pulchre nobis illi duo, qui a monte Olivarum missi sunt, ad solvendam illam animalem asinam, in typum omnium prædicatorum, in his duobus, videlicet Petro et Paulo, representari videntur, qui caput mundi Romam Domini Christi regis æterni vehiculum et habitaculum, currum atque thronum effecerunt.

Cur in adventu non utuntur consuetis vestibus sacris diaconus et subdiaconus.

Ex tunc usque ad sacram Dominici natalis noctem, diaconus et subdiaconus imminuti procedunt. Nam neque diaconus dalmaticam, neque subdiaconus induit tunicam. Subdiaconus tanquam lex, quæ ante incarnationem Domini carebat ornatu Evangelii; diaconus tanquam ipsum Evangelium, cujus claritas, quanta sit, nondum apparuerat ante sacramenta nativitatis, passionis, resurrectionis et ascensionis Domini. Horum enim non præsentiam, sed expectationem significat tempus illud; propter quod et adventus Domini, ut dictum est, nuncupatur. Utuntur autem interdum casulis quam vestem sacerdotis esse diximus, cum de habitu ejus loqueremur. Quod neminem movere debet. Non enim sic utuntur casulis subdiaconus aut diaconus, ut in ipsis legant vel ministrent, sed lecturi aut ministraturi illas exuunt, manifeste profitentes, illam suam non esse vestem, nec propter suum ordinem sibi debitam, sed propter Dominicæ vel alicujus festi reverentiam se accipere accomodatam, ut inopem atque indecentem consolentur exspoliationem. Eandem ob causam, *Gloria in excelsis Deo* tunc non dicitur, et *Ite missa est* intermittitur, quia videlicet illud tempus signat, ut dictum est, quoadhuc expectabatur gaudium pacis, et illud quod nunc usque solliciti præstolamur, consummationem nostræ salutis.

CAPUT III.

De Dominica secunda.

Dominica secunda statio ad sanctam Jerusalem. Totum enim officium ejusdem Dominicæ ad lætificandum cor illius decantatur, quæ primum Filii Dei recepit adventum, quæque per fidem justificata

(Rom. v), et pacem habens ad Deum, desiderat in secundo adventu videre gloriosum regem suum. Mulier quippe casta est, quæ viri sui absentiam plorat, præsentiam desiderat; et sic unici sponsi sui suspirat thalamum, « quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum (Psal. xli). » Huic ergo desideranti, festinanti atque anhelanti, præsens officium lætitiæ prænuntiat, spem inculcat, patientiam prædicat. Primum Evangelii sententiam contemplemur, cui cæteræ officii partes, plenæ gaudii, plenæ consolationis et pacis, consonare probentur, præmissis signis, quæ gloriosum illum adventum præcessura sunt. « Ilis ergo, inquit Dominus, fieri incipientibus, levate capita vestra, quoniam appropinquavit redemptio vestra (Luc. xxi). » — « Levate capita vestra, ait beatus Gregorius, id est exhilarate corda; » juxta hujus veridici promissi consolationem, præcinit ad introitum tuba prophetica populo Sion: « Ecce, inquit, Dominus veniet ad salvandas gentes, et auditam faciet Dominus gloriam vocis suæ in lætitia cordis vestri (Isa xxx). » Parvulus enim et pupillus est in hoc exilio natus populus Sion, peregrina matre. et illo quem nunquam vidit, genitus patre; patrem absentem gemitibus quærens, et assiduis cælum pulsans vagitibus, quo patrem suum abisse, matre narrante, audivit, et vix infans intellexit. Cui flenti et in orationibus vagienti commiserens mater totum hoc officium canit (Act. 1), jamjam imminere contestans desideranti reditum patris, et audiendam esse gloriam vocis ejus, quando dicet: « Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum in lætitia, inquit, cordis vestri (Matth. xxv), » quæ tota erit, ut signis ejus fieri incipientibus juxta Domini dictum, debeamus levare capita nostra (Luc. xxi), id est exhilarare corda. Quod quia per nos fieri non potest, nisi nos ipse gaudio spiritus sui lætificet, recte in collecta deprecamur, dicentes: *Excita, Domine, corda nostra*, id est leva atque exhilara ad præparandas Unigeniti tui vias, scilicet, ut parata sint occurrere illi; non per timorem fugiendo, sed cum amore adventum ejus excipiendo. Ad hæc opportune nobis hæc apostolica lectio recitatur: « Quæcunque scripta sunt, **29** ad nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam et consolationem Scripturarum spem habeamus (Rom. xv), » et reliqua. Valet enim ad correptionem impatientis animæ, nimis ægræ, cupientis dissolvi, et esse cum Christo, dum abundantiam spei nobis optando, moras venturi Domini nostri ferre suadet, cum pace et gaudio (Philip. 1). Graduale manifeste venturum eum canens, « cujus species decoris ex Sion est (Psal. xlix), » juxta illud, quia salus ex Judæis est, eandem lætitiæ sanctis ejus prædicat (Joan. iv); qui congregandi sunt ad dextram ejus, eo quod ordinaverint testamentum ejus novum super vetera sacrificia (Psal. xlix). Alleluia duobus secundum versibus primo versu gaudium spei prædicat ejus, cui dictum est: « In domum Domini ibimus, lætitiæque ex re futuram

(Psal. cxxi), » ubi stabunt pedes ejus in atriis Jerusalem. Lecto autem supradicto evangelio præcentore gaudii, et confirmata promissione veritatis, ubi dicitur: « Cælum et terra transibunt, verba autem mea non transibunt (Luc. xxi), » jam velut consolatione recepta, gratulatur populus Sion, et dicit credens veritati: « Deus, tu convertens vivificabis nos, et plebs tua lætabitur in te (Psal. lxxxiv). » Vivificabis nos, inquit, scilicet per resurrectionem, convertens nunc per fidem, « et plebs tua lætabitur in te. » Lætabuntur filii sponsi reddita sibi ejus præsentia, et pristina tristitia in gaudium conversa, pleno gaudebunt gaudio. Longum nimis est, neque a nobis propositum exponentis more omnia persequi. Solam enim concordiam cujusque officii, velut compagem cujusque corporis perquirere propositum est. Summa igitur hujus officii est, ut peregrina Jerusalem, id est Ecclesia præsens, hujus vitæ exilium spe patientissima perferat, et cum secundum Evangelii jam dicti præmonstrationem, mundi ruinam imminere cognoverit, levet caput suum, et juxta communionis cohortationem surgat, et stet in excelso, terrena respuens et amans cœlestia, sicut petii collecta, quæ dicitur ad complendum, et videat jucunditatem (Baruch. v), quæ veniet sibi a Deo suo, ac velut propinquante æstate mœroris sui nubila discutiat, quia vitæ dies æterni solis claritate fulgescunt (Apoc. xxi).

CAPUT IV.

De Dominicæ tertiæ officio.

Dominicæ tertiæ totum officium consolationem decantat, maxime rectoribus Ecclesiarum; quorum status quanto eminentior, tanto vita judicii hominum subjectior, et tanto magis persæpe apud homines laceratur opinio, quanto eorum meritum in divino fulget judicio. Venturum namque illis annuntiat, qui harum illuminet abscondita tenebrarum; quia ipse judex eorum est et conscius, qui omnino errare non novit judicio. Ut ergo tanto teste vel judice venturo gaudeant, vel quid de illo sperent ut sciant, opportune recitatur illud præclarum atque famosum quod de Joanne Baptista perhibuit, testimonium, dicens: « Amen dico vobis, inter natos mulierum non surrexit major Joanne Baptista (Matth. xi). » Magnum testimonium, grande præconium. Negavit Deus hominem esse illum mollibus vestitum, negavit arundinem esse vento agitatam, enuntiavit officio, vel meritis esse angelum. Ostendit in uro quod in omnibus facturus est, quoniam veniens ad judicium in conspectu Patris, et sanctorum angelorum, congrua singulis testimonia reddet. Quis ergo non erubescet flere, eo quod competens suis meritis non habeat ex hominibus testimonium tanto sibi reposito in cœlis præcone meritorum? « Gaudete potius in Domino semper, iterum dico gaudete, inquit Apostolus (quod cantant in introitu), modestia vestra nota sit omnibus hominibus (Philip. iv). » Quod si oculos suos compresserint, et lucem vestram coram eis lucentem videre noluerint, nihil solliciti

sitis, Dominus prope est, qui lucem vestram videre nolentibus ingeret, tantummodo petitiones vestrae innotescant apud Deum: unus enim ille testis contra omnes criminatores praevaleret. Promissam consolationem hanc subsequens compleri collecta postulat, dicens: *Aurem tuam, Domine, precibus nostris accommoda, et mentis nostrae tenebras gratia suae visitationis illustra.* Tenebras enim quas patimur, in eo quod errantes falso judicamur et judicamus, illustrabit ejus adventus, quem non tardari poscimus. Sicut in subsequenti lectione epistolae ait idem Apostolus: Nolite ante tempus judicare quoad usque veniat Dominus, qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium (*I Cor. iv.*) Tota enim haec lectio tendit in hoc, ut nobis pro minimo sit judicari ab humano die, sicut fuit Joanni, qui, ut supradictum est, in Evangelio praedicatur a Domino arundo vento agitata non esse (*Matth. xi.*) De eadem re Dominus flebiliter postulatur in graduale, praemissa laude competenti: « Qui sedes, Domine, super Cherubim (*Psal. lxxix.*) » etc. Nam in eo quod sedet super Cherubim, id est, super plenitudinem scientiae, novit et potest occultam cordium nostrorum abyssum penetrare, et quaecunque ibi latent, vero testimonio in publicum proferre. Ad hoc juxta vocem psalmi, quae in alleluia personat, excitabit potentiam suam, et veniet. Et sicut in offerenda quasi jam factum, quia procul dubio futurum est, praesumimus dicendo: « Benedixisti, Domine, terram tuam, avertisti captivitatem Jacob (*Psal. lxxxiv.*) » gaudebunt electi stantes a dextris testimonio sibi reddito a vero iudice, et libertatem accipient filiorum Dei (*Rom. viii.*), juxta quod in alio loco scriptum est: « Cum averterit Dominus captivitatem plebis suae, exsultabit Jacob, et laetabitur Israel (*Psal. xiii.*) » Cujus libertatis spe confortat pusillanimes tuba prophetica in communi-
one: « Dicite pusillanimis: Confortamini, et nolite timere (*Isa. xxxv.*) » qui saepe dum humana contra se audivit praedicia, quamvis de reposito in conscientia thesauro debeant consolari, tamen valde trepidant, quia necdum sciunt, quales in illo tremendo Dei iudicio inveniendi sunt. Unde beatus Gregorius, qui multis hominum praediciis fatigatus, satis et plus aliis multis erat expertus, quid paterentur, vel quanta intra haec consolatione indigerent rectores Ecclesiae, et idcirco hoc illis celebri statione officium dedicavit, scribens ad Mauritium imperatorem, inter caetera dicit: « Quod autem dominorum pietas illud mihi pavendum, et terribile omnipotentis Dei iudicium intentat, rogo per eundem omnipotentem Dominum, ne hoc ulterius faciat. Nam adhuc nescimus quis ibi qualis sit. » Et Paulus egregius praedicator admonet, dicens: « Nolite ante tempus judicare, donec veniat Dominus, qui et illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit cogitationes cordium (*I Cor. iv.*) »

Cur statio ad sanctum Petrum.

Sciendum vero est, praesentis Dominicae officio

A stationem congrue fieri ad Sanctum Petrum, quia videlicet ille rectorum Ecclesiae primus et praecipuus est; quibus idem officium praedicat gaudium et patientiam in tribulatione, longanimitatem in spe, quorum in animo quanta pressura sit, et praeter illa quae extrinsecus sunt, quanta instantia quotidiana (*II Cor. xi.*) » quanta sollicitudo commissarum sibi animarum, **30** nulli praeter ipsos, qui experti sunt, perfecte et liquido noverunt, quamvis frequenti lectione, maxime ex libris beati Gregorii nonnulla ex parte a studiosis et cordatis lectoribus queant cognosci. Ipse autem beatus Gregorius egregium Romanae sedis post Petrum apostolum decus; qui optime, ut dictum est, angoris ejus conscius exstitit, hoc sese cum illis officio consolatus est; quippe, qui ut in libro vitae ipsius legimus, stationes per basilica vel beatorum martyrum coemeteria (secundum quod hactenus plebs Romana, quasi eo vivente, certatim discurrit) sollicitus ordinavit; per quas et ipse simul discurrens, dum adhuc loqui praevaluit, viginti homilias Evangelii diverso tempore declamavit, reliquas vero ejusdem numeri dicitavit quidem, sed lassescente stomacho, languore continuo aliis pronuntiandas commisit. Qui sicut vere dulcissimum sancti Spiritus organum, quidquid scripsit, digito Dei dictante concepit; sic easdem stationes non sine eodem Spiritu deposuit, et tam haec quam caetera ejus opera, tanquam aurum rutilant in Christi Ecclesia.

CAPUT V.

De quatuor temporum jejniis.

Inter caeteras hebdomadae ferias, quarta et sexta feria maxime jejniis ideo deputantur, quia Dominicae passionis memoria praeter aliis insignita sunt. Quarta namque feria Dominus a Juda traditore venditus, et sexta a Judaeis crucifixus est (*Matth. xxvi.*) Itaque et per singulas Dominicas proprias Evangeliorum et Epistolarum lectiones habent, et jejniis, litanis atque abstinentiis poenitentium magis idoneae iudicatae sunt; ut quibus diebus innocens Dominus venditus, et pro servis suis passus est, servus peccator fleat et jejuset, et lectionem sanctam, quae est animae pabulum, solemniter audiat. Quapropter quatuor temporum jejunia per easdem ferias celebrari instituta sunt, addita Dominicae sepulturae die, scilicet Sabbato, ut tres dies jejunii sint, quatenus trium mensium cujusque temporis temperiem bonam, trium dierum, quibus jejunamus, salubri commercio impetremus, et pro mense diem unum Domino offerentes, tranquillam et quietam hanc vitam subelementis mundi, a spiritualibus nequitiis (*Ephes. vi.*), et ab acrearum malignitate tempestatum peragamus.

CAPUT VI.

De jejunio in Adventu Domini.

Tertia igitur Dominici adventus hebdomada, quarta feria brumalis temporis jejunium praefixum est; quod propter adventum Domini aliorum temporum jejniis celebrius est, et officium tam diurnum quam

nocturnum magis plenarium habet, ad ipsum Domini pertinet adventum, ut dum caro jejuniis affligitur, anima redemptionis suæ testimoniis, ex lectione sacra vel concentu Ecclesiæ, copiosius lætetur. Prima jejunii die, scilicet quarta feria statio ad Sanctam Mariam convenienter ordinata est. Ad illud enim templum Domini, ad illud sacrarium Spiritus sancti, in quo totus Deus novem mensibus habitans, dignatus est homo fieri, totum ejus diei officium proprie pertinere manifestum est (*Luc. 1*). Nam ex Evangelio Dominica recitatur annuntiatio vel incarnatio, prophetis tubis ante declamata, per angelum præsentialiter allata, per fidem beatæ Virginis suscepta, per incorruptum ejus uterum completa et reddita. Quæ omnia propheticus clangor in introitu breviter percipiens: « Rorate, cœli (*Isa. XLV*), » inquit, et cætera. Dicendo « rorate, cœli, desuper, » ministerium angelicæ expressit allocutionis, qua verbum Deus in interiorem aurem credulæ Virginis, sicut pluvia in vellus (*Judic. XVI*), descendit, et per hoc quod ait, « et nubes pluant justum, » se atque cæteros prophetas, qui ut nubes justum, scilicet Christum, et fideles ejus in terra cordis nostri cœlesti doctrina depluunt. « Aperiat, inquit, terra (*Isa. XLV*), » suscipiendo Verbum, et dicendo, « ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum (*Luc. 1*), » et germinet salvatorem benedicta in æternum, Deum nobis proferens et hominem. Quæ post hæc sequuntur, omnia similiter Evangelico sensui consonant. Epistolaris lectio jejunantium animas dupliciter reficiens, primo montem illum prædicat, qui secundum consonum Evangelium, sedem suscipiens David patris sui, et de lapide parvo crescens in montem (*Dan. II*), et implens orbem terrarum, regnabit in domo Jacob in æternum (*Psal. LXXV*), cui lectioni pulchre succinit versus subsequens gradualis: *Quis ascendit in montem Domini (Psal. XXIII)*, etc. Quia videlicet non nisi innocens manibus et mundo corde, et cujus vita concordat cum fide, partem habebit in illa Domini incarnatione. Reliqua officii membra patenter ad eundem Evangelii sensum pertinent, nec ad hoc probandum immorari opus est, quoniam manifestum est. Igitur hac die secundum hujusmodi officium statio ad Sanctam Mariam convenienter ordinata est.

CAPUT VII.

De feria sexta jejunii.

Sexta vero feria statio ad sanctos apostolos præscripta est. Ratio quidem occultior est, sed quærentibus parva ex scintilla citius elucet. Nam in Evangelio diei præsentis, in cantico Beatæ Virginis dignum illud memoria dictum est, quod patenter ad ipsos apostolos attinet: « Deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles (*Luc. 1*). » Nam de sede spiritualis magisterii, de cathedra Moysi, deposuit potentes de sede, id est superbos, scribas et pharisæos, et exaltavit in eandem sedem humiles apostolos. Sicut alias ipse Dominus: « Confiteor tibi, inquit,

A Pater, Domine cœli et terræ, quia abscondisti hæc a sapientibus, et revelasti ea parvulis (*Matth. XI*). » Quod quia in veritate judicii factum est, et cum hæc diceret beata Virgo, prope erat Dominus, scilicet in utero ejus, bene congruit hic introitus: *Prope esto, Domine, et omnes viæ tuæ veritas (Psal. CXVIII)*. Et quia florente tunc virga de radice Jesse, jam requiescebat super florem ejus spiritus Domini, ut de plenitudine ejus accipiens Joannes, exsultaret in utero Elizabeth (*Joan. 1; Luc. 1*), apte conciuit Evangelio hæc Epistola: *Egredietur virga de radice Jesse (Isa. XI)*, etc. Singula percurrere nimis longum est, et quia per se patent quod ad eandem rem pertineant, fastidiosum est. Communio tandem: *Ecce Dominus veniet, et omnes sancti ejus cum eo (Zach. XIV)*, ad eorundem perspicue spectat glorificationem apostolorum, qui cum eo venturi sunt in secundo adventu ejus ad judicium.

31 CAPUT VIII.

Cur una tantum lectio legatur ad missam.

Quæri autem potest cur quarta feria prima scilicet die jejunii, duæ sint lectiones, duoque ascripta gradualia, sexta feria una tantum lectio, sequenti vero Sabbato legantur sex? Ad quod respondendum, quia cum quarta feria duas legerimus, sexta secundum profectum jejunii tres legere deberemus, Sabbato autem quatuor. Verum quia Sabbato solent ordinationes fieri, translatae a feria sexta duæ; quatuor Sabbati lectionibus appositæ sunt, ut his maxime sacri officii proferenda reservetur opulentia, qua et jejunantes, et sacrorum ordinum tirones descripti sunt.

Cur Sabbato jejunii duodecim lectiones titulentur, cum sex tantum legantur.

Sciendum quoque quod cum Sabbato sex tantum legendæ sint, duodecim in titulis lectiones ea de causa prænotantur, quia cum Romana Ecclesia de Latinis et Græcis esset permista, singulæ lectiones in utraque lingua recitabantur. Nam in una lingua recitatae, ab utriusque linguae populis intelligi non poterant. Itaque dum unaquæque bis legitur, duplicato senario lectionum numero, duodecim computantur. Præterea notandum est, ordinationum sacramenta Dominicæ diei deputari, cujus in vespera fiunt, et tam vespera Sabbati quam mane prima Sabbati posse et licere jejunis a jejunantibus celebrari.

CAPUT IX.

Sententia Leonis papæ, quod ordinationes cum Sabbati vespere fiant, ad diem Dominicam pertineant.

Dicit enim magnus Leo, scribens ad Dioscorum Alexandrinæ civitatis episcopum, « Quod a patribus nostris propensiore cura servatum esse novimus, a vobis quoque volumus custodiri; ut non passim diebus omnibus sacerdotalis, vel levitica ordinatio celebretur, sed post diem Sabbati, hoc est noctis ejus, quæ in prima Sabbati lucescit, exordio, sub lege divini officii substituatur, in quibus his, qui consecrandi sunt, jejunis a jejunantibus sacra benedictio

conferatur quod ejusdem observantiæ erit, si mane ipso die Dominico continuato Sabbati jejunio celebretur, a quo tempore præcedentis noctis initia non recedunt: quam ad diem resurrectionis (sicut etiam in Pascha Domini declaratur) pertinere non dubium est. Nam præter auctoritatem consuetudinis quam ex apostolica novimus venire doctrina, etiam sacra Scriptura manifestat quod cum apostoli Paulum et Barnabam ex præcepto sancti Spiritus ad evangelizandum gentibus mitterent, jejunantes et orantes imposuerunt eis manus (Act. xiii), ut intelligamus quanta et dantium et accipientium devotione curandum sit, ne tantæ benedictionis sacramentum negligenter videatur impletum. Et ideo pie et laudabiliter apostolicis mores gesseris institutis, si hanc ordinandorum sacerdotum formam per Ecclesias, quibus Dominus præesse te voluit, etiam ipse servaveris, ut his qui consecrandi sunt, unquam benedictio, nisi in die resurrectionis Dominicæ tribuatur, cui a vespere Sabbati initium constat ascribi, et quæ tantis divinarum dispensationum mysteriis est consecrata, ut quidquid Domino est insignius constitutum, in hujus diei dignitate sit gestum. In hac mundus sumpsit exordium, in hac per resurrectionem Christi, et mors interitum, et vita sumpsit initium. In hac Apostoli a Domino prædicandi omnibus gentibus Evangelii tubam sumunt, et inferendum universo mundo sacramentum regenerationis accipiunt. In hac sicut beatus evangelista Joannes testatur, cum congregatis in unum discipulis, clausis januis, ad eos Dominus introisset, insufflavit et dixit: « Accipite Spiritum sanctum, et quorum remisistis peccata, remittuntur eis; et quorum detinueritis, detenta erunt (Joan. xx). » In hac denique promissus a Domino apostolis Spiritus sanctus advenit (Act. ii). Ita cœlesti quadam regula insinuatum et traditum noverimus, in illa die celebranda nobis esse mysteria sacerdotalium, in qua collecta sunt omnium dona gratiarum.

CAPUT X.

Item de Sabbato, et cur statio ad Sanctum Petrum.

Hoc Sabbato, et omnibus horum quatuor temporum Sabbatis, statio ad Sanctum Petrum congrue celebratur. Cui enim primo post Christum, Ecclesiæ summum collatum est pontificium, quique primus et princeps sacras in Ecclesia celebravit ordinationes, cujus vice maxime fungitur Romanus pontifex, cum Ecclesiæ sanctæ ministros et ovibus Christi pastores ordinat necessarios, congrue, ut tanquam ad summum recurratur, apud ipsum statio celebretur. Convenientes igitur ad Beatum Petrum jejunos mater Ecclesia filios, velut ex ore ipsius Petri multiplicatis in anima reficit sacramentis, et ex ipsius auctoritate spiritualium divisiones ministrationum distribuit. Ubi notandum, quintam semper lectionem, quæ superadditæ doctrinæ novissima est, non mutari, semperque illam esse, qua legitur angelus Domini cum Azariæ et sociis ejus in fornacem ignis descendisse (Dan. iii). Quod magna et mystica non vacat ratione.

Nam quemadmodum pueris a Babylonio rege missis in fornacem ignis, cœlestis gratia subvenit, et fecit, medium fornacis quasi ventum roris flantem; sic nos a confusionis rege diabolo, libidinum flammis appetitos jejuniorum et orationum instantia liberat. Hoc denique genus non ejicitur, nisi in oratione et jejunio (Matth. xvii). Hac ergo lectione prælecta, sequitur et hymnus eorundem puerorum, quo ad benedicendum Creatorem omnis creatura commoneatur, priusquam sacerdotes ordinentur, ut animadvertamus, illorum ora manusque ad benedictiones dandas, et quod maximum est, conficiendum corpus et sanguinem Domini, jure admitti, qui a confusionis rege succensam fornacem vitiorum potenti fide superaverunt. Jam quæ sequuntur, manifeste secundum Domini prædicant adventum, et voci cononant « clamantis in deserto, parate viam Domino (Isa. xl; Matth. iii), » etc. Hoc enim evangelium ejus diei est principium scilicet prædicationis, qua Joannes peccatorum corda percutit, et ad penitentiam invitat, genimina viperarum, securim dicens jam esse positam ad radices arboris, et ventilabrum in manu judicis, ut purgans aream suam, triticum congreget in horreum, paleas autem comburat igne inexstinguibili (Matth. iii). Hoc evangelium eodem epistola sensu præcurrit, scilicet secundum prædicando adventum Domini, quo revelatum prius hominem peccati, filium perditionis interficiet spiritu oris sui (II Thess. ii), et destruet illustratione adventus sui. Sed et antiphona ad introitum: *Veni et ostende nobis faciem tuam, Domine, qui sedes super 32 Cherubin, et salvi erimus (Psal. lxxix)*, manifeste tempus illud respicit, quo (sicut in offerenda quoque canimus) exsultanti filia Sion: « Veniet rex suus sanctus et Salvator mundi (Zach. ix), » et sicut in tractu præmissum est: *Excitans potentiam suam veniet (Psal. lxxix)*, et eum quem deducit, velut ovem Joseph, segregatum ab hædis qui a sinistris ejus erunt, ad dexteram suam constituet (Matth. xxv). Interim tamen plorandum est ante eum qui fecit nos (Psal. xciv), ne fortis et terribilis, qui juxta communionem « exsultavit ut gigas ad currendam viam (Psal. xviii), » nemine adversantium parvulorum valentæ sibi resistere, de quibus scriptum est: « Sagittæ parvulorum factæ sunt plagæ eorum (Psal. lxiii), » cum venerit, item gigas nobis sit, et multa fortitudine sua nobiscum in judicio contendat, et magnitudinis suæ mole premat nos.

CAPUT XI.

Cur Dominica quarta vacat.

Dominicæ quartæ officio præscriptum est, *Vacat*: videlicet, quia nulli sanctorum apostolica cautione stationi deputatum est. Quod quam recte cautum sit, considerata ejusdem officii ratione perpendere licebit. In evangelio Dominicæ hujus, agitante vento Pharisæicæ interrogationis, hæc scintilla splendide veritatis emicat de flamma ignis divini, qui calebat ardens et lucens (Joan. v), in sancta mente Joannis: « Ipse est, inquit, qui post me venturus est, qui ante

me factus est, cujus ego non sum dignus, ut solvam ejus corrigiam calceamenti (*Joan. 1*). » Ab hac probabilis testimonii sententia gravi et digna corde et ore tanti præcursoris, omnia pendent membra concrepantis officii. Stat Idumæa illa, quæ visitationis suæ propheticum illud audierat promissum : « In Idumæam extendam calceamentum meum (*Psal. LIX, CVII*), » et respiciens in illud tempus quo de accubitu suo, scilicet de sinu Patris, egressus rex ille qui hoc promiserat, jam in utero Virginis calceabatur, mirabilem illam atque insolubilem incarnationis corrigiam suis circumdans gressibus. Illud, inquam, respiciens, Idumæa scilicet alienigena gentilitas, clamat in introitu : « Memento nostri, Domine, in beneplacito populi tui (*Psal. CV*), » videlicet in filio tuo, in quo tibi beneplacuisti solo ex millibus populis, quicumque tuus fuit ab initio mundi, visita nos in eodem salutari tuo, ad modum medici jacentem ægrotum dignatione gratuita visitantis (*Matth. III, XVII*). Quæ deinde sequuntur, id est collecta, epistola, graduale, alleluia, cuncta pariter juxta considerationem imprægnati uteri Virginalis, prope esse Dominum, et celerem ejus adventum consonant. In offerenda vero palam est, non exemplo angeli, salutare illud templum Domini, sacrarium Spiritus sancti, thalamum sanctitatis, triclinium divini consilii ; in quo, ut dictum est, divinitas veniens ad nostram salutem, nostra carne calceata est. Hoc tantum regis Christi mysterium, cui sanctorum, qui omnes officiales ejus sunt, ita fuit creditum, ut merito decantetur hoc officium præscripta statione apud quemlibet illorum? Nam quæ apud singulos eorum officia solemnibus deputata sunt stationibus si rite considerentur, singulorum virtutibus vel meritis consonare probantur. Sic apud beatum Petrum, qui principaliter jus obtinet ligandi atque solvendi statio sit (*Matth. XVI*), quando, ut dictum est, in typum Ecclesiæ nobis evangelizatur solutio asinæ (*Matth. XXI*), sic quando agimus scrutinia, et catechumeni præsignantur, ad catechizatorem gentium Paulum statio celebratur. Hanc autem ligaturam corrigiæ solvere, id est sanctæ incarnationis Christi mysterium denudare, ipse Joannes se indignum asserit, quo major inter natos mulierum nemo surrexit (*Joan. 1, Matth. XI*). Investigare enim quis potest, quomodo corporatur Verbum, quomodo summus et vivificator Spiritus intra uterum matris animatur, quomodo is qui initium non habet, et existit et concipitur? Nulli ergo sanctorum hoc mysterium ita fuit creditum, ut apud illum propria statione hoc assignari debeat officium. Proinde vacat, non quod (ut nonnullis videtur) minus sit authenticum, sed quod de ordinatissima stationum dispositione, rationabiliter sit exceptum, utpote materiam habens totius salutis et sanctitatis effectricem, sed nulli sanctorum investigabilem ; omnibus impensam, sed per solum Spiritum sanctum administratam, qui in triclinio Virginalis uteri solus medius, solus conscius, et unus cœlestium fuit architriclinus nuptiarum (*Luc. 1*). Nocturnalia, studio vitandæ prolixitatis,

A præterimus officia, maxime quia per se satis patent, quod a diurnalibus non discrepent. Notandum vero quod antiqua et universali sanctæ Ecclesiæ consuetudine per hoc tempus rationabiliter legitur Isaias propheta, qui tam primum quam secundum Domini adventum eloquenter evidens, et evidenter eloquens, nobilis propheta, imo magnus et verus nuntiat evangelista. Nam per totum annum juxta rationes causarum vel temporum, sacræ lectiones probabiliter (sicut in sequentibus locis suis liquebit) ordinatæ sunt.

CAPUT XII.

De officio in vigilia natalis Domini.

In vigilia Natalis Domini, frequens ac celeberrimum est in ore Ecclesiæ pulchrum illud divinæ consolationis oraculum : « Hodie scietis, quia veniet Dominus, et mane videbitis gloriam ejus. Judæa et Hierusalem, nolite timere (*Exod. XVI*), » etc. Per hoc mittit quemquam nostrum ad historiam libri Paralipomenon, quando regnante Josaphat, congregati sunt filii Ammon et Moab, cum habitatoribus montis Seir adversus Judam (*II Par. XX*). Convenitque omnis Juda in Jerusalem et in templum Domini ad deprecandam faciem ejus. Et stantibus illis coram Domino cum uxoribus et parvulis aut liberis, et vociferantibus ad Dominum, exclamavit Hiaziel, filius Zachariæ, filii Barachæ, levites de medio multitudinis facto super se spiritu Domini : « O Juda et Jerusalem, nolite timere, cras egrediemini, et Dominus erit vobiscum, » etc. Illuc ut dictum est, mittit quemquam nostrum Ecclesia, summa cura nitens excitare corda nostra, ut vigilanter advertamus per hanc similitudinem, quam opportune subvenit nobis nativitas Filii Dei secundum carnem. Non enim parva similitudo est. Nam quemadmodum tunc visibiliter congregati fuerant visibiles hostes adversus Judam, scilicet filii Ammon et Moab (*Jer. XLVIII*), et habitatores montis Seir (*Ezech. XXXV*), qui sæpe in Scriptura sacra pro peccatis et vitiis et malignis spiritibus ponuntur (*Gen. XVI*), nominibus quoque ad hoc ipsum congruentibus ; Ammon enim interpretatur *populus turbidus* ; Moab *ex patre* scilicet diabolo ; Seir *pilosus vel hispidus* ; sic ad interitum nostrum congregabantur peccata et vitia nostra, nec erat qui adjuvaret.

CAPUT XIII.

De officio ejusdem diei.

D Ipsum nomen, quod dicitur vigilia, nos excitare debet, ut vigilanter advertamus ea, quæ in officio diei hujus congesta sunt. Quæ cum **33** perspexerimus, quibus ex Scripturarum locis conquisita sint, miranda nobis significatio potius quam expressio sese offeret profundæ intentionis, qua compositor officii nostras in meditatione divina mentes occupare per hujusmodi officium intendit. Primum itaque de introitu dicendum : *Hodie scietis quia veniet Dominus*. Hoc de Exodo parva mutatione sumptum est. Nam cum divisisset Dominus filiis Israel : « Ecce ego pluam vobis panes de cælo, dixerunt Moyses et Aaron ad illos : « Vespere scietis

quod eduxerit vos Dominus de terra Ægypti, et mane videbitis gloriam ejus (*Exod. xvi.*). » Cum ergo nobis, in expectatione Dominicæ nativitatæ mente vigilantibus, hoc in introitu canitur, quod dictum est, tunc panem de cœlo, id est manna suscipientibus, facile persentit chorus eruditus quid innuat piæ calidus intentionis oculus, id est quo tendat, vel ad quid sensus nostros invitet officii compositor vere sapiens, et scriba doctus magni sibi thesauri conscius (*Matth. xiii.*). Denique ad hoc invitat nos, ut recogitemus, manna illud, quod datum est filiis Israel, de Ægypto egressis, et tendentibus ad terram repromissionis, figuram fuisse Verbi Dei, quod per Virginem carnem assumens, nos in se credentes pascere venit, qui eramus a Deo jejuni, solis carnis vitæ, tanquam carnibus Ægypti distenti atque crapulati. Hujus interpres similitudinis, non quivis hominum, sed ipse est, qui dixit : « Ego sum panis vitæ : patres vestri manducaverunt manna in deserto, et mortui sunt. Hic est panis de cœlo descendens, ut si quis ex illo manducaverit, non moriatur : Ego sum panis vivus qui de cœlo descendi (*Joan. vi.*). Hoc igitur intelligentes, et magnifice exsultantes, amplius ex subjunctione psalmi dilatamur in intellectu gaudio spirituali, dicentes : *Domini est terra et plenitudo ejus* (*Psal. xxiii.*). Quod de psalmo sumpta est offerenda quoque cum versibus suis. Convenit namque diei vel rei psalmus hic per omnia, quia totius hodierni officii psalmique hujus una sere intentio est. Nam et in vigilia præsentis contemplari jubemur, non solum quod natus sit, sed et cur natus, vel quando natus sit Christus, sicut et cantamus : *Intuemini quantus sit gloriosus iste* (*Hebr. vii.*). Et in psalmo juxta titulum, qui talis est : « Psalmus David in prima Sabbati, » agit Propheta de victoria Christi, quæ facta est in resurrectione, in prima sabbati (*Luc. xxiv.*), exhortans fideles, ut tanto regi semetipsos, sicut decet, præparent adveniendi, tollentes, sicut in offertorio cantamus, portas suas, portas mortis, id est vitia, vel elevantes portas justitiæ, virtutes, ut introeat rex gloriæ Dominus virtutum, ad debellandum fortem armatum, cujus est orbis terrarum, quia ipse super maria fundavit eum (*Psal. xxii.*), dum sicut olim « divisit mare Rubrum in divisiones (*Psal. cxxxv.*), » ita et nunc orbem, id est populum Christianum, educens inter dissensiones amarantium populorum, fundavit in fide, et super flumina præparavit, id est super principes sæculi stabilivit eum. Nihilominus et hoc, quod eidem introitui, in graduale transformato, versus iste subjungitur : *Qui regis Israel, intende* (*Psal. lxxix.*), sensum vigilantem ædificat. Nam psalmus ille oratio est pro Judæis, et gentibus, qui cito apparente Domino Jesu commutandi erant in eum. Et pro perfidis quoque Judæis, qui in titulo appellantur Assyrii, id est seipsos dirigentes secundum reputationem suam, « qui justitiam suam statuere volentes, justitiæ Dei non sunt subjecti (*Rom. x.*), » pro perfidis, inquam, Judæis orant in illo psalmo fideles, ut tandem

convertantur, quod ipsi tandem futurum prævident, Et in suprascripto versu sub nomine Israel Judaicus populus, sub nomine Joseph, quod interpretatur *accrescens*, gentium designatur multitudo, quæ illis addita est, juxta illud : « Alias oves habeo, quæ non sunt ex hoc ovili, et illas oportet me adducere (*Joan. x.*), » etc. De Evangelio vel Epistola palam est, quod eis introitus suprascriptus conveniat, videlicet quia sensus utriusque hoc maxime intendit attestari, qualem per portam cœli suprascriptam manna nobis Dominus pluerit, scilicet per Virginem, dicente angelo in Evangelio : « Quod enim ex ea natum est, de Spiritu sancto est, pariet autem filium (*Matth. i.*), » etc. Pauli autem in Epistola : « Qui factus est ei ex semine David (*Rom. i.*). » Maxima namque portarum cœli, quas Dominus, ut hoc manna plueret, nobis aperuit, Maria existit, per quam ad nos Verbum Dei, caro factum, de cœlo descendit. Siquidem aliæ portæ, id est omnes sanctorum animæ, quæ ab initio verbum illud in gremio fidei meruerunt suscipere, ore suo verbum salutis pepererunt, id est prædicaverunt, sanctamque Scripturam composuerunt, dicentes : « A timore tuo, Domine, concepimus et peperimus. Spiritum salutis tuæ fecimus super terram (*Isa. xxvi.*). » Hæc autem Verbum illud ita plena gratia concepit, ut visibilem hominem factum pareret, in veritate carnis, eodem Spiritu sancto et per ora prophetarum verbum hoc eloquente, et conceptionem ejus in utero virginis operante. Quod et ipsum cœlitus significatum est in eo quod de suprascripto manna scriptum est : « Cumque descenderet mane ros supra castra, descendebat pariter et manna (*Exod. xv.*). » Ros enim Spiritum sanctum, de quo nunc dictum est, quod enim in ea natum est, de Spiritu sancto est, manna vero, ut sæpe dictum est, verbum Dei significabat, quod per operationem ejus humanæ naturæ unitum est. Et quod populus inobediens, de eo quod collegerat, reservavit, nec totum, ut jussum erat, comedit, hoc illud est quod non totum quod accepit a sanctis prophetis de verbo Dei, credere voluit. Quod autem de manna reservatum est, quale fuit? « Computruit, inquit, et scatere cœpit vermibus (*Exod. xvi.*). » Nimirum hoc est quod usque hodie Judæa de manna comedere, id est de verbo Dei credere refugit : Quod videlicet putredinem, id est carnem nostram assumpserit, et vere sit vermis, quod purum manna fuerat, id est homo vere mortalis sit factus, qui Deus, imo Verbum Dei erat. quod autem die Sabbati non computruit neque vermis est inventus in eo, quia pulchre illud significat, quod, ut ait Apostolus : « Christus resurgens ex mortuis, jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur (*Rom. vi.*). » Recte igitur in introitu cantamus : *Hodie scietis quia veniet Dominus, et mane videbitis*, etc. quia hodie, id est in præsentis vita scimus et credimus quia de cœlo descendit panis vivus, *mane*, id est in resurrectionis gloria, videbimus non solam humanam, sed gloriosam divinitatis ejus formam, et ut in

communione canimus, *revelatibur gloria Domini, et videbit omnis caro salutare Dei nostri (Isa. xl).*

CAPUT XIV.

De eo quod solet quæri, cur Deus lapsum hominis evenire permiserit, pro quo incarnatio ejus necessaria fuit.

Importuna plerumque a nonnullis hæc nobis impingitur quæstio: Cur Deus lapsum hominis evenire permiserit, cum utique, ut omnipotens, impedire potuerit, saltem ipsum tentatorem ab ingressu paradisi procul arcendo, malueritque suam incarnationem humano generi necessariam existere, quam compendio serpentem **34** ab hominis collocacone abigere. Hoc Apostolus Judæis scandalum, gentibus autem ait esse stultitiam; nos autem, si spiritu pietatis regimur, ut mites simus, et ideo quærimus ut inveniamus, scienter profitebimur hoc stultum Dei sapientius esse hominibus (*I Cor. i*). Quod ut probari possit facilius, libet prius rei tantæ majestatis aliquam apponere similitudinem, ut quia divinam justitiam vel sapientiam in semetipsa radiantem, infirmi perspicere non queunt oculi, tanquam in subjecto speculo contemplantes; speciosam illam esse intelligant per ipsius imaginem. Nunc ergo ab eo, quod scriptum est: « et vocavit famem super terram, et omne firmamentum panis contrivit, » et paulo post: « Et intravit Israel in Ægyptum (*Psal. civ*), » etc., competentem licet capere similitudinem. Quærimus nunc ab eis qui supradicta quæstione moveri solent, cur Deus voluerit, ut Israel in Ægyptum intraret, unde postea signis atque portentis, cum ipsorum grandi labore, per Moysen et Aaron educerentur? (*Exod. vii, viii*.) Nam testamentum suum, quod disposuit ad Abraham, quod juravit ad Isaac, quod statuit Jacob in præceptum, dicens: « Tibi dabo terram Chanaan (*Psal. civ*), » cum essent incolæ ejus, scilicet terræ Chanaan, illud, inquam, testamentum sic poterat ratum facere, ut non vocaret famem super terram, neque intraret Israel in Ægyptum, et ibidem, id est intra Chanaan, augere poterat populum suum vehementer, et firmare eum super inimicos ejus, non relinqueus hominem nocere eis, et corripuens pro eis reges (*ibid.*); » sed maluit, ut dictum est, causam evenire, propter quam intraret Israel in Ægyptum et illuc mittere Moysen servum suum et Aaron, ponens in eis verba signorum suorum, et increpare mare Rubrum, ut exsiccaretur, et subversis hostibus deduceret eos per desertum quadraginta annos, et portaret mores eorum, et interim pluit illis manna ad manducandum, et panem cæli dedit eis (*Psal. cv*). Hoc ergo respondeat qui altiora quærit, cur tantis morarum vel operum dispendiis reducendos, illuc intrare permiserit. Dicet fortassis quod in promptu est, et quod verum est, quia ut notam faceret in gentibus virtutem suam, ut essent quæ utiliter annuntiari possent inter gentes opera ejus (*Psal. lxxvi*); ut sciremus, quia ipse Dominus Deus noster (*Psal. civ*), et experimento probaremus, quia in universa terra

A *judicia ejus (ibid.)*; ut, inquam, notus fieret Deus, sine cujus notitia non vivit omnis homo, idcirco quod supradictum fieri permisit. Et recte, bene, irreprehensibiliter. Si enim homo non debet oblata occasione omittere quin proferat quod in se utile habet, pro eo quod scriptum est: « Sapientia abscondita et thesaurus occultus, quæ utilitas in utrisque? » (*Eccli. xx*.) quanto magis benevolentia Dei oblatam sibi occasionem debuit amplecti, id est mittere in servum venundari Joseph (*Gen. xxxvii*; *Psal. civ*), ut sapientiæ suæ thesauros utiles ostenderet, quia videlicet illa venditio captivitatis illorum causa vel initium fuit. Non enim Deo imputandum est illius captivitatis initium, quia vocavit famem super terram, sed eis, a quibus in servum venundatus est Joseph. Non ergo dubium est quin irreprehensibile sit quidquid illic a Deo permissum est vel actum. Quapropter cum descenderent in Ægyptum, solus pater Jacob, qui culpæ illius fuerat expers, spe promissionis recreatus est. Audivit enim Deum sibi dicentem: « Noli timere, descende in Ægyptum, ego descendam illuc tecum, et ego inde adducam te (*Gen. xlvj*). » At vero illius divinæ justitiæ, de qua supra propositum est, hæc imago est, atque ad exemplar cœlestium hæc in terrenis acta sunt. Eadem simplicitate oculi, id est intentione utilia faciendi, permisit Adam volentem descendere in hanc Ægyptum, id est in tenebras peccati, cum posuisset eum in amœnitate paradisi, cujus illa terra typum gessit, in qua Abraham et Isaac et Jacob peregrinari jussit, repromittens eam illis. Et cuncta utilitas, quæ provenit ex eo, quod Israel in Ægyptum intrare permisit, tanto minor est illa quæ de peccato Adæ provenit, quanto minor est figura veritate, similitudo re, umbra corpore. Nam, ut cætera nunc omittam, quorum latissimæ quidem significationes sunt, sed aliis temporibus vel locis adhibendæ sunt, illud quod pluit illis manna ad manducandum, et panem cæli dedit eis (*Psal. lxxvii*), vere magnum et mirificum bonum, quanto minus est isto, quem significabat, pane angelorum, qui est Dei Verbum, Verbum Deus, Verbum caro factum. Siquidem illud manna, Verbi hujus incarnati fuisse signum, non solus in Evangelio testatur Dominus, ubi ait: « Ego sum panis vivus, qui de cælo descendi (*Joan. vi*), » sed et Moyses in Deuteronomio præscribit. Qui cum dixisset: « Et dedit tibi cibum manna, quem ignorabas tu et patres tui, » statim addidit, « ut ostenderet tibi quia non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo, quod egreditur de ore Dei (*Deut. viii*). » Et ut supradictam divini oculi simplicitatem, id est intentionis puritatem utrobique planius perpendas, promptum est perspicuis probare testimoniis, quo ad erudiendam creaturam, non solum humanam, sed et angelicam, hæc vel illa fieri oportuit. Nam de manna cum dixisset Moyses quod supra positum est, paulo post adjecit utique hominibus loquens: « Quia sicut erudit homo filium suum, sic Dominus Deus tuus erudit te

(*Deut. viii.*) De sacramento autem Verbi incarnati, Paulus ad Ephesios scribens, « Ut innotescat, inquit, principibus et potestatibus in cœlestibus per Ecclesiam multiformis sapientia Dei (*Ephes. iii.*) » Igitur quemadmodum in speculo patet, subjectæ similitudinis clarissimus, et ab omni, quod reprehensione vel nota stultitiæ, ut gentibus visum est (*I Cor. i.*), dignum sit, purissimus justitiæ Sol, in dispensatione suæ incarnationis incedit, quia modorum omnium, quibus omnipotens malitiam diaboli pervertere, vel cassare potuisse, vel debuisse asseritur, a mundi hujus sapientia, quam stultam fecit Deus; omnium, inquam, modorum optimus hic modus est, qui Deo complacitus est, ut diabolus ad suæ damnationis cumulum hominem decipere permitteretur, et suæ fraudis effectu potitus tum demum per hominem ad judicium traheretur. Et se. lens in superbix principatu Ægypti rex, id est tenebrarum princeps, primam decem plagis, id est decem legis præceptorum flagris contunderetur, deinde nobis ad manducandum hoc manna per baptismum concurrentibus, ipse insectator fluctibus ejusdem enecaretur, nobisque hoc in manna Verbi incarnati relectis atque confortatis, terramque ejus, id est cœlestem patriam, quam ille superbiendo perdidit, invadentibus, ipse cum satellitibus suis videlicet spiritualibus Chanaanæis trucidaretur, quod in die judicii futurum est, quando mirabili et pulcherrima ordinatione hic Deus et homo puniet, et quod in Deum, et quod in hominem actum est, id est et superbiam, qua contra Deum tumuit, et invidiam, qua hominem decipit. Hæc omnia Deus, priusquam hominem conderet, præscivit et prædestinavit, ipsum autem hominis lapsum præscivit quidem, sed non prædestinavit, neque voluit, quinimo sub interminatione mortis vetuit (*Gen. ii.*). Nam bona sola Deus præscivit et prædestinavit, mala autem præscivit tantum, non etiam prædestinavit, sed condigna eis loca juste deputavit. Addit adhuc querere aliquis.

35 Cum prævaricatio nulla sit, si præceptum aut lex non fuerit, cur Deus homini præceptum dedit, quod non servandum præscivit? Videlicet quia Creator erat ille, iste creatura, et a Creatore creaturam erudiri oportuerat, quippe quæ ita creari non potuerat, ut suapte natura perfecta esset, quod solius divinæ naturæ est, neque sciri posset quia Deus mitis et humilis corde est (*Matth. xi.*), nisi eruditione proficeret. At vero præceptum in omni disciplina eruditionis initium est. Igitur præceptum dari oportuerat, illud præsertim quo ad humilitatem creaturam disposeret, videlicet prohibendo ne plus vellet sapere, quam oporteret sapere (*Rom. xii.*), quam ob culpam ceciderat diabolus, et ideo in Ezechiele cum improprio et ironia appellatur cherub (*Ezech. xxviii.*), id est plenitudo scientiæ. At ille, ut scientiam boni et mali, id est omnium scientiam, sicut Deus haberet, comedit lignum, quod exinde ita appellatur scientiæ boni et mali, non quod vere ita

A fuerit, sed quod de illo diabolo fallente mulier credidit (*Gen. iii.*). His ergo breviter præmissis, propter eos duntaxat, qui nobiscum Dei scientiam inclinato corde expetunt, non propter eos qui insidiosè agunt, qualibus dicit Apostolus: « O homo, tu quis es, qui respondeas Deo? nunquid potest figmentum dicere ei, qui se finxit: Quare me fecisti sic? » (*Rom. ix.*) quorum insidiosus respondere quæstionibus, nec nostræ facultatis, nec præsentis propositi est: his, inquam, præmissis, gloriam predicamus ejusdem Dominicæ incarnationis; Deum Patrem laudantes, qui per illam nobis faciem suam ostendit, glorificantes Filium salutare nostrum, qui carnem nostram assumpsit, gratias agentes sancto Spiritui, cujus proprium opus illa novi hominis mirabilis

B conceptio fuit.

CAPUT XV.

Car duæ legantur in Natali Dominico ad missam epistolæ.

Illud quæsitum dignum est, cur in hac solemnitate Dominicæ nativitatæ, tam die quam nocte duæ ad missarum solemnità legantur epistolæ, quod alias per totum annum eo modo non fit. Quodque maxime prætereundum non est, prima semper de Veteri, sequens de Novo Testamento sumpta est. Quod inquirentibus nobis splendida beati Gregorii doctrina viam intelligentiæ protinus aperit. Ait namque: Bene duo cherubim, quæ propitiatorium legunt, sese invicem aspiciunt, versis vultibus in propitiatorium. Cherub quippe *plenitudo scientiæ* dicitur. Et quid per duo cherubim, nisi utraque Testamenta signantur? Quid vero per propitiatorium, nisi incarnatus Dominus figuratur? De quo Joannes ait: « Ipse est enim propitiatio pro peccatis nostris (*I Joan. ii.*) » Et dum Testamentum Vetus hoc facendum denuntiat, quod Testamentum Novum de Domino factum clamat, quasi utraque cherubim invicem aspiciunt, dum vultus in propitiatorium vertunt, quia dum inter se positum incarnatum Deum vident, a suo aspectu non discrepant, quæ dispensationis ejus mysterium concorditer narrant (4). Redditam ergo nobis eandem intelligimus similitudinem, dum, sicut duo cherubim versis vultibus in propitiatorium sese mutuo respiciunt, sic duæ lectiones ex duobus Testamentis, evangelicam lectionem, qua propitiatorium nostrum, id est incarnatum Verbum prædicatur, concordibus testimoniis et uno eodemque sensu respiciunt. Cur autem ad sanctam Mariam hoc officio *statio* celebretur, causa evidens est, scilicet quia de utero hæc salus Judæ, et Jerusalem expectata et suscepta est.

CAPUT XVI.

Quod Christus nocte natus sit.

Dominica nocte natum esse Christum probabile est, quamvis sacra Evangelii de hoc historia tacerit. Namque si per regulam computi retro percurras, invenies ejus anni quo natus est, concurrentes quinque. Quos addens regularibus decembris septem

(4) S. Greg. XL Homil. in Evang. lib. II, hom. 25, n. 3, edit. Migne.

vel, ut compendiosius fiat, regularibus Januarii tribus, invenies diem illum, quo decembrem inchoamus, quintam fuisse feriam, et cum quo Januarium, primam, id est diem Dominicam, sublatis videlicet septem ex eo numero, qui regularibus et concurrentibus compositis accrescunt. Cum autem decembris quinta feria, vel Januarius inchoatur prima, necesse est diem natalis Domini, qui post Kalendas decembris xxv et ante Kalendas Januarii est octavus, primam feriam, id est diem existere Dominicam. Nocte ergo Dominica natus est Christus, consonante mirabilium suorum ordine, ut quo die dixit: « Fiat lux, et facta est lux (Gen. 1), » ejusdem diei nocte exoriretur in tenebris lumen rectis corde, et visiteret nos oriens ex alto, illuminare his qui in tenebris sunt et in umbra mortis (Psal. 111; Luc. 1). Nocte vero congrue natus est, ut ipso die ortus sui tempore, ad illuminandam noctem nostram se advenire signaret.

CAPUT XVII.

Cur duæ missæ ea nocte celebrantur.

Idcirco nocte illius sacratissimam memoriam duæ missæ a sanctæ memoriæ Thelesphoro papa institutæ, decentissima veneratione illustrant. Vere apostolica sanctæ Romanæ Ecclesiæ fides, quæ in unius nativitatibus Filii Dei anniversaria nocte, geminæ nativitatibus, divinæ scilicet et humanæ, gloriam solemnibus vigiliis ita commemorari constituit, ut in honorem ejus nativitatibus, qua ex utero suo, id est ex propriæ secreto substantiæ, Deus Pater illum genuit ante luciferum (Psal. cix; Prov. ix), id est ante angelicam naturam, et antequam quidquam faceret, primam missam ordinaret, et in venerationem ejus, qui per uterum Virginis benedictus advenit in nomine Domini, secundam laudans et exultans succineret.

CAPUT XVIII.

Cur tunc legitur liber generationis ante primam missam.

Hac nocte ante missarum solemniam legitur nobis Liber generationis Jesu Christi (Matth. 1), quod pulchro satis ordine et mystica sanctæ Ecclesiæ traditum est institutione. Ecce enim vere divini structores ordinis, per hujus seriem lectionis, scalam illam nobis repræsentant profunda noctis tempore, quam nocte dormiens Jacob vidit, cui summitate sua cælos tangenti Dominus innixus, eidem Jacob apparuit, et semini ejus terram hæreditariam repromisit, quando pro ejusdem propagatione seminis ibat jussu Patris sui, ut acciperet uxorem de domo et cognatione patris et matris. Nam, ut de mortalitate nunc taceam, quo secundum hoc, quod omnia in figura contingebant illis (I Cor. x), scala illa præfiguravit, cui Dominus innixus, ut jam dictum est, apparuit, nisi generationem Jesu Christi, quam sanctus evangelista divino ore ita contexuit, ut per Joseph ad Christum perveniret. Cui videlicet Joseph, supremo scalæ 36 gradui Dominus parvulus innixus est. An non illi beato innixus est, quando pupil-

lus in hoc sæculo, id est absque carnali patre natus, solatio ejus cum puerpera matre sustentari dignatus est? Et, ut cætera taceam, nonne tunc vel maxime illi innixus est, quando ne ab inimicis Herode vel cæteris inveniretur, qui quæsituri erant animam ejus, in Ægyptum ab eodem nutritio suo deportatus est, iterumque defuncto Herode in terram Juda relatus est (Matth. 11). Cum igitur nos media noctis librum illum generationis Christi audimus, non somno corporeo, sed supernorum contemplatione dormientes, juxta quod sponsa dicit in Canticis: « Ego dormio, et cor meum vigilat (Cant. v); » cum, inquam, generationem illam audimus, tunc prædictam scalam non tam somniamus, quam vigilantem animo, et certa fide videmus. Et Dominum nostrum parvulum propter nos factum, et per portam cæli, quam supremus gradus scalæ, scilicet beatus Joseph, sponsali dignitate contingit; per portam, inquam, cæli, id est per beatam Virginem egressum Dominum nostrum parvulum et vagientem, et eo modo, quo jam dictum est, scalæ innixum audimus, nostram, id est gentium salutem pro magna benedictione promittentem, imo promissam adimplentem. Nam quod in illo somno Jacob audivit dicentem Dominum: « Atque in semine tuo benedicentur omnes tribus terræ (Gen. xxviii), » hoc impletur in hac Christi generatione. Quod et vere divinus evangelista respiciens, Raab meretricem et Ruth Moabiticam, generationi huic nominatim inseruit; videlicet intuens hoc quod Christus non Judæis tantum, sed et gentibus secundum carnem venerit; quippe qui ex gentibus matres habere dignatus sit, quod et prophetæ ante testati sunt, dicente David: « Memor ero Raab et Babylonis (Psal. lxxxvi), » id est latitudinis confusarum gentium. Raab enim *latitudo*, Babylon vero interpretatur *confusio*. Isaia vero dicente in visione super Moab: « Emitte Agnum, Domine, dominatorem terræ de petra deserti, ad montem filia Sion (Isa. xvi), » ac si aperte diceret: Emittes, Domine, Agnum tuum Christum de medio gentium, ut non gloriatur carnalis Israel, quod proprius ejus sit Christus, cui æstimationi ejus hoc manifeste repugnet, quod tu eundem Christum de gentibus emittes ad montem filia Sion. Nam per petram deserti designatur Ruth Moabitis, qua, stans firmiter in petra solidæ fidei, patrios deos populumque suum oblita, venit cum Noemi, juncta viro Booz Bethleemita genuit Obed avum regis David (Ruth. iv), in quo facta est et parens Salvatoris. Duobus igitur ex populis, Judaico scilicet et gentili, patres progeniti, tanquam duobus scalæ lateribus, diversi gradus inserti Christum Dominum sustinent, egressum a summo cæli, omnesque angeli sancti descendunt et ascendunt per eam, et omnes electi prius ad suscipiendam incarnationis ejus fidem humiliantur, ut postmodum ad videndum divinitatis ejus gloriam subleventur. Unde et alibi ipse Dominus: « Amen, inquit, dico vobis, videbitis cælum apertum, et angelos Dei ascendentes et descendentes

supra Filium hominis (*Joan. 1*), id est supportante et sublevante Filio hominis, videbitis sanctos omnes ascendentes ad Deum, apertis sibi cœlorum claustris per redemptionem Filii hominis, et ut post ascendere possint, prius descendere ad orationem crucis vel passionis ejus in spiritu humilitatis. Utrumque scilicet ascensum hunc et descensum Matthæus et Lucas innuere videntur, dum alter eorum descendendo (*Matth. 1*), alter vero ascendendo Christi generationem contexuit (*Luc. III*), quia videlicet factus homo Deus, dum vagit in cunis, invitat nos, ut humiliemur exemplo suæ humilitatis, baptizatus autem dum cœlestibus incipit coruscare miraculis, humiles suscitatur ad intelligendam gloriam suæ divinitatis. Lecta tandem prædicta generatione Christi protinus laudem Deo solemnem chorus Ecclesiæ concrepando succinit. Et merito. Si enim Jacob, cum evigilasset a somno, ait : « Vere Dominus est in loco isto (*Gen. xxviii*), » etc. : si inquam, adeo demiratus est propter umbram vel figuram futurorum, quæ in somnis viderat, quanto magis nos peractam rei veritatem intuentes, excitari debemus in laudem, et vocare locum hunc, id est sanctam Ecclesiam, Bethel, id est domum Dei, ubi vere non est aliud nisi domus Dei, et porta cœli, scilicet non aliud quam beata progenies, et gloriosa Virgo, quæ cœli Regem genuit? Et si statim « surgens Jacob tulit lapidem, quem supposuerat capiti suo, et erexit in titulum, fundens oleum desuper (*ibid.*), » quanto magis nos confestim, ubi nobis hæc generatio recitata est, attollere debemus summis laudibus lapidem summum, angularem, pretiosum (*I Petr. II*), quem supposuimus capiti, id est cordi nostro, ut stabile fundamentum et super illum fundere oleum piæ confessionis et devotæ gratiarum actionis? Bene ergo statim missarum solemnia celebramus, et sicut visi sunt angeli ascendentes, et descendentes, nos quoque ascendimus per fidem, primam missam, ut dictum est, in laudem divinæ nativitatis, secundam cantantes in confessione et honore humanæ quam propter nos subiit generationis.

CAPUT XIX.

Cur evangelista Christi generationem ita contexuit, ut illam ad Joseph potius quam ad Mariam deduceret.

Quærat nunc forte aliquis cur evangelista, cum possit ab Abraham vel David illam tenere lineam generationis, qua carnalem beatæ Virginis patrem, et ipsam Virginem matrem, filiumque contingeret ex ea nascentem, cur ita contexere maluit, ut ad Joseph descenderet, qui sine dubio carnalis pater Christi non est? Ad quod respondendum quod sic recte fieri debuisset, si hoc evangelista intendisset, quos vel quales per patres carnalem David vel Abraham generationem caro Christi contingeret. Sed non hoc intendit, quippe cum non sit tam magnum carnaliter Christi esse propinquum, ut evangelico ore opus esset per totum mundum declamari. Siquidem multi et carnaliter ejus propinqui et mali esse potue-

runt, de quibus dicit : « Amici mei et proximi mei adversum me appropinquaverunt (*Psal. xxxvii*). » Quid ergo potius intendit? Illud utique, ut eorum prosapiam texeret deorum, de quibus Psalmista : « Ego dixi : Dii estis, et filii Excelsi omnes (*Psal. lxxxii*), » quos ipse Dominus in Evangelio testatur deos esse dictos, quia ad eos sermo Dei factus est (*Joan. x*). Constat vero sermonem Dei, qui ad illos factus est, non alium esse, quam hoc Verbum, quod caro factum est, cujus incarnationem aut ipsi per Spiritum sanctum, ut Abraham David, aut per prophetas ad se missos audierunt, ut Achaz, cui cum dixisset propheta : « Pete tibi signum a Domino, » paulo post intulit : « Ecce Virgo concipiet et pariet filium (*Isa. vii*), » etc. Igitur illam ob causam generationem hujusmodi contexuit, quia per illos, aut ad illos hujus incarnationis promissio facta est. Nec vero dubium quin illorum omnium primus Abraham, ultimus beatus Joseph exstiterit; ad quem tunc idem sermo factus est Dei, quando illi dictum est : « Joseph, fili David, noli timere accipere Mariam conjugem tuam (*Matth. 1*) » Notandum diligenter, quod dicitur, cum in hac generatione David atque Abraham cæteris insignius nominati sint, dicente evangelista : « Liber generationis Jesu Christi, filii David, filii Abraham (*ibid.*). » Illic quoque B. Joseph non natura carnis, sed affectu et officio, pater Domini non minus excellenter nominatur, cum in eadem generatione appellatur « vir Mariæ. » Illic autem dicitur ei ab angelo : « Joseph, fili David » etc. Cum ergo sint tres primi, tres nominatissimi, Abraham, David, Joseph; nominati, inquam, inter omnes, ad quos repromissio facta est, querendum summopere est quo evangelista intendit, ut istos excellentius nominaret. Nimirum repromissionis incrementa consideravit quibus Christus, homo, rex atque Deus, diversis temporibus istis, tribus repromissus est. Nam Christum, quæ ad Abraham repromissio facta est, hominem verum protestata est : « In semine, inquit, tuo benedicentur omnes gentes (*Gen. xxi*). » Quæ autem ad David facta est, non solum hominem, sed et regem fore signavit : « De fructu, inquit, ventris tui ponam super sedem tuam (*Psal. cxxxii*). » Quæ vero ad beatum Joseph facta est, manifeste Deum pronuntiat : « Paries, inquit, filium, et vocabis nomen ejus Jesum; ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eorum (*Matth. 1*). » Salvare enim a peccatis, solius Dei est. Hæc eadem tria, id est mortalem hominem, regem, atque Deum tres magi postmodum mysticis muneribus testati sunt, mira sancti Spiritus operante gratia, ut quæ diversis temporibus genti Judaicæ promiserat, eadem cuncta subito addisceret bruta quondam et indocta gentilitas. Igitur bene et quomodo cœlestium mysteriorum inspectatorem decuit, sic sacra Christi generatio contexta est, ut deduceretur ad Joseph, ad quem, ut dictum est, ultima quidem, sed optima repromissio facta est, quæ sic finitur : « Ipse enim salvum faciet populum suum a peccatis eo-

rum. » Quod et proinde vel maxime delectat, quod hæc eadem generatio, quasi longa linea piscatoris, sæculi hujus fluctibus injecta est, in summo hamum ferreum habens in esca, id est verum Deum in carne vera ad capiendum Leviathan, serpentem magnum, humanas, velut pisces exiguos, devorantem animas (*Job XL; Isa. xxvii*). Constat vero quia non carni, sed ferro linea piscatoris innexa est. In hoc igitur similitudinis pulchritudo perfecta est, quod sæpe dicta Salvatoris prosapia, non secundum carnalem genituram ad Mariam deducta est, sed secundum divinam propinquitatem pervenit ad Joseph, qui cum Christi non carnalis sit pater, sed fidei et supradictæ promissionis penultimus hæres, quasi non carni, sed hamo ferreo linea subligata est. Superius jam dictum est Dominica nocte Christum natum fuisse, videlicet, ut qua die dixit Deus: « Fiat lux, et facta est lux (*Gen. i*), » eadem die vera nobis lux in tenebris exorirerur. Addere nunc libet et illud, quod hic idem mirabilis Plastes noster, qui, ut dictum est, Dominica nocte natus est, feria sexta conceptus est. Nam si superius scriptos illius anni quinque concurrentes uni Aprilis regulari adjicias, fiunt sex. Cum autem sexta feria mensis Aprilis incipitur, profecto octavo Kalendas Aprilis sexta nihilominus feria habetur, quando Dominicam annuntiationem habemus. Igitur pium atque pulchrum ordinem, providamque dispositionem in hoc salutis nostræ opifice mirantes veneramur, qui die, qua veterem formavit Adam de limo terræ, novum sibi reformare cœpit hominem de vera carne Virginis Mariæ (*Gen. ii; Luc. i*), eadem nihilominus die redempturus mortis passione.

CAPUT XX.

De officio primæ missæ.

Primæ namque missæ officium: *Dominus dixit ad me: Filius meus es tu, ego hodie genui te* (*Psal. ii*), divinam Filii Dei nativitatem pene per omnes partes suas manifeste commemorat. « Nam hodie, ut ait Beatus Augustinus, quia præsentiam significat, atque in æternitate nec præteritum quidquam est, quasi esse desierit, nec futurum, quasi nondum sit, sed præsens tantum, quia quidquid æterni est, semper est; divinitus accipitur secundum id dictum, *ego hodie genui te*, quæ sempiternam generationem virtutis et sapientiæ Dei, quæ est unigenitus Filius, fides sincerissima et catholica prædicat (5). » Cum ergo toties hoc ex persona Dei Patris venerabile dictum repetitur, in introitu, in gradu, in alleluia, et in communionem: nam offerenda: *Lætentur cœli* (*Psal. xxv*), *lætantibus angelis et gloria in excelsis canentibus succinit*, et in collectis nativitatis quidem Domini commemoratio sit, sed incarnatio Verbi nec in illis adhuc exprimitur, sed magis claritas veri luminis, perspicue divinam præcipue generationem, Filii Dei obsequium hujus veneratur officii: quomodo ergo consonant Evangelio, manifeste humanam ejus nativitatem enarranti?

(5) D. August. Enarr. In psal. ii.

(6) D. Hieron. De perpetua virgini. B. Mariæ, n. 40, edit. Migne.

A Plane per unum illud dictum splendidiæ et venerandæ dignitatis, quod impurus Helvidius cæcis non videns oculis, et venerari nesciens, in contumeliam vertit intemperatæ et perpetuæ Virginis. Hoc enim ibi legis, « et peperit filium suum primogenitum (*Luc. ii*). » Helvidio quidem putide argumentanti, quod alios beata Maria filios habuerit de Joseph, qui fratres Domini dicti sunt, eo quod primogenitum illum evangelista dixerit, primogenitum non dici asserens eum, cui fratres non sunt, atque per illud antecedens consequenter hoc debere recipi, bene et diserte responsum est a beato Hieronymo primogenitum esse omne quod vulvam aperit, omnemque unigenitum esse primogenitum, sed non converti, non enim omnis primogenitus est etiam unigenitus (6). Cæterum venerabilius accipiendum est, neque evangelistam disertissimum tam superflue primogenitum posuisse ut ad matrem referret, quam Virginem matrem esse, quod longe majus est, quam cuivis matri sit primogenitum parere, tota superiori narratione firmaverat, Beda quoque super eundem Lucam idipsum sentiente. Nam primogenitus est omnis creaturæ Dominus Christus, Dei virtus et sapientia (*I Cor. i*), quæ dicit: « Ego ex ore Altissimi prodivi, primogenita ante omnem creaturam (*Eccli. xxiv*). » Ipse enim, qui secundum humanam naturam post Joannem, et post alios multos sanctos venit, secundum altiore gloriam, et gratiæ in labiis suis diffusæ privilegium primogenitus est in multis fratribus (*Rom. viii*). Ita ergo accipiendum est et sic distinguendum: « Et peperit filium suum primogenitum, » subauditur enim, ante omnem creaturam. Quam generationem ejus quis enarrabit? (*Isa. liii*). Quamobrem non potest fieri, ut juxta tenorem supradicti ordinis, quæ in cantu laudatur vel memoratur divina nativitas, in lectionibus enarretur.

CAPUT XXI.

De officio secundæ missæ.

Secundæ missæ officium, totum dictis pastorum consonat dicentium: « Transeamus usque Bethleem, et videamus hoc verbum, » etc. (*Luc. ii*). **38** Pastores animarum, quarum illa vox est: « Nos autem populus ejus et oves pascuæ ejus (*Psal. xciv*); » pastores, inquam, sancti, qui vigilantes et custodientes vigilias noctis, id est vitæ præsentis, supra gregem Dominicum, legendo et canendo erudiunt animas eorum: referunt eidem gregi suo, quod viderint in Bethleem, id est in domo panis, videlicet ejus qui de cælo descendit (*Joan. vi*). Et gratulantes dicunt: « Lux fulgebit hodie super nos, » etc. (*Isa. ix*). Et subjungitur: « Dominus regnavit, decorem indutus est (*Psal. xcii*). » Dum enim Dominus Deus homo factus est, regnavit super nos, illum indutus decorem, de quo alibi dictum est: « Egredimini, filia Sion, et videte regem Salomonem in decore, quo coronavit eum mater sua (*Cant. v*). » Ipsa namque humanitas, quam propter nimiam charitatem suam, qua dilexit

nos (*Ephes. II*), induit divinitas, ornatus est, ornatus A
 miserationis, diadema pietatis, corona gloriæ, decor
 gratiæ, pulchritudo charitatis. Quæ deinde sequun-
 tur, cuncta, ad eundem spectant sensum. Duæ lec-
 tiones : *Spiritus Domini super me (Isa. LXI)*, *Apparuit*
benignitas (Tit. III), tanquam duo cherubim, ut supra
 dictum est, claris et apertis vultibus, id est sensibus,
 in illud respiciunt in Evangelio, quod est incarnatus
 Deus, propitiatorium (*Exod. xxxii*). Ipse in graduale
 benedicatur, in alleluia decorem indutus, de quo
 dictum est prædicatur, in offerenda orbem terræ
 firmasse laudatur (*Psal. xcii*), eundem, qui in
 Evangelio per Bethleem, id est domum panis, figu-
 ratur, videlicet sanctam Ecclesiam, quam in eo fir-
 mavit, quod ipse homo natus est in ea, qui fundavit
 eam Altissimus (*Psal. lxxxvi*), et extunc parata est B
 sedes ejus (*Psal. xcii*), ex quo in illa homo natus
 est, qui a sæculo Deus est. Ipsa est eadem Bethleem
 domus ejus, quam decent sancta in longitudine die-
 rum (*Psal. xxii*). Et quia primus paries ex Hebræis
 est (*Ephes. II*), quorum primitiæ supradicti pastores
 fuerunt (*Luc. II*), communio bene congruit : *Exsulta,*
filia Sion (Zach. IX). Proprie namque Ecclesia, quæ
 ex Hebræis est, filia Sion et filia Hierusalem dicitur.
 Ideo maxime, quia in Sion, quæ et Jerusalem, tem-
 plum et sancta eorum erant. Utraque *missæ statio*
ad sanctam Mariam esse debuit, sed causa intercur-
 rit, ut *ad sanctam Anastasiam* ageretur, videlicet
 passio ejus, quæ Romanorum nobilissima matrona-
 rum, sub Diocletiano imperatore post longum labo-
 rem castitatis, et ministerium sanctorum, post diu-
 tinos carceris squalores, tandem per manus et pedes
 extensa, et ad palos ligata, et circumposito igne cre-
 mata, ipso die Natalis Domini cælo nata est.

CAPUT XXII.

De officio majoris missæ.

Die sancto Natalis Domini principalis illa clangori-
 evangelici tuba personat, quam Spiritus sanctus
 perfians, majore animavit gratia, dicens : *In princi-*
pio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus
erat Verbum, et Verbum caro factum est, et habi-
tavit in nobis (Joan. I). Hæc est tuba illa mirabilis,
 quæ dum caneret in Sion, vocavit gentes, annuntia-
 vit populis, annuntiavit in finibus terræ, et in insulis
 (*Isa. LX*), quæ procul erant, quia longe a Domino
 recesserant (*Ephes. II*), Dominum et Salvatorem D
 nostrum advenire dixit : hic, inquam, sonus ille
 magnus cælorum, gloriæ Dei enarrantium, qui in
 omnem terram exivit (*Psal. xviii*), hic tonitrus fir-
 mamenti opera manuum ejus annuntians, qui verba
 cælorum eloquentium in fines terræ fecit audiri,
 scilicet quod Verbum Deus, Deus absconditus (*Isa.*
xlvi) « in sole posuit tabernaculum suum, procedens
 tanquam sponsus de thalamo suo (*Psal. xviii; Rom.*
x). » Nuntiat enim gentibus cunctis pedibus pulchris,
 apportantibus nuntium bonum, prædicationem pa-
 cis, annuntiationem salutis (*Isa. LI*). Erupit nam-
 que de angustis Judææ finibus, in qua sola notus
 erat Deus, et de carnali Israel, in quo sole magnum

erat nomen ejus (*Psal. lxxv*); et hoc salutare Dei
 evangelica tuba cunctis locuta est gentibus, nec jam
 sunt loquelæ neque sermones, quorum non audian-
 tur supradictæ voces cælorum (*Psal. xviii*). Hoc est
 quod in introitu secundum prophetam canimus : *Puer*
natus est nobis, et filius datus est nobis (Isa. ix). Hæc
 mirabilia, quorum causa in subjunctione cantare
 Domino canticum novum debemus. Hoc illud est
 brachium, quod secundum prophetam hujus diei
 lectionem, « paravit Dominus in oculis omnium
 gentium (*Isa. LI*). » Hoc salutare Dei nostri, quod
 omnes fines terræ viderunt (*ibid.*). Hoc illud est
 quod secundum consequentem lectionem apostoli-
 cam : *Novissime diebus istis locutus est nobis Deus*
in Filio, qui multifariam, multisque modis olim pa-
tribus in prophetis locutus est (Hebr. I). Sic secun-
 dum graduale, *viderunt omnes fines terræ salutare*
Dei nostri, et notum fecit Deus salutare suum (Psal.
xcvii). Sic secundum alleluia, *Lux magna descendit*
super terram, quia Verbum Deus, lux vera Deus,
qui illuminat omnem hominem venientem in hunc
mundum, descendit per nubem carnis, descendit
super terrenam conversationem nostram. Hæc omnia
 per se satis elucent, quod prædicto Evangelio capiti
 suo consonent. Unum est quod quæsitum dignum est,
 scilicet offerenda, in qua dominatio et potestas Do-
 mini nostri Jesu Christi, magni et metuendi judicis
 regisque victoriosi prædicatur, maxime in eo versu.
 « Tu humiliasti sicut vulneratum superbum (*Psal.*
lxxxviii). » Nam arbitraremur totum hoc officium
 ad solam noctem illam respicere, qua Dominus na-
 tus est. Sed in illa nocte necdum sciebat puer, qui
 natus est nobis, vocare patrem, aut matrem (*Isa.*
viii), videlicet per ætatem susceptæ carnis. In hac
 autem offerenda, et in supradicto maxime versu,
 illa fortitudo laudatur, qua secundum illud prophe-
 ticum nomen suum; « Accelera spolia detrahere, Fes-
 tina prædari (*ibid.*), » superbum diabolum humilia-
 vit sicut vulneratum, ascendens in altum et captivam
 duceus captivitatem (*Psal. lxxvii*), inimicos suos
 dispersit in virtute brachii sui, quod ultimam præ-
 missi particulam spectat Evangelii qua dictum est :
 « Et vidimus gloriam ejus, gloriam quasi unigeniti
 a Patre, plenum gratia et veritate (*Joan. I*). » Nam
 gloria hæc est incarnati Verbi, quod spolia detrahit,
 et festinanter infernum deprædatus est. Igitur non
 tantum vagitus infantis et præsepe absconditum spe-
 ctat hoc officium, sed sonus est apostolorum, qui in
 omnem terram exivit, dicentium : « In sole posuit
 tabernaculum suum (*Psal. xviii*), » totumque annum
 Domini acceptabilem prædicantium, totam salutem
 annuntiantium, quam fecit Verbum caro factum.
 Unde cum pro excellentia tantæ diei, tum et ideo,
 quia beatus Petrus apostolus hoc salutare Dei nos-
 tri primus vidit, primusque confessus est, revelante
 sibi Patre qui in cælis est (*Matth. xvi*), et Romanæ
 arci nuntium bonum princeps intulit, jure apud
 ipsum statio sit. O vere « magnum sacramentum
 pietatis, quod manifestatum est in carne, justifica-

tum est in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est gentibus, creditum est mundo, assumptum est in gloria (1 Tim. III). » Pulchre cum legit hoc, vel quidquid sanctum Christi continet Evangelium, pene omnibus Ecclesiis hæc vetus consuetudo est, ut diaconus tanquam ab austro veniens, ad aquilonem stet conversus. « Ecce enim ab austro venio, dicit Dominus; » et Habacuc : « Deus, inquit, ab austro veniet (Habac. III). » Ab austro quippe venit, quia ex operatione Spiritus sancti venit et incarnatus est Filius Dei, et per Spiritum sanctum **39** « semetipsum obtulit hostiam Deo in odorem suavitatis (Ephes. V). » Pulchre ergo diaconus, tantam salutem recitaturus, ad aquilonem convertitur ut per hoc indicet quod quando hoc salutare Dei missum est gentibus (Isa. LII), fortis contra diabolum legatio directa est, quod Deus dixerat, « Dicam aquiloni: Da (Isa. XLIII). »

CAPUT XXIII.

De officio, « Dum medium silentium. »

Die Natalis Domini officium gaudium est, ut diximus, gentium, quæ omnes viderunt salutare Dei, et quarum assumptio vita est ex mortuis, scilicet Judæis (Rom. XI), hoc autem certæ diei sedem non habens, et pene viduum revocandorum in fine sæculi præconium est Judæorum. Non enim gloriari debet oleaster adversus ramos bonæ olivæ, quod propter incredulitatem fracti sunt et ceciderunt. Ipse autem contra naturam insertus est et fide stat (*ibid.*). Neque dignum est ut exsultet junior frater quod se recepto et convivante cum patre, major frater iratus ingredi recusat, sed inter convivia rogat patrem suum, ut exeat et blandis delinitum monitis introducat (Luc. XV). Hæc ita esse vel ex communionem præsentis officii satis elucet. « Tolle, inquit, puerum et matrem ejus, et vade in terram Juda; defuncti sunt enim qui quærebant animam pueri (Matth. II). » Nunc enim puer ille, scilicet incarnatus Deus, reliquit domum suam, et dimisit hæreditatem suam (Jer. XII), quia sicut scriptum est : Ascendens super nubem candidam, ingressus est Ægyptum, abiit ad gentes quæ antiqui Pharaonis, id est diaboli, fuerant regnum (Isa. XIX). Tunc autem defunctis his, qui quærebant animam ejus, id est sopita modernæ invidiæ flamma, qua sanctorum ejus animas quæsierunt et sanguinem fuderunt in terram suam, id est in suæ gentis notitiam, revertetur. Tunc, inquam, juxta mysticum Evangelii sensum, illato Jesu in templum, id est in Synagogam Judæorum per fidem, « Erant pater ejus et mater, » scilicet, omnis parentela ejus carnalis, « mirantes super his, quæ dicuntur de eo. Et benedixit illi Simeon (Luc. II), » id est ille populus jam justus et timoratus, atque ita qui nunc « positus est in ruinam, » tunc ponetur « in resurrectionem in Israel (*ibid.*). » Cujus adventus, quia sciri a nobis non potest, tempus

(7) S. Leonis Magni epistolæ, epist. 16, ad univers. episc. per Siciliam, cap. 1.

A merito nocti comparatur, atque ideo in introitu : *Dum medium silentium* (Sap. XVIII), quod præteritum est, canitur propter hoc simile futurum. Tunc implebit id propter quod « misit Deus Filium suum factum ex muliere, factum sub lege, ut eos, qui sub lege erant, redimeret (Gal. IV); » et liberabitur hæres, qui adhuc parvulus intellecta, sub elementis, id est litterali sensu serviens detinetur. Tandemque obtinebit regnum et sedem David patris sui ipse, de quo in graduali canitur : *Speciosus forma* (Psalm. XLIV).

CAPUT XXIV.

De sancto die Epiphaniæ.

Sanctus dies Epiphaniæ, cum tribus ex causis sit celebris, ea namque die a Chaldæis Dominus est adoratus (Matth. II), itemque annorum triginta jam esse incipiens, a Joanne baptizatus est (Luc. III), atque redeunte anno ex aqua vinum fecit ad nuptias (Joan. III); cum, inquam, tribus ex causis his sit celebris, primam secundum diurni officii solemnitate rationabiliter accepit. Videtur in his tribus excedere, quod Dominus baptizatus est a Joanne, propter quod et Græci baptismi sacramentum hac die numerosius atque solemnius celebrare feruntur. Verum sancta Romana Ecclesia, semper illa revelatione, qua Petrus Christum Filium Dei cognovit, illustrata, consuetudinem hanc vitandam esse proclamat scriptis evidentibus. Dicit enim Leo Magnus, scribens universis episcopis per Siciliam constitutis, inter cætera : « Miror vos vel præcessores vestros tam irrationabilem novitatem usurpare potuisse, ut confuso temporis utriusque mysterio, nullam esse differentiam crederetis inter diem quo adoratus est Christus a magis, et diem quo resurrexit a mortuis (7). » Ac deinceps : « Proprie, inquit, in morte crucifixi, et in resurrectione ex mortuis potentia baptismalis novam creaturam condit ex veteri, ut in renascentibus et mors Christi operetur et vita, dicente beato Apostolo : « An ignoratis, quia quicumque in Christo Jesu baptizati sumus, in morte ipsius baptizati sumus. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem (Rom. VI) (8). » Et post pauca : « Ipsa igitur operis qualitas docet celebrandæ generaliter gratiæ diem esse legitimum, in quo orta est et virtus muneris, et species actionis. Ad cujus rei confirmationem plurimum valet, quod ipse Dominus Jesus Christus, postquam resurrexit ex mortuis, discipulis suis, in quibus omnes Ecclesiarum præsules docebantur, et formam et potestatem baptizandi tradidit, dicens : « Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti (Matth. XXVIII). » De quo utique eos etiam ante passionem potuisset instruere, nisi proprie voluisset intelligi regenerationis gratiam ex sua resurrectione cœpisse (9). » Item post aliqua : « Si quis autem Epiphaniæ festivitatem, quæ in suo ordine debito honore

(8) *Ibid.*, cap. 3.

(9) *Ibid.*

veneranda est, ob hoc existimat habere privilegium baptismatis, quia hoc quidam putant, quod eadem die Dominus ad baptismum sancti Joannis accesserit, sciat illius baptismi aliam fuisse gratiam, aliam rationem, nec ad eandem pertinuisse virtutem, qua per sanctum Spiritum renascuntur, de quibus dicitur: « Qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt (Joan. 1). » Dominus autem nullius remissione indigens peccati, nec quærens remedium renascendi, sic voluit baptizari (Matth. 11), quomodo et circumcidi, hostiamque emundationis pro se offerri (Luc. 11), ut qui factus erat ex muliere, sicut Apostolus ait, fieret sub legē (Gal. 4), quam non venerat solvere, sed adimplere (Matth. 5), et adimplendo finire, et sicut beatus Apostolus prædicat, dicens: « Finis autem legis Christus, ad justitiam omni credenti. (Rom. 10). » Baptismi autem sui in se condidit sacramentum, quia in omnibus primatum tenens, se docuit esse principium (Col. 1), et tunc regenerationis potentiam sanxit, quando de latere ejus fluxerunt sanguis redemptionis et aqua baptismatis (Joan. 19) (10). » Non ergo in tribus causis illud eminet, quod Dominus a Joanne baptizatus est, quia non tunc, sed quando de latere ejus sanguis et aqua profluxerunt, baptismi sui nobis condidit sacramentum. Eminent autem et præcipuum est illud, quod a magis utique gentilibus adoratus est, et illuminatarum cordibus gentium magnam spiritualium præstat materiam gaudiorum. Gentium namque primitiæ jam tunc in illis assumptæ sunt. Assumpsit enim illos pax nostra, quæ fecit utraque unum Deum et hominem in se unum Christum, Judæos atque gentiles in unum conjungens populum (Ephes. 1). De hoc ergo digne totum missæ compositum est officium, in quo sancta Ecclesia de gentibus electa, pro suæ vocationis initio gratiosum Deo pro sua salute laudis offert præconium. Tota vero laudum materia, dona sunt regum, aurum, thus et myrrha (Matth. 11). Dona quippe illa fuerunt, fide secunda cœlesti magisterio deposita, per Spiritum sanctum **40** intellecta. Quid enim cœlesti magisterio dignius, quam auro regem, thure Deum, myrrha confiteri mortalem? Nihil tale paries ille de proximo contulit, qui de Judæis veniens, in pastoribus angulari lapidi primus sese conjunxit. Nec mirum, illos enim scilicet Judæos pastores angelicum instruxit magisterium (Luc. 11). Hos autem, videlicet gentiles, novam stellam suscipientes, solum divini Spiritus invisibiliter perdocuit oraculum (Matth. 11). Bene ergo regum munera sanctæ Ecclesiæ fidem integerrimam testantia, totum hujus diei officium propheticis testimoniis et laudibus personat, veneratur, honorat. De tertia jam dictæ festivitatis causa, scilicet de eo quod Dominus vinum fecit de aqua, quæri solet, qualiter eodem die, qua Dominus baptizatus est, factum esse conveniat. Dominus namque qua die baptizatus est, neque discipulos elegit, neque miracula fecit, sed

A statim ductus est in desertum a spiritu, ut tentaretur a diabolo, ubi et quadraginta dierum celebravit jejunium, atque inde reversus, tum demum discipulos elegit, quos et doctrinis instrueret, et miraculis confirmaret (Matth. 14). Nunquid annum suæ ætatis trigesimum, cujus in initio baptizatus est, totum sine discipulis exegit, et ita redeunte anno eadem die illud admirabile signum primum coram discipulis fecit? Ita sane credendum est, quomodo tria hæc, quæ superius dicta sunt, una die celebrata esse secundum sanctæ Ecclesiæ auctoritatem negare non possumus. Nam antequam Joannes traditus esset, Christus neque publice prædicavit, neque duodecim apostolos elegit. Aperte quoque liquet secundum Lucæ narrationem, quod egressus in virtute Spiritus in Galilæam publice prædicans, non statim discipulos elegit, sed ita docebat in synagogis Judæorum, et magnificabatur ab omnibus, « et omnes testimonium illi dabant, et mirabantur in verbis gratiæ, quæ procedebant ab ore ipsius (Luc. 14). » Et ante persecutionem passus est, ita ut ad præcipitium duceretur, fugiensque de civitate in civitatem docebat, per synagogas sabbatis (ibid.). Ante et socrum Simonis, quæ tenebatur magnis febribus, curavit, et alia nonnulla fecit, propter quæ dixerant ei concives sui venienti Nazareth, ubi nutritus fuerat: « Quanta audivimus facta in Capharnaum, fac et hic in patria tua (ibid.). » Tribus igitur miraculis ornatum sanctum diem Epiphaniæ colimus. C Nam, ut cantavimus: *Hodie stella magos duxit ad præsepia, hæc die Christus a Joanne baptizatus est, hæc die ad nuptias vinum ex aqua factum est.* Brevi itaque, id est tredecim diebus, triginta annorum ætas ejus commemoratur. Reliqui tres anni, quibus ipse prædicavit miraculis, divinitatem suam declaravit, tribus illis, quæ sequuntur post Epiphaniam, Dominicalibus commemorantur officiis. Quæ ideo ad Epiphaniæ, id est manifestationis rationem pertinent, quia quæcunque per tres suæ prædicationis annos cœlestia divinitatis suæ sacramenta docuit, quæcunque manibus suis tornatilibus et aureis (Cant. 5), id est facile operantibus et divinis fecit, documenta fuerunt, quibus vera per carnem divinitas innotuit. Unde in prima Dominica illud ponitur Evangelium, in quo primum testatus est patrem se habere Deum, dicens parentibus suis: « Quid est quod me quærebatis? Nesciebatis quia in his quæ Patris mei sunt, oportet me esse? » (Luc. 11.) In secunda vero legitur Evangelium, quo invitatus ad nuptias aquas convertit in vinum (Joan. 2). Quod vere magnum divinitatis fuit indicium, solus enim Deus mutare potest naturam, et nostræ reparationis qua mortale nostrum induet immortalitatem, et corruptio incorruptelam possidebit (II Cor. 5), venerabile signum, pulchrumque et conveniens signorum ejus fuit initium. In tertia nihilominus Dominica, qua dicimus, *Atque ad protegendum nos dexteram tuæ majestatis extende, secundum extensionem ma-*

(10) S. Leonis Magni epistolæ, epist. 16, ad univers. episc. per Siciliam, cap. 3.

nis, qua tetigit leprosum dicens: « Volo, mundare » (Matth. viii), vera divinitas ejus secundum fidem centurionis, elucet, dum absens corpore sanans puerum centurionis, Deum se esset designat, qui præsens est ubique. Tribus igitur Dominicalibus officiis Domini manifestatio, scilicet tota trium annorum ejus prædicatio commemoratur.

CAPUT XXV.

Cur in purificatione sanctæ Mariæ candelas portemus.

In Purificatione sanctæ Mariæ ideo candelas portamus, ut felici gaudio justis Simoneis aliquatenus participemus, qui Christum infantem gestans in ulnis agnovit, et confessus est paratum « ante faciem omnium populorum, lumen ad revelationem gentium (Luc. ii). » Hoc enim signo commoniti exterius, ipsum verum lumen, « quod illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum (Joan. i), » in mente nostra fidei ulnis arctius astringimus, et absentiam ejus corporalem, sursum tendentibus de-

sideriis, gementes quærimus, quærentes gemimus. Profectus namque in cælum est, antequam hinc abiret, jam supra infantiam, in qua portatus est a Simeone, ætate et sapientia profecerat (Luc. ii). Ejus igitur visibile signum portamus omnes in manibus, quem jam visibiliter portare, sicut Simeon, nec necesse habemus, nec possumus. Bene autem consecrati cereoli, id quod visibile erat Christi nobis significant. Nam sicut apes ceram cum melle virginali producit opere, sic Maria Virgo Christum, Deum et hominem, salva uteri sui genuit integritate. Apes namque neque ullo concubitu miscentur, neque libidine solvuntur, nullis partus doloribus concutiuntur, et subito magnum filiorum examen emittunt, de foliis et herbis ore suo prolem legentes. B Convenienti igitur signo, venerationem infantis Christi, prout possumus, imaginamur, beatitudinem ejus corde et ore prædicantes, qui, tamdiu vixit, ut Christum Dominum videret, vidit ut adoraret, adoravit ut in pace dimissus feliciter hinc abiret. (ibid.)

LIBER QUARTUS.

41 CAPUT PRIMUM.

De Septuagesima

In hoc capitulo multa quærenda sunt, videlicet quod vocetur septuagesima, et cur vocetur hoc nomine; qua ratione ante passionem Domini celebretur, et cur alleluia de ore Ecclesiæ tollatur. Hæc omnia tam veras tamque certas habent rationes, ut quidquid aliud dixeris, recalcitret undique tuta veritas, et oppositorum vel repugnantium multitudine inopem et deficientem conscientiam reverberet. Verbi gratia cum dixeris septuagesimam ideo nominari, quod ab hac Dominica usque ad Sabbatum, quo albæ deponentur, septuaginta dies computentur, et per hos dies significari captivitatem nostram, qua peregrinamur a Deo in hoc sæculo (II Cor. v), illud statim valde repugnans nostræ computationi occurrat, quod dies Dominicæ resurrectionis, nobilitas anni, decus mensium, arma dierum, hunc intra numerum computentur. Quis enim dies indignius captivitatem significare videtur, quam illè, quo victo captivatore Dominus resurrexit? (Ephes. iv.) Quis dies libertatem significare merebitur, cum primus Dominicæ resurrectionis dies sexagesimus quartus occurrat in numero dierum, qui captivitatem nostram significant, significatam quondam totidem annis, quando populus Dei sub Nabuchodonosor fuit exsul in terra Babylonis? (Jer. xxv.) Itemque et illud repugnat quod cum a prædicto Sabbato Dominica hæc septuagesima sit (Dan. ix), sequens Dominica (quam sexagesimam dicunt) nullo modo sexagesima est, et quinquagesima nullo modo quinquagesima est, et quadragesima nullo modo quadragesima est.

C Quid ergo septuagesimam nominemus, alius atque constantius pandendum est.

CAPUT II.

Quid septuagesimam nominemus.

Septem Dominicas continue sequentes magnis ac mysticis officiis insignes, septuagesimam nominamus, quarum in prima clamat homo a paradisi felicitate et a Creatoris sui facie projectus (Gen. iii): « Circumdederunt me gemitus, » etc. In septima redeunte de peregratione hac et de convalle lacrymarum, dicitur voce prophetica: « Lætare, Jerusalem, et diem festum agite, qui diligitis eum (Isa. lxxvi), » etc.

CAPUT III.

Cur septuagesimam nominemus.

D Idcirco autem primam Dominicam, quæ septima est ab ultima, septuagesimam potius nominamus et sexagesimam, quæ sexta est, et quinquagesimam, quæ quinta est, quia idem commemoratur officiis, quod significatum est illa septuagenaria captivitate populi Dei, qua realiter sedit et flevit super flumina Babylonis (Psal. cxxxvi). Quid autem illud est? Septenaria distinctio ætatum mundi, quarum prima est ab Adam usque ad Noe, secunda a Noe usque ad Abraham, vel secundum quosdam, usque ad Moysen, tertia a Moyse usque ad David, quarta a David usque ad transmigrationem Babylonis, quinta a transmigratione Babylonis usque ad adventum Domini, sexta ab adventu Christi usque ad finem sæculi, septima jam ætas mundi requies est illa, ad quam quotidie transeunt electorum animæ, et requiescunt inter ubera lætantis matris suæ superus Jerusalem (Isa. lxxvi). Quia ergo per has septem

Dominicas illud idem commemoratur, quod per septuaginta Babylonicæ captivitatis annos significatum est, Dominica hæc prima de septem, recte septuagesima dicitur, quod quam ratum sit, posterius ex ipsarum Dominicarum officiis clarius lucebit. Nunc qua ratione ante passionem Domini ordinatæ sint, dicendum est.

CAPUT IV.

Qua ratione sic ante passionem Domini septem Dominicæ ordinatæ sunt.

Beatus papa Gregorius, qui (sicut in libro vitæ ejus contineri jam supra diximus) officiorum atque stationum ordinator exstitit solertissimus, intellexit eo sensu quem illi Spiritus sanctus aperuit, dignam ad reverendam memoriam salutiferæ passionis Christi expetere, ut illi ab omnibus sanctis et electis, quicumque fuerunt ab initio mundi, testimonia redderentur, cui quasi communes per os præsentis Ecclesiæ redderentur exsequiæ. Omnium quippe sanctorum a mundi constitutione una fuit salus et expectatio, passio Redemptoris, et concordibus eorum dictis prænuntiata, gestisque præfigurata est, ac velut uni subjecta soli, diversis licet ex locis eandem imaginem multa reddunt specularia; sic plures sancti diversis temporibus ac meritis venientes, præcurrentes Salvatorem, unam eandemque variis figuris ejus præfiguraverunt passionem. Cum ergo jam dictus ordinator officiorum, commemorata jam Christi natiuitate, apparitione, et manifestata triennii ejus prædicatione, passionis ejus memoriam 42 anno [animo] nostro in Scripturis esset, laudabilem fecit digressionem, ad mundi recurrens initium, et de diversis ætatibus congruas Ecclesiæ voces colligens, quasi de diversis locis septenos choros rationabili ac venerabili ordine produxit. Quid vel quomodo singuli chori præsentis Ecclesiæ concinant, paulo post explicandum est. Nunc illud primitus dicendum videtur, cur de ore Ecclesiæ diebus istis alleluia, quod est laus Dei, tollatur.

CAPUT V.

Cur alleluia dimittatur.

Si recte consideremus quam laudem Dei alleluia (quod nomen est antiquæ dignitatis et auctoritatis) significet, perpulchrum et rationabile videtur, ut vere est, quod de ore sanctæ Ecclesiæ vox hæc consuetudinarily ablata est. Significat autem non quamlibet laudem Dei, non laudem majorum aut minorum creaturarum cæli et terræ, et maris, et omnium quæ in eis sunt. Alioquin, si quamlibet laudem Dei significet alleluia, frustra diebus istis de ore nostro tollitur, cum a laudibus Dei non cessantes, laudamus quod in principio fecit cælum et terram, quod dividerit lucem a tenebris, quod fecerit firmamentum, et posuerit in medio aquarum, quod ad jussum ejus germinaverit terra herbam virentem, lignumque afferens fructum juxta genus suum, quod luminaria fecerit, et in firmamento posuerit, quod pisces, quod volucres, quod bestias procreare jussit, quod denique hominem ab imaginem suam creaverit (*Gen. 1*).

Quam ergo Dei laudem significat alleluia? Illam utique, illam cui dicit Deus Pater in Psalmo: « Exsurge, gloria mea, exsurge, psalterium et cithara (*Psal. lvi, cvii*). » Gloria Patris, Dei Filius, perfecta laus et sempiterna musica, utpote summa sapientia, quæ de corde nata ejusdem Patris æterni musici, citharam nostræ humanitatis assumpsit, quam et contractam ab invidis et stultis pueris, qui ad cantum ejus saltare debuerant (*Matth. xi*), rursus per gloriam resurrectionis reformavit, et inviolabile: psalterium fecit illa, inquam, gloria hæc cithara, sive psalterium, alleluia nostrum est. Quidquid enim supernæ jucunditatis auditoribus suis exhibuit, quorum beati oculi qui viderunt, et aures quæ audierunt (*Luc. x*); quidquid, inquam, de cœlestibus gaudiis ore suo Dominus Jesus Christus præcinit, alleluia est, canticum novum est, laus suavis est. Hoc autem neque veteres sancti viderunt, aut audierunt, de quibus ait ipse Dominus: « Multi reges et prophetæ voluerunt videre quæ videtis, et non viderunt, et audire quæ auditis, et non audierunt, neque nos (*Luc. x; Matth. xiii*), » quandiu sumus in corpore (quia recessit in cælum) videre possumus, aut audire meremur. Quandiu enim « sumus in corpore, peregrinamur a Domino (*II Cor. v*). » Cum vero probabilem antiquæ Ecclesiæ nondum redemptæ statum commemoramus, nostrumque incolatum, quia prolongatus est, deplangimus, pulchro satis ordine alleluia ab ore nostro tollitur. Quia videlicet, qui per illud significatur, « ille nondum venerat, a nobis jam recessit, et oblati sunt a filiis suis (*Matth. ix*). » Recte hoc consideravit, qui hoc responsorium cecinit alleluia. Dum præsens est imitantur illam, et desiderant illam cum se eduxerit; dum enim hic de alleluia dixit hoc quod de sapientia scriptum est (quæ sine dubio Christus est) profecto per alleluia Christum intelligi voluit, qui dum præsens esset, imitati sunt illum, et desideraverunt eum, cum se eduxit, ascendens in cælum, « et in perpetuum coronatus triumphat (*Sap. iv*) » ante Dominum Patrem (*Ephes. iv*), sicut scriptum est: « Gloria et honore coronasti eum, Domine, et constituisti eum super opera manuum tuarum (*Psal. viii*). » Non ille nugæ trivit, aut pueriles ineptias contexit, cum diceret, *alleluia, revertere in thesauros tuos, te benedicent angeli*. Reversus est enim in thesauros suos Christus Dominus, id est, in secreta cœli, ubi ab angelis benedicitur, et a filiis suis hic peregrinantibus desideratur. Non solum autem ipse gloriosus Ecclesiæ sponsus, novus homo Christus, hoc nomine prædicatur, sed et sponsa ejus nova, sancta Ecclesia (quia corpus ejus est), quia et ipsa musicæ illi organum est, id est, divinæ sapientiæ, ejus in homine Christo tota plenitudo corporaliter inhabitat (*Ephes. 1; Coloss. 11*), eodem nomine jure prædicari potest. Quapropter die Dominicæ resurrectionis, quando nova soboles renascitur, et claritate replentur agni novelli, qui venerunt ad fontes, ipsam novam Ecclesiam, nova cuncto modo, gaudia nuntiantem, non inaniter tali compellamus nomine

alleluia, quæ et placido nobis vultu et dulci voce respondet, quia totum ejus diei, vel totius hebdomadæ paschalis officium illorum est exsultatio, qui tunc per aquam et spiritum renati sunt. Sed de his suo loco melius dicemus, nunc ad superiora redeamus.

CAPUT VI.

De officio septuagesimæ, et cur statio fiat ad sanctum Laurentium.

Quoniam septem Dominicis septem ætates mundi significari supra dictum est, qualiter officium septuagesimæ primæ conveniat ætati jam dicendum est. Primoque non prætereundum cur statio fit ad sanctum Laurentium. Causa namque conveniens et idonea est. Sicut enim in primæ ætatis Ecclesia protomartyris Abel sanguis justus clamat de terra ad Deum, quæ aperuit os suum et suscepit eum de manu Cain fratris sui, sic in Romana Ecclesia, pretiosa mors beati Laurentii, novo et inaudito genere passionis clamavit in cælum, clamavit, et audita est per mundum universum. Quem clamorem suum ipse sanctus martyr jam prævidens, dicebat ad Hippolytum: « Magis in absconditis, in homine interiore absconde Christum, et postmodum cum clamavero, audi, et veni. » Vox ergo primæ Ecclesiæ conveniens est præcentore Abel: « Circumdederunt me (Psal. xvii); » circumdederant enim illum gemitus mortis, vitæ gaudiis per primos parentes perditis. Siquidem ille languidus, qui descendens a Jerusalem in Jericho, incidit in latrones, spoliatusque et vulneratus, semivivus ab illis fuerat relictus, genuerat illum in suis doloribus languidus ægram, saucius morbidam, moriens mortalem (Luc. x). « Et in tribulatione mea invocavi, inquit, Dominum, et exaudivit de templo sancto suo vocem meam (Psal. xvii). » Hoc longe post futurum, per spei certitudinem, quasi jam factum fideliter præsumit, jam enim divinum de reparatione suæ salutis acceperat oraculum, dicente Domino ad serpentem: « Inimicitias ponam inter te et mulierem, et inter seminum et semen illius (Gen. iii). » Victoria namque Redemptoris nostri jam tunc promissa est, qui cum sit semen mulieris, inimicitias contra draconem antiquum in tantum exercuit ut caput ejus contereret, et omnem potestatem auferret. Dicat ergo: « Exaudivit de templo sancto suo vocem meam. » Sed quanta exspectatio? Quanta salutis dilatio? Generationes namque LXXVII ab Adam usque nativitatem Christi sunt. In Evangelio secundum Lucam ita invenimus (cap. iii). Bene ergo hi, qui secundum Evangelium præsentis 43 diei mane conducti sunt, murmurantes dicunt: « Hi novissimi una hora fecerunt, et pares illos nobis fecisti, qui portavimus pondus diei et æstus (Matth. xx). » Pondus enim diei et æstus portaverunt hi, quos a mundi initio, quia diu contingit hic vivere, necesse fuit etiam longiora carnis tentamenta sustinere. Hoc igitur longissimum stadium est, de quo in Epistola, prædicto Evangelio

consonante: « Nescitis, inquit Apostolus, quod hi qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium (I Cor. ix); » sed consolabantur se longa nimis in spe, quodammodo dicentes quod in gradualem canimus: *Quoniam non in finem oblivio erit pauperis, patientia pauperum non peribit in finem (Psal. ix)*. Tractus itidem sicut collecta in qua dicimus: *Ut qui pro peccatis nostris juste affligimur, pro tui nominis gloria misericorditer liberemur*; tractus, inquam, de profundis vox est hominis sub manu Dei justa inter verbera gementis et dicentis: *Si iniquitates observaveris, Domine, Domine, quis sustinebit? (Psal. cxxxix)*. Hoc autem in tractibus notandum est quod omnes fere gravioribus compositi sunt vocibus, nec unquam iis qui authentici dicuntur, modis exaltari merentur; sed cuncti plagalium inferioribus terminis contenti, fletum et tristitiam in humilitate sonorum denuntiant. Quod congrue satis observatum est. Tristitiæ namque tempus exigit, ut alleluia, quod lætantium carmen est, intermitteretur. Bene ergo tractus, qui interim pro alleluia cantatur, altitudinem atque excellentiam gaudii, gravi succentu, et modestis declinat incessibus. In offertorio: *Bonum est confiteri Domino (Psal. xci)*, quæ similiter vox est flagellati, justitiam ferientis inter verbera confitentis, ille vel maxime versus primordiis convenit infantis Ecclesiæ: *Exaltabitur sicut unicornis cornu meum, et senectus mea in misericordia uberi (ibid.)*. Non enim in infantia ejus, quando justus Abel sacrificio glorificata, primoque ejus sanguine purpurata est (Gen. iv); non in pueritia ejus, quando loquente Deo ad Noe vel ad Abraham, prima doctrinæ salutaris rudimenta percepit (Gen. vi; xii); non in adolescentia ejus, quando pædagogum, id est legem Moysi, ne lasciviret, accepit (Exod. xxiv); non in juventute, quando sanctis regibus a David incipientibus coronata est; sed in senecta ejus, quando regum prophetarumque jam effeta erat, « exaltatum est cornu ejus, sicut unicornis, » id est Christus rex potentiæ singularis; « et senectus ejus in misericordia uberi, » quia videlicet in multitudine misericordiæ rex Israel benedictus advenit (Galat. iii). Communio quoque: *Illumina faciem tuam super servum tuum (Psal. cxviii)*; vox ejusdem Ecclesiæ est, secundum primam ætatem mundi; vox, inquam, hominis spoliati gloria vultus Dei, et parietem inimiciarum (Ephes. ii), quo interjecto, veri solis faciem humanarum animarum specularia perdiderant, dissolvi ac dirui postulantis.

Hactenus a die nativitatis Dominicæ de Novo Testamento erant, quæcunque legebantur in vigiliis nocturnis, congrue scilicet propter præsentem vitam ejusdem novi hominis Christi, quam significant dies illi, magnusque præco sanctæ novitatis Paulus, cum veteri lege novam conferens gratiam, legem factorum deprimebat, et legem fidei cum palma justitiæ sublevabat (Rom. v). At nunc juxta rationem super memoratam, antiqua repetitur historia, qua veteris

vitæ narrantur miseræ, quas in officio præscripto A sancta deplorat Ecclesia.

CAPUT VII.

De Sexagesima.

Præclarum hujus Dominicæ officium tempus illud secundæ ætatis respicit, quo primum exiit, qui seminat seminare semen suum, quo primum reconciliationem mundi præparare incipiens locutus est Noe, et Ecclesiam jam infantiles annos egressam, primis præceptorum suorum elementis imbuere cœpit. Nam ex quo de tranquillo et quieto paradisi utero ejecta, in hanc nata est miseriam, quam ejus nativitate beatus Job in ejusdem Ecclesiæ persona (ut ait beatus Gregorius) deplorat, dicens : « Pereat dies in qua natus sum (*Job III*), » et cætera, nullam illi præceptorum suorum legitur tradidisse disciplinam. At vero locutus cum Noe, dicens : « Quia ecce ego statuam pactum meum vobiscum (*Gen. IX*), » et iterata benedictione, superductam incipiens abolere maledictionem, paulatim pueritiam mundi suo magisterio subjicit, dans præcepta quædam, primum Noe, deinde Abraham, et in illis primoribus initians justitiam fidei. Perfecit autem hæc in plenitudine gratiæ, dum exiit in hunc mundum formam servi accipiens (*Philip. II*), per seipsum in populo Judæorum, et per sanctos apostolos in omnibus gentibus seminare semen suum. Hac igitur Dominica legitur hoc evangelium : *Exiit qui seminat seminare semen suum* (*Luc. VIII*) ; agiturque statio ad sanctum Paulum, digna sane et evidenti causa, quia dux verbi præcipuus, et vere seminator verborum ipse est, per quem omnes gentes cognoverunt gratiam Dei. Antequam ergo sacerdos introeat, velut antequam seminator ille ad opus suum exeat (*Act. XIV*), dum adhuc in accubitu suo est, et in sinu Dei Patris quiescit, conclamat chorus : *Exsurge, quare obdormis, Domine?* (*Psal. XXIII*.) Exurgendo enim et semen suum seminando hoc effecturus erat, ut facies ejus, quam propter peccatum averterat, id est, notitia ejus humano generi rursus illucesceret. Ignorantia namque Dei, terræ nostræ sterilitas fuit. Seminator igitur sapientiæ cœlestis, quia suum ad opus ut dictum est, exiens, et aratores suos, id est, sanctos apostolos conducens, maxime beatum Paulum, qui plus omnibus illis laboravit, operarium utilem habuit, quem ad gentes misit, et acuto vomere linguæ ejus corda dura proscindens, fidei et morum copiosum semen infudit (*I Cor. XV*). Ingressus sacerdos statim in collecta : *Deus, qui conspicias, celebrem ejusdem doctoris gentium memoriam præmittit* (*II Cor. XI*), ut stationem convenienter ascriptam egressa quoque proprietas manifestius commendet. Amplius autem ad hoc sequens Epistola pertinet, qua idem fortissimus cœlestis agricolæ operarius veros labores suos enumerat et pericula, quibus illum affecerunt hi, qui Domini sui fines invaserant, nec arari permittebant. Graduale ad utramque partem hominum respicit, et eorum scilicet, qui tanquam bona terra, semen Verbi Dei

suscipientes, fructum justitiæ retulerunt, et eorum qui rebellantes universæ terræ Dominatori aratrum ejus confregerunt, bovesque innocuos jugulaverunt. Disseminato namque Verbo Dei factum est quod ait : « Sciant gentes, quoniam nomen tibi Deus, tu solus Altissimus super omnem terram (*Psal. LXXXII*), » et hi qui illud repulerunt positi sunt ut rota, scilicet in eo quod surgentes in his, qui retro sunt, id est in carnalibus, cadunt in anteriori parte, id est in intellectualibus ; et, quemadmodum stipula dispergitur ante faciem venti, sic disperierunt flante spiritu iræ Dei. In tractu gratias agit sæpe dicto seminatori, commota terra et conturbata (*Psal. LIX*), id est universi peccatores, **44** qui quando culturas suas adverterunt esse Deo execrabiles, commoti sunt ad pœnitentiam, et per significationem prædicationis incipientes timere, fugiunt a facie arcus, id est a die judicii, in quo duobus testamentis, quasi duobus cornibus inflexis, rebelles Verbi divini damnationis æternæ sagitta ferientur. Lecto tandem Evangelio consona sequitur offerenda : *Perfice gressus meos in semitis tuis* (*Psal. XVI*). Timendum est enim, ne suscepto semine Verbi Dei secus viam expositi et in exterioribus vagantes, a volucris, id est, a spiritibus immundis diripiamur, aut a sollicitudinibus et spinosis divitiis sæculi suffocemur ; aut humorem, id est pinguedinem charitatis non habens, bonum semen areseat in nobis, et sic non perficiantur gressus nostri. Mirificat misericordias suas, dum semen misericorditer injectum custodit ut pupillam oculi (*ibid.*), ne compungatur a suffocantibus spinis, protegit sub umbra alarum suarum (*ibid.*), ne siccetur ardoribus solis, eripit ab impio, ne auferat verbum de cordibus nostris ; ut dicat bona terra fructum afferens in patientia : « Ego autem in justitia apparebo in conspectu tuo (*ibid.*). » Et, sicut in communionem cantamus, *Introibo ad altare Dei* (*Psal. XLII*). Semen itaque Dei terram nostram in qua crevit (quod mirabile est!) sursum vehit secum in horrea cœli ; quia cum terra simus, nisi Verbo Dei portemur, quod est Christus, in cœlum non ascendimus, sicut ipse ait : « Nemo ascendit in cœlum, nisi Filius hominis qui est in cœlo (*Joan. V*). » Cum ipso ergo et per ipsum sublevabimur, portantes manipulos justitiæ, lætificante Deo juventutem nostram, in vigore novitatis æternæ.

CAPUT VIII.

De Quinquagesima.

Dominica hæc tertiam mundi ætatem significat, qua adolescentulam, pubescentemque Ecclesiam respiciens Deus, cum jam tempus ejus juxta prophetam tempus esset amantium (*Ezech. XVI*), eripuit illam de medio fornicatorum, mittens Moysen, et Aaron, et per signa magna atque portenta filios Israel educens de servitute Ægyptiorum. Cui rei valde presentis Dominicæ congruit officium, valde competit id, quod hac die legitur Evangelium. Nam sicut hic sedens cæcus viam postulabat lucem, red a turbis increpabatur ut taceret (*Luc. XVIII*), ita

Illic filios Israel intendentes ad fidem patrum suorum Abraham, Isaac, et Jacob, et clamantes ad Dominum, ut educeret eos de Ægypto, quod in lingua nostra tenebras sonat, cultumque sui nominis eos doceret, quæ vera et necessaria illuminatio est, increpabantur ab Ægyptiis opprimentibus et superbe dicentibus : « Vacatis otio, et ideo dicitis, Eamus et sacrificemus Domino (*Exod. v.*) » Igitur cum Dominus mittens Moysen et Aaron, jussit populum suum adduci ad se, et coram illis fecit mirabilia per quæ potuit verus Deus agnosci, deditque legem scriptam et mandata vitæ, ritumque colendi, jam tunc magnus ille cæcus, id est, humanum genus cœpit illuminari, et nunc usque illuminatur magis ac magis, contradicentibus licet atque increpantibus turbis, semper quidem invisibilibus, nonnunquam autem etiam visibilibus. Hoc enim Dominicæ hujus consonat officium. Nam ingressuro jam sacerdote quasi prævenit clamoribus adventum illuminatoris sui cæcus supradictus, dum chorus concinit : *Esto mihi in Deum protectorem (Psal. xxx)*. Nempe quod ait : « Propter nomen tuum dux mihi eris, et enutries me (*ibid.*) » ad viam spectat, juxta quam sedet cæcus mendicans. Via pariter et dux idem est Christus. Sequens itidem collecta : *Preces nostras, quæsumus, Domine, clementer exaudi*, clamor est cæci, magis ac magis ut exaudiatur, inclamantis. Nam ut ait, *atque a peccatorum vinculis absolutes, ab omni nos adversitate custodi*, turbam percutit eorum, quæ in oratione patitur, phantasmatum, sicut ille cæcus in Evangelio turbam increpantium, sicut filii Israel Ægyptios prohibentes et violenter se tenentes, ne irent ad sacrificandum Domino Deo patrum suorum (*Exod. v.*) Epistolæ quoque lectio, *si linguis hominum loquar et angelorum*, non ex eo tantum loco quo dictum est : Videmus nunc per speculum et in ænigmate, tunc autem facie ad faciem (*II Cor. xiii*), sed ex tota serie sua, ad ejusdem illuminationem cæci respicit, dum cunctis charismatibus excellentiorem viam demonstrat, id est charitatem. Charitas enim oculus cordis est, qua quisquis caret, cæcus est, et in tenebris ambulat, et nescit quo eat (*I Joan. ii*). Nam et cum illuminare cœpisset Deus humanum genus, ut dictum est, legem dando filiis Israel, hoc primum collyrio oculos ejus inunxit, dicens : « Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex tota virtute tua, et ex tota mente tua, et proximum tuum sicut teipsum (*Deut. vi*). » Graduale, cum solam liberationem filiorum Israel (de qua dictum est) cunctis pene dictionibus personare videatur, tamen ex eo quod dicitur : « Notam fecisti in gentibus virtutem tuam (*Psal. lvi*) » ad eandem spectat magni cæci illuminationem. Sic et in Tractu quod dicitur : *Intrate in conspectu ejus (Psal. lxlx)*, et cætera, idem est ac si diceret : *Accedite ad eum et illuminamini*. Quodque lecto supradicto Evangelio dicimus in offertorio : *Benedictus es, Domine, doce me justificationes tuas (Psal.*

cx), nimirum aliis verbis illuminari postulat cæcus. Statim viæ laudes arripit, juxta quam sedens et mendicans illuminatus est, tantoque concentu, tam grandi vociferatione viam testimoniorum persultat, viamque veritatis, et viam mandatorum congeminat, ut saxorum quoque duritiam ad glorificandum illuminatorem suum excitare queat. Quia vero non satis est, ad viam pervenisse, et illuminationem scientiæ percepisse, nisi abjiciamus desideria carnis, congrue terremur illorum exemplo, de quibus dicimus in communionem : *Manducaverunt et saturati sunt nimis, quia propter desideriorum incontinentiam prostrati sunt in deserto, nec pervenerunt ad repromissionis terram (Psal. lxxxvii; Num. xiv)*. Quorum nos exemplo Paulus quoque sollicitos reddens : « Sic currite, inquit, ut comprehendatis (*I Cor. ix*). » Quem autem ducem credimus fuisse vel pastorem, cum iterum populum suum et oves pascuæ suæ Dominus educeret de terra Ægypti, dividens illis per divisiones gratiarum mare Rubrum baptismi, quod de latere ejus pendentis in cruce profluxit? Nempe beatum Petrum apostolum, qui et in magno corpore sæpedicti hujus cæci princeps illuminatus est, dicente ad eum Christo Filio Dei vivi : « Beatus es, Simon Barjona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus qui est in cœlis (*Matth. xvi*). » Convenienter ergo ad eundem apostolum Dominica hæc statio sit, ut omnis plebs videns magnificet Deum exemplo ejus dicentis : « Populus acquisitionis, annuntiate virtutes ejus, qui vos de tenebris vocavit in admirabile lumen suum (*I Petr. ii*). »

CAPUT IX.

De prima dominica Quadragesimæ.

Dominicæ hujus officium, propheticum sancti Spiritus personat uniformiter atque congeminat oraculum, sine mutatione rerum ac personarum, quo pugnanti contra draconem antiquum promittitur sanctæ Ecclesiæ competens altissimum adjutorium. Spectat Dominica hæc quartam mundi ætatem, qua **45** mundus plenaria juventute roboratus est, et populus Dei quasi viriles annos ingressus, coronatus est diademate regum, et ornatus sanctorum sapientia prophetarum. Nam patriarcha David electus secundum cor Domini remoto Saule, primus regum, præcipuus prophetarum, manu fortem vel desiderabilem Christum nomine præsignat (*I Reg. xvi*), victoriis præfiguratur, prophetis oraculis ac spiritualibus canticis annuntiat. Et quia clausa fuit, usque ad Christi adventum, hujus et cæterorum Scriptura prophetarum, ac sicut tenebrosa aqua in nubibus aeris, ita contenebrabatur occulta scientia in prophetis, donec Agnus Dei, solus dignus accipere librum et solvere signacula ejus (*Apoc. v*), in passione sua complendo propheticas aperiret voces; idcirco ab hac Dominica vela dependent ante sancta Ecclesiæ altaria, ut populus Sancta sanctorum non videat, donec in ante paschalia hebdomada depositione velorum, eadem renovetur significatio, quæ facta est per hoc quod velum templi scissum est, spiritum

tradente Domino (*Matth. xxvii*). Hac igitur Dominica A posito hoc evangelio, quo caput Ecclesiæ Christus, jejuniens in deserto, tentatoris insidias superasse narratur (*Matth. iv*), atque ita super aspidem et basiliscum ambulasse, leonemque et draconem conculcasse (*Psal. xc*), prophetiæ de toto officio circumsonant tubæ, victoriam eandem cunctis membris ejusdem capitis, et toti repromittentes corpori Ecclesiæ. Cujus officii statio ad sanctum Joannem ad Lateranas præscripta, valde congruit. Sicut enim hoc officium totum in veram Salvatoris decantatur felicitatem; qui præ omnibus et pro omnibus super aspidem et basiliscum ambulavit, et totum propheticum est; sic eadem Lateranensis ecclesia, et in nomine ejusdem sancti Salvatoris, et in honore prophetæ et plusquam prophetæ Joannis (*Matth. xi*), ab imperatore Constantino constructa est. Itaque prophetiæ laudes congrue illic apostolica statione celebrantur. Non solum Dominica hæc Quadragesima dicitur, quemadmodum illæ, quæ præcesserunt, quinquagesima, sexagesima atque septuagesima, sed et hoc omne tempus, quod ab hac die usque ad sacratissimam Paschæ solemnitate tenditur, quadragesima nuncupatur, videlicet propter imitationem Dominici jejunii, quam per hos dies extendimus. Sed ad hanc rationem quatuor dies deesse probantur. Nam licet ab hinc usque ad sacram Paschæ noctem, quadraginta duo dies computentur, tamen non nisi triginta sex, Christianæ devotionis parcimonia sibi dedicare præsumit. Canonica namque vetat auctoritas, ne primam Sabbati, Dominicæ resurrectionis splendore illustratam, ulla unquam jejuniorum publica offuscet nubecula. Ut igitur nostri solemnitas jejunii Dominico magis coaptetur exemplo, quatuor dies, qui hanc Dominicam præcedunt, additi sunt ad prætextam totius anni decimam: totius quippe anni, id est dierum trecentorum sexaginta, supradictus numerus, id est triginta sex, decima est. Quibus additis quatuor, fit quadragesima, id est quatuor cum decima. Et hæc verior est nominis etymologia: alioquin una dies, id est hujus hebdomadæ tertia feria sola a die Paschæ, quadragesima est. Sanctæ memoriæ papa Telesphorus, a beato Petro septimus, hanc salutarem ante sanctum Pascha constituit præparationem, ut Christiana plebs, quæ apostolicæ abstinentiæ tenorem exsequi non posset, non omnino relinqueret. Apostoli namque primi ejus, qui ablati fuerat, sponsi filii, tota sua vita jejunium solumque amaverunt, et renuit consolari anima eorum, tantumque in eo quod ejus memores erant, delectati sunt. At postquam multiplicari cœpit numerus credentium, tanquam indiscretos pisces retia fidei contraxerunt, ut cum abstinentibus, multitudo quoque intraret ebriosorum, subvenit ecclesiasticæ disciplinæ magisterium, et tanquam severa mater, edacium puerorum intemperantiam moderata est, ut quia de toto cogi non poterant, vel partem observarent, vitæque decimas abstinentiæ dedicarent. Cum ergo de universo tem-

pore gratiæ dictum sit illud Apostoli: « Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis (*II Cor. vi*), » et cætera; hac tamen Dominica illa lectio Epistolæ recitatur, qua temporalis jejuniorum observantia, quæ ut dictum est, esse continua debuerat, inchoatur.

CAPUT X.

Cur cineres capitibus imponimus.

Si omnes lugendi scientiam haberemus, cunctisque æqualiter saperet illud quod propheta deplorans: « Cecidit, inquit, corona capitis nostri; væ nobis, quia peccavimus (*Thren. v*), » et omnibus in promptu esset facere quod item dicitur nobis: « Scindite corda vestra et non vestimenta vestra (*Joel. ii*); » tunc neque cineribus capita nostra aspergere, neque nudis pedibus opus esset ambulare. Nunc autem maxima pars nostrum neque sponte meminit, qualem ornatum capitis, id est cordis sui, Deum offendendo, perdidit, neque facile possunt corda lapidea scindi, nisi extrinsecus adhibitis adjuvemur instrumentis. Igitur, ut nostra nobis calamitas ad memoriam revocetur, et meminimus, quia pulvis sumus (quod oblitus fuerat pater noster Adam, quando projecit Deum coronam suam et exinde sensit nuditatem suam), idcirco et cinere capita nostra aspergimus et summas partes corporis, id est pedes nudamus: hoc habitu consistentes, quia non dii, neque de cælo sumus, sed homines sumus, et de terra principium habuimus; et quia per peccatum gloria nostra spoliati, et inter hostes nudi constituti, ornatu gratiæ Dei indigemus.

CAPUT XI.

De secunda Dominica Quadragesimæ, cur vacat.

Dominica quadragesimæ secunda, quæ in ordine et ratione Dominicarum septem supra dictarum, quinta est, pulchra et rationabili dispositione vacat, tanquam non habeat Ecclesiæ pontifex, jam defessus cantor, quæ vel quibus, aut ubi verba canticorum Domini decantet, aut certe infructuosos fastidians auditores, organa suspenderit ad salices. Significat enim quintam mundi ætatem, quando templo Domini diruto, et populo Dei in Babyloniam abducto, duplici captivitate Ecclesia Dei congemit, peregrina in hoc mundo, captiva sub Nabuchodonosor (*Psal. cxxxvi; Jerem. lii*); tunc etenim populus Dei, neque templum neque altare habebat, et Babylonios deos, statuamque regis Nabuchodonosor diaboli typhotentis, minaci proposita fornace, cogebatur adorare (*Dan. iii*). Non ergo ab re et rationabili diligentia dispositum est, ut cum hujus temporis omnes privatæ quoque feriæ propriis officiis locupletatæ certisque sint stationibus insignitæ, præter solum (quod est ante Palmas) Sabbatum, de quo etiam suo loco ratio querenda est; sola hæc Dominica vacet, sed nec officium nisi aliunde mutuatum habeat. Attamen ex narratione evangelica lectionem habet, illi jam dictæ captivitati populi Dei verissime consonantem. Nam quod significaverat illa captivatio, Nabuchodonosor plebem Dei tyrannice de illa nobili Sion

et templo Domini abstrahente et barbarici stimuli imperio violenter fatigante, hoc idem significatur **46** in Evangelio præsentis Dominicæ, dæmonio vexante filiam Chananææ, scilicet humanas animas passionibus mali desiderii nequiter a diabolo conflagrari et longo fune peccatorum ad miseram servitutem voluntatis ejus, mala consuetudine violenter trahi. Clamabat post Dominum mulier Chananæa (*Matth. xv*), interveniebat fides patriarcharum, meritorumque Danielis et sociorum ejus, ut solveretur captivitas Babylonica (*Dan. ix*); clamat et nunc superna mater nostra Jerusalem, ut pœnitentibus detur peccato resistendi facultas. Epistolam quoque habet de proprio, in qua cum dicit Apostolus: «Hæc est voluntas Dei, sanctificatio, vestra, ut abstineatis vos a fornicatione, ut sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione et honore (*I Thess. iv*), » et cætera, ad illius servitutis effugium provocamur, quæ significata est, ut dictum est, per hoc, quod vasa domus Domini Babylonica captivitate translata sunt et polluta; ita ut biberet in eis rex Babylonis, et optimates ejus, uxores et concubinæ ejus (*Dan. v*); itemque significatur in Evangelio per hoc quod filiam Chananææ, vas utique Creatoris, spiritus immundus invaserat. Cætera quamvis mutuata sint, et de feria quarta jejunii sumpta, cunctis consonant sensibus his quæ dicta sunt. Nam quod in introitu rogamus Dominum remitti miserationum suarum, ne unquam dominentur nobis inimici nostri (*Psal. xxiv*). Et in collecta aut cunctis adversitatibus muniamur in corpore, et a pravis cogitationibus mundemur in mente. Et in graduati rogans Ecclesia ut de necessitatibus suis eruatur: *Ad te*, inquit, *levavi animam meam (ibid.)*. Et in offerendæ versu: *Miserere mei secundum eloquium (Psal. cviii)*. Itemque in communionem: *Intellige clamorem meum (Psal. v)*. Hæc omnia clamores sunt magnæ illius mulieris (*Apoc. xvii*), scilicet Ecclesiæ matris, pro qualibet peccatrice anima, videlicet sua anima, post Dominum clamantis jugiter. Quæ ideo competenter de jejunii die mutuata sunt, quia mali desiderii passiones, quæ per dæmoniosam Chananæa filiam, itemque per captivatorem populi Dei Nabuchodonosor præsignatæ sunt, non ejiciuntur, nisi in oratione et jejunio (*Matth. xvii*).

CAPUT XII.

De Dominica tertia Quadragesimæ.

Post illius captivitatis mysticam commemorationem, qua vasa templi Domini sustulit rex Babylonis, typum, ut dictum est, gerens diaboli, sequenti hæc Dominica, quæ sextam mundi ætatem significat, hoc Evangelium ponitur, quo fortis armatus custodiens atrium suum, fortiore superveniente, vasa vel arma, in quibus confidebat, amittere narratur, et immundus spiritus, qui exierat ab homine, quærens requiem, et non inveniens dicit: «Revertar in domum meam unde exivi (*Luc. xi; Matth. xii*). » Sexta namque mundi ætate veniens in hunc mundum Filias Dei per incarnationis mysterium, et pugnans

A digito Dei, mutum ejecit dæmonium, et locutus est mutus, qui juxta alium evangelistam erat et surdus. Tunc etenim ejecto dæmonio audivit surdus, et locutus est mutus quando foras misso principe mundi, audivit mundus verba Dei, et locutus est laudem Dei. Sic direpta sunt vasa forti armato illi, scilicet diabolo, quæ transtulerat de honore paradisi (*Gen. iii*), velut supradictus Nabuchodonosor filios Israel, et vasa templi Domini ad contumelias Babylonis. Ecce autem immundus spiritus, qui exierat ab homine (*Matth. xii*), videlicet a populo Judaico, nunc iterum reversus est in eum, assumptis secum septem aliis spiritibus nequioribus se, quia nunc deterius delinquant Judæi, in synagogis suis maledicentes Christum, quam olim in Ægypto diis alienis servientes.

B In hujus ergo Dominicæ officio dicit ad Introitum gloriabundus hic mutus, qui ejecto dæmonio loquitur: «Oculi mei semper ad Dominum (*Psal. xxiv*), » causamque reddit, quam audivit a sanctis prædicatoribus qui fuerat surdus, « quia ipse, inquit, evellet de laqueo pedes meos (*ibid.*), » prosequitur facundia muti, cujus os sapientia aperuit, « respice in me, et miserere mei, » causamque nihilominus reddit satis oratoriam, qua Deum auditorem flectere possit, et patronam efficere misericordiam, « quoniam, inquit, unicus et pauper sum ego (*ibid.*). » Quodque in collecta dicimus, *atque ad defensionem nostram dexteram tuæ majestatis extende*, invocatio est ejusdem fortioris, qui, ut dictum est, forti armato supervenit (*Luc. xi*). Vasa illa, quæ forti illi victo atque ligato direpta sunt, alloquitur in Epistola Paulus, fortioris jam dicti miles et adjutor egregius, ut sacro baptisate a priscis emundata sordibus, non jam rursus inquinentur, cum dicit: «Fornicatio autem et omnis immunditia nec nominetur in vobis (*Ephes. v*), » etc. Graduale: *Exsurge, Domine (Psal. ix)*, *non prævaleat homo*, clamor est omnis vasis electi adversus eundem fortem armatum, custodientem atrium suum, et in pace sua possidentem ante fortioris adventum. Tractus quoque: *Ad te levavi oculos meos (Psal. cxxii)*, facunda vox est muti sæpe jam dicti, salutem suam æternam eloquentissima prece deposcentis, eandemque precem decenti similitudine perornantis. In offerenda prædicat idem mutus, jam eloquens justitias Domini rectas, quod ejecto a se dæmonio, rursus ad illum hominem, a quo dudum exierat, scilicet ad populum Judaicum, permissus sit reverti, quia videlicet hoc in veritate judicii Dei sit factum: «Judicia, inquit, Domini vera (*Psal. xviii*), » pro sui vero oris apertione gratias agens: «Et erant ut complacent, inquit, eloquia oris mei (*ibid.*), » etc. In communionem gratulatur idem de muto redditus orator, quod tanquam « passer invenerit sibi domum, et sicut turtur nidum, » scilicet « altaria tua, Domine, virtutum, » id est sanctam patriarcharum Ecclesiam, ut cum « beatis, qui habitant in domo tua, Domine, in sæcula sæculorum laudet te (*Psal. lxxxiii*). » Hujus autem officii prælibata ratio commendat, quod scri-

ptum est, statio ad sanctum Laurentium. Nam quorum nisi sanctorum martyrum, et hujus præcipue præliis hic, de quo dictum est, fortis armatus de atrio suo, quod Roma fuit, ejectus est? Dicit enim Prudentius :

*Jam Roma Christo dedita,
Laurentio victrix duce,
Ritum triumphas barbarum.*

PRUDENT., *Peristephanon* hymn. II, 2, 3.

Item qui supra in persona ejusdem martyris :

*Discede, adulter Juppiter,
Stupro sororis oblite,
Romam relinque liberam.*

Ibid., 465-467.

Recte ergo ad victoris militem, victum canimus fortem.

CAPUT XIII.

De « Lætare, Jerusalem » et Dominica media quadragesima.

Dominica hæc ab ea, quæ septuagesima dicitur, septima est, Sabbatum muniti, id est requiem significans, in qua sanctorum et electorum animæ, deposito carnis onere, et velut post bella victores, depositis armis feriatæ lætantur, et nunc iterum iidem electi singulis stolis, id est animæ beatitudine munerati resurrectionem, in qua binas stolas (*Apoc. vi*), scilicet tam animarum quam corporum immortalem gloriam recipient, præstolantur. Illic autem Jerusalem illa, quæ de sursum est, quæ libera est, quæ omnium nostrum mater est (*Gal. iv*), lætatur, et diem festum agens pro numerositate filiorum suorum, **47** de hujus sæculi peregrinatione redeuntium, repositas effundit epulas, et lacteas ex uberibus suis exprimit maternæ consolationis delicias. Illic, inquam, pater antiquus Deus, novusque sponsus, Dei Filius, reduces filios consolatur, quemadmodum per prophetam promiserat dicens: « Pueri eorum in humeris portabuntur, et super genua consolabuntur, quemadmodum mater consolatur filios suos, ita consolabor vos, et in Jerusalem consolabimini (*Isa. lxxvi*). » In hac ergo Dominica, quæ, ut dictum est, illius Sabbati signum est, totum officium ejusdem requiei, ejusdem consolationis præconium est, quo commoneantur nunc peregrinantes illius tantæ tamque liberæ matris filii, præsentem tristitiam spe consolationis futuræ supergredi, ut sint, juxta Apostolum, « spe gaudentes, in tribulatione patientes (*Rom. xii*), » qui in superna Jerusalem uberibus consolationis potandi sunt. Primoque dicendum quod evangelicum illud convivium, quo Dominus de quinque panibus, et duobus piscibus satiavit quinque millia hominum (*Joan. vi*), prædictæ [significationi Dominicæ hujus sub mystico sensu valde congruit. Significat enim, ut auctoritas ecclesiastica tradit, vitale illud sanctarum Scripturarum convivium, quo de paucis Moysi, prophetarumque libris crescente copia divinæ benedictionis, inter ora comedentium, id est, inter studia tractantium, affatim reficitur mundus, quondam a scientia

A Dei jejunos, et affluentia dictorum sensuumque repletis armariis lassi atque victi convivæ absistimus. Hoc autem convivium divinæ cognitionis hic incipitur, perficietur vero in illius Sabbati, de quo loquimur, perenni gloria. « Nunc enim cognosco ex parte, ait Apostolus, tunc autem cognoscam, sicut et cognitus sum (*I Cor. xiii*), » etc. Nam juxta prophetam: « Jam non dicet vir fratri suo: Cognosce Dominum; omnes enim a minimo usque ad maximum cognoscent me, dicit Dominus (*Jer. xxxi*). » Igitur illam divinæ cognitionis ac visionis abundantiam significat hæc, quæ de Evangelio recitatur hæc Dominica, satietas hominum quinque millium. Tunc Jesus, qui vere abiit trans mare Galilææ, quia resurgens a mortuis omnes amaritudines sæculi turbulentum et inquieti transgressus est sequentium se credentium turbam, omnes supernæ Jerusalem filios jam grandes, jam ablactatos grandi saturabit convivio: cujus in typum pater Abraham, ablactato filio liberæ unico Isaac, grande convivium fecisse legitur in die ablactationis ejus (*Gen. xxii*). Igitur ejusmodi convivio manifeste consonat illa gratulabunda sancti Spiritus allocutio, prophetali ore præmissa: *Lætare, Jerusalem*, et cætera consolatio de qua hic canitur: *Et satiemini ab uberibus consolationis vestræ* (*Isa. lxxvi*); ipsa est, quam in collecta subsequenti poscimus dicendo: *Ut qui ex merito nostræ iniquitatis affligimur, tuæ gratiæ consolatione respiremus*: videlicet quando anhelantes peregrini post laborem captivitatis hujus sedebimus in illa Jerusalem cœlesti, dicentes: « Facti sumus sicut consolati (*Psal. cxxv*). » Ipsa est consolatio libertatis, de qua itidem gratulamur in Epistola, dicente Apostolo: « Illa autem, quæ sursum est Jerusalem, libera est, quæ est mater omnium nostrum; » ipsa eadem « pax in virtute ejus, et abundantia in turribus ejus (*Psal. cxii*), » de qua in graduali canimus: *Lætantes in his quæ dicta sunt nobis a sanctis apostolis et doctoribus nostris, in domum Domini ibimus. Ad quam cum pervenerimus, complebitur et quod in tractu dicitur: Non commovebitur in æternum, qui habitat in Jerusalem* (*Psal. cxxiv*), cum ablata virga fuerit, id est potestas peccatorum, quam etsi ad tempus dimittit ad probationem, « non relinquet Dominus super sortem justorum (*ibid.*). » In offertorio quoque consolationis ejusdem beatificamus convivas, lætantes in epulis laudum, ipsumque convivii patrem benedicimus ex Sion, qui habitat in Jerusalem (*Psal. cxxxiv*); ut ex præsentem Ecclesia, quæ dicitur Sion, id est specula, in qua positi videmus nunc pro speculum et in ænigmate (*I Cor. xiii*), laudem, donum et benedictionem personare incipientes, perficiamus in ea qua habitat ipse in cœlesti Jerusalem. Ipsa est, quæ secundum communionis verum et mysticum sensum, necdum consummata est, et adhuc ædificatur ut civitas de vivis et electis lapidibus, in qua « ascenderunt tribus, tribus Domini (*Psal. cxxi*), » tribus nobiles, tribus regales, tribus sacerdotales. Ipsa

quoque Ecclesia, ad quam statio presenti officio præscripta est, eandem civitatem Dei cœlestem Jerusalem nomine ipso designat. Dicitur enim et ipsa sancta Jerusalem, ut peregrinantibus in hoc sæculo cœli civibus, non habentibus hic manentem civitatem, sed futuram inquirentibus (*Hebr. xiii*), nomine ipso memoriam atque desiderium excitet ejus civitatis, quam inquirent, et a longe peregrini salutant. Differt autem hujus stationis ratio ab ea quæ est Dominica adventus Domini secunda, quia videlicet illa futuræ beatitudinis est annuntiatio, hæc quasi presentis contemplatio. Unde et festivius agimus, quia spei nostræ solemnitas est. Lætatur Christiana plebs, et sicut in die solenni Christianus imperator coronatur, et ludis innocentibus futuræ pacis otium, quo feriabimur in illius supernæ matris sinu, meditari admonetur. Hujus solemnitatis amplitudinem et hoc indicat quod ad complendum dux collectæ Romani ordinis auctoritate dicuntur: sicut et annuntiatione Dominica dux nihilominus ad introitum præscribuntur, ut quasi duplex officium pro dignitate solemnitatum hujuscemodi persolvere videamur. Et ne quis illud objiciat, cur ergo in maximis solemnitatibus nativitatis ac resurrectionis Dominicæ, cæterisque præcipuis festis, nihil tale observatur? illud dicendum est, nihil hac duplicatione in illis solemnitatibus opus esse, quia per octavas producantur, nec ad earum rationem unius diei coangustantur observantia. Post septem Dominicarum ordinatissimam dispositionem, quibus, ut dictum est, septem ætates mundi figurantur, quæ omnes passione Domini redemptæ, et sanguine ejus respersæ sunt, ipsius Dominicæ passionis inchoatur celebratio, et quasi longa funeris pompa præmissa, sequitur ipsa salutis nostræ victima, nostrarum mentium ingerens oculis ea, quæ nostri causa pertulit, vulnera. Inchoatur autem a catechumenis nostris, scilicet feria quarta, quando celebramus scrutinia; quæ quam habeant rationem, vel cur ea potius die celebrentur, posterius prout Dominus dederit dicemus. Nunc ne officia feriarum quadragesimæ omnino intacta relinquuntur, concordiam Evangeliorum atque Epistolarum tantum Spiritus sancti luce præeunte contemplemur, quæ tanta est tamque utilis, ut absque consideratione nullatenus debeat præteriri. Nam cætera prosequi nimis longum est atque fastidiosum, præsertim cum his perspectis, illa quoque per se quærentibus satis clarescere possint.

CAPUT XIV.

De Evangelii et Epistolis feriarum quadragesimæ, in quibus sibi concordent.

Secunda feria primæ hebdomadæ hoc Evangelium legitur, quo Filius hominis venturus in majestate sua, ore suo declaratur, congregatasque ante se omnes gentes separaturus, **48** sicut pastor separat oves ab hædis, et statuet, inquit, oves a dextris suis, hædos autem a sinistris (*Matth. xxv*), etc. Hoc nimirum sermo propheticus Evangelii præcur-

ator, juxta eundem sensum prævenit, dicente Domino: *Ecce ego ipse requiram oves meas, et visitabo eas, sicut pastor visitat gregem suum (Ezech. xxxiv)*, etc. « Educam eas, inquit, de gentibus, » videlicet « sicut pastor segregat oves ab hædis, » in pascuis uberrimis pascam eas. Quæ profecto non sunt alia quam regnum, de quo ait: « Venite, benedicti (*Matth. xxv*), » etc.

Feria tertia in Evangelio ejectis his qui vendebant et emebant in templo, cum calumniantibus et interrogantibus Pharisæis respondisset Dominus: « et relictis illis, inquit evangelista, abiit foras extra civitatem in Bethaniam, ibique mansit (*Matth. xxi*). » Hoc autem, ut ait beatus Hieronymus, præfigurabat illud quod illos ob incredulitatem relicturus, et ad gentium salutem esset migraturus, quæ per Bethaniam, id est domum obedientiæ, designantur, ideo quia Verbo Dei obedientes factæ sunt, juxta illud: « Populus, quem non cognovi, servivit mihi, in auditu auris obedivit mihi (*Psal. xvii*). » Bene ergo in lectione prophetica præmittitur: « Querite Dominum, dum inveniri potest; invocate eum, dum prope est (*Isa. lv*), » et cætera quæ sequuntur, ad quærendum Dominum idonea, et inventionem ejus efficientia. Nam cum hæc diceret Propheta, profecto futurum prævidebat tempus, quando a Judæis inveniri non posset, et ad gentes transiens, tanquam ad domum obedientiæ, illis inobedientibus jam prope non esset.

Feria quarta, duplicata solemnitate jejunii legitur Evangelium, quo spiritus immundus egressus ab homine, ambulans per loca inaquosa, quærere requiem et non invenire asseritur (*Matth. xii*); quia procul dubio, juxta beatum Job, magis cubat in locis humentibus (*Job xxxix*), dum exsiccata jejuniis fastidit corpora. Hinc doctrinæ evangelicæ præmittuntur exempla Moysi et Eliæ, quorum uterque in singulis lectionibus quadraginta diebus et quadraginta noctibus jejunasse perhibetur (*Exod. xxiv; III Reg. xix*).

Feria quinta, Judæos in Evangelio gloriantes et dicentes: *Pater noster Abraham est*, convincit Dominus eo quod opera Abrahæ non faciant; et concludit, quod potius ex patre diabolo sunt, faciendo opera diaboli, et quærendo eum interficere, quod Abraham non fecit (*Joan. viii*); vel, ut quibusdam hac die legere moris est, dives cruciatus apud inferos, patremque vocans Abraham, et deprecans eum, non exauditur ut filius (*Luc. xvi*). Ad hoc manifeste spectat illud propheticum quod in Epistola præmittitur: Quia vir justus si genuerit filium latronem, effundentem sanguinem et universa detestanda facientem, ipse quidem in justitia sua vivet, filius autem ejus, qui operatus est iniquitatem, morte morietur (*Ezech. xviii*).

Feria sexta significatur in Evangelio baptismi gratia, qua renovatur sicut aquilæ juvenus animæ, et redimitur de interitu vita ejus, et coronatur in misericordia et miserationibus (*Psal. cxii*). Angelus

enim, qui descendebat in piscinam, significabat Christum magni consilii Angelum, ipsa autem piscinæ aqua, quæ movebatur populum Judaicum, qui motus est seditionibus, descendente in illum eodem magni consilii Angelo per assumptionem carnis (*Isa. ix*), et ita motus aquæ turbatus est, ut illum crucifigeret. Ille unus, qui descendebat in aquam, et sanabatur, unam sanctam Ecclesiam catholicam, quæ descendens in baptismum Christi, sanatur ab infirmitatibus, figurabat: qui autem triginta octo annos jacuerat, universitatem eorum, qui gravibus sceleribus languentes; et ipsi nihilominus per fidem Christi sanantur. Hoc autem Judæi velut iniquum reprehendunt; semper enim gentium salutem oderunt. Bene ergo lectio prophetica præmittitur, in qua dicente Domino: *Si averterit se impius ab impietate sua, et fecerit iudicium* (*Ezech. xviii*), et cætera, in quacunque die ingemuerit, salvus erit, murmurant et dicunt: « Non est æqua via Domini (*ibid.*). » Non autem perfunctorie, si quis ingemuerit, sed si ad baptismum Christi peccator ingemiscens convolaverit, statim salvus erit, quia omnes præteritæ ejus injustitiæ non recordabuntur. Privata vero pœnitentia laboriosa est, nec inter labores pœnitentem adeo securum reddit de venia.

Sabbato sacerdotibus ordinatis, et cæteris altaris Christi ministris, hoc evangelium competenter legitur: *Assumpsit Jesus Petrum et Jacobum et Joannem, et duxit eos in montem et transfiguratus est ante eos* (*Matth. xvii*). Sacerdotes enim et cæteri altaris ministri, dum ad tantum ministerium promoventur, quasi in montem altissimum cum Domino ascendunt, ut revelata facie speculandam ejus gloriam speculentur (*II Cor. iii*), et intelligant, quid cum ipso vel de ipso Moyses et Elias, id est, lex et prophetæ loquantur, et populo inferiori annuntient, et cum fide Christi legalem moralitatem propheticamque doctrinam habentes, parati sint reddere rationem omni poscenti (*I Petr. iii*). Aptè igitur illa præmittitur Apostoli lectio, quæ dicit: *Rogamus vos, fratres, corripite inquietos, consolamini pusillanimes* (*I Thess. v*), etc. Ipsorum est enim hoc officium, qui ad hoc ut pastores animarum sint, ordinati sunt.

CAPUT XV.

De feriis secundæ hebdomadæ.

Hebdomadæ secundæ feria secunda illa legitur Evangelii lectio, qua Judæis comminatur Dominus, se ab illis propter perfidiam ipsorum recessurum dicens: *Ego vado et quæretis me et in peccato vestro moriemini* (*Joan. viii*); quod utique dicendo, ad gentes migraturum se esse significabat. Unde et illi quasi divinantes dicunt: « Nunquid in dispersionem gentium iturus est, et docturus gentes? » (*Joan. vii.*) Huic sane Evangelio congruit prophetica Danielis, quæ præmittitur (*Dan. ix*), oratio qua furorem et iram Domini ab eodem postulat auferri.

PATROL. CLXX.

Hunc enim furorem et hanc iram maxime lacrymosa prophetæ deplorat conquestio.

Feria tertia Dominus in evangelio culpans Scribas et Phariseos, quod sedentes super cathedram Moysi, vane sibi magisterium arrogent, dicendo et non faciendo, et quod ament salutationes in foro, et vocari ab hominibus Rabbi, tandem eos percutit, dicens: *Omnis qui se exaltat, humiliabitur* (*Luc. xviii*). Videlicet quia superbi illi, a magisterio scientiæ Dei removendi, et humiles magistri Ecclesiæ de gentibus cathedram illorum erant accepturi. Quod per illam viduam Sareptitanam, de qua in præmissa narratur lectione, præsignatum est; ad quam ex præcepto Domini perrexit Elias, cum multæ viduæ essent in Israel (*III Reg. xvii*). Sic enim Ecclesia de gentibus, legis prophetarumque doctrinam missam sibi a Deo, fidei hospitio suscipit, remanente apud Synagogam siccitate et sterilitate, quia sicut alibi comminatus fuerat Dominus illi, mandaverat nubibus suis, scilicet gratiæ suæ prædicatoribus sanctis, ne pluerent super eam imbrem (*Isa. v*), atque ita hæc se humilians, a Christo, dum colligit duo ligna crucis, ut faceret sibi subcinericium panem, panem pœnitentiæ, exaltata est, non deficiente apud eam hydria farinæ, nec immunitio lecytho olei (*III Reg. xvii*), id est perseverante scientia legis, pariter et gratia Evangelii. Illa autem se exaltans humiliata sit, adeo ut nec legis farinam molitores ejus Pharisei molere sciant, nec oleum Evangelii in phylacteriis suis et magnificis limbriis ambulantes (*Matth. xxiii*), invenire queant.

Feria quarta illa Evangelii lectio ponitur, qua Dominus consilium suum discipulis suis secreto revelat, dicens: *Ecce ascendimus Hierosolymam, et Filius hominis tradetur ad crucifigendum* (*Matth. xx*), etc. Per hæc autem diabolus, hostis noster et inimicus capiendus et judicandus erat. Bene ergo illa lectio præmittitur, qua Esther adversus Aman, Dei implorat auxilium (*Esth. xix*). Aman quippe diaboli typum gessit in eo quod adorari affectans populum Dei morti tradere voluit, et Mardocheo crucem paravit. Qui sicut in eandem crucem quam paraverat actus est, ita diabolus Christus, ut ait Apostolus, « palam traduxit confidenter in semetipso, et ipsum chyrographum tulit de medio affigens illud cruci » (*Coloss. ii*). Hoc ergo sola commendatur oratio Esther, quia totam narrare historiam, quæ, ut dictum est, Dominicæ passionis typus est, nimis longum et onerosum fuisset. Nobis quoque diabolum vincendum, non nisi per passionis ejusdem communicationem, ex occasione duorum Zebedæi filiorum insinuat.

Feria quinta, Dominus in Evangelio sui exemplo docet non in hominum, sed in solius Dei confidendum esse testimonio, dum dicit, loquens secundum fragilitatem carnis: *Et si ego testimonium perhibeo de me, testimonium meum verum est: alius est qui testimonium perhibet de me* (*Joan. v*). Et subjungit: « *Et testimonium perhibet de me, qui misit*

me Pater. » Vos, inquit, misistis ad Joannem, et ille testimonium perhibuit veritati; ego autem habeo testimonium majus Joanne (Joan. v). » Itemque: « Ego testimonium ab hominibus non accipio (ibid.). » His procul dubio consonat, quæ præmissa est prophetica lectio de Jeremia, in hæc verba: « Maledictus vir, qui confidit in homine, et ponit carnem brachium suum, ut a Deo recedat cor ejus, erit enim quasi myricæ in deserto (Jer. xvii). » Et post pauca: « Benedictus vir, qui confidit in Domino (ibid.), » etc.

Feria sexta legitur illa parabola, quam dixit Dominus ad Pharisæos malos, et male perdendos divinæ legis agricolas, eo quod missum a se unicum filium patris familias, id est seipsum, quem vereri debuerant, occidere deliberabant, dicentes: *Hic est hæres, venite, occidamus eum, et nostra erit hæreditas (Matth. xxi)*, quibus idcirco auferendum erat regnum Dei et dandum genti facienti fructus ejus. Huic parabolæ profecto illa de libro Genesis, quæ præmissa est lectio, pulcherrime congruit, in qua missum ad se Joseph videntes fratres a longe loquebantur mutuo, dicentes: « Ecce somniator venit, venite, occidamus eum, et videamus, quid illi prosint somnia sua (Gen. xxxvii). » Joseph namque in eo quod venditus et in carcere missus est, ipsius Domini typum gessit, qui venditus et morti traditus ac sepultus est, et sic ejectus de vinea sua, tanquam lapis inutilis ab ædificantibus reprobatus, cum regno Dei ad gentes facientes fructus ejus transmigravit, quemadmodum Joseph a suis venditus et ejectus, Ægyptios pavit.

Sabbato, tam in Evangelio quam in Epistola duorum populorum Judaici atque gentilis continetur figura, quorum prior quantum ad unius Dei cultum, scilicet Judaicus, minoris, id est, gentilis populi poenitentiam pio patre suscipiente, invidia torquetur foris stans, quem gaudere oportuerat, quia frater suus mortuus fuerat, et revixit, perierat et inventus est (Luc. xv), quia, sicut eadem die cantamus: *Lex Domini irreprehensibilis convertens animas, et sapientiam præstans parvulis (Psal. xviii)*. Bene itaque consonat Evangelio præcurrens Epistola, cum illic juniore fratre epulante cum patre, major foris remanet in agro (Luc. xv); hic Esau, Jacob fratre suo offerente epulas, et ad benedictionem festinante, consilio matris suæ Rebeccæ (quæ Spiritum sanctum significat) foris in venationibus occupatus tardat (Gen. xxvii). Terrenis enim sensibus et carnalibus observationibus detentus populus Judaicus spiritualem amittit gratiam.

CAPUT XVI.

De feriis tertiæ hebdomadæ.

Hebdomadæ tertiæ feria secunda præsignat in Evangelio Dominus se in patria sua, scilicet in Judæa, honorem non habiturum, et ad gentes, ubi honoretur, transiturum, dum dicentibus Pharisæis: *Quanta audivimus de te facta in Capharnaum, fac et hic in patria tua (Luc. iv)*, respondet: *Amen dico vobis, quia nemo propheta acceptus est in patria sua*

(ibid.). Iterumque cum terribili illo ac venerabili juramento suo per simile, non tantum omnino expresse docet, illis posthabitis, gentes potius a peccatis suis esse curandas: *in veritate, inquit, dico vobis, multæ viduæ erant in Israel in diebus Heliæ, et ad nullam illarum missus est Helias, nisi in Sarephta Sydoniorum. Et multi leprosi erant in Israel sub Heliæo propheta, et nemo illorum mundatus est, nisi Naaman Syrus (ibid.)*. Amplius autem in eo quod surrexerunt et ejecerunt illum extra civitatem, et duxerunt illum in supercilium montis, supra quem civitas illorum posita erat, ut præcipitarent eum (ibid.), significatur ab illis transitura salus, dum dicitur: *Jesus autem transiens per medium illorum ibat (ibid.)*. Cum enim illum Judæi crucifigentes, in profundum oblivionis præcipitare vellent, ipse, aversus et per medium illorum transiens, ivit ad gentium populos pedibus suis, pedibus speciosis, id est prædicatoribus sanctis. Bene ergo huic Evangelio præmittitur lectio illa de Naaman Syro. Heliæus Christum, leprosus Naaman gentilem populum significat, immundum et idololatram. Quod non ipse Heliæus exivit ad illum foras, sed mandavit illi dicens: *Vade et lavare in Jordane septies, et mundaaberis (IV Reg. v)*: hoc propheticè innuit quod factum est, quia per semetipsum Christus non prædicavit gentibus, sed mittens præcepit eos baptizari: « Euntes, inquit, docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti (Matth. xxviii). » Septies autem lavatur leprosus, quia in baptismo propria est operatio septiformis Spiritus sancti, ex quo et nascimur, et remissionem peccatorum accipientes, novi restituimur.

Feria tertia in Evangelio commendatur lucidum opus misericordiæ, dicente Domino: *Si peccaverit in te, id est, te sciente, frater tuus, vade, corripere eum inter te et ipsum solum (Matth. xviii)*, etc. Et quia ubi duo consentiunt, scilicet corrector et auditor, neque opus est ut alium adhibeas, neque Ecclesiæ dicas, eo quem corripis inter te et ipsum solum, sponte audiente, quia, inquam, tunc parata venia confestim impetratur a Domino. Amen, inquit, dico vobis, si duo ex vobis consenserint, ex omni re quamcunque petierint, fiet illis a Patre meo (ibid.), et, quia de impetratione veniæ dixerit, hoc testatur ipse, dum præmittit: *Amen dico vobis, quia quæcunque alligaveritis super terram, alligata erunt in cælo: et quæcunque solveritis super terram, soluta erunt et in cælo (ibid.)*. Terminatur autem sic: *Domine, quoties peccabit in 50 me frater meus, et dimittam ei? Usque septies? Et dicit illi Jesus: Non dico tibi, Petre, usque septies, sed usque septuagies septies (ibid.)*. Ad hæc pulchre lectio, quæ præmissa est, concinit. Mulier namque, quæ clamat ad Elisæum pro duobus filiis, quos creditor in servitutem tollere contendit (IV Reg. iv), ipsa est Ecclesia, quæ pro filiorum peccatis, quos in baptismo genuit, sollicita est, ne exactor diabolus pro nummo malæ voluptatis, quem illis credidit, debitores trahat in damna-

tionem perpetuæ mortis. Cui verus Helisæus, scilicet Christus, præcepit oleum infundere vasis, ostio clauso (*ibid.*), quia peccatoribus privata correptione conventis, præcipit remissionem et absolutionem indulgeri, data potestate ligandi atque solvendi, sicut in Evangelio jam dicto promisit, et veritate interposita, id est *amen*, promissionem confirmavit. Clauso ergo ostio vasis infusus redundat oleum, quia per privatam correctionem pœnitentibus confestim venia peccatorum affluit. Cum autem quis secreto correptus inter te et ipsum solum non audierit, postquam Ecclesiæ dictum fuerit, non tam facilis indulgentiæ leniendus erit oleo, sed congrue pœnitentiæ secandus cauterio.

Feria quarta calumniantibus Pharisæis quod discipuli Domini transgredirentur traditiones seniorum, non lavando manus suas, dum panem manducarent, redarguit eos Dominus, et criminationis spiculum retorquet in auctores: *Quare, inquiens, vos transgredimini traditiones Dei propter traditiones hominum? Nam Deus dicit: Honora patrem tuum et matrem tuam: Vos autem dicitis: Quicumque dixerit patri suo aut matri: Munus, quodcumque est ex me, tibi proderit (Matth. xv), etc.* Docuerat enim avaritia Pharisæorum juvenes, quorum laqueus omnes facti erant, ut, injussu parentum, imo præcepta parentibus donaria deferentes ad templum, reclamantibus parentibus se hoc pacto inhonorari a filiis, cum Deus dicat: « honora patrem tuum et matrem tuam (*Exod. xx*), » illud objicerent: Immo hoc pacto honoramus patrem. Nam Deus Pater noster est, ad cujus hæc deferimus templum, et quod illi offerimus filii, vobis parentibus proderit. Hæc et hujusmodi culpam Dominus in traditionibus hominum, quas traditionibus Dei præferabant, simulque edocet quod sola transgressio mandatorum Dei coinquinat hominem (*Matth. xv*). Bene ergo in lectione libri Exodi ipsa Dei mandata præferuntur: « *Honora patrem tuum et matrem tuam (Exod. xx)*, » etc. De quibus in Evangelio convincuntur hypocritæ, foris nitidi observando traditiones hominum, intus autem coinquinati transgrediendo traditiones Dei, quia *non quod intrat in os, sed quod exit de corde, coinquinat hominem (Matth. xv)*.

Feria quinta venientes ad se turbas, ut sese facerent regem, quia manducaverant de panibus ejus et saturati fuerant, hortatur Dominus: *Operamini, inquiens, non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam (Joan. vi)*, etc. Dixerat autem eis: *Amen dico vobis, venistis ad me, non quia vidistis signa, sed quia manducastis de panibus et saturati estis (ibid.)*. In quo sacerdotum quoque turbam percutit, quia turbatim veniunt ad altare Domini, non quia delectat eos contemplari mysteria, quæ illic commemorantur incarnationis, nativitatis, passionis, resurrectionis et ascensionis Domini nostri Jesu Christi, sed quia manducant de panibus ejus et saturantur, videlicet de decimis et oblationibus fidei, sola quærentes stipendia corporis. Quapropter

A illa congrue lectio præmittitur, qua Hieremias dicitur a Domino: *Sta in porta domus Domini, et prædica ibi verbum istud (Jer. vii)*, etc. Sic enim et illi, qui pompaticè ingrediebantur portas domus Domini, et cupiditates suas pascentes applaudebant sibimet, dicendo *templum Domini, templum Domini, templum Domini est (ibid.)*, magis per illud prædas agere de populo, quam (secundum quod in eadem lectione jubetur) bonas facere vias suas et bene dirigere studentes.

Feria sexta legitur in Evangelio Dominus Jesus fatigatus ex itinere hora sexta sedisse super puteum, loquensque cum muliere Samaritana, quæ venerat haurire aquam: *Si scires, inquit, donum Dei, et quis est, qui dicit tibi: Da mihi bibere, tu forsitan petisses ab eo; et dedisset tibi aquam vivam (Joan. iv)*, etc. Notum atque celebre est fidei sanctæ Ecclesiæ lectionis hujus mysterium, videlicet Dominum nostrum Christum ex itinere, quo ad nostram salutem venit, fatigatum usque ad mortem, mortem autem crucis (*Philip. ii*), sedisse super puteum, id est mundanæ sapientiæ exsuperasse profundum, mulieremque Samaritanam, id est Ecclesiam alienigenam, quæ de profundis, imo obscuris philosophorum doctrinis mortuam aquam haurire consueverat, de qua sitientem animam, ut non sitiret iterum, satiare non poterat, didicisse, quia *qui biberit ex aqua hac, sitiet iterum, qui autem biberit ex aqua, quam ipse dederit, id est de Spiritu sancto, non sitiet unquam, sed fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam (Joan. iv)*. Huic Evangelio valde congruit præmissa lectio, in qua congregatis filiis Israel adversus Moysen atque dicentibus: *Da nobis aquam (Exod. xvii)*, jubente Domino, ducit eos ad aquam, ad petram Oreb, et quamquam diffidens, percutit *virga bis silicem, et egressæ sunt aquæ largissimæ, ita ut populus biberet et jumenta (Num. xx)*. Moses namque significat hac in re Judaicum populum incredulum, populus sitiens, humani generis expectationem, petra Christum. Percussit bis silicem virga Moyses, id est Judaicus populus duobus lignis crucis appendit Christum, et egressæ sunt aquæ largissimæ, aquæ vivæ, quas in Evangelio supradicto se habere indicat Dominus mulieri Samaritanæ. Aqua hæc Spiritus sanctus est, qui tunc datus est, quando petra Christus virga crucis percussus, imo post percussione[m] resurrectione[m] atque ascensione[m] glorificatus est.

Sabbato mulierem in adulterio deprehensam legitur in Evangelio, et adductam ad Dominum Jesum a Scribis et Pharisæis tentantibus, sicamque latrocinii sui ancipitem occultantibus, ut quidquid respondisset, calumniantes criminarentur (*Joan. viii*), id est si ut misericors dimittendam diceret, accusaretur injustus, et legis adversarius, si puniendam, velut immisericors infamaretur. Quibus ita obviavit mansuetudo cum justitia, ut, cedentibus accusatoribus, quippe quos sua subtraxerat conscientia, soli duo remanerent misera et misericordia. Huic Evangelio illa, quæ præmittitur, Daniëlis lectio congruit:

quamvis, ut ait Beatus Hieronymus (11), in Hebraico non habeatur, qua legitur Susanna a falsa criminatione adulterii Dei auxilio liberata (*Dan. XIII*). Nam hæc per misericordiam, illa lapidationem evasit per justitiam. Atque ita in ejusdem diei officio quodammodo misericordia et veritas obviant sibi (*Psal. LXXXIV*), paribus in personis, eodemque præsidio pietatis, quamvis disparibus causis.

CAPUT XVII.

De feriis quartæ hebdomadæ.

Quartæ hebdomadæ secunda feria in Evangelio Pharisæis interrogantibus ac dicentibus: *In qua potestate hæc facis, et quod signum tu ostendis nobis (Joan. II)?* cum respondisset **51** Dominus: *Solvite templum hoc, et post triduum excitabo illud; quod de templo dicebat corporis sui (ibid.),* paulo post evangelista subjungit: *Ipse autem Jesus non credebat semetipsum eis, eo quod ipse nosset omnes, et quia non erat ei opus ut quis testimonium perhiberet de homine; ipse enim sciebat quid esset in homine (ibid.).* Huic Evangelio recte præmittitur illa lectio de duabus meretricibus, quæ coram Salomone de vivente filio contenderunt: quarum alteri, quæ dixit: *Nec mihi nec tibi sit, sed dividatur (III Reg. III),* non credidit infantem vivum sapientissimus Salomon. Nam illæ mulieres Synagogæ atque Ecclesiæ typum gesserunt, infans autem Christi, quem Synagoga utero fidei nec concepit, nec peperit, ino et desiderabat occidi, et adhuc memoriam ejus cuperet extinguere, ut nec apud se, nec apud Ecclesiam gentium viveret. Bene ergo verus et vere sapientissimus Salomon, ut ait evangelista, non credebat semetipsum Judæis, tendens ad Ecclesiam de gentibus, et quodammodo dicens apostolis suis: *Date huic infantem vivum, hæc est enim mater ejus (ibid.).*

Feria tertia loquens Dominus ad Judæos, et arguens homicidas atque impios, Mosen, cui quondam oranti pro illis, quando fecerunt vitulum in Oreb, dixerat: *Dimisi secundum verbum tuum, verumtamen in die ultionis visitabo et hoc peccatum eorum (Exod. xxxii).* Mosen, inquam, hactenus orantem pro ipsis iratus removet dicendo: *Nonne Moses dedit vobis legem, et nemo ex vobis facit legem? (Joan. VII.)* Removet enim quem ad illos non pertinere omni modo prævaricatione eos separante, ostendit. Statimque Mose intercessore remoto, de crimine reos convincit: *Quid me, inquit, quæritis interficere? (ibid.)* At illi, suo more insanientes, dicunt: *Dæmonium habes, quis te quærit interficere? (ibid.)* Ipse vero Mosen, quem perdebant, tertio commemorans, magis ac magis reos convincit. Bene ergo ipsa præmittitur lectio, qua Mosi dicitur: *Descende de monte, peccavit populus tuus quem eduxisti de Ægypto, Recesserunt cito de via quam ostendisti eis, et fecerunt sibi vitulum conflatilem (Exod. xxxii).* Et dicente Domino: *Permitte me, ut deleam eos (ibid.),* sequitur: *Moses autem orabat Dominum Deum suum, dicens: Cur, Domine, irasceris in populo tuo?*

(*ibid.*) etc. Hæc oratio Mosi valuit pro illis, donec veniret hoc tempus, quo tantum facturi erant homicidium, crucifigendo Dei Filium, qui nunc ait illis: *Quid me quæritis interficere?* Propter quod jam nunc removendus erat Moses intercessor, sicut tunc placatus dixerat illi: *Dimisi juxta verbum tuum. Verumtamen in die ultionis visitabo et hoc peccatum eorum.*

CAPUT XVIII.

De feria quarta scrutiniorum.

Feria quarta sacramenta, quæ novæ Ecclesiæ propria sunt, inchoantur, quibus sacrosancta Redemptoris nostri passio, venerabili ritu sanctæ Ecclesiæ in filiis adoptionis sanctam novitatem Spiritus operando figuratur. Hac enim die catechumeni nostri ex antiqua traditione sanctæ Romanæ Ecclesiæ signantur, ut sacrosancta solemnitate nostræ Redemptionis ex aqua et Spiritu sancto renascantur (*Joan. III*), Christo in baptismate commorientes, et conresurgentes, juxta Apostolum qui ait: *« Quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus, consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, ut quomodo surrexit Christus a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus (Rom. VI). »* Moris quippe erat olim in sancta Ecclesia, non alio tempore regenerationis hujus celebrari Sacramentum, nisi in his, quibus forte superveniente infirmitate vel ægritudine, mortis immineret periculum. Cuncta pene Ecclesiæ proles, quam per annum verbo prædicationis novam gignere poterat, instante solemnitate paschali, hac die sua nomina dabat, et per sequentes dies usque ad ipsam Paschæ solemnitatem, audiens quisque regulam fidei, unde et catechumenus dicitur (catechumenus namque *auditor* interpretatur) lactatus et grandescens, tandem in plenitudine temporis, postquam luna plena est, plena fide in solemnitate sancti baptisterii symbolum reddens, Christo commoriebatur et conresurgebat. At, postquam Christianitas crevit, et sagena illa verbi Dei piscibus impleta est (*Matth. XIII*), quia periculosum erat tantam multitudinem differre propter occasiones mortis, quæ in multitudine hominum multæ sunt, maxime propter turbam infantum, ex Christianis parentibus succrescentium, quorum tenera vita persæpe levi occasione succiditur, visum est sanctæ Ecclesiæ, passim indulgentia baptizandi concessa, imo oblata, cuncta antevenire pericula, baptismi tamen solemnitatem vel in paucis cum Dominica resurrectione, cui similis est, celebrare. Quarta ergo feria novæ Ecclesiæ celebrantur initia, quæ appellantur scrutinia. Scrutinia vero dicuntur a scrutando, videlicet quia perscrutandum erat in his qui accedebant, ne qua radix amaritudinis subesset, velut fuit in Simone Mago (*Act. VIII*), in hæreticis et hæresiarchis quamplurimis, ut sancta non illis darentur, nisi prius Christiana fides in mentibus eorum radices altas fixisset. Cur autem

(11) D. Hieron. Apol. adv. lib. Ruf. lib. II, 53, edit. Migne.

hac potissimum die celebrentur, vel subsequentium usque ad passionis Dominicæ diem numerus dierum mysterium contineat, jam dicendum est.

CAPUT XIX.

Cur quarta feria fiant scrutinia.

Idcirco quarta feria potius quam quinta, vel sexta, maximum scrutinium celebratur, ut jejunantes, et vasa sua suscipiendæ gratiæ præparantes, quindecim dies jejunii usque ad diem quo Dominus est crucifixus, habeant, quia quinta decima luna Dominus noster, verus Agnus, immolatus est. Quod a magno mysterio non vacat. Luna namque paschalis, de qua Dominus ait ad Mosen : « Mensis iste principium vobis mensium, primus erit in mensibus anni. Decima die mensis hujus tollet unusquisque vestrum agnum, et servabitis eum usque ad quartum decimum diem (Exod. xii; Levit. xxiii). » Luna, inquam, hæc paschalis (lunares enim solos menses noverunt et computant Hebræi) sanctam Ecclesiam significat, ab eodem vero sole illuminatam, quæ in plenitudine fidei passionem ejus suscipiens, commemoratur illi et consepelitur in sacramento baptismatis. Igitur quoties Ecclesiæ nova soboles ad commoriendum Christo præparatur, ut numerus dierum præparationis ejus, id est arctioris jejunii ætati lunæ, quæ illam significat, exæquetur, feria quarta scrutinia celebrantur. Nam, si sexta feria potius celebrarentur (quæ quinta decima est die Dominicæ crucis) non nisi tredecim jejunii dies eorum præparationi restarent. Dux namque Dominicæ intercurrunt. Dominicis autem diebus jejunare non licet. Igitur, dum quarta feria scrutinia celebrantur, et sequentes quindecim dies jejuniis atque doctrinæ fidei expenduntur, nova Ecclesia, « pulchra ut luna (Cant. vi), » ad plenitudinem proficit, ut crucifixo plena luna Christo commoriens et conresurgens, illi in baptismo copuletur.

52 CAPUT XX.

Quod hoc scrutinium præcipuum sit septem scrutiniorum.

Sciendum autem hoc non solum agi antiqui moris fuisse scrutinium, sed omnium esse præcipuum. Nam, juxta ordinem Romanum, usque in Sabbatum sanctum in vigilia Paschæ, septem agebantur scrutinia, ut, dum septenario numero implerentur catechumeni, daretur illis gratia septiformis Spiritus sancti. Quorum primum erat tertia quadragesimæ hebdomada, feria secunda, qua magnum hujus diei, scilicet quartæ feriæ scrutinium sic erat ad catechumenos pronuntiandum. Scrutinii diem, dilectissimi fratres, quo electi nostri divinitus instruantur, imminere cognoscite, ibidemque sollicita devotione sequenti quarta feria, circa horam tertiam convenire dignemini, ut cœleste mysterium, quo diabolus cum sua pompa destruitur, et janua regni cœlestis aperitur, inculpabili ministerio peragere valeamus. Item feria quarta, finitis missarum solemniis, annuntiabat presbyter, ut in ipsa hebdomada reverterentur ad scrutinium, ita dicendo : Die

Sabbati veniente, colligite vos temperius ad ecclesiam illam. Iterum atque iterum annuntiabat presbyter, qualem diem voluisset, ita dicendo : *Illam feriã veniente, colligite vos temperius ad ecclesiam illam, donec septem, ut dictum est, scrutinia completerentur.*

CAPUT XXI.

De officio ejusdem quartæ feriæ.

Jam vero hac feria, quam sanctum, quam piurimum, quam mysticum, secundum ea quæ dicta sunt, sequitur missæ officium. Primum in Evangelio, quod, ut sæpe dictum est, totius officii principale est, catechismi simul atque baptismi sacramentum, speciose a specioso nostræ salutis opifice, Dei Filio, præfiguratum est. Homo enim cæcus a nativitate (Joan. ix), genus significat humanum, magnum utique cæcum, et valde cæcum, qui pulchros oculos ad videndum Creatorem, menti (ubi fulget imago Factoris) inditos, in primo parente principem tenebrarum respiciente, perdidit, atque ideo per hominem a nativitate cæcum, congrue significatur. Cui revocato ad veritatis lumen, dum prædicatur a ministris Christi incarnatio ipsius Filii Dei, cæteraque mysteria, quæ in carne pro nostra salute gessit, lutum ipse facit ex ipso sputo, et linit super oculos cæci (ibid.). Sputum enim oris et labiorum ejus, in quibus « gratia diffusa est (Psal. xliv), sputum, inquam, quod a capite descendit, significat divinitatem Christi Filii Dei, Verbum bonum, quod eructavit cor Patris (ibid.), qui, ut ait Apostolus : « Christi caput est (I Cor. xi). » Expuit namque caput Deus in terram et sputum suum pulveri, quem omnis ventus agitabat et circumferebat, univit, quando Verbum suum eructavit cor ejus in terrenum uterum Virginis, et pulveri nostræ naturæ in unam personam conjunxit, ut a tali tantoque sputo tantillus pulvis formam stabilem, speciemque atque decorem accipiens, conservaretur. Igitur, dum hujus incarnationis fides humano generi prædicatur, magni cæci, ut dictum est, oculi luto, quod fecit Dominus, linuntur. Cum autem ita catechizatus idem cæcus ad sacros fontes pervenit, et lavatur fonte visibili, purificaturque virtute invisibili, hoc utique agit, quod Dominus imperavit : *Vade ad natatoriam Siloe et lava (Joan. ix).* Fons namque visibilis, invocata virtute Spiritus sancti factus est natatorium Siloe, id est *missi*, quem ascendens ad Patrem, missurum se esse dixit, et misit discipulis suis Filius Dei. Ille, inquam, missus in natatoriam suam descendit, et illis oculos fide Christi, sua remissione lavat a peccatis, illuminat agnitione Dei. Ab hoc quasi capite universa membra pendent officii. Primum in introitu, vox prophetica : *Dum sanctificatus fuero in vobis, congregabo vos de universis terris, et effundam super vos aquam mundam (Ezech. xxxvi),* etc. Sanctificatur enim Dominus in catechumenis, dum audiunt, et credunt quia sanctus est, et ideo effusa super se aqua munda, id est Spiritu sancto, per quem hæc visibilis aqua mundatur et mundifi-

cat, emundati ab omnibus inquinamentis suis, sic deinceps vivunt, ut testimonio sint eis, quod sanctus sit, cujus præcepto et ipsi sancti sunt (*Levit. xx, xxi*). Hoc in utraque lectione diversis verbis, sed eodem sensu repetitur. Nam in prima, quæ est Ezechielis prophetæ, idem, quod in introitu cantatum est, legitur, et additur: *Et auferam cor lapideum de carne vestra, et dabo vobis cor carneum* (*Ezech. xxxvi*), etc. Cor namque carneum, id est molle ac tenerum, et facile cedens novam legem scribenti digito Dei, habent catechumeni nostri, dum inscriptam sibi capiunt doctrinam fidei, quam non capiant, qua confringuntur lapidea corda Judæorum, quorum in typum confractæ sunt priores tabulæ, quas præciderat Moyses (*Exod. xxxii*), et aliæ præcisæ in typum gentium (*Exod. xxxiv*). In secunda, dum dicit Esaias: *Lavamini, mundi estote. Et si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabitur, et si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana alba erunt* (*Isa. i*), nihilominus remissio peccatorum, quæ accipitur in baptismo, commendatur. Gradualia quoque pulchre atque consone ad eundem sensum concinunt. Cujus enim, nisi catechizantis novam sobolem Ecclesiæ, vox est: *Venite, filii, audite me, accedite ad eum, et illuminamini?* (*Psal. xxxiii*.) Nam ut juxta Evangelium paucis immutetur verbis, idem est ac si dicat: Venite, cæci, ut luto, quod fecit Dominus ex sputo, vestri linantur oculi, accedite ad natatoriam Siloe, et illuminamini. Hoc autem, quod duæ lectiones totidemque gradualia præsens accumulatur officium, sacramenti celebritas poposcit, videlicet ut propter augmentum filiorum habeat quoque spiritualium augmenta ciborum. Lecto autem Evangelio, in quo sæpe dictus cæcus illuminatus et extra synagogam ejectus, Filium Dei foras invenit, imo a Filio Dei foras inventus est, et procidens adoravit (*Joan. ix*), conveniens huic significationi sequitur offerenda: *Benedicite, gentes, Deum nostrum* (*Psal. lxxv*). Nam in psalmo illo, de quo sumpta est, juxta sacram expositionem venerabilium doctorum, loquuntur apostoli, exhortando gentiles laude inenarrabili, et opere et voce Deum laudare, et de occulto et terribili judicio ejus, quo illos assumpsit, et populum sibi ante peculiarera et electum repudiavit, intra se expavescere et timere, ne forte, si naturalibus ramis non pepercit, quia inobedientes fuerunt, imo, quia cæcum illuminatum extra synagogam ejecerunt, id est gentibus cadentibus communicare noluerunt, nec ipsis parcat, si superbiant (*Rom. xi*). Bene ergo de psalmo illo, utpote de voce apostolorum, qui magnum cæcum, id est omnes gentes, catechizaverunt, offerenda hæc sumpta cum versibus suis ad rem concinunt, maxime in eo quod dicimus: *In multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui* (*Psal. lxxv*), etc. Mentiti sunt enim inimici ejus, dicentes: « In Beelzebub principe dæmoniorum eicit demonia (*Matth. xii*), » cum ipse in digito Dei ejecerit. Hoc autem illud præibat 53 agendum, quod in catechismo Christianæ

A fidei spiritus immundus eiceretur de hominibus per idololatriam possessis, quos ipse fortis armatus male pacato custodiebat atrio (*Luc. xi*). Bene ergo et venerabiliter cantamus hae die, qua de hac ejectione muti dæmonii mentiuntur usque nunc inimici ejus Judæi, quod non fiat in spiritu Dei. Sed frustra. Nam illis blasphemantibus hoc fit quod sequitur: *Omnis terra adoret te. Venite et videte opera Dei, quam terribilis in consiliis super filios hominum* (*Psal. lxxv*), videlicet in illius prioris populi abiectione, et gentium assumptione. Communio quoque canora, ac suavi modulatione acutas voces efferens, gratulabunda prædicatio sive testificatio est humani generis, incarnationem Filii Dei consentientis, juxta illud: *Credidi, propter quod locutus sum* (*Psal. cxv*). Et sicut indignantibus et maledicentibus Pharisæis, et extra synagogam eicientibus, non tacebat ille, dicens: *Ille homo qui dicitur Jesus, lutum fecit ex sputo, et linivit oculos meos, et modo video* (*Joan. ix*), sic beati illi, quibus ait Dominus: *Beati eritis, cum oderint vos homines, et cum separaverint vos, et exprobraverint, et ejecerint nomen vestrum tanquam malum propter Filium hominis* (*Luc. vi*), quanto magis maledicunt eis inimici Christi, et os eorum opprimunt, tanto magis prædicant scientes, et intelligentes lutum illud, id est incarnationem Christi, illuminationem omnium esse videntium.

Ad Introitum.

Ubi aguntur scrutinia, proprie quoque collectæ pro catechumenis dicuntur.

Oratio.

Omnipotens, sempiternæ Deus, Ecclesiam tuam spirituali fecunditate multiplica, ut qui sunt generatione terreni, fiant regeneratione cælestes.

Secreta.

Remedii sempiterni munera, Domine, lætantes offerimus, suppliciter exorantes, ut eadem nos et digne venerari, et pro salvandis congruenter exhibere perficias per Christum.

Complenda.

Tu semper, quæsumus, Domine, tuam attolle benignus familiam, tu dispone correctam, tu propitius tuere subjectam, tu gubernata perpetua bonitate salvandam per Dominum nostrum.

Cur statio ad S. Paulum.

Considerata, ut dictum est, scrutiniorum ratione, perspicuum est quod statio ad Sanctum Paulum præscripta, valde rei conveniat. Ipse enim magnus et mirabilis catechizator orbis terrarum, et, ut ipse ait « doctor gentium in fide et veritate (*I Tim. ii*), » ipse idem magnifice et mirabiliter catechizatus est, quia « Non ab homine, neque per hominem, sicut ipse ait ad Galatas, Evangelium meum, quod evangelizatum est, non est a me, neque enim ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Jesu Christi (*Gal. i*). » Cum voce namque, quam de cælo corporaliter audivit, qua carnalis ejus sensus percussus et occisus est (*Act. ix*), incorpoream quoque

vocem accepit cœlestis magisterii, quam per tri-
duum audiens, juxta magistri catechizantis effica-
cissimam potentiam, ipse quoque catechumenus
mirabilis, perfectus redditus est doctor Evangelii.
Nec longe dissimilis illi cæco evangelico utpote corpo-
raliter cæcus ad natatoriam baptismi salutaris mis-
sus est, ubi et corpore et anima illuminatus, disce-
pantibus contra se Pharisæis, omnibus Christi ini-
micis, enarrare non desiit, quid fecerit sibi homo,
qui dicitur Jesus, quomodo sibi aperti sunt oculi, et
lutum ipsum quod fecit ex sputo Dominus, id est
incarnationem Verbi Dei, omnibus ostendere non
cessavit (*Act. xviii*). Propter quod et maledixerunt
ei, et extra synagogam suam ejecerunt, quinquies
quadrageis una minus cæsum (*II Cor. xii*).

CAPUT XXII.

De Feria quinta.

Feria quinta in Evangelio, ubi ait Dominus : *Pater
meus usque modo operatur, et ego operor* (*Joan. v*),
ut indicet nobis, quomodo operetur, et non falsum
dixerit Scriptura, per Mosen ministrata, quia « Deus
requievit ab omnibus operibus suis in die septimo
(*Gen. ii*), » ut, inquam, indicet, quia tunc operatus
est, cum fecit mundum, et usque nunc operatur,
cum regit mundum, paulo post subjungit : *Sicut
enim Pater suscitatur mortuos et vivificat, sic et Filius
quos vult vivificat* (*Joan. v*). Quod se dixisse osten-
dens de resurrectione, quæ nunc fit, « qua transeunt
homines, ut ait beatissimus Augustinus (12), a morte
infidelitatis ad vitam fidei, a morte falsitatis ad vi-
tam veritatis, a morte iniquitatis ad vitam justitiæ. »
*Amen, inquit, dico vobis quia qui verbum meum au-
dit, et credit ei qui misit me, habet vitam æternam, et
in judicium non venit, sed transit a morte ad vitam*
(*ibid.*). « Et hoc attendite, inquit idem Augustinus (13).
Non nunc transit, sed jam transiit a morte ad vi-
tam. » Ac deinceps : *Amen, inquit, dico vobis, quia
venit hora, et nunc est, quando mortui qui in monu-
mentis sunt, audient vocem Filii Dei, et qui audierint,
vivent : « Non, inquit (14), quia vivunt, audiunt, sed
quia audiunt, reviviscunt. » Per quod amplius claret
de hac resurrectione hæc dici, qua mortui in in-
fidelitate et ignorantia Dei sic resurgunt, ut prius
audiant, et audiendo reviviscant. Ista resurrectione,
si recte credimus, resurreximus, et nos ipsi, qui jam
resurreximus, alteram in fine resurrectionem ex-
spectamus. Huic Evangelio recte præmittitur illa
lectio libri Begum, de filio Sunamitis, quem puer
ab Helisæo missus cum baculo, non resuscitavit.
Per semetipsum vero Helisæus veniens, seque super
mortuum sternens, atque ad ejus membra se collig-
gens, huc illucque deambulans, et in ore pueri
septies aspirans, hunc ad redivivam lucem protinus
per mysterium compassionis animavit (*IV Reg. iv*).
Eandem enim resuscitationem humani generis, quæ*

fit per fidem, de qua supra dictum est in Evangelio,
teste beato Gregorio, hæc pueri resuscitatio signi-
ficavit. « Auctor, inquit (15), humani generis Deus
mortuum puerum doluit, cum extinctos nos iniqui-
tatis aculeo miseratus aspexit : et quia per Mosen
terrorem legis protulit, quasi per puerum virgam
misit. Per legem quippe virgam Deus tenuerat,
cum dicebat : Si quis hæc vel illa fecerit, morte
moriatur. A peccati igitur morte, timor suscitare
non valuit, sed ad statum vitæ apparatus mansuetu-
dinis gratia erexit. Sed puer cum baculo mortuum
suscitare non valuit, quia Paulo attestante : « nihil
« ad perfectum adduxit lex (*Hebr. vii*). » Ipse autem
per semetipsum veniens, et super cadaver se humi-
liter sternens, ad exæquanda sibi mortui membra
se collegit : « Quia cum in forma **54** Dei esset,
« non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo,
« sed semetipsum exinanivit, formam servi acci-
« piens, in similitudinem hominum factus, et habitu-
« inventus ut homo (*Philip. ii*). » Huc illucque de-
ambulabat, quia, et Judæam juxta et longe positas
gentes vocat. Super mortuum septies spirat, quia
per operationem divini muneris gratiæ septiformis
Spiritus in peccati morte jacentibus aspirat. Mox-
que juvenis erigitur, quia is, quem terroris virga
suscitare non potuit, per amoris Spiritum puer ad
vitam rediit. »

CAPUT XXIII.

De feria sexta.

Feria sexta legitur Evangelium de resurrectione
Lazari. Notum est mysterium hujus miraculi, et
pene a cunctis doctoribus celebratum, quod videlicet
Lazarus, quem amabat Dominus, de quo ipse ait :
*Lazarus, amicus noster dormit, sed vado ut a somno
excitem illum* (*Joan. xi*), et cujus sorores sæpe Do-
mino ministraverant, typum gesserit jam fidelis et
intra Ecclesiam positi hominis, qui cum sit amicus
Domini nostri Jesu Christi per fidem, moritur illi
per iniquam operationem, et in sepulcro malæ con-
scientiæ, consuetudine scelerum obrutus, jamque
letens per infamiam, tandem per occultam inspira-
tionem Dei magno timore futuri judicii, quasi ma-
gno Salvatoris clamore concussus, ad vitam pœni-
tendo resilit, et malæ sepulcrum conscientiæ per
ultroneam aperiens confessionem, vinculis peccato-
rum meretur absolvi, quia vivit. Hoc autem in filio
mulieris Sareptanæ præfiguratum est, ad quam
Helias Domino jubente ierat, relicta apud carnalem
Israel siccitate et fame. Nam et illa mulier, ut jam
superius dictum est, Ecclesiam de gentibus mystice
significavit quæ legem et prophetas, imo Christum,
qui ipsis agnoscitur, tanquam Heliam hospicio fidei
suscepit. Filius vero hujus viduæ, unusquisque fide-
lis est, qui tunc moritur, quando dignum, morte

(12) S. Aug. in Joan. tract. 19, n. 8; Patrol. tom. XXXV, edit. Migne.

(13) Ibid., n. 7.

(14) Ibid., n. 10.

(15) S. Greg. lib. ix, Moral. c. 4, in Job x; Patrol. tom. LXXV, edit. Migne.

peccatum admittit. Et quod in clamore Domini Lazarum evocantis significatum est, in ejus domo et ipse a sororibus ejus pascabatur, hoc idem in clamore Heliae præcessit clamantis ad Dominum, et dicentis: « Obsecro, Domine, etiamne viduam, apud quam ego utcumque sustentor, afflixisti, ut interficeres filium ejus? » (*III Reg. xvii.*) Ad hoc quoque, quod Lazarum amicum suum appellavit Dominus, pulchre convenit illud quod hic fuisse dicitur filius Amathi, id est veritatis. Affirmant enim Judæi, quod Jonas fuerat istius Sareptanæ viduæ filius, quem resuscitavit Helias, matre postea dicente ad eum: « Nunc cognovi quoniam vir Dei es tu, et verbum Dei in ore tuo verum est (*ibid.*), » et ob hanc causam, ipsum puerum Amathi vocitatum; Amathi namque ex Hebræo in Latinam linguam, *veritas* dicitur, et ex eo quod Helias verum locutus est, ille qui suscitatus est, filius nuncupatus est veritatis. Sed et hoc quod mortuum ut suscitaret Helias, supra lectum suum posuit, a mysterio non vacat. Lectus namque Heliae, catholicam Christi designat Ecclesiam, in qua sola per remissionem peccatorum mortuæ reviviscunt animæ. Nam de hac Ecclesia dicitur in Canticis canticorum: « En lectulum Salomonis, sexaginta fortes ambiunt (*Cant. iii.*) » Supradictam ergo lectionem Evangelij bene, et consonanter ista de libro Regum lectio præcurrit.

CAPUT XXIV.

De feria septima Sabbato.

Sabbato hoc Evangelium ponitur, in quo Dominus eum dixisset: *Ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ* (*Joan. viii.*), obviantibus Judæis et dicentibus: *Tu de te ipso testimonium dicis, testimonium tuum non est verum* (*ibid.*), evincit eos firmo et vero argumento, dum dicit: *Etsi ego testimonium perhibeo de meipso, testimonium meum verum est* (*ibid.*). Et statim proponit, quod necessario concedendum sit: *In lege vestra scriptum est: Quoniam duorum hominum*

A testimonium verum est (*ibid.*). Et protinus assumit: *Ego sum qui testimonium perhibeo de meipso, et testimonium perhibet de me, qui misit me Pater* (*ibid.*). Quod et ipsum concedi oportet. Palam namque est auditum testimonium Patris dicentis: « Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi complacui (*Matth. iii.*) » Et mortui resuscitati, etc., quæ ostendebat eis ex Patre suo opera bona, testimonia erant de ipso, tam Patris quam Filii. Testimonium ergo verum atque fidele falso calumniabantur, contra legem suam prævaricatores legis. Ad hæc, quæ præcurrit lectio prophetica, pulchre accedit in eo quod ait: *Ecce testem populis dedi eum, ducem ac præceptorem gentibus: Ecce gentem, quam nesciebas vocabis, videlicet tuus ipse testis, et gentes, quæ non cognoverunt te, ad te current, propter Dominum Deum tuum, et Sanctum Israel, quia glorificavit te* (*Isa. lv.*), videlicet juxta hoc quod de illo dicitur: *Et testimonium perhibet de me, qui misit me Pater*. Idcirco namque gentes credendo ad Filium currunt, quas nesciebat, quia ipsum Filium Patremque Deum, qui duo testes sunt, quia duæ personæ, sed non duo dii sunt, fideles et idoneos comprobant, quorum testimonia recipiant, ex dictis et ex factis utriusque, certum tenentes quod ipse Filius ad ipsorum salutem a Patre missus sit. Sed et in eo, quod ait in Evangelicæ principio lectionis: *Ego sum lux mundi* (*Joan. viii.*), etc.; et in eo quod in propheticæ lectionis exordio prædictum est: *Omnes sitientes, venite ad aquas* (*Isa. lv.*), etc., summa utriusque consonantia est. Nam et illa lux inebriat, et hæc aqua sapientiæ potatos illuminat, testante Psalmista, qui cum dixisset: « Quoniam apud te est fons vitæ (*Psal. xxxv.*) », protinus subjunxit: « Et in lumine tuo videbimus lumen (*ibid.*) ». Una eademque sapientia Dei Patris, fons est vitæ lumenque de lumine. Et de utroque præmissum est: « Inebriabuntur ab ubertate domus tuæ (*ibid.*) ».

LIBER QUINTUS.

55 CAPUT PRIMUM.

De Dominica in Passione Domini.

Præcedenti vespera Dominicæ hujus, annua Dominicæ passionis celebritas inchoatur. Cur autem tot dies ante illum diem, quo crucifixus est Dominus, incipiatur, ex Evangelio Joannis animadvertere possumus. Ait enim: « Collegerunt pontifices et Pharisæi concilium adversus Jesum, et dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? (*Joan. xi.*) » Et cum prophetasset unus ex ipsis Caiphas nomine, qui erat pontifex anni illius, quod expediret unum hominem mori « pro gente et non tantum pro gente, sed ut filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in unum (*ibid.*) », secutus adjungit evange-

D lista: « Ab illo ergo die cogitaverunt ut interficerent eum (*ibid.*). » Ac deinceps: « Jesus ergo jam non palam apud Judæos ambulabat, sed relictis illis, abiit juxta desertum in civitatem, quæ dicitur Efræm, et ibi morabatur cum discipulis suis (*ibid.*) » Et quando concilium illud habitum sit, item ex consequentibus colligi potest. Sequitur enim: « Proximum autem erat Pascha Judæorum, et ascenderunt multi in Hierosolymam de regione ante Pascha, ut sanctificarent seipsos (*ibid.*) » Plane per hoc, initium primi mensis tunc exstitisse commendatur, quando Lazarus suscitatus est, propter quod signum non multo post concilium habitum est. Moris enim Judæis erat, ex præcepto legis, sanctificare seipsos

ante Pascha, ipsamque sanctificationem initiari prima die mensis primi: qua die et tabernaculum dedicatum est, sicut in Exodo legimus, loquente Domino ad Moysen: « Mense primo, prima die mensis eriges tabernaculum testimonii, et pones in eo arcam (Exod. xl), » etc. Et paulo post: « Assumpto unctionis oleo unges tabernaculum cum vasis suis, ut sanctificentur (ibid.), » etc. Illud quoque non prætereundum quod ejusdem mensis initium, id est luna prima, in sexta feria tunc exstiterit. Siquidem sexta feria, qua Dominus crucifixus est, quinta decima exstitit, ac per hoc ita esse, ut dictum est, nemo qui dubitat. Nam quinta decima in eadem feriam semper occurrit, in quam et prima. Igitur ex his quæ dicta sunt, quoniam ecclesiastici compositor officii supradictum Evangelium de resurrectione Lazari non sine causa sexta feria legi voluit, quæ quinta decima dies est ab illa, qua Dominus crucifixus est. Ex his, inquam, quæ dicta sunt, datur intelligi quod Dominus ipso die neomeniæ Lazarum suscitaverit. Delectat valde legitimus hic Regis nostri processus, legitimus et sanctus summi Sacerdotis nostri clangor in die neomeniæ hujus. Ipse qui quondam jusserat filiis Israel per Moysen, dicens: « quando exhibitis ad bellum contra hostes, qui dimicant adversum vos. Si quando habebitis epulum, et dies festos et Kalendas, clangetis tubis super holocaustis et pacificis Victimis (Num. x). » Ipse rex noster exiturus ad bellum passionis, contra diabolum principem mundi, ipse summus sacerdos noster habiturus epulum corporis et sanguinis sui, quod cum traderet discipulis suis: « Desiderio, inquit, desideravi hoc Pascha manducare vobiscum, antequam patiar (Luc. xxii). » Habiturus diem festum suæ sacrosanctæ resurrectionis. Habens, inquam, Kalendas, id est initium mensis vel lunæ, cujus in plenitudine hæc facturus erat, clangit tuba tanti tamque excellentis miraculi, quo et hostes suos attonitos reddidit, et corda piorum magis ac magis ad credendum animavit. Namque et hostes ejus turbati dicunt: « Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum (Joan. xi), » et plebs ad credendum magis animata præcipue propter hoc signum, postmodum illi venienti Hierosolymam cum palmis et laudibus obviam processit. Suscitato autem Lazaro, non longum erat ut hoc Pharisæi audirent. Bethania namque ab Hierosolymis quindecim tantum stadiis, id est non integris duobus distat milliariis. Et ex Judæis, qui fuerant cum Jesu, quando illum suscitavit: « Quidam, inquit evangelista, abierunt ad Pharisæos et narraverunt eis quæ fecit Jesus (Joan. xi). » Nec mora fuit post hoc colligendi concilii. Mox enim sic evangelista conjungit: « Collegerunt ergo pontifices et Pharisæi concilium. » Rursus non longum erat aut difficile tunc illud colligi. Cum enim, ut ait evangelista, quia « proximum erat Pascha Judæorum, multi ascenderunt Hierosolymam, ut sanctificarent seipsos, » tunc vero præcipue pontifices et Pharisæi, qui erant clerici Judæorum, si qui forte

A ex ipsis procul aberant, solemniter convenérant. Continuata quoque duorum solemnitas dierum, id est Sabbati et neomeniæ, quæ, ut supra dictum est, pridie fuerat, agendo concilio frequentiores atque expeditiores reddiderat. Nihil igitur repugnat, quin eodem Sabbato (cujus in vespera Dominicæ passionis annuam inchoamus memoriâ) illud impiorum concilium collectum fuerit, et quia ab illo die cogitaverunt, ut interficerent eum, idcirco in vespera, quasi post horam ejusdem concilii, luctum publicum incipiat Ecclesia suo Domino per omnia compatiens, ut corpus capiti. Hac ergo Dominicæ passionis, ut dictum est, commemoratione inchoata, res digna spectaculo procedit. Præmissa namque per septem Dominicas 56 superius digestas, quasi pompa funeris, et secundum ritum officii procedente Ecclesia in ordine suo per totidem ætates sæculi, tandem ipsa mors Christi, cui omnis illa pompa præordinata est, effertur præ oculis et piis fidelium mentibus, ingeruntur vulnera, cunctaque mortis insignia, quæ pertulit pro cunctis unica salus, Deus et homo Christus, Dei unigenitus. Nihil quippe tam frequens quam prodeuntia vexilla regis, fulgidumque mysterium crucis. Acetum quoque, fel et arundinem, clavos et lanceam perforati corporis, tam in nocturnis quam in diurnis meditamur canticis, quæ de authenticis Veteris pariter ac Novi Testamenti Scripturis congesta sunt. Sicque sunt comæ capitis Ecclesiæ, id est cogitationes cordis ejus, « quasi purpura regis juncta canalibus (Cant. vii), » dum passionem Redemptoris meditatur, sensum suum authenticis adhibens Scripturis, videlicet pretiosis purpuræ tincturis, quæ per ora prophetarum et apostolorum, velut per quosdam canales, Spiritu sancto conficiente, profluxerunt.

CAPUT II.

Cur « Gloria Patri » non dicimus.

Verumtamen hac Dominica totaque hebdomada luctus ille remissior est, quia non statim post habitum concilium traditus est Agnus in manus lanistarum impiorum, ut portaretur ad victimam, sed quia jam ex tunc quæri cœpit, et quia mandatum dederant pontifices et Pharisæi, ut si quis cognoverit, ubi sit, indicet, ut apprehendant eum (Joan. xi), et quia « Jesus jam non palam ambulabat apud Judæos (ibid.), » nos quoque cum illo quodammodo secedimus, dum vocem lætitiæ et laudis aliquantulum supprimimus. Nam de responsoriis, *Gloria Patri* subtrahimus, et apud quosdam ad missas quoque cum introitu officii non dicitur. Siquidem, brevis licet versiculus, quia sanctæ Trinitatis magis expressa magisque propria laus est, bene capitis nostri solitudinem atque silentium non palam ambulantis, dum non dicitur, significat.

CAPUT III.

Cur hac Dominica Hieremias legatur.

Hieremias quoque propheta competenter per hos dies ad nocturnas legitur vigillas. Hic enim non solum dictis, sed et passionibus suis Redemptoria

nostri passionem præfiguravit, et in eo quoque quod in eisdem tribulationibus suis non decessit, sed ruinæ civitatis vel templi superstes fuit, quamvis post hæc a populo descendente in Ægyptum lapidatum illum Judæi autement, et in eo, quod secundum prophetiam ejus, captus est Sedechias, et occisis filiis ejus oculos quoque ipsius eruit rex Babylonis. Nam et Redemptor noster, cum putaretur et desideraretur extinguere et conteri de terra viventium, juxta illud: « inimici mei dixerunt mala mihi: Quando morietur et peribit nomen ejus (Psal. xl), » cunctis tribulationibus suis et morte atque inferis emersit, et superstes fuit, imo est atque erit peccatrici civitati, quæ, cum vocaretur Hierusalem, pars illius meritis effecta est, « quæ vocatur spiritualiter Sodoma et Ægyptus (Apoc. xi). » Et secundum prophetiam ejus, qua dixit: « In judicium ego veni in hunc mundum, ut non videntes videant, et videntes cæci fiant (Joan. ix), » captus est, in superbia sua Judaicus populus, et occisis filiis ejus, id est carnalibus legis operibus, in quibus nihil vitalis gratiæ Dei remansit, insuper oculos ejus eruit spiritualis Nabuchodonosor, scilicet diabolus, et obscurati sunt oculi eorum ne videant, et dorsum eorum semper incurvatur (Psal. lxxviii). Bene itaque Hieremias propheta per hos dies legitur, Christi Domini passionem in suis pressuris designans, futuramque abjectionem gentis Judaicæ sub typo ejus captivitatis, quæ tunc accidit, lacrymosis lamentationibus deplorans.

CAPUT IV.

De officio ejusdem diei.

Totum missæ officium illud personat, quod per eandem passionem Domini erat futurum, videlicet quod deserendum erat vetus sacerdotium Judæorum, per ipsum Novi Testamenti mediatorem, novique sacrificii pontificem. Quod et sanctum Evangelium mystice significat, et præcurrans apostolica lectio manifeste denuntiat. Nam cum dixisset Evangelista: *Tulerunt lapides Judæi, ut jacerent in eum, statim adjecit: Jesus autem abscondit se, et exiit de templo (Joan. 8).* — « Et quid abscondendo se, ait B. Gregorius (16), Dominus designat, nisi quod eis ipsa veritas absconditur, qui ejus verba sequi contemnunt? Eam quippe, quam non invenit humilem, veritas fugit mentem. » Hoc ergo innuit, quod templum et universa Judæorum sancta, propter superbiam et duritiam cordis eorum deserturus esset, cunctæque præsidens templi virtutes quas Josephus testatur auditas esse, dicentes: Transeamus ex his sedibus, essent meliores adituræ sedes, quas inhabitante Domino et ipsæ protegerent. In lectione autem Epistolæ dicit Apostolus: *Christus assistens pontifex futurorum bonorum, per amplius et perfectius tabernaculum non manufactum (Hebr. ix), etc.* Quibus dictis aperte declarat, ad quæ meliora de templo Judæorum exiens pontifex noster emigraverit. Introitus vero: *Judica me, Deus, et discerne*

A causam meam de gente non sancta (Psal. xlii), etc. Itemque illud in graduati: *Eripe me de inimicis meis (Psal. xvii),* voces sunt ejus exeuntis templo et orantis secundum humanitatem, ut manifesto discrimine discernatur causa ejus, scilicet fides Evangelii a justificationibus legis, quod et factum est in eo, quod et templum destructum est, et sacrificia Judæorum abolita sunt. Nam etsi stetisset potentia Judaici regni, cultusque templi veteris majori fuissent impedimento Christianæ fidei, quia non facile discernere possent carnales, et infirmi vacuitatem veteris sacerdotii, si fulciretur prosperitate et gloria temporali. Quomodo ergo prius mortuus est Moses, et postmodum filii Israel Jesu duce transierunt Jordanem, sic expediebat prius destrui templum, vetusque sacerdotium ut absque scrupulo ad salutarem Christi transiremus baptismum. Quod autem in graduati sequitur: *Doce me facere voluntatem tuam (Psal. cxlii),* illud est quod cum imminente mortis articulo, dixisset orans: « Mi Pater, si possibile est, transeat a me calix iste (Matth. xxvi), » postulans, non timore patiendi, sed misericordia prioris populi, ne ab illis propinatum biberet calicem, unde et signanter non dixit, *Transeat a me calix, sed « calix iste. »* Cum, inquam, hoc orasset, revertens in semetipsum, quod ex hominis persona trepidanter renuerat, ex Dei Filiique confirmat: « Verumtamen non sicut ego volo, sed sicut tu (ibid.). » Deinde, tanquam si requiras cur de templo aversus et iratus exierit, sequitur in tractu; *Sæpe, inquam, expugnaverunt me a juventute mea (Psal. cxxviii),* id est ab Ecclesiæ primordiis, « a sanguine Abel justi (Matth. xxiv), » sæpe, inquam, expugnaverunt me, in membris meis, in corpore meo, quod est Ecclesia, occidendo prophetas, et lapidando eos, qui ad se missi sunt (Matth. xxi), « et prolongaverunt iniquitatem suam (Psal. cxxviii) » **57** perseveranter occidendo usque ad meipsum, de quo nunc dicunt: « Hic est hæres, venite, occidamus eum, et nostra erit hæreditas (Matth. xxi). » In offerenda: *Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo (Psal. cx),* præmium reposcit obedientiæ, « factus obediens usque ad mortem (Philip. ii), dum dicit secundum formam servi: « Retribue servo tuo, ut vivam (Psal. cxviii), » id est ut resurgam, *et tunc custodiam, id est custodiri faciam, sermones tuos, vivifica me secundum verbum tuum (ibid.),* id est per inhabitantis in me verbi tui potentiam. Sequens versus juxta evangelica verba, quæ prædicta sunt: *Quis ex vobis arguet me de peccato? Qui est ex Deo, verba Dei audit (Joan. viii),* immaculatos beatificat, « qui ambulant in lege Domini, et scrutantur testimonia ejus (Psal. cxviii). » Alius quoque versus, *viam veritatis elegi,* totus vocalis, dictis elegans neumisque canorus, vox est devotæ fidei, conterritæ et excitatæ de hoc, quod paulo ante audivit: *Si veritatem dico, quare non creditis mihi? (Joan. viii.)* Cum enim hunc Ecclesiæ chorus cum vociferatione extollit, *exsilio*

(16) S. Greg. XI. Hom. in Evang., hom. 18, 5, Patrol. tom. LXXVI, edit. Migne.

videtur de cœtu illorum qui coarguuntur non credentes veritatem dicenti, quique propterea verba Dei non audiunt, quia ex Deo non sunt, apprehendensque vexillum veritatis : *Da mihi*, inquit, intellectum (*Psal. cxviii*), etc. Juxta quod alibi dicunt apostoli : « *Adauge nobis fidem (Luc. xvii).* » Communio. *Hoc corpus quod pro vobis tradetur (Matth. xxvi)*, notissima et percelebris est vox hæc summi sacerdotis Christi, novi testamenti mediatoris, de templo sæpe dicto egressi, et secundum præeuntis Epistolæ dicta, neque per sanguinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introeuntis semel in sancta (*Hebr. ix*). Cujus sacerdotii, quia beatus Petrus primus hæres, primusque post Christum tempore, et dignitate pontifex est, quem et dicentem : « *Sequere me (Joan. xxi)*, » secutus est simili more cinctus, et quo volebat abductus, recte ad ipsum statio præseuti officio præscripta est.

CAPUT V.

De consonantia serialium lectionum.

Feria secunda legitur hoc Evangelium, in quo dictum est : *Miserunt pontifices et Pharisei ministros, ut apprehenderent Jesum (Joan. vii)*. Sequitur : *Jesus autem dixit eis : Adhuc modicum tempus vobiscum sum, et vado ad eum qui misit me (ibid.)*. Et quid deinde illis eventurum esset subjungit : *Quæretis me, et ubi ego sum, vos non potestis venire (ibid.)*, scilicet muro infidelitatis obsistente. Quo dicto perspicue se, relictis illis, ad gentes commigraturum esse minabatur. Unde illi quoque quasi divinantes dicunt : *Nunquid in dispersionem gentium iturus est, docturus gentes ? (ibid.)* Huic Evangelio recte illa præmittitur lectio de Jona, qui prædicare nolens Ninivæ civitati magnæ, fugit in Tharsis, et fluctibus maris se tradidit (*Jon. iii*), desertionem utique gentis suæ veritus futuram, ut ait Hieremias, cum gentilibus Deus innotesceret. Jonas enim quod interpretatur *columba*, qui missus prædicare Ninivæ civitati gratiam Dei, Christum significat Dominum ad salutem totius mundi a Deo Patre missum. Nam sicut Jonas magnam Niniven nolens adire, potius maris fluctibus se tradidit, sic Dominus noster corporali præsentia gentes adire nolens, intra seditio- nes Judæorum persequentium remansit (*Joan. viii*). Efferbuit mare, « *et timuerunt nautæ (Jon. i)*. » Audiens enim Pilatus accusationem dicentium : quia « *Filium Dei se fecit, magis timuit (Matth. xxvii)*, » tandemque persistente gravi fluctuatione clamantium : « *crucifige, crucifige (ibid.)*, » lotis manibus in modum nautarum, qui dixerunt, « *quæsumus, Domine, ne des super nos sanguinem innocentem (Jon. i)*, » dicensque : « *Innocens ego sum a sanguine justi hujus (Matth. xxvii)*, » tradidit illis Jesum, ut crucifigerent, quasi mari immittens. Et absorbit eum cetus, id est mors, sed adurente ventrem ejus divinitatis igne, tertia die vivum rursus evomuit. Et tunc demum ad prædicationem ejus territa Ninive magna, scilicet mundus, trina mersione baptismi, quasi tridua pœnitentia salvatur, et hedera, quæ

obumbrabat capiti Jonæ, videlicet Judæa, quondam habitaculum Christi, aruit

Feria tertia, ubi dictum est in Evangelio : *Ambulabat Jesus in Galilæam ; non enim volebat ire in Judæam, quia quærebant eum Judæi interficere (Joan. vii)*, et paulo post tamen : *Et ipse ascendit ad diem festum non manifeste, sed quasi in occulto (ibid.)*, sequitur : *Judæi ergo quærebant eum in die festo, dicentes : Ubi est ille ? Et murmur multum erat de eo in turba. Alii dicebant : Quia bonus est : alii : Non, sed seducit turbam*. Huic sane Evangelio nonnulla similitudine congruit illa, quæ præmittitur lectio de propheta Daniele, licet in Hebraico non habeatur, quod congregati Babylonii adversus regem, dixerunt : *Trade nobis Danielem, qui Bel destruxit et draconem interfecit (Dan. xiv)*, etc. Nam et Judæi vere et spiritualiter Babylonii (*I Petr. v*), qui nunc quærebant Jesum, tandem congregati adversus præsidem Romanæ potestatis, Pilatum, quæ Roma scribitur et est spiritualiter Babylon (*Apoc. xviii*), petierunt excitata seditione, ut sibi traderet illum, feceruntque sicut ipse queritur per prophetam : « *Deduxerunt in lacum mortis vitam meam, et posuerunt lapidem super me (Thren. iii)*. » Cumque victor leonum, scilicet malignorum spirituum, vivum se iterum præbuisset, « *exclamavit rex Babylonis* » videlicet Romanum imperium voce magna dicens : « *Magnus est Deus Danielis (Dan. xiv)*. » Voce, inquam, magna. Magnus quippe sonus exstitit, cum primum imperator Romanæ urbis, magnæ utique Babylonis, fidem Christi suscepit. « *Salutat vos Ecclesia, quæ est in Babylone collecta (I Petr. v)*, » inquit apostolus Petrus, Romam tropice percutiens.

Feria quarta in Evangelio, circumdantes Judæi Dominum, dicunt : *Quousque animam nostram tollis ? Si tu es Christus, dic nobis palam (Joan. x)*. Et respondens Jesus : *Loquor, inquit, vobis et non creditis. Opera, quæ ego facio in nomine Patris mei, ipsa testimonium perhibent de me (ibid.)*. Et post aliqua subjecit : *Ego et Pater unum sumus (ibid.)*. Audiatur Arius, *unum sumus*, audiat Sabellius, quia non dixit unus, sed *unum*. Volentibusque eum lapidare, et de blasphemia calumniantibus : *Et si mihi, inquit, non vultis credere, operibus credite (ibid.)*. Hic, quia non solum Christum, quod quærebant, sed et Deum se esse protestans, quod intelligere nolunt hæretici, cum intellexerint Judæi, dixerunt : *Quia tu homo cum sis, facis teipsum Deum (ibid.)*, recte illa præmittitur lectio, qua patribus eorum per singula pene præcepta Dominum se protestatur, et Deum tanquam contumacis servi cervicem duram contundens (*Levit. xix*). Nam et isti, filii rebellium et incredulorum tentatorum et murmurosorum tentantes, et cervicem suam obdurantes hoc merebantur, ut quemadmodum corpora illorum prostrata sunt in deserto (*Num. xiv*), sic ipsi longe a repromissione pellerentur, stantes contra sanguinem proximi, et cuncta supradictæ lectionis præcepta transgredientes.

Feria quinta totum lugubre officium, sterilitatem

deplorat Judaicæ gentis, quæ in morem salicum virilitatem habens per legis scientiam, nullum tamen fidei aut boni operis fructum referebat. Ipsi namque, ipsi præcipue Judæi, qui Domino prædicante obsurdierant, quibus **58** ipse dixerat: « Cantavimus vobis et non saltastis (*Matth. xvii*), » salices erant illæ, de quibus eadem die sub persona antiquorum sanctorum atque novorum luctuose cantatur: *In salicibus, in medio ejus suspendimus organa nostra* (*Psal. cxxxvi*), etc. Nam ex quo pretiosum illud humanitatis Christi organum in ligno crucis confregerunt, cui dicit Pater in psalmo: « Exsurge, gloria mea, exsurge, psalterium et cithara (*Psal. lvi*), » suspenderunt organa sua sancti Patres et prophetæ ad salices illas, quia propheta nullus ad Judæos extunc missus est, et ipsos prophetarum libros, quos legunt, quia non intelligunt, velut organa suspensa vacare permittunt. Videndum ergo quid tam lugubri officio consonum sit in ejusdem diei Evangelio: Reversi ministri, quos miserant pontifices et Pharisæi ut apprehenderent Jesum, reversi, inquam, sine crimine, pleni admiratione, cum dicerent eis illi: *Quare non adduxistis eum, responderunt: Nunquam sic locutus est homo, sicut hic homo loquitur* (*Joan. vii*). Plane hoc dicendo, cunctis organis cunctisque cantoribus quicumque ab initio cantaverunt nobis hymnum de canticis Sion (*Psal. cxxxvi*), dulcissimam illius cantionem, id est doctrinam, veraciter prætulerunt. At illi invidentes et intra semetipsos rixantes, attende quid tandem fecerint. *Reversi sunt*, inquit evangelista, *unusquisque in domum suam* (*Joan. vii*). O salices infructuosæ. Expressius significari non potuit summæ ac salutaris cantilenæ contemptus. Merito ergo in domibus suis hactenus retrusi [reclusi], quas distribuere non potuerunt hi, qui distribuunt domos Sion, sicut illis in psalmo præcipitur: « Pone corda vestra in virtute ejus, et distribuite domos ejus (*Psal. xlvi*). » In domibus, inquam, suis, id est in malis conscientiis conclusi non merentur ad publicum revocari, ut audiant organa Scripturarum, quæ illis suspensa sunt, nobis autem dulciter et aperte canunt. At illi conjuncti filiis Edom, imo caput illorum effecti, commisti, inquam, terrenis et sanguineis persecutoribus sanctæ Sion, de quibus eodem die cantamus: *Memento, Domine, filiorum Edom in die Hierusalem* (*Psal. cxxxvi*), primum illud proprium divinitatis organum supplicio crucis confregerunt, et inde sapientes et Scribas ad se missos occiderunt, flagellaverunt, lapidaverunt, et persecuti sunt de civitate in civitatem (*Matth. xxiii*), et in civitatibus quoque gentium persecutionem apostolis per seditionem excitaverunt (*Act. xiii, xiv*), quodammodo dicentes: *Exinanite, exinanite usque ad fundamentum in ea* (*Psal. cxxxvi*), ut funditus tunc, si possent, nascentem Ecclesiam subruerent. Et sicut in ecclesiasticis historiis legimus, cum spiritualis Nabuchodonosor, scilicet diabolus, Christianos compelleret ad idololatriam, isti nonnunquam vehementius urgebant. Bene ergo supradictum

A Evangelium lectio præcurrit de libro Danielis prophetæ, quæ est oratio trium puerorum qui secundum historiam super flumina Babylonis sedentes et flentes, et in medio ejus salicibus, id est infructuosis hominibus laudem Dei se frustra canere dolentes, insuper statuam auream adorare jussi, et quia noluerunt in fornacem projecti martyria victoriasque Ecclesiæ præcurrerunt (*Dan. iii*). Idcirco autem hac potissimum die convenienter positum est hoc officium, quia post hanc diem nulla legitur Evangelii lectio de eo quod Dominus Judæis publice prædicaverit, et ecce illud divinitatis organum in illis salicibus Babylonis suspensum est.

Feria sexta legitur hoc Evangelium: *Collegerunt pontifices et Pharisæi concilium adversus Jesum, et dicebant: Quid facimus, quia hic homo signa multa facit? Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum* (*Joan. xi*), causamque suæ sollicitudinis, quasi rationabilem adhibentes: *Et venient, inquit, Romani et tollent nostrum locum et gentem* (*ibid.*). Nam sub imperio Romanorum erant, quia jam ablatum erat sceptrum de Juda, et dux de femore ejus (*Gen. xli*), et Pilatum Romanæ potestatis præsidem habebant. At illi quia sic timerunt pruina, irruit super eos nix (*Job. vi*), et duplici contritione contriti sunt (*Jer. xvii*). Nam et locum et gentem perdidit, et deleti de libro viventium (*Psal. lxxviii*), in terra scripti sunt. Bene ergo illa lectio Hieremiæ prophetæ præmittitur adversus canes illos, qui Dominum circumdederunt, adversus illud concilium malignantium quod obsedit illum: *Domine, omnes qui te derelinquunt, confundentur, et recedentes a te in terram scribentur* (*Jer. xvii*), et post pauca, pravam sollicitudinem eorum intuens qua dicunt: *Venient Romani et tollent nostrum locum et gentem* (*Joan. xi*). *Paveant, inquit, illi, et non paveam ego. Induc super eos diem afflictionis, et duplici contritione contere eos* (*Jer. xvii*). Quod factum est per Titum et Vespasianum, quando regno Dei jam perduto, locum quoque et gentem perdidit. Quamvis autem multoties Judæi Dominum quæsierunt occidere; nam et lapides non semel sustulerunt ut illum lapidarent, ministros quoque miserunt pontifices et Pharisæi, ut illum apprehenderent. Recte tamen de hoc concilio dixit evangelista: *Ab illo ergo die cogitaverunt ut interficerent eum* (*Joan. xi*). Nunc enim quasi non tumultuarie vel populari seditione, aut cum præjudicio, sed legitima judicii sessione sibi videbantur acitare, sollicitudinem suam, ut dictum est, prætendentes, ne cum rex appellaretur, ipsi rei majestatis [læsæ] apud Romanum imperium, sub quo erant, addicerentur.

CAPUT VI.

Cur vacat Sabbato ante Palmas.

Sabbato vacat, quando dominus papa eleemosynam dat, hoc Sabbatum illud est, quo Dominus Bethaniam venit, et in domo Lazari, quem suscitaverat, cœnam habuit, sicut Evangelista refert: « Jesus ergo ante sex dies sollemnitate paschæ venit

Bethaniam, ubi fuerat Lazarus mortuus quem suscitavit. Fecerunt autem ei cœnam ibi. Lazarus vero unus erat ex discumbentibus cum eo. Maria ergo accepit libram unguenti nardi pistici et unxit pedes Jesu, et extersit capillis suis, et domus impleta est ex odore unguenti (*Joan. xii*). Ibi celebri mysterio commendatum est odoriferum opus eleemosynæ. Maria namque typum gessit Ecclesiæ, pedes autem Domini, pauperes sunt infirmi, qui quamvis extrema, tamen ejus membra sunt per conjunctionem et unitatem fidei. Mulier pedes Domini ungit et capillis suis, qui utique corpori superfluunt, extergit, quoties divites qui sunt in Ecclesia, pauperes fideles misericordiæ blandimento refovent, et de iis quæ sibi abundant, illorum inopiam supplent. Ut ergo Romanus papa celebrem cum Maria Domino cœnam exhibeat, hoc Sabbato eleemosynam dat, atque ita circa pedes Domini occupato eo, Sabbatum vacat.

CAPUT VII.

Dominica in palmis.

Dominica hac, qua Dominus in civitatem Hierusalem passurus venit, luna decima existit. De hac die præceperat Dominus in lege filiis Israel : « Decima die mensis primi tollet unusquisque agnum per familias et domos 59 suas, et servabit eum usque ad quartum decimum diem mensis ejusdem, et immolabit eum universa multitudo filiorum Israel ad vesperam (*Exod. xii*). » Nota et celebris est mirabilium historia, quæ ante fuerant gesta, scilicet quod decem plagis Pharaonem et totam Ægyptum Moses in virga manus suæ percusserit : quibus Pharaos, quamvis afflicti, victus tamen non est, donec agnus immolaretur in domibus Israel. Verum quid hoc significaverit, quomodo hæc omnia in figura contingebant illis (*I Cor. x*), et ad præsens negotium pertinet, prætereundum non est Pharaos, diaboli, Ægyptus, mundi, filii Israel, omnium qui ad vitam præordinati sunt et populus Dei vocantur, typum gesserunt. Captivitas servitusque filiorum Israel, captivitatem illam designant qua diabolus hominem in paradisi libertate conditum, per prævaricationem in tenebris hujus sæculi captivavit, et morti obnoxium fecit. Stetit Moses cum Aarone coram Pharaone, tenensque virgam in manu, dixit : « Hæc dicit Dominus : Dimitte populum meum (*Exod. vii*). » Nimirum in virga Mosi legis disciplinam, in Aaron ejusdem legis agnoscimus sacerdotium. Hæc enim duo dicta sunt, ut Dei populum a servitute Pharaonis, id est diaboli eriperent. Decem plagæ, quibus percussus est, decem legis præceptorum, quibus populus Dei diabolo captivatori humani generis repugnare jussus est, similitudinem prætulerunt. Nam tunc primum « mors, quæ regnavit ab Adam usque ad Mosem (*Rom. v*), » coepit audire in regno suo contradictionem, Deo debitum sibi exigente ab hominibus cultum, et suorum obedientiam præceptorum. Sed sicut Pharaos decem plagis non adeo victus est, ut filios Israel dimitteret, ita diabolus decem præceptorum legis

observatione non adeo superatus est, ut homo in paradysum rediret. Igitur sicut post inefficacem virgam Mosi tandem agnus immolari jussus est, et tunc mortua sunt primogenita Ægypti, et hac una plaga tactus Pharaos dimisit populum, et ipse cum reliquis Ægyptiis persequens transeuntes, in mari Rubro submersus est ; sic postquam constitit, quod nihil ad perfectum adduceret lex (*Hebr. vii*), Agnus Dei Christus immolatus est, et in morte ejus primogenitum, id est originale peccatum, deletum est, et in mari Rubro baptismi Christi sanguine rubentis actualia quoque peccata cum diabolo penitus absorpta sunt (*Colos. ii*; *I Cor. x*). Luna ergo decima, ut dictum est, Dominus Christus, verus Agnus, præcepto Patris obediens, civitatem Hierusalem passurus ingressus est. Sed nec ipse ingressus ejus vacat a mysteriis ; quocumque enim verus hic sol procedit, similitudines ejus quam operatur salutis, quasi umbras interjecto corpori similes reddit. Veniens igitur ad passionem, videamus quas jaciatur umbras fulgæ misericordiæ, cujus in multitudine benedictus advenit. Primum a monte Oliveti duos mittit discipulos in castellum, quod erat contra ipsos, ut asinam illic alligatam pullumque ejus solventes sibi adducerent (*Matth. xxi*), etc. In his profecto, quæ utilitas in sanguine suo, quis fructus suæ passionis, ad quam veniebat, mystice præsignavit. Ascensurus enim propter passionem mortis, gloria et honore coronatus (*Hebr. ii*), ad dexteram Patris, qui est mons Olivarum, id est pater misericordiarum, et Deus totius consolationis (*II Cor. i*), Deus pacis, fonsque et origo luminis, atque inde dando hominibus dona, missurus erat apostolos suos qui ligandi atque solvendi potestate accepta, asinam et pullum ejus, id est utrumque populum, Judaicum atque gentilem, ab erroris stultitia, peccatorumque oneribus absolverent, et abducto sibi humano genere per fidem, ipse supersedens, juxta quod scriptum est : « Et equitatus tuus salvatio (*Habac. iii*), » in cœlestem Hierusalem animas induceret, turbis angelorum cum laude occurrentibus, palmasque victoriarum cum ramis olivarum, quæ sunt pacis insignia, sublevantibus.

CAPUT VIII.

¶ Quod propter processionem palmarum, Dominicalis processio non sit omittenda.

Diligentibus evangelicæ auctoritatis inspectoribus recte complacuit ut cum hodierna processione palmarum, qua procul dubio Redemptoris nostri recolimus passionem, non computent illam quæ Dominicalis est, qua singulis Dominicis gloriosam ejusdem commemoramus resurrectionem. Constat enim quod contraria sive repugnantia non possint simul uno eodemque actu convenienter exhiberi. Hæc autem manifeste dissident, sibi que contraria sunt. Quid enim magis contrarium quod tristitiæ gaudium, morti vita, occasui resurrectio ? Singulis Dominicis a prima Sabbati, qua Dominus resurrexit, dedicatis, hoc nobis processionis ordine significamus,

quod in Galilæam, id est in transmigratiōem, ad videndum Dominum cum apostolis ejus exire debeamus, scilicet ut non simus vetusti homines quod fuimus, sed « in novitate vitæ ambulemus (Rom. vi). » Unde semper in hujusmodi processionebus prælatos nostros præeuntes, quasi Dominum in Galilæam sequimur, et locus ipse, quo processione supra statione terminamus recte a nobis Galilæa nuncupatur. Hanc vero annuam palmarum processione, nemo qui nesciat passionis esse præconium, et illud nobis ob recreationem devotionis actu renovari, quod *pueri Hebræorum tollentes ramos olivarum obvaverunt Domino, clamantes et dicentes : Hosanna in excelsis.* Rectius igitur faciunt hi, a quibus accepimus ante tertiam memoriā Dominicæ resurrectionis, quæ per totum annum occurrit, de more peragentes, sicut in cæteris Dominicis, et post tertiam cum processione palmarum, Dominicæ passionis effidentes sacramentum.

CAPUT IX.

Quod hæc major hebdomada mundanæ creationis hebdomadæ respondeat.

Magnum illud est et admiratione dignum quod die Dominica, quæ prima est, in qua creationem mundi cœpit Deus operari, ingreditur Salvator ad laborem passionis, et per totam hanc hebdomadam, quæ major hebdomada dicitur, salutem nostram operatus, die septimo cessavit, et in sepulcro requievit. Tot diebus salutem hominis operatus est quot diebus hominem et quidquid propter hominem creavit, in mundo disposuit. Et prout operum diversorum creatione alii plus, alii minus rerum et officiorum diversa quantitate consecrati sunt. Primus hic dies, qua cum tanta claritate opus ingreditur salutiferæ passionis, dignitati illius respondet in qua dixit : « Fiat lux, et facta est lux (Gen. i). » Et de singulis cæterorum suo loco dicetur; nunc de hujus diei officio pauca perspiciamus.

CAPUT X.

De missa ejusdem diei.

Illā nostri traditio, qua Pater illum tradidit, sicut Apostolus ait : « Qui proprio Filio non peperit, sed pro nobis omnibus tradidit **60** illum (Rom. viii). » Illā, inquam, traditio materia vel causa tam magni tanque solemnus est officii. Hac enim die Pater illum tradidit in eo quod ex voluntate Patris in manus inimicorum venit, qui hæcenus, multoties cum seditione quæreretur, omnes eorum frustraverat impetus. Obediens namque voluntati Patris, calicem passionis bibere venit, et cum caro infirma esset ad bibendum, spiritu promptus (Matth. xxvi) dicebat : « Verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat (Luc. xxii). » Quia ergo Pater illum hac die tradidit, et calicem passionis dedit illi, recte passio legitur cum eisdem cum quibus exceptus est palmarum ramis, totique officio venerandam ipsa præbuit materiam. Nam ex eo quod ait pendens in cruce : « Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me (Matth. xxvii), constat vicesimum primum psalmum

A totum ex ipsius esse persona conscriptum, propter quod hac ipsa die pene totus in ejusdem nihilominus persona decantatur. Primum in introitu : *Domine, ne longe facias auxilium tuum a me (Psal. xxi),* orat ipse, qui tanquam « vermis et non homo (ibid.), » absque ullo respectu, leviter conculcabatur, propter nos relictus ad tempus, orat, inquam, Patrem, ne elonget auxilium suum, id est festinet resurrectionem suam, et a potestate eorum, qui sunt unicornes, id est singularis superbix, liberet humilitatem suam (ibid.). Deinde in tractu hoc ipsum amplius egit et ipse noster David, secundum titulum ejusdem psalmi, *tendens in finem,* id est in victoriam, *pro assumptione matutina,* id est pro resurrectione, ut fiat « valde mane, » sicut et facta est, « cum adhuc tenebræ essent » ad monumentum (Marc. xvi; Joan. xx). Epistola quoque non dubio passionem legendam præcurrit præconio. Nam quod orat Dominus secundo in passione dicens : *Mi Pater, si non potest hic calix transire, nisi bibam illum (Matth. xxvi).* » quod summus Deus in summa humilitate hominis illuditur, conspuitur, dorsum suum dat « percutientibus, et genas suas vellentibus (Isa. l), » et cætera patienter fert, *obediens voluntati Patris usque ad mortem crucis (Philipp. ii),* hæc omnia nobis Paulus in Epistola manifeste proponit imitanda, dicens : *Hoc sentite in vobis, quod et in Christo Jesu (ibid.),* etc. Item in graduali, dum dicit : *Tenuisti manum dexteram meam, et in voluntate tua deduxisti me (Psal. lxxii),* putcherrime illud insinuat quod Deus Pater, quasi læva manu sua dexteram illius tenuerit, id est divinam potentiam ejus, ne se defenderet, quodammodo compressit, et in potestatem inimicorum, id est in civitatem Hierusalem, in voluntate sua deduxerit. Quæri potest cur graduale hoc cantetur hoc die, cum non totum ejus personæ conveniat. Neque enim illi congruit, ut dicat : *Mei autem pene moti sunt pedes et pene effusi sunt gressus mei (ibid.).* Sed sciendum quia psalmus, de quo sumptum est, correptio illorum est qui pro sospitate corporis et prosperitate vel affluentia rerum temporalium Deum tantummodo laudabant. Hujusmodi autem laudes non defecerant, priusquam Dominus noster, rex omnium sæculorum, adveniret, et ex his quæ passus est confirmaret nos, ne scandalizaremur malos prosperari, bonis autem non recte succedere videntes. Quis enim justus, videns ipsam justitiam esse crucifixam ab his quorum *iniquitas quasi ex adipe prodiit, qui in labore hominum non erant, et cum hominibus non flagellabantur (ibid.),* quis, inquam, justus, cum sibi aliquid simile acciderit, dicat jam : *Ergo sine causa justificavi cor meum, et lavi inter innocentes manus meas (ibid.).* Nam si narraverit sic, ecce *nationem filiorum Dei,* imo ipsam Filii Dei passionem reprobavit (ibid.). Bene ergo in ostensione flagellati, et crucifixi justus cantatur : *Quam bonus Israel Deus rectis corde (ibid.),* ut non moveantur pedes nostri, id est ratio et iudicium nostrum, quando *pacem peccatorum videmus (ibid.).* Offerenda quoque cum versibus sumpta de

psalmo sexagesimo octavo, qui totus ex persona Salvatoris orantis in passionis agone conscriptus est, indicat cum quanto desiderio charitatis illa susceperit quæ in passionis serie prælecta sunt, dum dicit: *Improperium expectavit cor meum et miseriam; improperium, scilicet in verbis expectavit, id est desideravit cor meum, et miseriam, scilicet in factis. Et sustinui, id est expectavi, qui simul contristaretur, videlicet de perditione sua mecum doleret, et non fuit, subauditur, qui id faceret, consolantem me quæsi, id est bene operantem per pœnitentiam, et non inveni. Et dederunt in escam meam fel, hoc est, amaros se mihi reddiderunt, etc.*

CAPUT XI.

De feria secunda hebdomadæ sanctæ.

Feria secunda minus ornata videtur cæteris hujus hebdomadæ diebus, quarum omnium officia lectione passionis vel cæteris Dominicæ mortis insignibus purpurata sunt. Nec mirum; nam et ejus primæ hebdomadæ, qua cuncta creata sunt, cujus hæc similis est, ut supra dictum est, dies secundus minus aliquid quam cæteri, Creatoris placito commendatur. Cum enim dixisset: « fiat firmamentum in medio aquarum, et dividat aquas ab aquis (Gen. 1), » non est additum, sicut in operibus cæterorum dierum, « et vidit Deus quod esset bonum (ibid.). » Hoc enim in Septuaginta quidem additum est, sed in Hebraico non habetur. In hoc quoque, ut ait Hieronymus (17) binarius numerus infamatur, quia primus ab unitate degenerat, et divisionis initiator est. Et quia divisio aquarum superiorum atque inferiorum, divisionem significat bonorum et malorum, quamvis justam, tamen propter pœnam ipsorum qui dividuntur malam, ipsaque divisio secunda die facta est, ipsumque quod dicimus secundum, a binario non voce, sed sensu proficiscitur, recte, juxta Hebraicam veritatem, non est additum in opere diei secundi « et vidit Deus quod esset bonum. » Igitur, cum secunda dies mundanæ creationis laude operis minus illustrata sit, non mirum est quod hujus hebdomadæ, quæ illam respicit, secunda dies minus passionali officio purpurata sit. Habet autem Evangelium hujus diei, quod exceptus cum ramis palmarum civitatem Hierusalem ingressus. Et cum gentiles eum videre vellent (Joan. xii), utpote salutem suam, de quo Jacob longe ante prophetaverat, dicens: « Et ipse erit expectatio gentium (Gen. xlix), » et propter hoc granum frumenti figurate se appellasset, mortificandum infidelitate Judæorum, multiplicandum fide populorum, cum, inquam, clarificationem suam saluti gentium dilucescere postulasset, orans ad Patrem et dicens: *Pater, salvifica me ex hac hora. Pater, clarifica tuum nomen, venit vox de caelo dicens: Et clarificari, et iterum clarificabo (Joan. xii).* Et quia voluntati obediens, in manus quærentium animam suam tradidit seipsum, veniens in sæpeditam civitatem, bene hæc prophetica lectio præmittitur: *Dominus Deus aperuit mihi*

(17) S. Hieron. epist. 69, 6.

aurem, scilicet ut voluntati ejus obedirem, ego autem non contradico, retrorsum non abii: Corpus meum dedi percutientibus, et genas meas vellentibus (Isa. l), et cætera quæ ad hoc consonant, quod pati non refugiens, pro salute mundi seipsum tradidit. Ad hoc autem quod in Evangelio sese orat clarificari, scilicet gloria resurrectionis, cuncta membra consonant 61 officii, quo se eripi, seque nocentes, atque impugnantes, judicari postulat atque expugnari.

CAPUT XII.

De feria tertia.

Feria tertia legendam passionem bene præcurrit Hieremiæ lectio, quia in persona ejus dicit: *Tu, Domine, demonstrasti mihi et cognovi, tu ostendisti mihi studia eorum, et ego quasi agnus, qui portatur ad victimam et non cognovi quia concitaverunt adversum me consilia, dicentes: Venite, mittamus lignum in panem ejus, et conteramus eum de terra viventium. Tu, Domine Sabaoth, qui judicas juste, et probas renes et corda, videam, quæso, ultionem tuam ex eis (Jer. xi).* Nam per hos dies usque in quartam feriam, hæc studia, hæc illorum consilia magis ac magis fervescebant, sed metuentibus « ne forte tumultus fieret in populo (Matth. xxvi), » facultas deerat. Namque ipse Dominus noster, « diebus quidem, » ut ait Lucas evangelista, « erat docens in templo, noctibus vero exhibat in montem, qui vocatur Oliveti, et populus magnificabat eum in templo (Luc. xxi). » Et in tantum nulli unquam adulatus est, ut ait Hieronymus, ut in magna et ampla civitate vel unius noctis hospitium nunquam habuerit. Et quomodo superbissimus Aman erecta cruce in domo sua, quam paraverat Mardocheo, quærebat opportunitatem, qua suggereret regi de illo mane, ut appenderetur (Esther. xi), sic diabolus inito consilio in domo sua, id est in cordibus Judæorum, dicendo: *Venite, mittamus lignum in panem ejus, id est crucem in corpus ejus, quærebat opportunitatem, ut Romanæ potestati traderet Jesum. Ultionem ergo videntes ex eis, ut in Epistola dictum est: Gloriamur in cruce Domini nostri Jesu Christi (Gal. vi).* Nam is, a quo consilium acceperunt, ut mitterent lignum in panem ejus, eodem ligno transfixus et spoliatus est, ut crux Christi gloriosa, a pœna reorum sublevata est in frontibus imperatorum. Itaque in introitu cantamus: *Gloriari nos oportet in cruce Domini nostri Jesu Christi.* Cætera quæ sequuntur in officio, manifeste verba sunt personæ ejus agonizantis, et resurrectionem suam exorantis.

CAPUT XIII.

De quarta feria.

Feria quarta venditio capitis nostri, totius corporis Ecclesiæ, contritionis et humilitatis inusitate principium est. Hac namque die « abiit Judas et locutus est cum principibus sacerdotum et magistratibus quemadmodum Jesum traderet eis. Et gavisii sunt, et pacti sunt illi pecuniam dare. Et spondit (Luc. xxi). » Igitur pro eo quod Ecclesia hac die capite

diminuta est, deponit hac eadem die consuetudinalem processionis suæ cultum, totiusque nocturni atque diurni psallendi post hanc diem, gaudium obscurat usitatum. Sed et per totum anni circulum in pœnitentialium observatione jejuniorum, propter causam supradictam, quarta feria post sextam, in qua Dominus noster crucifixus est, secundum obtinet gradum. Nunc in officio hujus quartæ feriae, quia præ cæteris sacra dispositione perfulget, imò qui pene totum venditi capitis nostri luctuosa vox est, paulisper immorari libet. Primoque hoc dicendum quod geminas lectiones longumque ac lugubrem, pro secundo graduali, tractum propter jam dictam Domini venditionem, præsentis diei meruit officium, cunctaque officii membra reverentiæ Domini orantis, et in faciem suam prostrati venerabiliter subserviunt, de quo hac die legitur in passione secundum Lucam, hoc modo: *Et ipse avulsus est ab eis quantum jactus est lapidis, et positus genibus orabat dicens: Pater, si vis, transfer calicem istum a me. Et factus in agonia prolixius orabat, et factus est sudor ejus tanquam guttæ sanguinis decurrentis in terram. Apparuit autem illi angelus de cælo confortans eum (Luc. xxi).* Et quidem cæteri quoque evangelistæ orasse referunt eum ad Patrem, quo indubitanter minor est secundum humanitatem, in qua etiam « minoratus est paulo minus ab angelis (Psal. viii). » Sed hic disertus Vitulus, scilicet Lucas, victimationem salutaris vituli elegantius prosequens, ex habitu ejus in infirmitate nostra orantis, magis admirabile mundo et angelis et hominibus præbet spectaculum. Unde contremiscit Ecclesia tantorum mirabilium contemplatrix, et in introitu, quasi attonita repentino clamore concrepat: *In nomine Domini omne genuflectatur cælestium, terrestrium, et infernorum (Phil. ii)*, etc. Nimirum omnium angelorum hominumque Dominum procidisse, et in sudore sanguinis agonizari videns, humana corda hoc terrifico clamore percutit, ne quis audeat stare rigidus et elatus, cum ille tantus in tam magna sese propter nos humilitate dejiciens genua posuerit. Magnum præmque hujus diei dignumque spectaculo mentium nostrarum officium, quod laborat sancta Ecclesia singulorum corda filiorum ad tantæ rei præsentiam, per contemplationem reducere, et per voces apostolorum, D

A per divinitatem, quæ cum eo est, scilicet in unius ejusdemque unitate personæ. Statimque admirans illius habitum: *Quis est, inquit, iste, qui venit de Edom, id est de sanguineis sive terrenis Judæis, tinctis vestibus, id est membris corporis, quæ sunt vestimenta divinitatis, tincta ex purpura sanguinis, tinctis, inquit, vestibus de Bosra? (Ibid.)* Bosra interpretatur *firma* atque *munita*, significatque civitatem Jerusalem, quam ipse, qui ab illa cruentatus est Dominus, suo quondam auxilio magis quam murorum ambitu firmaverat atque munierat. Est autem civitas in *Moab*: quo nomine fortiter Hierosolymitanos percutit Judæos. Consequitur enim ut ipsi Moabitæ sint, ut vere sunt; Moab quippe interpretatur *ex patre*. Et Dominus cum dixisset Judæis: « Si filii Abraham estis, opera utique Abraham facite, nunc autem quæritis me interficere, hoc Abraham non fecit (Joan. viii), » subsecutus adjunxit: « Vos ex patre diabolo estis (ibid.). » Itaque cum dixisset: *Quis est iste*, illo respondente, ac dicente: *Ego, qui loquor justitiam, et propugnator sum ad salvandum (Isa. lxi)*, rursus interrogat: *Quare ergo rubrum est indumentum tuum, et vestimenta tua sicut calcantium in torculari? (ibid.)* Id est, cum tu loqueris justitiam, quare cruentatus es pressura crucis? At ille: *Torcular, inquit, calcavi solus (ibid.)*, subauditur pro omnibus ut omnes liberarentur. His auditis Ecclesiæ chorus, sciens agonem Domini, sudoremque sanguineum et orationem pro se, imò suam esse, suas adjungit voces, nec tamen loquitur **62** pluraliter, eo quod una sit persona cum Christo, tanquam corpus cum capite suo, succinitque graduale: *Ne avertas faciem tuam a puero tuo*, id est a me, qui sum puer tuus, id est, servus tuus, *quoniam tribulor*, scilicet pro te, *velociter exaudi me*, id est resuscita me. *Salvum me fac, quoniam aquæ*, id est Judæi, qui semper sunt in motu invidiæ, *intraverunt usque ad animam meam*, id est eo usque ut me occidant, inter quos commorans *infixus sum in limo profundi*, qui ita sunt quod *non est substantia (Psal. lxxviii)*, quia verum esse amiserunt. Itemque altera lectione ejusdem prophetæ declamata, quam ille cum eloqueretur, prævidebat eum spirituali oculo in eodem schemate, in quo nunc ab evangelista representatur, scilicet non habentem speciem neque decorem, ascendentem sicut virgultum, et sicut radicem de terra sitiens, despectum, et novissimum virorum, virum dolorum et scientem infirmitatem, vulneratum propter iniquitates nostras, et attritum propter scelera nostra, cum sceleratis reputatum, et pro transgressoribus exorantem (Isa. liii). Hac, inquam, lectione pronuntiata, sit quod nunquam alia die per annum agitur præter hanc feriam quartam, et magnum diem Parasceven, et præter Sababata Quatuor Temporalium jejuniorum, scilicet quod Epistolam non graduale, sed tractus sequitur. Nam præter supra dictos dies, semper graduale sequitur epistolam aut alleluia, si ratio temporis graduale submoveat, quod fit per dies Pentecostes. Causa

autem hæc est, quia musicus ille, qui dixit : « Can-
 tavimus vobis et non saltastis, lamentavimus et non
 plorastis (Matth. xi), » cujus cantationi alleluia,
 quasi saltatio, lamentationi vero graduale, quasi
 ploratio pœnitentiæ respondet, sicut suo loco jam
 dictum est. Ille, inquam, musicus his diebus aufer-
 tur. Nam feria quarta venditur, feria sexta sequenti
 crucifigitur. Sed die Parasceves singulas lectiones
 singuli tractus subsequuntur. Hac autem die, quia
 venditus, licet tamen adhuc cum discipulis habeba-
 tur, unus tantum tractus pro graduale tanquam im-
 perfectus adhuc luctus assumitur. Quod autem tra-
 ctus lugentium sit, magisque luctui congruat quam
 graduale, quod est pœnitentiam lamentum, illud
 comprobatur, quod non cum alleluia ut graduale, sed
 pro alleluia canitur his diebus, quibus mortem, quæ
 subintravit in mundum per invidiam diaboli (Sap. ii),
 id est a Septuagesima usque in Pascha lugemus.
 Tractus autem hic de psalmo centesimo primo est,
 qui rei et tempori valde congruit. Nam et titulus ad
 articulum temporis pertinet, quo vel in agonia factus
 p̄roxius oravit, sanguineo sudore madens (Luc.
 xxii), quod signum erat sanguinis plurimi cæde
 martyrum effundendi, vel quo p̄ transgressoribus
 oravit, dicens : *Pater dimitte illis; non enim sciunt
 quid faciunt* (Luc. xxiii). Itemque : *Pater, in manus
 tuas commendo spiritum meum* (ibid.). Sic enim se
 habet titulus : *Oratio pauperis, cum anxietate, et
 coram Domino effunderet precem suam* (Psal. ci).
 Pauper hic ipse est qui, ut ait Apostolus : « cum
 dives esset » gratia sua, « propter nos egenus factus
 est (II Cor. viii). » Cum hoc ergo paupere pro nobis
 orante, cuncti pauperes spiritu, qui corpus unum
 cum illo sunt, illo p̄orante, pariter orant. Au-
 reumque thuribulum immaculati corporis tenenti huic
 summo angelo, suæque orationis incensum p̄fe-
 renti (Apoc. i), suarum quoque chorus noster ora-
 tionum incensa certatim simul injicit, dicendo ac
 repetendo : *Domine, exaudi orationem meam* (Psal.
 ci), etc. Lecta quoque passione, sacrificium ejusdem
 iteratæ orationis in offerenda subjicit. Communio
 quoque de eodem psalmo est : « *Potum meum cum
 fletu temperabam* (ibid.), ut advertas totum hunc
 psalmum in persona ejus esse conscriptum : « Qui,
 ut ait Apostolus, in diebus carnis suæ preces suppli-
 cationesque ad eum, qui illum salvum facere possit
 a morte, cum clamore valido ac multis lacrymis
 offerens, exauditus est pro sua reverentia (Hebr. v). »
 Illud ad summum non p̄tereundum quod hac die
 convenienter hic sol justitiæ ad nostram salutem
 venditus est, quia in illa mundanæ creationis hebdo-
 mada sol iste visibilis ad lucendum mundo formatus
 est. Et, o vere mira divinæ gratiæ dispositio! Magna
 et mira charitatis unicæ dignatio! Sic pro nobis
 perditis dignatus est pati, ut pro venditis quoque
 non dedignaretur venundari. Venditi quippe fuera-
 mus nos venditione miserabili, sicut et ipse per
 prophetam Dominus dicit : « *Gratis venundati estis,
 et sine argento redimemini* (Isa. lxi). » Vera et

divini ponderis sententia. « *Gratis, inquit, venundati
 estis, » id est falsis promissionibus decepti. Quid
 enim saltem temporalis emolumentum miser assecutus
 est homo, pro eo quod recessit a Deo, seipsum
 tradens diabolo? « *Et sine argento redimemini.* »
 Quid enim, captiva filia Sion, pro redemptione tua
 dedisti? Nullis p̄cedentibus meritis, sed sola gratia,
 Christus venditus, venundatos redemit.*

CAPUT XIV.

De feria quinta, quam cœnam Domini nominamus.
 « Feria quinta, quam cœnam Domini nominamus,
 partim lætarum, partim tristium variatur commemo-
 ratione rerum, et secundum utriusque habitus,
 lætitiæ scilicet ac tristitiæ; distantiam, regularium
 quoque officiorum diversas ac p̄ne contrariâs re-
 tinet qualitatēs. Missa namque integrum, et valde
 festivum, imo plus quam usitatum habet officium;
 p̄ regulares autem horas, neque festivum, neque
 more usitato, integrum Deo debitum reddimus ser-
 vitium, singulis horis capita, id est initia p̄cedi-
 mus, fines quoque earum sub silentio abscondimus.
 Missa vero et plenarie solemniterque perficitur et
 per manus pontificis, multiplicibus pietatis sacra-
 mentis singulariter secundatur. Et sicut die quinta
 in hebdomada mundanæ creationis, genus ex aquis
 ortum, partim gurgiti remissum, partim in aera le-
 vatum est, ut stirpe una prodita, diversa raperent
 loca, sic feria quinta hujus hebdomadæ, qua sumus
 recreati, sacramenta unius ejusdemque salutis, par-
 tim nos deprimunt in tristitiam, partim levant in
 gaudium, ut pro una salute edita, valde diverso
 cultu vel habitu celebrentur mysteria. Causas ergo
 juxta textum requirentes evangelicum, ab his quæ
 læta sunt, sumamus initium.

CAPUT XV.

Cur sollemnis sit missa ejusdem diei.

Solemnitatis, qua p̄dictæ diei missa tristes inter
 horas exultat, sicut medias inter nebulas sol inter-
 dum subtrahit, causa hæc est, quod Dominus
 Christus, Sanctus sanctorum, cui a Patre cum ju-
 ramento dictum est : « Tu es sacerdos in æternum
 secundum ordinem Melchisedech (Psal. cix). » Ipse
 pontifex, ipse et hostia, novi nobis sacrificii ritum
 instituit, *qua nocte tradebatur, accipiens panem et
 calicem vini, benedicensque ac dicens : Hoc est
 corpus meum, hic est calix sanguinis mei* (Matth. xxvi;
 I Cor. xi), tunc enim primum officio sui functus est
 sacerdotii, finem imponens sacerdotio veteri, et post
 esum agni typici seipsum, qui verus est Agnus, Deo
 Patri suis offerens manibus, atque hoc est quod Apo-
 stolus ait : *Quia non per sanguinem hircorum aut vitu-
 lorum, 63 sed per proprium sanguinem introiit
 semel in sancta, æterna redemptione inventa* (Hebr.
 ix). Ipsum namque corpus quod occisum est ab
 impiis, ipsum eundem sanguinem qui in cruce
 fusus est, ipse tunc sempiternus sacerdos obtulit,
 et de quo alio loco dictum est, cum illum Judæi
 lapidare vellent : « *Jesus autem abscondit se, et
 exivit de templo* (Joan. xviii), » nunc vere de

templo Judæorum exivit, et eorum sacrificia dereliquit seque in sacrificio panis et vini ita abscondit, ut ab impiis omnino agnosci non valeat quid ibi sit. Igitur quia verum sacrificium hodie contradidit (*Hebr. ix*), novumque testamentum suis hæredibus moriturus suo sanguine conscripsit in spiritu humilitatis et in animo contrito, sicut ipse dicit: « Tristis est anima mea usque ad mortem (*Matth. xxvi*), » recte in medio tristitiæ, quæ per omnes horas significatur, sola missa solemnem concentum, lætumque ministrorum altaris meretur ornatum. Et ne quid venustatis sancto sacrificio desit, utpote in die suæ institutionis, *Gloria in excelsis* quoque a pontifice decantatur. Et quisque pontifex, quidquid sui est officii, debet hac die de integro perficere. Itaque pœnitentes Ecclesiæ restituit, oleum benedicit, chrisma conficit, quo signati testimonium accipientes Spiritus sancti (*Ephes. iv*), dicimus Deo: « Signatum est super nos lumen vultus tui (*Psal. iv*). » Venerabilis et pius est ordo consecrationis, sed si causas eorum quæ in eadem consecratione aguntur, vel tenditer inspexeris, multo amplius intima pietatis pulchritudine delectaberis. Ordo quippe ipse ab omnibus videtur, sed nos juxta propositum causas quæremus. Quid ergo chrisma significet, aut quid in illo nobis agatur, vel cur hac die consecretur, quidve mysterii consecrationis ejus ordo contineat, veri luminis largitore præeunte, considerare cupimus.

CAPUT XVI.

De chrismate.

Chrisma Græce, Latine dicitur *unctio*, a quo nomine Dominus noster Christus, id est *unctus* nuncupatur. Chrismate ungendum primus Moses instituit in Exodo (*Exod. xxx*), quod et jubente Domino composuit, et eo primum Aaron et filii ejus uncti sunt (*Levit. viii*). Eratque eo tempore mystica unctio tantum in regibus et sacerdotibus, qua Christus rex summus et sacerdos verus præfigurabatur. Sed postquam per seipsum veniens Christus Dei Filius, a Deo Patre cœlesti et vero unguento est delibutus, jam non soli pontifices et reges, sed et omnis Ecclesia unctione chrismatis per impositionem manuum consecratur. Quod solis debeatur episcopis ut consignent et Spiritum Paraclætum tradant, non solum consuetudo Ecclesiæ demonstrat, verum et illa lectio Actorum apostolorum, quæ asserit, quibusdam in nomine Domini Jesu baptizatis per impositionem manuum Pauli apostoli datum esse Spiritum sanctum, ut ibi legitur: « Et cum imposuisset manus illis Paulus, venit super eos Spiritus sanctus (*Act. xix*), » etc. Item in alio loco scribitur quod apostoli Hierosolymis Petrum et Joannem miserunt Samariam, ut jam baptizatis traderent Spiritum sanctum: « Tunc imponebant illis manus: et accipiebant Spiritum sanctum (*Act. viii*). » Ubi aperte datur intelligi solis pontificibus, apostolorum vicariis deberi, ut consignent, et Paraclætum tradant. Legitur autem in Gestis pontifi-

A calibus quod Sylvester papa constituit ut baptizatum linat presbyter chrismate, levatum de aqua, propter occasiones transitus mortis, ne propter absentiam episcopi, et difficultatem eum consequendi, sine manus impositione baptizati migrent. Presbyteris itaque chrismate baptizatos ungere licet, sed quod ab episcopo fuerit consecratum, non tamen frontem (quod solis debetur episcopis) sed verticem. Forte aliquis dicat: Quid mihi prodest post baptismatis mysterium, mysterium confirmationis? Nam si post fontem, adjectione novi generis indigemus, quantum video, non totum de fonte suscepimus. Non ita intelligendum est. Nam quid prodest, si quisquam parentum magnam parvulo conferat hæreditatem, nisi provideat illi tutorem? (*Gal. iv*.) Paraclætus B quippe regeneratis in Christo custos et consolator, et tutor est, qui possent suadente diabolo, sicut parvuli facultatem, perdere baptismi utilitatem, si hunc non haberent tutorem. Igitur chrisma Spiritus sancti signum est, cujus et virtutem continet. Et pulchre Spiritui sancto, per hanc speciem suam nobis complacuit dare gratiam. Fructus namque et pinguedo est oleæ, quæ arbor pacis et luminis ministra est, commisto balsamo, cujus arbor odorifera una est et præcipua arborum aromaticarum. Sanctus autem Spiritus divinæ substantiæ pinguedo est, ita ut quicumque ex eo reffectus fuerit, dicat: « Impinguasti in oleo caput meum (*Psal. xlii*). » Et balsami odor in oleo suavitatem ejusdem Spiritus sancti significat, qua cunctos qui nasum, id est virtutem habent discretionis, bono odore allicit et suimet appetentes efficit. Quem quicumque accipiunt, cum Apostolo dicunt: « Christi bonus odor sumus Deo in omni loco (*II Cor. ii; Hebr. xiii*). » Bene ergo Spiritus sanctus, qui propter nos idcirco agit visibilia, quo per hæc facilius capere queamus invisibilia, per hoc simile suam nobis suavem et odoriferam infundit gratiam.

CAPUT XVII.

Quod recte hac die chrisma consecratur.

Notum est hunc diem quartum decimum diem primi mensis referre quo agnus immolari ad vesperam jussus est, et de sanguine ejus uterque postis signari, et superliminare domorum, in quibus comedendus esset, ut eo signo viso, exterminator Ægypti sacri convivii domos intactas præteriret. Constat autem, ideo frontibus nostris ex ipso chrismate imprimi signum crucis Christi, et ut exterminator diabolus in domibus animarum corporumque nostrorum jus nocendi nullum habeat, et hoc illius typici agni sanguine, quo postes signabantur, fuisse præfiguratum. Recte ergo, qua die figura tantum illud agebatur, nobis hoc præsentis rei sacrum solemniter conficitur. Secundum hanc similitudinem consequens videretur ut hæc ipsa nocte domus eorum in quibus agnus comedendus est, id est frontes eorum, in quorum mentibus fides, Agni Dei Christi reconditur, sacro chrismate signarentur. Quod recte videretur, si hæc eadem nocte,

paschale convivium celebrare conveniret cum eo quod legemus scelere Judæorum. Nunc autem licet Dominica passio salutis nostræ summa sit, rationaliter tamen sancta Ecclesia diem illum, in quo passus est, luctui potius et silentio dedicavit, et gaudium solemnitatis ejusdem, qua sumus redempti, usque in diem tertium, quo victor ille resurrexit, differendum censuit, ut tunc demum et pro recuperata animarum salute, quæ sexta feria patrata est, et pro futura corporum resurrectione, quæ illo resurgente prima Sabbati nobis donata est, convivium paschalis agni celebremus in domibus nostris, dicentes : « Pascha nostrum immolatus est Christus. Itaque epulemur in azymis sinceritatis **64** et veritatis (I Cor. v). » Rectius ergo sumentes illud, unde postes nostrarum frontium signemus, quiescimus usque in vesperam Sabbati, quæ nobis est vespera paschalis convivii, et tunc signatis frontibus baptizatorum, qui verum Pharaonem, scilicet diabolum, effugientes, per mare Rubrum baptismi ad eum tendunt, illud nostrum « in voce exultationis et confessionis (Psal. xli) » inchoamus convivium. Et si quæras cur non ipsa quoque chrismatis consecratio dilata est, ideo scilicet quod ab hac feria quinta usque in vesperam Sabbati, qua hora utendum est chrismate, vacamus a missarum solemnibus, eo loco quo pacem accipimus fas est consecrare. Et ante hæc baptismum celebrari hoc Sabbato sancto, ratio exigit, de quo dicendum est suo loco, id est magno Sabbati sancti officio. Non igitur chrismatis quoque consecratio differri debuit aut potuit

CAPUT XVIII.

Quid mysterii contineat ordo consecrandi chrismatis.

In eo loco, ubi solemus uvas benedicere consecratur oleum pro infirmis, concluditurque conclusio: *Per quem hæc omnia, Domine, semper bona creas, etc.* Non enim proprium habet officium, id est nec in capite verba salutationis, hoc est *Dominus vobiscum*, ne in fine concluditur, ut cæteræ orationes, *per Dominum nostrum*. Hujus vero chrismatis olei consecratio, quæ dicitur principalis, quia ad ejus unctionem principalis tribuitur Spiritus, id est septiformis Paracletus, habet officium per se. Primo exorcizatur, deinde ad *Dominus vobiscum*, et *sursum corda*, ejus benedictio inchoatur, finiturque *per Dominum nostrum*. Consecratur autem in eo loco, ubi pacem solemus inter nos dare, et hoc est opus divinæ gratiæ, ut pax et concordia regnet in nobis. Duodecim presbyteri, qui ordinantur circa episcopum, testes et auditores ejusdem mysterii, duodecim apostolos significant, quorum in præsentia summus pontifex Christus hodie testamentum conscripsit, totamque hæreditatem salutis, suæque discessionis fructum, id est Spiritum Paracletum ostendit, dicens: « Nisi ego abiero, Paracletus non veniet ad vos. Si autem abiero, mittam eum ad vos (Joan. xvi). » Ejus namque gratiæ sacramentum chrisma continet, qui ex quo mortis Christi pretio

A quodammodo emptus et acquisitus est, coepit (quod ante non fiebat) in remissionem peccatorum dari. Unde et Paracletus tunc primum appellatus est, quia pro damnatis nobis in primo parente, peccatorum remissio, sola paraclisis, id est *consolatio*, est, quæ non nisi abeunte, id est moriente Christo nobis unquam acquisita fuisset. Dicit libellus Romani ordinis de consecratione chrismatis: Continuo duo acolythi involutas ampullas cum sindone alba de serico teneant in brachio dextro, ita ut videri possint a medio. Ampulla, antequam veniat ante episcopum ad altare, media ejus pars est cooperta, et media nuda. Ampulla cum chrismate quodammodo significat corpus Christi, sumptum ex Virgine corporaliter in se habitans, continens Spiritus sancti plenitudinem (Col. ii). Quod, antequam transiret ad altare crucis, aliquo tempore erat coopertum, et aliquo nudum. Primævo tempore erat coopertum, quando ita fugit in Ægyptum (Matth. ii), quasi non esset Rex regum, et quando ita portatus est ad templum (Luc. ii), quasi non esset omnipotens, quando ita subditus erat parentibus (*ibid.*), quasi non esset auctor parentum. In his et similibus coopertum, latebat. Nudum erat, postquam miracula coepit facere, simulque prædicare, et se Deum demonstrare, ut « Ego et Pater, inquit, unum sumus (Joan. x). » In his et aliis nudum erat. Ampulla vero, postquam benedicta fuerit, et ab altari redit, a pontifice et ministris altaris visibiliter et nuda salutatur, hoc significat quod Christus, postquam ab altari crucis transivit, præsentiam suam corporalem eis præbuit, quos testes suæ resurrectionis esse voluit (Luc. xxiv). Quod cæteris invisibilis et operta ad salutandum defertur, significat quod Christus rediens in cælum, invisibilis hominibus factus est, ut ipse testatur: « Exivi a Patre, et veni in mundum, iterum relinquo mundum et vado ad Patrem (Joan. xvi). » Nos vero, quamvis corporalem ejus præsentiam non videamus, tamen venerando eum quotidie salutamus.

CAPUT XIX.

Quod recte hac die pœnitentes Ecclesiæ restituantur.

Omni quidem tempore illa debent episcopi fungi legatione ad reconciliationem peccatorum, de qua Apostolus loquens, cum dixisset: « Deus erat in Christo, mundum reconcilians sibi, et posuit in nobis verbum reconciliationis (II Cor. v), » protinus adjunxit: « Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquam exhortante per nos. Obsecramus pro Christo, reconciliamini Deo (*ibid.*). » Maxime tamen hoc die hujusmodi legatis solemne est, hac legatione fungi, et peccatores, qui baptismum criminibus superductis perdiderunt, et propter hoc extra Ecclesiam missi sunt, et « sicut ablactatum super matre sua (Psal. cxxx), » facti sunt oblata reconciliatione, ultro in sinum matris eorum revocare, et ut ipsam reconciliationem libenter acquiescentes suscipiant, palam et solemniter foras egrediendo obsecrare. Astitit enim hac die « vultui Dei pro no-

his Christus (*Hebr. ix*), > Pontifex summus in multitudine misericordiae, et sicut supra dictum est: Semel officio sacerdotii functus est, tradens, sacramentum corporis et sanguinis sui, statimque sacerdos ipse, qui et hostia, captus et ligatus, ad passionem ductus est. Utquid enim misericordia ligata est, nisi ut misericors peccatores solveret poenitentes? Utquid Christus, nisi pro impiis mortuus est? « Commendat autem, inquit Apostolus, charitatem suam Deus in nobis, quoniam cum inimici essemus, Christus pro nobis mortuus est (*Rom. v*). » Quamvis ergo a divitiis bonitatis Dei nihil temporis vacet, nunc tamen et largior est per indulgentiam remissio peccatorum et copiosior per gratiam assumptio renascentium. Augemur renovandis, crescimus reversis. Lavant aquae, lavant lacrymae. Inde est gaudium de assumptione vocatorum, hinc laetitia de absolute poenitentium. Cujus peccatoris cor adeo frigore criminum induruit, ut non colliquescat calore pietatis, dum audit vocem saepe dicti sacerdotis Christi, pro foribus Ecclesiae dicentis, per tubas suas rationales: *Venite, venite, filii, audite me, timorem Domini, docebo vos?* Nam, ut probemus hanc ejus esse vocem, sumptum est hoc de psalmo tricesimo tertio, cui titulus inscribitur: *Psalmus David, cum commutavit vultum suum coram Abimelech, et ferebatur in manibus suis, et dimisit eum et abiit.* Est autem celeberrimum in Scripturis sacris, et jam a nobis dictum est, David, id est manu fortem et desiderabilem, qui fugiens persecutionem Saul, venit ad Achis, qui hic appellatur Abimelech, et coram illo immutavit vultum suum, et ferebatur in manibus 65 suis (*I Reg. xxi*), significasse Dominum Jesum, qui coram Abimelech, quod interpretatur patris mei regnum, scilicet coram Judaeis immutavit vultum suum, id est sacrificandi ritum, quando immolato jam Paschae veteris agno, sumens panem et vinum ferebatur in manibus suis, dicens: « Hoc est corpus meum, hic est sanguis meus (*Matth. xxvi*). » Hoc autem hac remissionis et gratiae die factum est. Cum ergo tantus Pontifex Deo Patri assistit, tenens panem et vinum, et invitat omnes ad corporis et sanguinis sui convivium, nullum justum, nullum excipiens peccatorem, dicensque per ora pontificum: *Venite, filii, audite me,* cujus peccatoris vel saxum pectus ad lamentum poenitentiae non emolliatur? Magna vox invitantis est magnus et capax suscipientis sinus est, omnes ecclesiae patent januae, ut advertas neque ab austro neque ab aquilone venientes, id est neque justos neque peccatores debere prohiberi, quin accedant ad apertos divinae misericordiae fontes.

CAPUT XX.

De lotionem pedum simul et officio.

Quod Dominus et Deus omnium pedes lavit discipulis suis, dupliciter nos videlicet morali pariter atque allegorico sensu instruit. Si enim, inquit, *lavi pedes vestros, Dominus et Magister, quanto magis vos*

debetis alter alterius lavare pedes? Exemplum enim dedi vobis, ut quemadmodum ego feci vobis, ita et vos faciatis (Joan. xiii). Quomodo nos, cum simus pulvis et cinis, non erubescamus rigidam cervicem, et staturam, ad quam nemo nostrum cogitans cubitum unum potest adjicere (*Matth. vi; Luc. xii*), in contemptum nostri similium erigere, cum audivimus hamani plasmatis Opificem, solo flexis genibus curvatum, lavandis discipulorum se applicuisse vestigiis? Hoc igitur facto, validum contra superbiam nostram suae humilitatis posuit exemplum. Quod ideo jam moriturus egit, ut eorum quos suos conscribat haeredes mentibus arctius inhæreret. Solent enim piis et amantibus filiis arctius inhære dicta vel facta, quae pater moriens ultima dixit, quae mandavit, quae locutus est, quae rogavit aut jussit. Porro per hoc humilitatis opus, majus aliquid mystice significavit, quod ideo prætereundum non est, quia totum inde officium hodiernae missae pendet. Per hoc namque quodammodo elocutus est, quia surrexerat a cena, id est a convivio paternae gloriae et posuerat vestimenta sua, « semetipsum enim exinanivit, formam servi accipiens (*Philipp. ii*), » et terrena carne nostra, quasi linteo (cujus utique materia nascitur e terra) præcinctus, sanguinem suum effudit velut aquam in pelvim, atque inde quotidie lavat pedes nostros, cum illum in remissionem peccatorum nostrorum sumimus. Pedes quippe nostros, id est actus nostros quotidie necesse habemus lavari, quamvis semel loti per baptismum, toti simus mundi per fidem. « Si dixerimus quia peccatum non habemus, » et sic lavari pedes nostros recusaverimus, nosipsos seducimus, et veritas in nobis non est (*I Joan. i*). » Quamvis lotus, quamvis mundus esset Petrus: *Et si, inquit Dominus, non lavero te, non habebis partem mecum (Joan. xiii).* Cui par est illud, quod alibi dicit: « Nisi manducaveritis carnem meam, et biberitis sanguinem meum, non habebitis vitam in vobis (*Joan. vi*). » Secundum hunc veracem et a Patribus approbatum hujus evangelicae lectionis sensum, recte illa de Apostolo præmittitur lectio: *Convenientibus vobis in unum jam non est Dominicam cenam manducare (I Cor. xi), etc.* Illic enim ostenditur, qualiter hoc sacramento lavemur, et non *judicium* nobis mandueemus et bibamus, videlicet ut *probet se* quisque nostrum, *et sic de pane illo edat, et de calice bibat (ibid.).* Nullo quippe alio modo melius a sordibus terrenorum actuum purificamur, si non peccata nostra foventes, sed odio habentes, et toto corde fugientes, ad hanc mensam accedimus. Quoties sancto altari assistimus, Christi utique personam, vicemque gerentes, sicut suo loco jam dictum est. Nam et Apostolus dicit: « An experimentum vultis ejus, qui in me loquitur Christus? (*II Cor. iiii*), » quoties hæc ejus verba super panem vinumque effundimus: « Hoc est corpus meum: Hic est calix sanguinis mei (*I Cor. xi*), » etc., ipse minister speciosus et elegans, qui « non venit ministrari, sed ministrare (*Matth. xx*), » de missa quodammodo atque

complicata imperii sui purpura, birro sustrictus byssino, totusque ministrorum in morem expeditus, propinaturus nobis calicem salutis cum pane vitæ, aureum liquidumque divinitatis suæ superfundit pigmentum, atque ita singulis subministrans haurientibus nobis in gaudio, infundit usque in interiores sensus animæ, purificatque eos qui, terrena curantes, et si non penitus ea conculcent, tamen non possunt omnino evadere quin ex aliqua parte vel leviter sordidentur. Quod quanta charitate et humilitate faciat ut sciremus, illud nobis sui corporis et sanguinis sacramentum traditurus, prius pedes lavit, sicut jam dictum est; per hoc simile purificationem illam decentissime commendans. Reete ergo talis apostolica lectio jam dicto præmittitur Evangelii. Quia vero, *postquam lavit pedes eorum, accepit vestimenta sua et cum iterum recubisset, dixit eis: Scitis quid fecerim vobis (Joan. xiii), etc.,* apte hæc offerenda sequitur: *Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltavit me. Non moriar, sed vivam et narrabo opera Domini (Psal. cxvii).* Postquam enim ministerium nostræ salutis omne peregit, recepit vestimenta gloriæ et claritatem, de qua dixerat orans in forma servi: « Clarifica me tu, Pater, apud temetipsum claritate, quam habui priusquam mundus esset apud te (Joan. xvii). » Et recumbens iterum in dextera Dei « aperuit illis sensum, » dato Spiritu sancto, ut intelligerent Scripturas (Luc. xxiv), » et scirent quid fecerit eis. Et tunc impletum est quod multo ante prophetatum, nunc eo respectu canitur, ut dictum est. Quod enim hic dicitur: *Non moriar, sed vivam,* hoc est quod Apostolus ait: « Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur; quod enim vivit, vivit Deo (Rom. vi), » ex illo recubitu suo. *Narrabo, inquit, opera Domini (Psal. cxvii),* et dicit: *Scitis quid fecerim vobis,* per interpretem suum Spiritum sanctum, quem dedit nobis. Reliqua patenter ad eundem sensum pertinent.

CAPUT XXI.

Cur a prælatis lavari debeant pedes subditorum.

Interea valde notandum est quam vere, quam sapienter nobis consuluit in eo quoque quod exterius egit, dum apostolos suos omnesque prælatos Ecclesiæ, talis servitii quodammodo vectigales esse voluit, ut solemniter more subditorum suorum pedes exemplo suo lavare debeant. Per hoc enim quotannis inculcat, et replicat id quod ait Lucæ xxii. « Reges gentium dominantur eorum, et qui potestatem habent super illos benefici vocantur, vos autem non sic, sed qui major est vestrum, fiat sicut minor, et qui præcessor est, sicut ministrator. » Valde namque repugnantia sunt, dominari **66** ut reges gentium, et ex debito jussuque regulæ evangelicæ lavare pedes in modum servorum. Unde unus ex magnis apostolis: « Non prædicamus, inquit, nosmetipsos, sed Jesum Christum, nos autem servos vestros per Deum (II Cor. iv). » Sed non in vitiis suis possunt subditi hac libertate uti. Cum enim ho-

mines vitiose vivunt, bestiales, id est bestiis similes fiunt. Ut autem prælati Ecclesiæ bestialibus dominantur, vetus quoque illis auctoritas suffragatur, qua creatis primis hominibus præcipitur, ut bestiis terræ dominantur (*Gen. i*). Igitur ubi subditi similes fiunt bestiis, illic evangelicus homo dominari se debere jure recognoscit. Dum ergo prælati subditis suis hac die pedes lavant, dum cibum reverenter porrigunt, potumque miscent, perit auctoritas dominandi, totumque regum gentium et eorum, qui potestatem habentes benefici vocari affectant, deprimitur in ipsis supercilium. Quod autem lotis pedibus discipulorum os suum aperuit Dominus, sermonemque edidit splendidissimum, quo paracletum illum tam sedule repromittit Spiritum sanctum, quodque et nos, lotis ejus exemplo pedibus, eundem sermonem legimus vel audimus, hoc significat quod non nisi lotis et mundis gratia sancti Spiritus ostenditur. Unde et in Apocalypsi, cum Joanni dixisset angelus: « Non intrabit in eam aliquid coinquinatum, et faciens iniquitatem et mendacium (*Apoc. xxi*), » protinus adjungitur: « Et ostendit mihi fluvium aquæ vivæ tanquam crystallum, procedentem de sede Dei et Agni (*ibid.*). » De hoc fluvio et in Ezechiele legimus: « Vidi aquam egredientem de templo a latere dextro, et omnes, ad quos pervenit aqua ista, salvi facti sunt (*Ezech. xlvii*). » Non enim omnes, ad quoscunque pervenit visibilis baptismi fons, salvi fiunt, alioquin Simonem Magum, visibiles baptismi aquas ingredientem, safus non refugisset (*Act. viii*). Sed de hoc vitæ fonte pacisque fluvio dictum est, penes quem est omne arbitrium salutis quem Dominus supradicto modo purificatis hoc subsequenti sermone se daturum repromittit.

CAPUT XXII.

De mandato pauperum.

Mandatum quod agitur inter pauperes, non omnino ejusdem rationis est. Illud enim Christi, hoc Ecclesiæ est. Illud diei præsentis, hoc præteriti spectat historiam Sabbati. Sabbato namque, quando venit Dominus *Jesus Bethaniam, ubi fuerat Lazarus mortuus, quem suscitavit, Maria accepit libram unguenti nardi pistici pretiosi, et unxit pedes Jesu, et extersit capillis suis pedes ejus, et domus impleta est ex odore unguenti (Joan. xii).* Mulierem illam imitatur Ecclesia, pedes Domini ungens, id est pauperes eleemosynis refovens, qui licet infima, tamen ejus membra sunt, et sicut pedes, ita magni corporis ejus, extremæ reputantur partes. Hos pedes capillis suis tersit, id est superfluis rerum suarum refecit, sicut Apostolus ait: « Vestra abundantia illorum inopiam suppleat (*II Cor. viii*). » Hoc ergo mandatum Ecclesiæ obsequium est, ideoque cuncta congregatio pedes lavat pauperum, in illo autem soli, ut dictum est, prælati vice Christi deserviunt. In quo pulchre Dominum suum Ecclesia prævenit, ut antequam Christus discipulorum pedes lavet, ipsi discipuli pedes Christi, id est, pauperum et lavent et eleemosynæ unguento ungant, et domus in qua

Christus præsens futurus est, hora, qua pedes nostros ipse per praelatos nostros labavit, præparetur, impleta hujus odore unguenti. Hæc ita esse, ex eo quoque perspicuum est quod cantamus in diebus illis: *Mulier ergo Maria unxit pedes Jesu, et extersit capillis, et domus impleta ex odore unguenti.* Causæ hujus respectu rationabilis mos institutus ab iis apud quos regionis studium ferventius est, hoc modo tenetur. Primum pauperes intra claustrales officinas introducuntur, et antequam fratres debitum illis in lavandis pedibus charitatis exhibeant obsequium, discumbunt ad convivium, sufficientibusque ferculis reficiuntur. Nimirum tunc in illis Christus suscipitur in Bethaniam, id est domum obedientiæ, fidesque non vana gratulatur ibi se illi cœnam fecisse (*Matth. x, xxv*). Tunc cuncta congregatio consurgens tanquam mulier illa evangelica, Maria quippe illa typum Ecclesiæ gesserat; consurgens, inquam, de mensa, ad quam confidens et modice gustans, jejuniū fregerat propter tantum hospitem (qui procul dubio in pauperibus suscipitur) convenit ante pauperes, ferens libram unguenti, id est intentionem elemosynæ, suaviter coram Christo redolentis, et procumbens coram illis, sic per omnia tanquam Christo deservivit.

CAPUT XXIII.

Quod per horas trium dierum Ecclesia suum ordinem non servat.

Consummatis missarum solemnibus, quæ ob causas supradictas festive celebrata, mediis tristitiæ nebulis, ut jam dictum est, quasi sol interfulserunt, statim profundiora ejusdem tristitiæ sequuntur et augescunt silentia. Non enim Ecclesia suum ordinem servat, quem a vigiliis nocturnis ejusdem diei mutare atque imminuere jam cœperat. A nocturnis ergo vigiliis incipientibus, tantæ mutationis seu diminutionis causas breviter exsequi cupimus.

CAPUT XXIV.

De inusitatâ trium noctium vigiliis.

Primo dicendum est, harum trium noctium vigiliis, quas et inusitato ordine decantamus, et in tenebris consummamus, exsequias esse triduanæ mortis Domini, et ideo mortis ejusdem luctui quintæ feriæ vigiliis attributas, quia vesperam Sabbati, noctemque ipsam, quæ lucescit in prima Sabbati (*Matth. xxviii*), non decuit exsequiarum planctui deputari, cujus medio resurgens Dominus, totam noctem ipsam cum præcedente vespera victoriæ suæ gaudiis illustravit. Extunc namque cœptum est, ut in omni solemnitate diem præcedat nox, semperque vespera futuræ diei claritate præfulgeat. Ut ergo triduanæ mortis Domini triduo peragamus exsequias, noctem feriæ quintæ ascivimus simul, quia miserimi Judæ infami commercio jam venditus fuerat Dominus. Itaque quod canonici nunquam in privatis diebus, monachi vero neque privatis neque solemnibus unquam facere consueverunt, uterque ordo vigiliis cum novem expendit lectionibus, tali

A ordine talique schemate, ut parum aut nihil ab officio defunctorum distare videatur.

67 CAPUT XXV.

Cur initia finesque omittimus.

Non solum autem, sed et cunctæ diei sic transiguntur horæ, ut neque initium neque finem habeant consueto more. Et recte; nam Dominus noster, qui initium et finis est sicut ipse ait: « Ego principium qui et loquor vobis (*Joan. viii*). » Et alibi: « Ego sum α et ω , initium et finis (*Apoc. i*). » Ipse, inquam, qui est caput nostrum principiumque Jesus Christus, per hos dies abkatus est nobis, traditus in manus impiorum, et inter iniquos projectus. Itaque recte jucunditatis nostræ laudibus, id est regularibus horis capita præcidimus, finesque earum sub silentio abscondimus, et inter psallendum, *Gloria Patri* omnino subtrahimus.

CAPUT XXVI.

Cur candelæ extinguuntur.

Quod candelæ extinguuntur, illud significat quod, crucifixo Domino, « tenebræ factæ sunt super terram, ab hora sexta usque in horam nonam (*Matth. xxvii*), » imo idipsum significat extinctio candelarum, quod tenebræ illæ significaverunt, scilicet excæcationem Judaicæ gentis, quæ prius occisis prophetis et lapidatis eis, qui ad se missi fuerant, tandem occiso ipso Domino prophetarum (*Matth. xxi*), merito in tenebris perfidiæ projectæ et a lumine vultus derelicta est. Numerosa quippe luminaria, quæ surgentes ad vigiliis ardentia reperimus, universos significant sanctos, qui prophetico sermone lucentes, solemque justitiæ nasciturum et passurum, tanquam stellæ præviæ nuntiantes, lumen divinæ scientiæ populo illi diversis temporibus infundere missi sunt. At illi, vitam eorum extinguentes corporalem, cæcitatem sibimet intulere spiritualem, tandemque audire meruerunt, « ut veniat super eos omnis sanguis justus, qui effusus est super terram a sanguine Abel justi (*ibid.*), » etc. Igitur candelæ in eo quod singulæ post singulos extinguuntur psalmos, prophetas significant, qui singuli expleto prophetiæ suæ ministerio, ab illis occisi sunt. Illa quoque quæ ultima non major cæteris extinguuntur, ipsum Dominum significat, qui reputatus quasi unus ex prophetis, tandem occisus est; post quem nullus apud illos propheta surrexit, et hic extinctus profundas illis erroris et perfidiæ tenebras reliquit.

CAPUT XXVII.

Quid tropi significant.

Plerisque moris est, ut extinctis luminaribus, in ipsis tenebris lugubres tropi, præcinentibus cantoribus et choro respondente, flebili modulatione decantentur, incipientibus a *Kyrie eleison*. Significant autem lamenta sanctarum mulierum, quæ, ut in Evangelio legimus, lamentabantur Dominum, « sedentes contra sepulcrum (*Matth. xxvii*). »

CAPUT XXVIII.

De novo igne.

A misso igne, qui ad matutinos, ut dictum est,

extinguitur, ad lapidem per eosdem tres dies confu-
gimus, ut vel lapidem percutientes, ex abstrusis ejus
venis ignem occultum eliciamus, vel liquidum cry-
stalli lapidem sereno cœlo soli objicientes, radium
ejus trajectum, per ejusdem crystalli orbiculum spe-
ctabili miraculo in subjectam suscipiamus escam.
Nimirum per hoc nobis pulchre depingimus, quod
Deus, qui « dixit de tenebris lucem splendere, illu-
cescat in cordibus nostris ad illuminationem clari-
tatis suæ (II Cor. iv) » per mortem Christi, quem
sicut in matutinis præfiguratum est, Judæi sibimet
extinxerunt, et tenebræ factæ sunt. Lapis enim,
cum de illo ignem sic excipimus, Christum significat,
quem « lapidem reprobaverunt ædificantes, qui fa-
ctus est in caput anguli (Psal. cxvii). » Unde et in
benedictione ejusdem ignis oratio talis est : *Deus, B*

*qui per Filium tuum, angularem scilicet lapidem, cha-
ritatis ignem tuis fidelibus contulisti, productum e si-
lice, nostris profuturum usibus, novum hunc ignem
sanctifica, etc.* Prudentius quoque in hymno suo,
qui cantatur in Sabbato sancto (18), cum dixisset :

..... Lumina nos tamen

Monstras saxigeno semine quærerere,

ut ostenderet fieri hoc ad commemorandum illud,
quod de lapide Christo procedit nobis ignis sancti
Spiritus protinus adjunxit (19),

Ne nesciret homo spem sibi luminis

In Christi solido corpore conditam,

Qui dici stabilem se voluit petram

Nostris igniculis unde genus venit.

Lapis ergo, quem percutientes ignem elicimus, Chri-
stum significat, qui percussus verberis crucis, Spiritum
sanctum nobis effudit. Quod si crystalli lapidem
soli objicimus, escamque subjicimus, ut mediante
crystallo carbonem extincti reviviscant aspectu
phœbeæ lampadis, illud nobis gratissime commemo-
rari debet, quod « Mediator Dei et hominum homo
Christus Jesus (I Tim. ii), » inter Deum extinctos-
que homines medius interveniens, nostræque infir-
mitati usque ad mortem appropinquans, longe a
nobis secretum ignem, id est sancti Spiritus altissi-
mam divinitatem infundit, ignem utique Spiritus
sancti, quem sicut testatur ipse, venit mittere in
terram, et voluit vehementer accendi (Luc. xii).
Non enim vana religio est, solemnibus processione ad
novi ignis benedictionem exire. « Eamus, inquit D
Apostolus, ad eum extra castra, improperium ejus
portantes (Hebr. xiii). » Procedentes namque ad
illum ignem, meminisse debemus exeundum no-
bis esse ad eum, quem Judæi extra castra civi-
tatemque suam projecerunt, ut per ignem sancti
Spiritus vitam æternam habeamus, credentes in eum,
quem illi a præsentis vita extinxerunt. Deinceps
imminente vespera, majora tristitiæ sequuntur in-
crementa. Altaria spoliuntur, vino et aqua lavantur,
campanæ conticescunt, omnes, præter vigiliis no-

(18) Prudent. Cathemerinon v, 7, 8; Patrol. tom. LIX, edit. Migne.

(19) Ibid., 9-12.

eternas, regulares horas absorbet triste silentium.
Usum novimus, mysteria requiramus.

CAPUT XXIX.

Cur campanæ non sonant.

Signa Ecclesiæ, quæ campanas dicimus, sanctos
Christi præcones significare suo loco jam dictum est,
qui charitatis igne excocti, et divina instructione
formati, in protectione Dei cœli, tanquam in turri
fortitudinis commanentes (Psal. lx), imo suspensa
mente pendentes quadam fraternæ dilectionis chorda
commoventur, totaque die et tota nocte commoven-
tur, ut non taceant prædicare nomen Domini, dicen-
tes : « Qui reminiscimini Domini ne taceatis et ne
detis silentium ei (Isa. lxii). » Notum est autem pri-
mos hujusmodi præcones, scilicet sanctos apostolos,
non solum conticuisse, sed et relicto eo omnes fugisse
(Matth. xxvi). Petrus quoque cæterorum princeps,
cujus ab ore primum veritatis præconium « in om-
nem terram exivit (Psal. xviii), » 68 dicentis : « Tu
es Christus Filius Dei vivi (Matth. xvi), » vocem il-
lam clarissimam repressit, conticuit, Christum reli-
quit, fugit et negavit (Matth. xxvi). Igitur ea hora
qua Dominus traditus est, recte signis Ecclesiæ si-
lentium indicimus, Christumque solum torcular
calcantem, solum in ligno crucis, extenso corpore
tympanizantem, testimonium veritati humili ac so-
litaria voce perhibentem, ligneo malleolo in tabula
suspenso et personante, populumque ad Ecclesiam
invitante significamus.

CAPUT XXX.

Cur altaria nudentur.

Cur altare nudetur scire volentibus facile liquet,
si prius animadverterint, quid ipsum altare signifi-
cet. Significat autem Christum, quia sic illud in
templo, quomodo Christus toti corpori Ecclesiæ di-
gnitate et honore præeminet. Quod si et auctoritas
desideratur, occurrit illa Domini dicentis per Mo-
sen : « Altare de terra facietis mihi (Exod. xx). » Quod
beatus Gregorius sic exponit : « Altare de terra fa-
cere, est in incarnatione Mediatoris sperare. Tunc
quippe a Deo nostrum munus accipitur, quando in
hoc altari nostra humilitas, id est super Dominicæ
incarnationis fidem posuerit, quidquid operatur. In
altari ergo de terra oblatum munus ponimus, si
actus nostros Dominicæ incarnationis fide solidamus
(20). » Cum itaque nudum altare conspiciamus, di-
gnum illud memoria quod magnifice propheta, fle-
biliterque deplorat; nostris intimis personare auribus,
nostris internis præsentialiter debet apparere con-
spectibus : « Ecce vidimus eum, et non est species
ei neque decor, et nos consideravimus eum despe-
ctum et novissimum virorum, virum dolorum, et
scientem infirmitatem. Vere languores nostros ipse
tulit, et peccata nostra ipse portavit (Isa. Liii). » Hæc
de passione ejus dicta esse perspicuum est. Ille enim
« speciosus forma præ filiis hominum (Psal. xlv), »

(20) S. Greg. Moral. lib. iii, c. 26, n. 51, in Joh. ii; Patrol. tom. LXXV, edit. Migne.

qui semetipsum exinanivit, formam servi accipiens (Philip. II), » maxime in passione sua visus est non habens speciem, neque decorem, et quasi absconditus vultus ejus. Nam antea decorus incedebat, et magnificabatur ab omnibus, quia sicut laudatur in Canticis: « Venter ejus eburneus, distinctus erat sapphiris (Cant. v), » id est naturæ infirmitas interdum celestibus in illo resplendebat miraculis. Ac nunc quia « Dominus posuit in eo iniquitates omnium nostrum, ascendit sicut virgultum coram eo et sicut radix de terra sitiens (Isa. LIII). » Illa facies ejus et oculi, ex quibus, ut ait Hieronymus igneam quiddam et sidereum radiabat, verbi gratia quando vendentes et ementes ejecit de templo (Matth. XXI), quod infinitus facere non possit exercitus, illa, inquam, facies nunc despiciebatur, alapis cædebatur, velabatur, conspuebatur. Vellebantur genæ ejus, quæ sicut areolæ aromatum gratum prope accedentibus spirant odorem, ita contuentibus benignitatem ejus exprimebant et mansuetudinem. Manus ejus, quæ ita faciles erant ad operanda miracula divini beneficii, ut merito dictæ fuerint « tornatiles, aureæ, plenæ hyacinthis (Cant. v), » vinculis astrictæ sunt, clavis confixæ sunt. Propter talia dictum est: « Et aspectus in eo non est, et non est ei specie neque decor (Isa. LIII). » Insuper hoc ad denudati altaris causam pertinet, quod idem Dominus vestimentis suis spoliatus est. « Milites namque cum crucifixissent eum, diviserunt sibi vestimenta ejus, et fecerunt quatuor partes, unicuique militi partem (Joan. XIX). » Et de tunica dixerunt: « Non scindamus eam, sed sortiamur de illa, cujus sit (ibid.). » Tale vinum bibit noster Noe (Genes. II), quod interpretatur requies, scilicet Dominus Jesus, in quo requiem invenimus animabus nostris, tale (Matth. XI), inquam, vinum bibit ex vinea sua, quam plantavit, scilicet ex gente Judaica, quam de Ægypto transtulit (Psal. LXXIX), quia cunctis amaritudinibus inebriatus, soporatus est somno mortis, et in cunctis a divinitatis suæ gloria nudatus ad tempus apparuit. Cum ergo altare Christum significet, recte ob commemorationem horum, vestitu et ornatu suo spoliatum est.

CAPUT XXXI.

Cur vino et aqua laventur.

Causa vero, cur laventur altaria, non minus his quæ dicta sunt, scientem delectat. Videlicet idcirco illa lavari institutum est, quia Dominus noster, quem altare significat, ut dictum est, de latere suo lancea militis perforato sanguinem et aquam effudit (Joan. XIX). Ideo lavantur vino et aqua. Vinum enim pro sanguine, in sacramento quoque sacrificii, ipso Domino auctore, ascitum est. Sanguinem, inquam, et aquam effudit de latere suo summus nostræ opifex salutis, quæ prima sunt ejusdem elementa salutis. Sanguine redimimur, aqua abluimur. Hæc enim aqua, prima sui fuit origo baptismi, quo baptizantur nos, quem a nullo accepit, sed ipse primus ejus auctor exstitit. Hoc ideo dicimus, ne putemus illum a Joanne suum accepisse baptismum, quod Romana

auctoritas non concedit, Græcorum contradicens traditioni, ut die Epiphaniæ baptismum celebremus, sicut in nocte paschali, quod et supra dictum est, ubi de die Epiphaniæ mentio facta est. Sed de origine baptismi opportunius dicemus, cum de morte Domini in sequenti Parasceve, vel Sabbati sancti officio, tractatus vel ordo causarum poposcerit. Sciendum autem quod rectius faciunt hi quos et nos imitamur, et ordini evangelico magis eorum propinquat consuetudo, qui hodie quidem, id est feria quinta, altaria nudant, sed ipsa die Parasceve lavant. Nam hac feria quinta cœpit quidem Dominus ad vesperam agonizari, sed feria sexta sanguinem et aquam de latere suo lanceatus effudit. Idcirco et cum cantu ad passionem pertinente, vel cum psalmodia pœnitentia lavare consuevimus. Hispidi quoque ramusculi, cum quibus lavantur, flagella significant, quæ pectus illud sacratum Deique capax atrociter secuerunt. Non enim divinitas inhabitans, passibilitatem carnis excluserat, sed veros dolores verasque virgarum vibices in illo nostra caro pertulit.

CAPUT XXXII.

Cur horas sub silentio cantamus.

Quod non solum campanarum clangor silescit, sed regularium quoque concentuum horarum noster omnino chorus abscondit, illud significat quod apostoli Christi non solum prædicare cessaverunt, ut soliti fuerant circumire « per castella evangelizantes et curantes ubique (Luc. IX), » sed et nocte hac, postquam hymno dicto exierunt cum illo in montem Olivarum, diffugientes et oppressi tristitia, cuncti a laude communi conticuerunt. Idcirco autem a completorio profundum hoc incipitur silentium, quia circa hanc horam, cum dixisset discipulis: « Ecce appropinquavit, qui me tradet (Matth. XXVI), » ipsi graves esse cœperunt et præ tristitia dormitabant, tandemque ubi turba, et qui vocabatur Judas, venit, cum tenerent eum, « relicto eo, omnes fugerunt (ibid.). » Nec quisquam ex illis ad eum propius jam accessit, nisi discipulus ille, qui, ut Joannes ait, « notus erat 69 pontifici, quique dixit ostiarie et introduxit Petrum (Joan. XVIII), » quem Hieronymus ipsum fuisse Joannem asserit.

CAPUT XXXIII.

Cur matutinas sicut horas sub silentio non dicamus.

Quæri hic potest, cur cum diurnas horas triste silentium operiat, nocturnas vigiliis vel laudes inlecta melodia depromat? Ad quod dicendum, tempus aliud per diem, aliud significari per noctem. Nam diurnis horis præsentiam significamus Dominicæ passionis, nocturnis autem vigiliis tempora priora, per quæ futuram eandem passionem prophetæ prænuntiaverunt. Qui quia non tacentes interfecti sunt, idcirco nobis voces illorum proferentibus candelæ, ut supra dictum est, extinguuntur, quarum ultima, quæ extinguitur ad canticum Evangelij, ipsum Dominum, qui evangelizans occisus est, significat.

LIBER SEXTUS.

CAPUT PRIMUM.

De Parasceve.

Dies sextus ab illo quo Dominus noster civitatem Jerusalem cum gloria (*Matth. xxi*), quam mox invidia sequeretur, ingressus est, illud evidentius confirmat, quod superius commendatum est, scilicet hanc hebdomadam humanæ restorationis respondere, mysteriorum ordine, primæ illi hebdomadæ mundanæ creationis. Nam hominem, quem in illius sexta feria Creator mirabiliter condidit, in hujus nihilominus sexta feria idem ipse Salvator mirabiliter redemit. Dies hic Parasceve vocatur; parasceve autem *præparatio* interpretatur. Quo nomine Judæi, qui inter Græcos conversabantur, sextam Sabbati, quæ nunc a nobis sexta feria nuncupatur, appellabant, quod eo videlicet die quæ in Sabbatum forent necessaria præpararent, juxta quod de manna quondam erat præceptum: « Sexta autem die colligetis thyllum (*Exod. xvi*), » etc. Qui vero inter Romanos vitam ducebant Judæi, usitatus eam Latine cœnam puram cognominabant. Quia vero sexta die homo factus, et tota mundi est creatura perfecta, septima autem Conditor ab opere suo requievit, unde et hanc Sabbatum, id est requiem vocari præcepit; recte Dominus eadem die sexta crucifixus humanæ restorationis implevit arcanum. Unde, cum accepisset acetum, dixit: *Consummatum est* (*Joan. xix*), id est sexta die, quod pro mundi refectione suscepit, totum est opus perfectum.

CAPUT II.

Cur hac die missa non cantetur.

De hac die primum illud quæritur, cur officium non habeat, imo (quod maxime mirum videtur) cur a missarum solemnibus vacet, cum passio Dominica, quæ hac die celebrata est, sacrificii principium, nostræque salutis summa sit. Videtur namque jure tanta res solemnibus summe celebranda esse gaudiis. Si enim martyris uniuscujuslibet annua dies, qua per passionem mortis ad immortalitatis gloriam transmigravit, festivis honoratur gaudiis, et merito, quia « pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus (*Psal. cxv*), » cur dies hæc solemnium gaudiorum orbata est instrumentis, qua martyrum et sanctorum omnium Rex sanctis omnibus antiquis et novis per mortem suam paradisum aperuit et latroni quoque, cui dixit: *Hodie mecum eris in paradiso* (*Luc. xxiii*), hoc die solutum est admirabile prælium, cujus pondere, ut cantamus, captivitas mundi redempta est, inferni claustra confracta sunt, et cœlestis nobis aperta est janua regni. Quæritur

A ergo, cur adeo publicis gaudiis exempta sit, ut nec missarum lætitiæ ordinis ecclesiastici auctoritas illi ascripserit. Unde consulto gratiæ cœlestis oraculo, breviter aliquid super hoc capitulo dicendum est. « Gloriarum quidem ut Apostolus ait, nos oportet in cruce Domini nostri Jesu Christi (*Gal. vi*), » et in gratia tanti pretii, quod pro nostra redemptione datum est, fideliter cunctis posthabitis exultare gaudiis. Sed sunt aliqua quæ gloriam hanc et exultationem nostram nimium nimiumque obnubilant. Primum nostræ conscientia causæ, propter quam imperiosa sanctæ Trinitatis charitas, hominem tantæ reverentiæ, tantæque dignitatis, qui cum Deo verbo una persona est, hominem invocantem, et morti nihil debentem, morti addixit, sicut Apostolus ait: « Proprio filio suo non pepercit Deus, sed pro nobis omnibus tradidit illum (*Rom. viii*). » Non enim ita gaudere debemus de gratia tradentis, vel de charitate morientis, ut non etiam doleamus, quod tanto Domino tormentorum, et mortis causa fuimus. Siquidem non gaudere, ingratitude; non dolere autem, crudelitate est. Non ita simus incauti laudatores providentiæ vel præscientiæ Dei, ut præscientiam ejus et ordinationem idem esse arbitremur. Non enim hæc, id est præscientia et ordinatio Dei, æqualia sunt, aut converti possunt, quia præscivit Deus quidem omnia, quæ ordinavit, sed non præordinavit vel prædestinavit, ut fierent omnia, quæ præscivit. Nam de **70** homine, cum faceret eum, duo præscivit: scilicet et quomodo per fraudem diaboli decipiendus esset, et quomodo per omnipotentiam suam deceptum et perditum restaurare posset. Hæc, inquam, duo præscivit, sed eorum alterum, id est lapsum hominis, fieri permisit, ad cumulum diabolo debitæ damnationis; alterum autem, id est restorationem ejus, præordinavit, ut, sicut ait Apostolus ad Ephesios, innotesceret « principatibus et potestatibus in cœlestibus per Ecclesiam multiformis sapientia Dei (*Ephes. iii*). » Unde et Hieronymus in commentario ejusdem Epistolæ (21): « Si, inquit, principatibus et potestatibus in cœlestibus, quas sanctas ministrasque Dei accipere debemus, ignota fuit multiplex sapientia Dei, quæ nunc eis per Ecclesiam revelata est, quanto magis patriarchis et prophetis ignota fuit, quos supra non ignorasse mysteria Christi, sed ita ut Apostolus [apostolos] nescisse, monstravimus. Multiplex quippe sapientia Dei per Ecclesiam ejus, nunc et principatibus et potestatibus revelata est, quam olim Deus futuram in sua mente decreverat, et nunc esse perfectam ex eo quod videmus, agnoscimus. Crucis itaque Christi non solum nobis, sed et angelis

(21) S. Hieron. Comment. in Epist. ad Ephes., lib. II, cap. 3, vers. 10, Patrol., tom. XXVI, edit. Migne.

eunctisque in cœlo virtutibus profuit, et aperuit sacramentum, quod ante nesciebant. Denique ad cœlum cum corpore revertentem mirantur et dicunt : « Quis est iste, qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra? Iste formosus in stola sua (*Isa. LXIII*). » Et in alio loco : « Quis est iste rex gloriæ? Dominus virtutum, ipse est rex gloriæ (*Psal. XXIII*). » Non ergo putemus divinæ ordinationis utrumque fuisse, et hominis lapsum, et ejusdem restitutionem, sed præscitum quidem lapsum fieri permisisse Deum, ad diaboli damnationem, restaurationem autem præordinasse, ad multiformis sapientiæ suæ ostensionem. « Et non sicut blasphemamur, inquit Apostolus, et sicut aiunt quidam nos dicere : Faciamus mala, ut veniant bona, quorum damnatio juxta est (*Rom. III*), » Dixerat enim : « Ubi abundavit peccatum, superabundavit gratia (*Rom. V*). » Quod quidam juste damnandi sic pervertebant, ut illum dixisse assèrerent quod oporteat nos facere mala, ut veniant bona. Quorsum hæc? Videlicet ut advertamus, quia multo magis Deus, cum faceret hominem, nec voluit, nec ullo modo dixit : Fiant mala, ut veniant bona; sed eo nolente, eo prohibente, mortemque comminante, diabolo consentiens homo malum fecit (*Gen. III*); Deo autem disponente, bonum venit. Et « ubi abundavit peccatum, » in tantum « superabundavit gratia, » ut quia satisfactionem pro culpa nullus debebat, nisi homo, nullusque solvere poterat nisi Deus miseratus Deus homo fieret, qui cum pro se nihil morti deberet, moriendo pro nobis debitum nostrum solveret. Igitur nostræ, ut supra dictum est, conscientia culpæ gaudium nostrum reverberat, ut non exultemus hac die, sed ambulemus demisso capite, quia vulnera illa nostra fecerunt crimina, quia contumaces servi commisimus, quod vapulat ille omnium Dominus, quia quæ ille exsolvit, nos rapuimus (*Psal. LXXVII*). Deinde evangelicæ quoque auctoritatis est, et ex Domini dictis accepimus, ut hac die gaudere Judæis relinquamus, et nos contristemur. Nam cum dixisset : « Modicum et jam non videbitis me, et iterum modicum et videbitis me (*Joan. XVI*), » secutus adjunxit : « Amen, amen dico vobis, quia plorabitis et flebitis vos, mundus autem gaudebit : vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium (*ibid.*). » Adhuc D autem huic tantæ rei tristitiam convenire probabili exemplo confirmat, dicens : « Mulier cum parit, tristitiam habet, quia venit hora ejus; cum autem pepererit puerum, jam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum (*ibid.*) » Mulieri quippe Ecclesiam suam assimilat, quæ quia Christum diligit, quem ex Deo Patre genitum, in nostram naturam suscepit, recte hac die moriente illo per mortem, quasi per partum in vitam æternam et in immortalitatis gloriam exeunte, tristitiam habet, et clamat « ut in utero habens, et clamat parturiens (*Apoc. XII*), » et quia postquam resurrexit, æterno suo regno natus, « gavisus sunt discipuli viso Domino (*Joan. XX*), » sicut ipse dixit

A rat : « Iterum autem videbo vos, et gaudebit cor vestrum, et gaudium vestrum nemo tollet a vobis (*Joan. XVI*), » perpulchre perfecta est, quæ præmissa fuerat, mulieris similitudo, quæ postquam pepererit, « jam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum. »

CAPUT III.

Quod celebritas nostræ redemptionis a feria sexta ad Dominicam transferatur.

Differendum est igitur gaudium tantæ salutis, tantæ tamque necessariæ redemptionis, tanti pretii, cujus pondere captivitas mundi redempta est, inferni claustra confracta sunt, januæ cœlorum apertæ sunt, latro pœnitentium exemplum, cum Domino paradysum ingressus est (*Luc. XXIII*). Differendum, inquam, usque in diem tertium, quo tantus ille victor surrexit quo nobis victoriam suam annuntiavit; quo nobis in semetipso, quid de nobis speremus, ostendit, et tunc pro redemptione animarum, quæ hac die patrata est, et pro resurrectione corporum, quæ illa luce condita est, pro hoc, inquam, duplici munere inenarrabilis, inestimabilis, infinitæ solemnitatis, dignitatis toto corde, toto ore totisque viribus concelebranda est. Hac interim die tristitia regnet, hac, inquam, die tristitia denominata, id est tristi die contristemur ad pœnitentiam, feria Dominicæ passionis nostram pertranseat animam, clavi manuum ac pedum ejus carnem nostram configant, crux ejus nostram suspendat concupiscentiam. Compatiamur, ut conregnemus (*Rom. VIII*). Hodie non sacrificemus, dum nobis hostia tollitur de manibus. Non sacrificent amici, dum trucidant inimici. « Dominus, inquit Moyses, pugnabit pro vobis et vos tacebitis (*Exod. XIV*). » Quandiu ergo torcular calcatur solus, et indumentum ejus sanguine conspergitur (*Isa. LXIII*), quandiu ligatus deridetur, velata facie colaphizatur, et alapatus, consputus, quandiu illuditur veste alba indutus, itemque arundinem accipiens in dextera, vestemque purpuream, et spineam coronam, clavorumque fixuram, quibus in cruce pendens, legis factus est maledictum, bibitque aceti poculum, quandiu tot opprobriis exsaturatur (*Matth. XXVI; Luc. XXIII; Joan. XIX; Deut. XXI*), tandiu nos, id est a mane usque ad horam nonam, jube ac profundum teneamus silentium, mœrori amicum, et interiorem penetrantes meditationis solitudinem, solventesque cum Moyse calceamenta de pedibus nostris, audiamus illum tanquam de medio rubi dicentem : « Videns vidi afflictionem populi mei, qui est in Ægypto, et genitum ejus audivi, et descendi liberare eum (*Exod. III*). » Nunc enim quasi in rubo spinis inhæret, clavis confixus, spinisque coronatus, crucisque arbustum guttis sanguinis quasi rubentibus pullulat moris, ut, sicut ait quidam :

*Tristes purgantur sanguine culpæ,
Quem contorta rubus densis cruciatibus edit.*

71 CAPUT IV.

Cur hora nona convenimus adorare crucem.

Hora autem fere nona (*Matth. xxvii; Marc. xvii; Luc. xxiii*), quando mox traditurus spiritum clamavit voce magna, dicens: « Pater, in manus tuas commendo spiritum meum (*Luc. xxiii*): » vidensque quod factum fuerat, et quod sic clamans emisisset spiritum, centurio, nostræ fidei præceptor, clamavit et ipse dicens: « Vere Filius Dei erat iste (*Matth. xxvii; Marc. xxiii*), » jussitque Pilatus ad petitionem Joseph reddi corpus, venitque Nicodemus ferens myrrhæ et aloes quasi libras centum, et acceperunt corpus Jesu, et involverunt linteis cum aromatibus (*Matth. xxvii; Marc. xvii; Luc. xxiii; Joan. xix*); tunc, inquam, licuit his et aliis discipulis appropinquare, et querelas tanto funeri depromere, paulatim dilapsis persecutoribus: vel quia diutino Dominicæ mortis satiati spectaculo disceserant; vel quia viso terræmotu, quo velum templi scissum est, et petreæ scissæ sunt, et monumenta aperta sunt, territi diffugerant (*Matth. xxvii*). Circa nonam igitur horam conveniamus et nos, et supremo funeri, non tam missale officium, quam funebrem exhibeamus planctum, quem et hoc ordine peragimus.

CAPUT V.

De officio vel ordine adorandæ crucis.

Narrantam sacræ passionis historiam illa duo præeunt animalia, de quibus et cantamus: In medio duorum animalium innotesceris; scilicet lex et prophetæ, quæ illi concorditer attestantur, juxta quod **C** Moses et Elias apparuerunt in monte, quando transfiguratus est, cum eo loquentes (*Matth. xvii*). Nam prima lectio Osee prophetæ est: *In tribulatione sua mane consurgent ad me: Venite et revertamur ad Dominum, quia cepit et sanabit nos, percutiet et curabit nos, vivificabit nos post duos dies, in die tertia suscitabit nos (Osee vi)*. Secunda de Exodo est: *Dixit Moses filiis Israel: Mensis iste principium vobis mensium primus erit in mensibus anni. Decima die mensis hujus, tollat unusquisque agnum per domos et familias vestras, et immolabitis eum decimo quarto die mensis hujus ad vesperam (Exod. xii)*, etc. Prima sane, resurrectionis præconium est; secunda passionis, et eidem passioni, quæ hac die legenda est **D** secundum Joannem, proprie congruit, maxime pro eo quod idem evangelista sumpsit hoc ex illa testimonium: « Os non comminuetis ex eo (*Joan. xix*). » Singulas lectiones singuli sequuntur tractus, quem tantum proprium esse lugentium, longe supra in Septuagesima dictum est. Primus nos ad tremorem excitare molitur, dicente Habacuc: *Domine, audivi auditum tuum et timui (Habac. iii)*. Sic enim Habacuc hic ex eo quod incertamen et luctamen, ut ita dicam, amplexu cum Deo congregatur, amplexantis, id est luctantis sortitus est nomen; « nullus enim, ut ait Hieronymus, tam audaci voce ausus est Deum ad disputationem justitiæ provocare, et dicere ei, cur in rebus humanis tanta versatur iniquitas? Usquequo,

A *Domine, clamabo et non exaudies? (Habac. i)*, etc. Si, inquam, hic Dei colluctator fortis et rigidus stans super custodiam suam et figens gradum super munitionem, dum Christum in cruce contemplatur, et videt cornua in manibus ejus, et ibi absconditam fortitudinem ejus *timui*, ait, *et expavi*, quid nos longe impares, longeque minorem in die judicii fiduciam habentes, quando videbimus manifestam in nubibus cœli fortitudinem illam, quam hic timet absconditam in cornibus crucis, quæ erant in manibus ejus? Quid facient tabulæ, si tremunt columnæ? Recte ergo, ut nostrum tractus hic magis ac magis excitet timorem, in plerisque ecclesiis religione imitandis ita cantatur, ut post singulos versus semper prius vicissim nunc a principio, nunc a medio reputatur. Sequens tractus: *Eripe me, Domine, ab homine malo (Psal. cxxxix)*, secundum titulum ejusdem psalmi, qui est: *In finem psalmus David*, vox est ejusdem manu fortis propugnatoris nostri, pro nostra salute in passione sua decertantis, et hæc illi oratio hac de causa attribuitur, ut nos quoque simili exemplo in periculo existentes, orationis devotione a Domino liberari mereamur

CAPUT VI.

Cur hac die legitur passio secundum Joannem.

Quamvis et ipse ordo scribendi poposcisse videatur, ut hac die post alios evangelistas passio Domini secundum Joannem legeretur, constat enim illum reversum de Pathmos insula, ubi exilio redegatus fuerat, post omnes evangelium suum scripsisse ultimum; tamen et hæc altera major causa est, quia **C** præsens interfuit, et cæteris adesse non audentibus, ipse, quia, sicut de seipso ait, et sicut Hieronymus perhibet, *notus erat pontifici (Joan. xviii)*, fiducialius secutus est, et juxta crucem stetit. Stantibus enim juxta crucem Jesu, Maria matre ejus, et sorore matris ejus, *cum vidisset Jesus matrem suam, et discipulum stantem, quem diligebat, dicit matri suæ: Mulier, ecce filius tuus, deinde dicit discipulo: Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua (Joan. xix)*. Et paulo post de se ait: *Et qui vidit, testimonium perhibuit, et testimonium ejus verum est (ibid)*.

CAPUT VII.

Cur evangelista suum interposuit testimonium.

D Non prætereundum tantæ hujus rei sacramentum, cui sanctus evangelista tam diligenter suum interposuit testimonium, et congrua de Scripturis subjecit exempla. Dixerat enim, quia *milites, qui fregerunt crura latronum, cum venissent ad Jesum, et viderunt eum jam mortuum, non fregerunt crura ejus, sed unus militum lancea latus ejus aperuit, et continuo exivit sanguis et aqua. Facta sunt, inquit, hæc, ut Scriptura impleretur, quæ dicit de eo: Os non comminuetis ex eo. Et item alia Scriptura dicit: Videbunt, in quem transfixerunt (Joan. xix)*. Cur agnus qui immolatus est, noluit ut os comminueretur ex eo? Non enim casu, sed eo nolente et disponente actum est. Siquidem non alia, quam quæ

voluit ac disposuit ipse ab his qui cum voluntate sua vel propria nequitia peremerunt, tormenta perpressus est. Unum de similibus nobis locutus est, hoc scilicet, quod, ut nos mortalis ac passibilis homo natus est. Cætera dissimilia nobis cuncta locutus est, quia quando voluit et quomodo voluit natus est, quando voluit, et quomodo voluit mortuus est. Cur ergo noluit, ut crura sua frangerentur, sicut et illorum sceleratorum, inter quos reputatus est? Videlicet, idcirco, quia ossium fractura nullum usquam bonum sua similitudine commendat.

72 CAPUT VIII.

Quod singula eorum, quæ Dominus passus est, aliquid mystice significant.

Consideremus ea quæ in passione sua pertulit Dominus noster, et inveniemus alia quædam, quæ nos spiritualiter amplius ædificent, per illa significari. Nam non solum quæ gessit, et quæ pati voluit, sic disposuit, ut cum interiora perspexeris, si exteriora hæc attendas, sic utrobique consonam invenies similitudinem, quomodo ex qualitate seu ex proprietate figurarum vel apicum, eandem scriptoris manum diversis in locis recognoscis.

CAPUT IX.

Quid crucis figura significet.

Primum ipsa crucis figura nihilne mysticum significat? Taceo, quod decentissimum esse nullus abnuat, salutem humani generis in ligno crucis constitui, ut unde mors oriebatur, inde vita resurgeret, et qui in ligno vincebat, in ligno quoque vince-

*Neve quis ignoret speciem crucis esse colendam,
Quæ Dominum portavit, ovans ratione potenti
Quatuor inde plagas quadrati colligit orbis.*

Illud non præteream quia salutis, quam operabatur, primas januas, id est fidem, spem et charitatem, quartamque illarum, perseverantiam, in ejusdem crucis, in qua pendebat, figura significabat. Habet enim crux longitudinem, latitudinem, sublime atque profundum, id est acumen, quo fixa terræ inhæret; longitudinem, id est usque ad brachia; latitudinem, in eorundem expansione brachiorum; altitudinem, ab ipsis brachiis sursum versus, quo caput imminet. His autem quatuor supradictæ virtutes signantur: Profundo, fides, quæ occulta voluntatis Dei vocatione, prima in fundo cordis quasi fundamentum in ædificio, ponitur; longitudine, perseverantia; altitudine, spes, quæ nobis in cœlestibus reposita est; latitudine, charitas. Nam de his, inquit Augustinus, Apostolum dixisse intelligo: « Ut possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit longitudo, latitudo, sublimitas et profundum (Ephes. iii). » Salutis ergo primos aditus in supplicii sui figura Salvator noster prædicabat.

CAPUT X.

Quid significet, quod aceti poculum cum gustasset, noluit bibere.

Per hoc autem quod oblatum sibi acetum, felle

(22) Hieron. Comment, in Evang. Matth. lib. iv, cap. 27, Patrol. tom XXXVI, edit. Migne.

amistum, cum gustasset, noluit bibere (Matth. xxvii), reprobationem significat vineæ suæ, scilicet gentis Judaicæ. « Vineam enim Domini Sabaoth, domus Israel est (Isa. v). » At illa, quam ipse exspectaverat, ut faceret uvas, et fecit labruscas (ibid.), tandem illi mortis miscuit amaritudinem, qua gustata modice, id est per triduum, jam de genimine vitis illius bibere non vult (Matth. xxvi). « Resurgens enim a mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur (Rom. vi). »

CAPUT XI.

Cur chlamidem coccineam circumdari sibi permisit.

Sed et quod chlamidem coccineam, cum illudetur, non dedignatus est circumdari sibi (Matth. xxvii), nunquid non congruit illi, quod propter nos in passione sua fungebatur ministerio charitatis? Coccus enim coloris ignei, qui in tabernaculo Domini offerri, et in veste sacerdotali bis tinctus jubetur assumi (Exod. xxvi), geminam significat dilectionem, Dei et proximi, qua fit ut quidquid offerimus, ignitum et quasi bene coloratum coram divinis placeat conspectibus. Ipse autem « propter nimiam charitatem suam qua dilexit nos (Ephes. ii), bibebat calicem passionis, sicut ipse, « ut cognoscat, inquit, mundus, quia ego diligo Patrem (Joan. xiv); » et: « Majorem charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis (Joan. xv). » Igitur huic Regi nostro chlamys coccinea bene congruebat, ut ipso habitu se illum esse ostenderet, qui in lege significabatur per vitulam rufam, cujus corpus pro peccato jubebatur extra castra cremari, et cinis ejus in aqua cum hyssopo super populum aspergi (Num. xix).

CAPUT XII.

Cur arundinem in manu acceperit.

Arundinem quoque sive calamum ab illudentibus accipere non recusavit in manu sua, « quo, ut ait Hieronymus (22), sacrilegium scriberet Judæorum, sive venenata interficeret animalia. » Habebat namque in manu sua virgam, id est, suam in propria potestate animam, ut volens poneret atque iterum sumeret eam. Et sicut Moses coram Pharaone suam projecit virgam, quæ versa est in colubrum, devoravitque versas in colubros virgas magorum, iterumque rediit in virgam (Exod. vii), sic ipse nunc suam quodammodo positurus erat animam, ut descenderet in mortem, quæ per colubrum intravit in mundum (Sap. ii), colubrosque Ægyptiorum, id est, mortes absumeret peccatorum, atque iterum in virgam, id est in potestatem rediit pristinam.

CAPUT XIII.

Cur spineam coronam gestaverit.

Per spineam autem coronam illud visibiliter quoque significat, quod de illo propheta prædixit: « Et peccata nostra ipse portavit (Isa. liii). » Spinae namque peccata designant, quæ animam pungunt et lacerant. Nam et propter peccatum homini datæ sunt, dicente Domino ad Adam: « Cum operatus

fuertis terram, non oabit fructus suos, sed spinas et tribulos germinabit tibi (*Gen. iii.*) : Cætera quoque omnia, quæ passus est, quibus illusus est, mysteria simul et moralia continent documenta. Nam in eo quod facies ejus velatur, ac deinde colaphizatur, velamen illud significat, quod super corda Judæorum expandebatur, ut videre illum non mereantur, quem nunc usque in synagogis suis conviciis colaphizant et exalapanit maledictis. Nobis autem fortissimum in his omnibus præbet humilitatis exemplum. Quis enim non erubescat collum erigere, et pingui armari cervice (*Job. xv.*), cum Deus et Dominus omnium ab illudentibus sit pro nobis colaphizatus? Nam hominis humilitatem imitari superbi dedignaremur, humiliato sub tot conviciis Deo, superbire erubescamus.

73 CAPUT XIV.

Cur sua crura frangi noluerit.

Qui ergo cætera rationabiliter pertulit, non frustra, sed disponente eo frangi sibi crura noluit. Ossa namque quæ ubique in Scripturis mystice pro virtutibus accipiuntur, nihil nobis mysterii prædicarent in eo quod frangerentur. Sed econtra crura ejus in eo quod integra conservata sunt, illud nobis mysticant, quod universæ viæ ejus rectæ et inviolabiles sunt (*Psal. cxviii.*). Crura namque ejus, vias ejus significant, unde et in Canticis dicitur : « Crura ejus columnæ marmoræ, quæ fundatæ sunt super bases aureas (*Cant. v.*), » id est itinera ejus pulchra super divinitatis sapientiam in rectitudine firmata. Quid igitur vitata crurum fractura fieri maluit?

CAPUT XV.

Cur sanguinem et aquam de latere suo fuderit.

« Sed unus militum, inquit evangelista, lancea latus ejus aperuit, et continuo exivit sanguis et aqua (*Joan. xix.*). » Cur igitur hoc fieri maluit? Videlicet, ut illam super nos effunderet aquam cum sanguine suo, quam dum commendaret, dixerat : « Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest videre regnum Dei (*Joan. iii.*). » Siquidem hujus aquæ sacramentum ab hoc miraculo sumpsit exordium. Baptizatus ergo Dominus in passione sua (*Luc. xii.*), talem ad nos salutiferæ mortis participationem jam mortuus emisit. Non est novum hoc aut mirum, quod illum in passione sua dicimus baptizatum, matre filiorum Zebædei postulante ac dicente : « Magister, dic ut sedeant hi duo filii mei, unus ad dexteram tuam, et alius ad sinistram tuam in regno tuo (*Matth. xx.*), » respondens dixit : « Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum, aut baptismo quo ego baptizor, baptizari? (*ibid.*) » Qui cum respondissent : « Possumus, calicem, inquit, meum bibetis, et baptismo, quo ego baptizor, baptizabimini (*ibid.*), » etc. Nomine calicis sive baptismi passionem voluit designare martyrii, qua et ipsum et illos decebat consummari. Unde et alibi de passione sua loquitur : « Baptismo autem habeo baptizari, et quomodo coaretor usque dum perficiatur? (*Luc. xii.*) » Græce autem baptismus, Latine *abluo* dici-

tur. Quas ergo sordes habebat Dominus, ut baptismi passionis ablueretur? Nempe mortalitatem nostram et passibilitatem, propter quam sordidus et contemptibilis apparebat hominibus sicut in Zacharia legimus : « Jesus autem indutus erat sordidis vestibus. Dixit autem angelus his qui stabant coram se : Auferte ab eo vestimenta sordida (*Zach. iii.*). » Jesus, inquit Hieronymus, indutus erat sordidis vestibus, qui cum non fecisset peccatum pro nobis peccatum factus est, et ipse infirmitates nostras tulit (*Isa. l.iii.*; *II Cor. v.*). Et in Apostolo legimus : « Christus nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictum (*Gal. iii.*). » Hic in vicesimo primo psalmo loquitur : « Longe a salute mea verba delictorum meorum. » Et in sexagesimo octavo : « Deus, tu scis insipientiam meam, et delicta mea a te non sunt abscondita. » Quæ universa, inquit, appellantur sordida vestimenta, et auferuntur ab eo, cum in morte sua nostra delet peccata. Cui igitur « videmus Dominum Jesum propter passionem mortis gloria et honore coronatum (*Hebr. ii.*), » et a nostris quæ ipse portaverat, ablutum, recte illum accipimus suo baptismo in morte sua baptizatum atque ut eundem suum ad nos transfunderet baptismatum, sanguinem et aquam de latere suo profudisse jam mortuum. Baptismum autem, quo a Joanne baptizatus est, non ad eandem pertinuisse virtutem, alias jam dictum est.

CAPUT XVI.

Cur ne solus sanguis, nec sola aqua de latere ejus exivit, vel cur aqua sanguini sociata sit.

Idcirco nec solus sanguis, nec sola de latere Salvatoris aqua manavit, quia divinus ordo nostræ salutis utrumque depoposcit. Sanguine namque redimimur, aqua abluimur. Nec ad hoc redempti sumus, ut tales nos ille possideret, quales eramus prius. Unde et Apostolus : « Non enim, inquit, vocavit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem in Christo Jesu (*I Thess. iv.*). » Et in alio loco, cum priora commemorasset peccata : « Et hæc, inquit, fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis (*I Cor. vi.*), » etc. Ut ergo esset unde a peccatis lavaremur, aqua, quæ corporales tantum lavare poterat sordes, sanguini, qui est pretium nostræ redemptionis, sociata est, et ex ejus societate virtutem atque auctoritatem sumpsit, ut ad abluendas invisibiles peccatorum sordes, digna sit sancto cooperari Spiritui. Societate, inquam, vivifici ac pretiosi sanguinis hoc accepit, ut comparetur vera similitudine Rubro mari, per quod salvatus populus transivit, Pharaone submerso cum curribus et equitibus suis (*Exod. xiv.*). Nam fugientes Ægyptum hujus sæculi, mundatos in veram repromissionis terram transmittit, diabolum persequentem penitus absorbet cum præteritis actibus et pompis suis. Igitur, ut supradictum est, longe rationabilius fuit, ut lancea militis latus Domini aperiretur, quam ut ejus crura frangerentur. Rationabilius, inquam, ac decentius tanto fuit salutis artifici, valdeque accessit ad pulchritudinem

peris, ut illud sibi mortuo de latere educeret, unde nasceretur Ecclesia, qui dormienti Adæ eostam eduxit, unde formaretur Eva (*Genes. ii*). Hac enim similitudine quid pulchrius, quid elegantius, quid dulcius? Siquidem ille primus Adam obdormivit, iste secundus, ut dictum est, resurrecturus obiit. Illi Dominus soporem immisit, huic Pater calicem passionis dedit.

« Egredimini ergo et videte, filiæ Sion, regem Saxonem in diademate, quo coronavit eum mater sua in die desponsationis ejus, et in die lætitiæ cordis illius (*Cant. iii*). » Egredimini, inquam, de tenebris illis, quæ « super terram factæ sunt ab hora sexta usque in horam nonam (*Matth. xxvii*), » imo de illis, quæ per illas significatæ sunt, et nunc operiunt faciem cordis Judæorum. De his ergo tenebris exite et videte intenta contemplatione illum, qui « vos vocavit in admirabile lumen suum (*I Petr. ii*). » Regem magnum, regem pacificum in diademate spinaco, quod est charitatis et magnæ miserationis ornamentum, quo coronavit eum mater sua Synagoga in hac die desponsationis ejus, qua, ut dictum est, nascituræ sibi sponsæ Ecclesiæ in lætitia cordis sui prima elementa produxit.

CAPUT XVII.

Cur hac die solemnes fiant orationes pro statu Ecclesiæ.

Omni quidem tempore pro statu sanctæ Ecclesiæ fideliter orandum est, sed hac die præcipue solemnes pro illa orationes secundum graduum vel dignitatum ordines ac diversitates, a sacerdote perorandæ, rationabiliter $\frac{7}{4}$ institutæ sunt. Hac enim die Salvator noster pro cunctis oravit, et commune pro omnibus sacrificium factus est, de quibus et passioni appropinquans, imo jam ad aram crucis pene assistens, cum pro discipulis suis rogaret, dixit: « Non pro his tantum rogo, sed et pro his, qui credituri sunt per verbum eorum in me (*Joan. xvii*). » Nempe hic ille erat magni consilii Angelus (*Isa. ix*), de quo in Apocalypsi legimus: « Stetit angelus juxta aram templi habens thuribulum aureum in manu sua (*Apoc. viii*). » Hodie juxta aram templi, id est in conspectu Ecclesiæ assistens, aureum immaculati corporis thuribulum in conspectu Dei, pendens in cruce sustulit, et orationis incensum dignum cum clamore « valido et multis lacrymis, ut ait Apostolus (*Hebr. v*), » pro nobis adolevit. Recte ergo et nos cum illo solemnes pro nobis et pro cunctis orationes offerimus, juxta quod illic additum est: « Et data sunt ei incensa multa (*Apoc. viii*), » etc.

CAPUT XVIII.

Cur pro Judæis genua non flectimus.

Ubi notandum, quod cum in singulis orationibus ad pronuntiationem diaconi genua flectamus, in ea tantum, quæ pro Judæis dicitur, hoc non facimus, videlicet, quia donec plenitudo gentium subintroeat, cæcitas, quæ contingit in Israel (*Rom. xi*), nullius orationis manu depelli vel expelli potest. Itaque divinis nec debere, nec velle, aut posse contraire

A judiciis profitentes, vehementer pro illis nunc intendendam non esse rationem significamus in eo quod genua non flectimus, et tamen oramus utcumque et pro his, quia futurum est ut illos quoque trahat ad se, qui idcirco in cruce exaltatus est, ut ad seipsum omnia traheret (*Joan. xii*).

CAPUT XIX.

Cur ab his, qui crucem apportant, cantetur: « Popule meus, » et aliæ antiphonæ, et ad singulas respondeatur Græce ἅγιος, et Latine « Sanctus, Deus. »

Tres istæ antiphonæ, *Popule meus*: Quia eduxit te, quid ultra debui, quæ apportando crucem decantantur, sensibus parum aut nihil differentes, verbis quoque ac modulatione consimiles, triplicem significant Scripturam tituli, sensumque ejus consonant, qui super caput Domini Hebraice, Græce ac Latine descriptus est: « Jesus Nazarenus rex Judæorum (*Joan. xix*). » Nam, quia ibi scriptum est: « Jesus Nazarenus, » hic per singulas antiphonas in fine subjicitur, *Salvatori tuo*; juxta interpretationem ejusdem nominis. Et quia vere est « rex Judæorum, » licet hoc illi negaverint, et titulum quoque mutare voluerint, dicentes: « Noli scribere rex Judæorum, sed quia ipse dixit: Rex sum Judæorum (*ibid.*); » hoc in eisdem antiphonis astruitur ab effectis, verum et antiquum exponendo Regis officium, videlicet quod eduxerit eos de terra Ægypti, quod deduxerit per desertum quadraginta annis, quod manna cibaverit, quod in terram satis bonam introduxerit. Et quia causa hæc Jesus Nazarenus rex Judæorum, tripliciter, ut dictum est, scripta est, id est Hebraice, Græce et Latine, ad singulas antiphonas, quibus in fine subjicitur, *Salvatori tuo*, quod est in illo titulo Jesus, Græce et Latine respondetur ἅγιος, ἅγιος, Sanctus, sanctus, quod est in eodem titulo Nazarenus, Hebraice; vero non respondetur, videlicet, quia gens illa regem suum adhuc negat, titulumque illum averso corde maledicit et detestatur. Supradictas ergo cantando antiphonas illo defertur crux, quo sibi Græce et Latine fideliter respondetur, quia videlicet, crucifixus Dominus, [a negantibus Judæis sese promovens, ad confessionem gentium proficiscitur, appropinquantibus apostolis et cantantibus, id est totis viribus opprobrium crucis (*I Cor. i*), quam non erubescunt (*Rom. i*), prædicantibus, et interdum multa passis gravique persecutionum pondere fessis; quod et pulchre significatur per hoc quod ejusdem cruris portatores nunc eunt, nunc tanquam lassi subsistunt.

CAPUT XX.

Quid significet quod crux hactenus operta nunc discooperitur.

Velamen, quo hactenus tegebatur eadem crux, quodque aufertur, dicendo: *Ecce lignum crucis*, velamen illud significat, sub quo sese Dominus a Judæis abscondit, quodque cordi eorum oppansum est, nobis autem revelatur, quia, ut ait Apostolus, in Christo aufertur (*II Cor. iii*). Nobis enim seipsum ostendit in prophetis, sensumque aperuit, ut intelli-

gamus prophetas, non sicut Moses ponebat velamen super faciem suam (*Exod. xxxiv*), dum « non possent filii Israel intendere in faciem ejus (*II Cor. III*), » sed faciem nobis revelat, « ut gloriam ejus speculariter, in eadem imaginem transformemur a claritate legis in claritatem Evangelii, tanquam a Domini spiritu (*ibid.*). » Hæc revelatio primum per illud significata est, quod eo tradente spiritum, « velum templi scissum est a summo usque deorsum (*Matth. xxvii*). » Extunc enim omnia legis sacramenta patuerunt, atque ad gentilium fidem arcana Judæorum transierunt. In Evangelio quoque secundum Hebræos, superliminare templi infinite magnitudinis, inquit Hieronymus, fractum esse atque divisum legimus. Præterea Josephus refert virtutes angelicas, præsules quondam templi, tunc pariter conclamasse, « Transeamus ex his sedibus. » Sed et in hoc, quod « terra mota est, et petra scissæ sunt, et monumenta aperta sunt (*ibid.*), » juxta litteram quidem magnitudo signorum est, quod crucifixum Dominum cælum et terra et omnia contremiscant, sed mystice tremorem significat credentium, quod pristinis errorum vitiis derelictis et emollita cordis duritia, qui prius erant similes tumulis mortuorum, postea cognoverint Creatorem. Unde et in psalmo : « Commovisti, Domine, terram et conturbasti eam (*Psal. lxx*). » Item : « Commota est et contremuit, terra (*Psal. xvii*). »

CAPUT XXI.

Item de cruce.

Hæc ergo crucis adorandæ revelatio, sicut et illa veli templi scissio, illud mystice significat, quod credentibus in crucifixum clausa prius Scripturarum mysteria patefiant. Nam per creditam Christi passionem vel crucem, nunc intelligimus sacramenta legis et arcana prophetarum, verbi gratia, cur Phærao vel Ægyptus, quæ decem plagis verberata non cessit, solo sanguine agni victa, filios Israel dimisit, et quis ille sit in prophetis, cujus « factus est principatus super humerum ejus (*Isa. lv*); » quisve « sicut ovis ad occisionem ductus sit, et sicut agnus coram tondente se obmutuerit, et non aperuerit os suum (*Isa. ix*). » Hæc et cætera clausa prius, nunc crucem Christi susipientibus aperta sunt. Sicque factum est, ut bibere jam possimus de aquis Mara, quas, sicut **75** in Exodo legimus, non poterat bibere populus, donec clamante Moyse ad Dominum, « ostendit ei Dominus lignum, quod cum misisset in aquas, in dulcedinem versæ sunt (*Exod. xv*). » Aquæ enim Mara legem significant, quæ non parvam in se amaritudinem habet, dum dicit : « Oculum pro oculo, dentem pro dente (*Deut. xix*), » et similia. Dulcescit autem per lignum, dum proposito Dominicæ passionis exemplo, ei qui te percusserit in maxillam, præbes et aliam (*Matth. v*), etc. Adoramus igitur in cruce Domini nostri Jesu Christi opportunam, ut ait Paulus, gloriam, salutem acquisitam, reducem vitam, salvationem perfectam, liberationem perpetuam. Adoramus crucem, fidei præsidium, spei

firmamentum, charitatis solium, misericordiæ titulum, pietatis argumentum, gratiæ vehiculum, paciæ vexillum. Adoramus crucem, quæ superbiam excidit, invidiam obtrivit, culpam correxit, pœnam destruxit. Crux Christi, janua cœli, clavis paradisi, diaboli dejectio, hominis erectio, captivitatis nostræ solatium, libertatis pretium. Crux expectatio patriarcharum, promissio prophetarum, triumphus regum, dignitas sacerdotum. Crux tyrannos increpat, potentes inclinat, afflictos sublevat, pauperes honestat. Crux tenebrarum excidium, lucis infusorium, mortis effugium, vitæ navigium, salutis imperium. Quidquid Deo proficimus, quidquid acquirimus, quidquid speramus, adorandæ crucis est fructus. Per crucem Christus ad se traxit omnia (*Joan. xii*). Regnum Patris, sceptrum Filii, sigillum Spiritus sancti, totius est testimonium Trinitatis.

CAPUT XXII.

Cur pridie Dominicum corpus in hodiernum diem reconditum sit.

Causa poscere videtur, ut die Dominicum corpus conficientes, et inde usque ad Sabbatum recondentes, toto eodem Sabbato jugi silentio consopiti, usque in primam Sabbati ab omni diurno psallentio cunctoque sacri altaris ministerio vacaremus. Sic enim rei propius accedere putaremur pro eo quod hac die Dominus noster immolatus, Sabbato quievit in sepulcro, totamque sequentem noctem discipuli ejus in tristitia transegerunt, donec diluculo redeuntibus a monumento mulieribus, quæque audierant et viderant referentibus, paulatim respirare et in gaudium reviviscere cœperunt. Verius itaque triduanam Domini mortem observare videremur, et illam de veteri historia similitudinem rectius tenere, qua dictum est de manna, quod filiis Israel in figuram. Domini corporis datum est : « Die sexta colligant quod inferant, sitque duplum quam per singulos dies colligere solebant, quia die septima non invenietur (*Exod. xvi*). » Nunc autem econtra die septima apud nos invenitur, quia post meridiem corpus solemniter in voce exultationis et laudis conficimus. Hac vero die sexta quodammodo non invenitur, quia non conficitur, sed pridie, id est feria quinta, illatum et reconditum est, quod hodie sumamus. Cur ita fiat, quia ratione non vacat, vigilanter intuendum est. Dominus noster non tunc solum vel tunc primum immolatus est, quando a Judæis in cruce suspensus est, sed et pridie, quam pateretur, quando accipiens panem et calicem benedixit, et dedit discipulis suis, dicens : « Hoc est corpus meum : Hic est calix sanguinis mei (*Matth. xxvi*), » suis manibus immolatus est, suis ipse manibus nobis, ut jugiter immoletur, agnus commendatus est. Ab illa immolatione prima Sabbati, tertia dies, ab ista vero Sabbatum ipsum tertia nihilominus dies est. Constat autem quod, ut superius dictum est, noctem sive vesperam Sabbati ab illo silentio vel tristitia, quam exigebat requies sepulcri, causa illa vehemens abstrahit, quod in parte ejusdem noctis Dominus

resurgens, totam illam comparabilis gaudii jubare A
sol verus illustravit. Triduum ergo Dominicæ mortis,
quod perfici nequivit, eo respectu quo ipse a Judæis
est trucidatus, pulchre et rationabiliter ad hunc
respectum transponitur, quod ipse suis manibus est
immolatus. Cujus rei vel maximum illud est judi-
cium, quod tribus his noctibus minutas, extinctis
luminaribus, canimus vigiliis ad similitudinem tene-
brarum, quæ patiente Domino, super terram factæ
sunt, significando, ut supra dictum est, cæcitatem,
quæ extunc accidit in Israel (*Rom. xi*). Sicque fit
ut sacrificium novum, quod mortem Domini pridie
per manus ipsius præcesserat, resurrectionis ejus
nihilominus pridie, quod est in sacrosancti Sabbati
vespera, solemniter occurrat. Itaque quomodo hac
die, quæ est feria sexta, qua Christus hostia salutaris B
a suis trucidatur inimicis, recte a nobis quasi sepul-
tum est sacrificii decus, et cæleste illud manna,
quia hodie non invenitur (*Exod. xvi*), feria quinta
paravimus et intulimus quod hac die sumamus,
fuitque duplum quam per singulos dies colligere
consuevimus (*ibid.*).

CAPUT XXIII.

*De eo quoa duo presbyteri corpus Dominicum de loco,
quo pridie reconditum fuerat, deferant, et quod
dicitur super illud oratio Dominica tantum.*

Tandem salutata cruce, duo presbyteri deferunt
ad altare corpus Dominicum, quod pridie reconditum
est, et assistens sacerdos præmissa oratione sic
incipit: *Oremus, præceptis salutaribus moniti.* C
Constat locum hunc esse in canone, ubi elevato
calice cum corpore Domini dicitur: *Per omnia sæ-
cula sæculorum*, et sequente Dominica oratione,
rursus operitur calix, per quod nobis illud ex pas-
sione Domini repræsentatur, quod depositum corpus
ejus de cruce, sepultum est. Sed de hoc in secundo
hujus opusculi libello jam dictum est, quo et cætera,
quæ secundum ordinem Dominicæ passionis in ca-
none dicenda erant, adnotata sunt. Nunc illud dicen-
dum est duos presbyteros, qui corpus Domini ad
altare deferunt, significare Joseph justum ab Arima-
thia et Nicodemum, qui petitum et concessum sibi
a Pilato corpus Jesu, detulerunt ad sepeliendum
(*Joan. xix*). Nos autem cum silentio communicamus,
sed sanguis ille, quem sumimus, ad Deum de ore D
nostro clamat, sicut scriptum est: *Ecce vox
sanguinis fratris tui Abel clamat ad me de terra
(Gen. iv)*. Nos enim, id est Ecclesia, terra sumus,
quæ aperit os suum et sanguinem Abel (*ibid.*),
id est Christi, bibit fideliter, quem Cain, id est
populus Judaicus, effudit crudeliter. At ille maledi-
ctus est super terram eandem, vagusque, et præ-
fugus est super eam (*ibid.*), sicut scriptum est in
psalmo: *Disperge illos in virtute tua (Psal. LVIII)*.
Maledictus, inquam, illa maledictione, quam sibi
posterisque suis ultro arrogavit, dicendo: *San-
guis ejus super nos et super filios nostros (Matth.
xxvii)*.

76 CAPUT XXIV.

Incipit de Sabbato sancto.

Sabbato post profundam tristitiæ noctem diecit
nobis post meridiem in summam lætitiæ claritatem,
imminentemque vesperam noctis ejus, qua verus
sol Christus ab inferis victor ascendit. Omnis anima
Christiana vigilanter attendens et præexultans, plau-
dit sibi met et dicit: *Et nox ut dies illuminabitur, et
nox illuminatio in deliciis meis (Psal. cxxxviii)*. Qua-
propter quotquot sacerdotalis aut levitici sumus
ordinis, jure pro tanti regis victoria tuba intonamus
salutari, juxta illud in psalmo: *Buccinate in neo-
menia tuba, in insigni die solemnitate vestræ (Psal.
LXXX)*. Quis enim dies nocte hac insignior? quæ
solemnitas hac victoria præstantior? quæ alia nostra
est neomenia, nisi illa, qua hac nocte in Christo per
baptismum renascitur nova Ecclesia? Jure ergo nunc
angelica tuba cælorum, exultat, *tuba salutari*
insonat, gaudet tellus, mater Ecclesia lætatur, et
omnis aula divini nominis magnis resultat populo-
rum vocibus.

CAPUT XXV.

Cur hoc Sabbatum vocetur sanctum.

Sabbatum hoc pro magnitudine rei commune
nomen excessit, quod est vigilia, scilicet attentata,
expectatio vel præparatio cujuslibet magnæ et
cum devotione suscipiendæ festivitatis. Dicitur au-
tem Sabbatum sanctum, tum propter alia plura,
tum maxime propter hoc quod ad suscipiendam
tantam luminis claritatem, nova Ecclesia sacro
baptismi fonte sanctificatur. Hac enim die solenne
est juxta veram et evangelicam Patrum traditionem,
fontes benedici, et præparata per fidem, tam cor-
porum quam animarum credentium vasa, regenera-
tione nova sanctificari. Præparantur animæ, quæ
mortuæ fuerant, vitæ victrici, morte victa (*Ose. xiii;
I Cor. xv*); de bello revertenti, ut in magna regis
Christi curia nullus sit vernaculus aut servus empti-
tius, qui non ad ingressum triumphantis Domini
gratiæ serico, castitatis auro vestiatur. Sed de hoc
in sequentibus suo loco dicemus.

CAPUT XXVI.

*Quot vel quibus ex causis præfulgeat paschalis
solemnitas.*

Nunc, antequam de ordine vel ratione officii dis-
seramus, dicendum est, quot vel quibus ex causis
Paschæ solemnitas tam illustris tamque celebris ha-
beat. Multi enim solum hoc in illa respiciunt,
quod *in prima Sabbati* resurrexit Dominus
(*Matth. xxviii*), unde et dies Dominicæ, resurre-
ctionis appellatur. Magna plane solemnitate et læti-
tiæ cordis nostri materia; quia, dum illo resurgente
resurrectionem mortuorum esse credimus, nos quo-
que resurrecturos esse sperantes, jure gaudemus.
Verum in hujus contemplatione solemnitate nun-
quam illud gaudium memoriæ nostræ debet præter-
ire oculus, de nostrarum redemptione animarum,
quod, ut superius dictum est, in hanc diem dilatatum
est a feria sexta, qua per crucem et sanguinem

suum Salvator noster illam operatus est. *Hæc sunt enim festa Paschalia, in quibus verus ille agnus occiditur, ejusque sanguine postes consecrantur. Pascha quippe nostrum immolatus est Christus (I Cor. v), qui mortem nostram moriendo destruxit, et vitam resurgendo reparavit.* Dux sunt iste Paschalis magnæ et innumerabiles causæ festivitatis: redemptio animarum, quæ die Parasceves morte Christi parta est; et resurrectio corporum, quæ prima Sabbati Christo resurgente data atque confirmata est (I Cor. xv). Additur his tertia necessaria baptismatis solemnitas, omnem nobis illarum conferens utilitatem vel fructum, quæ pro eo quod ab illis exordium totumque suæ rationis sumpsit sacramentum, recte in eisdem paschalibus gaudiis addita est. Tribus igitur ex causis *nox hæc ut dies, illuminata refulsit in deliciis nostris. O vere festa dies, vere beata nox, nobilitas anni, mensis decus, arma dierum, splendor horarum, nox in qua desertus infernus, apertus est paradisos. Nox ista, mortis exitus, vitæ reditus est. Lux gratiæ, splendor gloriæ, suavitatis poculum, fluvius deliciarum, inundatio pacis, acquisitio fortitudinis, laus consilii divini. Hac nocte cessavit exactor, quievit tributum, captivi redditi sunt, lassi respiraverunt, confracta est virga persecutorum, computruit jugum dominantium. Pulchritudine noctis hujus paradisos refloruit, cælum purpuratum est, angeli candidati, homines exhilarati sunt. Nox ista Pascha dicitur. Pascha autem Hebraice, Latine dicitur *transitus*. Quis ergo transivit? unde et quo transivit? Christus Dominus transivit de hoc mundo ad Patrem, de morte ad vitam, de ignobilitate ad gloriam, de servitio ad regnum, de contumeliis ad honorem, de fluctibus sæculi ad portum cæli, de medio latronum ad Patris consessum. Transivimus et nos. « Pascha enim nostrum Christus est, » transitus noster immolatus Christus est. Quo ergo transivimus? Quam ex longinquo? Transivimus a duplici perditione ad duplicem corporis et animæ salutem, de diabolo ad Deum, de hoste ad Patrem, de tyranno, qui nec Deus est, et nec homo, ad Regem nostrum, qui Deus est, et homo. Transivimus, inquam, de tenebris ad lucem, de fatigatione ad requiem, de planctu ad canticum, de nuditate ad tegumentum, de paupertate ad opulentiam, de reatu ad gratiam, de pœna ad gloriam.*

CAPUT XXVII.

Cur Pascha non celebretur ante plenilunium, quod primum occurrit post vernal æquinoctium.

Tam jucundam solemnitatem, tam miram veri luminis claritatem, tam splendidam gratiæ celsitudinem omnis sexus agnoscere, omnis ætas in mente habere, omnis debet conditio suscipere. Nescire enim, calamitatis; non habere, captivitatis; non indigere, damnationis. Siquidem paganus, quia nescit, miser est; quia non habet Judæus, captivus est; quia non diligit hæreticus, damnatus est. Ut ergo tamen hoc bonum majorum sapientiam delectet, minorum infantiam lætificet, mediocrium profectus ædificet,

PATROL. CLXX.

A divina suffragatur auctoritas, elementorum concurrunt natura, ecclesiastica simul nititur industria. Divinæ namque auctoritatis est, et ex antiqua lege Mosi traditum, ut non celebretur ante primi mensis plenilunium (*Exod. xii*), videlicet ubi primum plena Luna post vernale occurrit æquinoctium. Valde hoc delectat ingenia sapientium, quia magnum et pulchrum in se continet mysterium. Luna quippe, quæ proprium non habet, sed a sole mutuatur lumen, sanctam significat Ecclesiam, quæ non habet a semetipsa, sed a vero sole Christo interni luminis accepit gratiam. Æquinoctium vero, quo transacto, jam dies noctem **77** supergreditur, noctisque horas decerpens, illi minuit et sibi adjicit, illud significat, quod post ignorantie noctem dies scientiæ Dei longa cœpit serenitate produci, et multitudinem ignorantium studium et labor imminuit veritatem Dei cognoscendum. Dum ergo paschalis agnus immolatur et populus Dei, submerso Pharaone cum exercitu suo, de servitute liberatur, plenilunium est (*Exod. xiv*), et nox vincente die superatur, quia dum Agnus Dei Christus patitur, plenitudo gratiæ sanctam illustrat Ecclesiam, ut tanquam luna revelata facie veri solis gloriam contempletur, et jam idonea jamque placens, in thalamos ejus ire meditetur. Sicque dies noctem superat, quemadmodum scriptum est: « quia ubi abundavit peccatum, superabundavit gratia (*Rom. v*). »

C Elementa quoque nos in hoc lætificant, nostrique sensus lactant infantiam, quod post hiemis asperitatem mollis aer vernas spirat blanditias, tellusque dudum sterili frigore decrepita, viridi juvenescit herba, floresque ac segetes redivivo fructu vernant, et volucres cœli, gelu tristi terso, dulce jubilant. Nam inter gaudia, quæ celebramus, dum hæc aspiciamus, ex ipsis visibilibus similitudine congrua commoneri debemus, qualiter in invisibilibus per Christi resurrectionem profecerimus, scilicet, quia pulso perfidiæ gelu vitiorumque imbribus, fidei virtutumque pulchritudine refloruit mundus, unde et in Canticis dicitur: « Jam enim hiems transiit, imber abiit et recessit, flores apparuerunt, vinee florentes odorem dederunt, et vox turturis audita est in terra nostra (*Cant. ii*). » Temporis ergo sive elementorum D considerata qualitas nonnihil gaudia piæ contemplationis amplificat.

Quantum autem ad cognoscendam solemnitatis ejusdem gratiam, carnales quoque ecclesiastica juvat industria. Nam quia nequeunt ad spiritualia videnda mentis oculos aperire, nisi causarum corporaliter accidentium vi majore excitentur, quæsitæ sunt causæ, quarum impulsu vehementer excitandi percellerentur. Jejunium quippe quadragesimale, quod pro decimis dierum offerri Deo alibi jam dictum est, sic dispositum, sicque præfixum est ut non ante hanc sacratissimam noctem ullo modo terminetur, ac deinde quinquaginta dierum numerus continue sequatur, in quibus omnino jejuni elaxantur. Itaque, dum per abstinentiam corpora afferri-

tur, nec aliunde laxatio, nisi ab hac paschali nocte speratur, vel sic eadem beata nox a carnalibus quoque ambitur, et cum exspectatione suscipitur et, antequam veniat, sic omnes dies quadragesimæ qui intersunt, tanquam diurna desiderati viatoris itinera pene quotidie diligenter computantur, omnibus ergo, ut dictum est, dulcis est hæc sacra solemnitas, omnibus cara, cunctis desiderabilis est, sicut lux ambulanti in tenebris, sicut sitientibus fons aquæ de petra salientis, sicut peregrinantibus « tabernaculum, quod Deus fixit (Hebr. viii). » Sed jam nunc ipsum attingamus officium, quod tandem læta laxemus ora post triste silentium.

CAPUT XXVIII.

De cereo.

Proprium quoddam hujus tantæ solemnitatis decus est, cereus a Zosimo Romanæ Ecclesiæ pontifice tricesimo nono, per Ecclesias benedici institutus, a cujus dulcisona benedictione præconia sanctæ resurrectionis Christi inchoantur. Significat vero eundem Dominum nostrum resurgentem, suorum tristitiam discipulorum, imo mundum universum lætitiæ competentis claritate serenantem. Hoc vere congruit et vis ipsa significationis exposcit, ut sicut præteritis noctibus extincta luminaria faciem Ecclesiæ contristaverunt, sic eadem nocte hac cereus illuminatus jugi flammæ tripudiantis jubare lætificet.

CAPUT XXIX.

Quid cereus significet.

Supradictum est, per candelas, quæ extinctæ sunt, mortes significari prophetarum et justorum, qui a sanguine Abel justus usque ad Christum occisi sunt, ipsamque candelam, quæ ad Evangelium non major cæteris extinguitur, ipsum Dominum significare, qui evangelizans occiditur, unus ex prophetis reputatus. Constat autem quia qui contemptus et humilis occisus est, hunc Deus suscitavit, ac « principem et Salvatorem exaltavit, ad dandam pœnitentiam in remissionem peccatorum (Act. v). » Bene ergo significationis ordo procedit, dum claram resurgentis magnitudinem præclari significat magnitudo cerei. Eo vel maxime cereus ad Christi similitudinem accedit, quod parvula, quæ substantiam ceræ educit, apis mater absque concubitu concipit et parit, cui recte comparatur virgo Maria Dei genitrix, quæ inviolata nobis Deum in carne, quasi mel in cera, protulit. Cum ergo recte humanitatis Christi similitudinem gerat; annus illi ab Incarnatione ejusdem Domini Christi consequenter inscribitur. Et quia crucifixus est, crucis quoque figura congrue nihilominus instulpitur. Amplius autem, id quod dictum est, ejusdem cerei benedictio confirmat. Primo cum in Præfatione benedicens rogat: *Ut qui me, non meis meritis, intra levitarum numerum dignatus est congregare, luminis sui gratiam infundendo, cerei hujus laudem implere præcipiat.* Laus enim cerei nullo modo nominanda esset, nisi Christum Filium, qui cum Patre et Spiritu sancto

A Deus unus et solus laudandus est, significaret, præsertim cum laus eadem cerei noctis hujus jucundum ac prædulce præconium sit, et resurgentis gratiam atque victoriam, vetera cum novis conferens, tanquam tuba clarissima personet.

Sed jam columnæ hujus, inquit, præconia novimus quam in honorem Domini rutilans ignis accendit. Qui licet divisus in partes, mutuati tamen luminis detrimenta non novit. Ex his quoque duobus versiculis magis ac magis sæpe dicta cerei significatio collucescit. Quod enim ait: *Columnæ hujus præconia novimus*, aperte nobis innuit quod illud idem per hanc pretiosam lampadem intelligere debeamus, quod per illam præfigurabatur columnam, quæ castra filiorum Israel de Ægypto exeuntium per mare Rubrum præcedebat (Exod. xiii, xiv). Significabat autem illa columna nubis bene notam nobis nubem humanitatis Christi, in qua proprie thronum suum posuit sapientia Dei, sicut ipsa dicit: « Thronus meus in columna nubis (Eccli. xxiv). » Siquidem nunc illa columna nubis populum suum a diaboli servitute liberatum et Rubrum mare baptismi transeuntem præcedit dux itineris, ut inducat in terram veram repromissionis, terram viventium, quam, sicut Moses ait, « Dominus Deus noster die ac nocte intuetur (Deut. xi) » nunc cœlestibus doctrinis compluens, ut vere columna nubis, nunc igne sui spiritus accendens, ut vere columna ignis. Jam ergo veræ columnæ hujus mysteria novimus.

C Quod autem adjicit de natura ignis dicens: *Qui licet divisus in partes, mutuati tamen luminis detrimenta non novit*; multa namque luminaria de uno videmus accendi, nec illud unum propterea sibimet lumen diminuit, nihilominus ad idem argumentum proficit. Nunquid enim rem talem tali in loco præsertim omnibus notam, non propter aliud, quam propter semetipsam docere nos voluit? Siquidem ineptum fuisse hoc absque mysterio tantis inserere laudibus. Dum ergo columnam ceream rutilans ignis accendit, sic de sua naturali copia laudatus, per hoc aliud perpulchrum piisque spectaculum nostrarum mentium oculis ingeritur. Denique illud innuitur quod extinctam in sepulcro jacentem humanitatis Christi substantiam de supernis aspirans ignea divinitatis potentia rursus animavit, et sicut vere rutilans ignis, gloria beatæ resurrectionis hæc nocte in perpetuum nobis gaudium feliciter illuxit.

D Item eodem igne consecrati cerei cuncti, qui in Ecclesia sunt, illuminari debent cereoli. Quod, cum fit, opportune nobis illud in mentem subvenit quod Dominus noster ea die, qua resurrexit, cum esset sero, stans in medio discipulorum suorum, manusque et latus ostendens eis, insufflavit et dixit eis: « Accipite Spiritum sanctum (Joan. xx). » Illic enim cœpit ille hominibus dari ignis, quem per hunc visibilem ignem constat significari, quem venit ipse mittere in terram et voluit vehementer accendi (Luc. xii).

CAPUT XXX.

Cur diaconus cereum benedicat.

Hic ipsa rei novitas admonet, ut quærat cur tantæ materiæ, tantæ dignitatis benedictionem super cereum pronuntiet diaconus, præsentem sacerdote vel etiam pontifice, sacrisque indutum vestibus causa manifesta sese offert quærentibus. Constat enim, quia bonum sanctæ resurrectionis Christi nuntium per minorem sextum id est per mulieres, sanctis apostolis flentibus et lugentibus, evangelizatum est (*Luc. xxiii*). Hoc autem tam rationabili divinitatis dispositione actum est ut inter illa quæ significative fiunt in Ecclesia, memoriale suum omnino jure habere debeat. Nam, quia mulier a diabolo missa viro mortem obtulit, pulchre sexus idem a redivivo Christo missus, virili sexui vitam evangelizavit. Recte itaque gradus inferioris minister, tam dulci, tam pulchra, tamque melliflua cerei benedictione, tantæ solemnitatis nostræ gaudium inchoat, quia per inferiorem sexum tam jucundum, tamque pium Dominicæ resurrectionis miraculum, viris non quibuslibet, sed ipsis apostolis annuntiatum est.

CAPUT XXXI.

Cur ad benedicendum cereum quoque portat incensum.

Cumque diaconus cum cæteris subministris ad benedicendum accedit, frustula quoque portantur incensi, ut cruciculæ, quæ cereo insculpta est, offerendo infigat. Et hoc quoque ad causam prædictam respicit. Illæ namque mulieres, quæ mortuum quærebant Dominum, et vivum videre meruerunt, aromata ferebant, sicut evangelista refert: « Maria Magdalena, et Maria Jacobi et Salome emerunt aromata, ut venientes ungerent Jesum (*Marc. xvi*). »

CAPUT XXXII.

Cur dicatur, vel sit sacrificium vespertinum.

Offerens igitur incensum dicit: *In hujus igitur noctis gratia suscipe, sancte Pater, incensi hujus sacrificium vespertinum.* Vespertinum esse sacrificium totumque, ad vesperam Sabbati, « quæ lucescit in prima Sabbati (*Matth. xxviii*), » diei præsentis pertinere officium, clarum est. Cur autem hæc sacrosancta solemnitas utrumque, scilicet, matutinum et vespertinum habeat sacrificium, supradictis ex causis colligi potest. Supra namque dictum est, duabus ex causis præsentem splendere solemnitatem, scilicet ex redemptione animarum, quæ die Parasceves morte Christi parata est, et ex resurrectione mortuorum, quæ illo resurgente prima Sabbati confirmata est. Constat autem quod idem resurrectionis nostræ auctor, imminente vespera, caput inclinans tradidit spiritum (*Joan. xix*), et hora, qua primus Adam requisitus, clamante Domino et dicente: « Ubi es Adam (*Gen. iii*), » inobediens deprehensus est, eadem hic secundus Adam consummata passione sua, clamans et dicens: « In manus tuas commendo spiritum meum (*Luc. xxv*), » obediens inventus est. Oblaturi igitur sacrificium matutinum

A pro eo quod hic Lucifer matutinus, resurrectionis primogenitus, diem nobis æternitatis resurgendo aperuit. Sacrificium quoque vespertinum primum offerimus pro eo, quod, ut dictum est, imminente vespera, spiritum tradens, eandem vesperam sua morte fecit memorabilem, sed ejus celebritas dilata, ut dictum est, et competenter in hanc transposita est.

CAPUT XXXIII.

De baptismo.

Æqua victoriæ lex est inter homines, ut quicumque ante bellum fuerant victi, post bellum cedant in jus dominationemque victoris, mittanturque legati in universam victi potestatem, qui victum esse priorem tyrannum annuntient, titulosque victoris recipiendos ostendant, et ejus jura prædicent. Unde et ipse Dominus, qui ad debellandum humani generis inimicum venerat, dicit in Evangelio: « Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt omnia quæ possidet: si autem fortior illo superveniens vicerit eum, universa arma ejus auferet, in quibus confidebat, et spolia ejus distribuet (*Luc. xi*). » Hac nocte adversus illum fortem armatum, scilicet diabolum, fortior superveniens Filius Dei, crucisque vexillum ejus bellator inferens, ipsum cepit, alligavit, arma ejus abstulit et spolia paradiso reddidit. Ille tam fortis, qui universam terram conculcavit, hamo crucis captus est, quia, dum fragilitatem carnis in Christo morte appetiit, divinitatis aculeo transfixus est. Recte igitur hac eadem nocte celebratur baptismi sacramentum, quo constanter adversus victi potestatem iniquam eunt sacerdotes nostri, legati utique victoriosi regis Christi, titulosque victoriæ proferentes, victi abrenuntiationem, victorisque ab hominibus exigunt professionem. De cujus magnitudine sacramenti aliqua debere dici, tempus et officii ejus ordo nunc exigit, atque in primis dicendum videtur, quomodo, vel quid mors Christi per baptismum operetur in nobis. Consequens enim esse videretur, ut quomodo propter peccatum mortales facti sumus, in remissionem autem peccatorum baptizamur, jam post baptismum immortales existereamus.

79 CAPUT XXXIV.

Quomodo, vel quid per baptismum mors Christi operetur in nobis.

Paulus apostolus dicit: « An ignoratis, fratres, quia quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem ut, quomodo surrexit Christus a mortuis per gloriam Patris, ita et nos in novitate vitæ ambulemus (*Rom. vi*). » Hic patenter ostendit lucrosam commutationem factam esse nostræ duplicis ac sempiternæ mortis, cui juste fueramus addicti, scilicet, ut per baptismum cum Christo injustæ morti addicto morientes, mori ultra non debeamus. Idcirco namque mortuus mortis suæ fluvium, scilicet sanguinem et aquam de latere suo Christus effudit, ut non deesset nobis, in quo ejusdem

mortis suæ possemus participes fieri, et sic a nostra liberari. Valde namque repugnat justitiæ, et cum justo Christo mori et cum peccatore diabolo damnari. Sed non eadem justitia pariter et hoc admittit, ut « quicumque in morte Christi Jesu baptizati sumus, » statim quoque a morte corporis liberi simus. Nam in baptismo unius simplæ mortis Christi, quam suscepit, similitudo est. Nos autem duplam, scilicet, corporis et animæ mortem debentes baptismi subimus remedium. Igitur propter unam Christi mortem, cujus similitudini complantati facti sumus (*ibid.*), unam a nobis mortem, quæ erat animæ salvatrix, gratia depulit, aliam vero quæ corporis est, justitiæ censura reservavit. « Corpus quidem, inquit apostolus, mortuum, » id est, certissime moriturum est, « propter peccatum, spiritus vero vivit propter justificationem (*Rom. viii.*) » Sed habent spei suæ consolationem ipsa quoque baptizatorum corpora, quia quorum spiritus nunc vivit propter justificationem, » ipsa quoque immutabuntur per resurrectionem, id est fient impassibilia, quando absorbebitur id quod mortale est a vita (*II Cor. v.*). Nec hoc dictum est, quod ideo resurrectio consequatur quia baptizati sumus, alioqui quicumque non baptizantur, non resurgerent, sed quia baptizati sumus, præmium recipiet fides, ut cum omnes mortui resurgant, soli immutentur fideles. « Omnes quidem, inquit, resurgemus, sed non omnes immutabimur. » Canet enim tuba, et mortui resurgent incorrupti, « id est immortales effecti, » et nos immutabimur (*I Cor. xv.*), id est impassibilitatem quoque obtinebimus, quæ infidelium non erit. Nam « qui mala egerunt, procedent in resurrectionem judicii (*Joan. v.*) » Nunc ergo præsentem accepimus in baptismo spiritus justificationem, futuræ vero immutationis spem. Et sicut præcedens mors animæ causa exstitit corporeæ mortis omniumque corruptionum carnis, sic nunc vita vel justificatio spiritus, quo in baptismo reviviscimus, causa efficiens erit in resurrectione, ut immutemur, id est impassibiles simus. De morte vero corporis argumentandum non est, quod consequenter et ipsam baptismi virtus absorbere debuerit. Quamvis enim et hæc ab originali peccato, quod in baptismo deletur, initium acceperit, modo tamen diverso mors utraque peccanti homini accidit. Nam mortem quidem animæ contumax divinitatis appetitus intulit, corpori autem materiam semper vivendi, subveniendo potius quam persequendo Deus abstulit: « Ecce, inquit, Adam quasi unus ex nobis factus est, sciens bonum et malum; nunc ergo videte ne forte mittat manum suam, et sumat de ligno vitæ, et vivat in æternum (*Gen. iii.*) » Videntur hæc iram sonare vel vindictam, sed, si recte considerentur, verba sunt paternæ providentiæ, nosque jam tunc a longe circumvolantis quædam præparatio misericordiæ. Quid enim esset jam vitiato homini vita æterna, nisi æterna miseria? Quod Plotinus quoque gentilium quidam philosophorum recte, Augustino teste, intellexisse laudatur. Nam, cum de humanis

A animis ageret: « Pater, inquit, misericors mortalia illis vincula faciebat. » Ita hoc ipsum, ait Augustinus, quod mortales sunt homines corpore, ad misericordiam Dei Patris pertinere arbitratus est, ne hujus vitæ miseria semper tenerentur. Tunc enim a dæmonibus quid differrent? Nunc autem longe differunt, quia cum sit Dei beata æternitas, vel æterna beatitudo, dæmonum autem misera æternitas, vel æterna miseria, homo, cujus est miseria mortalis vel mortalitas misera, a Dei quidem beatitudine cecidit, sed usque ad dæmonum miseriam non pervenit, providente misericordi Deo ac dicente: « Videte ne forte sumat de ligno vitæ, et vivat in æternum. » Non ergo conquestionem ulla ventilandum arbitramur, cur in baptismo nostra corporea mors non deleatur, quin B potius viro fideli, optanda est ut veniat, et tanquam misericordiæ profectus, animam a miseria vitæ præsentis absolvat. « Non enim est quasi homo ut mentiatur, neque ut filius hominis ut mutetur (*Num. xxiii.*) » Unius ejusdemque gratiæ propositum, quod tunc inceptum, quando hominem immortalem esse vetuit, nunc in fide baptismatis ostendit, perficiet autem in die resurrectionis.

CAPUT XXXV.

Quod juxta sententiam Domini nullus unquam, nisi renatus ex aqua et Spiritu sancto, regnum Dei introierit, et quod illa hora, qua Dominus noster sanguinem et aquam de latere suo fuderit, universa Ecclesia, quæ jam erat vel fuerat ab origine mundi usque ad latronem, qui in cruce confessus est, baptizata sit.

C Tantum autem, tamque necessarium est baptismi sacramentum, ut sine illo, juxta sententiam Domini, non possit quis videre regnum Dei (*Joan. iii.*). Hic jam de illo latrone quæri potest, cui confitenti in cruce et dicenti: « Memento mei, Domine, dum veneris in regnum tuum; Amen dico tibi, inquit Dominus, quia hodie mecum eris in paradiso (*Luc. xxiii.*) » Hic enim secundum regulam, qua singuli baptizamur nos, baptizatus non est. Quomodo ergo defenditur illa Domini sententia, dicentis: « Nisi quis renatus fuerit ex aqua, et Spiritu sancto non potest videre regnum Dei? » (*Joan. iii.*) Sed, si de hujusmodi permovemur, angustus est adhuc cordis nostri intellectus, claræque majestatem sacri baptismatis nondum satis apertis intuemur oculis. D Solum rivum, quem ad nos, qui foris eramus, Christus emisit, dicens discipulis suis: « Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti (*Matth. xxviii.*) » solum, inquam, rivum sacri baptismatis, qui ad nos exivit, attendimus, ipsumque fontem domus David (*Zach. xiii.*), ubi quando, vel quantum, priusquam ad nos derivaretur, inundaverit, minus diligenter animadvertimus. At ille fons salutaris universæ Ecclesiæ, quæ ab initio per sex mundi ætates collecta, propter originale peccatum ab ingressu paradisi arcebatur, cunctisque qui adhuc viventes jam corpore erant ejusdem Ecclesiæ, Dominum nostrum audiendo ipsumque fideliter sequendo, universæ,

inquam, Ecclesiae ab Adam usque ad latronem supra-
 dictum, fons ille baptismi salutaris **80** inunda-
 vit : qua hora patefacto lancea militis Christi latere,
 sanguis et aqua prorupit (*Joan. xix*). Ibi pariter
 totam Ecclesiam, quae jam erat, vel ab initio mundi
 fuerat, lavit Christus a peccatis ejus in sanguine
 suo, ut exhiberet sibi sponsam gloriosam, non ha-
 bentem maculam aut rugam (*Ephes. v*). « Nam ex
 quo primi parentis peccato maculata, et propter hoc
 in medio corruptionum veterascens, corrugata est
 vel, ut Isaiae verbis utar, « ex quo bibit de manu
 Domini calicem irae ejus, et usque ad fundum cali-
 cem soporis bibit, et potavit usque ad feces (*Isa.*
LI), » non fuit, ut idem ait propheta, qui suscicaret
 eam ex omnibus filiis, quos genuit, et non fuit, qui
 apprehenderet manum ejus ex omnibus filiis, quos
 enutrivit. Filii tui, inquit, projecti sunt, dormierunt
 in capite omnium platearum, sicut bestia illaqueata
 (*ibid.*). » Quamvis enim idem salutiferae curationis
 auxilium, circumcisio in lege contra originalis pec-
 cati vulnus tunc ageret, quod nunc baptismus agere,
 revelatae gratiae tempore, consuevit, hoc omnino
 exceptum est, quod regni caelestis januam necdum
 intrare poterant ; tantum in sinu Abraham post mor-
 tem beata spe conselati, supernae pacis ingressum
 feliciter expectabant, donec adveniret ipse, qui in
 eodem propheta post pauca loquitur : « Propter hoc
 sciet populus meus nomen meum in die illa, quia
 ego ipse qui loquebar, ecce adsum (*Isa. LI*). Et
 paulo post idem propheta de eodem : « Iste, inquit,
 asperget multas gentes (*ibid.*). » De qua aspersione
 loquitur Ecclesia per os David, qui ex supradictis
 Ecclesiae filiis antiquae unus erat : « Asperges me,
 inquit, hyssopo et mundabor, lavabis me et super
 nivem dealabor (*Psal. L*). » Per hyssopum, quae
 herba humilis est, nasciturque in petrosis locis, et
 bibita tumorem pulmonis deponit, de qua in lege
 quoque praecipuum erat, ut fasciculo hyssopi in-
 tincto in sanguine victimae aspergerentur leprosi et
 sic mundarentur (*Levit. xiv* ; *Num. xix*), per hys-
 sopum, inquam, herbam humilem atque salubrem,
 passionis Christi significat humilitatem, qua asper-
 genda, lavanda et super nivem dealbanda erat ipsa,
 quae per David hoc loquitur, Ecclesia. Hinc et pro-
 pheta Zacharias cum dixisset de ingressu ejus, quo
 in civitatem Hierusalem passurus intravit : « Ipse
 pauper et ascendens super asinam, et super pullum
 filium asinae (*Zach. ix*), » post pusillum conversus
 ad ipsum : « Tu quoque, inquit, in sanguine testa-
 menti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non
 est aqua (*ibid.*), » id est, in sanguine passionis tuae
 eos, qui vincti in carcere tenebantur inferni, in quo
 non est ulla misericordia, tua clementia liberasti.
 Hanc autem munitionem, ad quam per eundem
 prophetam eosdem vinctos cohortatur Dominus,
 statim adjungens : « Convertimini ad munitionem
 vincti spei (*ibid.*), » non aliam debemus accipere,
 nisi habitationem paradisi, in quam primus cum Do-
 mino latro ingressus est.

A Baptizatus ergo Jesus in passione sua, de qua et
 ipse dixerat : « Baptismo autem habeo baptizari, et
 quomodo coartor usque dum perficiatur (*Luc. xii*), »
 qua hora sanguinem et aquam de latere suo profu-
 dit, eadem hora totum corpus ejus, quod est Ec-
 clesia, quantacunque ab initio mundi usque in eam-
 dem horam concreverat, semel simulque baptizata
 est, et aspersa hyssopo, ut supra dictum est, mun-
 data est, et tota super nivem dealbata est. Propter
 eos autem qui foris erant, nec adhuc ejusdem Ecclē-
 siae corpori per fidem uniti fuerant, idcirco non eos
 ille fluctus attigerat, nec enim baptizatur quis,
 priusquam ejusdem baptismi fidem habeat : propter
 eos, inquam, positum est quasi ante fores ejusdem
 Ecclesiae derivatum baptismi sacramentum, ut qui-
 cunque Judaeorum sive gentilium Ecclesiam ingredi
 cupiunt, baptizentur, quia Ecclesia ipsa baptizata
 est. Inde est quod singulariter Paulum quidem legi-
 mus baptizatum (*Act. ix*), videlicet, quia quando
 universaliter, ut dictum est, Ecclesia baptizata est,
 ipse in corpore ejusdem Ecclesiae nondum erat, sed
 in Synagoga Satanæ, quae Christum caput Ecclesiae
 crucifixerat. Petrum, vel quemlibet caeterorum qui
 Christo adhæserant, baptizatos singulariter non le-
 gimus : nec ipse Augustinus reperire potuit in epi-
 stola, quam ad Seleuciam interrogatus de baptismo
 apostolorum scripsit. Nam ante passionem suam
 Jesus, inquit evangelista, non baptizabat, sed disci-
 puli ejus (*Joan. iv*). Quomodo autem baptizabant
 discipuli ejus, nisi quemadmodum et discipuli Joan-
 nis, videlicet, in poenitentiam ? Siquidem et Romana
 papae Leonis auctoritas ex evangelica serie compro-
 bat, quia baptizandi regula ante passionem Domini
 data non fuerat, sed post passionem ac resurrectionem
 ejus ab ipso data est, dicente : « Euntes docete om-
 nes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Fi-
 lii, et Spiritus sancti (*Matth. xxviii*). » Caeterum de his
 viderit quisque, quid sentiat, utrum eos rebaptizatos
 esse asserat. De latrone supradicto illud nemo est
 qui dubitet, quin cum Domino paradysum ingressus
 sit ; et tamen non nisi in universali Ecclesia simul
 illo qui de latere Domini effluxit, flumine praesentia-
 liter baptizatus est : Baptizata quippe, ut saepe di-
 ctum est, tunc est omnis, quae super terram, vel
 subter terram erat Ecclesia, sicque de mortui Christi
 latere renata sicut de latere dormientis Adae fabri-
 cata est Eva (*Gen. ii*). Nam, sicut costa Adae causa
 materialis exstitit unde formaretur Eva, sic fluvius
 ille, qui de latere Christi fluxit, causa fuit effectiva,
 ut paradiso vel caelo, Christique spirituali conjugio
 sancta ejus sponsa renasceret Ecclesia. Siquidem
 nullus adhuc de omni genere humano regnum Dei
 viderat. Dixerat autem ipse absque ulla exceptione,
 tam praeteritorum quam praesentium vel futurorum :
 quia « nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu
 sancto, non potest videre regnum Dei (*Joan. iii*). »
 Omnes igitur oportuit renasci, omnem Ecclesiam
 veterum pariter ac novorum, quia fuerat in praeva-
 ricatione primi Adae generata, oportuit in fide

secundi Adæ regenerari, ut posset videre regnum Dei.

CAPUT XXXVI.

Cur nulli veterum sanctorum sua tristitia suffecerit, ut per eam illic, unde primus homo lapsus est, posset restitui absque baptismo sanguinis Christi.

Miretur aliquis cur hactenus nemo justorum, nemo sanctorum patriarcharum aut prophetarum, nec ipse pater Abraham, cui primo contra spem in spem credenti fides ad justitiam reputata est (*Rom. iv*), quique ob ejusdem fidei meritum amicus Dei appellatus est (*Jac. ii*), per laudabilem justitiam saltem in seipso, delere peccatum originale, seque paradiso restituere potuerit. Sed de hoc profecto, quicumque divini vel etiam humani juris peritiam habet, minime miratur. Reus enim et condemnati capitis servus quomodo redimet caput suum, si nihil addat ad servitium, vel etiam minuatur, quod debuerat ante reatum. Aliis enim et minoribus debitis alia majora debita non redimuntur. Verbi gratia : Homo ille, qui descendebat ab Hierusalem in Hiericho, et incidit in latrones (*Luc. x*), debebat regi suo Hierosolymitano decem millia talenta (quis enim æstimare possit quantum creatura debeat Creatori?) eratque **S** dives et inclytus in illa civitate, nec illi tanti debiti persolvendi facultas deerat. Præmonitus fuerat ab illo domino suo, ut esset fidelis ac subditus, præceptumque acceperat, quo non difficulter observato, tunc demum emeritus jure altioris dignitatis gradu promoveretur. At ille ab anathematizato principè Hiericho domini sui inimico, spe regnandi sollicitatus ut descenderet, et tanquam regnare idoneus servire contemneret, descendit, secumque omne domini sui debitum abstulit : statimque ab illo deceptore spoliatus, et plagis impositis, semivivus relictus est. Hic proditor jacens in Hiericho, qui antequam transfugeret decem millia talenta debebat, nunquid pro satisfactione centum offerens denarios, debitum omne rependit, suis quoque medetur plagis, proditionisque opprobrium diluit, ut infamis inter famosos proceres in illa regali sedet curia ? Imo bene ac misericorditer cum illo agitur, si tantum in illa civitate vel curia non receptus, non etiam ignibus exuratur, vel alia pœna funditus a vita, qua indignus est, extrudatur. Bene ergo cum Abraham, et Isaac, et Jacob, vel quolibet justo egit clemens Divinitas, quod a paradiso exclusus, non etiam inferni cruciabatur ignibus, sed in pace collocatus, illum expectabat legislatorem, qui veniens benedictionem daret, « ut videretur Deus deorum in Sion (*Psal. lxxxiii*). » Quidquid enim fidelis servitii Deo quilibet justus obtulit, tantum erat ad comparisonem ejus laudis et glorificationis, quam homo conditus in paradiso suo debuerat Creatori : quantum ii compares centum denarios decem millibus talentis. Unde ergo peccatum quoque originale redimeret ? Ad hoc etiam accedebat, quod vita hæc misera sine actualibus quoque peccatis saltem levibus, sicut nunc, ita et tunc transigi omnino non

poterat. Non ergo summæ Dei justitiæ congruebat, qui in hoc terrestri sanctuario suo maculatum quidpiam sibi offerri prohibet, ut in illis cœlestibus sanctis sanctorum aliquid nisi immaculatum susciperet, et inemendatam humanam creaturam angelicæ dignitati penitus incorruptæ cœquarét : fieretque injustus, sicut et justus, et clarissima cœli respublica tali inordinatione confunderetur.

Et ne forte, quod absit ! judicia Dei reprehendamus cum his qui juxta Ezechielem intra se parabolam vertebant, dicentes : « Patres comederunt uvam acerbam, et dentes filiorum obstupescunt (*Ezech. xviii*), » libet propositam similitudinem, quoniam ex Evangelica parabola est, adhuc secundum humanæ legis æquitatem persequi, quoniam homines sunt, qui reprehendunt judicia Dei : Audiant hoc et respondeant mundanæ legis æqui censores, et divini examinis iniqui reprehensores. Supradictus homo, postquam descendit in Hiericho, genuit, sicut Scriptura refert, ad imaginem et similitudinem suam filios et filias (*Gen. v*). Quid namque est, quod ait, « Genuit Adam ad imaginem et similitudinem suam ? » Hoc utique voluit intelligi, quod a latronibus despoliatus ut supra dictum est, genuit nudos, plagatus morbosos, semivivus et ipsos semivivos. Vitiatæ namque succus radicis, nihilominus vitiose in fructibus erupit. Et quod valde dolendum est, sicut spoliatus et semivivus multo plures generavit, quam generare debuerat, si in priori sanitate custos paradisi fidelis et obediens permansisset ; Tunc enim ex illo soli nascerentur hi, qui ad vitam præordinati sunt, quippe nunc per Christi gratiam ad eandem revocantur vitam. Nam propter peccatum, « Maledicta, inquit Deus, terra in opere tuo : cum operatus fueris eam, non dabit fructus suos, sed spinas et tribulos germinabit tibi (*Gen. v*). » Cui terræ, scilicet, mulieri : « Multiplicabo, inquit, ærumnas tuas et conceptus tuos (*ibid.*). » Multiplices itaque conceptus de terra carnis, quæ propter superbiam, qua Divinitatem appetivit, luxuriæ subjecta est, tanquam tribulorum et spinarum densitas, excreverant super numerum : tanti nascuntur reprobi, ut ad comparisonem illorum pauci sint electi (*Matth. xx*). Dicant nunc hominis illius filii, qui omnes in Hiericho nati sunt : hominis, inquam, qui civitatem Hierusalem, quia sponte dereliquit, juste perdidit : dicant, utrum jure hæreditario civitatem eandem reposcant, legaliter patri adjudicatam : Dicant, inquam, legisperiti, in qua Romanorum sen barbarorum curia simile quid judicare præsumant.

Sed dicet aliquis : Dominus ipse, cujus in ore lex clementiæ est, « Filius, inquit, non portabit iniquitatem patris, et pater non portabit iniquitatem filii (*Ezech. xviii*). » Bene. Sed rursus alius Propheta dicit : « Patres nostri peccaverunt et non sunt, nos autem iniquitates eorum portavimus (*Thren. v*). » Et Moses ad Deum : « Qui reddis, inquit, peccata patrum in filios in tertiam et quartam generationem

(*Exod. xx*). » Quapropter quærenda est earum consonantia tibiærum : quia, cum spiritus illas unus idemque perflaverit, in ipsis dissonantia non debet intelligi. Videlicet portant iniquitatem patrum filii qui sequuntur. Dicit itaque mihi : Abraham, Isaac et cæteri justi non sunt secuti primorum iniquitatem parentum, sed omni testimonio fidei probati inventi sunt (*Hebr. xi*). Fateamur igitur quia nec portare debuerunt, verumtamen in quantum non secuti sunt. Et qui omnino non secutus est, Christus Deus carnem habens ex carne Adam, et ossa ex ossibus Adam, omnino nec portare debuit. At illi quam longe ab illa parentum iniquitate in altitudinem justitiæ protracti sunt. Unus ex præcipuis Isaias dicit : « Facti sumus ut immundi nos omnes, justitiæ nostræ sicut pannus menstruatæ (*Isa. vi*). » Non igitur æquum erat ut illorum justitia, quoniam menstruata erat, cœleste sanctuarium introiret, donec fons ille domus David, fons baptismi, de quo nunc sermo est, juxta prophetam Zachariam in ablutionem menstruatæ pateret (*Zach. xiii*), videlicet lancea aperiente latus Domini crucifixi. Interim illis ampla merces, et omnem illorum justitiam supergrediens erat

A apud inferos præsens requies, et futuræ per Christum glorificationis securæ et beata spes. Gratias misericordie Dei justitiæ, et justæ Dei misericordie, qui sic adversatus est ut subveniret, sic percussit ut sanaret (*Isa. xix*), et juxta illud Psalmistæ : « Misericordia et veritas obviaverunt sibi, justitia et pax osculatæ sunt (*Psal. lxxxiv*), » sic veritatem et justitiam adversus culpam exercuit, ut misericordiam et pacem reservaret homini. Nam quia satisfactionem pro culpa non nisi homo debebat, et non nisi Deus perficere poterat, Deus homo factus est, quatenus unus idemque Christus, et verus Deus ab homine exigeret, et ut verus homo persolveret.

B Igitur, sicut supra dicere cœpimus, ut participatione mortis Christi justificaremur, « in morte ipsius baptizati sumus, consepulti cum illo per baptismum in mortem, ut quomodo surrexit Christus a mortuis per gloriam Patris, ita nos in novitate vitæ ambulemus (*Rom. viii*), de cujus renovationis sacramento vel ordine, qui post supra memoratam cerei consecrationem celebratur, jam dictum est.

LIBER SEPTIMUS.

82 CAPUT PRIMUM.

De ordine ejusdem baptismi

Ea quæ in baptismo celebrantur, quæ dicuntur, quæ aguntur, crimina sunt illa, propter quæ tanquam maleficia martyres accusabantur, rapiabantur, occidebantur. Diabolus enim, cui per Christianæ fidei professionem in sacro fonte renuntiatur, in quem judiciales sententiæ proferuntur, habens iram magnam, sæviebat in cordibus impiorum, et tuba divini nominis offensus, illorum cæcitate et insania pro suis adversus Deum armis utebatur, et sicut in Apocalypsi legitur (*Apoc. viii*), qui canente tuba magnus mons ardens iracundia, confugiebat in profundum cordis impiorum, et divinis exorcismis, per quos ejectus fuerat, maleficii crimen effingens, leges econtra dictabat. Sed vos testes mei (*Isa. xliii*), dicit Dominus videlicet quia nihil malæ artis nos a bono magistro didicisse, optime conscii sumus. In his igitur quæ dicuntur vel aguntur, virtutem qua diabolus damnatur et confoditur, admoto fidei speculo contemplemur.

CAPUT II.

Quod lectiones et tractus præsentis diei ad baptismi pertineant sacramentum.

In primis lectiones de Veteri Testamento ad Novum hoc sacramentum pertinentes leguntur et cætera similiter, id est tractus ad idem respondentes, succinuntur. Difficile namque est numerare, quam familiare, quam frequens Spiritu sancto fueris, etiam

C ante adventum Christi maxime circa aquas operari, et mysticis dictis aut factis gratiam præsignare baptismatis. Inde ergo lectiones sacræ baptismi congruentes, ad instructionem baptizandorum solemniter recitantur. Et sicut servus Abraham missus, ut filio domini sui Isaac uxorem acciperet, Sara matrem ejus mortua, Rebeccam invenit ad fontem aquæ, et in aures dedit ad ornandum faciem ejus, et armillas in manibus et ita præornatam adduxit ad Isaac (*Genes. xxiv*) : sic legati Dei Patris, id est sacerdotes ejus ad fontes baptismi venientes, novam sponsam, id est, novam plebem Christo Filio ejusdem Antiqui dierum, per fidei doctrinam acquirunt. Adjuravit enim eos Deus Pater charitate magna, cœterni sibi Verbi incarnationem exhibens, cujus in typum ille senex Abraham prædictum servum adjuravit super femur suum : et ipsi quoque fuerunt secum de omnibus bonis domini sui, quia divites facti sunt in verbo et in omni scientia (*I Cor. xv*), magnarumque operatione virtutum adjuravit, inquam, eos Deus Pater ut filio suo vero Isaac, id est, risui vel gaudio nostro novam sponsam Ecclesiam de gentibus accipiant : quia mortua est, quæ secundum carnem illum genuit, Synagoga mater ejus, et ejusdem filii sui, quem occidit, enecata est sanguine, quia dixit : « Sanguis ejus super nos et super filios nostros (*Matth. xxvii*). » Dum ergo lectiones sacræ baptizandis recitamus, quasi Rebeccam, quæ interpretatur obedientia, servus Abraham ad fontem aquæ al-

loquitur, datque in aures, id est fidei doctrinam, quæ obedientem bene præornat aurem. Accipit illa et armillas in manibus, dum quod credit in mortificatione suæ carnis operatur, propter quod et in morte Christi baptizatam se esse meminit. Nec mora, libenter ad Isaac contendit, obliviscens populum suum et domum Patris sui (*Psal. XLIV*), totamque expeditam cœlestibus præbens nuptiis.

CAPUT III.

De lectione prima quid ad baptismum pertineat.

Illæ, quæ prima ponitur lectio, libri Genesis, *In principio creavit Deus cœlum et terram*, fortasse quærat aliquis quid ad baptismi pertineat sacramentum. Et qui tuis est, quasi clausus adhuc sacculus est, qui antequam excutiatur non apparet quid in illo contineatur. Sed prophetæ quorum Moses primus vel maximus est, jam excussi sunt, ut inde, quæ clausa et operta sacramenta continebant, manifesta procederent. Quod quia primitus apostoli fecerunt, ipsi namque primi post Christum quasi excutiendo nobis prophetas aperuerunt, idcirco dicuntur in psalmo « filii excussorum (*Psal. cxxvi*). » Et hæc maxime lectio jam a magnis, et fortibus viris excussa et exposita est, a quibus et vocatur hexameron, id est, *opus sex dierum*. De quorum dictis si omnia congregarentur, quæ ad baptismi pertinent sacramentum, nimia prolixitas præsentis loco magnum afferret fastidium. Breviter ergo dicendum, quia maxime ex hoc præclarum baptismi Christi perhibet testimonium, quod ait: Et Spiritus Dei ferebatur super aquas, simulque divini nominis in quo baptizamur, id est, sanctæ Trinitatis semel et iterum evidens personat oraculum. Ait: « *In principio creavit Deus cœlum et terram* (*Gen. 1*). » Quod aliud principium intelligendum putabimus, nisi filium? Ipse enim de seipso interrogantibus Judæis quis esset: « Principium, ait, qui et loquor vobis (*Joan. viii*). » Ergo principium Filius. Per Filium fecit Deus cœlum et terram. « Omnia per ipsum facta sunt (*Joan. 1*), » sicut Joannes evangelista narrat, « et sine ipso factum est nihil. » Nam procul dubio in Dei nomine Pater, in Principii nomine Filius intelligendus est. Profecto, cum dixisset: *In principio fecit Deus cœlum et terram* (*Gen. 1*), subsequens adjunxit: *Et Spiritus Dei ferebatur super aquas* (*ibid.*), qui tertia est in Trinitate persona.

Item in eadem lectione: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram* (*ibid.*). Unde Gregorius: « Cuncta, inquit, dixit Deus et facta sunt. » Cum vero facere hominem decernit, hoc quod reverenter pensandum est præmittit, dicens: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram*, ut videlicet quia rationalis creatura condebatur, quasi cum consilio facta videretur, quasi per studium de terra plasmatur, et inspiratione conditoris in virtutem vitalis spiritus exigitur, ut scilicet non per jussionis vocem, sed per dignitatem operationis existeret, qui per imaginem Dei fiebat. De eo, quod supra dictum: *Et Spiritus Dei fereba-*

tur super aquas, et de similitudine, quæ hic posita est: *Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram*, plus aliquid eloqui præsentis negotio competit. Nam vere idcirco nunc Spiritus sanctus fertur super aquas, ut similitudinem Dei, quæ in homine per peccatum abolita fuerat, per regenerantem baptismi gratiam restituat. Quod ut commodius fieri possit, dicendum prius est quæ inter imaginem similitudinemque Dei distantia sit.

CAPUT IV.

Quæ imaginis et similitudinis Dei distantia sit et quod non imaginem, sed similitudinem homo peccando perdidit, ad quam reformatur per baptismum Christi.

Ad imaginem Dei homo factus est, in eo quoque rationalis est, ad similitudinem vero in eo quod divinæ bonitatis imitator conditus est. Imago namque Dei vel figura substantiæ ejus (*Hebr. 1*), sicut Apostolus ait, filius est: bonitas autem vel charitas Dei et imaginis ejus, Spiritus sanctus est. Et idcirco non est dictum: *Faciamus hominem ad similitudinem et imaginem meam*, sed, *ad imaginem et similitudinem nostram*, quia similitudo non unius tantum, sed duarum personarum, scilicet Patris et Filii est: imago autem non duarum, sed unius, scilicet Patris est. Filius namque Patris tantum, non etiam Spiritus sancti filius est. Spiritus autem sanctus non solum Patris, sed et Filii Spiritus est. Potuit autem creatura rationalis amittere id quod ad similitudinem Dei facta est, non potuit vero eo carere quod ad imaginem Dei condita est. Quare? quia videlicet, divinæ bonitatis imitatio, per quam Dei similitudo retinetur, creaturæ quoque voluntatem exigit; rationalitas autem, quæ impressione imaginis Dei humanæ animæ insculpta est, a sola Creatoris arte processit.

Igitur, ut similitudinem Dei, quam nostra voluntate perdidimus, nostra nihilominus voluntate recuperare possimus, bonitas Dei Spiritus sanctus illuc usque descendit, quo pervenire nos facile possumus, dum superfertur aquis, quæ præsto sunt, de nostro solam voluntatem postulans, cætera gratis omnia procurans. Nam et aquam illam, quæ de mortuo Christi corpore profluxit, ipse creavit, qui corpus ipsum Christi de nostræ aqua naturæ lotu suo concrescere fecit, sicut habemus in symbolo: *Et incarnatus est de Spiritu sancto* vel in Evangelio: « Quod enim in ea natum, est de Spiritu sancto (*Matth. 1*), » et qui in mundi creatione, ut in præsentis lectione scriptum est, superferebatur aquis, in modum volucris, ut ait Hieronymus, ova sua calore animantis ipse nunc superfertur aquis baptismi, ut ingredientes sub gratiam suam confovens, in veram regeneraret vitam expandens alas suas, et assumens eos atque portans in humeris suis (*Deut. xxxii*). Et si opus est ut amplius appropinquet alicui, id est si ab aquis arceatur aliquis, ut volens ad illas pervenire non possit, sicut arcebatur Cornelius (*Act. x*), Judæis prohibentibus gentiles recipi, vel sicut multi Christum in persecutione confitentis,

necdum baptizati, ad aquas pervenire non poterant, aretati carceribus et vinculis præpediti. Si, inquam, opus sit, propter aliquid hujusmodi, tunc demum advolat mater gratiæ Dei, suasque ultra nidum aquarum alas extendit; sicut adhuc loquente Petro cecidit Spiritus sanctus super omnes, qui audiebant verbum, et erant loquentes linguis et magnificantes Deum (*Act. x*).

CAPUT V.

Quod martyres baptismum non consecuti, recte dicantur in sanguine et morte sua baptizati.

Sed illos, tanto defensore tutos, jussit Petrus aqua baptizari in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti; multi autem persecutionis articulo præoccupati sine aquæ baptismo suppliciiis affecti, pro Christo consummati sunt. Quid ergo? Nunquid hi baptizati sunt? Imo tanto majorem gratiam præ illis, qui in pace Ecclesiæ moriuntur, assecuti sunt, quanto graviori dispendio mortis et sanguinis Christi communicaverunt. Nam in baptismo communi, tantum similitudo mortis est, sicut ait Apostolus: « Si enim complantati facti sumus similitudini mortis ejus, simul et resurrectionis erimus (*Rom. vi*), » in martyrio autem ipsa mors. Quod si martyrium baptismus non esset, nunquam Dominus de passione sua dixisset, quod jam supra commemoratum est: « Baptismo habeo baptizari, et quomodo coarctor, usque dum perficiatur! (*Luc. xii*). » Verum exceptis his quos ejusmodi articulus non intercipit, nulli Spiritus sanctus extra fontem occurrit, totamque remissionem peccatorum intra aquas continet, nec ultra extendit. Ex his maxime locis, de quibus dictum est, memorata lectio baptismi Sacramento congruit. Cæterum nisi vitandi subesset causa fastidii, poterat ex authenticis doctorum tractatibus ostendi quod tota series mundanæ creationis quæ in eadem lectione digesta est, similitudines præferat nostræ, quæ per baptismum agitur, renovationis. Nam qui « in principio creavit Deus cælum et terram (*Gen. i*), » et cætera fecit sex dierum opera, nunc dicit: « Novos cælos et novam ego terram creo (*Isa. lxxv*), » id est, novos sanctos, et novam Ecclesiæ plebem. « Et dividit aquas ab aquis (*Gen. i*), » et positum est firmamentum apostolorum et prophetarum (*Ephes. ii*), dividens divinæ aquas sapientiæ, quas continet ab aquis humanæ vel carnalis prudentiæ. De quo Psalmista: « Extendens, inquit, cælum, sicut pellem, qui tegis in aquis superiora ejus (*Psal. ciii*), » et congregatis aquis in unum locum, « circumdedit Deus mari (*Job xxxviii*), » id est turbinibus hujus sæculi, terminos suos: posuitque vectem et ostia, et dixit: « Huc usque venies, et hic confringes tumentes fluctus tuos, » et sic terra Ecclesiæ a naufragio liberata germinaverunt campi eremi, id est latitudines gentilitatis, germen odoris Israel, quia floruit in gentibus patriarcharum et prophetarum fides. Et posita sunt in firmamento prophetiæ vel evangelicæ Scripturæ; firmamentum enim, inquit Augustinus, contra insidiosiores errores

A Deus ponere voluit in Scripturis, in firmamento, inquam, sacræ Scripturæ, posita sunt sol et luna, et **84** numerositas stellarum, id est majorum minorumque ac mediocrium luminaria doctorum, et baptizatorum alii per contemplationem evolvuntur dicentes: « Nostra autem conversatio in cælis est (*Philip. iii*): » alii sæcularibus innatant curis, et proficiente cultu Christianitatis, animalia quoque quadrupedia (*Act. x*), id est carnalium turbæ, ad fidem Christi prorepserunt. Et talis creaturæ Dominus est, novus Adam, custos et possessor tam terræ quam cælestis paradisi, quem serpens non decepit, mulier non seduxit, qui peccatum non fecit, et ideo morti nihil debuit.

Sed ipsum tempus anni primum, id est vernum eidem congruit similitudini, quia non solum in exitu Israel de Ægypto sanguis agni restitutio fuit libertatis, sed et totus mundus initium suæ sumpsit creationis. Unde magnus Leo dixit: Nunc ad prænuntiatum festis omnibus festum, sacer novorum mensis enituit, ut, in quo accepit mundus exordium, in eodem haberet Christiana creatura principium. De qua nova creatura Paulus apostolus dixit: « Scimus enim quoniam omnis creatura ingemiscit et parturit usque adhuc (*Rom. viii*), » videlicet, usque ad revelationem filiorum Dei, quam ipse præmiserat dicens: « Nam expectatio creaturæ revelationem filiorum Dei exspectat (*ibid.*). » Ac deinde secutus: « Non solum autem illa, sed et nos ipsi primitias spiritus habentes, » id est, qui primi dona Sancti Spiritus accepimus, « ipsi intra nos gemimus (*ibid.*), » etc. Quamvis enim perfecti videamur, tamen, dum corruptibiles sumus, securi non vivimus, neque comprehendisse nos arbitramur (*Philip. iii*).

CAPUT VI.

De lectione secunda.

Lectio secunda est itla libri Exodi: *Factum est in vigilia matutina, et ecce respiciens Dominus super castra Ægyptiorum per columnam nubis et ignis, interfecit exercitum eorum, et subvertit rotas curruum, ferebanturque in profundum (*Exod. xiv*). Non dubie neque per partes, sed manifeste tota lectio hæc salutaris baptismi Christi typum præfert, et notum est quia passim in Scripturis sacris lectionis hujus sacramentum a doctoribus concelebratum est. Et in supra memorata cerei benedictione sic dictum est: *Hæc nox est in qua primum patres nostros filios Israel eduxisti de Ægypto, quos postea Rubrum mare sicco vestigio transire fecisti. Qualiter hoc fiat, nunc in singulis per baptismum Christi, sola suis fides intuetur oculis: et ideo cantat Domino Canticum Mosi, id est tractum sequentem: Cantemus Domino, gloriose enim magnificatus est, equum et ascensorem dejecit in mare (*Exod. xv*). Qualiter autem hoc gestum sit in Patribus sanctis et omnibus electis, qui apud inferos hunc expectabant transitum, quantus beatarum animarum exercitus, duce potenti anima Christi, per illud mare transierit, quod de latere ejus in aquam et sanguinem divisum exiit,**

quanta exsultatio de tenebris exeuntium, quanta lætitia paradisum introeuntium et nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit (*Isa. LXIV; I Cor. II*). »

CAPUT VII.

De lectione tertia.

Lectio tertia : *Apprehendent septem mulieres virum unum in die illa, dicentes : Panem nostrum comedemus, et vestimentis nostris operiemur (Isa. IV), etc.* Hæc quoque ad baptismi sacramentum, et ad instructionem manifeste pertinet baptizandorum. Sed jam nunc dicendum cur quatuor legantur lectiones, de lege et prophetis assumptæ. Videlicet lectio prima idcirco legitur, quia, ut dictum est, de creatione mundi et hominis conditione narrans, aquarum quoque mysteria, eum Spiritus Dei auctoritate interterit. Tres vero reliquæ tria mundi tempora respiciunt, id est primum ante legem, secundum sub lege, tertium sub gratia, quibus cunctis temporibus remedium baptismatis necessarium fuisse commendatur. De his, qui ante legem fuerunt, claret, quia sicut jam dictum est in secunda lectione, baptismum Christi præfiguraverunt in eo quod mare transierunt, et sicut Apostolus dicit : « Omnes sub Mose baptizati sunt in nube et mari (*I Cor. X*). » Nondum enim data erat lex. De his autem, qui sub lege erant, in tertia lectione dicitur Isaias : *Si abluerit Dominus sordem filiarum Sion, et sanguinem Hierusalem laverit de medio ejus in spiritu iudicii et spiritu ardoris (Isa. IV)*. De quo ardore dicit Joannes Baptista in Evangelio : « Ille vos baptizabit in Spiritu sancto et igni (*Joan. III*), » Vir ille Christus est, quem juxta hanc lectionem apprehendent septem mulieres, id est septem gratiæ Spiritus sancti. De quibus idem propheta alibi dicit : « Et requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiæ et pietatis, et replebit eum spiritus timoris Domini (*Isa. XI*). » Hæ septem gratiæ apprehenderunt Jesum, quem, ut ait Hieronymus, multo tempore desideraverunt, quia nullum alium invenire potuerunt, in quo æterna statione requiescerent. Quod autem gratia Spiritus sancti cuncta possideat, exponi non indiget. Ideo *panem nostrum, inquit, comedemus, et vestimentis nostris operiemur*. Sed quia in hominibus semper opprobrium, nullo vivente ut sancti Spiritus dona poscebant, propterea Jesu nomen sibi cupiunt invocari, ut quod in lege imperfectum erat in Evangelio completeretur.

CAPUT VIII.

De lectione quarta.

Lectio quarta : *Scriptis Moses canticum (Deut. XXXI); sive : Hæc est hæreditas servorum Domini (Isa. LIV)*. Utræque enim vicissim leguntur in Pascha et in Pentecosten, et ambæ hoc tempus gratiæ manifestius exprimunt. In ea, quæ est : *Scriptis Moses canticum*, ait idem Moses : *Novi enim quod post mortem meam inique ageris, etc.* Mortem Mosi finem legis accipiunt pene cuncti doctores sancti, id est,

A adventum Christi, ejus gratia sic legi, quemadmodum Josue successit Mosi, qui populum Dei trans Jordanem eductum ingentibus præliis in terram repromissionis, dux victoriosus introduxit, Jesum Christum nomine præfigurans et opere, qui omnem electorum populum, quorum neminem lex ad perfectum adduxerat, sanguine suo contra diabolum dimicans, victor mortis per baptismi gratiam in paradisum reduxit : Profecto in hoc tempore, juxta canticum, quod Moses scripsit, « Peccaverunt Domino, non filii, » scilicet Judæi, « generatio prava atque perversa, populus stultus et insipiens, » quem constituerat Dominus et Pater suus super excelsam terram (*Deut. XXXII*), scilicet legis prophetarumque notitiam, ut suggerent mel cœlestis doctrinæ de petra, quæ Christus erat, oleumque, id est gratiam Spiritus sancti, de eodem saxo durissimo per resurrectionis potentiam immortaliter solidato et ecce econtrario de vinea Sodomorum, et de suburbanis Gomorrhæ uva eorum, uva fellis, et botrus amarissimus (*ibid.*). « Et propter hæc » abscondam, ait, faciem **85** meam ab eis (*ibid.*), etc. At vere cœli et terra, de quibus alibi per Prophetam dicit : « Novos cœlos et novam terram ego creo (*Isa. LXV*). » Novi, inquam, cœli et nova Ecclesiæ terra audivit verba oris ejus, sicut in sequenti tractu cantamus : *Et concrevit in eis ut pluvia doctrina Domini, et fuit ut ros eloquium Domini, quasi imber super herbam et quasi stillæ super gramina*, quia nomen Domini invocatur super nos, nomen Patris et Filii et Spiritus sancti (*Matth. XXVIII*), quod totam vim continet ejus, quæ per baptismum agitur, nostræ regenerationis. Non minus illa Isaiæ lectio : *Hæc est hæreditas servorum Domini*, hoc idem, ut supra dictum est, tempus gratiæ respicit, provocans credentes et dicens : « Omnes sitientes venite ad aquas (*Isa. LV*). » Ut veniant ad fluvium Dei, qui repletus est aquis (*Psal. LXIV*), et cujus « impetus lætificat civitatem Dei (*Psal. XLV*), » ut bibant « aquas de fontibus Salvatoris (*Isa. XII*), » qui loquitur ad Samaritanam : « Si scires donum Dei, et quis est, qui dicit tibi : Da mihi bibere, tu forsitan petisses ab eo, et dedisset tibi aquam vivam, et aquam, quam ego dederam ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam (*Joan. IV*). » Sciendum autem, quod ait Hieronymus, homo aquam tribuat, Deus autem Spiritum Sanctum quo sordes abluuntur, et peccata purgantur.

CAPUT IX.

De tractibus, quos lectionibus eisdem succinimus

Tantam, quæ his tribus lectionibus chorus succinit, singula singulis exsultationem indicant reatorum, quod jure exsultare debeant, quia submersis omnibus peccatis, ipsi per mare baptismi transeunt liberati. Verum hæc exsultatio in metu et tremore debet esse, et cum laboriosa et necessaria carnis mortificatione, quandiu sumus in corpore, stantes, sicut in Apocalypsi (*Cap. XV*) legimus, supra mare vitreum, quod graves et rursus oneratos peccatis

sustinere non potest. Unde oportet, ut abjectis A oneribus sæculi, et simplici tunica contenti, persistamus, vel ambulemus super hoc vitreum mare baptismi, mistum igne Spiritus sancti, tenentes, sicut ibi legitur, citharas Dei, id est, tota carne mortificati, et in laude Dei extenti, canendo tremantes, et tremendo canentes, juxta illud: « Servite Domino in timore, et exsultate ei cum tremore (Psal. 11). » Bene ergo verba canticorum Mosi et prophetarum, quæ succinimus, in tractus efferimus, quem canticum lugentium esse, et miseriæ præsentis exsili congruere, jam dictum est.

Quartus tractus in hoc differt a cæteris, quod nulla lectione præmissa cantatur. Nec mirum. Non enim in officio præsentis sic est vox universalis Ecclesiæ, quemadmodum et illi. Eorum quippe B solummodo vox est, qui in præsentis adsunt baptizandi, adhuc peccati originalis veneno infecti, et ideo festinant ad baptismum, ut juvenescant, « quemadmodum desiderat cervus ad fontes aquarum. (Psal. xli). » Quod maxime ex subsequenti Collecta, confirmatur: *Omnipotens sempiterne Deus, respice propitius ad devotionem populi renascentis, qui, sicut cervus, aquarum tuarum expetit fontem.* Econtra lectio prima nullo subsequenti cantico terminata est, videlicet, quia creatis et completis mundi cunctis operibus non cantavit dignas homo ingratus Deo Creatori gratias: sed obmutuit a laude Dei, et, audito serpente, contra præceptum quod acceperat, obsurdit. Unde et baptizando dicitur, *Ephphetha, quod est adaperire*, sumptum de Evangelio, quod C Dominus noster curationem humani generis, quod sic obsurduerat et obmutuerat, ut dictum est, in eo, quem sanavit, homine surdo et muto significavit. (Marc. vii). Nec prætereundum, quia neque collectis salutatio, id est, *Dominus vobiscum*, neque lectionibus supradictis ullæ superscriptiones, id est, tituli præferuntur: quos a nudius tertius cunctis lectionibus, tanquam corporibus capita præscidimus, donec caput nostrum Christus resurgendo nobis reddatur, cujus resurrectionis similitudo in his, qui baptizati de fontibus ascendent Christum induti, ut Apostolus ait (Galat. iii), fidei oculis representatur: nec ante hoc signa Ecclesiæ concrepant, quorum causa jam superius dicta est.

CAPUT X.

De consecratione fontis.

Consecratio fontis in nomine sanctæ Trinitatis, et maxime invocatione perficitur Spiritus sancti. Quod idcirco recte fit, quia tota hominis regeneratio, licet totius sit opus Trinitatis, propria tamen est operatio Spiritus sancti. Sancta quippe Trinitas, ut ait Leo Magnus, ita sibi divisit opus hominis, ut Pater conderet, Filius redimeret, Spiritus sanctus regeneraret vel igniret. Verumtamen et Pater cum Filio et Spiritu sancto condidit, et Filius cum Patre et Spiritu sancto redemit, et Spiritus sanctus cum Patre et Filio regenerat atque illuminat. Nam et Pater dum conderet: « Faciamus, inquit, hominem ad

imaginem et similitudinem nostram (Gen. i), et Filius dum redimeret, Pater illi calicem passionis dedit et ipse Filius per Spiritum sanctum bibit: sicut apostolus Paulus ait (Hebræorum Cap. ix): « Sanguis Christi qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit Deo, » et cætera, et ut Spiritus sanctus regeneret, Pater eundem Paracletum Spiritum dat, et Filius in eodem Spiritu baptizat, sicut Joannes Baptista in Evangelio sibi dictum insinuat: « Super quem videris Spiritum descendentem sicut columbam, et manentem in eo, hic est, qui baptizat in Spiritu sancto. » Spiritus ergo sanctus aquarum sanctificator est, sanctus Spiritus fontis nostri sanctificatio est, imo Spiritus fons vitæ est (Psal. xxxv), pacis fluvius est. Spiritus sanctus, illa paterni cordis B benigna vena est de quo usque ad nos miseratio larga tanquam flumen inundans procurrit. Amor Dei torrens voluptatis Dei, Spiritus sanctus est. Hic illum duorum patrem filiorum, erga juniorem filium, id est gentilem populum, ingenita sibi pietate flexit, qui luxuriose vivendo suam paternæ substantiæ partem consumpserat, porcos alienos in longinqua regione paverat, id est spurcos dæmones coluerat, et tunc reversum suscipit, festum diem omnibus amicis, id est cœtibus indicit angelicis, jubet primam cum annulo stolam proferri (Luc. xv). Quid enim intelligimus per annulum nisi fidei signaculum? Nam catechumenus, dum baptizandus fidei sacræ, quam firmiter tenet, symbolum reddit, profecto illam tabulis cordis ejus inscripsit, decentem annulum in manu ejus dedit, et in eo, quod consi- C gnatus est cruce Christi: ut dicat cum Apostolo: « Christo confixus sum cruci (Galat. ii), » et quod tertio submergitur, ut triduanæ morti Christi conformetur, et hoc mirabili pietatis officio vivus et incolumis crucifixo et mortuo atque sepulto configitur, commoritur et consepeltur procul dubio calceamenta accipit in pedibus. Calceamenta namque de mortuis animalibus fiunt. Et hæc manifeste Dominicæ mortis insignia sunt, quæ ideo suscipit, ut ejus exemplo, qui propter nos **86** crucifixus est, deinceps crucifigat carnem suam cum vitiis et concupiscentiis, et mortificans membra sua, quæ sunt super terram, dicit: Vivo autem jam non ego, vivit D vero in me Christus (Galat. v). Cum autem candidam vestem accipit, quæ utique novam Christi consolationem significat, dicente Apostolo: « Omnes, qui in Christo baptizati estis, Christum induistis (Coloss. iii), » profecto primam illi stolam induit pater, et « manducemus, inquit, et bibamus, quia filius hic meus mortuus fuerat et revixit » verierat et inventus est (Luc xv). »

CAPUT XI.

De missa ejusdem diei, et cur illi consuetudinalis cantus, id est introitus et communio, desit.

Statim ergo Paschale vespertini sacrificii constructur convivium, trina præeunte litania. in honorem sanctæ et individue Trinitatis (Galat. iii), **10**

cujus nomine trino baptizatus filius hic, de quo, A loquimur, qui « mortuus fuerat et revixit, perierat et inventus est (*Luc. xv*), » concrepant signa, quæ hactenus fuerant muta, et personante symphonia chorus exsultat. Gaudent nobiscum angeli, et propter illorum gaudium nos repetimus omissum a Septuagesima hymnum ipsorum, id est, *Gloria in excelsis*. Adducitur vitulus ille saginatus, scilicet Deus et homo Christus, cujus carnem manducare, et sanguinem bibere debemus: qui ideo vitulus dicitur, quia homo pro nobis sacrificatus est: ideo saginatus, quia in ipso habitabat plenitudo divinitatis corporaliter (*Coloss. ii*). Sed huic convivio senior frater, id est Judaicus populus, interesse non vult, stansque foris et audiens symphoniam et chorum, detrahit fratri suo, invidia tortus et odio, patrisque clementiam reprehendens, tristitia mavult et fame consumi, quam cum fratre gaudere et epulari. Exhibet autem pater quandoque, et faciem lætam averso et tristi filio dignanter ingerens, persuadebit, et precabitur illum opportunis interesse gaudiis et epulis, tenens manum ejus, et blandis consulens sermonibus, et tunc reliquæ Israel salvæ fient. Iuterim, donec illud fiat, plenum vel integrum non erit paternæ domus, id est, præsentis Ecclesiæ gaudium: quia licet Judaicus populus semper gentium oderit salutem (*Rom. xi*), gentium tamen Ecclesia dolet, quod ille populus stat foris, quodque sua salus illi in scandala sit. Igitur hujus diei sacrificio vespertino, tam festivo, tamque jucundo convenienter quædam ornamenta detracta sunt, scilicet Introitus, Graduale, Offerenda atque Communio, quæ de Psalmis quondam a Cœlestino papa quadragesimo, primum ad canendum institutis ante sacrificium excerpta, et cum suavi modulatione in Romana Ecclesia cantari instituta sunt. Interea, dum vitulus adducitur, convivium præparatur, accedit coram ille ministrorum primus atque fidissimus Paulus, filiumque illum, qui reversus est, jam habentem anulum in manu, jam calceatum, jamque stola prima indutum, gratulabundus alloquitur in præsentis Epistola, disens: « Si conresurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. Mortui enim estis, et vita vestra abscondita est cum Christo in Deo (*Coloss. iii*). » O fidi procuratoris elegans facundia, et officiosa sedulitas: « Mortui, inquit, estis, » quia videlicet mortuum est in vobis, quicquid super terram sapiebatis. Quid enim prius sapiebat ille filius desertor patris, luxuriosus et prodigus, nisi cum meretricibus convivia struere, sua dissipare, alienis inhiare, porcos alienos pascere? (*Luc. xvi*.) Totum hoc mortuum, et in baptismo Christi sepultum est; vita autem nova, quæ de eodem baptismo surrexit, quæ filium talem longe alterum fecit: vita, inquam, nova, quæ cum Christo in Deo abscondita est, ipse idem novus homo Christus est, quem et candida vestis baptizati significat: « Cum enim, inquit, Christus apparuerit, vita vestra, tunc et vos apparebitis cum illo in gloria

(*Coloss. iii*). » Vitam eandem, divina novitate conditam, significant et in Evangelio consequenti vestimenta angeli, quæ erant candida sicut nix. Ecce interea canore cœlestis personat symphonia, quo lætificentur convivæ, tanquam de cœlo remissum et ori nostro redditum *alleluia*: quod a Septuagesima nostra non cecinerunt organa, videlicet, quia diebus his captivitas præsentis vitæ significata est, et ideo quod futuræ vitæ jucunditatem significat *alleluia*, tacendo velut ad salices Babylonis hujus flentibus nobis pependerunt. At nunc, quia nox illa sacratissima jam incumbit, qua Christus libertatis auctor resurrexit, in qua jam, ut dictum est, prima resurrectione resurgunt, qui baptizantur novi Ecclesiæ filii, protinus tanquam de salicibus direpta nostra certatim organa persultant *alleluia*, dicuntque: *Confitemini Domino* (*Psal. cxvii*), causamque subjiciunt: *quoniam bonus* (*ibid.*), quod ab effectu comprobatur, *quoniam in sæculo misericordia ejus* (*ibid.*), subauditur exhibita in remissionem peccatorum, quam est largitus in baptismo: et hunc merito versiculum *alleluia*, primum arripit. Psalmus quippe centesimus septimus decimus, cujus hic primus versus est *alleluia*, in titulo habet, multum hanc misericordiam, et hanc diem solemnem, *quam fecit Dominus, fidei nostræ commendat, ut exsulemus et lætemur in ea*. Hoc *alleluia* sicut et reliquum hujus diei officium, maxime baptizatorum est exsultatio, eo quod prima, ut dictum est, resurrectione jam conresurrexerunt cum Christo. Restat vero grandis labor, ut habeant partem in resurrectione secunda, et inter ipsum laborem honorum operum superest metus, superest fletus, vel propter periculum gehennæ, vel propter desiderium vitæ æternæ. Recte ergo, quia necdum plenum est gaudium spei vocatorum, quod imminuit sollicitudo eorundem adhuc a Deo peregrinantium, cum *alleluia* Tractus quoque cantatur, quem cantum lugentium esse, superius jam dictum est. Itemque per totam paschalem hebdomadam usque ad Sabbatum, quo albas ipsi deponunt, eadem pro causa Graduale cantatur, qui cantus est laborantium, nec nisi propter eos pertineret ad dies Pentecostes, quod tempus futuræ requiei, pacisque et gloriæ signum est. Nam et in canone per hanc hebdomadam hoc pro ipsis additum est: *Hanc igitur oblationem servitutis nostræ: sed et cunctæ familiæ tuæ, quam tibi offerimus pro his, quos regenerare dignatus es ex aqua et Spiritu sancto, tribuens eis remissionem omnium peccatorum. Et ab hac vespera, qua baptizati sunt, per singulas hujus hebdomadæ vespertas clerus ad fontes procedit cum Christi resurrectione solemnitate sancti celebrans baptisterii.*

CAPUT XII.

Cur a nudius tertius omissum nunc reddatur pacis osculum.

Cur pacis osculum, quod papa Innocentius a beato Petro tricesimus octavus dari instituit, omissum fuerit a nudius tertius, et hodie reddatur, ex ipso cano-

nis loco, in quo datur, citius agnoscitur. Datur enim eo loco, quo **87** jam secundo calicem discooperuimus, et dicimus: *Pax Domini sit semper vobiscum*. Hic autem locus, sicut in ejusdem canonis tractatu dictum est, illud significat, quod Dominus noster resurrexit a mortuis, et stans in medio discipulorum suorum dixit eis: « Pax vobis (Joan. xx). » Per quod illud nobis innuit quod paries inimicitiarum inter nos ac Deum erectus fuerat (Ephes. ii), id est peccatum, ad quem dissolvendum Dominus noster transitu mortis protectus est. Quo effecto resurgendo rediens pacem annuntiavit, quam acquisierat nobis prima voce, quam emisit in medio discipulorum suorum, dicendo: « Pax vobis. » Recte igitur, ex quo ad faciendam eandem pacem profectus est, donec rediens diceret: « Pax vobis, » intermisimus: *Pax Domini sit semper vobiscum*, neque dedimus pacis osculum. Simul Judæ traditoris probrosum exsecrantes et anathematizantes osculum, quo Filium hominis tradens, sanctum et innocens apostolorum infamavit collegium apud eos, qui foris erant, occasionem maledicendi præbens, ac detestandi eos, quorum sanctitatis æstimatio magna fuerat, ut de illis tale quid cantarent, quale illud est:

..... *Et crimine ab uno*

Disce omnes.

(VIRG. *Æneid.* lib. II, v. 65, 66.)

CAPUT XIII.

De die Dominicæ resurrectionis.

Octavam illam, quæ in Paralipomenon (*II Par. vii*), et in superscriptionibus quorundam invenitur psalmorum (*Psal. vi, xviii*), hæc sacra spectat dies, quam fecit Dominus, ut esset solemnitas sollemnitas, quemadmodum pro sui magnitudine dicuntur Sancta sanctorum, Cantica canticorum. Sicut enim illa cætera superant sancta vel cantica. sic sollemnitates cæteras hujus sacrosanctæ sollemnitatis antecedit nobilitas. Octava autem illa futura est perfectæ atque consummatæ resurrectionis gloria, in qua electi omnes, qui nunc post depositionem carnis una et simplici solius animæ beatitudine perfruuntur, sicut in Apocalypsi legimus quia « datæ sunt illis singulæ stolæ albæ (*Apoc. vi*); duplici, id est corporis et animæ felicitate remunerabuntur, sicque binas perennis gloriæ stolas accipient. Quam octavam sicut septem mundi ætates ordine suo præeunt, quarum sexta nunc ab adventu Christi volvitur; septima vero animarum est carne deposita quiescentium, sicut alio loco jam dictum est, sic et hanc sacratissimam sollemnitatem septem Dominicæ præcesserunt, quarum in prima: *Circumdederunt me gemitus mortis* (*Psal. xvii*), in septima cantavimus: *Lætare, Hierusalem* (*Zach. ii*), singulæ singulis ætatum earumdem proprietate sui respondentes officii, sicut loco vel ordine suo jam dictum est, et interposita Dominicæ passionis memoria per duas hebdomadas, quod ipsum cur fiat, jam dictum est. Sequitur

A hæc octavæ ætatis, quæ extra septem est, quia æterna est gloriosa Christi resurrectione commendata festivitas, nobilis, admirabilis, decora et suavis, splendida et desiderabilis. Non enim parum est quod in illa nobis octava repositum est. Nam sicut octava dies eadem quæ prima est, sic in illa ætate restituitur homo in hoc ipsum, ad quod conditus est, eritque corpore et anima immortaliter felix, et feliciter immortalis sicut angeli Dei imo supra primæ originis reparatus dignitatem, eo quod suam in unitate personæ Filii Dei, respiciat naturam, personam super omnia opera manuum Patris constitutam adorari, laudari et glorificari ab angelis in coessentia summæ et individuae Trinitatis. Idcirco dum sanctorum recolimus natalitia, de quibus dubium non est, quod egressi a corporibus gloriam sempiternam jam adepti sunt, diem quoque celebramus octavam, beatificantes illos ex eo quoque, quod in futuro corporum receptorum immortalitatem gloriosam feliciter obtinebunt.

Hoc et per octo beatitudines evangelicas significatur, ubi octava redit ad caput. Namque et in prima, et in octava hæc eadem beatitudinis sententia est « quoniam ipsorum est regnum cælorum (*Matth. v*). » Unde Augustinus: « Octava, inquit, sententia, quæ ad caput redit perfectumque hominem declarat, significatur fortasse et circumcisione octava die in Veteri Testamento, et Domini resurrectione post Sabbatum, qui est utique octavus, id est primus dies, et celebratione octavarum feriarum, quas in regeneratione novi hominis celebramus. » De illa igitur octava, quæ est resurrectio, quæ jam completa in capite nostro, scilicet Christo, nunc secundum diei præsentis, in qua resurrexit, officium, ordinemque mysticum, aliqua dicenda sunt.

CAPUT XIV.

Cur Dominus non ante diem tertium resurgere voluerit.

D Ternarius numerus, qui apud sæculares quoque philosophos insignis habetur pro eo quod imparium et eorum, qui præter unitatem nullam aliam recipiunt sectionem, primus est numerorum: Apud nos longe amplius præclari nominis, imo primæ ac divinæ est auctoritatis, tam propter ipsam essentiam sanctæ et individuae Trinitatis, quam pro eo quod Salvator noster tertia die resurrexit a mortuis. Et profecto tertia dies hæc ad idem ipsum ejusdem sanctæ Trinitatis respicit sacramentum. Idcirco namque Dominus non ante tertiam resurrexit, quia congruum fuit ut propitiationem sanctæ Trinitatis tridua nobis obtineret mors carnis Christi. Alioquin cur cum sub trina mersione baptizamus in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti complantati dicimur, imo vere « complantati facti sumus similitudini mortis ejus (*Rom. vi*), » nisi quia eandem mortem suam, quam ante baptismum suum appellaverat, triduo pertulit et ipse in nomine et in obedientia Patris et Filii et Spiritus sancti. Siquidem et Pater Filio, sicut et ipse Filius testatur, calicem passionis dedit; et ipse Filius ani-

mæ suæ in sua potestate propinavit, sicut ipse ait : **A** id est anima Christi præpotens, et insita sibi verbi
 « Potestatem habeo ponendi animam meam (*Joan.*
x), » et Spiritus sanctus illi propinari fecit, sicut
 Apostolus ait: Quia « Christus per Spiritum sanctum
 semetipsum obtulit (*Hebr.* ix). » Congruenter ergo
 mors Domini tridua exstitit, quam sancta Trinitas
 disposuit, quamque ad obtinendam humano generi
 propitiationem ejusdem sanctæ Trinitatis, nostra in
 illo natura sola pertulit. Non solum autem, sed et
 tota vita ejus annorum suorum numero sanctæ Tri-
 nitati famulatum se exhibere, et ejus præcepto se
 obedire innuit. Nam in triginta tribus annis quibus
 super terram ambulavit, ternarius est repetitus hac
 sola differentia, quod unus ternarius, ut triginta sint,
 in decenum limitem consurgit, alius ut simplex sit,
 in singulari limite subsistit. Cujus in typum Isaac **B**
 quoque ad immolandum ternario dierum numero
 ductus est (*Gen.* xxii). Nam de Geraris, ubi tunc
 habitabat Abraham, usque ad montem Moria, id est
 sedem templi, dierum trium est, ut ait Hieronymus,
 et consequenter illuc die tertio pervenit, sicut histo-
 ria refert, et venit in locum, quem dixit ei Deus in
 die tertia. Sed ut ad inceptum redeam, mira velo-
 citas, mirabilis ille salvatricis **SS** gratiæ cursus, ut
 triduo trium temporum sæculi peccata deleret,
 omnes, qui ante legem fuerant, omnes, qui sub lege
 erant, cunctos, qui sub gratia venturi erant, una
 Christi morte pariter solveret, pro singulis tempo-
 ribus singulos dies ejusdem mortis appendens. Totam
 ejus velocitatem Spiritus sanctus innuebat, cum
 Prophetæ imperans dicebat : « Voca nomen ejus : **C**
 Accelera spolia detrahare, Festina prædari (*Isa.* viii). »

CAPUT XV.

Item de celebritate resurrectionis.

De hoc et illud in Canticis : « revertere, similis
 esto, dilecte mi, capreæ hinnuloque cervorum super
 montes Bethel (*Cant.* ii). » Acceleravit enim inferni
 spolia detrahare, festinavitque prædari, reversusque
 ut caprea aut cervorum hinnulus, id est patriarcha-
 rum filius, ad salvandum velocissimus, apparuit
 super montes Bethel, id est visus est apostolis, ut
 eorum tristitiam cito in gaudium converteret, qui
 sunt montis Bethel, id est *domus Dei*, quæ est Ec-
 clesia, principes summis virtutibus eminentes. Acce-
 leravit, inquam, inferni spolia detrahare, id est **D**
 electos omnes jure victoris adducere. Quæ enim mora
 fieret ad detrahendum, aut quæ difficultas ad discer-
 nendum? Sol erat iste, illi autem qui quærebantur,
 tanquam specularia. Illorum fides speculum erat red-
 dendo solis aspectum radio satis idoneum, sed ideo
 non splenduerat hactenus, quia soli objectus medius
 obstabat paries inimicitiarum (*Ephes.* ii), scilicet
 originale peccatum. At illum in carne sua moriens
 Christus parietem solverat ac diruerat, qui illa spe-
 cularia animarum verum solem expectantium umbra
 tenebat adversa. Quæ ergo mora fieret, ut, diruto
 pariete, et descendente ad inferos vero sole, non sta-
 tim relucerent illa vascula lucis exceptoria, id est
 electorum animæ? Statim ut illic descendit, hic sol,

id est anima Christi præpotens, et insita sibi verbi
 omnipotentis divinitate coruscans, illi resplendue-
 runt, et tenebrarum principes dissipati sunt « sicut
 fumus, et sicut fluit cera a facie ignis (*Psal.* lxxvii). »
 Et justi exeuntes de tenebris, et in paradysum rece-
 pti, cœperunt epulari et exsultare in conspectu Dei.
 Latrone simul epulante, cui dixerat Dominus in cruce
 pendens : « Hodie mecum eris in paradiso (*Luc.*
xxiii), » totoque Sabbato requievit ab omni opere
 Dominus Christus cum illis, et pascebatur dilectus
 in liliis (*Cant.* ii), donec aspiraret tertia dies et in-
 clinarentur umbræ. Die igitur tertia, propitia nobis
 facta divinitatis Trinitate, cito mortem, quam gusta-
 verat, rejecit a se, sicut significaverat, quando in
 cruce nostram salutem sitiens, et ideo se veraciter
 sitire dicens, cum oblatum sibi acetum noluit bi-
 bere. Mortis enim acetum paululum gustabat, quam
 cito, id est tertia die rejecturus, nec ultra bibiturus
 erat. « Resurgens enim ex mortuis jam non moritur;
 mors illi ultra non dominabitur (*Rom.* vi). »

CAPUT XVI.

Quid significet quod Dominus noster nocte resurrexit.

Certum tenet Christiana fides quod Dominus no-
 ster, qui mortalis homo factus ad hoc venit ut
 judicaretur, ad hoc venturus est in fine ut judicet,
 et eandem formam servi, in qua judicatus est, cum
 suorum cicatricibus vulnerum judicatoribus ostendet
 ad damnationis cumulum, ut videant in quem transfe-
 rerunt (*Zach.* xii) : dilectoribus autem suis ad
 æternum charitatis monumentum. Illa autem dies
 non cum expectatione, sed ita sicut fur in nocte
 veniet, quemadmodum factum est in diebus Noe,
 vel in diebus Lot quando vendentibus cunctis et
 ementibus, plantantibus et ædificantibus, uxores
 ducentibus et dantibus ad nuptias repentinus super-
 venit interitus (*Matth.* xiv) : et secundum hæc erit
 quando Filius revelabitur, Convenienter ergo, dum
 judex venturus jam cum judiciaria potestate resur-
 rexit, noctis tempus elegit, ut sicut in cæteris, tam
 factis quam dictis exterioribus alia quædam signifi-
 care consuevit, sic et in hoc tempus significaret
 secundi adventus sui, quod prævideri non poterit.
 Itaque quemadmodum Samson, quod interpretatur
sol eorum, obsessus ab inimicis nocte surrexit, por-
 tas tulit, et in verticem montis ascendit (*Judic.*
xvi), sic verus sol noster Christus, obsessus custo-
 dibus et armis, media nocte de somno mortis resur-
 gens, portasque inferni, id est omne jus mortis attol-
 lens, et ad dextram majestatis in excelsis ascendens,
 ipso tempore innuit, quod semper debeamus esse
 parati, quia sicut tunc nocte cunctis quiescentibus
 surrexit, ita qua hora non putamus se venturum esse
 prædixit (*Luc.* xii).

CAPUT XVII.

Quid significet quod cum terræmotu resurrexit.

Terræmotus quoque magnus, qui factus est, ejus-
 dem secundi adventus significationi cooperatur. Erit
 enim confusio maris et fluctuum, et non solum terra,
 sed etiam « virtutes cœlorum movebantur et tunc

videbimus Filium hominis venientem in nubibus A
 cœli cum potestate magna et majestate (*Matth. xxiv*;
Luc. xxi). » Passurus quippe venit occultus, tunc
 autem judicaturus manifestus veniet Deus noster, et
 tunc silebit, ignis in conspectu ejus tempestas valida
 (*Psal. xlix*). » Et quia tunc arescentibus reprobis
 præ timore, justi levabunt capita sua, id est exhi-
 larabunt corda, et pulchre hic unius ejusdemque
 angeli habitu utrumque præfiguratur, cujus « erat
 aspectus sicut fulgur, vestimenta autem sicut nix. »
 Nam impii custodes præ fulgore aspectus ejus exter-
 riti, facti sunt velut mortui (*Matth. xxviii*): mulieres
 autem, quæ religiose Dominum quærebant, niveis
 ejus vestimentis et dulci alloquio consolatae sunt di-
 centis: « Nolite timere vos (*ibid.*), » etc. Hinc est
 quod hac die cantamus: *Terra tremuit et quievit, B*
dum resurgeret in judicio Deus (Psal. lxiii). Dictum
 est enim hoc de die illa, quando auditum faciet judi-
 cium, dicens his qui a dextris ejus erunt: « Venite
 benedicti Patris mei, percipite regnum (*Matth. xxv*): »
 his autem qui a sinistris: « Ite, maledicti, in ignem
 æternum (*ibid.*). » Tunc enim exurgente Deo in
 judicium (*Job xxii*), qui nunc videtur sopitus esse,
 vel non curare ea quæ sub sole fiunt, terra tremet
 et quiescet, id est impii, qui terreni sunt, timebunt
 et quiescent, quia nocere desinent. Igitur dies hæc,
 cujus in nocte Dominus noster cum terræmotu re-
 surrexit, diem illum æternitatis, diem significat futuræ
 resurrectionis, cujus diluculo idem Dominus noster
 improvisus, ut dictum est, cœlis ardentibus cœlorum-
 que virtutibus trementibus apparebit (*Luc. xxi*).

89 CAPUT XVIII.

*Quod Matthæus non dissentiat a cæteris evangelistis
 in eo quod dicit, « mulieres vespere Sabbati, » et quod
 vere vespere venire cæperint, et diluculo pervenerint,
 et cur ita egerint.*

Sed et illud mystice nobis aliquid innuit, quod
 devotæ Christo feminae, quæ illum et vivum dilexe-
 rant, et mortuum desiderabant per noctem ambu-
 lantes, juvante luna, venerunt ad monumentum. Per
 noctem enim ambulaverunt, quæ diluculo ad mo-
 numentum fuerunt. Alioquin nisi per noctem venis-
 sent, quomodo ad sepulcrum tam mane adfuissent?
 Verbi gratia: (Maria Magdalena, cujus domus erat
 Bethaniæ (*Joan. xx*), qui vicus quindecim stadiis
 distat ab Hierosolymis, quomodo prima ante alias
 una Sabbati juxta Joannem, valde diluculo venisset,
 dum adhuc tenebræ essent ad monumentum? Sepulto
 quippe Domino mulieres, quæ illum secutæ fuerant,
 Hierosolymis non remanserant. Sed, cum aspexissent
 ubi poneretur, revertentes, inquit Lucas, paraverunt
 aromata (*Luc. xxiii*). Quando autem paraverunt vel
 emerunt, manifestius Marcus indicat. « Et cum trans-
 isset, inquit, Sabbatum, Maria Magdalena et Maria
 Jacobi et Salome emerunt aromata, ut venientes
 ungerent Jesum (*Marc. xvi*). Siquidem Sabbato, ut
 ait Lucas (*Luc. xxiii*), quieverunt propter mandatum,
 subauditur legis, quia lex Sabbato vetat operari (*Exod.*
xx). Constat itaque quia in lacrymis pervigiles amore,

nimumque longa retardantis Sabbati mora fatigatæ,
 quo nec operari nec plus mille passibus ambulare
 licitum erat Judæis: mox ut onerosum illud Sabba-
 tum abiit, recessit, transivit, non quieverunt nec
 dederunt oculis suis somnum (*Psal. cxxxii*), non lu-
 ciferum ad proficiscendum præstolatae sunt. Noctem
 pro diē, desiderium pro duce, lunam rapuere pro
 sole. Luna quippe nocti non defuit, quia tunc septima
 decima extitit. Septima decima vero luna, clauso
 vespere paulo post, id est, fere post horam dimidiam
 exurgit, toti deinceps lumen suum ministratura
 nocti. Falso igitur quidam Evangelistas calumniati
 sunt, quod contraria dixissent in eo quod Matthæus
 vespere Sabbati, cæteri prima Sabbati diluculo mu-
 lieres venisse dixerunt ad monumentum. Matthæus
 enim ut earum commendaret desiderium, quando
 venire cœperunt: cæteri dixerunt, quando pervene-
 runt. Quid igitur illud mystice nobis innuit, quod
 mulieres illæ sic venerunt, nisi quod animæ fideles
 paratæ (*I Thess. v*), id est mente vigiles, diligentes
 et Dominum quærentes, invenire festinanter sata-
 gunt, ad illum Filii hominis adventum, qui, ut supra
 dictum est, sicut fur in nocte veniet (*Joan. xix*), non
 solum cum terræmotu, sed et tremantibus cœlorum
 virtutibus, ut consolationem inveniant, dum impii
 non jam velut, sed vere fient mortui? Et ideo nunc
 parant et secum portant aromata, id est collecta
 de Scripturarum areolis cum virtutum odoribus,
 Dominicæ resurrectionis testimonia, scilicet, quod
 vere anima ejus non sit derelicta in inferno, et « caro
 ejus non viderit corruptionem (*Psal. xv*). » Et sicut
 illis non satis fuit, quod Joseph justus et Nicode-
 mus condierant illum cum linteis et aromatibus (*Luc.*
xxiii) ipsis præsentibus et aspicientibus, nisi et
 ipsæ aliquid de suo tantæ pietatis operi addidissent;
 sic sanctis et fidelibus semper mentibus optabile est,
 ad ea quæ apostoli, vel apostolici viri scripserunt
 de fide resurrectionis, aliquid proprii superadjicere
 laboris, faciuntque hoc pene cuncti dictis aut factis,
 pauci etiam scriptis. Idcirco, quemadmodum illis vi-
 vum se præbuit et ut agnosceretur, Mariam suo no-
 mine vocavit (*Joan. xx*), quod magnum est indi-
 cium suæ dilectionis; unde ad Mosen: « Novi te ex
 nomine (*Exod. xxxiii*), » inquit; sic omnibus tunc
 prope aderit quærentibus nunc eum in veritate
 (*Psal. cxlii*) et nomina ipsorum ostendet illis scripta
 in libro vitæ (*Apoc. iii*).

CAPUT XIX.

*Quanto rectius nunc sancta sit prima Sabbati, qua
 mundi Redemptor resurrexit a mortuis, quam olim
 Sabbatum, quo idem mundi Creator ab opere suo
 cessavit.*

Quanto præponderet primæ Sabbati sanctificatio,
 quæ nobis est data, sanctificationi illi, qua Judæis
 Sabbatum dedicatum est, ex comparatione causarum,
 vel temporum utriusque sanctificationis advertere
 licet: Diversis enim ex causis longeque imparibus,
 et Sabbatum Creator noster benedixit, et primam
 Sabbati idem ipse Salvator noster dedicavit: Causa

namque benedictionis Sabbatho fuit hæc, quod Deus in illo cessavit ab omni opere quod patravit (*Genes. II*), causa vero primæ Sabbati, quod Deus homo factus in illa resurrexit a mortuis. Quis hæc longius a se differre non videat? Si enim Dei requies, causa sanctificationis diei est, consequenter ubi major et verior ejus requies, illic sanctificatio copiosior est. Itemque ubi majorem in operante laborem attendimus, majorem nihilominus in cessante requiem agnoscimus. Constat vero, quia dum conderet mundum fatigatus non est, utpote qui omnia per Verbum suum operatus est, et universa componens de singulis dixit, fiat, et factum est. At ipse idem, cum, ut mundum redimeret, homo factus (*Hebr. II*), unus idemque Christus Deus et homo, passus et crucifixus et sepultus est, procul dubio fatigatione non parva fatigatus est. Qua ergo die resurrexit, veram utique requiem, gloria et honore coronatus (*Psal. VIII*), introivit, longe excellentius requievit quam cum a mundi creatione cessavit. Deus enim non in mundanæ creaturæ mole visibilis, sed in intellectualibus cælis, id est, in sanctis animabus requiescit. Nunc enim gaudet sponsus super sponsam quam suo sanguine acquisivit, et gaudet super nos Deus noster, et delectant eum filiæ regum, imo quia una est Ecclesia, illa delectat eum regina, quæ astitit a dextris ejus (*Psal. XLIV*), quam et in præsentem præparat et vocat amicam, et in futuro torrente voluptatis suæ potabit eam (*Psal. LV*). Nulli itaque dubium, quin prima Sabbati tanto uberius sanctificata sit, quanto verius suam in requiem, quæ sanctificationis causa est, Deus homo Christus resurgens introivit. Relinquamus igitur Judæis postremi Sabbati sui vetus gaudium, quod est illis de creatione mundi visibilis, cujus solius semper fructu transitorio delectati sunt, cujus solius prosperitatibus semper lactari appetiverunt, pro cujus solius acquisitione creatorem ejus serviliter timentes colere visi sunt. In tantum enim terrenis semper inhæserunt, ut quæcunque de cælestibus illis promissa sunt, terrenarum quas amant, semper velari oportuerit nominibus rerum, ut est illud: « Audi Israel præcepta Domini, et ea in corde tuo quasi in libro scribe, et dabo tibi terram fluentem lac et mel (*Deut. VI*). » Nam et ipsum Deum et Dominum per quem mundus factus est, in propria

A dum creationem, « nihil novum fit sub sole (*Eccle. I*), » quia qui vivit in æternum, creavit omnia simul: secundum salvationem, « Pater meus, inquit Christus, usque modo operatur, et ego operor (*Joan. VIII*). » De creatione mundi sabbatizant dilectores mundi. Nobis autem de salvatione mundi gaudendum est, quorum vita et requies in Deo cum Christo abscondita est (*Coloss. III*).

CAPUT XX.

Qua ratione vel auctoritate ab hac die Dominicæ resurrectionis, processio cum benedictione aquæ cunctis per annum agatur Dominicis.

Proprium hoc habet hæc dies, quam fecit Dominus, idque ab eo sumpsit omnis prima Sabbati, quod aqua benedicta populis aspersis agitur processio solemnis. Verumtamen hac ipsa prima et principali Dominicarum omnium non benedicitur, neque die sancto Pentecostes, quia in præteriti Sabbati vespera sumpta est de sacro fonte baptismi, antequam immergatur aliquis, et antequam chrisma immisum sit. Non enim ad hoc aspergimur, ut rebaptizemur, sed divini nominis gratiam super nos, cum hoc memoriali baptismatis nostri, frequenter invocare debemus. Et idcirco singulis aspergimur Dominicis, quia in sacrosancta primæ hujus Dominicæ vespera, baptismum universaliter sancta celebrat Ecclesia, pro causa superius memorata. Unde et inter aspergendum hac die cantamus: *Vidi aquam egredientem de templo a latere dextro, alleluia* (*Ezech. XLVII*), etc. De propheta Ezechiele sumptum est hoc. Civitatem illi ostenderat manus Domini facta super eum, ædificata super montem excelsum, et vergentem ad austrum, et in illa mirabile constitui templum (*Apoc. I*). Illa autem civitas Ecclesiam significabat, de qua Dominus in Evangelio: « Non potest, inquit, civitas abscondi super montem posita (*Matth. V*). » Quid ergo templum, nisi illud, de quo ipse idem: « Solvite templum hoc, inquit, et post triduum excitabo illud, loquens de templo corporis sui? (*Joan. XXI*). » Sed et Joannes in Apocalypsi, cum de eadem civitate sibi ostensa loqueretur: Et templum, inquit, non vidi in ea; Dominus enim Deus omnipotens templum illius est et agnus (*Apoc. XXI*). » Quam de hoc templo aquam vidit hic egredientem, nisi vivificum sacri baptismatis fontem? Cum enim illud solvissent Judæi, sanguis et aqua, sicut supra dictum est, de latere ejus exivit. Et recte de latere dextro aqua exivit, de qua dicitur: *Et omnes ad quos pervenit aqua ista salvi facti sunt.* Nam hujus quoque templi non manufacti latera duo sunt. Dextrum quippe latus divina, lævum latus humana natura est. Signanter ergo dicendum fuit quo de latere aqua hæc exivit, quæ ad quoscunque pervenit, salvi facti sunt: a latere dextro, inquit. Et recte. Nam de divina Christi natura Spiritus sanctus aqua invisibilis procedit, qui aquæ visibili, quæ de latere lævo, id est, de humanitate lanceata profluxit salvandi virtutem tribuit. Hac igitur die Dominicæ resurrectionis, quæ sacri quoque bap-

sterii celebratione est sollemnis, recte inter aspergendum cantamus illud in laudem fluminis hujus, cujus inundatione per mortem Christi reviximus. Cæteris autem post Pentecosten Dominicis cantamus: *Asperges me Domine hyssopo et mundabor, lavabis me et super nivem dealabor (Psal. l),* quod et ipsum de fide baptismi Propheta prædixit, per hyssopum, quæ herba est humilis, medicinalis, qua tumor pulmonis deponitur, fidem humilitatis vel passionis Christi significans: per nomen lavacri super nivem dealbantis, baptismum ipsius manifestius exprimens. Deinde cum crucibus et vexillis, quæ sunt insignia victoriæ Christi, omnes albat et exultantes in laude resurrectionis sanctæ procedimus, cum tanta populi expectatione sexus utriusque majorum pariter et minorum, ut corporaliter quoque illud propheticum in nobis impleri videatur: Cum jucunditate exibitis, et cum gaudio deducemini, nam et montes et colles exilient expectantes vos cum gaudio (*Isa. lv*).

CAPUT XXI.

Cur Dominus discipulos ad videndum se in Galilæam invitaverit, cum et Hierosolymis visus sit, et quod ideo processio fiat singulis Dominicis.

Ut autem processio geretur, ex mystica Evangelii auctoritate tractum est, scilicet, ex eo, quod angeli mulieribus præcipiunt, dicentes: «*Ite, dicite discipulis ejus et Petro, quia præcedet vos in Galilæam (Marc. xvi),*» et ipse Dominus occurrens illis exeuntibus a monumento, cum tenuissent pedes ejus et adorassent eum: «*Ite, inquit, nuntiate fratribus meis ut eant in Galilæam, ibi me videbunt (Joan. xx),*» Primi hujus mandati, quod Dominus resurgens per angelos suos et per se ipsum suis mandat discipulis ut eant in Galilæam, «*et ibi me videbunt,*» inquit, si causam agoverimus, procul dubio fatebimur merito fieri, quod mandatum illud hac die, cunctisque per annum Dominicis memoria celebri, id est, processione frequentamus solemni. Non enim sine causa, non absque divini pondere consilii sese in Galilæa videndum esse promittit, cum Hierosolymis sese illis ostendere potuerit, imo et quinquies ipsa die qua resurrexit ibidem visus sit. Quod si non aliud quam latus, manus et pedes palpandos et contrectandos illis in Galilæa ostendere disponit, hoc frustra vel sine pondere rationis, quod omnino incongruum divinæ est majestati, videbitur agi. Hoc enim tam secundum Joannem quam secundum Lucam, hac eadem die Hierosolymis fecit, cum reversis Hierosolymam duobus discipulis, quibus ostensus fuerat, euntibus in Emmaus, et referentibus quæ viderant illis secum mirantibus, stetit Jesus in medio eorum et dixit eis, «*Pax vobis.*» Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus et latus (*Joan. xx; Luc. xxvii*). Quid ergo amplius in Galilæam evocatis ostenderit, quærendum est. Hoc nimirum, quod inimicum erat Hierosolymis terrenæ civitati, unde illos evocavit et templo sacerdotioque veteri, propositum suum, imo totius Trinitatis consilium illis aperuit: «*Data est, inquit, mihi omnis potestas in cælo et in terra:*

PATROL. CLXX.

A cuntes, docete omnes gentes, baptizantes eas in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti (*Matth. xxviii*).» Ecce hæc est illa magna transmigratio, quam Galilæa quoque suo commendat nomine. Magna, inquam, transmigratio Christi discipulis imperata, transigrare de Judæis ad docendas et baptizandas omnes gentes, cum ante dixisset: «*In viam gentium ne abieritis (Matth. x),*» et de vetustate circumcisionis ad novam gratiam baptismi, cujus nunc regulam præscripsit, quam hactenus nusquam **91** tradiderat illis. Magna sane causa, et digna, quam Dominus non solum verbis ediceret, sed et facto præsentem præfiguraret. Nam quomodo ante passionem suam, plerisque dictis aut factis suis similitudines adhibere consuevit; verbi gratia, quomodo superius octava abhinc die veniens ad passionem, ut genus humanum redimeret, eandem generis humani redemptionem, per asinæ et pulli ejus significavit solutionem (*Matth. xxi*): sic tunc apostolis suis dicens, «*Euntes, docete omnes gentes, baptizantes eas in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti (Matth. xxviii),*» eandem gratiæ suæ transmigrationem significare voluit per Galilæam, quæ Latine vertitur in transmigrationem. Totum hoc ad nos, id est, ad Ecclesiam de gentibus respicit, ad quam salus ex Judæis hoc præcepto transmigravit. Recte igitur et merito in primi hujus mandati commemorationem, quod statim, ut visus est Dominus noster post resurrectionem, «*Nuntiate, inquit, fratribus meis, ut eant in Galilæam, ibi me videbunt (Joan. xx),*» nos processione agimus solemnem, nosque et loca nostra aspergimus aqua benedicta, in honorem hujus diei, quo jussi sumus baptizari in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti.

CAPUT XXII.

Quo die discipuli in Galilæa videntes Dominum adoraverunt, secundum Matthæum.

Illud quidem nemo qui dubitet, quod hac die, qua resurrexit Dominus, id est prima die Sabbati, discipulos in Galilæam invitaverit: sed illud per se non satis liquet qua die illuc abeuntes juxta Matthæum (*Matth. xxviii*), illum videntes adoraverint. Verum Hieronymus item prima Sabbati, id est octava die, factum hoc esse astruit, et hanc eandem esse apparitionem, de qua Joannes ait: «*Et post dies octo iterum erant discipuli intus, et Thomas cum eis (Joan. xx).*» Ait enim idem Hieronymus super Matthæum: Post resurrectionem Dominus in Galilæa monte conspicitur, ibique adoratur, quod licet quidam dubitent. Tunc manifestius ostenditur Thomæ, et latus lancea vulneratum, clavisque fixas manus demonstrat, ut vere, licet nonnulli numerando vices, quibus Dominus post resurrectionem visus esse describitur, aliter sentire videantur, nos tamen prædicto doctori hunc sensum non improbandum esse arbitramur. Et ipsa ratio admittit quod discipuli eadem die, qua Dominus resurrexit, toties in Galilæam ire jussi, non ultra dies octo distulerint,

præsertim cum eadem die sero illum videntes, quando Thomas non erat cum eis, spem festinantissimam iterum videndi eum, ardentiusque desiderium concipere potuerint. Nihil enim est in quo Hieronymo auctoritas Evangelica refragetur. Nam quod ait Joannes, post dies octo iterum erant discipuli intus, non nos coarctat in eodem loco intus eos fuisse fateamur. Intus erant, sed in monte, id est, in civitate Nazareth, quæ in monte Galilææ sita est. Sic enim habemus in Luca Qui, cum dixisset, quia Dominus postquam jejunavit quadraginta diebus et quadraginta noctibus, reversus in virtute Spiritus in Galilæam, et jam magnificatus in Capharnaum, venit Nazareth, ubi fuerat nutritus: et cum dixissent ei, « Quanta audivimus de te facta in Capharnaum, fac et hic in patria tua, » ipse que respondisset eis, « In veritate dico vobis, multæ viduæ erant in Israel, et non nullam illarum missus est Elias, nisi in Sarepta Sidoniæ ad mulierem viduam (I Reg. xvii; Luc. iv), cum, inquam, hæc dixisset evangelista, statim secutus, « Repleti, inquit, ira surrexerunt, et ejecerunt eum extra civitatem, et duxerunt illum usque ad supercillium montis, supra quem civitas illorum erat ædificata, ut præcipitarent eum (Luc. iv). » Non ergo alium in montem quam in Nazareth, quæ super montem sita erat, Dominum præcessisse et discipulos suos evocasse, putandum est. Itaque nulla, ut dictum est, auctoritas evangelica Hieronymo refragatur. Intus enim erant post dies octo, sed non in eadem domo, nec in eadem civitate. Et pulchre, ubi persecutionem primam pertulit, primoque desertionem Judæorum, et transitum ad gentes præfiguravit, sicut post supradicta scriptum est: « Jesus autem transiens per medium illorum ibat (ibid.), » ibidem post omnes persecutiones Judæos deseruit, ritumque eorum mutavit, circumcisione abolita, gentes omnes præcipiens baptizari in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti.

CAPUT XXIII.

Quod de Redemptore nostro propheticè dictum sit: « Nephtalim cervus emissus dans eloquia pulchritudinis. »

Simulque et hoc notandum, quod ubi ante passionem maxime prædicavit in finibus Zabulon et Nephtalim, sicut habemus in Evangelio, trans Jordanem Galilææ, et illic post resurrectionem eandem consummavit doctrinam, dando baptizandi et docendi præceptum, ut sicut ab eodem evangelista testimonium subjunctum est de propheta: « Populus gentium, qui ambulabat in tenebris, lucem videret magnam (Isa. xix); » complens illam quoque prophetiam, qua dictum est: « Nephtalim cervus emissarius dans eloquia pulchritudinis (Genes. xlix). » Emissus enim per divinam potentiam a canum insecutione, de quibus ipse dicit per os David: « Circumdederunt me canes multi (Psal. xxi), » emissus, inquam, in plenam securitatem, velocissimo saltu resurrectionis recurrit in fines Zabulon et Nephtalim, ubi ante docere cœperat, factus et ipse

A Nephtalim, id est dilatatus, videlicet expeditione charitatis, et hæc dedit, quæ prædicta sunt; eloquia pulchritudinis de nobis gentibus baptizandis, quæ sic finivit: « Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem sæculi (Matth. ult.). »

CAPUT XXIV.

Item de processione, secundum quod variatur in diversis monachorum et canonicorum ordinibus.

Prædicta processio sic agitur, ut sacerdotem præcedentem, et officinas visitantem, semper in eo loco quo suprema statione, consistimus, ante nos cum cruce inveniamus. Quod et ipsum ex eadem Evangelii pendet auctoritate. Nam Dominus noster, cujus personam sacerdos in suo gerit officio, sicut alio loco jam dictum est, et antequam pateretur, et postquam resurrexit, hac die discipulos suos in Galilæam præcessurum se dixit. Nam qua nocte tradebatur, « Postquam autem, inquit, resurrexero, præcedam vos in Galilæam, » et cum resurrexisset, sicut hac die legimus, « Ite, inquit angelus, dicite discipulis ejus et Petro, quia præcedet vos in Galilæam (Matth. xxvi. Marc. xvi). » Huic significationi pulchre et ipsa, quam ibidem, id est in suprema statione, sacerdos dicit, oratio concinit, directa ad personam Filii: *Domine Jesu Christe, qui introitum portarum Hierusalem valvas sanctificasti, etc.* Nam ad Filii personam dirigitur, et sub nomine Hierusalem Ecclesiæ mentio fit, quæ de baptizatis omnibus gentibus **92** construitur, et sub nomine portarum ejus, nomen Patris, et Filii, et Spiritus sancti in quo baptizantur, significatur secundum Apocalypsim, ubi in significatione ejusdem divini nominis, patent civitatis quæ significat Ecclesiam, « ab oriente portæ tres, et ab occidente portæ tres, et ab aquilone portæ tres, et a meridie portæ tres (Apoc. xxi), » quia, quacunque ætate veniant ad fidem Christi, seu in pueritia, seu in adolescentia, seu in juventute, seu in senectute, ut ait Prudentius, occurrit quadrina ad compita nomen. Sicque fit, ut tota hæc processio nihil aliud, quam gratiarum actio sit, eo, quod resurgens Dominus statim memor nostri, qui eramus absque Deo (Ephes. ii), discipulos suos in Galilæam ad hoc consilium evocavit, ut baptizaremur in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Unde locum quoque, quo suprema statione processionem terminamus, nos Galilæam nominamus, et præeuntem sacerdotem semper in hujusmodi, id est dominicali processione majores quique post prælatum nostrum, ut caput digniora membra sequuntur. Et illud quoque majorum exemplis edocti, quia rei jam dictæ congruit, observamus, ut in hac processione nulla unquam Dominica quidquam, quod sit veteris historiæ, cantemus, sed semper quod de Novo Testamento sit, gloriamque personæ Evangelii.

Sed de hoc principali die paschæ sermo nunc est, a quo omnis prima Sabbati insignita, et dominica dies dicta est, quo Dominus noster patres nostros

apostolos ad audiendum, ut dictum est, gratiæ consilium, in Galilæam evocare dignatus est. Hujus diei statio, quo processio terminanda est, in medio templi splendide ordinata, rem ipsam, de qua dictum est, pulchre commendat, dum sacer Ecclesiæ chorus totus festivus, sexus utriusque populo circumstante, totis viribus in vocem exultationis et salutis feliciter erumpit, cantando antiphonam: *Sedit angelus ad sepulcrum domini (Marc. xvi)*. Hæc enim antiphona rem ipsam patenter exprimit, quam perdocere omnes gentes jussi sunt apostoli, scilicet, quod Deus homo factus, mortem nostram moriendo devicit, et vitam nobis resurgendo reparavit. Cui rei valde et ipsa, quæ dictis insita est, congruit melodia, dum cantus is tetrardi [tetradis] garrulitate concinnus, agili recursu festiva dicta suspendens frequenter tripudiat, et læta pronuntians, velut alaunda matutina per vocum suarum sæpe volitat acumina. Hæc igitur statio nobis illud festivo concentu commemorat, quod in Galilæa jussi a Creatore suo cœli enarraverunt gloriam Dei (*Psal. xviii*), gloriam resurrectionis Christi, sicut legimus, quia virtute magna reddebant apostoli testimonium resurrectionis Jesu Christi Domini nostri (*Act. iv*). Quod ideo totis viribus est concinnendum, et toto corde totoque ore in auditu populorum circumstantium efferendum, quia « in omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum. »

CAPUT XXV.

Quod nos recte beatam Mariam in principio nostræ lætitiæ proponimus in hac processione, omni Dominica, ad ejus memoriam prima statione divertentes, et quod credendum non sit quod Dominum resurgentem ipsa non viderit, et quod inter testes mater scribi non debuerit.

Recte et laudabiliter a nostri, id est monachi ordinis, majoribus traditum est, quod hæcenus pro lege fixum atque inconvulsum conservatur, ut in hujusmodi processionibus, cunctis per annum Dominicis beatæ Dei Genitricis memoriam prima statione visitemus, decantando quodlibet, quod ejus proprium sit, eaque salutata et oratione dicta tunc demum processionem ordine supradicto peragamus. Sicque fervente sacræ religionis studio provisum est, ut infra claustrum habeatur ejusdem beatæ Virginis diversorium, scilicet sacratum in ipsius honore, maxime propter hoc ipsum proprium nominis ejus oratorium. Quid Evangelicæ fidei convenientius Christiana sedulitas comminisci potuit? Quid pulchrius, quid venerabilius, quam congratulari matri Virgini super resurrectione unigeniti, jam non morituri, in cujus passione gladius animam ejus pertransivit? (*Luc. ii*.) Perpendere gestit Christiana devotio, quantus torrens gaudii repente inundans, locumque vulneris replens, animam ejus ferro doloris confossam inebriavit, cum redivivus Filius, illi ante omnes fortasse mortales, materno Virginem non defraudans honore, victoriam suam

annuntiavit, et dulcia carnis suæ vulnera, quam illa veram de carne sua carnem conceptam peperit, deosculanda præbuit. Quid ergo? repugnare videbitur Evangelio, referenti quod surgens Jesus primo Mariæ Magdalenæ apparuit? Absit. Sed omnibus, beatam Virginem matrem excipimus, testibus præordinatis, quos solos nominare ad Evangelistas pertinuit, vel quos Christi resurrectionem annuntiare decuit. Nunquid illam nuntiare decebat, ut verba ejus tanquam deliramenta viderentur ante apostolos? Si enim extraneorum verba feminarum visa sunt eis tanquam deliramenta (*Luc. xxiv*), quomodo non magis matrem amore filii delirare crederent? Verissime ergo matri Filius resurgens apparuit, sed illa, ut ab initio cœperat, ita et nunc « conservabat omnia verba hæc, conferens in corde suo (*Luc. ii*). » Quod si idcirco verum non videtur, quia nullus evangelistarum scriptis hoc attestatur, consequens est quod nunquam post resurrectionem suam visus sit matri, quia quando, vel ubi apparuerit illi, nullus eorum nominatim edixit. Sed absit hoc ab illo, qui in lege sua patrem et matrem honorare præcepit (*Exod. xx*), absit, inquam, ut matrem propter se doloris gladio transverberatam (*Matth. xv*), tam dura negligentia talis filius inhonoraverit. Non sic apostolica sanctæ Romanæ Ecclesiæ sensit veritas, quæ hanc beatam Hierusalem in principio lætitiæ suæ proposuit. Nam, cum hæc prima die Paschæ stationem ad hanc, de qua loquimur, sanctam Mariam missæ officio prescripsit, quid aliud quam Hierusalem in principio lætitiæ suæ proposuit. Si enim omnis anima timens Dominum sic benedicitur, « ut videat bona Hierusalem, et videat filios filiorum suorum, pacem super Israel (*Psal. cxxvii*). » Et ideo dicitur, et est ipsa quoque Hierusalem, quod est visio pacis: quanto magis ista ter quaterque beata Virgo dicenda est Hierusalem, quæ « benedicta inter omnes mulieres (*Luc. i*), » vidit Filium suum pacem super omnem verum Israel, scilicet Christum, de quo Apostolus ait: « Ipse est enim pax nostra, qui fecit utraque unum (*Ephes. ii*). » Ipsa præ omnibus, ipsa ante omnes vidit hanc nostram pacem, ipsa est Hierusalem, pulchra, electa suavis et formosa, quam viderunt filix Sion (*Cant. vi*), et beatam dixerunt, et reginæ laudaverunt. Dum ergo hanc hodierna statione sancta Romana Ecclesia in principio lætitiæ suæ, ut dictum est, proposuit, non hoc æstimavit, quod pacem super Israel venientem, id est Filium suum propter justificationem nostram resurgentem (*Rom. iv*), ipsa non viderit. Sed, ut ad propriam, de qua supra dictum est, hodiernæ et omnium dominicalium processionum causam sermo recurrat, nunquid vel tunc, quando undecim discipuli abierunt in Galilæam (*Matth. xviii*) in montem, sicut constituit illis Dominus Jesus, hanc beatam, de qua loquimur, Mariam præterierunt, et absque illa videntes eum adoraverunt? Inro non alias quam in domum illius, non alium in montem abierunt, ut viderent eum, quam in illam, super quem civitas

ejus Nazareth sita erat, sicut jam dictum est. Igitur A pulchre et laudabiliter, ut supra diximus, traditum est a nostris majoribus, ut in hodierna, cunctisque per annum Dominicalibus processionibus, beatæ Dei Genitricis memoriam prima statione visitemus, eandem ob causam, qua hodiernæ missæ officio statio ad Sanctam Mariam præscribitur, ut eam, sicut jam dictum est, in principio lætitiæ nostræ proponamus, illud de Canticis recolentes, novum novæ Ecclesiæ sponsum, mox ut resurrexit, dixisse non vane arbitantes : « Vadam ad montem myrrhæ, et ad collem thuris (Cant. iv). » Qua enim sui corporis parte altius, post ipsum caput suum Christum Ecclesiæ sublimitas emineat, quam singularibus hujus reginæ angelorum meritis, cujus ex carne sine viro Christus, ut lapis de monte sine manibus (Dan. ii), est editus? Et quo in vertice montium tantum myrrhæ, id est mortificationis, cum thuris, id est, piæ oratio-

nis odoribus inveniri potuit, quantum in hujus beatæ Virginis anima, quam singulariter Dominicæ passionis gladius pertransierat. Ad hunc ergo montem myrrhæ vadimus et nos, sæpe dicta statione ad sanctam Mariam divertentes, ipsa quoque eloquia cervi emissi, de quo supra dictum, « eloquia pulchritudinis (Gen. xlix), » quibus illic de baptizandis omnibus gentibus mandavit, exsultantes mystice depromimus hac die cantando : *Tota pulchra es*. Nota namque omnium pene sententia doctorum est, novam his verbis Ecclesiam invitari, ut surgat et properet apostolica, quæ tunc numero parva erat Ecclesia de Libano venire (Can. iv), id est, candidature baptismi gentes ad Christum adducere, Maria matre fidei nostræ adjuvante, id est, « omnia verba hæc, quæ hactenus conservabat in corde suo (Luc. ii), » jam aperiente

LIBER OCTAVUS

CAPUT PRIMUM.

De missa ejusdem diei.

Totum diei præsentis officium cunctis partibus suis in illum æternitatis diem intendit, cujus, nobis aditum Deus per Unigenitum suum, devicta morte reservavit, ubi « epulabuntur et exultabunt justi in conspectu Dei (Psal. lxxvii), » qui nunc epulantur, ut cantamus ac legimus, *in azymis sinceritatis et veritatis (I Cor. v)*, « bibentque vinum bonum, quod ex aqua factum est in cœlestibus nuptiis (Joan. ii), » id est, in gloria delectabuntur immortalitatis, et impassibilitatis, a corruptione mortalitatis penitus immutati. Et recte : Ut quia Pascha transitus est, illo Paschale præsentis diei canticum intendat, ubi transeuntibus patria constituta est. Tunc illa sancta civitas Hierusalem splendebit novitate æterna, novumque cantabit Canticum, nova ipsa « non habens maculam aut rugam (Ephes. v). » Cujus Cantici æterni doctor ac præceptor erit novus ejus sponsus, qui primus resurrexit, cui cum diceret Pater, sicut habemus in psalmo : *Exsurge, gloria mea, exsurge, psalterium et cithara*, respondit, *exurgam diluculo (Psal. lvi, cvii)*. Recte ergo in Introitu hodierni officii primam vocem emittit, qui primus resurrexit, dicitque : *Resurrexi, et adhuc tecum sum (Psal. cxxxviii)*. Ad hujus Cantici novitatem nos invitans et instruens Paulus in sequenti lectione Epistolæ : *Expurgate, inquit, vetus fermentum, ut sitis nova conspersio (I Cor. v)*, etc. Aperta similitudine baptizatos docet, dum novam, id est, absque fermento, conspersionem nos esse hortatur, eo quod ex multis hominibus unum Ecclesiæ corpus, tanquam ex multis granis unus panis efficiatur. Quale autem sit illud, quo panis iste fermentetur, et Paschali mensa fiat indignus, ex his, quæ supra Corinthiis dixerat, pa-

tenter agnoscimus. Dixerat enim, « Omnino auditur inter vos fornicatio, et talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita ut uxorem patris sui quis habeat (ibid.). » Et paulo post : « Non bona, inquit, gloria vestra. An nescitis, quia modicum fermentum totam massam corrumpit? Expurgate vetus fermentum (ibid.), » etc. Hoc igitur ecclesiastici compositor officii per hanc lectionem Ecclesiæ Christi intimare voluit, ut illam, quam accepit in baptismo, servet immaculatam nuptialem tunicam, utpote quam exhibere sibi cupit Christus sponsam gloriosam, non habentem maculam aut rugam (Ephes. v). » Fornicatio enim, propter quam eadem lectio scripta est, ut supra dictum est, vel aliud quodlibet damnabile vitium, vetus fermentum est, vetusti hominis morbus est, veteris vitæ macula est. Itaque cum hæc dies novitatem vitæ prædicet, et æternam juventutem annuntiet, miranda plane et laudanda Romanæ Ecclesiæ diligentia in eo quoque, quod in officio præsentis legendum esse Evangelium secundum Marcum instituit. Ille namque præter hoc, quod in quatuor animalium admirabili figura leoni assimilatur, præter quod ejus Evangelium recte legi videretur, ut leo rugitum leonis resurgentis evangelizaret, de quo prædictum fuerat : « Catulus leonis Juda, ad prædam, fili mi, ascendisti, requiescens accubuisti, ut leo et quasi læna, quis suscitabit eum (Genes. xlix)? » præter hoc, inquam, officium diei præsentis Evangelium ejus 94 maxime pro eo congruit, quod sanctæ resurrectionis nuntium, quem cæteri simpliciter appellant angelum, hic altiori mysterio juvenem appellat : « Viderunt, inquit, juvenem sedentem a dextris, coopertum stola candida (Marc. xvi). » Hæc enim duo, quæ posui, « juvenem, et coopertum stola candida, » duo itidem, quæ ab Apostolo in laudem

et [honorem] gloriosæ Ecclesiæ dicta sunt, prædicant scilicet « non habentem maculam, non habentem rugam (Eph. v). » Nam quia gloriosa Ecclesia, pro qua Christus mortuus est, et propter cujus justificationem resurrexit (Rom. iv), in illa gloriosa resurrectione, cui se præparans, nunc vetus fermentum expurgat, ut dictum est, rugam vetusti hominis, quem exuit, non habebit, recte sanctus evangelista resurrectionis ejusdem præconem angelum, juvenem appellat: et quia maculam non habebit, quam Sponsus suus in sanguine suo lavit a peccatis suis (Apoc. xxii), pulchre coopertum stola candida, ut vere erat, diligenter expressit. Diligentissima ergo institutione, hac die secundum Marcum legitur resurrectionis Christi Evangelium, quo baptizatis nostris, quibus renovata est ut aquilæ juvenus sua (Psal. cii), juvenis sedens in dextris dominici sepulcri, et coopertus stola candida, ipso suo habitu, quid acceperint, aut quid sperare debeant, prædicat cunctis consonantibus partibus officii, et hoc maxime conclamantibus concorditer, ut expurgato veteri fermento, in azymis sinceritatis et veritatis epulantes (I Cor. v), primam baptismi resurrectionem ita servemus, quatenus secundæ resurrectionis æternæ juventuti præparemur. Tunc, sicut in Offerenda cantamus, resurgente Deo in judicio, qui nunc sopitus esse, et humana curare non putatur, terra tremet et quiescet (Psal. lxxv), id est, impii terrebuntur, et traditi gehennæ nocere desinent, et erit in pace locus Domini, scilicet Ecclesia, et in Sion juvene, jamque candida, sicut angeli supradicti habitus prædicat, confractæ erunt omnes adversariæ potentiæ, arcus, scutum, gladiusque et bella vitiorum. Graduale, quod est cantus laborantium in hac peregrinatione, jam dictum est ad hos dies resurrectionis usque in Pentecosten non pertinere, sed propter baptizatos per hanc hebdomadam in officiis additum esse, ita tamen, ut sicut bis, propter quos additum est, militiæ laborem, quem arripuerunt, præsens sublevet gaudium, de recenti remissione peccatorum: sic consuetudinem gradualium neumarum serenent verba, diem, quam fecit Dominus, quotidie personantia, et exultandum atque lætandum esse in ea, tam ex ipso quam ex versibus ejus accipimus, qui ex eodem psalmo sumpti per hebdomadam dispertiuntur.

CAPUT II.

De ordine inusitato vespertinæ laudis, cujus causa est per hanc hebdomadam solemnitas sancti baptisterii.

Cum omnes horæ regulares supradictæ novitatis et lætitiæ proferant insignia, tunc vero splendidius vespertina synaxis hujus festivitatis claritate, secundum ordinem Romanum est illustrata. Nam quia vespera Sabbati paschalis baptismi celebratum est, eadem hora per totam hebdomadam festivam regenerationis jucunditatem hoc modo retinet. Primum, quia in ipso baptismi ordine inceptum est *Kyrie eleyson*, et litania trina decantata est ob honorem et reverentiam adorandi nominis, Patris et Filii et Spiritus sancti, quo in nomine baptismus peragitur:

idcirco non, ut fieri solet a versu, *Deus in adjutorium meum intende*, sed a *Kyrie eleyson* festivo concentu incipiuntur. Sequuntur ob eandem causam tres psalmi sub uno *alleluia* decantandi, qui et per totam hebdomadam non mutantur, tum quia tota hebdomada hæc pro una die computatur, eo quod universalis diem resurrectionis aspiciat, tum quia tam hi quam cæteri, qui processiones, de quibus dicendum est reservantur, insigni titulo, quod est *alleluia*, prænotantur, quod rei vel tempore congruere, imo proprium esse novimus. Verumtamen primus, id est, *Dixit Dominus* (Psal. cix), solus *alleluia* non habet in titulo, sed ad laudem Christi maxime et secundum divinitatem, et secundum humanitatem, auctoritate Dei Patris commendante decantatur, agens per totam seriem de gloriosa et ineffabili exaltatione ejus, qua mortis torrente bibito, suum hodie exaltavit caput. Post tres psalmos pro capitulo dicitur canticum: *Hæc dies quam fecit Dominus*, sicut et per omnes regulares horas, nihilominus ob magnitudinem significandæ lætitiæ pro capitulo decantantur. Deinde *alleluia* cum versu suo pro hymno canitur, quia proprius patriæ cœlestis hymnus *alleluia* est. Post canticum de Evangelio cum antiphona, dicta oratione, proceditur ad fontes cum psalmo: *Laudate pueri Dominum* (Psal. cxvii), qui et ipse in titulo *alleluia* prænotatus perspicue congruit ipsis, qui reservatus est sacris fontibus. Admonitio namque divinæ laudis est ad pueros, id est, novos Ecclesiæ filios, qui per baptismum pueri, id est, puri facti sunt a vitiis, totusque hic psalmus tantum ad fideles de gentibus dirigitur, quod ex eo facile perpenditur, quia dicit: *Qui habitare facit sterilem in domo matrem filiorum lætantem* (Psal. cxii), id est gentilitatem prius sterilem, nunc matrem filiorum secundum fidem facit habitare in domo, id est in cœlesti Hierusalem completa prophetia, qua dictum est: « Lætare sterilis, quæ non paris (Isa. liv; Gal. iv). » Unde nunc apud fontes Ecclesia mater jubilans exultat in laudem ejus gratiæ, per quam meruit esse, sicut audivit in Canticis: « Fons hortorum, puteus aquarum viventium, quæ fluunt impetu de Libano, ut sint « emissiones ejus paradisus malorum Punicorum cum pomorum fructibus, cyprus cum nardo, nardus et crocus, fistula et cinnamomum, myrrha et aloe, cum universis lignis Liban (Cant. iv). » Quæ omnia diversis qualitatibus suis diversa merita vel profectus significant eorum, qui in fonte baptismi similitudini mortis Christi complantati sunt (Rom. vi), de quibus non est modo dicendum per singula. Hæc statione terminata, transitur inde ad oratorium sancti Andreæ apostoli, cantando: *In exitu Israel*, quo significatur exitus illorum, qui Israel, id est, *videntes Deum*, renascendo facti, *de Ægypto* hujus sæculi et *populo barbaro* infidelium exeunt mari; id est profunditate gentium, et *Jordane*, id est Judæis, Jordanis enim terræ Judæorum est fluvius, et *a retro fluens* interpretatur: gentibus, inquam, et Judæis videntibus ea, quæ per exeuntes mirabilia facta sunt,

fugientibusque ab infidelitate ad fidem, a carne ad spiritum, a diabolo ad Deum, quem reliquerant, retrorsum. Unde et *mon'es*, id est apostoli, et *colles*, id est eorum discipuli, *exsultantes ut arietes et sicut agni ovium*, gratulantur et dicunt: *Quid est tibi mare, quod fugisti, et tu Jordanis, quia conversus es retrorsum?* Sic omnis Paschalis hebdomadæ vespera, qua hora Sabbato in sanctæ Trinitatis nomine baptismum celebratum est, trina statione completur. Et idcirco fortassis ad sanctum Andream pene omnis vespera terminatur, quia beatus Gregorius qui stationes, sicut hactenus, servantur, ordinavit, eidem sancto Andreæ specialiter devotus existit, **95** cui juxta et basilicam sanctorum Joannis et Pauli ad clivum Scauri, monasterium in proprio domate formavit: in quo relictis omnibus ex hujus mundi naufragio nudus evasit, diu desideratum monachicum capiens indumentum. Nec mirum hanc illum vespertinam stationem pro devotione tanto apostolo consecrasse, cum et stationem ad sanctos Cosmam et Damianum, qua die cantatur: *Salus populi ego sum*, fecerit illustriorem, propriis ac solemnibus collectis, sicut a plerisque usque nunc observatur, sanctis eisdem dedicaverit, idcirco quod avus ejus, IV Felix, sedis apostolicæ pontifex, vir magnæ in Christi Ecclesia reverentiæ, basilicam eorumdem sanctorum via sacra juxta templum Romuli, sicut hactenus cernitur, venustissime fabricavit. Forte et illud majestatem divini nominis respicit, Patris et Filii et Spiritus sancti, quo in nomine baptismum celebratum est, quod ad vigiliis nocturnas tres tantum lectiones ordine Romano leguntur. Nam quo respectu ultra numerum hunc lectiones multiplicarentur? Siquidem prædicatores nostri, quos, ut alio loco jam dictum est, significat amplior in solemnitatibus numerositas lectionum, quia sub tempore gratiæ plures veritatis præcones mitti cœperunt prædicatores, inquam, Evangelii, id est apostoli, nunc erant muti et absconditi, neque, ut solebant Domino cum illis commorante, circuibant per castella, evangelizantes et curantes ubique (*Luc. ix*), Nec quisquam illud objiciat, quod tribus quæ præcesserunt luctuosis noctibus, plures lectæ sunt. Nam illarum alia ratio suo loco præscripta est. Igitur ternarius numerus, auctoritate divini nominis in baptismo illustratus, pulchre in hac solemnitate, tam in Psalmis, quam in lectionibus principatur.

CAPUT III.

Cur non monachi æque ut canonici, per hos dies consuetam debeant immutare regulam.

Quamvis ea, quæ supradicta sunt, rationem habeant theoreticam, nostri tamen, id est monachi ordinis, æque authenticam non debent immutare regulam, ut verbi gratia, nocturnas ulla dominica ad tres lectiones contrahant vigiliis, aut per horas regulares litanie removeant supplicationes, et pro ipsis jucundum *alleluia* personent, idcirco quod in illa beatitudine, quam significat hæc paschalis solemnitas, nulla erit cœprecatio miserorum, sed sola

laudatio beatorum. Sed nec illud, ut cum non habeant fontes eas, quas propter solemnitates fontium fieri dictum est, vespertinas suis in locis imaginentur stationes, hæc namque pontificales et ad pastores plebium pertinentes sunt traditiones. Et licet beatus Gregorius, qui stationes ordinavit, et pene omnem cleri decorem digito Dei doctus expolivit, habitu monachico præfulserit, nec sic tamen monachico tenendæ sunt ordini consuetudines hujusmodi; quas Pontificali potius officio tradens, inferioris, id est, activæ vitæ procuratoribus instituit. Nunquam enim sancti Patres talem habuere consuetudinem, ut contraria vel pugnancia præciperent. Præceperat autem ante illum beatus Benedictus, qui, ut ipse asserit beatus Gregorius, spiritu omnium justorum plenus fuit, ut Dominica die nunquam minus a duodecim lectionibus ad vigiliis nocturnas legantur. Similiter et de cæteris regularibus horis universalem absque ulla exceptione canonem suo præscripserat ordini.

Non ergo credendum est quod beatus Gregorius, cum activæ vitæ ordinem institueret, ad quem se descendisse in suis deplorat epistolis, superiorem, id est, contemplativæ vitæ ordinem ex aliqua parte in contrarium deflectere voluerit. Rectius itaque suam quisque tenet ordo regulam, juxta illud: « Elevatus est sol, et luna stetit in ordine suo. (*Hier. xxxi; Habac. iii*). » Tantum in eo concordantibus cunctis, ut usque Pentecosten genua non flectentes, sed stando perorantes, libertatem, quam nobis resurgendo Christus acquisivit, hac significatione prosteamur, et *alleluia* sine intermissione dicamus, et nos filii sponsi, quia nobiscum est sponsus, non jejunemus. Cæterum quicumque monachici ordinis supradictam ob causam supplicationem litanie, id est, *Kyrie eleison*, de horis regularibus per hanc septimanam amputant, consequens est, ut usque Pentecosten non repetant, quoniam non solum hæc hebdomada, sed universi quinquaginta dies isti æternum futuræ resurrectionis significant Jubilæum, quo nihil jam supplicandum, sed solum in salute perfecta exultandum erit, et lætandum.

CAPUT IV.

Quam congrue fides resurrectionis per quadraginta dies confirmata sit, simulque de miraculo cuidam fratri ostenso hoc anno ab Incarnatione Domini millesimo centesimo undecimo.

Miranda sane et prædicanda Salvatoris nostri studiosa charitas, qui cum passus propter delicta nostra, resurrexit propter justificationem nostram (*Rom. iv*), nihilominus propter eruditionem nostram distulit quadraginta diebus ascensionis suæ gloriam, per quos et præbuit seipsum vivum in multis argumentis apostolis suis, quod elegit, ut essent testes suæ resurrectionis (*Act. i*). Poterat enim eadem die, qua resurgendo super occasum ascendit (*Psal. lxxvii*), nubem quoque ponere ascensum suum (*Psal. ciii*), et semel ostensum testibus suis verum hominem, vera Verbi divinitas, eadem velocitate qua suscita-

verat, post tres vel paulo plures dies in paternæ majestatis collocare dextera. Magna ergo charitas, et vere non quærens quæ sua sunt (*I Cor. xiii*), quæ, ut subveniret tardis ad credendum, triumphalem Christi tardavit ascensum (*Luc. xxiv*), et ut consummatam ostenderet gratiam, præparatam victori distulit gloriam. Itaque væ perfidis hæreticis, quos legitimus hic quadraginta dierum numerus expectatos et incorrectos, justæ tandem sententiæ subigit. Legitimus namque est quadragenarius dierum numerus apud homines quoque in protelandis consultationibus, ut is cui forte consulitur, etiam si lunaticus sit, id est stultus, « stultus quippe ut luna mutatur (*Eccle. xxvii*), » cum tot dies expectatus sanum consilium non admiserit, justus judicetur, quoniam ante quadraginta dies luna mutatur, unde et hic plus quam stultus, qui per tot dies mutatus non est. Sed libet per aliud simile ex antiqua divinæ auctoritatis Scriptura comprobare, quod resurrectionis mortuorum detractores, jure nunquam ad ejusdem resurrectionis gloriam pervenire mereantur, quam per quadraginta dies exploratam, adhuc pertinaci impietate calumniantur. Legimus in libro Numerorum, quia loquens Dominus ad Mosen in deserto Pharan, « Mitte, inquit, viros, qui considerent terram quam daturus sum filiis Israel, singulos de singulis tribubus ex principibus, id est, viros duodecim. Qui cum ascendissent, exploraverunt terram, ascenderuntque ad meridiem, pergentes ad torrentem Botri, abscideruntque palmitem cum uva sua, quam portaverunt in vecte duo viri, » etc. Reversique exploratores terræ post quadraginta dies, omni regione circuita, **96** alii detraxerunt terræ quam inspexerant apud filios Israel, dicentes : Terra, quam lustravimus, devorat habitatores suos. At vero Josue filius Nun, et Caleph, filius Jephone, Terra, inquit, quam lustravimus, valde bona est. Si propitius fuerit Dominus, introducet nos in eam, et tradet humum lacte et melle manantem. Cumque clamaret omnis multitudo, et eos lapidibus vellet opprimere, apparens Dominus Omnes, inquit, homines qui viderunt majestatem meam, et signa quæ feci in Ægypto et in solitudine, et tentaverunt me ecce jam per decem vices, nec quisquam qui detraxit mihi, intuebitur terram, pro qua juravi patribus eorum (*Num. xiii, xiv*). » Hæc

A fines sæculorum devenerunt (*I Cor. x*). » In figura videlicet, quorum, nisi eorum, quæ in hoc fine sæculorum, id est, in hac mundi sexta ætate facta sunt? Christus Dominus, Ægypti rege, id est, tenebrarum principe debellato, per mare Rubrum baptismi sui traduxit illos, et nunc per vitæ præsentis desertum regit, ut inducat in repromissionem æternæ hæreditatis, id est, in eam, de qua nunc loquimur, gloriam beatam resurrectionis. Quam enim ab illo terram « lacte et melle manantem » sperare debemus, nisi conformitatem corporis Christi quod resurrexit, in quo habitat omnis plenitudo divinitatis (*Coloss. ii*), ut per illud reformet, sicut Apostolus ait (*Philip. iii*), corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ? Igitur et hi, qui veritatem negant ejusdem resurrectionis, sicut et illusores, malorumque concupiscentes tentatores atque murmuratores, juste prosternuntur in deserto et pereunt, atque ab exterminatore intereunt. Totidem quippe, id est, quadraginta diebus evangelica refert Scriptura in multis exploratam esse argumentis terram carnis Christi, quod vere resurrexit a mortuis (*Actor. i*), ut veraciter agnoscamus ex illa, qualis erit nobis status futuræ resurrectionis. Ascenderunt fidei exploratores ad meridiem, id est, ubi elevatus erat verus sol Christus per altissimam resurrectionem, et attulerunt nobis botrum cum palmitem suo, quem portant duo viri, id est ipsum Christum, cui dicit sponsa in Canticis : « Botrus cypri dilectus meus mihi (*Cant. i*), » portant, inquam, in vecte duo viri, id est, pendente in ligno crucis cum veritate corporis, in quo resurrexit. Hunc enim susceptum portant duo viri, id est duo populi, Judaicus, atque gentilis : et sicut anterior ex eis, qui botrum ferebant, portabat quidem, sed averso dorso non videbat, posterior autem et portabat et videbat : Sic anterior populus Judaicus testimonia passionis et resurrectionis Christi portat quidem in Scripturis, sed averso corde non credit, atque ideo non intelligit : posterior autem, id est gentilis, et portat et videt, quia quod legit, credens intelligit, intelligens credit. Hunc ergo botrum afferentes veritatis exploratores, id est, annuntiantes Christum, hunc nobis apostoli testes fideles dicunt scriptis (*I Cor. v*), dicunt miraculis, de gloria sperandæ resurrectionis : « Terra quam lustravimus bona est, sicut ex his fructibus cognosci potest (*Num. xiii*). » Quo enim dissimile est huic illud, quod nobis annuntiant, incorruptibilem carni superindui resurrectionis gloriam, veramque et eandem carnis ejusdem permanere naturam? « Lustravimus, inquit, eam, vidimus et perspeximus, manus nostræ contrectaverunt de Verbo vitæ (*I Joan. i*). » Misimus enim manus nostras et palpavimus latus ejus, et contrectavimus cicatrices vulnerum in manibus et pedibus ejus, dicentis : « Palpate et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere : » et manducavimus, inquit, et bibimus cum eo, postquam resurrexit a mortuis (*Joan. xx*). » At illi qui simul

ascenderunt explorare Scripturam, pleni alieno spiritu, falsi et fallentes, negantes veram resurrectionem corporum naturam, et corpus Dominicum post resurrectionem phantasticum fuisse suspicantur, id est, ventis et aere subtilius. In quo isti murmuratoribus illis dissimiles sunt, qui detrahentes terræ quam inspexerant, dicebant: Terra ista quam lustravimus, devorat habitatores suos? » (Num. XIII.) Devorat quippe habitatores suos illa, quam speramus vita, si nos aliter non admittit, nisi vera in resurgentibus intereat corporum natura. Argumentantur enim et dicunt: Quomodo corpus Dominicum post resurrectionem verum fuit, quod clausis ad discipulos introivit januis (Joan. xx)? Videbor in ventum verba jactare, si contra hos inimicos fidei Christianæ multa velim responsionis argumentosæ spicula vibrare. Illæ namque vulpeculæ jam dudum tonitru cœli, id est, clamore fulminantis Ecclesiæ conterritæ ubicunque sint latitant in caveis subterraneis, nec prodire audent, ut vineas florentes fructumque parturientes (Cant. xi), suo more putido dente demoliantur. Sed ecce dum hæc scribimus, jucundo per quemdam fratrem nostrum gratia resurgentis nobis arridet miraculo. Testor illam beatam, ac deliciosam noctem, in qua Christus ab inferis victor ascendit, me nihil super hoc mentiri, nisi ille tam sacrilegus sit, ut de hujusmodi re quippiam fingere ausus fuerit, quod vita ejus vel propositum omnino prohibet vel suspicari. Fratris tamen ejusdem nomen tacebitur, quoniam et hoc obnixe precatur. Nam factum quidem lucere coram hominibus cupit, ut glorificetur Pater qui est in cœlis (Matth. v): se autem videri non vult, nec suis reputare meritis miraculum, cujus sola Dei gratia, quo judicio nescimus, operatrix est, multi enim venient in illa die dicentes: « Domine, nonne in nomine tuo prophetavimus, et in nomine tuo, virtutes multas fecimus? Et respondebit eis: Amen dico vobis, nescio vos unde sitis (Matth. vii). » Res hujusmodi est: Hoc sancto Paschæ Sabbato, quo cereo de cujus quoque præconiis superius aliqua diximus, annus ab Incarnatione Domini millesimus centesimus undecimus inscriptus est, in ecclesia Sancti Laurentii ad præcedentes ejusdem diei matutinos, extinctis de more cunctis luminaribus, dum eorum ultimum exstingueretur, et ad canticum Evangelii hæc antiphona a D. abbate Berengero imponeretur: *Mulieres sedentes ad monumentum*, ecce repente ante pedes illius projectum cecidit ipsius, quo firmiter substrictus erat, cingulum. Ille solutum esse et cecidisse suspicatus, quod tamen mirum fuisset, quia non delapsum fuerat, neque circum crura pedesque descenderat, sed ante pedes quasi projectum, ut dictum est, exsiliverat, inclinavit se, ut tollens illud rursum sese accingeret. Cumque manus injecisset ut illud sibimet circumdaret, nondum, ut erat fortiter astrictus, non cedere sibi, ultra quam dici potest admiratus est, intendenti et secum 97 cum stupore magno reputanti, quidnam hoc sibi vellet, ecce vox facta est et

A sibilium tanquam auræ tenuis audivit, dicentem sibi:

Sic potuit clauso Christus prodire sepulcro.

Siquidem hæc, ut ipse referens testatus est, admiratio mentem ejus persæpe subibat, quomodo verum Domini corpus, unde ipse nullatenus dubitabat, clauso resurgere monumento, clausis potuit januis ingredi ad discipulos. Mox ergo illi ad memoriam simile illud rediit, quod Augustinus refert in libro *De Civitate Dei*, factum per quamdam Petroniam clarissimam feminam, quæ mirabiliter ex magno atque diutino, in quo medicorum adjutoria cuncta defecerant, dolore sanata est. Hæc a quodam Judæo dixit sibi fuisse persuasum, ut anulum capillario vinculo insereret, quo sub omni veste ad nuda corporis eingeretur, qui annulus haberet sub gemma lapidem in renibus inventum bovis. Hoc alligato quasi remedio, ad sancti martyris Stephani limina veniebat. Sed propheta a Carthagine, cum in confinio fluminis Bagradæ in sua possessione mansisset, surgens ut iter perageret, ante pedes suos illum jacentem anulum vidit et capillariam zonam, qua fuerat alligatus, mirata tentavit. Quam cum omnino suis nodis firmissime, sicut erat, comperisset astrictam, crepuisse atque exsilivisse suspicata est. Qui etiam ipse cum integerrimus fuisset inventus, futuræ salutis quodammodo pignus de tanto miraculo se accepisse præsumpsit, atque illud vinculum solvens, simul cum eodem annulo projecit in flumen. Non credant hoc, inquit idem Augustinus, qui etiam C Dominum Jesum per integra virginalia matris enixum, et ad discipulos clausis ostiis fuisse ingressum non credunt.

Comparentur nunc duo hæc tam insignia divinæ pietatis miracula, recens hoc, quod hominem cingulum renum ejus firmiter obstrictum, et indissolutum transiit et exsilivit: et illud antiquius, quod zonæ insertus, nodo integro persistente, erupit annulus. Nescio quid mirer amplius, nisi quod hic pariter, ut supradictum est, vox divinitus audita est:

Sic potuit clauso Christus prodire sepulcro.

Hoc igitur ubi accepi, mane quippe, ubi primum loquendi copia fuit, duobus tantum fratribus, quorum unus exstiti, attonitus adhuc frater ille rem gestam retulit, obnixe postulans ut creditum nobis secretum nunquam cum suo nomine proderemus: ubi, inquam, hoc accepi, tanquam meis maxime oblatum a Deo usibus miraculum, lætus arripui. Siquidem eadem nocte et eandem paululum ante horam, qua illud accidit, supradictam similitudinem ruminare cœperam, scilicet quod hi qui fidei resurrectionis detrahunt, et ideo non veram carnis naturam credunt resurrectionem, quia Dominus clauso sepulcro surrexit, vel quia clausis ad discipulos ingressus est januis, similes sunt illis, qui terræ quam inspexerant, detraxerunt apud filios Israel dicentes: « terra quam lustravimus, devorat habitatores suos. »

Non igitur importune longior nunc trahitur sermo de resurrectionis gloria, cui incepto materiam adaugent cœlestia, quæ sese ultro offerunt, miracula. Non poterat quidem, etiam si ista deessent, Christiana fides comprehendere sapientes in astutia eorum: qui, dum credere fugiunt, clausis januis verum potuisse corpus ingredi, quod supra naturam est, illo declinent iudicium, ut dicant illud ventis et aere subtilius effectum, quod contra naturam est. Non solum enim nihil sese adjuvant, sed et magis implicant, dum defendendo naturam ab eo, quod supra est, ad id devolvunt, quod contra illam est. Utrumque miraculum, sed hoc, ut dictum est, supra naturam, illud quod hæretici suspicati sunt, scilicet impalpabile de palpabili corpus factum esse, majus quidem, sed inutile et contra naturam miraculum est. Quid enim maluerit Divinitas, utrum id quod contra naturam, an id quod supra naturam est, in psalmo evidenter ostendit, dicens: « Posuisti super me manum tuam (Psal. cxxxviii). » At nunc ponendo exempla supradicta, quod verum corpus hominis, verum cinguli sui corpus, id est zonam cervinam nodo firmiter obstrictam excessit, olimque nodum irresolutum annulus exsilivit, proponit Divinitas.

Sic potuit clauso Christus prodire sepulcro.

Assumit ratio: Sed illa supra naturam facta sunt. Concludit fides supra naturam: Ergo verum Christi corpus clauso prodire sepulcro, clausis potuit januis introire ad discipulos. Et hoc vere Deum decuit, videlicet sua taliter uti potentia, ut quam ædificaverat naturam, non destrueret, sed eandem permanentem, imo perfectam, quo vellet et unde, traderet vel adduceret; quod qui non concedit, superest ut multo minus illud concedat, quod corruptibiles ac mortales adhuc Apostoli sic educti sint, quomodo in Actibus apostolorum scriptum est: « Carcerem quidem adhuc clausum invenimus cum omni diligentia, et custodes stantes ante januas: aperientes autem carcerem, neminem intus invenimus (Act. 1); » superest, ut istos quoque, qui necdum resurrexerant, in ventos et aërem subtilem, quo per patentes rimas effari possent, evanuisse asserat, siquidem sacram recepturi sunt Scripturam. Quam qui non recipiunt, nec audiendi, sed ut infideles omnino vitandi sunt. Nobis credentibus illud pro argumento sufficit quia de nihilo Deus cuncta creavit, et cuncta quasi nihilum et inane reputata sunt ei ad agendum quidquid voluerit, ad traducendum quippiam quocumque voluerit. Mirumque hoc potius esset, si ita non posset, cum nemo fere tam imperitus artifex sit, ut quod composuit, penetrare ipse vel aperire non possit. At ille cum voluit, aperta est terra et diglutivit Dathan (Num. xvi), statimque ora concludens operuit super congregationem Abiron, qui principes seditionis exstiterunt, promissionibus Dei detrahentes, et cum subsannatione dicentes: « Revera induxisti nos in terram, quæ fluit rivis lactis et mellis (ibid.)! » Quorum exemplum cavere

A debuerant hi, qui resurrectioni fidei, ut supradictum est, detrahere ausi sunt, quomodo et ipsi ex illis sunt, quibus « juravi, inquit Dominus, in ira mea, si introibunt in requiem meam (Psal. xciv), » nullus eorum introibit in hæreditatem credentibus promissam. Juravit enim illis in ira sua, laccessitus eorum nequitia.

CAPUT V.

Cur hæc Paschalis sacra solemnitas octavas habeat, cum ipsa sit octava, id est octavam mundi ætatem respiciat, quæ est universalis resurrectio.

Jam de reliquis paschalis hebdomadæ officiis locuturus, opportunum esse arbitror, de ipsis Paschæ octavis communiter aliqua præloqui. Quæri etenim potest, cur, cum hæc sacra solemnitas octavam illam significet, ut superius dictum est, quæ septem labentibus hujus mundi ætatibus æterna stabilisque succedet, ipsa quoque octavas habeat. Nam de cæteris solemnitatibus 98 illud fere omnibus notum est, quod idcirco octavas habeant, quia principium jam illis adesse, finemque, id est consummationem felicitatis in resurrectione futuram esse pariter considerantes, jure in octavam usque, celebritatis perducimus lætitiæ. Hæc autem solemnitas, quia resurrectionis est, ipsam totam respicit octavam, et celebritas ejus ultra dies octo, id est usque Pentecosten protenditur. Cur ergo et ipsa octavas habeat, merito quæritur. Sciendum itaque est, quia resurrectio nostra quam exspectantes, jam nunc hujus solemnitatis occursum præoccupando celebramus, vera et perfecta erit circumcisio, significata per illam, quæ in veteri lege carnali Israel mandata est, octavi diei circumcisionem (Gen. xvi). Hujus autem veræ circumcisionis, octo, ut ait Hieronymus, beatitudines sunt, et considera, inquit, quia veræ circumcisionis, octava beatitudo martyrio terminetur. « Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorum (Matth. v). » Veram ergo circumcisionem resurrectionis recte solemnibus octo dierum celebramus officiis, quam Dominus ipse, ut magnificam esse ostenderet, tanquam plenum et solidum corpus, longo, lato atque alto permensus est octonario beatitudinum numero commendans, qui ejusmodi est apud geometras, ut plenum et solidum corpus primus perficiat. Nostris enim numeris illi uti familiare est, imo suis, cui veraciter dictum est: « Omnia in numero et mensura et pondere posuisti (Sap. xi). »

Verumtamen, quoniam non adeo geometricas traditiones, sed potius æterni musici Dei cantiones in Scriptura sacra cognoscere operæ pretium est, qui et citharam se habere indicat, cui dicit in Psalmo: « Exsurge, gloria mea, exsurge, psalterium et cithara (Psal. lvi), » cantilenam ejusdem citharæ, imo citharam ipsam, in his octo beatitudinum sententiis tanquam octo chordis, quæ integram reddunt diapason, consideremus. Et hoc placeat vel maxime musicis, quia, cum (sicut tradunt musicæ artis scriptores) citharas antiquitus octo per diapason

chordis fieri mos fuerit, musicus cœlestis Deus, hanc illis in cithara sua, id est in ea quam assumpsit humanitate, de carnis nostræ sylva similitudinem repræsentat, dum æternæ lætitiæ cantilenam per integram diapason, id est per octo beatitudinum (*Matth. xi*) chordas modulans, scitos pueros ad saltandum, id est dociles discipulos ad bene operandum excitat. Illud quippe fidei nostræ notissimum est, quia citharæ hinc de septem vocum discriminibus nihil deest. Quid enim sunt septem spiritus Dei, quibus Dominicus homo, requiescentis locus unicus est, nisi septem vocum spiritualium discrimina, quibus omnis ejusdem Domini nostri contextitur doctrina? Illud quoque prætereundum non est, quod, sicut vocum non nisi septem sunt discrimina, et idcirco in diapason octava semper eadem est, quæ et prima, sic secundum Spiritus sancti septem munera, dum nobis cithara hæc, octo cordis, id est octo beatitudinibus cœlestem diapason personat, octava beatitudo eadem est, quæ et prima, « quoniam ipsorum est regnum cœlorum. »

Quod ne nullius auctoris patrocinio fultum, forte ulli contemptibile videatur, beati Augustini non longe dissimilem super eisdem Dei spiritibus, eisdem que beatitudinibus sententiam habemus. Ille namque septem gradus, quibus ad divinam contemplationem possit ascendi, in libro *De doctrina Christiana* distinguens, septem spiritibus Dei, septem supradictas beatitudines hoc modo coaptat, octavam nunc interim omittens, quoniam ipsa eadem est quæ prima. De spiritu timoris Domini, timor, inquit, iste cogitationem de nostra mortalitate, et futura morte necesse est inculcat, et quasi clavatis carbonibus omnes superbæ motus ligno crucis affligens, pauperes spiritu, id est humiles efficiat. De spiritu autem pietatis deinde inquit, opus est mitescere pietate, neque contradicere divinæ Scripturæ, sive intellectæ, cum vitia nostra percutit, sive non intellectæ, quasi nos aliquid mellus possimus sapere. De spiritu vero scientiæ, tunc ille timor, inquit, quo cogitat de iudicio Dei, et illa pietas qua non potest nisi credere sanctorum librorum auctoritati, cogit eum seipsum lugere. Nam ista scientia bonæ spei hominem, non jactantem, sed lamentantem facit. De spiritu fortitudinis, hoc, inquit, affectu impetrat sedulis precibus consolationem divini adjutorii, ne desperatione frangatur, et esse incipit in quarto gradu, hoc est, fortitudinis, quo esuritur et sititur iustitia, et ab omni mortifera jucunditate rerum transeuntium fortiter sese avertens animus, extrahit. De spiritu consilii, ubi, inquit, aspexit quantum potest, in longinqua radiantem incommutabilem Trinitatem, eandemque unitatem, sui que aspectus infirmitate sustinere se illam ludem non posse persenserit, in quinto gradu, hoc et, in consilio misericordiæ purgat animam tumultuantem, seque in dilectione proximi gnaviter exercens, in ea perficitur. De spiritu intellectus, cum, inquit, hoc modo pervenerit ad inimici dilectionem, ascendit

in sextum gradum, ubi jam ipsum purgat oculum, quo videri Deus potest, quantum potest ab his qui huic sæculo moriuntur, videlicet « per speculum et in ænigmate (*I Cor. xiii*). » De spiritu sapientiæ, ita, inquit, purgans oculum cordis talis filius ascendit ad sapientiam, quæ septima est, qua pacatus tranquillisque perfruitur : « Initium sapientiæ timor Domini (*Psal. cx*). » Ab illo enim usque ad ipsam per hos gradus tenditur et venit. Sed nos jam ad rationes officiorum considerationem vertamus, et cum tanti doctoris auctoritate eadem officia, quæ octo beatitudines mysticè prædicant, a gradibus vel ordine donorum Spiritus sancti non dissonare firmemus. Adeo namque in his paschalibus præsentis hebdomadæ officiis, illa octo beatitudinum consonantia observata est, ut sensibus vel ordini sententiarum, quibus illas Dominus beatitudines contexit, sensus et ordo officiorum, si diligenter examinetur, consonare probetur. Hoc autem superius in officio primo diei non dictum, sed usque adhuc opportune reservatum est, videlicet quia longa interjectio novarum consuetudinum, de quibus dicendum videbatur, lectoris memoriam fatigare, vel etiam fraudare poterat. Nunc ergo, ubi rationes officiorum paschalium continuandæ sunt, competentiùs dicetur quod illic est tacitum.

CAPUT VI.

Iterum de officio primi diei Dominicæ resurrectionis, quod et cætera hujus hebdomadæ officia secundum octo beatitudinum, et secundum pene totidem donorum Spiritus sancti ordinata sunt ascensiones : « Beati pauperes spiritu. »

Officium primi diei Dominicæ resurrectionis superius dictum est, ad universalis spectare diem nostræ resurrectionis, idque planis et sponte occurrentibus comprobatum est argumentis, maxime Offerenda manifeste concurrente rationi : « Terra tremuit et quævit, dum resurgeret in iudicio Deus (*Psal. lxxv*). » Hoc procul dubio Christianæ fidei militiam ingressos pauperes, **99** spiritu, id est humiles, exigit fieri, considerantes quia timor magnus et tremor erit, quando dicet Patri rex et iudex omnium : *Resurrexi et adhuc tecum sum*, in suggillationem inimicorum suorum, qui dixerunt : « Quoniam morietur, et peribit nomen ejus (*Psal. xl*); » eo quod nesciat quisque nostrum, quis ad dexteram, quis tunc statuendus sit ad sinistram. Quamvis epulemur in azymis, et immolatus Christus Pascha nostrum sit (*I Cor. v*), quamvis carnes Agni pretiosæ sint, lactucæ agrestes cum quibus comedimus, valde amaræ sunt, et carnes propter quos baculos tenentes in manibus, et festinantes comedimus (*Exod. xii*), tota nocte formidandi sunt. Atque hic est spiritus timoris Domini, qui in fundo cordis, ut fundamentum ponitur, quo cætera quæ superædificanda sunt, firmiter portantur. Hæc illa paupertas, id est regina humilitas, quæ totius secuturæ beatitudinis cumulum, ne superbæ vento exsuffletur, præposita servat. Hic est septem graduum primus, per quos juxta Ezechielem ad portam orientalem ascenditur (*Ezech.*

XL). Et ne quem moveat, quod aliter a doctoribus, quam a propheta gradus isti ordinentur, Spiritus namque timoris, quem primum ponimus, ab Isaia ponitur ultimus (*Isa. xi*), Gregorii sententia ponenda est: « Propheta, inquit, quia de cœlestibus ad ima loquebatur, cœpit magis a sapientia, et descendit ad timorem. Sed nos quia de terrenis ad cœlestia tendimus, eosdem gradus ascendendo numeremus, ut a timore ad sapientiam pervenire valeamus. » Sed ut ad superiora revertamur, quid aliud in eodem officio per hoc significatur, quod sedit juvenis in dextris coopertus stola candida (*Marc. xvi*), nisi quod « beati pauperes spiritu (*Matth. v*), « a timore Domini ascendentes, regnum cœlorum obtinebunt, et ex ipsis collecta assistet « regina a dextris ejus in vestitu deaurato (*Psal. xlv*). »

Quod præter superius memoratas causas, statio ad Sanctam Mariam etiam secundum hæc conveniat, ex abundantia est per conquisita probare argumenta. Omnes enim illam humilium novimus esse reginam, cujus anima Dominum magnificans, cujus spiritus in Deo salutari suo exultans, causam reddit: « Quia respexit, inquiens, humilitatem ancillæ suæ, » quia « dispersit superbos mente cordis sui, » quia « deposuit potentes et exaltavit humiles (*Luc. i*), » Vere atque fideliter. Nam posuit super eos orbem. Ubi enim habemus in cantico Annæ: « Domini enim sunt cardines terræ, et posuit super eos orbem (*I Reg. ii*), in Hebræo ita habemus: « Domini enim sunt afflicti terræ. » Afflictos terræ, Hebræi, inquit Hieronymus, pauperes spiritu et humiles corde intelligunt, super quos Dominum orbem posuisse dicunt, quia terra in meritis eorum stare autumant. Nos autem super fundamentum humilium apostolorum et prophetarum (*Eph. ii*), orbem id est Ecclesiam novimus esse positam, et scimus quia lapis ille, qui factus mons magnus (*Dan. ii*), hunc implet orbem, et sustinet, et de ventre humilitatis Mariæ, de qua loquimur, assumptus est. Et nunc quidem officium primi diei recapitulavimus, ob continuandas, ut dictum est, octo beatitudines; deinceps, ut earum mystica series evidentius pateat, dabimus operam, singula juxta propositum percurrere officia.

CAPUT VII.

De officio secundæ feriæ, « Beati mites. »

Jam sæpe dictum est Evangelium cujusque officii caput esse, cæterasque partes illi, ut membra capiti concordanti sensu cohærere. Est autem diei præsentis hoc Evangelium, quod duo ex discipulis Domini Jesu, euntes in castellum nomine Emmaus, ostensum sibi Dominum in via, sed in alia effigie, tandem cognoverunt in fractione panis (*Luc. xxiv*), « et cum ipse evanisset ex oculis eorum, illi ad invicem dixerunt: « Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, de Jesu, « dum loqueretur in via, et aperiret nobis Scripturas? (*ibid.*) » Primum ergo videndum de cæteris partibus officii, quomodo huic evangelio consonent, et maxime de Introitu: *Introduxit vos Dominus in terram fluentem lac et mel* (*Num. xiv*), etc., et tunc

A palam erit, quod beatitudinum secundæ totum officium consonet sententiæ: « Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram (*Matth. v*). Et quidem difficile hoc esset, nisi compunctionem lacrymosam, qua isti cor suum arsisse dixerunt, doctores nominati ante nos terram aquis irriguam appellavissent. Et recte, quia compunctione lacrymas excitante, fidelis anima tanquam bono terræ suæ frumento refecta, dicit: « Fecerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte (*Psal. xli*). » Huic animæ beatus Gregorius Axam filiam Caleph eleganter assimilat, quæ sedens asino, cum suspirasset, dixitque ei pater suus: « Quid habes? Ecce, inquit, terram arenam dedisti mihi, da et irriguam aquis. Deditque ei pater suus irriguum superius, et irriguum inferius (*Josue. B xxv*). » Omnis enim, inquit, fidelis anima sedens asino, id est, carnis suæ motibus præsidens, prius timore compungitur, quod est « irriguum inferius; » post amorem, quod est irriguum superius, et quæ prius flebat, ne deputetur ad supplicia, postmodum amarissime flere incipit, quia differtur a regno. » Et competenter similitudo hæc sese obtulit, quæ, cum in singulis electorum perficiatur invisibiliter, in his duobus de quibus loquimur, visibiliter quoque peracta est. Cum enim ambulantes secum tristes colloquerentur de his quæ acciderant (*Luc. xxiv*), quid aliud quam anima eorum velut Axa sedens asino suspirabat? Et cum Jesus accedens et jungens se in via: *Qui sunt hi sermones, inquit, quos confertis ad invicem ambulantes et estis tristes* (*Luc. C xxiv*), quo dissimile est et quod Caleph suspiranti dixit filix: « Quid habes? » Nam et ipsum nomen Caleph, Domino Christo congruit; interpretatur enim *quasi cor*. Verbum autem Dei Christus Deus, de corde Patris eructatum est (*Psal. xlv*), et paterno cordi, quo eructatum est, per omnia simile est. Sed et hoc quasi cor idem erat Dominus, quod discipulorum cordi sic se conformavit, ut quia apud semetipsos intus amabant et dubitabant, eis scilicet Dominus et præsens adesset, et quis esset non responderet. Cum autem corda eorum tanta charitate ditavit, ut magnitudine divitiarum ejusdem charitatis attoniti dicerent: « Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur nobis in via (*Luc. xxiv*), D quis non attendat illum animabus eorum dedisse « irriguum superius, » scilicet ut superni amoris profundo vulnere compungerentur? Itaque, dubium nil remanet, quin in Evangelio tali hic Introitus consonet: *Introduxit nos Dominus in terram fluentem lac et mel*, atque ideo constans et probatum est secundæ hujus feriæ officio secundam beatitudinis prædicari sententiam: « Beati mites quoniam ipsi possidebunt terram. » Mites autem spiritus pietatis efficit quod et ipsa res indicat, et Augustini sententia superius dicta confirmat. Itaque tam secunda beatitudinis sententia, quam secundus donorum Spiritus sancti gradus præsentis officii causa materialis habetur. Lectio quoque Actuum apostolorum, quæ præmittitur per os Petri apostoli, ex eo maxime loco

huic Evangelio secundum suæ præcursionis officium succinit, ubi ait « *Huic omnes prophetæ testimonium perhibent remissionem peccatorum accipere per nomen 100 ejus omnes qui credunt in eum (Act. x).* » Cum enim Dominus supradictos increpasset discipulos, quod tardi essent ad credendum : *Et incipiens, inquit evangelista, a Mose et omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus Scripturas quæ de ipso erant (Luc. xxiv).* Similiter Offerenda : *Angelus Domini descendit de cælo, dictis evangelicis consonat, ubi referentes discipuli Domino, quem peregrinum esse arbitrantur, inter cætera dicunt : Sed et mulieres quædam de nostris terruerunt nos, quæ diluculo fuerant ad monumentum et non invento corpore ejus, venerunt, dicentes, se etiam visionem vidisse angelorum, qui dicunt eum vivere (ibid.). Alleluia.* Nonne cor nostrum futurum nobis illud inclamat, quod omnes, quorum cor nunc ardens est de Jesu in via, dum loquitur nobis per Scripturas, cum illum cognoverimus in fractione panis, de quo dictum est : « *Beatus qui manducabit panem in regno Dei (Luc. xiv),* » tunc æterna exclamatione nos invicem commemorabimus desiderium, quo nunc ardemus, nostramque satietatem, quæ tunc plena sine fastidio erit, admirabimur, re ipsa tandem experti, quod nunc suspirantes credimus?

Cur statio ad S. Petrum.

Secundum ea quæ dicta sunt valde congruit et hoc, quod præsentis officio prescripta est statio ad S. Petrum. Cui enim Pater omnium Deus largiori gratia dedit « *irriguum superius et irriguum inferius,* » revocemus ad memoriam quæ circa illum acta sunt, et ecce manifestius apparebit. Mox ut trina negatione cecidit, « *conversus, inquit evangelista, Dominus respexit Petrum, et recordatus est Petrus verbi Domini quod dixerat ei, quia priusquam gallus cantet, ter me negabis, et egressus foras flevit amare (Luc. xxii).* » Tunc vere beatus inter omnes mites cœpit possidere terram vero timore compunctus, quod est accepisse « *irriguum inferius.* » Quando autem resurrexit Dominus et sicut in Evangelio legimus (Luc. xxiv), et in Communionem hac die cantamus, *Surrexerit Dominus et apparuit Petro,* quid putamus, quantus intro currenti ad se misericordiæ respondit gemitus, vero amore compunctus, quod est accepisse « *irriguum superius?* » Quia ergo et hic cunctis mitibus positus est in exemplum, et beata Dei Genitrix omnium regina est humilium, recte hodierna statione ad S. Petrum, beatos ejus exemplo prædicamus « *mites quia possidebunt terram (Matth. v).* » Sicut hesternam stationem ad S. Mariam, beatos ejus exemplo prædicavimus « *pauperes spiritus,* » id est, humiles « *quoniam ipsorum est regnum cælorum (ibid.).* »

CAPUT VIII.

De officio tertiæ feriæ, « *Beati qui lugent.* »

Qualiter tertiæ feriæ officium tertiæ consonet supradictarum sententiæ beatitudinum, non citius approbaretur, nisi supra scriptis suffragantis Scripturæ

A patrociniis sermo fulciretur. Nam constat quidem quod nulla contrarietas, sed nec ulla sit in sensibus diversitas, sed in verbis manifesta dissonantia est, videlicet in illa sententia tertiæ beatitudinis, lugentes beatificamur : *Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur (Matth. v).* In hujus autem officii Introitu, aqua sapientiæ beati viri potati referuntur. In Offerenda : Intonante de cælo Domino et Altissimo dante vocem suam, fontes aquarum apparuisse memorantur (Psal. xvii). In Communionem quoque qui cum Christo resurrexerunt, quæ sursum sunt sapere jubentur (Col. iii). Ita totum pene officium divinam nobis commendat scientiam, nusquam beatorum luctum propriis verbis denuntians. Hic igitur necessario beati Augustini, quæ superius inter cæteras est, patronam tenemus sententiam. « *Tunc ille timor, inquit, et illa pietas, quæ non potest nisi auctoritati sanctorum librorum cedere, cogit eum seipsum lugere. Nam ista sententia bonæ spei hominem, non se jactantem, sed lamentantem facit.* » Itaque nos ad tertium illum gradum considerationem conferamus, et hoc officium, quo scientia Dei sub nomine aquarum prædicatur, a beatitudine lugentium, non discrepare probemus,

Primo sciendum est luctum hunc de quo dictum est : « *Beati qui lugent,* » non esse mortuorum communi lege naturæ, sed peccatis et vitiis mortuorum. Sic Paulus apostolus flere se ac lugere dicit eos, qui post fornicationem et immunditiam non egerunt poenitentiam (II Cor. xi). Lugendi enim sunt, quia non luxerunt. Hic autem luctus in hodierno commendatur Evangelio, dicente Domino ad discipulos, quibus apparuerat : *Quia sic oportuit pati Christum et resurgere a mortuis tertia die, et prædicari in nomine ejus poenitentiam et remissionem peccatorum in omnes gentes (Luc. xxiv).* Poenitere enim, pro peccatis lugere est. Sed nec ipsam, quæ luctum hunc efficit, causam hæc eadem Evangelii lectio penitus omittit. Cum enim dixisset Dominus discipulis suis : *Quoniam necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Mosi et prophetis et in Psalmis de me, tunc, inquit evangelista, aperuit illis sensum ut intelligerent Scripturas (ibid.).* Ipsum igitur effectum, id est poenitentiam luctum, causamque efficientem, id est scientiam, cæteræ partes prædicant officii. Scripturarum quippe intelligentia lamentorum sive luctus causa est effectiva quia, sicut nemo fere adeo crudelis et stultus viator est, ut cum forte per medium occisorum graditur, non saltem aliquantulum represso risu et cachinno, subsistat compunctus : sic nemo est qui non aliquanto dolore mordeatur, cum rite intellectis versatus in Scripturis, prophetas occisos, Dominumque prophetarum crucifixum, omnesque præcones veritatis ab eo missos, tribulationem passos attendit, qui omne præsentis vitæ gaudium vanitatem et deceptionem esse, flendo et moriendo testati sunt. In tantum autem prædicandæ scientiæ Dei compositio studet hujus officii, ut cum versus omnes Gradualis per totam hanc hebdomadam de

uno eodemque psalmo centesimo septimo decimo, A sumpti sint, hodiernum versum : *Dicant nunc qui redempti sunt a Domino*, de alio, id est centesimo sexto psalmo sumi placuerit, quia videlicet totus psalmus ille exhortatio est ad omnes fideles laudare Dominum, quod per scientiam sui de quadruplici tentatione nos liberavit, scilicet, quia eripuit eos de necessitatibus eorum, id est de periculo infidelitatis, quia liberavit eos de necessitatibus eorum, id est a debilitate pravæ consuetudinis, quia liberavit eos a tædio bonæ actionis, quia eduxit eos ab hæreticorum impugnationibus, et versutiis, qui prius errabant in solitudine inaquosâ, id est in siccitate doctrinæ, sacrarum penuria Scripturarum. Antequam, sicut in Introitu cantamus, aqua sapientiæ potaret eos (*Eccl. xv*); antequam sicut in Offerenda B canimus, intonante de cælo Domino apparuerunt fontes aquarum (*Psal. xvii*), id est apostoli, per quos Altissimus dedit vocem suam (*ibid*), id est illam, de qua nunc loquimur, notam fecit viarum suarum scientiam. Plane igitur tertiæ feriæ officium, tertiam beatitudinis commendat sententiam, prædicando eam, quæ non jactantes, sed lamentantes faciat, scientiam.

101 *Cur statio ad sanctum Paulum.*

Statio ad sanctum Paulum convenienter huic officio præscripta est, juxta omnia quæ supra dicta sunt, vel rationabiliter dici possunt. Huic enim singulari gratia Dominus aperuit sensum ut intelligeret Scripturas, quod paulo ante de cæteris apostolis dictum est. Unde et ipse ait : *Evangelium C meum, quod evangelizatum est, non est a me, neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per revelationem Jesu Christi (Galat. i).* Itemque quod in eodem Evangelio dictum est (*Luc. xxiv*), et prædicari in nomine ejus pœnitentiam et remissionem peccatorum in omnes gentes, maxime per hunc adimpletum est, per quem omnes gentes cognoverunt gratiam Dei, et per eum aqua sapientiæ gentes potatæ sunt, et maxime per eum luctuosa Dei scientia dictis et scriptis appositæ est, quod uberius in Epistolis ad Corinthios inveniri potest. Dicit enim his inter quos fornicatio audita fuerat : *Et vos inflati estis, et non magis luctum habuistis (I Cor. v)*, etc. Item : *Contristati, D inquit, estis ad pœnitentiam, contristati estis secundum Deum (II Cor. vii)*, etc. et reliqua. Et in tantum ab eis quibus prædicaverat, luctum exigebat, ut ipsi non lugerent, humilitatem se a Deo ipse deplangeret, et non lugentes lugeret, sicut ad eosdem Corinthios : *Ne cum venero, inquit, iterum humiliet me Deus apud vos, et lugeam multos qui ante peccaverunt, et non egerunt pœnitentiam super immunditiam, et fornicationem, et impudicitiam quam gesserunt (II Cor. xii).* Hinc et beatus Job, cum de scientia quam habuerat priusquam sibi Dominus de turbine loqueretur, dixisset : *Auditu auris audivi te*, et de augmento ejusdem scientiæ, quod accepit ex colloquutione Dei, subjunxisset :

« Nunc autem oculus meus videt te, » statim multiplicem scientiam causam esse ostendens effectivam luctusque et pœnitentiæ, idcirco, inquit, ipse me reprehendo, et ago pœnitentiam in favilla et cinere (*Job xlii*). *»* Removeamus igitur nostram a paschilibus gaudiis ineptam lætitiæ, neque carnes Agni comedamus absque lactucis agrestibus, quia *« Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. »*

CAPUT IX.

De officio quartæ feriæ, « Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam. »

Officium quartæ feriæ, qualiter quartæ beatitudinum sententiæ consonet, approbare operosum non est. Verum illud potius quærendum esset, qualiter quarta hæc beatitudo, qua dictum est : *« Beati qui esuriunt et sitiunt justitiam, »* quarto gradui gratiarum Spiritus sancti, id est, fortitudini congruat, nisi ex supradictis Augustini verbis constaret, fortitudinis esse eo usque ab omni mortifera jucunditate rerum transeuntium animum evellere, ut vacet illi justitiam esurire ac sitire. Hoc autem quod præmissum est, scilicet præsens officium quartæ beatitudinis esse præconium, perspicue patet quia per convivium illud quod secundum hodiernum Evangelium, Dominus noster post resurrectionem cum septem discipulis celebravit, illa saturitas, ut beatus Gregorius exponit, significata est, quæ hic esurientibus et sitientibus justitiam in illo æterno convivio reposita est. Restat igitur hoc solum, ut præeunte mystico sensu Evangelii, videamus qualiter illud cæteræ consequantur partes officii.

Veridica doctorum expositione traditum nobis est hoc quod Dominus noster post resurrectionem suam, discipulis in mare laborantibus stetit in littore (*Joan. xxi*), illud innuere, quod ipse *« resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur (Rom. vi), »* ac si rebus ipsis loquatur in æternitatis soliditate stabilitus. Jam vobis in mare non appereo, quia vobiscum in perturbationum fluctibus non sum. Quod mane facto stans in littore, discipulis nescientibus quia Dominus est : *Mittite, inquit, in dexteram navigii rete et invenietis (Joan. xii)*, illud significat, quod mane, id est in die judicii, transacta præsentis nocte sæculi, omnes electos suos universali resurrectione ad dexteram suam congregabit. Magni etenim pisces et numerati omnes centum quinquaginta tres, omnes electos significant, qui meritis magni, et sanctæ Trinitatis fide perfecti, tunc ad littus maris, id est in finem sæculi sunt colligendi. Ibi septem discipulos ad convivium invitat, quia perfecta Ecclesia, jamque tota septiformi spiritu constructa, tunc receptis corporibus ad æternas cum illo discumbent epulas. Quid ergo sibi vult hoc quod cantamus in Introitu, dictum de die judicii : *Venite, benedicti Patris mei, percipite regnum (Matth. xxv)*, nisi quia significatur hoc ipsum in Evangelio prædicto per illud, quod exeuntibus discipulis ad littus, tantumque numerum magnorum piscium trahentibus, ait

Dominus: *Venite, prandete* (Joan. xxi). Regnum enim illud unum æternum prandium est, una et perpetua cœna est. Illic invenientur omnes electi, quos hic appellat benedictos Patris sui, quique per illos pisces magnos et numeratos signati sunt. Illic, inquam, in littore illo, id est, in sæculi fine, prunas invenient et piscem superpositum, piscem, inquam, assum, id est, Christum Deum et hominem passum, tunc in ignem non passionis, sed amoris propositum, de quo amore loquitur Isaias: « Dicit Dominus, cujus ignis est in Sion, et caminus ejus in Hierusalem (Isa. xxxi), quia videlicet ignis amoris qui in Sion, id est in præsentī Ecclesia nunc est aliquantulus, tunc in Hierusalem, id est, in illa visione pacis æternæ perpetuus, et inextinguibilis erit caminus. Invenient et panem positum, id est veram vitæ æternæ alimoniam Deum, qui angelorum cibus est, quos pascit immortaliter. Epistola de Actibus apostolorum sumpta de beati Petri Apostoli prædicatione more suo, cum testimonio secuturi præcurrit Evangelii, illum maxime locum contingens, quo dicitur: *Ascendit autem Simon Petrus, et traxit rete in terram, plenum magnis piscibus*. Jam enim credo, inquit Gregorius, quod vestra charitas advertit quid est quod Petrus rete ad terram trahit. Ipsi enim sancta Ecclesia commissa est, ipsi specialiter dicitur: « *Pasce oves meas* (ibid.) » Hoc agit verbis, hoc agit Epistolis, hoc, ut ad inceptum redeam, illo sermone secundo egit, de quo prædicta lectio actione apostolorum sumpta est, quo millia quinque virorum retibus fidei conclusa sunt. Versus Gradualis: *Dexteram Domini fecit virtutem* (Psal. cxvii), pulchre ad hoc concinit, quod ait: *Mittite in dexteram navigii rete, et invenientis*. Alius quoque intuentibus liquet, quia congrua vox est ipsius Dominici hominis in littore stantis, ut supradictum est, et omnes mortalitatis nostræ fluctuationes egressi per potentiam resurrectionis. *Dexteram, inquit, Domini fecit virtutem*, id est potentia Verbi mihi uniti fecit me vincere mortem, « *dexteram Domini exaltavit me* (ibid.), » id est, laudabilem fecit me. Iterumque repetens: *Dexteram, inquit, Domini fecit virtutem* ut ostendat ejusdem resurrectionis qualitatem, scilicet æternam, sicut sequitur in eodem Psalmo: *Non moriar, sed vivam* (ibid.). **102** Juxta quem sensum cantamus cum Apostolo in alleluia, in Communione: *Christus resurgens ex mortuis* (Rom. vi). Offerenda, *Portas cœli aperuit Dominus*, etc., tertio nobis inculcat et replicat quid ille panis significet, quem piscatores nostri, cum copiosa multitudine magnorum piscium ad terram egressi, cum asso pisce invenerunt, et ad prandium vocati sunt. Scilicet ille idem panis, in illa est nobis patria repositus, quem nunc in via gustamus, ut videamus, quoniam « *suavis est Dominus* (Psal. xxviii), » quem in sacramento altaris sumimus. Aperuit enim Dominus portas cœli, et hunc panem pluit nobis, portas, inquam, cœli id est prophetas qui prædixerunt, angelos qui annuntiaverunt, Mariam quæ concepit, et peperit, apostolos

et doctores alios, qui prædicando Dei verbum immiserunt in ora animarum nostrarum egentium, et suam inopiam anhelantium, ut gustaremus et agnosceremus, et ad patriam ubi panis hujus plenitudo est, tendentes in via non deficeremus.

CAPUT X.

Cur statio ad sanctum Laurentium.

Beatus Laurentius unus et bene notus de magnis illis piscibus, piscis magnus, idemque assus, cujus assatura suaviter in tota Christi fragrat Ecclesia, in illa longa morte, in illis tormentis, quia bene manducaverat et bene biberat, inquit Augustinus, tanquam illa esca saginatus, et illo calice ebrius, tormenta non sensit. Ibi enim erat qui dixit: « Spiritus est qui vivificat (Joan. vi). » Caro enim ardebat, sed spiritus animam vegetabat. Non cessit, et in regnum successit. Idcirco de cunctis eisdem piscibus, quos Simon Petrus ad terram trahit, convenienter hic unus electus est, cujus magnitudinem hodierna statio spectandam nobis demonstraret. In hoc enim Christianæ fidei fortissimo propugnatore maxime claret illud, quod superius cum Scripturæ auctoritate monstratum est, quartam beatitudinem, quod est esurire et sitire justitiam, quarto gradui congruere donorum Spiritus sancti, id est spiritui fortitudinis, quia martyr insignis esuriens in fortitudine, et fortis in esurie, adeo primo gustu panis illius saginatus est, ut tormenta non sitiret, quia et, sicut ait Augustinus, « præeuntem Sixtum episcopum sequi sitiens, accepit oraculum, vicit diabolus, pervenit ad triumphum. »

CAPUT XI.

De officio quintæ seris: « Beati misericordes. »

Qualiter officium quintæ seris, quintæ beatitudinum congruat sententiæ, qua dictum est: « *Beati misericordes*, quoniam ipsi misericordiam consequentur (Matth. v), » promptum erit agnoscere, proposito prius mystico sensu lectionis Evangelicæ Maria Magdalensæ, quæ fuerat in civitate peccatrix, quæque amando veritatem, lavit lacrymis maculas criminis, Ecclesiæ de gentibus typum gessit: quæ agnita veritate turbas errorum, quibus prostituta fuerat, deserens, ad fontem gratiæ lavanda cucurrit; et vox Veritatis impletur, dicentis. « *Dimissa sunt ei peccata multa* (Luc. vii). » Judaico invidente populo, cujus in typum Pharisæus ille misericordiæ fontem reprehendebat, dicens: « *Hic si esset propheta, sciret utique quæ et qualis esset quæ tetigit eum, quia peccatrix est* (ibid.). » Hæc eadem mulier, sicut in hodierno legimus Evangelio, *stabat ad monumentum foris plorans*; et post allocutionem angelorum *conversa retrorsum*, vidit Jesum: et ipsa prius ab illo vocata nomine suo, vocat eum et ipsa magistrum (Joan. xx), etc. In his quoque typum gerit ejusdem Ecclesiæ. Sic enim Ecclesia de gentibus foris stabat, quia legis et prophetarum scientiam non introierat, et tamen Dominum quærebat, sicut ille beatissimus centurio Cornelius (Act. x), vel sicut ille Æthiops eunuchus qui « *venerat adorare in Hierusalem* »

rusalem, et revertebatur legens Isaiam prophetam, » A VIII). Iste est mutus per Mariam significatus, et in eunucho tanquam in primitiis assumptus est, iste, inquam, est mutus gentilium populus, et isti sunt **103** infantes scilicet idololatæ, Deum loqui nescientes, de quibus in Introitu cantamus : *Victricem manum tuam, Domine, laudaverunt pariter, quia sapientia aperuit os muti, et linguas infantium fecit disertas* (Sap. x). Quam ob causam laudaverunt? Videlicet quia sicut in eodem libro Sapientiæ præmissum est, « inimicos eorum operuit mare, » scilicet baptismi, « et ab altitudine inferorum educti sunt (ibid.), » quia per baptismum resurrectione prima, quæ est animæ, resurrexerunt. Hæc ita esse manifestius ex subsequente Collecta comprobatur : *Deus, qui diversitatem gentium in confessione tuæ nominis adunasti, da ut renatis fonte baptismatis, una sit fides mentium et pietas actionum.* Versus quoque Gradualis in eo congruit quod ait : *Dominus Deus et illuxit nobis* (Psal. cxvii), quia Mariæ quærenti viventem cum mortuis, tenebræ erant ad monumentum, per quas significabatur ignorantia Dei in cordibus gentium, quæ et manifestius expressa est per gentilem atque Æthiopem eunuchum. Nec aliud *alleluia* melius secundum hunc congruit sensum, quam, *Surrexit Christus et illuxit populo suo.* Dies ille solemnitatis nostræ, de quo in Offerenda canimus : *In die solemnitatis vestræ, dicit Dominus, etc.,* dies magnus, dies præclarus, Christus est, dies de die, lumen de lumine, in quo exivimus de terra Ægypti, id est, de tenebris, quas illic tenebræ significaverunt, quæ erant Mariæ ad monumentum, sive supradicti Æthiopica nigredo eunuchi. Dies, inquam, C
cujus in lumine gradiendo, tendimus ad terram, quæ vere lacte et melle fluit, quia præsens illic est Deus et homo Christus, semper ex divinitate et humanitate suavis angelis, et hominibus dulcis, semper præsens, semper desiderabilis. Hic nobis ex tunc illuxit, ex quo nobis ad Patrem ascendit, id est ex quo illum agnovimus et credimus æqualem Patri. Ejus ergo virtutes recte in Communione annuntiare jubemur, « nos populus acquisitionis (1 Petr. ii), » quia secundum ea quæ dicta sunt, de malis et profundis tenebris « vocavit « nos » in admirabile lumen suum (ibid.). »

CAPUT XII.

Cur statio ad Sanctos Apostolos.

Statio ad Sanctos Apostolos perspicue supradicto congruit mysterio; per apostolorum enim factum est ministerium, quod os muti apertum est; quod linguæ infantium disertæ sunt, quod Æthiops horridus agnelli candido vellere vestitus est, quod peccatrix quælibet anima foramen crucis invenit in maxilla Leviathan (Job. xl), per quod effugiens, crucifixam non jam in monumento, sed in cælo quærens inveniat misericordiam. Propter quod eosdem apostolos in Evangelio supradicto vocat Dominus fratres suos (Joan. xx), quia studiis illorum actum est, ut eo nihil minus habeat gentium Eccle-

sia, quod eam Dominus sua corporali non illustravit præsentiā.

Sed et Philippus, qui supra dictum fidei candore vestivit Æthiopen, nomine suo cunctos mystice signat apostolos. Philippus enim interpretatur *os lampadis*. Lampas autem, id est lux, mundi Salvator est, sicut Isaias dicit de illo: « Propter Sion non tacebo et propter Jerusalem non quiescam, donec egrediatur, ut splendor Justus ejus, et Salvator ejus ut lampas accendatur (*Isa. LXII*). » Cujus os apostoli vel quique prædicatores sancti recte dicuntur, quia verum a falso separant, sicut alibi dicitur: « Si separaveris pretiosum a vili, os meum eris (*Jer. xv*). » Philippus ergo cunctos, ut dictum est, suo nomine signat apostolos, qui usque hodie scriptis suis Æthiopissas candidare non desinunt animas: insuper et redarguunt Synagogam murmurantem contra Dominum, propter gentium Ecclesiam, sicut quondam Maria murmuravit contra Moysen, propter uxorem ejus Æthiopissam (*Num. XII*).

CAPUT XIII.

De officio sextæ feriæ: « Beati mundo corde. »

Officium sextæ feriæ patenter respondet beatitudinum sextæ sententiæ: « Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt (*Matth. v*). » Agit enim de felicitate transmigrantium scilicet omnium qui de vetustate carnis ad novitatem Spiritus transmigrantes (*Rom. vii*), mundato cordis oculo per longum desiderium gloriam summæ Trinitatis tandem visuri sunt. Eorum namque in typum patres nostri apostoli evocati, abierunt in Galilæam, in montem ubi constituit illis Jesus, sicut hodiernum refert Evangelium, *et videntes eum adoraverunt* (*Matth. xxviii*), simulque mandatum acceperunt: qualiter omnia vasa quæ forti armato fortior ipse superveniens abstulerat (*Luc. xi*), emundarent, dicente Domino: *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti* (*Matth. xxviii*). Illud nemo qui dubitet, quod cum dixerit: « Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt, » per munditiam cordis obtineri intellectum, ac per hoc supradictam Augustini in hoc quoque constare sententiam, sextam beatitudinis sententiam, sexto gradui donorum Spiritus sancti sursum versus congruere, id est munditiam cordis intellectui nunquam deesse. Igitur de cæteris partibus officii superest ut suo capiti, scilicet evangelico conferantur sensui.

Primum in præcedente lectione Epistolæ beatus Petrus, cum præmisisset dicens: *In diebus Noe, cum fabricaretur arca, in qua pauci, id est, octo animæ salvæ factæ sunt per aquam, statim subiecit: Quod et vos nunc similis formæ salvos facit baptisma, non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum* (*I Petr. iii*). Non quæsitum opus est, in quo lectio hæc supradicto Evangelio consonet, quo primum salutaris baptismi regula tradita est. Notum quippe est, et in doctorum scriptis authenticis usitatum similis formæ, ut ait, in hac Epistola Petrus apostolus, esse baptisma, et in

A ejus typum præcessisse hoc, quod pauca, id est octo animæ salvæ factæ sunt per aquam in arca in diebus Noe. Christum namque præfiguravit Noe, tam actu quam nomine, videlicet quia Noe interpretatur *requies*, quod nomen illi a patre Lamech impositum est, dicente: « Iste consolabitur nos (*Gen. v*), » vel, ut in Septuaginta habetur: « Requiescere nos faciet ab operibus et laboribus manuumstrarum in terra cui maledixit Deus. » Christus etenim nostra requies est, sicut ipse dixit: « Discite a me, quia mitis sum et humilis corde; et invenietis requiem animabus vestris (*Matth. xi*). » Cum ergo Noe gubernavit arcam super undas diluvii, quibus et peccatores deleti sunt, et hi qui cum illo erant, salvi facti sunt per fidem, quia credentes justitiæ Dei sese ab incredulis diviserunt: Christum actu quoque præfiguravit, ut dictum est, qui nunc gubernat Ecclesiam super undas baptismi quibus, qui non credunt condemnantur: qui vero credunt et baptizantur, cum ipso salvantur (*Marc. xvi*): et illis affert Spiritus sanctus pacem, id est peccatorum remissionem, cujus figuram tunc gessit columba ferens ad arcam in ore suo virentis olivæ ramum (*Gen. vi*). Ipse autem octonarius numerus animarum, quæ in arca salvæ factæ sunt, quia a primo 104 pari, id est binario, proficiscens solidum corpus creat, scilicet habens longitudinem, latitudinem atque altitudinem. Nam bis bina bis, octo sunt, quod apud geometras et arithmeticos quoque usitatum est. Ipse, inquam, octonarius numerus animarum, perfectionem designat corporis Ecclesiæ, quod præeunte mundo infidelium per aquæ judicium quo nunc fideles ab infidelibus separantur, fide sua se salvat, et in ligno crucis supernatat. Et pulchre arca illa fenestram habuit in latere, per quam salvandi illi ingrederentur, quia Christus lancea militis in latere est vulneratus, per cujus vulneris sacramentum cuncti credentes Ecclesiam ingrediuntur. Et quoniam Ecclesia de hominibus constat, pulchre arca illa, quæ Ecclesiam figurabat, quemdam humani corporis similitudinem in ipsa forma sua prætendebat. Siquidem humanum corpus sic est, ut longitudinis suæ sextam partem habeat in latitudine, decimanque ejusdem longitudinis in altitudine. Sic arcam constructam fuisse non dubium est. Tercentorum erat cubitorum in longitudine, quinquaginta in latitudine, triginta cubitorum in altitudine (*Gen. vi*).

Igitur per omnia, lectione Epistolæ, Evangelio consonante, cætera promptum est officii membra coaptare. Introitus: *Eduxit eos Dominus in spe: et inimicos eorum operuit mare* (*Psal. lxxvii*). Itemque Offerenda: *Erit vobis hic dies memorialis, cum versibus suis, notis et propinquis sensibus, tam Evangelio quam Epistolæ scederantur. Mittunt enim nos ad historiam patrum celeberrimam, qui in typum baptismi nostri, omnes in Moyse baptizati sunt, in nube et in mari* (*I Cor. x*). Nam, sicut illos in spe eduxit Dominus, scilicet sperantes liberari, quamvis

Pharao cum suis persequeretur, et inimicos eorum visibiles operuit mare, sic omnes in Christum credentes, quamlibet maxima peccata se fecisse recordentur, cum certa spe remissionis ad illum egrediuntur, et omnia peccata eorum in mari, id est in baptismi fluctibus operiuntur. Et propterea dies hic scilicet Christus, cujus in lumine a tenebris exivimus, memorialis esse jubetur; Christus, inquam, qui dies noster, id est Pascha nostrum est, festus nobis atque sollemnis, semper celebrandus atque in mente habendus est, qui tacentibus nobis solus pugnavit pro nobis, quia solus moriens pro cunctis, mare illud, quo inimici, id est peccata nostra operiuntur, de latere suo lanceatus effudit. Versus Gradualis: *Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli (Psal. cxvii)*, illi sententiæ concorditer occurrit, qua Dominus noster gloriam et honorem, quo propter passionem mortis coronatus est (*Hebr. ii*), exprimit, dicens in eodem Evangelio: *Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra (Matth. xxviii)*. Et recte in suggillationem eorum, qui lapidem talem reprobaverunt, supra dictæ sententiæ Evangelii, propheticum hoc jungitur testimonium. Et hoc est illud quod cum despiceretur coram pontificibus, patienter ferens: « Verumtamen dico vobis, inquit, amodo videbitis Filium hominis sedentem a dextris virtutis Dei (*Marc. xiv*). »

CAPUT XIV.

Cur statio ad Sanctam Mariam.

Quod superius jam dictum est, cum non improbanda Hieronymi sententia, discipulos undecim abeuntes in Galilæam in montem, sicut hodierna Evangelii lectio refert (*Matth. xxviii*), in Nazareth, quæ in monte sita est, et in domo Mariæ Dominum vidisse. Illud quoque nonnihil affirmat, quod statio ad Sanctam Mariam hodierno officio præscripta est. In hoc enim idem sensisse Romana probatur diligentia. Et pulchre hoc officium, quod secundum lectionem Evangelii totum, ut supradictum est, ad sacramentum pertinet baptismi, apud ipsam decantari apostolica statione præscriptum est, apud quam intus erant discipuli, et Thomas cum eis, ut Hieronymo placet, quoniam secundum hodiernam Evangelii lectionem unica baptizandi regula tradita est.

CAPUT XV.

De officio Sabbati: « Beati pacifici. »

Septima beatitudinum sententia est: « Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur (*Matth. v*). » Pacifici vere hi sunt, qui pace inter se Deumque accepta, nihil jam, quod Deo repugnet, admittentes, simul et hoc satagunt, ut in via vitæ præsentis ad omnem hominem cum pace ambulent, juxta Apostolum qui ait: « Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes (*Rom. xii*). » Hujus rei nobis exemplum, in summo negotio præsentis Sabbati prædicat officium. Quod ut manifestius fiat, mysticum imprimis hodierni Evangelii ponamus intellectum: *Currebant*, inquit evangelista, *duo simul (Joan. ix)*, videlicet Simon Petrus et ille

A alius discipulus, quem diligebat Jesus, etc. Nota doctorum expositio est: Per Joannem, qui prior ad monumentum venit, sed non introivit, Synagogam significari, quæ habens legem et prophetas, prior Dominicam passionem legit, sed credere in mortuum noluit. Per Petrum vero, qui posterior venit, sed prior introivit, multitudinem gentium designari, quæ posterior ad ejusdem Dominicæ passionis notitiã pervenit, sed prior ad fidem accessit. Verum ad præsens pertinet negotium, quærere propter prædictam beatitudinis sententiam, quid ad Ecclesiam spectet in eo quod pacifica est. Quod per præcurrentem Epistolæ lectionem fidelis indagatio citius consequi potest. Nam cum præmisisset apostolus Petrus de lapide Christo dicens: *Ad quem accedentem lapidem vivum, ab hominibus quidem reprobatum, a Deo autem electum et honorificatum (I Petr. ii)*, paulo post subjungit: *Vobis igitur honori credentibus, non credentibus autem lapis, quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli, et lapis offensionis, et petra scandali, his qui offendunt verbo, nec credunt in quo et positi sunt (ibid.)*. Hujusmodi offensio vel scandalum manifeste paci opposita sunt, per quæ Judæi rebellionis, et credulitatis arguuntur, eo quod odio gentium concurrentium, quæ per Petrum, ut dictum est, designantur, adeo torquentur, ut, sicut per Joannem figuratur, maluit foris stando perire, quam cum societate gentium ad fidem passionis Christi introire. His ergo iræ et rixæ filiis exheredatis, « Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur, » sicut in eadem Epistolæ lectione Petrus adjungens: *Vos autem, inquit, genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis (ibid.)*, etc. Talisque pacis filius, quia nullius hominis ad Deum tendentis societate offenditur, ascendit, inquit Augustinus, ad sapientiam, quæ septima est in ascensu graduum, id est donorum sancti Spiritus, et ipsa sapientia tranquillius pacatusque perfruitur. Dictum est enim supra secundum eundem Augustinum, septem beatitudines (octava enim eadem quæ prima est) septem gradibus donorum Spiritus sancti sursum versus coaptari, quorum primum sive infimum est spiritus timoris Domini, supremum D autem, spiritus sapientiæ, ad quam ascendunt, **105** ut nunc dictum est, « Beati pacifici filii Dei. » Secundum ea quæ dicta sunt, consonanter præmittitur ad introitum: *Eduxit Dominus populum suum in exultatione, et electos suos in lætitia (Psal. civ)*. Per hoc enim mittitur ad aliam similitudinem antiquam, qua idem præfiguratum est, quod nunc in Evangelio per Petrum et Joannem significari accipimus, scilicet ad historiam Patrum, qua referuntur hi, qui primum promissiones acceperunt, reprobatum esse propter incredulitatem, de quibus in psalmo: « Quadraginta annis offensus fui generationi illi (*Psal. lxxiv*); » ac deinceps: « Quibus juravi in ira mea: Si introibunt in requiem meam (*ibid.*). » Filii autem qui post ipsos surrexerunt, in illam

introducitur re promissionis, terram eundem populum gentium significaverunt, qui nunc per Petrum posterius venientem, sed prius introentem in monumentum, designatus est, de illis quippe, qui reprobatos patribus introierunt in illam re promissionem, dictum est in psalmo centesimo quarto: *Et eduxit populum suum in exultatione, et electos suos in letitia.* Eduxit scilicet de deserto. Nam de eo quod de Ægypto educti sunt, supra dixerat: *Et eduxit eos cum argento et auro, ei non erat in tribubus eorum infirmus (Psal. LXXIV).* Sed et hoc quod sequitur, ita esse innuit: *Et dedit illis regiones gentium, et labores populorum possederunt (ibid.).* Supradictus ergo introitus gratiarum actio est, quod retardante populo Judaico, juxta mysticum Evangelii sensum, gentes admittæ sunt, secundum illud Apostoli: *Quia cæcitas contigit in Israel, donec plenitudo gentium subintraret (Rom. XI).* Graduale vero jam ex hac die in alleluia conversum est, imo post hanc diem usque ad Pentecostem omittitur, videlicet quia hi, propter quorum acquisitionem novamque conscriptionem, hoc laboriosum carmen cantabatur depositis albis, jam ab hac die parca nobis, in illius octavæ, de qua sæpe dictum est, contemplatione, nobiscum feriuntur. Quod autem sequitur: *Alleluia, laudate pueri Dominum (Psal. cxii),* duplici versu; adhortatio est ad ipsos qui recenti baptismo pueri, id est puri facti sunt a vitis ut laudent Dominum voce et opere, quia, sicut in Petro figuratum est, qui prior introiens in monumentum vidit linteamina posita, et sudarium capitis Domini (*Joan. xx*), sic ipsi ad fidem ingressi, qui erant absque Deo (*Ephes. II*), notitiam acceperunt humanitatis ac divinitatis Christi. Totus enim psalmus ad electionem gentium dirigitur, quod maxime ex eo comprobatur, quod in fine ejus dicitur: *Qui habitare facit sterilem in domo (Psal. cxii),* etc. Offerenda quoque: *Benedictus qui venit in nomine Domini (Psal. cxvii),* patenter eisdem pueris Dei congruit; hunc etenim versiculum psalmi centesimi septimi decimi cantaverunt et illi pueri, qui venienti ad passionem Salvatori occurrerunt, in manibus portantes ramos palmarum (*Matth. xxi*). Addit quoque mater Ecclesia dicens pueris suis: *Benediximus vos de domo Domini,* id est baptismo sacro signamus vos, qui sumus familia Domini, quia Deus Dominus illuxit nobis, sicut alius propheta dicit: *Populus gentium qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam (Isa. ix);* gentium, inquam, quarum, ut dictum est, in Evangelio presenti Petrus gestat figuram. Duo quoque sequentes versus ad idem spectant. Primus jam *Hæc dies quam fecit Dominus,* ad gaudium gentium, quarum in typum Petrus introivit in monumentum; secundus, *Lapidem quem reprobaverunt edificantes,* ad suggillationem Judæorum, quibus Christus lapis offensionis et petra scandali est (*I Petr. II*), quos designans Joannes, cum prior venisset, quasi offensus substitit, et a posteriore Petro præventus est. Communio: *Omnes qui in Christo baptizati estis,*

A *Christum induistis (Gal. III),* manifeste consonat supradictæ beatitudinis sententiæ: *Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur.* Premiserat enim apostolus Paulus loquens ad Galatas, quos conturbabant quidam ex Judæis, quibus erat Christus lapis offensionis et petra scandali. *Omnes, inquit, filii Dei estis per fidem in Christo Jesu (ibid.).* Et mox causam hanc subdidit: *Quicumque enim in Christo baptizati estis, Christum induistis.* Quod omnino ad baptizatos respicit, ut non quærant circumcisionem carnis, sed solam servent, quam acceperunt veram circumcisionem spiritus, nec magis scandalo Judæorum permoveantur: quam substitit Petrus, pro eo quod Joannes ante se vel pariter in monumentum non ingrederetur.

CAPUT XVI.

Cur statio ad Sanctum Joannem ad Lateranas.

B Non solum hoc Sabbato, quo deponuntur albæ, sed et octava superius die, id est Sabbato sanctæ Paschæ, maternum Lateranensis Ecclesiæ privilegium exigit, ut nusquam apostolicus alias procedat, sed in eadem Ecclesia quæ sedes est apostolica, coeptas nihilominus sacri baptisterii concludat octavas. Est autem in honore sancti Salvatoris sanctique Joannis Baptistæ ab imperatore Constantino constructa dicente: *Sit omnibus notum, nos ita Christi cultores effectos, ut intra palatium nostrum templum ejus nomini construamus, in quo populus Christianus una nobiscum conveniens, divinitati illic gratias referat.* Nomen ipsum, quod dicitur ad **C** Lateranas, antiqua proba spurci Neronis accusat, qui dedecorose potionibus usus maleficis, illic, ut fertur, latens, ranas evomit. Sed *ubi abundavit iniquitas, superabundante gratia (Rom. v),* nunc illic Romani imperii mater est Ecclesia, quæ illos, quos Sabbato sancto genuit, et Christi candore vestivit filios, nihilominus hæc die octava, spirituali circumcidit petra, quam petram scandali Judæis, nobis autem credentibus petram honoris et caput anguli, in hodierna epistola, de qua supra dictum est, Petrus appellat. Circumcisio vero spiritualis, et vera ipsa est, de qua in eadem Epistolæ lectione præmiserat: *Fratres, deponentes omnem malitiam, et omnem dolum, et simulationes, et invidias et omnes detractationes, sicut modo geniti infantes, rationabiles, et sine dolo, lac concupiscite (I Petr. II),* etc. Vera, inquam, et vere sancta, solaque necessaria est circumcisio hæc, qua nostri corporis sensus omnes, et ipsum principale nostrum, id est mens circumcidi-tur. Nam sine hac circumcissione Christus in nobis moritur, id est Christi fides, nec prodest nobis illud, quod in communione gratulabundus nobis loquitur Paulus: *Omnes, inquit, qui in Christo baptizati estis, Christum induistis (Gal. III),* sicut et Jacobus apostolus ait: *Fides sine operibus mortua est (Jac. II).*

D Quod bene per illud veteris historiæ factum præfiguratum est: *Cum esset Moyses in itinere in diversorio, occurrit ei Dominus, et volebat occidere*

eum. Tulit illico Sephora acutissimam petram, et circumcidit præputium filii sui, tetigitque pedes ejus, et ait: Sponsus sanguinum tu mihi es. Et dimisit eum, postquam dixit ei: Sponsus sanguinum tu mihi es ob circumcisionem (*Exod. iv.*). » Moyses nique, in eo quod Sephoram uxorem habuit alienigenam, Christum significat, qui de gentibus alienigenam accepit uxorem, Ecclesiam. Unde illud quod « Aaron et Maria locuti sunt contra Moysen propter uxorem ejus Æthiopiassam (*Num. xii.*), » doctores nostri mystice ad hoc referunt, quod Synagoga et velus sacerdotium **106**, invidendo salutem gentium, usque hodie Christum blasphemant. « Moyses itaque cum esset in itinere in diversorio, » nondum circumcisis filiis, » occurrit ei Dominus et volebat eum occidere; » quia dum Christus inter nos per fidem in itinere vitæ præsentis ambulans, in diversorio est, id est ad eos qui nunc baptizantur, divertit, nisi illi filii ejus sic circumcidantur, ut supra dictum est, fides ipsius in eis citius moritura est.

Quod ne fiat, tollit cito Sephora, id est mater Ecclesia, petram acutissimam, et circumcidit illorum suorum præputium, scilicet ea circumcisione, de qua supra dictum est in lectione Epistolæ. Petra illa quæ idem Christus est, de qua in eadem lectione dictum est, carnem, id est opera carnis, sollicite ac festinanter abscidit: Tangitque pedes ejus, id est vestigia sequitur, dicitque eisdem filiis suis: « Christus passus est pro nobis, relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus (*I Petr. ii.*). » — « Sponsus, inquit, sanguinum tu mihi es, » videlicet quia me tibi despondens, sanguinem tuum in dotem fudisti, et cum causæ articulus exigit, ut pro te patiar, sanguinis mei vicem repossis, et nunc interim carnem meam crucifigam cum vitiis et concupiscentiis (*Gal. v.*). Igitur, ut supra dictum est, recte hæc octava die agitur statio ad Sanctum Joannem Lateranensem, quia mater et apostolica sedes illa Ecclesia est, et quos Christo filios genuit, ipsa spirituali circumcisione circumcidit.

CAPUT XVII.

De octava die: « Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam. »

Octava beatitudo redit ad caput, id est eadem est quæ prima, « quoniam ipsorum est regnum cælorum (*Matth. v.*). » Verumtamen et paululum differt, in eo scilicet quod præcedens causa beatitudinis alia hic, alia est illic. Illic enim, id est in prima dictum est: « Beati pauperes spiritu (*ibid.*); » hic, id est in octava dicitur: « Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam (*ibid.*). » Unde Hieronymus: « Et considera, inquit, quod octava veræ circumcisionis beatitudo martyrio terminetur. » Igitur, licet octava die cantetur idipsum officium, quod et prima, eo quod octava beatitudo ad caput, ut dictum est, redeat, recte tamen quoniam et præcedentes causæ beatitudinum primæ et octavæ differunt, aliud in eodem officio ab his qui diligentiores sunt, retinetur hebdomadæ sequentis evangelium, scilicet illud

secundum Joannem. *Cum esset sero die illa (Joan. xx)*, etc. Nam et littera lectionis hujus octavam diem commemorat: *Et post dies octo iterum, inquit, erant discipuli intus (ibid.)*, et interior sensus octavam beatitudinis causam non prætergreditur. Quid enim est quod discipulis, foribus clausis, intra manentibus, Dominus in medio stetit bonum ferens nuntium consolationis et pacis, nisi quod his qui persecutionem propter justitiam, quosque juxta alium evangelistam oderunt homines et separant eos (*Luc. vi.*), sicut jam apostoli separati erant, non audientes coram illis procedere ad publicum, Dominus et Deus ipsorum familiaris sese accommodat contemplandum, ut gustent jam in suis tribulationibus, ut videant quomodo suavis est Dominus (*Psal. xxxiii.*), atque ideo certior spes illos in medio tribulationis ambulantes consoletur, recolentes id quod illa, de qua loquimur, sententia replicando inculcare nititur, « Beati qui persecutionem patiuntur propter justitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum? » Debet autem semper epistola evangelio suæ præcur-sionis officium, et ideo illa quoque quæ hujus Dominicæ est, lectio epistolæ non omittitur: *Omne quod natum est ex Deo vincit mundum (I Joan. v.)*. Nam hæc lectione victoriosa fides nostra prædicatur, et ipsa victoria mundi nuncupatur, quæ tribus adjuncta testibus, nam Pater et Verbum et Spiritus sanctus in cælo attestantur, totidemque in terra testes, id est idem ipse Spiritus et aqua baptismi, Christi quæ et martyrum ejus sanguis veritati ejus astipulantur; ternis, inquam, in cælo et in terra defensa testibus regnum cælorum adjudicat his, quorum jure belli est, scilicet « his qui persecutionem patiuntur propter justitiam. » Introitus vero: *Quasi modo geniti infantes (I Petr. ii.)*, per sequentes hebdomadæ dies decantandus est, qui etiam Evangelio prædicto congruit, sed non per eandem sententiam, quæ jam dicta est, scilicet propter metum Judæorum discipuli Domini clausis foribus, intus erant, persecutionem propter justitiam pati incipientes, quæ, ut diximus, octavæ beatitudinis causa est. Respicit autem ad aliam sententiam quam Dominus de futuris fidelibus proferens: *Beati, inquit, qui non viderunt et crediderunt (Joan. xx)*. Nam ne solam nobis fidem sufficere arbitremur, opportune regula vivendi, sine qua fides mortua est, hæc introitu prælibata est; nam nos quidem signati sumus in eo quod ait: *Beati qui viderunt et crediderunt, sed si fidem nostram operibus sequamur. Ille etenim vere credit qui servat operando quod credit. Quocirca de his, qui fidem nomine tenus retinent, Paulus dicit: « Confitentur se nosse Deum, factis autem negant (Tit. i).* » Hinc et Jacobus dicit: « Fides sine operibus mortua est (*Jac. ii.*). » Recte ergo qualis vita fidem utilem efficiat, per hanc apostolici sermonis particulam in introitu demonstratur, ne seducamus nos audientes de nobis dictum: *Beati qui non viderunt et crediderunt. Ad hoc idem consonat et similiter accipienda est extrema præcedentis epistolæ*

sententia : *Qui credit in Filium Dei, habet testimonium Dei in se (I Joan. v).* Communio : *Mitte manum tuam, plana quidem littera nostram ædificat, sed intus perspicentibus liquet quod ad Judaicum spectat populum, qui hactenus in incredulitate persistit, cujus in typum Thomas apostolus, diu dubitans, tandem vidit, palmavit et credidit. Neque enim si solam sequamur litteram, sensus per omnia stare poterit, quia beati quidem qui non viderunt et crediderunt, sed non ea comparatione vel intentione,*

A quam littera sonat : *Quia vidisti me, credidisti, beati qui non viderunt et crediderunt (Joan. xx).* Igitur in persona Thomæ, reliquæ Israel, quæ salvæ fient, minoris fidei, quam gentes arguuntur, quia gentes non viderunt et crediderunt. Israel autem nisi res apparuerit, Elia et Enoch præeuntibus non credet, cum Paulus dicat fidem sperandarum substantiam esse rerum, argumentum non apparentium (*Hebr. xii*), atque ideo laudabilioris sumus fidei, qui rem nondum apparentem fideliter credimus.

LIBER NONUS.

107 CAPUT PRIMUM.

De Dominica secunda post albas.

Quia Dominica hæc sanctæ Romanæ Ecclesiæ solemne est, agendis instare consiliis bene forma, quam sequi debeant pastores animarum, per eisdem Dominicæ commendatur officium. Per Evangelium manifestissime id agitur quod is, qui non ex accidenti dono substantialiter bonus est, dicit : *Ego sum pastor bonus (Joan. x), etc.* Deinde ex opposita descriptione mercenarii suæque iterata commendatione bonitatis, liquidum præbet ovibus iudicium, quod discernant, quos fugere, quibus suarum debeant animarum curam credere. Boni formam pastoris cæteræ collaudant partes officii. Primo ad introitum cantamus de illa : *Misericordia Domini plena est terra (Psal. xxx)*, videlicet ut sicut ille non solum iudicium diligit, sed et misericordiam : et primo loco misericordiam, secundo iudicium, sicut in eodem psalmo, uno et eodem versiculo præmissum est : « Diligit misericordiam et iudicium, » sic et omnes, qui iudices animarum positi sunt, semper superexaltent misericordiam iudicium, ut idem ipsi consequantur. Quodque sequitur : *Verbo Domini cæli firmati sunt (ibid.)*, illud iudicat, quod apostoli vel pastores apostolici, non sua fortitudine, sed verbi Dei virtute, tales effecti sunt, ut videntes lupum venientem, non fugiant, neque oves dimittant, ut mercenarii faciunt. Epistola voce non dubia, suæ præcursionis implet officium, ubi præmisso de hoc singulariter bono pastore, qui posuit animam suam pro ovibus suis : *Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus :* subjungitur in fine : *Eratis enim aliquando sicut oves errantes, sed conversi estis nunc ad pastorem et episcopum animarum vestrarum (I Petr. ii).* Offerenda vero non quidem adeo perspicue, sed non minus consone cum eodem incedit sensu Evangelii : *Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo (Psal. lxi).* Psalmus namque ille sic intitulatur : *Psalmus David, cum esset in deserto Idumææ*, id est psalmus iste attribuendus est Christo, secundum quod egit vel pertulit positus inter Judæos, qui desertum ideo vocantur, quia deserentes Deum, et ipsi juste a Deo

B deserti sunt. Idumæi quoque dicuntur, terreni vel sanguinei, quia prophetarum et ipsius Domini sanguinem fuderunt. At vero hic pastor bonus illo deserto animam suam posuit pro ovibus suis. Recte ergo, qui exemplo ejus idem facere debent, voce ejus excitantur ut ad Deum de luce vigilant supra gregem suum, ad Deum non ad mercedem temporalem, anima et carne quam multipliciter sitiunt, et in velamento alarum, id est in spe consolationis ejus exsultantes (*Psal. lxi*), lupum non timeant, neque dimissis ovibus fugiant.

CAPUT II.

De Dominica tertia.

Cæteræ quæ sequuntur Dominicæ usque ad Ascensionem Domini, promissionem ejus adimpletam suis officiis concelebrant, qua post habitam de morte sua tristitiam, corda discipulorum de resurrectione sua lætificanda fore promiserat ea, qua tradebatur nocte loquens illis in cæna. Unde pulchre hæc Dominica cantamus in introitu : *Jubilate Deo, omnis terra, psalmum dicite nomini ejus (Psal. lxxv).* Nam huic psalmo sensibus suis competens titulus præscriptus est : *In finem, canticum psalmi resurrectionis.* Causa vero vel materia jubilationis, quæ hic imperatur, illa est, quam Dominus in evangelio subsequenti præmisso tristitiæ nuntio subjungit : « Iterum autem videbo vos, et gaudebit cor vestrum, et gaudium vestrum nemo tollet a vobis (Joan. xvi). » Ut autem similitudo, quæ præmissa est apostolis, mulieris, tristitiam habentis, cum parturit, nobis quoque congruat, quia sic expedit; bene hoc idem evangelium, hæc apostoli lectio præcurrit : *Obsecro vos tanquam advenas et peregrinos abstinere a carnalibus desideriis, quæ militant adversus animam (I Petr. ii), etc.* In hac enim abstinentia labor est, sicut ait Psalmista : « Ibi dolores ut parturientis (Psal. lxxiv). » Præmiserat siquidem : « Conturbati sunt, commoti sunt, tremor apprehendit eos (ibid.), » loquens de illis, qui juxta Apostolum contristati sunt ad poenitentiam (*II Cor. vii*). Sed sicut dolor parturientis fructuosus est, « cum enim peperit, jam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum (Joan. xvi), » sic et illud quod

detrectant de nobis tanquam de malefactoribus (I Petr. II), sine consolatione non erit, cum tandem considerantes nos ex operibus bonis, glorificabunt Deum in die visitationis. Quod bene per Thamar in historia veteri præfiguratum est. Quam cum accusarent dicentes: « Fornicata est Thamar, et videtur uterus ejus intumescere (Gen. xxxviii), » illa proferens anulum, armillamque et baculum, quem pro arrhabone dederat Judas: « De viro, inquit, cujus hæc sunt, concepisti (ibid.). » Judas quippe, quod interpretatur confessio, Christum significat; Thamar, quod interpretatur amaritudo, Ecclesiam de gentibus, in qua est amaritudo poenitentiae, qua « et Petrus egressus fleuit amare (Matth. xxvi). » Thamar igitur operiens vultum suum, id est Ecclesia de præteritis erubescens erroribus, sedit in itinere, quod **108** ibat Judas ad lavacrum ad tondendas oves (Gen. xxxviii), id est occurrit Christo ad baptismum, quem admodum desiderat cervus ad fontes aquarum (Psal. xli). Quæ cum de Christo vero Deo fidem per Spiritum sanctum conceperit, et eandem fidem tanquam anulum, et opera fidei tanquam armillam, justificationemque spiritus tanquam virgam pro arrhabone, id est pro pignore acceperit; accusatur tam a gentibus quam Judæis, quod cum mendacio fornicata, et a spiritu erroris polluta sit. At illa patienter fallaces ferens accusationes, tandem *obmutescere faciet imprudentium hominum ignorantiam* (I Petr. II), probans per prædicta pignora quod de vero Deo conceperit, et cum eodem Deo glorificabitur in die visitationis. Offerenda: *Lauda, anima mea, Dominum* (Psal. cxlv), ad prædictum in Evangelio pertinet hujus mulieris de Christi resurrectione gaudium. Nam et hic psalmus *alleluia* habet in titulo. Quodque versu canimus: *Dominus erigit elisos, Dominus solvit compeditos* (ibid.), congratulatio illorum est, quorum tristitia, juxta promissum Domini, resurgente illo, in gaudium conversa est (Joan. xvi).

CAPUT III.

De evangelio Dominicae quartæ, quod dictum est: « Nisi ego abiero Paracletus non veniet ad vos, » etc.

Nonnullis infirma videtur et insufficiens hujus sententiæ vulgata expositio, videlicet quod idecirco apostolis expedierit, ut Dominus noster hinc abiret, quia nisi corporalem præsentiam suam illis abstulisset, ipsi spiritualiter illum amare nescirent, atque ideo dixerit: *Si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos; si autem abiero, mittam eum ad vos* (Joan. xvi). Minus enim expositum videtur, quam exposcit majestas doni Spiritus sancti, maxime quia Dominus ipse ejusdem Spiritus sancti adventum baptismum vocat, dicens in Actis apostolorum: « Quia Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto non post multos dies (Act. I). » Baptizari autem Spiritu sancto, nihil aliud est quam per Spiritum sanctum originalis peccati, et omnium actualium remissionem accipere peccatorum, totumque hominem veterem in vitæ transferri novitatem. Quo sensu prædicta expositio procul dubio minor est,

A Non enim spiritualiter Deum amare, et Spiritu sancto baptizari, paria sunt; alioquin veteres sancti, qui sine dubio Deum spiritualiter amaverunt, imo et magna ejusdem sancti Spiritus dona perceperunt prophetantes et signa facientes, baptizati Spiritu sancto fuissent, id est remissionem peccatorum accepissent, neque apud inferos propter originale peccatum tenerentur usque ad Christi adventum. Sed et illud repugnat quod apostoli Dominum præsentem spiritualiter, quamvis non adeo fortiter amaverunt: verbi gratia, Petrus, cui dictum est amorem tertio consenti: « Si diligis me, pasce oves meas (Joan. xxi). » Nam hunc amorem ei non caro et sanguis revelavit, sed Pater qui in cælis est (Matth. xvi). Non igitur proprietatem sensus in his Domini dictis nos invenisse arbitramur, nisi utramque ejus sententiam exæquemus, ut scilicet idem sit: *Si enim non abiero, Paracletus non veniet ad vos; ac si dixisset: Si enim non abiero, vos non baptizabimini Spiritu sancto.* Quod facile est consequi, si prius advertamus quando, vel quomodo abierit. Multi enim illum tunc primum abiisse recolunt, quando videntibus apostolis ascendit in cælum. Sed quando ascendit, apostoli gavisii sunt, et sicut cantamus: *Lumine læto, petentem sidera persecuti sunt,* imo, ut ait Lucas: « Et ipsi adorantes regressi sunt in Hierusalem cum gaudio magno (Luc. xxiv). » Dominus se abeunte tristandos illos fore prædixerat: « Tristitia, inquit, implebit cor vestrum (Joan. xvi). » Et paulo post: « Amen, amen, inquit, dico vobis, quia plorabitis et flebitis vos, mundus autem gaudebit, vos autem contristabimini (ibid.), » etc. Igitur cum auctoritate evangelica non tunc primum illum abiisse constat, quando ascendit in cælum, sed quando moriens reliquit mundum, et ivit ad Patrem. Nam de morte ejus loquebatur Joannes evangelista, cum diceret: « Sciens quia venit ejus hora, ut transeat ex hoc mundo ad Patrem (Joan. xiii), » etc. Eadem quippe nocte tradendus, sermonem habuit cum discipulis suis, de quo hæc lectio sumpta est, et circa finem orationis: « Et jam, inquit, non sum in mundo, et hi in mundo sunt, et ego ad te venio (Joan. xvii). » Propter quod passio ejus pascha dicitur, id est *transitus*. Itaque propter hunc ejus abscissum datum esse Paracletum, scilicet Spiritum sanctum in eo quo Paracletus est, hoc modo colligimus: Spiritus sanctus idecirco Paracletus, id est *consolator*, dicitur, quia captivos filios Adæ, filios efficit Dei per regenerationem baptismi (Rom. v), et in hoc sæculo peregrinantes consolatur, testimonium reddendo « spiritui nostro quod sumus filii Dei (Rom. viii), » quando non solum in prophetiæ gratiam, sed in remissionem originalis peccati, omniumque actualium peccatorum, datur per fidem Jesu Christi. Hoc autem non fieret, nisi Christus unus pro omnibus nobis, æterno Patri, Adæ debitum solvisset, et veteris piaculi cautionem pio cruore detersisset. Nec antea quisquam ea gratia Spiritum sanctum acceperat, testante in Evangelio Joanne

ac dicente : « Nondum enim erat spiritus datus, quia Jesus nondum erat glorificatus (Joan. vii). » Nec alio modo nisi per sanguinem Christi reconciliationem accepimus (Ephes. ii), in cuius morte juxta Apostolum baptizati sumus, et Spiritum sanctum, qui vera peccatorum remissio est, accepimus (Rom. vi).

Igitur quod ait : *Si enim non abiero, Paraclētus non veniet ad vōs*, sic accipiendum est ac si dixisset : Nisi ego ad mortem traditus fuero, necessaria non dabitur vobis paraclesis, id est peccatorum remissio. Nam si de ascensione accipiatur, repugnat et illud quod antequam ascendisset, imo eadem die quā resurrexit, insufflavit et dixit eis : « Accipite Spiritum sanctum (Joan. xx), » videlicet in remissionem peccatorum. Sequitur enim : « Quorum remisistis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt (ibid.). » Ad summum et hoc nemo qui dubitet, quia si mortis expers Christus, cœlos ascendisset, nobis Paraclētus iste non datus fuisset. Dixit enim : « Nisi granum frumenti cadens in terra mortuum fuerit, ipsum solum manet; si autem mortuum fuerit, fructum multum affert (Joan. xii). » Itaque et hoc, et quidquid in illa cœna de abscessu suo dixit, verius, rectius atque constantius de morte quam de ascensione accipimus, et quod ait : *Vado ad eum qui misit me, et nemo ex vobis interrogat me : Quò vadis ?* (Joan. xvi), nullo modo melius accipitur, quam ut dictum sit quod posterius dicit : *Venit hora ut dispergamini et me solum relinquatis* (ibid.), eadem questione, qua per prophetam dixerat : « *Tortular calcavi solus, circumspexi, et non erat auxiliator* (Isa. lxiii). »

Itemque et quod ait : « Rogabo Patrem meum, et alium Paraclētum dabit vobis (Joan. xiv), » æquabilis est de passione quam de paternæ dexteræ consensu accipi. Nam quod in cruce rogaverit, quod in morte clamaverit, Paulus asserit dicens de illo : « Qui in diebus carnis suæ preces supplicationesque ad eum, qui illum salvum facere possit a **109** morte, cum clamore valido ac multis lacrymis offerens, exauditus est pro sua reverentia (Hebr. v). » Non enim postquam ascendit in cœlum, clamat ut salvetur a morte, ergo nec rogat, ut Paraclētus nobis detur, sed dat, jam extunc utens data sibi potestate in cœlo et in terra (Matth. xxviii). Sed in cruce rogavit, utpote paulo minor ab angelis (Psal. viii); ascendens autem in cœlum ego mittam et promissum Patris mei in vos, » ait (Luc. xxiv).

Quod vero Apostolus ait : « Presenti tempore interpellat pro nobis Jesus Christus, qui mortuus est, imo qui et resurrexit, qui est a dextris Dei, qui etiam interpellat pro vobis (Rom. viii), » forte repugnare videatur, et astruere, quod nunc quoque supradicto sensu roget pro nobis. Sed si modus interpellationis rite animadvertitur, potius astipulatione firma his, quæ prædicta sunt, suffragari comprobantur. Illa namque interpellatio doctorum omnium vera assertione, non submissa est postulatio,

sed ejus passionis, quæ semel suscepta, semel pro nobis in sacrificium oblata est (Hebr. x), æterna commemoratio, semel in conspectu sanctæ Trinitatis admissa sanguinis ejus innocentis exclamatio, homicidas qui fuderunt, convincens, nos autem qui bibimus in ministerio altaris, non indigna sed potenti interpellatione defendens. Alioquin quomodo et antequam ascendisset ait : « Data est mihi omnis potestas in cœlo et in terra ; » sic et postquam ascendit ut possit interpellat, vel roget dari nobis Paraclētum. Sed dicit quis : Rogat per humanitatem, qui dat per divinitatem. Hoc plane verum est, quia tunc moriens paulo minus ab angelis immixtus (Hebr. ii), rogavit per humanitatem, nunc autem gloria et honore coronatus, et constitutus super omnia opera Patris, dat per divinitatem, omnem habens potestatem, utpote a dextris Dei sedens. Unde sicut et resurgens ex mortuis, jam non moritur (Rom. vi), » sic illum ad hoc, ut roget Patrem jam, nemo invocat catholicus.

Amplius autem ea quæ dicta sunt constare poterunt, si conferantur ipsius Domini sententiæ, quæ nisi discernantur, videbuntur sibi met contrariæ, videlicet, quod ait : « Rogabo Patrem meum et alium Paraclētum dabit vobis (Joan. xiv), » etc., et quod posterius in eodem sermone dicit : « Illo die in nomine meo petetis; et non dico vobis, quia ego rogabo Patrem de vobis (Joan. xvi). » Causamque reddens : « Ipse, inquit, Pater amat vos (ibid.) » Statimque id ipsum confirmat dicens : « Quia vos me amastis, et credidistis quia a Deo exivi (ibid.) » Quid est enim rogabo, et non rogabo? Hoc nempe, quod in passionē sua sacrificium futurus et rogaturus erat, ut Paraclētum, id est spiritum remissionis peccatorum acciperemus, et sic paries inimicitiarum, qui medius erat inter Deum et homines, in carne ejus solveretur (Ephes. ii). Quo soluto, illo, inquit, diē, diē pacis et consequentis gratiæ, « non rogabo Patrem de vobis. » Quare? « ipse enim Pater amat vos; » inquit, id est semel enim moriens Deo reconciliavi vos in sanguine meo; et, sicut superius dixi, pacem reliqui vobis, pacem meam, id est per me inter Deum, et vos reformatam dedi vobis. Et hoc per fidem et dilectionem vestram, « quia vos me amastis, et credidistis quia a Deo exivi. » Itaque quod ait, « rogabo Patrem, et alium Paraclētum dabit vobis, » nullo modo melius accipitur, quam quod in cruce rogaverit, quod in morte sua clamaverit, juxta supradictam Apostoli sententiam. Verumtamen, quia ex die ascensionis apostoli certi facti de potentia ejus, expectabant eundem Spiritum sanctum, quem promiserat, recte cantamus et legimus, quomodo moriturus illum promisit, quomodo item ascendens in cœlum repromisit, ita ut mortem ejus causam donationis effectivam, ascensionem ejus dandi potestatem esse sciamus effectam. Sed jam nunc ad superiora revertamur.

Hinc quartæ Dominicæ evangelio rectæ illa præmittitur apostoli lectio : *Omne datum optimum, et*

omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre in unum (Jac. 1), etc. Spiritus sanctus Dei donum est optimum atque perfectum, sine quo natura, tam angelica quam humana, misera et miserabilis est, et cæca et nuda (Apoc. III), quod evidentissimum est, tam in dæmonibus quam in perditis hominibus. Non enim substantialiter differt a diabolo Michael, a Pharaone Moses, a Nerone Petrus; sed hoc solo discernuntur spiritum quem isti accipere meruerant, illi indigni judicati sunt. Hoc tantum tamque necessarium donum; duplæ operæ subvenit inopie. Prima largitione, peccata nobis remittuntur; secunda, divisiones gratiarum distribuuntur. Et illo beneficio, scilicet remissione peccatorum; universaliter atque uniformiter effunditur hoc donum, id est hic spiritus, in omnes; hæc autem adjectione, id est gratiarum divisione, particulariter atque inæqualiter datur aliis aliter. Unde et Apostolus cum easdem divisiones partim enumerasset: « Hæc autem, inquit, omnia operatur unus atque idem spiritus, dividens singulis prout vult (1 Cor. XII). » Utæque largitio sanctis apostolis mirabiliter certis temporibus certisque diebus effusa est, id est die Dominicæ resurrectionis in remissionem peccatorum (Joan. XX), die vero Pentecostes abundantissime gratiarum ad omnium mox futuram instructionem gentium (Act. II). Nam Dominus quâ die resurrexit, mortuus propter delicta nostra, ut ostenderet se resurrexisse propter justificationem nostram (Rom. IV), stans in medio discipulorum suorum, pacem, quam fecerat inter nos et Deum prima vice nuntiavit, dicendo: « Pax vobis (Joan. XX), » statimque insufflavit et dixit: « Accipite Spiritum sanctum (ibid.). » In quo remissionem peccatorum, quam sanguine suo adquisierat, sese dare ostendens, non solum illis, omnibus quoque, qui credituri erant in illum. Statimque adiecit: « Quorum remisistis peccata, remittentur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt (ibid.). » Et ut essent idonei, remissionem peccatorum, quam acceperant, universo mundo prædicare et testificari. Die Pentecostes idem Spiritus sanctus illis charismatum dona tribuit, et per hæc, sicut in hodierno lectum est evangelio: *Arguet mundum de peccato, et de justitia, et de judicio* (Joan. XVI). Igitur, ut supra dictum est, hæc epistolæ lectio recte huc præmittitur evangelio, quia, *datum optimum, et donum perfectum*, non est aliud, nisi iste Spiritus sanctus. Qui Spiritus, quia gratis datur imo ipsa gratia est, bene de hujus doni datore subjungitur: *Voluntarie genuit nos verbo veritatis (ibid.).* Quod non est aliud quam si dixisset, per gratiam Spiritus sancti nos generavit, quia per Spiritum sanctum semen, id est verbum suum nostris ut renascemur, mentibus infudit. Item et quod ait: *Scitis, fratres mei dilectissimi, sit autem omnis homo veloc ad audiendum, tardus autem ad loquendum (ibid.),* magnifico nos erudire poterit exemplo, si illam con-

sideremus sententiam evangelicæ lectionis, ad quam intendit ecclesiastici diligens compositor officii. Non enim cujuslibet, sed ipsius Paracleti exemplo, presumptionem humanæ vanitatis convenit, dum evangelio supradicto hanc apostoli lectionem præmittit. Nam quales nos Dominus esse vult ad loquendum, talem ipsum fore asserit Paracletum, dicens: *Non enim loquetur a semetipso, sed quæcumque audiet, loquetur (Joan. XVI).* Firmissima ratio sententiæ præcedentis, quam proposuerat dicens: **110** *Cum autem venerit ille Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem (ibid.).* Removei namque oppositum, quod est a semetipso loqui, sub quo continetur omne mendacium quod est sine dubio veritati contrarium. Et autem hoc evidentius fiat, demonstramus utrumque contrarium, id est a semetipso loqui, non a semetipso loqui: A semetipso loqui est, non existentia fingere: quo de peccato diabolum culpât in Evangelio Dominus, dicens: « Cum loquitur mendacium, ex propriis loquitur; quia mendax est, et pater ejus (Joan. VIII), » subauditur mendacii. A semetipso non loqui est existentia proferre, etiam si nesciens proferat quis, ut Caiphas qui nesciens, imo aliud intendens, dixit expedire, ut unus moreretur homo pro gente. Multo magis ergo qui scienter existentia proferat, non a semetipso loquitur, sicut ipse Christus, qui cum scienter existentia proferret, « Verba, inquit, quæ ego loquor vobis, a meipso non loquor (Joan. XIV), » scilicet non mendacium, sed veritatem, quam audivi et accepi ante meam, quam videtis, humanam naturam existentem, sicut et alibi Judæis, dicit: « Nunc autem queritis me interficere hominem, qui veritatem locutus sum vobis, quam audivi a Patre meo (Joan. VIII). » Hoc autem et Spiritus sanctus agit. Veritatem enim quam audivit a Deo; veritatem increatam Deo Patri consubstantiali, et coæternam loquitur nobis, vere existentem, essentialiterque veracem et incommutabiliter permanentem. Vera ergo ratio, non enim loquetur a semetipso, sed quæcumque audiet; loquetur, comprobans id quod proposuerat dicens: *Docebit vos omnem veritatem.* Quod iterum confirmat subjungens: *Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, et annuntiabit vobis (Joan. XVI).* Causantque reddens cur de meo dixerit: *Omnia, inquit, quæ habet Pater, mea sunt (ibid.).* Quæcumque enim habet Pater, quæcumque scit, quæcumque potest, dedit huic qui hæc loquitur Dominico homini, sicut ait in psalmo: « Dico ego opera mea regi (Psal. XLIV), » ostendens quid dixisset: « Eructavit cor meum verbum bonum (ibid.). » Omnem suam sapientiam, cunctam fortitudinem, totum denique verbum suum Pater in utero Virginis eructavit, et humanæ naturæ univit, propter quod nunc dicit: *Omnia quæ habet Pater mea sunt.* Et non dixit, mea accipiet, sed *de meo accipiet, et annuntiabit vobis (Joan. XVI).* Non enim Spiritus sanctus apostolis illam sapientiam totam comprehensibilem fecit, sed illa docuit eos, quæ erant necessaria fidei, scilicet mysteria incar-

nationis, nativitatis, passionis et resurrectionis, quæ discipuli hactenus portare non poterant, quando corruptibilem et mortalem esse videbant, neque doctorem hunc dari fuerat æquum, nisi prius per mortem Christi Deo reconcilieretur genus humanum. Igitur ut ecclesiasticum persuadet officium, quod huic evangelio supradictam laudabiliter præmittit lectionem, non loquatur homo a semetipso, sed sit velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum, id est audiat prius quid loquatur in se Dominus Deus, et secundum illum loquatur pacem (*Psal. LXXXIV*), quod facere noluit Arius, et ideo bella et scandala locutus est, et omnes qui a semetipsis loquuntur, gloriam propriam quærentes. Secundum hoc donum, secundum Paraclitum, veterem cum suis actibus hominem deponimus, novumque induimus (*Col. III*), quod est cantare canticum novum; atque ideo recte hoc ipsum cantamus in introitu, et in offerenda jubilamus, quia donum hoc æternæ jubilationis efficiens causa est, quæ hic incipitur, et in futuro perficietur.

CAPUT IV.

De Dominica ante Ascensionem Domini.

Dominica ante Ascensionem Domini competenter hæc evangelii lectio ponitur: *Usque modo non petistis quidquam in nomine meo, petite et accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum (Joan. XVI)*. Hæc enim Dominus de ascensionis suæ gloria locutus est, per quam discipuli ejus certi facti de illius omnipotentia, petere cœperunt in nomine ejus, ut gaudium eorum sit plenum; et perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus, et Maria matre ejus, et fratribus ejus, decimo die acceperunt Spiritum sanctum (*Act. I*). Hæc ergo lectione opportune nobis suggeret, ut in nomine ejus fiducialiter petamus, illud ad memoriam revocantes in ascensione ejus, quod ait Joannes apostolus: *Quia advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum, et ipse est propitiatio peccatorum (I Joan. II)*. Nam ut spem nostram ad petendum animaret, abiturus in cœlum per passionis viam, hoc circa finem sermonis, quem in cœna habuit, inculcare et replicare dignatus est, subjuncta protinus oratione qua completâ, protinus traditus est. Verum non qualescunque simus nos, oblatam apostolis petendi facultatem, nobis æque ut illis rapiendam esse putemus. Nisi enim illorum similes simus, qui hæc audire mereantur: quibus et supra secundum Lucam dixerat: *Vos estis, qui permansistis mecum in tentationibus meis (Luc. XXI)*: nisi, inquam, illorum similes simus, eadem fiducia nos ad petendum uti non possumus. Quapropter hæc apostoli lectio congrue præmittitur: *Estote factores verbi, et non auditores tantum, fallentes vosmetipsos (Jac. I)*. Fallit enim semetipsum miles, qui auditor, tamen non factor imperii, larga pro solo auditu donativa reposit. Idem post pauca: *Si quis autem putat se religiosum esse, non refrenans linguam suam, sed seducens cor suum, hujus vana est religio (ibid.)* Sane

A dum petimus lingua, quadam propria legatione fungitur, si absque freno et oris custodia, per otiosa vel etiam noxia verba facile vagatur, difficile dum petit, auditur, quia videlicet a vanis, quibus assueta est, usque ad aures Domini Sabaoth tantum est intervallum, ut non facile mereatur audiri. Et his quidem, qui ejusmodi sunt, alibi dicit idem apostolus: *Petitis et non accipitis, eo quod male petatis (Jac. IV)*. Illis autem qui, sicut ait in fine lectionis hujus, immaculatos se ab hoc sæculo custodiunt, exemplo apostolorum, familiariter Dominus ait: *Petite et accipietis, ut gaudium vestrum plenum sit. Quorum in typum Elisæus, magistrum, non tantum corpore, sed et corde secutus, audire meruit: Postula quid vis, ut faciam tibi antequam tollar a te (IV Reg. II)*. Et illa merito concessa, cum magna fide utens fiducia: *Obsecro, inquit, ut fiat spiritus tuus duplex in me (ibid.)*. Elias etenim currus Israel et auriga ejus Dominum nostrum præsentem capitulo significat, qui Ecclesiam suam ut auriga, verbo doctrinæ suæ regit, et ut currus divinitatis suæ vehiculo in cœlum subvehit. Elisæus vero, qui semel et iterum atque tertio residere sibi permittitur ob amorem magistri, permissio noluit uti, apostolos atque apostolicos exprimit viros, qui ob amorem Christi concessis quoque recusantes uti, sequuntur illum ultra terminum præcepti, spontanei spectatores consilii. Quod in Evangelio dives adolescens facere nolens, abiit tristis (*Matth. XIX*). Igitur ei qui ejusmodi est petenti et dicenti: *Obsecro ut fiat spiritus tuus duplex in me*, dicit ascensor cœli Dominus Jesus: *Si videris, quando tollar a te, III erit quod vidisti (IV Reg. II)*. Si videris, id est si oculos mentis ad terrena non deflexeris, sed solis cœlestibus inhiaveris, erit quod petisti. In talibus quippe duplex fit spiritus Christi, quia cum ille mitis inter homines ambulaverit, sicut signavit Spiritus sanctus, dum super eum in specie columbæ apparuit (*Matth. III*), istos idem spiritus mites pariter et zelo ferventes, reddit. Ad subditos namque, prout causa vel tempus exigit, nunc virga, nunc spiritu veniunt mansuetudinis (*I Cor. IV*). Hæc illa jucunditas est, cujus vocem in introitu usque ad extremum terræ nuntiari jubemur hoc illud est beneficium, pro quo in offerenda gentes Deum benedicere, et in comunione cantare, et salutare ejus nuntiari commoventur (*Psal. XCV*), quia nostræ naturæ participem advocatum habemus (*I Joan. I*), cujus in nomine petentes, plenum gaudium accipere mereamur.

CAPUT V.

De rogationibus a sancto Mamerto institutis.

Hujus sponsionis memor, et in ea spem ponens sanctus Mamertus, Viennensis episcopus cum Christianus populus longa et gravi afflictione urgeretur, ausis etiam divino judicio lupis turmatum cum confertis configere hominibus, rabiis lamque dentium cædem, non solum villis, sed et plenis inferre mœnibus rogationes fieri solennes ante diem ejusdem Domini

nicæ ascensionis instituit, ut tanquam abeunti in cœlum Domino ac dicenti : « Petite et accipietis (Joan. xvi), » humanæ miseræ commemoratio triduanis supplicationibus ambrosius ingereretur, et ut rememorata sponsoris potentia fide petentium spes roboretur, in eisdem processionibus triumphatoris cœlos ascendentis insignia, scilicet cruces atque vexilla præferuntur. Horum usus in Ecclesia cœpit a Constantini temporibus, qui cum vidisset in somnis signum crucis in cœlo splendide collocatum, dictumque sibi fuisset : « O Constantine, in hoc vinces ; » jussit viros eruditos ex auro et lapidibus pretiosis in vexillum sanctæ crucis transformare signum, quod Labarum vocabatur. Hoc enim signum bellicum inter alia pretiosius erat, eo quod imperatorem præcedere, et adorari illud a militibus moris esset. Sciendum autem has rogationes triduanas litania majore, quam beatus Gregorius instituit, esse antiquiores. Siquidem a vicesimo Zenonis anno imperii, quo Mamertus episcopus prædictas rogationes instituit, usque ad novum Mauricii imperatoris annum, quo diluvium magnum in finibus Venetiæ, et Liguriæ et Italiæ factum est, quale post Noe tempus non creditur fuisse, et subsecuta est e vestigio pestis inguinaria, qua cum Romanus populus pene deleteretur Gregorius adhuc levita, litaniam majorem indixit, Pelagio papa eadem peste extincto, paulo plus quam centum anni secundum chronographos inveniuntur.

Utrorumque salutare et opportunæ traditiones eodem celebrantur officio, quo commonemur per evangelicam similitudinem, perseverare pulsantes ad ostium amici (Luc. xi), scilicet Domini nostri Jesu Christi, cujus ostium jam clausum est et pueri ejus cum ipso sunt in cubili (ibid.), quia videlicet ex quo ascendens in altum captivam duxit captivitatem (Psal. Lxvii), in templa sua tanquam in cubili receptus, illic post laborem passionis in lectulo consummatæ gloriæ requiescit, et cum eo pueri ejus, id est sancti, qui de mundi hujus laboribus exierunt. Atque inde, sicut in introitu cantamus, *Exaudivit vocem nostram* (Psal. xvii), si quemadmodum in offerenda dicimus : *Confitemur Domino nimis in ore nostro* (Psal. cxviii); nimis, inquam, id est usque ad improbitatem, propter quam surgat amicus ille evangelicus, et det amico suo panes, quotquot habet necessarios (Luc. xi). Epistola pulsantem ad amici januam competenter animat ad perseverantiam, de Elia proferens exemplum, ut arguamur a simili, posse amicum vinci improbitate pulsandi. Nec desperet qui pulsat, eo quod sit peccator, et exemplum propositum est de justo. Peccatoribus enim propositum est. Siquidem peccatoribus loqui se indicat idem apostolus, sic incipiens : « Confitemini alterutrum peccata vestra (Jac. iii). » Sed hoc est justitiæ principium. « Justus enim in principio accusator est sui (Prov. xviii), » id est ab accusatione sua incipit justificari. Peccatorem ergo, sed accusatione sua justificatum, illa concludit universalis sententia. « Multum enim valet deprecatio

A justis assidua (Jac. v), » et idcirco illi exemplo quoque licet uti, quod propositum est de justo Helia, ut pulsans, si non amicitiæ causa, sicut in Evangelio dictum est, saltem improbitate perseverantiæ vincat (Luc. xi).

CAPUT VI.

De missa in vigilia Ascensionis Domini.

In vigilia Ascensionis Domini illa ponitur evangelii lectio, qua Dominus Jesus mox tradendus; *Sublevatis oculis in cœlum, dixit : Pater, venit hora, clarifica Filium tuum, ut Filius tuus clarificet te* (Joan. xvii). Causa autem cur in hujus sollemnitate præventionem legatur, hæc est : Quia quod tunc oravit passurus, quando ascendit, completum esse innotuit hominibus, videlicet, quia moriens, sicut dicit in B Canticis, ascendit in palmam, et resurgens apprehendit fructus ejus (Cant. vii). Quod quia per ascensionem, ut dictum est, innotuit hominibus ad ipsorum salutem : homines quippe sine notitia vel fide ejus non salvarentur. Recte hæc, ut dictum est, oratio legitur, qua hoc ipsum oravit, jamjam per passionis viam, per mortiferi torrentis potum ad illam iturus gloriam. Notandum autem, quod cum dixit : *Clarifica Filium tuum, ut Filius tuus clarificet te*, protinus adjunxit : *Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, et omne quod dedisti ei, det eis vitam æternam* (Joan. xvii). Non dixit, et da ei, sed *sicut dedisti ei potestatem*.

Quamvis enim propter passionem mortis, gloria et honore coronatus sit Dominus Jesus (Hebr. ii), et idcirco Deus illum exaltaverit, quia « factus est pro nobis obediens usque ad mortem, mortem autem crucis (Philip. ii), » tamen et ante ipsam mortem, et ante ipsam crucem, dederat ei Pater regnum, dederat ei potestatem omnis carnis; sed non erat tempus, ut in eodem regno vel potestate, cum adhuc mortalis esset, clarificaretur. Quod ut evidentius comprobetur, libet de veteri proferre historia similitudinem authenticam, cunctis pene venerabilium litterarum studiosis cognitam.

Ecce sanctus David, qui hunc desiderabilem atque manu fortem Christum nomine suo signavit, factis præfiguravit, repromissione hæreditavit, psalmis cecinit propheticis, alio juxta modum suum glorificatus est atque alio tempore, Dei dono, regni potestatem accepit. Tunc enim gloria sua glorificatus est, quando mortuo Saul ascendit in Hebron, susceptus primum a tribu Juda, deinde ab universo Israel (II Reg. ii); tunc autem eandem illi Deus dedit potestatem, quando sustulit eum de gregibus ovium et per manum Samuelis unxit in regem in medio fratrum suorum (I Reg. xvi). O quantis a potestate accepta, usque dum regno frueretur, interfluentibus potatus est amaritudinibus, quantis persequente Saul, Deus coronam ejus fabricans, erudit **112** eum laboribus? Plane hac similitudine res quæ proposita est, facile colligitur. Sic enim et Dominus noster antequam clarificaretur ea clarificatione, pro qua nunc orat dicens : *Pater, clarifica*

Filium tuum (Joan. xvii); acceperat regiam dignitatem unctus oleo exultationis præ participibussuis (*Psal.* XLIV), non tunc primum, quando Spiritus sanctus in specie columbæ venit super eum (*Matth.* iii), sed jam tunc, quando in secreto Virginis utero assumptus est homo verus, a vero Deo Dei Verbo per operationem sancti Spiritus, cujus universa plenitudo, quæ in illam incarnationem effusa est, bene per eorum olei designata est, quo David in secreto paternæ domus, ut ignoraret Saul, unctus est. Et sicut vitulus, quem ex præcepto Dei tulit secum Samuel, fefellit Saul, ut nesciret quid ageretur in domo, nec quidquam opinaretur, præter quod prætendebat præparatio vituli, id est votum sacrificii (*I Reg.* xvi); sic mortalis natura hominis, quæ in mundo apparuit, fefellit diabolum, ut nesciret quid actum esset in utero Virginis, nec aliud quid opinaretur in Christo, nisi quod foris ostendebat caro passibilis, id est hominem purum, per omnia nostræ obnoxium corruptioni, ut putabat, carnemque peccati; deprehendit tamen processu temporis posse illum contraire suæ tyrannicæ dominationi, quemadmodum et Saul dæmoniosus, in virtutibus David intellexit, quod contra thronum suum ageretur in illo, per eum qui a se recesserat, et in David dirigebatur Spiritus Domini (*ibid.*).

Igitur quod ait Dominus noster, instante mortis articulo: *Pater venit hora, clarifica Filium, ut Filius tuus clarificet te*, statimque subjungit: *sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, ut omne quod dedisti ei, det eis vitam æternam* (Joan. xvii), tale est ac si dicat David persequente Saul, in deserto Ziph, sive in deserto Maon ad petram dividentem, quando desperabat posse evadere a facie Saul (*I Reg.* xxiii), dicat, inquam, Deo, qui exauditor est omnium: « Memor esto verbi tui servo tuo, in quo mihi spem dedisti (*Psal.* cxviii), » vel: « Sicut jurasti David in veritate tua (*Psal.* lxxxviii), » tunc videlicet quando tulisti me de ovibus patris mei, et unxisti me unctione misericordiæ tuæ (*I Reg.* xvi).

Quod autem post ait: *Et nunc clarifica me, tu Pater, apud te ipsum claritate, quam habui priusquam mundus esset, apud te* (Joan. xvii); sic omnino accipiendum est, ut nullatenus Verbi divinitatem ab illa claritate, quam habuit in principio Deus apud Deum, obscuratam fuisse arbitremur. Nam neque orat Christus secundum divinam naturam, sed secundum eam, quæ protinus moritura erat, servi formam. Quomodo ergo natura servi claritate prius habita se poseit clarificari, vel quomodo eam priusquam mundus esset, habuit? Videlicet propter personæ unitatem suam claritatem, illam veraciter asserit esse formam servi, quam habuit priusquam mundus esset apud Patrem, illa quæ sibi unita erat forma Dei. Et sic omnino claritatem tunc habuisse constanter dicenda est forma servi, quomodo dicitur de cælo descendisse Filius hominis. Sic enim ait: « Et nemo ascendit in cælum, nisi qui descendit de cælo, Filius hominis, qui est in cælo (*Joan.* iii). »

A Non enim homo qui videbatur, de cælo descendit, sed qui conceptus et natus est de carne Mariæ virginis. Itemque homo, Filius hominis, qui, ut dictum est, de terra carnis conceptus, et natus erat, et hæc in terra consistens loquebatur, non in cælo erat, sed in terra gradiebatur, paulo post capiendus, crucifigendus, in terra sepeliendus. Igitur quemadmodum propter personæ unitatem, Filius hominis de cælo descendit, quia Verbum sibi unitum in cælo et ubique erat: sic propter eandem personæ unitatem tunc ait, brans natura hominis: *Clarifica me, tu Pater, apud te ipsum, claritate, quam habui, priusquam mundus esset apud te.*

Sed jam nunc ad eas hujus evangelicæ lectionis partes sermo concedat, de quibus cætera pendent officii membra. Post paucâ ubi ait: *Non pro mundo rogo, sed pro his quos dedisti mihi* (Joan. xvii), continuo subjungit: *Quia tui sunt, et mea omnia tua sunt, et tua mea sunt, et clarificatus sum in eis* (*ibid.*). Et circa finem ejusdem orationis: *Non pro his tantum rogo, inquit, sed et pro his qui credituri sunt per verbum eorum in me, ut sint unum sicut tu, Pater, in me, et ego in te, ut sint in nobis unum* (*ibid.*), etc. Unum, inquit, sint in nobis, sicut et nos unum sumus, modo, videlicet, supradicto, quia quos dedisti mihi, tui sunt, nec in meum jus transeundo, tui esse desierunt, et mea omnia tua sunt, et ideo verius tua quia mea esse cœperunt. Delectat propius hunc intueri modum communicationis, ut intelligamus ea quæ Patris sunt, ex eo verius Patris esse, ex quo homini Christo data sunt. Hoc itaque non prætereundum quod antequam in rempublicam Dei Patris introduceretur hic Filius hominis, et sicut Daniel aspexit in visu hoetis adduceretur usque ad Antiquum dierum, quia dedit ei potestatem, et honorem et regnum, ut omnes populi, tribus et linguæ ipsi servirent (*Dan.* vii), immunita atque inconjuncta Creatori erat rerum universitas, quia videlicet, inter Creatorem et creaturam nullus erat medius. Nam quidquid erat, aut Creator erat, aut creatura. Ut ergo medium inveniretur perfectæ societatis vinculum hic introductus est, qui ex eo Creatorem et creaturam firmius adnecteret quia unus idemque Christus utrumque est, Creator videlicet atque creatura: Creator, quia Deus; creatura quia homo. Et licet Apostolus dicat: « Nusquam enim angelos apprehendit, sed semen Abraham apprehendit (*Hebr.* i), » nec sic tamen angeli expertes sunt hujus dignationis, quia profecto cum omnis creatura sit homo, habens esse cum lapidibus, vivere cum arboribus, sentire cum pecoribus, discernere cum angelis; cum, inquam, homo juxta aliquid omnis creatura sit, hominem autem Deus assumpserit, relinquitur et angelis gratulari, quod is qui super ipsos Creator erat, creatura quoque cum ipsis est. Amplius autem et hoc ad rem attinet, quod homo, cum secundum solum corpus quamdam visibiliter mundi similitudinem gerat ex quatuor elementis compositus, unde a Græcis *μικροκοσμος*, id est *minor mundus* appellatur,

secundum solam animam angelicæ substantiæ est, videlicet rationalis atque immortalis, hæc sola, ut angelus quoque a Creatore distans substantiali differentia, quod creata est. Itaque et ad angelicæ creaturæ exultationem illud attinet, quod Deus homo factus est. Igitur, sicut supra dictum est, ut esset quo Creator atque creatura firmiter necteretur, hic in rempublicam Creatoris, Filius hominis mediator introductus est, qui in humana natura, quod non habuerat accipiens, potestatem non sibi usurparet, sed juxta Apostolum, Deo et Patri regnum traderet (*I Cor. xiii*), dicens, ut supra positum est: *Et mea omnia tua sunt, et tua mea sunt*. Atque hic est modus communicationis et similitudinis, quam intendens ait: *ut sint in nobis unum, sicut et nos unum sumus*. Quem verissime tenens sacri compositor officii, huic evangelio lectionem illam de Actibus apostolorum præscripsit: *Multitudinis credentium erat cor unum et anima una, nec quisquam eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat. Dividebatur autem singulis prout cuique opus erat* (*Act. iv*), plane per hoc indicat qualiter accipiendum sit, **113** quo. Dominus ait orans, *ut sint unum sicut et nos*, et quod præmiserat, *omnia mea tua sunt, et tua mea sunt*. Itaque si solem in sua, præ infirmitate oculorum, altitudine perspicere non possumus, progressum ejus in gradibus suppositis contemplerur, id est, si hominem deificum, in communionem Trinitatis sine personarum augmento admissum, in seipso pervidere non possumus, quantæ plenitudinis sibi conscius, dicat: *Omnia mea tua sunt, et tua mea sunt*, ad imitatores ejus respiciamus, de quibus dictum est: *Multitudinis credentium erat cor unum, et anima una*, etc. In hoc minori de majore illo argumentemur. Necessario concedendum est minus esse communionis, minus esse concordie vel charitatis, minus gratiæ Spiritus sancti in pluribus hominum personis, in multitudine hominum, quamvis credentium, quamvis justorum, quamvis in veritate et charitate ambulantium, plus vero in Patre et Christo Filio Deo et homine, in quo natura humana sic divinæ unita est naturæ ut cum illam personam duplicare non valeat, adeo concordie et charitatis secunda, ut nulla unquam defuerit illi sancti septiformis Spiritus gratia. Sed ecce in his pluribus et longe minus habentibus tanta communio, tanta charitatis concordia est, ut in spiritualibus cor illis unum et anima una sit, in corporalibus quoque nihil proprium, sed omnia sunt communia. De corporalibus liquet, quanta sit communionis charitas, quia tales profecti sunt de baptismo, ut eleganter comparentur gregi tonsarum, quæ ascenderunt de lavaero (*Cant. iv*), ut spoliati velleribus rerum quas ponebant ante pedes apostolorum. De spiritualibus quoque passim in Scripturis, et maxime in Apostolo, clarum et evidens habemus unitatis iudicium. Qui cum dixisset: *Divisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus, et divisiones ministracionum sunt, idem autem Dominus* (*I Cor. xii*), paulo post sub-

didit: *« Sicut enim corpus unum est, et membra habet multa, omnia autem membra, cum sint multa, corpus unum sunt, sic et Christus (*ibid.*) »* Sicut enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent; ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Tale quid et B. Laurentii responsis invenimus. Qui cum Decio pauperes ostendisset, non de panniculis vel morbidis eorum corporibus, sed de donis sancti Spiritus, quem credentes acceperant, dixit: *« Ecce isti sunt thesauri æterni, qui nunquam minuuntur nec decrescunt, qui in singulis asperguntur, et in omnibus inveniuntur. »* Divisiones namque gratiarum pauperes Christi accipiunt, suoque singuli munere funguntur, sed suam singuli divisivam gratiam omnibus impartiuntur. Verbi gratia: spiritus scientiæ, spiritusque pietatis (*Isa. xi*), bonæ partes thesauri cœlestis in singulis Petro et Paulo aspersæ sunt, sed in omnibus inveniuntur, dum ab ore Pauli scientia cunctis auditoribus pro captu auditorum affluit: pietas autem Petri suomet erudita lapsu, cunctis peccatoribus, rite pulsantibus, misericordie competentis januas aperit. Sic universo corpori et oculus videt, et auris audit, nec potest dicere oculus manui: *Opera tua non indigeo, nec caput pedibus: Non estis mihi necessarii*.

Igitur illa Trinitatis communitatis nature hominis, longe firmior unanimitatis connexio est, propter quam dicit: *Et mea omnia tua sunt, et tua mea sunt*: quatuor et si nunc videre non possumus, sicuti est, saltem per speculum ejus similitudinis nostræ nonnulla ex parte speculamur (*I Cor. xiii*). Et ecce magnum quiddam et mirabile, cœlisque ac cœlorum virtutibus spectabile; apparet in illa beati Filii hominis natura, cui cum Patre sunt omnia communia, scilicet et quæ in se habet naturaliter, et quæ sub se condidit potentialiter. Habet enim Pater in se naturaliter Verbum de se natum, sed hoc eructante illo, habet homo ille in se incarnatum, habet Pater nihilominus Spiritum sanctum nihilominus a se procedentem, habet homo ille Spiritum sanctum semper in se requiescentem. Condidit sub se Pater potentialiter cœlum et terram, et omnia quæ in eis sunt, angelos, archangelos, thronos, dominationes, principatus, potestates, virtutes, cherubim atque seraphim, drachmamque declinam, id est hominem (*Col. i*). Conjunxit vero in seipso et pacificavit hæc omnia verus hic homo Christus, et super hæc omnia constitutus est, et omnia subjecta sunt sub pedibus ejus (*Psal. viii*). Sedet super thronum Pater ille Antiquus dierum, sedet et Agnus hic Filius hominis, imo *« Pater non judicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio (*Joan. v*) »*; et, sicut alibi dicitur, *« potestatem dedit illi iudicium facere, quia Filius hominis est (*ibid.*) »*

*Omnes ergo gentes, sicut in introitu cantamus, plaudite manibus, jubilate Deo in voce exultationis (*Psal. xlix*), plorante et mœrore seipsam consumente*

diaboli invidia, quia frustrata est, imo quia profuit, dum nocere cupit, quia priusquam caderet homo, tamen erat homo; nunc autem dum casum corrigit, dum ascendit, Deus et homo. Nunc est « Dominus, nunc est excelsus, terribilis, rex magnus (*Psal. XLVI*). » Dominus, inquam, est, et in universa terra admirabile nomen ejus excelsus, quia super cœlos elevata est magnificentia ejus (*Psal. VIII*); terribilis, quia quemadmodum ascendit, ita ad judicandos vivos et mortuos revertetur (*Act. I*). Et hic rex magnus, nunc in illa sedet curia victor ad dexteram Patris, honore coronatus et gloria, speciosus et expectabilis rex in illa sua beata republica, Patris non mortui, sed et nunquam morituri hæres, mortuus semel, et ultra jam non moriturus, cunctos Patris imperatoris antiqui possidens thesauros, in arca pectoris sui reconditos, unde et dona dat hominibus (*Psal. LXXVI*), alii sapientiæ vel scientiæ sermonem, alii discretionem spirituum, alii genera linguarum, alii interpretationem sermonum, alii operationem virtutum (*I Cor. XII*), et his similia. *Omnes* itaque gentes, ut dictum est, *plaudite manibus*, id est plaudite cum lætitia, bene operamini. Elegantius quidquam præmitti non potuit ad introitum, secundum prædictum Evangelii sensum, sive lectionis Actuum apostolorum. Nam in eo ait, *plaudite manibus*, et operatio, et supradicta charitatis communicatio, breviter commendatur. In plausu enim lætitia, manuumque concussio conspicitur. Ita ergo manibus plaudere jubemur, ut hilari charitate quidquid habemus, quidquid scimus, quidquid possumus, commune faciamus, hoc pacto unum simus, ut Christo tanquam corpus consona membrorum aptitudine cohæreamus.

CAPUT VII.

De officio in die Dominicæ Ascensionis.

Officium diei Dominicæ Ascensionis, gaudium cunctis ejus cantat dilectoribus: *Quia dum eundem Redemptorem nostrum ad cœlos ascendisse credimus, ipsi quoque mente in cœlestibus habitamus; et spei certitudine jam possidemus rem, ad quam illum pervenisse gaudemus.* Nam, sicut ipse ait, « ubique fuerit corpus, illic congregabuntur aquilæ (*Matth. XXIV*), » id est, illuc subsequenter veri solis contemplatores et amatores claritatis ejus, ubi ipse **II** est, quorum animæ virtutum pennis cum terrenorum despectu ad cœlestia subvolant, nec ad terram propter cadavera sese iterum devolvunt. Etenim corpus quo solo hujusmodi aquilæ pascuntur, in cœlo est; corpus, inquam, Christi, « in quo corporaliter habitat plenitudo divinitatis (*Col. II*) », quæ angelos pascit, quæ cibus est, et vita æterna omnis creaturæ rationalis (*Joan. VI*). Hoc, inquam, gaudium diei præsentis prædicat officium, sed illud hoc ipsum sollicitat gaudium, quod pariter angelorum decantamus voce dicentium: *Sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum* (*Act. I*). Nam ascendit quidem Deus in jubilatione, scilicet apostolorum, « qui adorantes, ut Lucas refert, reversi sunt

A in Hierusalem cum gaudio magno (*Luc. XXIV*), » cuius gaudii participes maxime sunt hi qui in se perfectionem habentes charitatis fiduciam habent in die judicii. Ascendit, inquam, Deus illorum in jubilatione, sed ascendit et in voce tubæ (*Psal. XLVI*), id est cum terrifico ejusdem judicii præconio, dicentibus angelis: *Sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum.* Eorum quippe, qui in pace Ecclesiæ finiuntur, nimirum rarus quisque est qui ita pugnet, ita legitime decertet, ut illa venientis regis insignia, scilicet crucem clavorumque signa securus aspiciat, et irreverberata deosculetur conscientia: qui, inquam, ita crucem suam bajulando, illum secutus sit, ut jure larga reposeat pro laboriosa militia tanti triumphatoris donativa, imo ut secundum parabolam dictum sit ab ipso propositam: Rarus est qui talenta, quæ homo hic peregre proficiscens sibi credidit, cum debito lucro reportet (*Matth. XXV*), id est dona (quæ dedit hominibus ascendens in altum et captivam ducens captivitatem (*Psal. LXVII*; *Ephes. VIII*), scilicet carnem, cujus natura nostras mentes in hoc sæculo tenet captivas), ita proximorum utilitatibus impenderit, ut nihil ex eis in terra defossum, id est in terrenos usus prave detortum, ab usura spirituali vacare permiserit. Sed esto. Inveniuntur interdum qui probe viriliterque in hujusmodi studiis brachium suum roboraverit. Et merito laudatur, quia cum desides alii nudis ac desertis erant lateribus, hic multo milite stipatus incedit, et illi regi cum decem millibus occursurus est ad bellum, id est ad disceptationem judicii (*Luc. XIV*). At illi rex, juxta parabolam evangelicam, cum viginti millibus venit (*ibid.*), quia videlicet, cum hic servus bonus et fidelis, tantum de factis suis rationem reddere vix possit, illi Dominus ejus de cogitationibus quoque rationem exigit, cum redierit. Atque ita duplici teritus interrogationum exercitu, necesse est suis diffidat simplicibus ac dimidiatis responsionibus.

Igitur dum de legatione mittenda et pace roganda solliciti responsum pacis ejusdem expectamus, gaudemus quidem, ut supradictum est, in spe, sed hoc ipsum gaudium spei, magna ex parte metus immittit. Et quia sollicitudo hæc salubris est, competenter hic epistolæ finalis aculeus, et ad introitum, et ad offerendam frequentatur: *Sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum.* Tota autem vis sententiæ, tota pene hujus evangelicæ animositas tubæ magis in ea personat dictiuncula, quæ verbo apposita est: *Sic veniet.* Percutit enim acriter infelicem superbiam eorum, qui illum transfixerunt, perditamque mundi sapientiam ac reprobam fulmine ferit prudentiam: quia tunc vere quod infirmum est Dei fortius erit hominibus; et quod stultum est Dei (stultitiam quippe Jesum Christum crucifixum reputaverunt) hominibus sapientius erit (*I Cor. I*), ipsis cum dolore fatentibus.

Tunc implebitur illis illud Isaïæ terrificum vaticinium: « Domino, exaltetur manus tuæ, ut non vi-

deant (*Isa. xxvi*), » subauditur, gloriam Domini. Gloriam enim Domini, id est divinitatem hominis Jesu Christi non videbunt impii, quam videre salus videntium erit, sed videbunt carnem, quam spreverunt, illuserunt, conspuerunt, flagellaverunt, spinis coronaverunt, transfixerunt. Hoc etenim secutus ait idem propheta. « Videant et confundantur (*ibid.*) » Quæ confusio mæ conscientie quanta sit exprimens : « Et ignis, inquit, hostes tuos devoret (*ibid.*) » Tunc tremant angeli et archangeli, impii autem ubi parebunt? (*I Petr. iv.*) Tremant, inquam, angeli, et, sicut ait Dominus ad beatum Job, « terribi purgabantur (*Job xli*), » quando Behemot, qui factus est, nullum timeret, « qui est rex super omnes filios superbiæ (*ibid.*), » mirabiliter creatus, et in sua natura malitiæque et ferocitate conspicua formidabilis, coram Filii hominis fortitudine adducetur, patefactis inferni visceribus « et videntibus cunctis præcipitabitur (*Job xl*). » Et quidem sancti angeli purgatorio terrore non examinandi probantur; solidati namque sunt ut firmamentum, quomodo mollities aquarum fertur in solidum verti crystallum, ex quo peccante illo peccati principe, ipsi peccare nolentes, in hoc remunerationem acceperunt, ut jam peccare non possint; nisi quia conditionis ejusdem cum essent, peccare et ipsi potuissent, possibilitatem eandem sibi unquam fuisse, fortassis intuitu præsentis iræ pavebunt, quam et ipsi incurrere poterant, si a gratia deserti fuissent. Ait quippe dominus Esrem, quia ipsa agmina angelorum expavescent in die adventus ejus, et contremiscent. Sed de hominibus sanctis, qui annuntiando veritatem Dei, supernorum imitantur officia spirituum, et idcirco commune cum illis vocabulum sortiuntur ut angeli vocentur (Angelus quippe nomen est officii, non naturæ) de his, inquam, hominibus non est dubium quin tremant, et terrore pungentur. Si ergo tremant sancti angeli, ubi parebunt impii? Dies illa super eos dies iræ, dies calamitatis et miseriæ, dies magna et amara valde.

CAPUT VIII.

De eo quod dictum est : « Et sedet a dextris Dei. »

Hæc itaque sollicitudo nobis gaudium præsens imperfectum reddit, cujus summam solus in Evangelio Marcus perscribit. Nam cum dixisset : *Et Dominus quidem Jesus postquam locutus est eis ascendit in cælum (Marc. xvi)*, addidit hoc : *Et sedet a dextris Dei (ibid.)*. Summa quippe gaudii nostri est, quod vera carnis nostræ natura in illo hominis Filio nos præcedens, consedet a dextris Dei, quem venientem juxta Daniele in nubibus cæli, hodie venerandus ille Antiquus dierum cum millibus millium sibi ministrantium, et decies millies centenis millibus sibi assistentium, in illo throno suo flammeo suscepit (*Dan. vii*), dignam cano capite suo sententiam elocutus, juxta Patrem ipsius, secundum caruem David : « Sede a dextris meis (*Psal. cix*), » etc. Quod non sic accipiendum est, ut Humaniformii

A putant, quod Deus ita ut nos hinc dexteram atque inde habeat sinistram, et humana forma circumscriptus sit, aut hoc ipsum quod Deus sedere dicitur, flexis poplitibus fieri putandum est, nec illud incidamus sacrilegium, inquit Augustinus, in quo exsecratur Apostolus eos « qui commutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem corruptibilis hominis (*Rom. i*). » Tale enim simulacrum Deo nefas est Christiano in templo collocare, multo magis in corde nefarium, ubi vere Dei templum est. Sedere ergo quod dicitur Deus, non membrorum positionem, seu judiciariam significat potestatem. Et **115** quod ait Christo Domino : « Sede a dextris meis, » id est in mei æqualitate, quod idem est ac si dixisset. Congrega mecum. Et hoc secundum humanam naturam illi dictum est, quia secundum illam datum est ei regnum et honor, et omnes populi, tribus et linguæ ipsi servient (*Dan. vii*), unde in communionem canimus : *Psallite Domino qui ascendit super cælos cælorum ad orientem (Psal. lxxvii)*. Humana quippe Christi natura, dignitate virtutum omnium et sanctitatis, omnem spiritualem excessit creaturam in tantum ut ascenderet usque ad orientem, id est usque ad Filium sibi personaliter unitum, quia præter Deum nihil transcendendo dimisit. Ubi notandum quia non dixit ad ortum vel oriturum, sed ad orientem. Illa enim ineffabilis genitura, non secundum præteritum et futurum consideratur, sed sempiterno præsentem Filius Patre generatur. Verumtamen hoc localiter quoque accipiendum est, quia ascendit super firmamentum cæli, et hoc versus orientalem plagam. Nam quod dictum est, usque ad orientem, id est, usque ad Filium sibi personaliter unitum, non utique secundum locum, sed secundum humanæ naturæ immutationem dictum est, qua immutatione et nos juxta Apostolum pro modo nostro immutabimur (*I Cor. xv*). Nec vero sic immutata est, ut in illam orientis substantiam vera carnis substantia transiret, sed accessit gloria, non decessit natura : absorpta est passibilitas, successit impassibilitas, periit mortalis, acquisita est carni verbi coeternitas. Sic in similitudinem lapidis aquæ duratur. Crystallum namque similitudo lapidis est, non suapte natura lapis, quia durata gelu aquæ substantia, sicut aiunt physici, speciem hanc elicit. Quod ad prædictam immutationem carnis apta similitudine referri Gregorius perhibet in Ezechielem (25), dum dicit : « Corpus Redemptoris nostri, quia usque ad mortem passioni subjacuit, aquæ simile juxta aliquid fuit, quia nascendo, crescendo, lassescendo, esuriendo, sitiendo, moriendo usque ad passionem suam per momenta temporum decucurrit. Sed quia per resurrectionis suæ gloriam ex ipsa corruptione in incorruptionis virtutem convaluit, quia crystalli more ex aqua duruit, ut in illo et hæc eadem natura, et ipsa jam quæ fuerat, corruptionis immutabilitas non esset. Aqua ergo in crystallum versa est, quando incorruptionis ejus infirmitas per resurrectionem

suam ad incorruptionis est firmitatem solidata. Et notandum, quia cum species crystalli perpulchra sit, dicitur in hac significatione, quasi aspectus crystalli horribilis, quia Redemptor noster unus idemque serenus justis, injustis autem, ut supradictum est, apparebit terribilis. Igitur sicut aqua, non pereunte substantia vel substantiæ quantitate, sed solum qualitate, quæ fluxa fuerat, in soliditatem transeunte, in similitudinem lapidis duratur, sic Dominicus homo, cui psallimus, non pereunte substantia membrorum, quæ servato numero vel quantitate, ascendit primum, quoniam resurrexit, ascendit, inquam, in localiter ad orientis, id est divinitatis, de qua supradictum est, conformitatem atque coæternitatem, sola penitus absorpta quasi fluxa qualitate, secundum quam timuit, potuitque ledere et pavere, et dixit: « Tristis est anima mea usque ad mortem (Matth. xxvi; Marc. xiv), et cætera talia; secundo autem ascendit et localiter hac die, videntibus apostolis, super firmamentum cæli, ut supradictum est, ad orientem, id est, ad orientalem plagam. Ubi autem et quomodo sit Dominicum corpus in cælo, curiosissimum et supervacaneum est quærere, inquit Augustinus in libro de fide catholica. Tantummodo in cælo esse credendum est. Non enim est fragilitatis nostræ, cælorum secreta discutere.

CAPUT IX.

Quod auctoritate Evangelii processio fiat in die Ascensionis Dominice.

Quod hæc die processionem agimus, illud nobis commendat, quod Dominum nostrum sequi debeamus in ipsum cælum, quo præcursor ipse introlit, per eandem obedientiæ viam, quam ipse, factus obediens usque ad mortem (Philip. ii), exemplo suo præmonstravit. Nam et ipse mox ascensurus in cælum, hoc ipsum significare dignatus est, sicut Lucas evangelista refert. Cum enim dixisset Dominus: « Ego mittam promissum Patris mei in vos, vos autem sedete in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto (Luc. xxiv), » secutus Lucas adjunxit: « Eduxit autem eos foras in Bethaniam (ibid.). » Educatione illa, quod nos cum sequi debeamus, ut prædictum est, nomine Bethaniæ, quod interpretatur *obedientia*, significavit, quod imitando ejus obedientiam, membra ejus esse, et cum illo omnia verbo virtutis suæ portante, ascendere valeamus. Recte itaque de responsoriis, quod magis ad eandem pertineant educationem, diligentioris Ecclesiæ ordines cantant in hac processione, ut nos responsorium hoc: *Eduxit Dominus Jesus discipulos suos foras in Bethaniam, et benedixit eis*, quod ex Evangelio Lucæ sumptum est. Hoc enim cantando et procedendo nobis invicem loquimur, et commemoramus id ipsum, quod illa Dominus educatione significabat, videlicet, quod sequaces ejus de mundo foras exire debeant, sicut jam dixerat illis: « Ego elegi vos de mundo, ut eatis et fructum afferatis (Joan. xv). » Quo eatis? Utique in universum mundum. Nam hoc est quod et tunc ait illis secundum

A Marcum: *Euntes in mundum universum, prædicato Evangelium omni creaturæ (Marc. xvi)*. In quo Judæos palam percutit vane gloriantes, quod peculiaris populus Dei sint. Nam præter hoc quod juxta aliquid, ut ait beatus Gregorius (24), homo omnis creatura est; habet enim esse cum lapidibus, vivere cum arboribus, sentire cum bestiis, discernere cum angelis, præter hoc, inquam, Judæos, ut dictum est, percutit, dicendo *omni creaturæ*. Compendio quippe usus est, dicendo, *omni creaturæ*, pro omni homini. Si dixisset, omni homini, reddenda erat ratio, cur non Judæo soli. Quæ autem ratio melior poterat reddi, nisi quia sicut Judæus creatura Dei est, ita et gentilis? Unde Apostolus ait: *An Judæorum Deus tantum? nonde et gentium? imo et gentium (Rom. iii)*. Pulchre igitur compendio usus est, dicens: *omni creaturæ*, quo nomine simul et omnem exprimit hominem, et præcepti sui justam apponit rationem.

CAPUT X.

Cur eadem processio non ante, sed post tertiam agatur.

Cum igitur hæc die processionem rationabiliter agamus, nihilominus et hoc rationabile est, quod non, sicut in die Paschæ vel cæteris Dominicis, antequam tertia cantetur, sed ea cantata celebratur. Sola namque processio Dominicalis, quia tunc aqua benedicatur in memoriam et venerationem sacri baptismatis, sicut alias jam dictum est: sola, inquam, ejusmodi processio tertiam præcedit, qua hora Spiritus sanctus super apostolos advenit, ut sicut baptizamus, et sic Spiritum **116** sanctum accipimus, sic aqua benedicta prius nos et loca nostra respergamus, et sic adventus Spiritus sancti memoriale, scilicet, horam tertiam decantemus. Cur autem Dominica die sic nobis baptismatis sacri memoria renovetur, supradictum est, ubi de sacra paschæ solemnitate vel ordine pro posse diximus. Hæc ergo et cæteræ, quæ absque aquæ benedictione aguntur, processionés, jure præmissam sequuntur horam tertiam, et secuturo sine interruptione junguntur officio missæ.

CAPUT XI.

De Dominica post ascensionem Domini.

Dominicæ hujus officium vox est apostolorum, qui, juxta præceptum Domini ascendentis, sedebant in civitate, quoadusque induerentur virtute ex alto (Luc. xxiv), ut erant unanimiter orantes cum mulieribus et matre Josu, sicut in Actibus apostolorum legitur (Act. i). Non solum autem illorum, sed et nostra vox est corde et ore proferenda in aures Domini, ut spiritus ejus gratia dignanter ad nos usque descendat, quia videlicet, corporis ejusdem, in quo præeminent apostoli, nos quoque membra sumus, licet ultima. Descendat, inquam, in nos unguentam illud, quod plenarie redundans in capite, id est in Christo, descendit primum in barbam Aaron (Psal. cxxxii), id est montani, scilicet ejusdem

Christi Domini nostri, super montem coeli exaltati; in barbam, inquam, id est in fortes atque perfectos viros, Patres nostros apostolos, descenditque et in oratione vestimenti ejus (Psal. cxxxii), id est in vicinos apostolicos electos ex Judæis, et sicut ros descendat in montem Sion (ibid.), id est in omnem ex nobis gentibus fidelem. Hinc ergo expectationi presentis introitus officii valde congruit: *Exaudi, Domine, vocem meam, qua clamavi ad te.* Psalmus namque vicesimo sexto descriptum est hoc, titulus hic inseribitur: *Psalmus David priusquam lineretur*, id est in regem ungeretur. Qui et mittit nos ad historiam. David adhuc in domo Patris sui, scilicet Bethlehém, puerulus unctus est a Samuele (I Reg. xvi), regem illum futurum Spiritu sancto sic præsignante. Deinde unctus est in Hebron, et super tribum Juda taraca regnavit mortuo Saule (II Reg. ii). Postea vero tertio unctus est, quando totius Israelitici populi provinciam accepit. Quæ unctiones nobis mysticeant aliquid. Sicut enim tertio unctus est David, sic quique fideles participes debent esse ternæ unctionis. Prius in baptismo, ubi gratia Spiritus sancti innovantur; secundo, quando per impositionem manuum episcopi donis ejusdem Spiritus sancti augmentantur; tertio, in die Judicii, quando ejusdem spiritalis gratiæ perfectam dulcedinem adipiscuntur. Non est autem erudendum David fecisse hunc psalmum, antequam, in domo patris lineretur, sed an post illam unctionem statim, an post secundam fecerit, incertum est. At nos quidem post secundam unctionem in expectatione tertiæ hoc officium canimus, jam enim impositionem manuum ab episcopis accepimus. Apostoli autem quorum expectationem imitatur, secundam post primam unctionem præstolabantur. Nam illi post peccatorum remissionem, quam in morte Christi acceperant, insufflante illo ac dicente: *Accipite Spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis* (Joan. xx), *manuum impositionem expectabant de cælo, ab eodem Pontifice magno, qui penetravit cælos Jesu Christo* (Hebr. iv), quæ secunda exstitit illis unctio. Nos autem, hac secunda per illorum officium, ab episcopis cum sacro chrismate accepto, tertiam expectamus gratiam pro gratia, quam in illa cælesti percipiemus Ecclesia, tanta plenitudine, ut merito vocetur ebrietas, et affluens voluptas, sicut dicit Psalmista: *Inebriantur ab ubertate domus tuæ, et torrente voluptatis tuæ potabis eos* (Psal. xxxv). *Et Isaias dicit: Dicit Dominus, cujus ignis est in Sion, et caminus*

ejus in Hierusalem (Isa. xxxi). *Donum quippe Spiritus sancti in Sion, id est in presenti Ecclesia, quantuslibet ignis est, in Hierusalem autem, id est in cælesti patria, caminus plenus et indeficiens est.* Igitur secundum prædictam expectationem cantamus in introitu: *Exaudi, Domine, vocem meam qua clamavi ad te* (Psal. xvi), et quia non sufficit vox corporis, addimus: *Tibi dixit cor meum: quasi vultum tuum*, etc. Epistola qualiter hoc ipsum oratio debemus, indicat dicens: *Estote prudentes et vigilate in orationibus* (I Petr. iv), etc. Evangelium: *Cum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre* (Joan. xvi), idcirco congrue legitur, quia promissionem eandem apostoli expectabant, procul dubio in mente et in ore habebant simul et orationem, quam in finem sermonis pro ipsis et pro nobis, qui per verbum eorum credituri eramus, oravit ad Patrem. Propter quod et communitio congruit: *Pater, cum essem cum eis* (Joan. xvii). Offerenda quoque: *Lauda, anima mea, Dominum* (Psal. cxlv), ab eo non discrepat, quia sic scribit Lucas: *Et erant in templo laudantes et benedicentes Deum* (Luc. xxiv).

CAPUT XII.

Cur hæc apostolicæ litteræ ad vigillas lectæ sunt.

Idcirco per hos dies Dominicæ resurrectionis, id est a Pascha usque ad Pentecosten, apostolicæ litteræ lectæ sunt in vigillis nocturnis, videlicet Actus apostolorum, Apocalypsis, cum septem canonicis Epistolis, quia testimonium personant ejusdem resurrectionis, sicut scriptum est: *Quia virtute magna reddebant apostoli, videlicet tam voce quam litteris, testimonium resurrectionis Domini nostri Jesu Christi* (Act. iv). *Diebus autem quibus tempus illud significatur, quo ante passionem suam in hoc mundo vixit Dominus, idcirco Paulus legitur apostolus, quia pene ubique tota intentio ejus est approbare gratiam toti mundo, id est tam Judæis quam gentibus, fuisse necessariam, nec ullam ex operibus legis, sed sola fide Christi posse salvari.* Itaque toto tempore, quo sive ante, sive post passionem suam Domini nostri præsentia commemoratur, congrue novi testamenti præcones loquuntur, ut quasi ab sponsi presentis uberibus, illi ejus lacte consolationis potentur. Hæc siquidem Scripturæ ubera illa sunt, de quibus eidem sponso in Cantibus Ecclesia dicit: *Quia mellora sunt ubera tua vino, fragrantia unguentis optimis* (Cant. i).

117 LIBER DECIMUS.

CAPUT PRIMUM.

De adventu seu divinitate sive operatione sancti Spiritus,

Quam venerabilis et amplectenda sanctæ matri

Ecclesiæ filiisque ejus universis debeat esse de adventu Spiritus sancti solemnitas, considerata personæ advenientis dignitas, simulque causa adventus ejus evidenter demonstrat. Ipse enim Deus et Domi-

nus est, Patri Filioque consubstantialis et cœternus, increatus atque immensus, utpote creatricis tertia persona Trinitatis, cujus absque gratia, nulla in ordine cœlorum consistit creatura rationalis; a quo recedens angelus, diabolus factus est; ad quem accedens homo, Deo similis redditus est. Causa autem adventus ejus hæc est, ut quia sponsus ablati est, filiorum ejus curam atque tutelam pupillorum suscipiat, et testamento Patris legatam illis, imo sanguine ejus conscriptam hæreditatem, adroatione legitima defendat, in omni prætorio, coram quovis iudice, rege aut tyranno, sive principibus terræ. Proponenda namque erat lis in iudicio de terminis paternæ possessionis, et cum Antiquus dierum dixerit huic, de quo loquimur, sponso, pupillorum Patri: « Postula a me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam et possessionem tuam terminos terræ (Psal. II), » futuri tamen erant qui hæreditatem ejus nimium vellent angustare, aut etiam annullare, ut Judæi, qui in sua tantum Synagoga, ut Donatus, qui in sola coarctare contendit Africa, ut pagani, qui nullam illius possessionem usquam esse volebant. Præterea cœlorum prædia, quæ pertendere poterant filii supradicto Patris testamento, sibi met legata, insidiantibus malignis spiritibus, tutorem hunc fidissimum adesse oportebat, qui illos erudiret, protegeret atque pro delinquentibus interveniret. « Nam quid oremus, inquit Apostolus, sicut oportet nescimus, sed ipse spiritus pro nobis postulat gemitibus inenarrabilibus (Rom. VIII). » Igitur juxta personæ advenientis dignitatem, et adventus causam, gloriosa, splendida, venerabilis, et dulcis est sanctæ Ecclesiæ domui solemnitatis hæc de adventu Spiritus sancti, æque ut illa sacrosancta festivitas Dominicæ resurrectionis, quia videlicet sicut nihil nobis nasci profuit, nisi redimi profuisset, ita nihil nobis redimi profuit, nisi Spiritu sancto illuminari, et peccatorum remissionem accipere profuisset.

CAPUT II.

Qua auctoritate Sabbato Pentecostes, sicut et Sabbato Paschæ baptizandum sit.

Quapropter hæc duo tempora, id est Paschæ et Pentecostes, a Romanis pontificibus ad baptizandum præfixa sunt. Unde magnus Leo scribens ad universos per Siciliam constitutos, cum de Sabbato sancto Paschæ, quo baptizandum sit, dixisset, adjecit: « Additur sane huic observantiæ, etiam Pentecostes, ex adventu Spiritus sancti solemnitatis, quæ de Paschalis festi pendet articulo, et cum ad alios dies cætera festa pertineant, hæc semper ad eum diem, quæ resurrectione Domini est insignis, occurrit, porrigens quodammodo auxiliantis gratiæ manum, et eos quos a die Paschæ, aut molestia infirmitatis, aut longinquitas itineris, aut navigationis difficultas interclusit, invitans, ut quibuslibet necessitatibus impediti, desiderii sui effectum dono Spiritus sanctus consequantur (25). » Et paulo post: « Hoc autem nos

(25) S. Leo Epist. XVI ad univ. episcop. per Sicil.
(26) S. Leo, ibid., cap. 4.

A non ex nostra persuasione defendimus, sed apostolica auctoritate satis idoneo probamus exemplo, sequentes B. Petrum apostolum qui, in ipso die, quo omnium credentium numerum promissum Spiritus sancti replevit adventus trium millium populum sua prædicatione conversum, lavacro baptismatis consecravit, quod sancta Scriptura, quæ apostolorum continet actus, fidei historia docet (Act. II), dicens: « Illis auditis, compuncti sunt corde, et dixerunt ad Petrum et ad reliquos apostolos: Quid faciemus, viri fratres? Petrus vero ad illos: Pœnitentiam, inquit, agite, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Domini Jesu Christi (26), » etc.

Digna sane et justa tanti Domini reverentia, quoniam æquitas paribus in rebus paria jura desiderat, ut quia filius non nisi in digito Dei fortem armatum resurgendo devicit, et vasa ejus diripuit atque undavit (Matth. XXI; Luc. XI), æque huic digito Dei, scilicet Spiritui sancto advenienti, sicut et Filio resurgenti suum representetur opus, id est sacri baptismatis effectus, maxime quia baptismatis ejusdem regeneratio, propria sancti Spiritus operatio est. De cujus regenerationis sacramento nonnulla superius in sancto Paschæ Sabbato, simulque de lectionibus et cantibus ad idem sacramentum pertinentibus, quantum proposita brevitatis permisit, exposita sunt, quæ digna quæsitu videbantur.

118 CAPUT III.

Quid pertineat ad sancti Spiritus gratiam lectio: « Tentavit Deus Abraham. »

C Verumtamen nunc illud prætereundum non est, quid ad baptismi gratiam pertineat illa, quæ de hac die legitur lectio: *Tentavit Deus Abraham (Gen. XII)*. De qua re quærentibus facilis et aperta patet responsio, quia videlicet in illa, quam celebramus, effusione sancti Spiritus, illud impletum est, quod in hac lectione patri nostro Abraham Dominus ait: *Per memetipsum juravi, quia fecisti hæc rem, et non pepercisti filio tuo unigenito, benedicam tibi et multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli, et sicut arenam quæ est in littore maris (ibid.)*. Maximeque quod addidit: *Possidebit semen tuum portas inimicorum suorum, atque in semine tuo benedicentur omnes gentes terræ, pro eo quod obedisti voci meæ (ibid.)*. Illud, inquam, nunc impleri cœptum est, quando Spiritus sanctus, apostolorum pectora invisibiliter penetrans, novum dedit sanctificationis signum, ut in ore eorum omnium genere nascerentur linguarum (Act. II). Sanctus enim Spiritus tunc omnibus dari cœpit gentibus, manifesto super gentiles Cornelium et alios nonnullos veniens signo, qui una et sola Dei benedictio est, quia benedicantur omnes gentes in semine Abraham, qui est Christus, quem in utero Virginis idem Spiritus sanctus prævenit in benedictionibus, id est omnium gratiarum suarum effusionibus, ut de plenitudine ejus nos omnes acciperemus. Tractus hanc lectionem idcirco nullus prosequitur, quia canticum const. cap. 3, Patrol. tom. LIV, Edit. Migne.

pater Abraham pro hoc facto nullum cecinisse scribitur, quippe quibus vel cum quibus caneret non habebat, unus et pene solus Dei cultor, idemque in terra aliena peregrinus. Cætera, ut supra dictum est, in officio Sabbati paschalis pro posse dicta sunt.

CAPUT IV.

Quod in honorem septiformis Spiritus, septem sint officia, quinta vacante feria.

In cunctis sacrosanctæ solemnitatis hujus officiis auctoritas Spiritus sancti præeminet, cujus et majestatis materiam præbet, quod maxime in Epistolis sumptis de Actibus apostolorum clarum est, in quibusdam tamen Evangeliiis, vel his quæ ad introitus officiorum, vel quæ dicuntur in offerendis, non adeo liquet in superficie litteræ, quod personam vel propriam sancti Spiritus operationem prædicent; sed si superscrutemur, et ut ad latentia grana perveniamus, spicas manibus confricemus, cuncta ad illius operationem atque ad baptizatorum competentem pertinere patebit instructionem. Sunt autem ab hoc Sabbato usque ad aliud Sabbatum officia septem, uno die, id est feria quinta proprium non habente, sed de Dominica mutuante officium, videlicet in veneratione posita septem ejusdem Spiritus sancti donorum. Sed in his eo contenti non erimus, ut juxta propositum in officiis quæramus partium concordiam, magisque opificem nostræ salutis inquirendo, venerabimur sancti Spiritus divinitatem. Dignum quippe est ut prophetica vel evangelica seu apostolica pensando dicta, quæ in his congesta sunt officiis, organistam antiquum suis ex vocibus, non recentem agnoscamus esse Deum, præsertim cum in his quoque, quæ hoc minus in littera personare videntur, magnificentius interdum comprobetur, interiore fideliter ponderato sensu, ut est illud: « Cibavit eos ex adipe frumenti, et de petra melle saturavit eos (Psal. LXXX). »

CAPUT V.

Cur apostolus Paulus eos, qui in Joannis baptismate baptizati fuerant, nihilominus baptizari fecerit.

Lectio Actuum apostolorum: *Factum est cum Apollo esset Corinthi (Act. XIX), etc.* Cunctis hujus hebdomadæ diebus lectiones, de Actibus apostolorum sumptæ, sancti Spiritus evidenter prædicant potentiam simul et gratiam, qua teneram nascentis Ecclesiæ cum tanta dulcedine lactabat infantiam, ut imponentibus manus apostolis, loquerentur linguis fideles et prophetarent. Sed hodierna, id est Sabbati lectio, unicam baptismi Christi commendat dignitatem, in eo quod Paulum discipulos, qui baptizati fuerant in Joannis baptismate, rebaptizasse, imo quia baptizati non fuerant in nomine Domini Jesu, baptizasse commemorat. Causa autem manifesta est, videlicet quia baptismus Joannis non ad eandem virtutem pertinuit quam operatur in nobis baptismus Christi. Primo, quia Joannes baptizabat in poenitentiam, Christus vero baptizabat in remissionem peccatorum. Deinde, quod maximum est, Joannes

A non baptizabat in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, quæ sola et unica regula est baptizandi, quam suo sanguine conscriptam, Salvator post resurrectionem suam et non ante discipulis suis contradidit. Quæ tantæ virtutis atque auctoritatis est ut quancunque dicat quis inter mersionem, si cuncta ex ordine quatuor Evangelia percurrat, totamque fidei catholicæ decantet expositionem orthodoxam, hanc autem solam omittat regulam, verbum abbreviatum quidem, sed consummans: *Ego te baptizo in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti.* Si, inquam, istud omittit, non fecit opus baptismi, atque ideo frustratus, qui sic intinctus est, nihilominus baptizari indiget. Quod si sola hæc verba deprompta fuerint, quicumque sit ille verbi et aquæ minister, quicumque baptizet, sive columba, sive corvus, id est sive castus, sive adulter aut ebriosus, sive Catholicus, sive hæreticus, sive etiam ludo quis forte baptizet, nullatenus baptismum licet iterari, ne tanti nominis invocatio videatur annullari. Unde licet fere nemo dubitet, libet tamen quiddam ad hoc pertinens inserere, quod ecclesiastica de Athanasii principiis refert historia.

Tempore quo apud Alexandriam Petri martyris diem Alexander episcopus agebat, cum post exempla solemnia, conventuros ad convivium suum clericos exspectaret, in loco mari vicino videt eminus pærorum super oram maris ludum, imitantium, ut fieri solet, episcopum atque ea quæ in ecclesiis gerimos est. Sed cum intentus diutino pueros inspectaret, videt ab his geri quædam etiam secretiora et mystica. Perturbatus illico vocari ad se clericos jubet, atque eis quid eminus ipse videret, ostendit. Tum abire eos, et comprehensos ad se perducere omnes pueros imperat. Cumque adessent, quis eis ludus, et quid egissent vel quomodo percontatur. Illi, ut talis habet ætas, pavidi negare primo, dehinc rem gestam per ordinem pandunt, et baptizatos a se esse quosdam catechumenos confitentur per Athanasium, qui ludi illius puerilis episcopus fuerat simulatus. Tum ille diligenter inquirens ab his qui baptizati dicebantur, quid interrogati fuerint quidve responderint, simul et ab eo qui interrogaverat, ubi videt secundum religionis **119** nostræ ritum cuncta constare; collocutus cum concilio clericorum, statuisse traditur illis, quibus integris interrogationibus et responsionibus aqua fuerat infusa, iterari baptismum non debere, sed adimpleri ea quæ a sacerdotibus mos est.

Manifestum est igitur baptismum Joannis longe imparis fuisse virtutis a baptismo Christi, neque ulla quæstione opus est, cur apostolus Paulus, eos qui tantum in Joannis baptismate baptizati fuerant, nihilominus baptizari fecerit: quippe qui interrogati: « Si Spiritum sanctum accepistis credentes, responderunt: Sed neque si Spiritus sanctus est, audivimus (Act. XIX). » In quo satis liquet, quantæ imperfectionis baptismus Joannis fuerit, in quo nec nominabatur is, in quo solo baptismi subsistit vir-

tus, Spiritus sanctus in quo baptizat Christus, sicut idem Joannes ait : « Ego baptizò vos in aqua, ille vos baptizabit in Spiritu sancto et igni (Matth. III). » Et item : « Qui misit me, inquit, baptizare, ille mihi dixit : Super quem videris Spiritum descendentem sicut columbam, et manentem in eo, ille est qui baptizat in Spiritu sancto (ibid.). »

CAPUT VI.

De proprietate consolationis, secundum quam Spiritus sanctus alius datus est Paracletus.

Spiritus sanctus, sicut alia persona est quam Filius, sic proprietate consolationis suæ qua consolatur nos, alius est Paracletus, propter quod Dei Filius multa de seipso locutus, ait in hodierna lectione sancti Evangelii : *Et ego rogabo Patrem et alium Paracletum dabit vobis (Joan. XIV)*, quod ut tandem commodius pateat, discretione diligenti opus est, ad cognoscendum quid proprie per Filium, quid proprie Pater in creaturis operetur per Spiritum sanctum.

Omnium substantia creaturarum per Filium condita est, sicut evangelista testatur, dicens : « Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil (Joan. I). » Sed omnibus exceptis quæ ad præsens negotium non pertinent, de angelica et humana tantum substantia dicendum est.

Omnis humana, vel angelica creatura omnesque substantiales qualitates, sine quibus nusquam ulla potest vel cogitari substantia, videlicet esse, vivere, sentire et discernere, quæ naturaliter insunt, et idcirco eidem adesse substantiæ non possunt, per Filium simul cum ipsa substantia conditæ sunt. At vero bene esse, sancte vivere, recte sentire, prudenter discernere, vel sapienter intelligere, accidentales qualitates per Spiritum sanctum appositæ sunt. Quas ex eo constat accidentales esse, quia videlicet adsunt bono, et absunt malo homini vel angelo, natura vel substantia permanente. Et ne quis calumniæ locus patere videatur, sic dictum est has qualitates accidentales esse, cum ipse Spiritus sanctus, cujus hæc dona sunt, substantia sit, sicut mulieri procul dubio accidens est, fetam esse, cum semen, quo impregnata est, vel illud de quo et per quod semen in ea transfusum est, substantia sit. Sed ut ad proposita redeam, nimiam patiuntur penuriam, qui, solius creatricis potentiae beneficium assecuti, solis naturæ bonis utentes, quæ per Verbum creata sunt, necdum meruerunt superioribus ornari, quæ a Patre et Filio dantur per Spiritum sanctum. Amplius vero miseri sunt, qui illa nunquam accipere merentur, qualibus dicit Dominus : « Væ vobis quia habetis consolationem vestram ! » (Luc. VI.) Apostoli autem non ejusmodi erant, qui nunquam accipere merentur : nondum tamen divinæ dispensationis ordo poscebat ut jam acciperent, jamque perficerentur. Et quod inter eos Filius Dei erat, quod nondum Spiritu dato cum illis loquebatur, et inter eos ambulabat, preparatio temporis erat, quo mentibus eorum per eundem spiritum infunderetur,

A per quem in utero Virginis, humanæ naturæ fuerat unitus. Quodque dicebat eis : *Rogabo Patrem meum, et alium Paracletum dabit vobis, ut maneat vobiscum in æternum*, tale est ac si sponsæ amanti, quæ dixerat : « Osculetur me osculo oris sui (Cant. I), » dicat inter oscula os amici post parietem stantis, per fenestram respicientis (Cant. II) : Diruam parietem hunc, qui oscula nostra vix per fenestras admittit, dividens inter te ventremque meum eburneum, distinctum sapphiris, et mox erimus duo in carne una, fietque per infusorium seminis, ut ultra sterilis non sis. Cum enim hæc ante passionem suam loqueretur Dominus, adhuc stabat paries inimicitarum (Ephes. II), id est originale peccatum inter homines et Deum. Corporalis autem præsentia Christi, tanquam os erat dilecti, qui tot osculis amicam alliciebat, quot doctrinis vel miraculis Ecclesiam in paucis discipulis adhuc parvulam ad fidem invitabat. Sed sicut solo nunquam amica concipit osculo, sic animæ illorum impregnari non poterant virtute Verbi, quod est semen Dei Patris, nisi per ingressum Spiritus sancti copula Dei nostrarumque animarum perficeretur, et per illum usque ad interiora ventris earum semen, quod est Verbum Dei, perferretur. Quo facto, statim renuit consolari anima eorum in temporalibus seu naturalibus humanæ creaturæ bonis, et idcirco omnem rerum sæcularium consolationem respuerunt, quia memores fuerunt Dei (Psal. LXXVI), id est intellexerunt Deum esse incomparabiliter dignius et altius bonum, et hoc intelligentes delectati sunt (ibid.). De hac Patris et sui cognitione, paulo superius dixerat Dominus : « Si cognovissetis me, et Patrem meum utique cognovissetis (Joan. XIV). » Nam de qua cognitione dixit, nisi de experimento amoris ? Siquidem pro experimento copulæ naturalis, in sacra Scriptura, tam honeste quam proprie dici consuevit, virum uxorem, vel uxorem cognovisse virum. Qua similitudine, quia cognoscendus erat Deus ab Ecclesia, per passionem Filii, qui hæc loquebatur acquisita, statim addidit : « Et amodo cognoscetis eum (ibid.). » Et quia sic cognovisse vidisse est, continuo subjecit : « Et vidistis eum (ibid.), » præteritum ponens pro futuro, quod certissime futurum est, eo loquendi more quo et paulo post dicturus est : « Et jam non sum in mundo (Joan. XVII). » Quod si cui non placet, ostendat quomodo aliter quam per amorem suum Deus veraciter vel utiliter cognosci potest, aut quomodo jam viderunt Patrem, cum ipse Filius nunc dicat : « Si cognovissetis me, et Patrem meum utique cognovissetis. » In qua propositione præcedens atque consequens, discipuli non cohærere arbitrantur. Unde ait Philippus : « Domine, ostende nobis Patrem et sufficit nobis (ibid.), » ac si dicat : Te quidem ostendisti, et videmus te tantummodo, Patrem nobis ostende. At ipse hunc illorum non approbans sensum, quia nihil superesse putabant de Filio quod non vidissent, cum et ipse sit Deus, qui æque ut Pater corde videtur, sicut alibi dixit : « Beati mundo

corde, quoniam ipsi Deum videbunt (*Matth. v*), ait : A
 « Tanto tempore vobiscum sum, et non cognovistis me? » (*Joan. xiv.*) Non enim me cognovistis, qui viso me secundum hominem, totum vidisse putatis. « Qui videt me, videt et Patrem (*ibid.*). » Sed Patrem non vidistis, sicut ipsi fatemini, ergo nec me vidistis, « quia ego in Patre et Pater in me est (*ibid.*). » Quod non localiter accipiendum est, nec sic esse potest, sed hoc est quod ait : Cognitio **120** Patris in cognitione Filii, cognitio Filii in cognitione Patris est. Quæ utriusque cognitio per Spiritum sanctum fit, et hæc sola est consolatio sanctorum in hoc sæculo peregrinantium, quia sublevati ferunt patienter, imo gratanter, quod eos mundus odit, exprobrat, ejicit, persequitur, flagellat, occidit, et tam in prosperis quam in adversis, orante pro illis B hoc Spiritu gemitibus inenarrabilibus pro refectione habent flere (*Rom. viii*), sicut scriptum est : « Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die et nocte (*Psal. xli*), » etc.

Igitur quia propria Spiritus sancti operatio hæc est, recte alius Paracletus dictus est. Sequiturque hæc offerenda : *Emitte spiritum tuum* (*Psal. ciii*), etc. Hoc enim alio loco Paracletus dato, hoc Spiritu emisso, creantur homines novi, et sic renovatur facies terræ nostræ, quæ maledicta est in peccato Adæ et damnata spinas et tribulos, pullulante carnis luxuria, germinat (*Gen. iii*), renovatur, inquam, et novam profert creaturam cujus « expectatio, sicut ait Apostolus, revelationem filiorum Dei expectat, quæ ingemiscit et parturit (*Rom. viii*), » usque dum C in illa revelatione filiorum Dei, revelet semen Dei, quod per hunc Spiritum primum a baptismi gratia concepit.

Inde in sequenti versu hortatur seipsam prægnans anima, benedicere Dominum propter suam vehementem magnificentiam. Quæ benedictio vel gratiarum actio, si tantum labiis fiat, adulatio est apud Deum ; si autem corde diligente illam, quam laudat magnificentiam, benevolentia præmio digna judicatur apud eum. Unde recte magis internum animæ spiraculum, quam linguæ plectrum hortatur ad benedicendum Dominum. Talisque confessio decora est, quam induit Dominus, et ea tanquam luminoso amicitur vestimento. Causa benedicendi Dominum magis in hoc versu expressa, hæc est : D *Extendens cælum sicut pellem* (*Psal. ciii*). Nam per hunc, de quo loquimur, Spiritum sanctum extenditur cælum, id est Scriptura prophetarum. Extenditur, inquam, sicut pellis, in qua nihil latet cum extensa fuerit. *Qui tegis*, inquit, *in aquis superiora ejus*, id est excellentem illis viam charitatis in donis Spiritus sancti superfundis. Communionem : Ultimo festivitatis die, manifestum est, ad donum Spiritus sancti pertinere, de quo ait : *Qui in me credit, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ, hoc enim dixit de Spiritu, quem accepturi erant credentes in eum* (*Joan. vii*).

CAPUT VII.

De processione ejusdem Spiritus sancti, a Patre Filioque procedentis.

Sed quia propositum nunc est, non solum partium consonantium in officiis, sed et divinam quærere potentiam Spiritus sancti, prætereunda non hæc est sententia Salvatoris, quam non sola commendat dignitas sensus sui, sed et reverenda auctoritas dicentis, maxime quia cum clamore, ut attentos faceret, edixit. Sic enim scriptum est : « In novissimo autem die magnæ festivitatis stabat Jesus, et clamabat, dicens : Si quis sitit, veniat ad me et bibat (*Joan. vii*), » etc. Itaque si auditores sumus non ingrati, et tali oratore digni, non solum quid dixerit, sed et quali tempore dixerit (nam et hoc ad rem attinet) consideremus benevoli, dociles et attentissimi. Dies festus erat Judæorum Scenopogia. « Quid sit Scenopogia, noverunt, inquit Augustinus (26*), qui Scripturas legerunt. Faciebant die festo tabernacula, ad similitudinem tabernaculorum, in quibus habitaverant, cum educti ex Ægypto peregrinarentur in deserto. Iste erat dies festus, magna solemnitas. Celebrabant hoc Judæi, velut reminiscens beneficia Domini, qui occisuri erant Dominum. » In hujus festivitatis novissimo die stabat Jesus et clamabat, invitans ad bibendum non qualescunque, sed quosque sitientes. Bene. Interea dum reminiscerentur, ut dictum est, beneficiorum Dei, dirigebatur ad eos clamor invitantis ad populum Spiritus sancti. Nos autem educti de Ægypto infidelitatis ; liberati a captivitate et servitio spiritualis Pharaonis, et traducti per mare baptismi, nunc in eremo vitæ præsentis peregrinantes habitamus in tabernaculis, quæ sunt ecclesiæ, vel cœnobia in quibus militamus, donec ad regnum supernæ hæreditatis perveniamus. Si ergo memores beneficiorum Dei festa celebramus, a malis operibus vacantes, et in contemplatione divinæ bonitatis exsultantes, quia per passionem unici Filii salutem nostram operatus est, clamorem invitantis audimus, in siti currimus, bibimus, quia sic nobis benigna divinitatis vena, scilicet Spiritus sancti aperitur.

CAPUT VIII.

Quo ordine fiat eadem processio sancti spiritus.

Magna res et a Deo speranda, quam considerare proposuimus, scilicet quo ad creaturam suam ordine veniat Spiritus sanctus. Quod ubi animadversum fuerit clarebit et hoc quam recte in Evangelio, procedens dictus sit. Ordo necessarius hic est, ut prius in creatura rationali bona voluntas excitetur erga Creatorem, consideratione beneficiorum ejus. Hæc vero ut non deessent, « ille proprio Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum (*Rom. viii*). » Quomodo, inquit Apostolus, non cum illo nobis omnia donavit? Sed sunt homines ingrati, qui sicut in operibus mundi nulla benevolentia lau-

(26*) S. August. Tract. XXVIII in Ev. Joan. cap. 7, 3, Patrol. tom. XXXV, Edit. Migne.

dant Deum artificem, quos Apostolus percudit diceps : « Qui cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt (*Rom. 1*), » ita cum prædicatur eis tanta charitas Dei, quod pro nobis Filium suum tradidit, non venerantur magnitudinem beneficii, sed irrident ut stultitiam verbum crucis Christi (*I Cor. 1*). Tales spiritus nunquam dignatur, quia Deo odibiles, ingratitude nimia legem naturalem prævaricantur. Naturale namque est homini amantem redamare, et opus quod laude dignum, quodque indignum sit, posse discernere. Quod quia vitio suo, videlicet quia ingrati sunt erga Deum, facere nolunt, merito Spiritus Dei semetipsum non credit eis, eosque in desideria cordis ipsorum, in immunditiam, in passiones ignominia, et in omnem reprobum sensum, sicut Apostolus ait, traditos derelinquit (*Rom. 1*). At vero quorum intuitum diabolicæ non cæcavit telum invidentiæ, cognoscentes ex operibus mundi Artificem, venerantur illum, et benevole sapientiam ejus laudant in æquitate operum, magis autem incarnatum et passum pro omnibus audientes, Dei virtutem et Dei sapientiam Christum (*I Cor. 1*), diligunt, approbant, amplectuntur, honorant. Unde est illud in Canticis : « Oleum effusum nomen tuum, ideo adolescentulæ dilexerunt te (*Cant. 1*). » Itaque quemadmodum in sponsalibus, primum sponsæ ostenditur sponsus, laudatur genus, fortitudo prædicatur, divitiæ numerantur et forma commendatur, per quæ omnia mutuus affectus, voluntariusque puellæ exigitur assensus et demum per conventum amoris, is, qui in suis placuerat, totus in seipso cognoscitur. Ita, Creator noster, prius animarum nostrarum in se excitat affectum, suorum ostensione operum, suæque **121** divinitatis omnipotentissimæ et incarnationis sacrosanctæ, fidei prædicatione, et deinde ubi seipsum placuisse viderit, confidenter accedit, sicut de muliere forti scriptum est : « Confidit in ea cor viri sui (*Prov. xxxi*), » et plenitudinem sui amoris, id est Spiritum sanctum, in illam effundit. Ibi manifestat ille seipsum, quod nunquam per aliud fit, nisi per hunc, de quo loquimur, Spiritum sanctum. Idcirco jamjam passurus Dominus, et post eandem passionem suam hunc Spiritum daturus, dilectionem attentius commendabat (*Joan. xi*), videlicet ut dilectio cordis humani, dilectioni Dei, qui est Spiritus sanctus, occurreret locumque præpararet. Jam, ut ad superiora revertamur, talem dilectionis sitim requirebat, cum in templo stans et clamans dicebat : « Si quis sitit, veniat et bibat. » Ubi et Scenopægiæ festivitàs, quando memores beneficiorum Dei tabernacula faciebant, ut supra dictum est, ad similitudinem tabernaculorum, in quibus habitaverunt per desertum, quando de Ægypto educti sunt, festivitàs, inquam, magna, solemnitatis ejus typus erat, quæ nostris in mentibus splendere debet, contemplantibus beneficia Dei, quæ per Filium suum Redemptorem nostrum magnifice nobiscum egit, et ob hoc sitientibus illum in seipso contueri, quem in tantis

A suis experti sunt beneficiis. In his nimirum clamor ille Domini non surdas aures invenit, dicentis : « Si quis sitit, veniat et bibat. » Et exponens quam sitim quærat, quid bibendum offerat, adjungit : « Qui credit in me, flumina de ventre ejus fluent aquæ vivæ (*Joan. vii*). » Qui credit in me, idem est ac si dixisset : Qui sitit me. Quid enim est in Christum credere, nisi Christum sitire? Plus quippe multo est credere in Christum, quam credere Christo, vel credere Christum. Credere Christo, subauditur, quod verum credat, vel credere Christum, subauditur esse, non magnum est, siquidem et dæmones credunt et contremiscunt (*Jac. ii*). At vero credere in Christum, id est per fidem ambulando tendere in Christum, venerari et amare Verbum per quod omnia facta sunt, amplius autem quod Verbum caro factum, et habitavit in nobis (*Joan. i*). Qui ergo sic sitit, illi datur bibere de Spiritu Christi. O quanta de inopia sublevatur creatura, ut cum Creatore suo unum eundemque spiritum habeat, qui solus æternarum divitiarum cumulus est, quo ita inebriatur, et impletur venter animæ, ut de illo fluant atque vivæ, scilicet dogmata divinæ sapientiæ, ut merito dicatur « fons hortorum, puteus aquarum (*Cant. iv*). » Igitur, ut supra dictum est, hic ordo consuetus, hæc præparatio competens est ante adventum sancti Spiritus, ut prius bona creaturæ voluntas erga Creatorem excitetur, prædicatione beneficiorum ejus, quia, testante Scriptura quæ dicit : « Hominis est præparare animum, Domini autem gubernare linguam (*Prov. xvi*); » itemque : « Hominis est disponere viam suam, sed Domini est dirigere gressus ejus (*ibid.*), » hac, inquam, Scriptura testante, naturale est ut humanus affectus, id est bona voluntas erga Creatoris benefacta moveatur. Quod ubi non sit, ingratiitudinis vitium, et superbientis animi contemptus est. Nam quod ait Apostolus : « Deus enim est, qui operatur in nobis velle et perficere pro bona voluntate (*Philip. ii*), » supradictæ non repugnat sententiæ. Siquidem hominis est animum præparare, id est bona velle, dum rationali sensu bonum discernit et approbat, sicut idem Apostolus ait : « Nam velle adjacet mihi (*Rom. vii*), » Deus vero hoc ipsum velle operatur, dum gratia sua causas agere, atque homini ostendere dignatur, quarum intuitu voluntas ejus ad amandum Deum excitetur. Verbi gratia : Petri apostoli fuit, ut vellet paratus esse cum Domino in mortem et in carcerem ire (*Luc. xxi*), sed hoc ipsum velle operatus fuerat in eo Pater, qui Christum Filium suum in hunc mundum miserat, et huic revelaverat. Et quia Judæis invidentibus atque persequentibus, hic et cæteri apostoli suum velle Deo, sicut jam dictum est, accommodaverant, idcirco quod suum erat, perfecit Deus, mittendo illis Spiritum sanctum, quo accepto Petrus, qui jam velle habuerat, perficere quoque haberet, scilicet ut potenter pro Christo in carcerem et in mortem iret.

CAPUT IX.

Cur proprie Spiritus sanctus procedens dicatur, cum Filius a Deo processerit, sicut ipse ait : « Ego enim a Deo processi et veni. »

Cum et Filius a Patre processerit; sicut ipse Judæis loquitur, dicens : « Si Deus pater vester esset, diligeretis utique me; ego enim a Deo processi et veni (Joan. viii), » merito quæritur cur proprie Spiritus sanctus procedens dicatur. Ad quod facilis promptaque patet responsio, quod videlicet, quia Filius semel missus, semel venit redimere mundum per incarnationis mysterium, et sicut omnia per ipsum semel et simul facta sunt, ita et per ipsum omnia semel et simul restaurata sunt. Propter quod non præsentis tempore ait : Ego enim a Deo procedo, sed præterito : « Processi, inquit, et veni. » At vero Spiritus sanctus non semel, neque cuncta simul electorum pectora perlustrat, sed diversis temporibus veniens diversis modis visitat, id est gratiarum divisiones unus idemque Deus ac Dominus varie dispensat (I Cor. xii), de cujus sanctificatione ait Filius : « Pater meus usque modo operatur, et ego operor (Joan. v). » Duplex est enim operatio Dei. Et de alio opere Dei, quod per Filium operatus est, scilicet de creatione omnium, scriptum est : « Qui vivit in æternum, creavit omnia simul (Eccles. xviii). » Idcirco cum de Spiritu sancto loqueretur Filius, dicens : « Cum venerit Paracletus, quem ego mittam vobis a Patre, spiritum veritatis, » præsentis tempore ait : « Qui a Patre procedit (Joan. xvi). » Et sicut lunæ corpus integrum semel in cælo formatum est, semper autem beneficio solis, ut ab illo illustretur, indiget, quia lumine proprio non lucet; sic Ecclesia sancta semel in baptismo nata est, sed semper inter præsentis vitæ defectus variosque labores gratia sancti Spiritus visitari ac refici opus habet. Quapropter vultui divinitatis assistere satagit, dum quotidie Creatori suo pro beneficiis ejus gratias agit, verbi gratia, dum in consecratione eucharistiæ dignum et justum esse confitetur, illi semper et ubique gratias agere, cum cæli cælorumque virtutibus suas quoque voces admitti deprecans, quia per Christum Dominum nostrum et ipsa condita, et per eundem benedictum qui venit in nomine Domini, redempta est. Hac enim maxime beneficiorum ejus commemoratione vultui Creatoris sui occurrit, et tanquam luna, vero soli faciem cordis objicit, sicque spiritu sanctificationis, et in illis qui forte necdum acceperunt, initiatur, et in illis qui iam acceperunt, per adjectionem muneris perficitur.

Recte igitur Spiritus sanctus qui a Patre procedit, solus procedens dicitur; Filius vero, quia non procedo, sed « processi, ait, et veni, » non procedens, sed genitus, ut vere est, asseritur. Processit enim ante omnia tempora, de corde Patris natus; venit in tempore, ex Maria virgine incarnatus.

122 CAPUT X.

item unde supra, et quod Spiritus sanctus sit capabi-

A *lis humanæ animæ, quod est proprium divinæ substantiæ.*

Si prudenter verba Domini superius posita advertimus, qui loquens de Spiritu quem accepturi erant credentes in eum : Si quis sitit, inquit, veniat et bibat (Joan. vii), etc., veram et perfectam sancti Spiritus divinitatem in his quoque agnoscimus, de qua nunquam aliquid aridus et inanis bibit Macedonius, omnesque alii quicumque blasphemando in Spiritum sanctum æterni delicti rei convincuntur. Quod ut manifestum fiat, primo ponendum est illud, de quo nemo dubitat, scilicet potum hunc non carne, sed spiritu percipi, non ore, sed corde, non palato, sed ratione discerni. Quod autem bibitur, profecto bibentis interiora penetrat, suaque subtilitate capabile, crassiora atque ideo sui capacia complet receptacula. Constat igitur quod Spiritus sanctus humanæ animæ capabilis sit, ejusque penetret interiora, utpote quem illa bibit, id est in interiora suæ substantiæ recipit. At vero hoc divinæ substantiæ proprium est, nihilque aliud humanum vel angelicum potest penetrare spiritum, præter ipsius omniumque creatorem Deum, cui dicitur : « Tu solus nosti corda omnium filiorum hominum (Act. i), » hic, inquam, solus implet animam spiritus. Nam quod homo arreptius dæmone plenus dicitur, non sic accipiendum est, ut malignus spiritus spiritum hominis substantialiter introisse credatur. Uterque enim creatus est, neuter altero adeo subtilior, ut alter alteri capabilis, alteriusque capax sit : sed ita plenus dæmone quis esse potest, quo modo mero aut feбри interdum non incongrue plenus dicitur. Quod utique secundum corpus accipitur, quia venas nervosque vel omnes occultos meatus corporis, non etiam animæ substantiam ingressa febris aut ebrietas, habitantem illic in suis sedibus fatigat animam. Igitur Spiritus sanctus Deus est, quia capabilis est humano spiritui, sicut jam dictum est, Christo auctore, qui ad bibendum illum sitientes invitat animas, quo sensu et illud Apostoli accipimus : « Misit Deus Spiritum Filii sui in corda nostra (Gal. iv), » et talia quam plurima.

CAPUT XI.

Item de processione Spiritus sancti in minore vel majore visitatione, juxta illud quod dictum est : « Spiritus ubi vult spirat. »

D Cum vero idem spiritus humani cordis circuit profundum, nemo quidem scit, nisi ipse qui accipit. Flumina autem aquæ vivæ consequenter de ventre ejus fluentia (Joan. iii), qui bibunt, de sapore magnitudinem infusi muneris agnoscunt. Unde Dominus in Evangelio : « Et vocem, inquit, ejus audis, sed nescis unde veniat aut quo vadat (ibid.). » Flumen quippe aquæ vivæ, id est affluentia salutaris doctrinæ, quæ de ventre fluit in Christum credentis, vox est Spiritus ubi vult spirantis, qui ubicunque spiraverit circuiens mentis uterum, fontem aquæ vivæ, id est sensum veritatis efficit, rivumque ejus ad os dirigens, corporea voce induit, et in aures tuas emittit, perque aures ad animam perfert, cui

bibenti saporis qualitas verum perhibet, quia Spiritus sancti vox est, scilicet dum infusus pectori, gratiam multis profuturam in electo vase componit. Siquidem nec ipse qui accipit, scit unde veniat aut quo vadat, licet sciat et sentiat quando venit et quando vadit, peracta visitatione sensibili. « Quasi enim sibilum auræ tenuis, ut ait Gregorius (27), subito percipit, atque hoc est quod de incomprehensibili substantia æternitatis conspicit. » Verum per illum in Helia sibilum auræ tenuem frequentior visitatio designatur (*III Reg. xix*), qua divinitatis saporem degustat mens, quoties in contemplationis sublimitate suspenditur. De illa magis visitatione ad præsens pertinet opus, qua longe excellentius tunc mens humana clarificatur, quando ad publicum quis mittendus est, ut ad salutem multorum flumina de ventre ejus fluant aquæ vivæ, vel, ut alibi scriptum est, ut a timore Domini concipiens pariat, et spiritum salutis ejus faciat super terram (*Isa. xxvi*). Quomodo missi sunt patres nostri apostoli, vel apostolici viri, et si qui scribendi officio magis quam accessu vel præsentia corporis vivam nobis aquam emiserunt, quam de hoc fonte Salvatoris, de hujus sancti Spiritus abundantia, feliciter hauserunt (*Isa. xii*). In his magnificentius tunc illud adimpletur, quod in Canticis canticorum dicitur : « Dilectus meus misit manam suam per foramen, et venter meus intremuit ad tactum ejus (*Cant. v*). » Subito enim, dum nescitur, insilit Spiritus sanctus et quasi per foramen interius animæ claustrum illabitur, intremiscente protinus ad introitum ejus infirmitate humani spiritus, ob insolitum vigorem quem sentit et pondus. At ipse qui illapsus est, primitus familiari delectationis suæ blandimento, quasi osculo pavitanti animam consolatur. Deinde secundum opus, ad quod animam illam præparat, exurgens, verbi gratia, si hoc intendit, ut, sicut dictum est, de ventre ejus fluant aquæ vivæ, id est largiora dogmata vitæ, exurgens, inquam, circuit animæ uterum, et circumcundo dilatat, brevem prius et angustum mirabili suorum incremento circulatorum futurum ejus significans in divina scientia profectum, tanta nonnunquam magnitudine inundans, ac si unum de paradisi fluminibus per dilatatum ejusdem animæ fluat alveum. Interea miratur ipsa suimet amplitudinem, vastumque sinus sui deambulatorium, vere ter quaterque beata, quæ sicut scriptum est, « quia dilexit cordis munditiam, propter gratiam labiorum suorum, habet amicum regem (*Prov. xxii*), » videlicet Christum, a quo tale percipit donum. Impleta tandem mensura, quam dare vult hic Spiritus, nam sicut spirat ubi vult (*Joan. iii*), sic et dividit singulis prout vult (*I Cor. xii*), ubi miraculum conquiescit, et anima in seipsam revertitur, tum vero recusare non potest, quin surgat et dilecto aperiat, id est ad doctrinæ ministerium se æcingat, et ea quæ clausa sunt Christo corda aperiat semper voce, nonnunquam et litteris, amovere contendens pessulum increduli-

(27) S. Greg. Mor. lib. V in cap. iii Job, cap. 56,

tatis, sicque progrediens ad publicum præceptum exsequitur, quod intus audivit : « Deriventur fontes tui foras, et in plateis aquas tuas divide (*Prov. v*). »

CAPUT XII.

De die Pentecostes, quomodo dies quo data est lex, quinquagesimus computetur a die qua in Ægypto agnus immolatus est, cujus solemnitatis die Spiritus sanctus datus est.

Primo illud prætereundum non est diem illum, quo data est lex, in cujus rei memoriam solemnitas magna erat Pentecostes, de quo die Spiritus sanctus apostolis datus est, diem, inquam, quo post transitum maris Rubri data est lex filiis in monte Sinai, plane quinquagesimum fuisse ab immolatione paschalis agni. Nonnulli enim, maxime qui computandi scientiæ student, cum legunt quarta decima die mensis primi immolatum fuisse agnum (*Exod. xii*), mense autem tertio, tertia die mensis descendisse Dominum coram omni populo super montem Sinai (*Exod. xix*). Jam enim, inquit Scriptura, advenerat dies tertius, et mane incaluerat, et ecce cœperunt audiri tonitrua (*ibid.*) etc., cum, inquam, hæc legunt, mirantur et hærent numerum quinquagenarium a quarta decima die mensis primi usque ad tertiam diem mensis tertii non constare probantes. Nam cum Hebræi solos lunares habeant menses, et luna primi mensis undetriginta dies habeat, luna vero secundi triginta, profecto a quarta decima die primi usque ad tertiam diem mensis secundi, non prætermittenda est quæstio, quæ hoc modo solvitur. Tertia quidem die mensis secundi descendit Dominus, ut prædictum est, super montem Sinai, sed vide quid post hæc sequitur : Mosis quoque dixit : « Ascende ad Dominum tu et Aaron (*ibid.*), » etc. « Solusque Moses ascendit ad Dominum, et illi non appropinquabant. » — « Venit ergo Moses et narravit plebi omnia verba Domini atque judicia (*Exod. xxiv*). » Ac deinceps : « Et mane, inquit, consurgens ædificavit altare ad radices montis (*ibid.*). » Et post pauca : « Dixit autem Dominus ad Moysen : Ascende ad me in montem, et esto ibi, daboque tibi duas tabulas lapideas, et legem ac mandata quæ scripsi, ut doceas filios Israel (*ibid.*). » Itaque non tertia die mensis, quando Dominus super montem ascendit, sed die quarta, quando tabulas et Scripturam suam dedit, lex data est. Igitur diem datæ legis ab immolatione paschalis agni quinquagesimum exstitisse planum est. Qua die cum datur Spiritus sanctus, mira nobis operam ejus concordia commendatur, de qua sufficienter tractatum est a sanctis doctoribus. Sciendum quoque est quod ex præcepto legis, hi dies quinquaginta, non ab ipsa paschali vespera, qua immolabatur agnus, sed a subsequente prima Sabbati incipiebant numerari. Sic enim scriptum est in Levitico : « Feretis manipulos spicarum primitias messis vestræ ad sacerdotem. Qui levabit eum coram Domino, ut acceptabilis sit vobis altera die Sabbati, et sanctificabit illum. Numerabitis ergo ab ipso die, in quo obtulistis

66, Patrol. tom. LXXV, édit. Migne.

primitiarum manipulos, septem hebdomadas plenas, usque ad alteram diem expletionis hebdomadæ septimæ, et sic offeretis sacrificium novum Domino ex omnibus habitaculis vestris panes primitiarum duos (*Levit. xxiii*), etc. Itaque a prima Sabbati, quam nos Dominicam diem dicimus, id est transacto magno die paschalis Sabbati, dies quinquaginta incipiebant numerari. At vero Dominus noster illo die resurrexit, corpusque suum vere novarum frugum terræ nostræ fasciculum, verus ipse sacerdos coram Domino Deo Patre suo levavit et sanctificavit. Nihil ergo quæstionis remanet, cur dies ille quo Spiritus sanctus datus est, qui utique a die qua resurrexit, quinquagesimus est, Judæorum quoque fuerit Pentecostes, quia, sicut jam dictum est, non ab ipsa vespera paschali, sed a subsequente prima Sabbati, dies Pentecostes incipiebant computari. Offeramus itaque Domino hac die panes primitiarum duos, id est pro duobus illis gratias agamus beneficiis, scilicet quod uno eodemque spiritu suo et olim veteribus legem ac mandata scripsit in tabulis lapideis, sicut Moses in Deuteronomio ait : « Deditque mihi duas tabulas lapideas scriptas digito Dei (*Deut. ix*). » Digitus enim Dei Spiritus sanctus est, et nunc novis, id est evangelicis patribus gratiam in tabulis scripsit carnalibus (*II Cor. iii*). Solem nemque agamus diem post septem septimanas emicantem et numero suo, id est quinquagenario, jubilæum significantem, id est dimittentem (*Lev. xxv*), quo ab omni debito dimissi, ad antiquam revertemur possessionem, quam perdidimus sub peccato venundati (*Rom. vii*). Nam quomodo post septem hebdomadas festivus hic dies erumpit, sic post mundi circuitum, in quo nunc laboramus, ille dies æternaliter festivus effulgebit, quo jam non laborabimus, sed felici otio compositi solem verum festo diademate coronatum spectabimus, mirabimur, laudabimus. Nunc secundum officium ejusdem diei, de eodem Spiritu sancto, ut cœptum est, prosequamur, epistolam in capite ponentes, qua ejus narratur adventus.

CAPUT XIII.

Quid significavit, quod sonus factus est de cœlo adveniente Spiritu sancto.

Sonus qui adveniente Spiritu sancto repente factus est de cœlo (*Act. ii*), signum fuit soni, qui in omnem terram exiturus erat, cœlis illis, quos nunc firmare veniebat enarrantibus gloriam Dei et firmitate constantissimæ fidei illorum annuntiante opera manuum ejus (*Psal. xviii*), cum magnifico verbi tonitru et miraculorum coruscationibus. Sic enim mox futurum erat, hoc Spiritu per os illorum intonante Christi præconia, ut ad pœnitentiam commoveretur et contremisceret terra, et fundamenta montium, id est corda superbiorum conturbarentur et commoverentur, audito quoniam iratus est eis (*Psal. xvii*), nisi pœnitentiam egerint. Unde et in Apocalypsim cum accepisset angelus thuribulum et implesset illud de igne altaris, et misisset in terram, « facta sunt tonitrua, et voces et fulgura et terræ motus magnus

(*Apoc. viii*). » Nunc ignis ille mittebatur, unde et apparuerunt apostolis dispartitæ linguæ tanquam ignis, ille, inquam, ignis mittebatur in terram quo Angelus ille magni consilii, dudum impleverat aurem thuribulum immaculati corporis sui, et nunc assumptus in cœlo agebat quod dixerat : « Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut ardeat? » (*Luc. xii*.)

CAPUT XIV

Cur Spiritus sanctus, cujus natura est invisibilis, visibilem foris ignem ostendit.

Quod vero foris quoque visibilis ostensus est ignis qui utique non erat ipsa, quæ invisibilis est, substantia Spiritus sancti, quod, inquam, ignis visibilis ostensus est, signum nobis fuit divinæ ejus operationis, ut per effectus, quos novimus, hujus nostri ignis, intelligamus quid hic ignis, hic Deus, hic Spiritus sanctus operetur in nobis. Est autem multiplex in rerum visibilium natura, visibilis ignis commoditas. Cœlum in sole et luna sideribusque miris ornatibus illustrat; terram autem non solum fuso desuper lumine lætificat, sed et beneficio caloris ad gignendum provocat, et sinu ejus recepta nutrit semina. Præterea de silicis venis exceptus, et competentibus alimentis enutritus, noctem nobis alleviat, absentemque diem lux agit æmula et innumera mortalibus præstat commoda, quibus vitæ præsentis juvatur inopia. Adde quod tunc temporis ex jussu Domini semper ardebat iu altari, sacerdote jugiter ligna subjiciente, quodque consumebat holocaustum, quodque sacrificium sic dicebatur, eo quod esset totum incensum (*Lev. vi; Num. xxviii*). Sed inter cætera naturalia præclarum hoc habet ignis, quod divisus in partes, mutuati non sentit detrimenta luminis, horum omnium significationes referri ad Spiritum sanctum, **124** et opera ejus, his qualitatibus assimilari noverunt, quia Scripturas legunt. Igitur quod in igne Spiritus sanctus ostensus est, signum fuit, non sibi sed nobis, quibus divina majestas eis ab initio signis loqui consuevit.

CAPUT XV.

Cur cum Patris et Filii et Spiritus sancti una sit substantia, magis Spiritus sanctus dicatur ignis.

Nec illud omittendum est, cur cum una sit substantia Patris et Filii et Spiritus sancti, magis et pene sola persona sancti Spiritus appelletur ignis, et nonnunquam ignis Domini, ut ibi : « In igne enim Domini devorabitur omnis terra (*Soph. i*). » Quod tamen mirum non videbitur, si ad memoriam revoces quia proprie et naturaliter amor est iste Spiritus. Amor, inquam, vel charitas, qua Pater Filium vel Filius diligit Patrem, Spiritus sanctus est, qui et bonitas utriusque dicitur et est. « Nam si quæras, inquit Augustinus, quis omnia fecit, respondeo : Deus. Si quæras per quid? per Verbum suum. Si quæras, quare? quia bonus est, omnia fecit. Et hæc Trinitas unus est Deus. » Itaque amor Dei Spiritus sanctus est. Amor autem tam spiritualis quam carnalis revera ignis dicitur et est, adeo sensibiliter

calens ut nemo amantium calorem ejus nesciat. Sed cum Deo consubstantialis amor suus sit, sic eodem amore suo Deus ignitus est, ut sine distinctione personarum dicatur Deus, et sit invisibilis atque incorporeus ignis, juxta illud Apostoli: « Etenim Deus noster ignis consumens est (*Hebr. xii*). » Veruntamen ubi personarum distinctione opus est, cum quid cujusque personæ sit proprium distinguendus, sicut Deum Patrem, vitam in se immortaliter viventem, Filiumque ejus dicimus veram et incommutabilem sapientiam, per quam universam condidit creaturam, sic Spiritum sanctum dicimus amorem ejus, per quem concupiscit rationabilem et inhabitare appetit creaturam. Qui amor quasi ignis, imo ut verè ignis ad eandem appositam sibi tendit rationalem creaturam, sicut ignis visibilis semper in appositam tendit competentem sibi materiam. At illo igne, quæ conflatur, consumitur creatura, sicut hoc igne visibili non consumuntur ligna, fenum, stipula, sed quemadmodum aurum et argentum hoc igne liquescunt, neque consumuntur, sed persistunt et puriora sunt, sic illo igne, illo, ut ait Isaias, camino, qui est in Hierusalem (*Isa. xxxi*). Beata rationalis creatura, inconsumptibiliter liquescit in incendio hujus amoris, in torrente hujus voluptatis semper pura, semper liquida, semper ardens amore, semper fruens Deo amatore, desiderando non indigens, fruendo non fastidians.

CAPUT XVI.

Cur ita Spiritus sanctus in igne apparuit, ut de eodem igne linguas quoque formare dignatus sit.

Cum igitur constet recte Spiritum sanctum in igne apparuisse (*Exod. iii*; *Act. ii*), eo quod hic Deus noster ignis consumens sit (*Deut. iv*; *Hebr. xii*), quæritur et illud, cur sic in igne apparuerit, ut ex eodem igne linguas formare dignatus sit. Sed et hoc signo magnifice nobis ejusdem Spiritus sancti commendatur operatio. Spiritus enim coæternus Patri et Filio per linguam, quæ maximam habet cognationem cum verbo, non solum hoc expressit, quod ejusdem sit substantiæ, cum eodem Dei Verbo, sed et hoc, quod per ipsum Deus Pater suum nobis eloquatur Verbum, sicut ipse in psalmo dicit: « Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis (*Psal. xliv*). » Namque ut adverteremus, hunc eandem Spiritum per illum psalmi versiculum exprimi, ipse qui incarnationem Filii Dei operatus est, cujus incarnationis ille psalmus epithalamium est, ipse, inquam, qui Verbum bonum de corde Patris eructatum, in uterum Virginis humanæ naturæ univit, nunc in lingua Spiritus sanctus apparuit, ut idem ipsum Verbum mentibus apostolorum inscriberet, sic quoque comparandus calamo scribæ velociter scribentis. Quapropter congrue versus hic lingua mea, cum præcedenti, eructavit cor meum, in officiis quoque cantatur apostolorum, quod tamen frequentius est in officiis Virginum. Et recte, quia Verbum hoc in sinum virginitatis plenius atque excellentius eructatum est, videlicet ita, ut inde car-

nem assumeret: in cordibus autem apostolorum ita ut inde voce corporea sumpta, nobis audibile et intelligibile fieret. Igitur quia Spiritus sanctus illa Dei Patris lingua est, qua, velut calamo scribæ velociter scribentis, bonum Verbum suum humanæ naturæ velociter, ut voluit, totum inscripsit, dicens opera sua regi, id est assumpto homini, ut idem omnino, quod ipse operari sciat et possit, recte super apostolos ostensus est in lingua, quibus ejusdem Verbi et incarnationis ejus notitiam, ut eloquenter prædicare secundum Scripturas homines hactenus idiotæ scirent, eadem calami velocitate inscribere veniebat.

Per hoc maxime consonat et cohæret Evangelio, quoniam impletum est hic quod dicitur illic: « Hæc locutus sum vobis apud vos manens. Paracletus autem Spiritus sanctus quem mittet Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia et suggeret vobis omnia quæcunque dixero vobis (*Joan. xiv*). » Ecce enim missus statim doctorem illum se profitetur, qui juxta promissum sponsi in morte agonizantis, Paracletus, id est consolator, filiis ejus orphanis advenerit. Doctorem, inquam, qui illos doceat omnia, se hoc signo profitetur, dum ostenditur in lingua, simulque omnium edocet gentium loquelas, ut omnibus eloquerentur hominibus, ea de quibus soli docebantur interiorius, Dei magnalia.

CAPUT XVII.

Quod non, ut quidam opinantur, apostoli una tantum, id est Hebræa lingua, loquebantur, ita ut cuique genti sua videretur, quod miraculum, ut ait Beda, non loquentium esset, sed audientium.

Et non (sicut suspicantur nonnulli) sic in illorum vocibus omnes loquelæ atque sermones audiebantur ut tamen una tantum lingua, scilicet Hebræa, loquerentur: sed uniuscujusque nationis homini sua lingua videretur quod, ut ait Beda, miraculum non loquentium esset, sed audientium, id est non illis qui loquebantur erat vera virtus, sed in audientium auribus prodigium, imo error, id est non rei existentis erat sensus. Non, inquam, sic egit ille Spiritus veritatis, nec sic opinatur de illo, quicumque prudenter discernit quid doceat magistrum illum, qui omnem veritatem docere venit (*Joan. xvi*). Superest enim ut scripta quoque illorum quæ dispersi per mundum universum, diversarum linguarum hominibus mittebant isti unius tantum, id est Hebraicæ linguæ litteris eos asserant scripsisse, omnemque hominem, cujusque linguæ, unicunque vidisset Hebraicos **125** illorum apices, eodem miraculo suæ linguæ Scripturam æstimavisse: Quod valde ridiculum est: Saltem nos Latinos excipiant. Nam de nobis certum habemus quia Scripturas, quas Hebraice aut Græce conscripserunt, absque translatoribus legere nequimus. Illud quoque consequens est ut quamcunque ipsi linguam audirent, putarent Hebræam, quamcunque viderent Scripturam, existimarent esse Hebraicam. Quod nimis frivolum, ut dictum est, ineptumque et erroneum, sanctoque Spiritui pro-

batur indignum per omnia. Nec difficile est, hanc A præsumptuosam suspicionem, Scripturæ quoque auctoritate explodere: « Et repleti sunt, inquit, omnes Spiritu sancto et cœperunt loqui variis linguis, prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis (Act. 11). » — « Cœperunt loqui variis linguis, ut Spiritus sanctus dabat eloqui illis, » Scripturæ verba sunt, quibus omnino repugnat id quod prædicta suspicio conjectat. Loquebantur ergo, nec falso videbantur loqui, dabatque vere Spiritus sanctus eloqui illis: verum, novum hoc canticum, ut canimus, ponens sanctificationis signum, ut in ore eorum omnium genera nascerentur linguarum. Novum, inquam, signum: Significabat enim quod Ecclesia Deum, hactenus notum sibi in sola Judæa (Psal. LXXV), linguis omnium gentium deinceps esset locutura. Ita vero signum fuit, ut causa quoque efficiens, principiumque esset futuræ rei. Nam quomodo gentium magistri fierent nisi per scientiam linguarum copiam habuissent conferendi cum eis sermonem: Quomodo, inquam, saltem respondiissemus: Amen, super benedictionem illorum, cum quid dicerent, nesciremus? (I Cor. xiv.) Turrim isti ædificaturi erant, nunc tempore accepto et divino, turrim, inquam, cujus cacumen cœlos tangeret (Gen. v), per quam futurum quisque metuens iudicium, in cœlum fugere posset. At illi, qui olim absque Dei magisterio, soloque humano opere, superbia duce turrim sibi exstruere voluerunt, per quam ascenderent in cœlum, facta confusione linguarum, cum prius esset terra labii unius et sermonum eorundem, divisi contra se, ac dispersi sunt (Gen. vi). Igitur nunc, quando Dei consilio turris corporis Christi, quod est Ecclesia, de vivis et electis lapidibus per universum mundum rite et ordinate construitur (I Petr. 11), recte omnes linguæ ad horum artificum ora revocantur, nec sicut ibi, cum quis posceret lapidem, alius offerebat bitumen, cum peteret aquam, porrigebat trullam; ita hic, cum structores nostri annuntiarent pacem, nos suspicaremur bellum, cum prædicarent regnum Dei, nos putaremus gloriam mundi.

CAPUT XVIII.

Quam congrue Spiritus sanctus in apostolos hora tertia advenerit.

Opportune Spiritus sanctus omnium arbiter sacramentorum, hora tertia super apostolos adveniens, vivificis eandem horam dedicavit mysteriis, qua homines adhuc sobrii et carnalibus cibis adhuc jejuni, primum quærere debent regnum Dei. Nam quia Dominus noster, qua nocte tradebatur, post typicam agni cœnam, sacram corporis et sanguinis sui tradidit Eucharistiam (I Cor. xi), forte parum aut nihil referre arbitraremur utrum pransi an jejuni ad illud vitæ epulum accederemus. At ille ratione et articulo temporis agebatur, ut tali hora sacramentum illud condere non moraretur. Ratione: quia non ante consummationem veteris, inchoandus erat ordo novi sacrificii: articulo temporis, quia sta-

tim capiendus, et ad passionem ducendus, aliud non habebat spatium, ut ante mortem suam hoc hæredibus suis conscriberet testamentum. Unde cum illis, tradens sanguinis sui calicem, dixisset: « Bibite ex hoc omnes; hic est enim calix sanguinis mei (Math. xxvi; Luc. xxiv), » etc. statim addidit: « Dico autem vobis, non bibam amodo de hoc gemine vitis, usque in diem illum, cum illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei (ibid.). » Et quidem cum in regno Patris, id est, cum jam factus immortalis, post resurrectionem suam cum discipulis suis manducavit et bibit (Joan. xxi): potuit tunc primum tradere illis corpus suum, et calicem novi et æterni testamenti, sed nunc magis ordinate egit, quia testamentum ratum non fuit nisi, ut ait Apostolus, mors intervenerit testatoris (Hebr. ix). Igitur Spiritus sanctus qui hujus et omnium sacramentorum auctor et virtus est, congrue hora tertia dari dignatus est, ut tempus ostenderet, quo sua quoque sacramenta dari vel celebrari magis conveniret. Unde recte universalis Ecclesiæ conventus, magis hac hora, nisi forte dies jejunii sit, congregari consuevit, et dicta hora tertia, quæ cæteris illustrior est, ob honorem ejusdem Spiritus sancti solemnia missarum celebrari astantibus choris, cum psallentio communi. Nec cuiquam hæc divina traduntur mysteria post cibum corporis, nisi urgeat ea, quæ retardari non potest, instantis necessitas mortis.

CAPUT XIX.

Quod signa prædicta Spiritus sanctus visibiliter quidem ostendit, sed invisibilis invisibiliter operatus est, et intrinsecus corda replevit.

Et hæc quidem quæ dicta sunt extrinsecus visa vel audita sunt; intrinsecus autem omnis erit gloria, cujus hæc deforis apparentia signa fuerunt. Intus enim beati apostoli mundo corde Deum videbunt animarum suarum secreta magna cum majestate subeuntem, suamque fortitudinem largiflua dulcedine temperantem, ut adhuc fragilia mortalium hominum pectora, non tam miraculo potentiae terreret quam intimo sensu gratiæ lætificaret. Ibi enim erat, de quo dictum est: « Fluminis impetus lætificat civitatem Dei (Psal. xlv). » Item: « Spiritus enim meus super mel dulcis (Eccl. xxiv). » Item: « Et vinum lætificat cor hominis (Psal. ciii). » De quo et Judæi, quasi divinantes « Musto, aiunt, pleni sunt isti (Act. 11). » Ibi, inquam, id est in novos utres cordium, missum erat fervidum divinæ substantiæ mustum (Math. ix). Spiritus sanctus, sicut ait illis, promittens eum Dominus Christus: « Vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit et in vobis erit (Joan. xiv). »

CAPUT XX.

Quod non eo minor sit Spiritus sanctus, quia capabilis est humano spiritui, cum idem de Patre et Filio debeat intelligi.

In vobis, inquit, erit: Capabilis enim, ut superius jam dictum est, humano vel angelico spiritui, Spiritus sanctus est. Quod cum sufficere possit ad probandam ejusdem veram divinitatem, quidam

hæreticorum in suæ potius perfidiæ verterunt argumentum. Dicentes enim Patre Filium esse minorem, Spiritum quoque Filio minorem huic asserere voluerunt quod in nobis sit, atque humanarum patiatur contagia animarum. Sed hoc dicendo, peccatores erraverunt, et falsa locuti sunt (*Psal. LVII*). Consequitur enim eos, ut nec Patrem nec Filium confiteantur esse Deum. Paria namque, imo **126** eadem dicta sunt, sicut exempli gratia, hodiernum probat Evangelium. Ubi cum dixisset Filius: *Si quis diligit me, sermonem meum servabit (Joan. XIV)*, protinus adjecit: *Et Pater meus diliget eum, et ad eum veniemus et mansionem apud eum faciemus (ibid.)*. Igitur cum Spiritum sanctum negant esse Deum, eo quod dictum sit, *apud vos manebit et in vobis erit (ibid.)*, consequitur, ut nec Patrem nec Filium fateantur esse Deum; eo quod de Patre et de se dicat Filius: *Veniamus, et mansionem apud eum faciemus*. Sed his explosis, et cum fumo suo, quod de puteo abyssi tanquam locustæ exierunt ventilatis (*Apoc. IX*), hoc potius in argumentum veritatis catholica fides arripit Deum esse Spiritum sanctum comprobans, eo quod humano spiritui capabilis sit; quod proprium divinæ est substantiæ, sancto Spiritui cum Patre et Filio commune, qui unus et solus Deus nullius capax, suæque creaturæ rationali capabilis est.

CAPUT XXI.

Quod licet apostolis dictum sit de Spiritu sancto, quia apud vos manebit, proprium tamen Filii Dei signum fuerit, quod dictum est Joanni: « Super quem videris Spiritum descendantem sicut columbam et manentem in eo. »

Sciendum vero quia in eo quod ait Dominus discipulis de Spiritu sancto, *apud vos manebit et in vobis erit (Joan. XIV)*, longe differentem modum mansionis, ratio cogit accipi ab eo quod in unigenito Dei Filio idem Spiritus mansit, de quo dictum est: *« Super quem videris Spiritum descendantem sicut columbam, et manentem in eo, hic est qui baptizat (Joan. I). »*

Quæ manendi differentia si recte animadversa fuerit, simul et illud clarebit; cur cum tota Trinitas apud dilectorem suum mansionem faciat, sæpius et quasi singulariter hoc de Spiritu sancto Scriptura sacra contineat.

Manere Spiritum sanctum in creatura sua, duobus modis accipimus. Unus quidem modus est manendi, cum illa creatrix substantia, per seipsam creaturæ replens substantiam, semper inhabitat, quod de beatis angelis sanctorumque hominum spiritibus, qui jam cum Deo sunt, carne soluti, non est dubitandum. De his autem, qui adhuc in carne mortali sunt, non idem est arbitrandum, quia, quandiu *« corpus quod corrumpitur, aggravat animam (Sap. IX), »* multis varietatibus subjacet, et nunc quidem dilatato corde, si valde perfecti sunt, visitationem illam merentur; quæ, ut ait Gregorius, significatur in Elia per tenuem auræ sibilum, virtutemque resumunt, ut idem Elias, qui post eum-

dem sibilum regna vertit, reges alios ungens, prophetamque Elisæum (*III Reg. XIX*), nunc deficiente animo trepidant, ut idem rursus, qui paulo ante verbo cælum clauserat, et nunc propter verba mulieris per deserta fugiebat. Alius vero manendi modus est, cum per fidem inhabitare incipiens, Ecclesiam suam nunquam in infidelitate derelinquit, vel cætera charismatum dona semel tribuens, postea nunquam subtrahit. Verbi gratia: Paulo apostolo datam sapientiam non sic per tempora distinxit, ut nunc affluente dono sapiens, nunc relabente fieret insipiens. Et de hoc quidem modo dicit: *« Non te deseram neque derelinquam (Hebr. XIII). »* De modo autem supradicto: *« Averte, inquit, oculos tuos, quia ipsi me avolare fecerunt (Cant. VI). »* Itemque de hoc modo scriptum est: *« Quia quatuor animalia incedentia non revertentur, sed unumquodque ibat ante faciem suam (Ezech. I), »* id est, in proposito suo permanebat. De modo autem supradicto: *« Ibant, inquit, et revertentur in similitudine fulguris coruscantis (ibid.). »* Nec quisquam mortalium exstitit, in quo hic Spiritus, qui divini amoris substantia est, æterna statione requiesceret, præter illum virum unum, quem septem mulieres, id est septem hujus spiritus gratiæ, semel apprehenderunt, semperque tenuerunt (*Isa. IV*); propter quod et dictum est: *« Super quem videris Spiritum descendantem et manentem in eo (Joan. I), »* non quod tunc primum in illum Spiritus descenderit, quippe qui totam plenitudinem in se corporaliter habitantem ab ipsa conceptione habuit (*Col. II*), sicut scriptum est quia *« sapientia ædificavit sibi domum, scidit columnas septem (Prov. IX), »* id est sapientia Dei Patris in ædificatione vel conceptione sui corporis statim septem Spiritus sui gratias adhibuit, sed fidei præcursori et testi ejus signum opportunum datum est, ut sciret, quale de illo testimonium perhibere deberet. Secundum fidem autem et cætera charismatum dona singulis, prout vult, ipsis divisa, semper, ut dictum est, in Ecclesia sua Spiritus sanctus habitabat. Quæ dona, quia proprie sancti Spiritus opera sunt, idcirco sæpius et quasi singulariter, ut supradictum est, mansionem sancti Spiritus in nobis Scriptura sacra commendat, cum tota Trinitas capabilis sit, et mansionem sibi in nobis faciat quia nunc in nobis peregrinantibus per illa dona sua Spiritus sanctus inhabitat, in futuro autem æternis complexibus ipsa Trinitatis inhabitabit substantia.

CAPUT XXII.

Quod ubique esse non nisi Deus possit, unde Spiritus Domini, qui replevit orbem terrarum, Deus est.

Nihilominus et per hoc quod cantamus ad introitum: *Spiritus Domini replevit orbem terrarum (Sap. I)*, divinam ejus Ecclesia catholica prædicat potentiam. Quis enim nisi Deus hic esset, divisi apostolis per orbem terrarum, quomodo uno et eodem tempore posset omnibus adesse? Verbi gratia: Thomæ in

India, Petro vel Paulo Romæ; imo cum per annos singulos, tam Sabbato sancto Pentecostes quam Sabbato Paschæ, baptismi sacramenta sancta celebrat Ecclesia, quod absque sancto Spiritu nullam noscitur virtutem habere, quomodo in toto orbe terrarum, quo jam Ecclesia diffusa est, posset adesse, ut in fontes plenitudo ejus ubique descenderet, ubique spiritualis equitatus Pharaonis, id est peccatorum omnium turbas, fluctibus operiret? Sic enim orbem terrarum illum replere dicimus, ut Ecclesiam universam, quæ per orbem terrarum diffusa est, intelligere debeamus. Mundi enim elementis vel corporibus inanimatis divinitas non capitur, sed sanctam Ecclesiam ubique replere recte creditur. Quodque magis dignum verumque divinæ majestatis ejus est signum, ipsum ejusdem Ecclesiæ caput implet, sicut scriptum est: « Jesus autem plenus Spiritu sancto regressus est a Jordane (Luc. iv). » Divinam igitur ejus ubique testamur esse præsentiam, cantando in introitu: *Spiritus Domini replevit orbem terrarum*, jam dicto sensu hujus enumerationis illud respiciente, quod Ecclesiam adhuc parvulam, sed toto orbe terrarum distendendam, id est Christi discipulos replevit, progenitis in ore eorum pro signo universis orbis terrarum linguis. Quod vero sequitur: *Et hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis* (Sap. 1). Cur Sapientia dixerit, manifestum est, ex eo quod addidit: « Propter hoc qui loquitur iniqua, non poterit latere (ibid.); » vel quod præmisit: « Et non liberabit maledictum a labiis suis, quoniam renum illius **127** testis est Deus, et cordis ejus scrutator est verus, et linguæ illius auditor (ibid.). » Per quæ constat sic esse dictum, *scientiam habet vocis*, ac si dixisset, novit qua mente quisque loquatur. Verumtamen in ratione præsentis officii scientiam linguarum respicit, quarum diversitatem dando fidelibus suis magnifice probavit, scientiam se habere omnium, per quæ potest vox humana variari.

CAPUT XXIII.

Quod sancti Spiritus effusio, totius sit divini operis confirmatio.

Bene supradicto sancti Spiritus operi congruit hæc offerenda: *Confirma hoc, Deus, quod operatus es in nobis* (Psal. LXVII). Nam ut noverimus, quia Spiritus sancti effusio totius divinitatis confirmatio sit, hoc primo dicendum est quid ante adventum ejusdem sancti Spiritus in apostolis suis Dominus operatus sit; fidem utique in illis operatus est, quæ ex ore Petri pro omnibus sonuit: « Tu es Christus, Filius Dei vivi (Matth. xvi). » Sed hæc quam infirma fuerit, antequam Spiritus sanctus adveniret, cunctis liquet scientibus quia Petrus, idem apostolorum princeps, unius ancillæ voce territus, illum quem, at jam dictum est, Christum Filium Dei vivi confessus fuerat, se nosse negavit (Luc. xxii). Ubi vero Spiritus hujus donum accepit, nec Romani principis imperium timuit, sed usque ad mortem confitens, eadem morte sua Christum clarificavit. Fidem

A igitur Spiritus sanctus in apostolis confirmavit, atque ideo bene, ut dictum est, in offerenda canimus: *Confirma, Deus, hoc quod operatus es in nobis*, ut per eundem Spiritum fides eadem in nobis confirmetur, subjungentes, *a templo tuo, quod est in Hierusalem* (Psal. LXVII), id est ab Ecclesia apostolica, quæ utique cœpit ab Hierusalem (Joan. xxi), id est, a Judæa, sicut alibi loquitur ipse Dominus: « Quia salus ex Judæis est (Joan. iv). » Per eundem, inquam, Spiritum confirmari poscimus, quia præter hunc quidquid credimus, quidquid baptizamur, quidquid molimur, infirmum et vacuum esse comprobatur. Nam et cœli, scilicet ordines supernorum spirituum, in eo quidem firmati sunt Verbo Domini, ut in sua natura rationales essent et æterni, et Spiritu oris B ejus omnis virtus eorum firmata est (Psal. xxxii), qua in similitudine Dei, id est in sanctitate persistunt. Unde alibi scriptum est: « Spiritus ejus ornavit cœlos (Job xxvi). »

In reliquis præsentis hebdomadæ officiis, cum pene omnia sancti Spiritus nomen personent et gratiam, sola possunt Evangelia facere quæstionem, quid ad adventus ejus pertineant solemnitatem. Quapropter de illis breviter aliquid dicendum est, ad hoc duntaxat ut eorum, cum singulis officiis quibus deputata sunt, appareat concordia.

CAPUT XXIV.

De officio secundæ feriæ.

Feria secunda legitur hoc Evangelium: *Sic Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam* (Joan. iii), etc. Hoc quod dictum est, non quidem per se citius liquet quid ad præsentem pertinet solemnitatem, sed quæ præmittitur lectio Actuum apostolorum considerata, confestim quasi luminis radius causam ejus elucidat. *Loquente, inquit, Petro, cecidit Spiritus sanctus super gentiles qui audiebant verbum. Et obstupuerunt ex circumcissione fideles qui venerant cum Petro, quia in nationes gratia Spiritus sancti effusa est* (Act. x), etc. Idcirco namque prædictum Evangelium cum hac ponitur lectione Actuum apostolorum, ut comprobetur hoc opus Spiritus sancti quo « gentibus poenitentiam ad vitam dedit (Act. xi), » non esse factum mutabilitate consilii, cum Filius, antequam pateretur, idem voluerit, licet per seipsum tunc gentibus prædicare noluerit, imo discipulos mittens dixit eis: « In viam gentium ne abieritis (Matth. x). » Nam quod hic ait Petrus: *In veritate comperi quia non est personarum acceptor Deus, sed in omni gente qui timet Deum et operatur justitiam, acceptus est illi* (Act. x). Hoc in Evangelio testatur Filius Dei, dicens missum se esse, non ad judicium, sed ad salutem totius mundi (Joan. xii), et subjungens, absque distinctione Judæi atque gentilis: *ut omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam*, et cætera quæ sequuntur. Adeo nihil quidem per se gentibus prædicavit Christus, sed de illarum salute sui que apud illas glorificatione multa prædixit. Sic Isaac nihil quidem per

seipsum juniore filio suo Jacob de afferendis sibi cibis mandavit, sed per concorporalem illi Rebeccam Jacob subintroductus est, cum ille benedictionem Esau primogenito suo dare disponderet (*Gen. xxvii*). Nam Isaac Christum, Esau populum Judaicum, Jacob gentilem, Rebecca mater significat sancti Spiritus gratiam. Rebecca namque consulente, id est sancto Spiritu consilii providente, junior ille filius, scilicet gentium populus, ingreditur ad Isaac, videlicet ad Christum, tardante foris Esau, et occupat in ventionibus, id est, priori populo intento cæremoniis carnalibus. Ingreditur, inquam, junior populus cum observatione decem mandatorum legis, quæ tradita sunt populo priori, et scientia legis et prophetarum perornatur, velut ille Jacob a matre indutus est valde bonis vestibus Esau, habens circa manus cololumque pelliculas hædorum, id est apertam proferens confessionem peccatorum, cibosque offerens, id est fidem, et quæ operatur per dilectionem (*Gal. v*), et eandem præripit benedictionem, quæ in apostolos descendit, sicut audivimus in supradicta lectione: *Adhuc loquente Petro, cecidit Spiritus sanctus super omnes qui audiebant verbum, et erant loquentes linguis et magnificantes Deum.*

Magnitudinem tantæ benedictionis hic introitus innuit: *Cibavit eos ex adipe frumenti, et de petra melle saturavit eos (Psal. lxxx)*. Per hoc enim felicitas gentium innuitur, quæ per Spiritum sanctum, interiorem sacræ Scripturæ tanquam homines rationales, percipiunt medullam, cum Judæi carnales tantum exteriorem, ut irrationalia pecora, sectentur paleam. Sermo namque divinus frumentum est, in quo litteræ superficies palea; sensus vero spiritualis, qui a nobis quæritur, medulla est. Unde liquet quod Spiritus sanctus quasi pinguedo divinæ substantiæ sit, de quo in psalmo dicitur: *Sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea (Psal. lxii)*, quia videlicet ejus inspiratio Verbi Dei pinguedinem nostris animabus inserit. Cibavit, inquam, Ecclesiam de gentibus ex adipe frumenti, ut dictum est. Saturavit etiam eos melle fluente de petra, id est doctrina et sapientia et solutione arcanorum, quæ processerunt de Domino Jesu, et in quo sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi (*Col. ii*). Propter quod de eodem Spiritu in communione dicitur: *Spiritus sanctus docebit vos, quæcunque dixerit vobis (Joan. xiv)*. Offerenda Intonuit (*Psal. xvii*), non dubie ad hoc ipsum congruit, quia per Spiritum sanctum apparuerunt fontes aquarum (*ibid.*), id est intellectæ sunt Scripturæ prophetarum.

128 CAPUT XXV.

Quod Spiritus sanctus extra catholicam non datur Ecclesiam.

In officio tertie ferie prædicatur nobis extra catholicam Ecclesiam non posse dari Spiritum sanctum solisque apostolicæ fidei præsulibus esse datum, ut per impositionem manus ipsorum hi qui confirmandi vel ordinandi accedunt, accipiant ejusdem

A Spiritus sancti donum. Sic enim habet, quæ in hoc officio posita est lectio Actuum apostolorum: *Cum audissent apostoli, qui erant Hierosolymis, quia recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum et Joannem. Nondum enim in quemquam illorum venerat Spiritus sanctus, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Jesu. Tunc imponebant illis manus, et accipiebant Spiritum sanctum (Act. viii)*. Et ut sciamus non nisi per apostolicæ fidei januam intrare debere in sanctam Ecclesiam, nec aliter accipi Spiritus sancti gratiam, congrue lectioni huic conjungitur hoc Evangelium, in quo Dominus ait: *Amen, amen dico vobis, qui non intrat per ostium in ovile, sed ascendit aliunde, ille est fur et latro (Joan. x)*, etc. Passim per libros Patrum sententiæ reperiuntur, quibus confirmatur talium sacramenta speciem quidem pietatis habere, virtutem autem ejus abnegare (*II Tim. iii*), quomodo palmes cum fuerat abscissus de vite, palmes quidem est, sed jam fructificare non potest (*Joan. xv*); et manus cum abscissa fuerit de corpore, manus quidem est, sed corporis vitam sensumque in se retinere non potest. Quapropter cum baptizati a talibus, ad catholicam revertuntur Ecclesiam, non quidem repetitur in illis lavacrum carnis, siquidem baptizati sunt in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti: multæ quippe hæreses sic quoque baptizant; sed per impositionem manuum accipiunt Spiritum sanctum, quem foris, ut dictum est, accipere non poterant. Hoc igitur, ut supradictum est, officio declamatur foris non dari Spiritum sanctum, sed intus per episcopos, quorum est manus imponere ex successione apostolorum, quorum et illa vox est, in introitu, manus imponentium et dicentium: *Accipite jucunditatem gloriæ vestræ gratias agentes Deo, qui vos ad cælestia regna vocavit*. Quod de apostolicis sumptum epistolis, parce a littera detortum est. Nam pro eo quod Dominus ait: *Accipite Spiritum sanctum (Joan. xx)*, isti verecunde utentes ejus vice dicunt: *Accipite jucunditatem gloriæ vestræ*. Siquidem Paulus ad Corinthios scribens, qui ab ejusmodi furibus et latronibus, quos in supradicto Evangelio Dominus percussit, multifarie subversi fuerant, id est a pseudoapostolis, et quia gloria vestra sumus, ait (*II Cor. i*). Et in alio loco: *Gratias, inquit, agentes Deo (Ephes. v)*, etc. Catholicorum quippe atque orthodoxorum gloria est, quod per ostium intraverunt ovile ovium, id est per fidem illorum, qui non suam, ut hæretici, sed Dei gloriam in Spiritu sancto quærant. Unde et in communione canimus: *Spiritus qui a Patre procedit, ille me clarificabit*. Quod idem est ac si dixisset: *Spiritum, qui a Patre procedit, quicumque dabunt vel accipient, non suam sed Dei gloriam vel glorificationem quærent*. In offerenda quoque: *Portas cæli aperuit Dominus (Psal. lxxvii)*, donum Sancti Spiritus prædicatur, quo Scripturæ sacræ apostolis, et per apostolos nobis apertæ sunt, ut *manna Verbi Dei plueret nobis Dominus in abundantia (ibid.)*, quorum auctoritate Ecclesia catholica ab

insurgentibus in se hæreticis exaltatur, sicut in A sequenti versu canimus.

CAPUT XXVI.

Quod jejunium æstatis ipsa Pentecostes hebdomada celebrandum sit.

In officio quartæ feriæ prædicamus eam quæ per Spiritum sanctum data est Ecclesiæ multiplicem scientiam, consonantibus maxime his quæ jejunio deputatæ sunt evangelicis ac propheticis lectionibus. Illæ namque lectiones trium dierum jejunii magis consonant officiorum partibus reliquis, non solum sensu, sed interdum et littera, ut ille introitus: *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris (Rom. v)*, qui de lectione Epistolæ, quæ jejunio deputatur, sumptus est. Unde satis ecclesiastice, et hoc Romana censet auctoritas, ut semper in hac sacra Pentecostes hebdomada, sive tardius, sive temperius termini occurrant, jejuniorum celebretur solemnitas, quod ab antiquis quoque præfinitum esse apostolicis non dubia testantur ipsorum scripta. Non enim ab illis tradita est nova hæc allegoria, secundum quam visum est quibusdam nostrorum a prima hebdomada Martii tres observare hebdomadarum τεσσαρακαιδεκάδας, usque ad natale Domini, ad similitudinem trium τεσσαρακαιδεκάδων, quas Matthæus in Christi generatione contexuit. Sed quia primum jejunium veris, secundum æstatis est, et terminus Quadragesimæ nunquam ante veris initium, Pentecostes vero nunquam ante æstatis occurrit introitus; placuit jure venerandæ matri Romanæ Ecclesiæ, in prima quadragesimæ hebdomada, et in ipsa Pentecostes solemnitate, jejuniorum eorundem officia præfigere, nec unquam propter velocitatem, aut tarditatem terminorum eadem confundere. Nec vero contristat, aut obscurat, sed magis illustrat observantia jejuniorum, illam de adventu sancti Spiritus solemnitatem; quippe quia deliciae sancti Spiritus, deliciarum carnalium fastidium important electorum mentibus, et quia sponsus ablati est, jejunandum est filiis ejus (*Matth. ix*), hoc Spiritu sancto Paracleto, sic suam dispensante gratiam et consolationem, ut delectentur gemitibus inenarrabilibus. (*Rom. viii*), « gementes ut columbæ (*Nahum ii*), » gemitumque pro cantu habentes. Igitur hæc officia secundum jejunium, quomodo suis in partibus consonent, breviter D est aperiendum.

CAPUT XXVII.

De officio quartæ feriæ. Multiplicem Ecclesiæ scientiam per Spiritum sanctum esse datam.

Primo officium quartæ feriæ, multiplicem, ut supradictum est, prædicat Ecclesiæ scientiam. Qui, juxta quod ait Daniel, « pertransibunt plurimi et multiplex erit scientia (*Dan. xii*): » studio virorum illustrium, qui Spiritu sancto illuminati sunt, de libris Mosi paucisque prophetarum scriptis tanta crevit copia librorum, ut non legentes, tanquam lassi convivæ, plura relinquentes, videamur absistere. Hoc mystice sanctum nobis innuit Evangelium de quinque panibus et duobus piscibus satiatis quin-

que millibus hominum; et duodecim cophini ex fragmentis impleti sunt (*Joan. vi*). Aucti sunt enim Domini benedictione, sancti Spiritus effusionem significante: quo dato, lex et prophetæ inter studia tractantium, sicut illi panes inter ora comedentium multiplicati sunt. De quo Spiritu in lectione prima dicit Sapia quia « Spiritus Domini replevit orbem terrarum (*Sap. i*), » etc. Et Isaias in lectione secunda: « Noli timere, serve meus Jacob, et Rectissime, quem elegi. Effundam enim 129 aquam super sitientem, et fluenta super aridam (*Isa. xliv*). » Et exponens quid dixerit: *effundam, inquit, spiritum meum super semen tuum, et benedictionem meam super generationem tuam (ibid.)*. His consone præcinit introitus: *Deus, cum egredereris coram populo tuo, iter faciens eis, habitans in illis (Psal. lxxvii)*. Hic siquidem particulatim de psalmo quinquagesimo septimo decimo sumptus est; qui psalmus totus de exaltatione Christi et Ecclesiæ glorificatione compositus est. Nam per prædictam scientiam, et cætera charismata Spiritus sancti egressus est Deus, id est notus factus est in conspectu populi Christiani, prosperum iter faciens eis (*ibid.*), remotis videlicet pristinis errorum laqueis. Et quia prædicti doctores sancti quorum et illa vox esse potest in offerenda: *Meditabar in mandatis tuis quæ dilexi valde (Psal. cxviii)*, qui meditando diligenter sacras exposuerunt Scripturas, id ipsum dicunt omnes, et non sunt in eis schismata (*I Cor. i*), bene in communionem recitatur eis illud Domini dictum, quod amplectuntur ipsi: *Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis (Joan. xiv)*.

CAPUT XXVIII.

De officio sextæ feriæ Synagogam per fidem esse resuscitandam.

Feria sexta pulchro et mirabili mysterio significatur in Evangelio nobis illud quod futurum de Synagoga speramus, videlicet quod tandem per fidem Christi suscitanda sit, quæ nunc per invidiam mortua est, ex quo Spiritus sancti gratia venientem de gentibus Ecclesiam suscepit. Mulier namque, quæ fluxu sanguinis, tactu fimbriæ vestimenti Salvatoris, sanata est, Ecclesiam de gentibus; archisynagogi filia, quam idem Dominus resuscitat, Synagogam, quæ nunc, ut dictum est, per infidelitatem mortua est, significat. In quo illud mirabile valde est mysticumque, quod quandoque filia nata est archisynagogi, tunc mulier ista cœpit infirmari, et quando hæc sanata est, tunc illa obiit. Sic enim scriptum est in Evangelio quia puella erat annorum duodecim (*Marc. v*), et mulier fluxum sanguinis patiebatur annis duodecim (*Matth. ix*). Quid pulchrius, quid convenientius? Nam quando in Abraham, Isaac et Jacob Synagoga nata est, gentilitas sordibus idololatricæ, tanquam fluxu sanguinis, cœpit languere. Et quoniam trahente et suscipiente Spiritu sancto, testificatus est in Cornelio (*Act. x*), hæc sanata est, tunc Synagoga invidens, et indignam vitæ æternæ se judicans, mortua est. Sed iterum reviviscet, postquam

plenitudo gentium subintroierit (*Rom. xi*) quod præ-
senti factura prædicatur gratia Spiritus sancti. Huic
in præeunte prophetica lectione dicitur sub nomine
civitatis suæ Sion: « Exsultate, filii Sion, et læta-
mini in Domino, qui dedit vobis doctorem justitiæ,
descendere faciat ad imbrem matutinum, et seroti-
num in principio (*Joel ii*). » Per imbrem matutinum
et serotinum doctrinam significat Evangelicam, quæ
illis et primo tempore tanquam matutinus imber,
missa est et novissimo tanquam serotinus, mittenda
est. « Et comedetis, inquit, vescentes, et saturabi-
mini, et laudabitis nomen Domini Dei vestri, qui
fecit vobiscum mirabilia (*ibid.*). » Comedetis, inquam,
« non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam
æternam (*Joan. vi*), » de quo ad introitum in per-
sona ejus, quæ suscitanda est, dicimus: *Repleatur*
os meum laude tua (Psal. lxx), etc. Quapropter nec
illud a mysterio vacat, quod cum puellam Dominus
suscitasset, additum est: *Et jussit illi dari mandu-
care (Marc. v)*. Reflecta enim interius dicet id,
quod in offerenda canimus: *Benedic, anima mea,
Domino (Psal. cii)*, etc. Et tunc magis universaliter
impletum erit quod in communionem canimus: *Spiri-
tus ubi vult spirat (Joan. iii)*, videlicet habens po-
testatem, cum vult, vadere ad gentes, et iterum
venire ad Judæos, ubique sua se voce prodens, quia
nemo potest dicere: « Dominus Jesus, nisi in Spi-
ritu sancto (*I Cor. xii*). »

CAPUT XXIX.

*De officio Sabbati. Duos populos gentilem et judaicum
pacem et concordiam habituros.*

Sabbati officio duorum concordia populorum præ-
signatur, Judæi scilicet atque gentilis, qui tandem
uno eodemque Spiritu se illuminatos profitentes,
agnitum ambo sine controversia sequentur Christum.
Duo namque cæci, qui in Evangelio referuntur illu-
minati (*Matth. xx*), hos duos significant populos,
quod ex præeunte lectione Epistolæ manifestum est.
Quibus enim nisi Judæorum pariter et gentium,
duobus contra se invicem rixantibus populis Paulus
ait: *Justificati igitur ex fide pacem habemus ad
Deum, per Dominum Jesum Christum (Rom. v)*.
Quod superiora legentibus atque intelligentibus cla-
rum est, ubi longa et valida disputatione causatur
Judæos et Græcos omnes sub peccato esse, nec istos
excusabiles esse propter ignorantiam Dei, nec illos
justificari potuisse ex operibus legis, et omnibus
æque necessariam esse Christi gratiam. Quibus
omnibus sub peccato conclusis tandem infert:
Justificati igitur ex fide (ibid.), etc. Itaque duo
cæci, illuminati, mystice duo sunt populi, quorum
et illa vox est in introitu, sumpto de prædicta le-
ctione Epistolæ: *Charitas Dei diffusa est in cordibus
nostris per inhabitantem Spiritum ejus in nobis*.
Adeo jejuniū fieri præsentem hebdomada, ratio vel
auctoritas exigit, ut maxime officiis consonent lectio-
nes, et Evangelia ad jejuniū pertinentia. Sed et le-
ctiones quinque si considerentur, Spiritus sancti gra-
tiam testantur, omnes quidem significationibus rei

A competentibus, quædam autem apertis vocibus, ut
hæc prima Joelis prophetæ: *Effundam de Spiritu
meo super omnem carnem (Joel ii)*, etc. Secunda
quoque, qua dicitur: *Numerabisque septem hebdo-
madas plenas usque ad alteram diem expletionis he-
bdomadæ septimæ (Levit. xxv)*, præsentem solemniti-
tatem contingit, quam numeratis a Paschæ die
septem hebdomadibus, pro adventu Spiritus sancti
celebramus, quæ magna, et apud antiquos in
memoriam datæ legis festivitas hebdomadum erat,
et apud nos in memoriam datæ gratiæ, id est remis-
sionis peccatorum jucundus jubilæus est. Et quia
post factam duorum concordiam populorum in brevi
Dominus venturus est, recte filiis absentiam sponsi
deflentibus, et cum desiderio reditum ejus exspe-
ctantibus, illa consolantis verba in communionem can-
imus: *Non vos relinquam orphanos, veniam ad vos
iterum, et gaudebit cor vestrum (Joan. xiv)*

CAPUT XXX

*Quod singula officia, quæ prædicta sunt, singulis sancti
Spiritus donis convenient*

Nunc in quo singulis donorum Spiritus sancti
singula convenient officia, breviter perstringendum
est. Prima duo Sabbati et sequentis diei Penteco-
stes officia, spiritum sapientiæ et intellectus prædi-
cant. Sapientiam namque et intellectum apostolis
dedit, ut, sicut Sabbato cantavimus: *Flumina de
ventre ejus fluent aquæ vivæ (Joan. xvii)*, et intellige-
rent Scripturas, sicut ipsa die Pentecostes legimus,
Domino promittente **130**: « Paracletus autem Spi-
ritus sanctus, quem mittet Pater in nomine meo,
ille vos docebit omnia quæcunque dixero vobis
(*Joan. xiv*). » Eisdem enim et sapientes, qui nossent
quando deberent proferre sermonem et intelligentes
ut Scripturarum mysteria non ignorarent, qui ha-
ctenus idiotæ fuerant et sine litteris, cœlestem magi-
sterium reddidit.

Secundæ feriæ officium ad spiritum consilii per-
tinet, quia de assumptione gentium Deum collau-
dant, quorum salus dum in secreta Dei voluntate
esset, ipsi apostoli illud ignorabant consilium, donec
Petro diceretur in excessu mentis: *Quod Deus
sanctificavit, tu ne commune dixeris (Act. x)*, quo
loquente postmodum, *cecidi Spiritus sanctus super
omnes qui audiebant verbum*, quod ideo, ut supra-
dictum est, commemorat officium.

Feriæ tertiæ officium apostolos et eorum succes-
sores commendat in eo quod adversus fures et la-
trones, qui aliunde ascendunt in ovile ovium (*Joan.
x*), id est adversus pseudoapostolos vel hæresiarchas,
confortari spiritu fortitudinis audent, dum causa
exposcit, et dicunt: « Nam gloria vestra sumus (*II
Cor. i*): » et gloriantur non insipienter, sed verita-
tem dicentes; quapropter hoc officium ad spiritum
fortitudinis pertinet.

Quartæ feriæ officium spiritum scientiæ prædicat,
quod maxime ex Evangelio claret, quo benedictione
Domini panes multiplicati referuntur (*Joan. vi*),

de cuius rei mystico sensu superius jam dictum est. A populi suum pariter agnoverint illuminatorem, prope erit dies iudicii, quæ causa timoris et tremoris erit etiam electis (*I Petr. iv*).

Sextæ feriæ officium respicit ad spiritum pietatis. Opus enim pietatis est, quod Dominus puellam resuscitat, jubetque dari ad manducandum (*Marc. v*), imo quod per illud significatur, quia mortuam nunc Synagogam in fine resuscitans per fidem, replebit os ejus laude, ut piam eloquatur justii iudicii Dei confessionem (*Psal. Lxx*).

Sabbati officium ad spiritum timoris pertinet, quia videlicet cum duo cæci supradicti, id est duo

Nec mirum hunc ordinem officiorum descendendo a spiritu sapientiæ ad spiritum timoris deduci; Paschalis vero hebdomadæ officia ascendendo a spiritu timoris ad spiritum sapientiæ perducere, quia per hæc descensus ad nos Spiritus sancti, per illa vero noster ascensus ad ipsum digestus est, quod plenius dictum est in eisdem paschalibus officiis.

LIBER UNDECIMUS.

CAPUT PRIMUM.

Cur post solemnitatem sancti Spiritus, officium de sancta Trinitate ponatur.

Celebrata solemnitate de adventu sancti Spiritus, statim evestigio gloriæ sanctæ Trinitatis, Dominicæ subsequentis officio, recta dispositione concinimus, videlicet quia post adventum ejusdem Spiritus sancti, prædicari statim, et credi, et in baptismo celebrari cœpit fides et confessio nominis Patris et Filii et Spiritus sancti. Nam antea præsentem in carne Domino, nusquam nominis hujus distinctionem aperte traditam vel observatam legimus, nisi cum post resurrectionem suam ait discipulis suis: « Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii et Spiritus sancti (*Matth. xxviii*). » Sed tunc quidem hæc regula tradita est, nunc autem primum actu exhibita, ubi ipsa die Pentecostes primitus in tribus millibus Ecclesiæ baptisua celebratum est. Sicque cœpit innotescere terris fortitudinis nomen Domini, propugnantibus magni David regis Christi ducibus, ipso quidem corporaliter absente, sed per divinitatis præsentiam totam belli summam regente ac disponente, summique cura nitentibus fidissimis ejus ducibus, dum capitur civitas adversa, ut non suo, sed ejus nomini ascribatur victoria, quemadmodum et David illi dictum legimus a duce suo, obsistente Rabath filiorum Amon: « Congrega populum, et obside civitatem, quia capienda est urbs, ne cum capta fuerit, nomini meo ascribatur victoria (*II Reg. xii*). »

De quo et subditur quia tulit diadema regis eorum de capite ejus, et impositum est super caput David. Pro regis eorum, in Hebræo scribitur Melchom. Unde Hieronymus (28): « Rex eorum vocatur idolum eorum, quod hic vocatur Melchom. » Cujus diadematis aurum conflasse et purgasse dicitur David secundum legem, et fecisse inde sibi diadema (*I Paral. xx*), quod hic positum super caput ejus dicitur (*II Reg. xii*). Sic utique cultum idolorum tulit noster David, et de summis principibus illa colentibus, tan-

B quam de diademate illorum se atque Ecclesiam suam coronavit. Unde eidem Ecclesiæ suæ dicit in canticis: « Cornaberis de capite Amana, de vertice Sanir et Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum (*Cant. iv*). » Nam et tunc tulit idem David uxorem Uriæ Ethæi, ipsumque Uriam fecit occidi, ferentem in manu sua scriptam suæ mortis sententiam (*II Reg. xi*), grave quidem committens piaculum secundum rem gestam, sed grande præsignans mysterium, per Christum regem vere manu fortem atque desiderabilem suo tempore peragendum. Sic enim hic verus David, Dominus noster, cum in solario domus suæ deambularet, id est in paternæ majestatis solio jam regnaret post meridiem, id est post passionis suæ pondus et æstum, jamque misisset apostolos suos ad prædicandum cunctis gentibus (*Rom. vii*), **131** quæ hic per Rabath civitatem filiorum Amon figurantur, vidit legem, quam dederat per Moysen, sanctam quidem et bonam, sed inutiliter carnali populo cohærentem, sicut infructuoso conjugio Bersabæ, pulchra quidem valde, sed sterilis juncta erat Uriæ Ethæo. Tollensque, eam scilicet legem sacram, et spiritui suo sensum ejus copulans, virum ejus superbum, scilicet Judaicum populum, cujus superbia significatur per Uriæ vocabulum (Urias enim interpretatur *lux mea Dei*, lucem quippe Dei ac scientiam ille populus putabat suam esse propriam, tanquam Deus Judæorum tantum sit Deus, non etiam gentium [*Rom. iii*],) illum, inquam, carnalem populum hoc modo interficit, ablato a corde ejus interiore sensu legis suæ, litteram solam in manu derelinquit, qua accusante reus teneatur, sicut ait ipse Dominus: « Est qui accusat vos Moyses, in quo vos speratis (*Joan. v*). » Hoc bene per illud figuratur, quod conscriptam a rege David mortis suæ sententiam Urias ipse portare jubetur (*II Reg. xi*).

Igitur celebrata, ut supradictum est, solemnitate de adventu sancti Spiritus, quo accepto, statim sanctæ Trinitatis fidem prædicare cœperunt apo-

(28) S. Hieron. Comment. in Amos lib. i, cap. 2, vers. 14, 15, Patrol. tom. XXV, édit. Migne.

stoli recte hujus sequentis Dominicæ, tam nocturno quam diurno officio, nomen et gloriam prædicamus ejusdem sanctæ et individuæ Trinitatis.

De cujus substantiæ unitate, personarumque Trinitate, quia magni et catholici Patres, magna et digna conscribentes, sua quasi ut vindemiantes, replevere torcularia, nos quasi colligendo racemos post vindemiatores, et ipsi in benedictione Dei sperantes, novissimi pro eadem fide verba catholicæ pacis effari cupimus.

CAPUT II.

Quod nomen Patris et Filii et Spiritus sancti propria veri Dei descriptio sit.

Nomen Patris et Filii et Spiritus sancti perfecta et integra unius veri Dei definitio est, omnium quicumque dicuntur, vel aliquando dicti fuerint dii, sive in cælo, sive in terra, cunctam amputans turbam, quorum omnium alii falso dicti sunt dii, quos vario errore delusa gentilitas coluit, alii non naturaliter dii, sed accidentaliter dono a vero Deo deificati, juxta illud: « Ego dixi: dii estis, et filii Excelsi omnes (Psal. LXXXI). » Nam cætera quidem quamvis propria summæ et unius divinitatis nomina, humana præsumptio falsis diis affinxit, ut creatores, atque rectores orbis terrarum, immortales ac sempiternos, cælestes atque omnipotentes eos nuncuparet, et similia, quæ [poeticis quoque figmentis inserta] dæmones pascere consueverunt, vocabula illis imponeret. At vero nomen hoc a sæculo non fuit auditum, nec homines de corde suo comminisci potuerunt, videlicet quia significatum ejus oculus non vidit, et auris non audivit, et in cor hominis non ascendit (Isai. LXIV). Solent quippe prius res intelligi, et post ad placitum nomina illis imponi, sicut aiunt magni quoque philosophi gentilium, ea quæ sunt in voce, sunt earum quæ sunt in anima passionum notæ. Sed significatum supradicti nominis Patris et Filii et Spiritus sancti, nullus eorum novit, qui deos sibi finxere, quos voluerunt. Rebus ergo quas deos appellaverunt, nomen hoc adinvenire, vel imponere nequiverunt. Solus ipse Deus nomen sibi hoc imposuit, ubi dixit: « Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. (Matth. XXVIII). » Cujus significatum et si prophetæ utcumque noverunt, tamen ipsum nomen edicere non debuerunt, videlicet quia mundus adhuc infans, ipsum nominis capere non posset significatum. Perfecta igitur, ut prædictum est, integra veri Dei definitio est nomen hoc Dei vivi, manifestam faciens discretionem, quo pertineant hi, qui scriptum illud habent in frontibus suis, de quibus clamatum est in Apocalypsi ab angelo ascendente ab ortu solis, et habente signum Dei vivi: « Nolite nocere terræ et mari, neque arboribus, quoad usque signemus servos Dei nostri in frontibus eorum (Apoc. VII). » Tunc enim Angelus ille magni concilii (Isa. IX) clamavit quatuor angelis, id est quatuor principalibus regnis, id quod supradictum est, quando cla-

A more prædicationis evincente, factum est, ut reges quoque et imperatores ad fidem conversi, non obstarent docentibus et baptizantibus in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti.

CAPUT III.

De significato ejusdem nominis Patris et Filii et Spiritus sancti.

Ad significatum vero sive mysterium hujus tanti nominis intelligendum, mundandus est, quo solo Deus videri potest, cordis oculus: sicut cum solem istum aspicere volumus, oculum corporeum a pulvere, si forte incidit, mundare necesse habemus. Nam nomen quidem Patris et Filii et Spiritus sancti, carnales quoque qui sunt in Ecclesia, multæ quoque hæreses, non solum carnis pulvere cæcipientes, sed et impietatis tenebris palpantes, nomen hoc memoriter tenent et confitentur quia videlicet evangelica auctoritas, quæ voce Domini tradita est, utcumque tenetur. At vero significatum nominis, ab his tantum qui cordis oculos emundaverunt, videtur nunc per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem vibebitur, cum venerit quod perfectum est (I Cor. XIII). Qui ergo ejusmodi sunt, intelligunt per hæc pia naturæ vocabula Patris et Filii et Spiritus sancti, veram et unicam summæ Divinitatis gloriam, videlicet quia nunc, et antequam quidquam faceret, unus idemque, et solus erat Deus, sed non desertus neque solitarius: solus, inquam, sed in substantia, solus et unus, sed non in persona.

CAPUT IV.

Quod his relativis nominibus magis quam substantialibus natura Dei significetur

Ipsam divinæ naturæ arcanum his relativis magis quam quibuslibet substantialibus exprimitur nominibus. Substantialia namque dicimus nomina, quæ tribus æque personis sunt communia, qualia sunt, Deus omnipotens, increatus, immensus, æternus, et his similia. Hæc autem relativa sunt, quia videlicet Pater alicujus pater est, et Filius alicujus filius est: et Spiritus sanctus alicujus spiritus est. Sciendum vero quia ratio non æque in omnibus convertitur. Nam Pater quidem ad Filium refertur et convertitur, quia Pater Filii pater est, et Filius Patris filius est. Spiritus autem sanctus Patris quidem et Filii spiritus est, sed non convertitur. Non enim Pater sancti Spiritus pater est, neque Filius sancti Spiritus filius est. Sed idem Spiritus sanctus dicitur, et est donum, quo nomine ratio recte recipi potest. Donum quippe datoris donum est, et dator doni, dator est. His inquam, relativis nominibus magis quam substantialibus commendatur nobis, **132** quid amemus, laudemus, glorificemus. Quid enim creaturæ benevolentia Creatori suo magis cupiat quam illud, unde potissimum ipse gloriatur dicens: « Nunquid ego qui alios parere facio, ipse non pariam? si ego qui aliis generationem tribuo, sterilis ero? » (Isa. LXVI.) Quod licet de adoptivis dictum videatur filiis, principium laudis ab illius

habet genitura Filii, qui solus naturalis est, cujus participatione alii fiunt adoptivi filii, quia solum illum Pater, qui hæc loquitur, genuit (*Psal. 11*), alios autem creavit, nec de sua substantia genuit, sed per gratiam suam regeneravit (*Tit. 111*).

CAPUT V.

Cur tres personas confitentes, tres tamen deos dicere prohibemur.

Idcirco autem tres personas confitentes, tres deos nihilominus dicere prohibemur, quia nec ipsa, quæ prædicta est, relatio Deo per accidens evenit, nec aliud quodlibet accidens divinæ substantiæ se interserit. Non enim in his tribus personis ulla est diversitas, aut quantitatis, aut qualitatis, aut temporis, aut loci, aut faciendi, aut patiendi, aut situs, aut habendi. Quantitatis, eo quod substantialiter tam Pater quam Filius, et Spiritus sanctus æque sit immensus; qualitatis, eo quod item substantialiter æque sit sanctus, justus et bonus; temporis, eo quod æque sine initio sit; loci, quod æque incircumscribitur et in omni loco sit; faciendi, eo quod operatio Trinitatis æque impermutabilis sit; patiendi, eo quod æque nulli subjacet passioni; situs, eo quod æque nulla teneatur positione locali jacendi, aut sedendi. Ejus vero generis, quod dicitur habere, eo quod nunquam de Deo nisi figurate prædicetur calceatus, armatus, coronatus, et his similia. Unde ergo numerus deorum in Trinitate potest astrui, ubi deest accidentium multitudo, quæ sola in his quæ sub eadem specie sunt, individuis numerum facit? Nam verbi gratia, cum sit homo specialis unus, et omnes homines specie sint unus, ut ipsi quoque gentiles perhibent philosophi, scrutare quæcunque in individuis numerum faciunt, et nihil omnino invenies præter solam multitudinem accidentium. Sed hæc, ut dictum est, a divinitate penitus aliena sunt. Quapropter nec est cur vel unde dicatur pluralitas deorum.

CAPUT VI.

Quod divina substantia propter sui simplicitatem nullis accidentibus subjacet.

Causa manifesta est cur substantia creatrix accidentia non suscipiat, si primo attendas cur eisdem creata substantia subjacet. Videlicet accidentibus idcirco subjacet, quia quæcunque illa sit, ex materia simul et ex forma consistit, verbi gratia, velut artifex cum fabrilis arte statuam figurat, materia ejus est æris species; forma vero, quævis inducta per artem effigies, scilicet imago imperatoris, aut si maluerit simulacrum Jovis. Ita quod statuam nominamus, non est id quod est, quia non unum aut simplum aliquid est. Sic nec ipsum æs autemquam in illo aliquid figuretur, simplum quid est, utpote cujus materia terra est, multum ipsa differens, quæ videtur æris specie. Ipsam quoque si consideres terram, non est id quod est, utpote quæ a forma nomen hoc habet. Dicitur enim terra, eo quod sit gravis et sicca. Suum autem esse sumit ex hyle, quam dicunt materiam creatam informem. Simi-

liter homo non est simpliciter hoc vel hoc, videlicet quia constat ex partibus quæ sunt anima et corpus, quas solubili vinculo nexus, procul dubio mors dissociat. Sic et cætera quæcunque sunt, ex materia simul et forma, ut dictum est, consistunt, ideoque accidentium multitudini subjacent, et mutabilia sunt. At vero Dei substantia simplex est, non formata, sed solummodo forma; forma, inquam, carens materia. Unde nescio quod sancti Spiritus organum cecinit præmissum: « Confirmatum est cor virginis, in quo divina mysteria angelo narrante concepit; » statim subjiciens: « Te forma præ filiis hominum castis suscepit visceribus. » Hoc vere catholicus Ecclesiæ præcentor prædixit. Formam enim, id est Deum beata Virgo castis visceribus suscepit, et hominem eadem forma speciosum præ filiis hominum nobis protulit. Hoc unum est quod formatum non est. Unde ergo accidentibus subjaceat? Nam quod cætera sunt mutabilia, de sua, ut dictum est, trahunt materia. Hoc unum sine materia est, et ideo vere est, nulloque nixum est, quod est præcunctis solidum, super omnia pulchrum. Non potest quidquam inesse præter id quod ipsum est, nec enim potest accidentibus esse subjectum. Cumque sit substantia, non est susceptibile contrarium, licet hoc non capiat sapientia mundi quam hic idem Deus stultam fecit (*1 Cor. 1*).

CAPUT VII.

Quod relatio nominum Patris et Filii et Spiritus sancti nullatenus in Deo accidens sit, licet relatio unum de accidentibus sit.

Igitur tres personas, ut supra dictum est, confitentes, tamen tres dicere deos jure prohibemur, et quæcunque substantiæ nomina sunt, numero plurali prædicare non debemus. Solummodo personas triplicamus, quoniam ad hoc manifesta relatione, id est relativis nominibus Patris et Filii et Spiritus sancti, rite compellimur. Sed hæc ipsa relatio, licet in multitudine accidentium secundum hominem recte computetur, sciendum tamen quia Deo nullatenus accidisse concedimus. Non enim ex tempore accidit Deo ut Pater esset, aut Filium generaret, quemadmodum homini, qui longe ante in sua substantia perfectus est quam pater sit, aut filium generet. Transeunda est tota hæc nostræ mutabilitatis nebula, et purgato cordis oculo, sicut initio jam dictum est, videndum est saltem per speculum in ænigmate, quia longe aliter de Deo natus est Deus, quam de homine homo per carnis fluxum temporaliter et localiter nascitur. Ad quod non nihil adjuvat, si nunc interim Patrem et Filium et Spiritum sanctum, aliis et substantialibus vocabulis exprimamus.

Dicimus itaque sanctam Trinitatem esse vitam, sapientiam atque amorem. Nam Deum Patrem vitam dicimus, immortaliter in se viventem; Filium Dei Patris sapientiam ejus dicimus, ineffabiliter de corde ejus genitam, consubstantialem et coæternam; Spiritum sanctum dicimus amorem Patris et Filii,

nihilominus consubstantialem et coeternum. Hæc autem substantiæ nomina sunt. Pater namque substantialiter vita est, non vivificatum aliquid, ut homo sive animal quod vivificatum corpus est: non ut anima, quæ, cum sit vivens, non est ipsa vita, unde multis perturbationibus est obnoxia, et vitæ superioris indigna, sed ipsa vitæ substantia, substantia subtilis, lucida, mobilis, acuta, nullius, ut supra dictum est, accidentibus **133** subjecta, nullius indigens, omni vitæ rationali capabilis, nullius ipsa capax. Nam id quod alterius capax est, crassius utique densius atque corpulentius est eo, cujus capax est, ut vasculum idcirco aquæ capax est, quia materia ejus terra est, quæ profecto densior atque corpulentior aquæ elemento est. Sed hæc vita, de qua loquimur, adeo cunctis subtilior atque purior est, ut rebus omnibus ex materia formaque conflatis, sicut jam superius dictum est, forma ipsa sive materia sit, atque ideo simplex, et id quod est, absque omni mutabilitate permanens, forma bona, lumen non illuminatum, sed tamen illuminans; lumen, inquam, verum, fonsque et origo sempiterni luminis. Nullius ergo hæc vita capax est, sed tamen capabilis, cujus ad comparationem cætera densa atque corpulenta spirituum vascula sunt, sed ab hac vita in se vivente Deo, capaci rationabilitate formata, ejus capacia sunt, unde et beate sancteque vivant.

Filius vero item substantialiter sapientia est, id est non tantummodo sapiens, quod dici potest et de aliquo qui accidentali dono sapientiæ participat, sed ipsa sapientiæ substantia. Nec idcirco dialecticorum vocibus utimur, quod eorum vanitati sanctam Trinitatem subjiciendam nullatenus arbitremur, sed ut significanda notis significantioribus melius et compendiosius exprimamus. Nam illis concedimus quidem, in duo scilicet, in substantiam et accidens, omnia dividendum, sed id quod est ultra omnia, extra omnia, et præter omnia, videlicet hanc sapientiam, imo totam beatam Trinitatem, eorum descriptionibus nequaquam submittimus. Etenim substantia hæc nullatenus contrariorum susceptibilis est, licet Deus, more nostræ locutionis, nunc irasci, nunc vero complacari dicatur. Et hæc Dei sapientia, accidens quidem est homini, quoniam potest adesse vel abesse præter subjecti corruptionem, id est præter humanæ substantiæ diminutionem vel absorptionem. Sed in seipsa vere substantia est mobilibus omnibus mobilior, ubique attingens, omnia operans, cuncta disponens, speciosa, suavis, lucida, generosa, locuples, omnium artifex (*Sap. vii, viii*). Hanc sapientiam Dei esse Filium, naturaliter ex illo genitum didicimus, credimus et confitemur; naturaliter, inquam, non imaginarie vel per similitudinem, quomodo filios beati hominis interdum accipimus opera ejus, sed quam naturaliter gignit homo hominem, tam naturaliter genitum accipimus ex Deo Deum, ex lumine lumen; genitum, inquam, non factum, natum non adoptatum, coæqualem, coeternum, consubstan-

tialem. Idcirco non consequitur, ut cum homini datur hæc eadem sapientia, filius cordis ejus dicatur, nisi figurate, quomodo Dominus: «Quicumque fecerit voluntatem Patris mei, qui in cælis est, ipse meus frater et soror et mater est (*Matth. xii*). » Non, inquam, hæc sapientia filius ejus est, cui datur, sed ejus de quo vere nata est, a quo datur, quoniam et radius, quo nostri oculi irradiantur, non noster, sed solis est radius. Illius est filius hæc sapientia, qui illam non aliunde accepit, cujus de corde nata est, ut splendor ex sole, ut rivus ex fonte, ut vapor ex igne.

Spiritus sanctus nihilominus substantialiter amor est, id est non tantum modo amans, quod dici potest et de aliquo, qui accidentali dono ejusdem Spiritus participans, secundum quantitatem participationis amare incipit, sed ipsa divini amoris substantia est. Nec ideo caliginem noster sensus ullam patitur, quominus hunc amorem substantiam veram atque perfectam arbitremur, quoniam humanæ substantiæ divinus hic amor adesse, vel abesse potest, præter aliquam ejusdem substantiæ nostræ absorptionem, quoniam hic amor, homini quidem accidens, id est accidentale donum est. Sed in seipso vera substantia est, vivida natura est, verus Deus. Qui idcirco proprie Spiritus sanctus dicitur, cum et Pater spiritus, et Filius spiritus sit, et Pater sanctus, et Filius sanctus sit. Quia sicut spiritus aereus, verbi gratia, meridianus auster (hic enim Spiritum sanctum significabat, quia calidus est) sicut, inquam, meridianus auster, a plaga sua in oppositum septentrionem transcurrit, et opportunos aëribus terræ imbres advehit, sic iste Spiritus sanctus, operatione sua quæ ipsius propria est, a Creatore procedens, in creaturam rationalem, supradictam ejus sapientiam inopi naturæ, prout vult, Deus ipse ac Dominus infundit. Unde et Spiritus sapientiæ dicitur, etiam extra dispositionem, vel ordinem, quo septem ejus gratiæ numerantur, « Spiritus, inquam, sapientiæ, sanctus unicus, multiplex, subtilis, disertus, mobilis, incoinquatus, certus, suavis, amans bonum; acutus, humanus, benignus, stabilis, securus, omnem habens virtutem, omnia prospiciens (*Sap. vii*). »

His igitur substantialibus nominibus, ut supradictum est, quæ sunt vita, sapientia, amor vel charitas; his, inquam, ad intellectum juvamus, ut relationem quæ in nominibus Patris et Filii et Spiritus sancti consistit, nullatenus ex tempore cœpisse vel suspicemur. Nam cum Pater, ut dictum est, vita sit, et Filius sapientia, quisquis ex tempore cœpisse contendit nomen Patris, aut generationem Filii, consequitur, ut Deum aliquando sine sapientia; Deum, inquam, insipientem (quod dictu quoque nefas est) fuisse concedat. Sed hoc abhorret fides, anathematizat pietas, omnis detestatur creatura. Itaque non ex tempore, sed ante omnia sæcula Deus Pater est, quia Filius, id est, sapientia ejus sine initio cum illo est. Unde ipsa eadem Sapientia dicit: «Antequam Deus quidquam faceret aderam, cum eo cuncta componens, ludens cum eo omni tempore, ludens in

orbe terrarum. Et deliciae meae esse cum filiis hominum (*Prov. viii*). » Cui par vel idem est illud : « In principio erat Verbum et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum (*Joan. i*), » etc. Rursus cum Spiritus sanctus amor sit, quisquis Patrem et Filium prius fuisse contendit, quam Spiritum sanctum, consequitur fuisse quando neque Filius Patrem, neque Pater amabat Filium. Quod vel suspicari dementissimum est, atque impium. Nobis vero supervacaneum est testimoniis astruere quod Pater diligat Filium, imo quod, sicut ipse ait, dilexerit eum ante mundi constitutionem (*Joan. xvii*), quia satis probabile, imo necessarium est, quod talis Pater talem semper dilexerit Filium.

CAPUT VIII.

Quod ait Sapia : « Ludens eram coram eo (scilicet Deo) in principio, » idem esse quod de Verbo dictum est : « Quod factum est, in ipso vita erat. »

Attamen ne capitulum prælibatum sub obscuro reliquisse videamur, quem alium arbitrari possumus ludum, in eo quod ait Sapia : « Ludens eram coram eo omni tempore, ludens in orbe terrarum (*Prov. viii*), » nisi hujus, de qua loquimur, dilectionis gaudium? Ludus enim erat amabilis Deo Patri, videre in sapientia sua quæ facturus erat, primo beatam cæli curiam, pulchramque rempublicam decus erat denis angelorum ordinibus distinguendam : **134** deinde visibile mundi hujus architecturam, sphericam cæli cameram, solemque et lunam, lucida sidera, aquas superiores, aquas inferiores, omnes abyssos, nives atque grandines, montes et colles, cunctamque terræ aream, mare et omnia quæ in eis sunt, quidquid sursum volat, quidquid deorsum repit aut ambulat, bestias et universa pecora, reges terræ et omnes populos. Nam de his omnibus ait evangelista : « Quod factum est, in ipso vita erat (*Joan. i*). » Quid vero est, quod addidit : « Et deliciae meae esse cum filiis hominum? » (*Prov. viii*.) Quid, inquam, nisi quod jam tunc in eadem Sapientia provisum et hoc erat, ut in humana requiesceret natura, et caput hominum effecta, sanctorum et sapientium sibi met consociaret in suis deliciis agmina? Hæc, inquam, videre antequam fierent, ludus erat Deo et sapientiæ ejus, ludus festivus, ludus jucundus, ludus deliciosus. At vero de hujusmodi gaudere, hæc omnia spectare cum hilaritate, in cordis amplitudine, amor est sapientiæ, amor studiosus, amor sanctus : quem supra sanctum esse Spiritum diximus. Igitur quod Sapientia, quæ Filius est, de sua dicit antiquitate æterna, simul et de hoc amore, qui Spiritus sanctus est, necessario conceditur, videlicet quia Dominus possedit eum initio viarum suarum, antequam quidquam faceret a principio, ab æterno, ex antiquis, antequam terra fieret (*ibid.*), etc.

CAPUT IX.

Quod fides catholica neque, ut Arius, substantiam separet, neque, ut Sabellius, Trinitatis personas confundat.

Ita neque, ut Arius, substantiam separamus, neque ut Sabellius, personas in Trinitate confundimus,

A utriusque erroris voraginem declinantes cum execratione, et via regia currentes, vela pandimus insignia confessionis catholicæ. Alter enim eorum, Filium Patre minorem, et creaturam atque convertibilem esse contendens, impie atque sceleratissime Creatori hoc auferre molitus est, quod ille creaturis a se factis omnibus quæ vivunt tantum, quæque vivunt simul et sentiunt, benigne largiri dignatus est. Sic enim singula distinxit, ut in specie sua generarent, et non degenerarent : « Germinet, inquit, terra herbam virentem, et facientem semen juxta genus suum, lignumque faciens fructum, et habens unumquodque semen secundum speciem suam (*Gen. i*). » Item : « Creavit Deus cete grandia, et omnem animam viventem atque motabilem, quam B produxerunt aquæ in species suas et omne volatile secundum genus suum (*ibid.*). » Ac deinceps : « Producat terra animam viventem in genere suo (*ibid.*), » etc. Tandem et hominem sic plasmavit, ut generaret, sicut scriptum est, ad imaginem et similitudinem suam (*ibid.*). Sic fatuus ille, ut non videat quantam Creatori irroget contumeliam, quantamque naturæ ejus criminetur sterilitatem atque inopiam, ut creaturis ab eo factis, in genere suo semen afferentibus, nullum ipse Creator generis sui semen habeat, eodem utique bono, quod aliis contulit, ipse careat, sterilis, desertus atque solitarius? Nonne ergo merito contra hujusmodi derogatores queritur ipse in propheta, dicens : « Nunquid ego, qui alios parere facio, ipse non pariam? et qui aliis generationem tribuo, ipse sterilis ero? » (*Isa. lxxvi*.) Unde enim exemplar accepit, ut fecunditatem suis daret creaturis, si in seipso sterilitate aridus existit, si creans tam multa, nihil de seipso generare valuit? Ut quid tantopere tota nocte vitæ præsentis adolescentularum ostia circuit, sibi que poscit aperiri, si non insito sibi naturaliter calet amore, si non genuino viret semine? Instat enim et intrinsecus, et suæ naturæ communionem eum, quem Spiritum sanctum dicimus, vehementem spirat amorem, suumque Verbum, jam Filium, jamque a principio et ab æterno natum, et adhuc tamen, ut vere semen sibi met insitum in multis conjuges, id est in multas animas spargens, deorum quotidie multiplicat gentem, quibus ait Propheta : « Ego dixi : Dii estis, et filii Excelsi omnes (*Psal. lxxxvi*). » Itemque evangelista de illo unico Filio Dei, Deique verbo loquens : « Quotquot autem receperunt eum, inquit, dedit eis potestatem filios Dei fieri (*Joan. i*). » At ille, de quo supra dictum est, Arius infelix, et quicumque similis ejus animalis homo non percipiens ea quæ Dei sunt, et ea sola sapiens quæ carnis sunt (*I Cor. ii*), audiens Deo Filium natum, toto sensu inhæret carnis imaginibus, consequens esse contendens quod ut filius generaretur vel nasceretur, substantia patris defluerit, et filius localiter ab eadem patris substantia traductus sit, et hanc passibilitatis calumniam, quasi consequenter adversum nos redarguit. Itemque de Filio subjicit : « Si natus est, erat profecto quando non erat. » Et

quasi necessario de temporalitate concludens, coæternitatem patris filio, quantum in se est, auferre contendit. Sed de coæternitate vel consubstantialitate jam superius dictum est. De argumento vero defluxionis vel diminutionis paternæ substantiæ, quam in generatione filii contendit, consequenter intelligi oportere dicendum est male illos nimiumque carnali sensu sibimet illusisse. Non enim a carne, quæ in propagando passibiliter defluit, argumentum ducere debuerant in ratione divinæ generationis. Rebus quippe dissimilibus eadem non conveniunt. Quid autem tam dissimile quam carni spiritus, et non quilibet spiritus, sed omnium spirituum creator spiritus? Deus enim spiritus est, et eum qui adorat, in spiritu et veritate oportet adorare (*Joan. iv*). Nobis ergo Filium Dei naturaliter ex Patre natum confidentibus objicere non debuerant, quod confessionem nostram divinæ substantiæ passibilitas, quæ in generatione carnis non abest, id est fluxus vel diminutio consequeretur. Nam est quidem aliqua similitudo a carne sumpta ad Deum qui spiritus est, sacrisque inserta Scripturis, ut in canticis mysticisque prophetarum libris, sub nominibus sponsi et sponsæ, aut viri et uxoris, sed omnino figurate hoc, id est ut in eo quod littera sonat, longe aliud intelligas, scilicet in viro Deum, in semine Dei Filium, id est ejus verbum, in amore Spiritum sanctum, in uxore creaturam rationalem, id est humanam animam, vel angelicam substantiam. Sed est verior illa similitudo, quæ ab interiore homine sumpta, suis hostem telis reverberat. Nam si ab homine similitudo in Deum conquiratur, inde sumatur ubi ejus, scilicet Dei imago splendere probatur. Non autem corpus hominis formatum est ad imaginem Dei, quod arbitrati sunt hi qui dicuntur Humaniformii, pro eo quod Deum humanam formam suspicantes, immane simulacrum in templo cordis sui collocaverunt. Nam cum scriptum est: « Cælum mihi sedes est, et terra scabellum pedum meorum (*Isa. lxvi*), » consequeretur opinionem eorum, ut Deus in cælo tam vastus sederet, ut terram pedibus tangeret. Ab interiore ergo homine e contrario argumentari licet, quod generatio Filii Dei nullam paternæ substantiæ diminutionem fluxumve nos compellat recipere.

135 CAPUT X.

Qua similitudine valeat intelligi Filium absque fluxu vel diminutione paternæ substantiæ potuisse nasci.

Consilium itaque vel artem in hominis anima sitam operæ pretium est advertere, qualiter ab anima absque diminutione ejus in auditorem quempiam vel in actum transeat. Si cunctis qui adesse vel audire possunt, tuum consilium proferas, tuamve scientiam doctor sedulus in multorum aures dicendo, docendo transfundas, et quos vacuos acceperas, discentium animos impleas, num idcirco sensus tuus defluxit, imminutus est, et sui aliquid detrimentum passus est? Itemque si artifex es, et egregium aliquod opus meditaris, modumque structuræ prius in mente præpingis, et postmodum in re mirandum atque laudandum in actu

A componis, nunquid ingenii tui vena protinus aruit, nec idem retinet quod edidit? Quanto ergo magis sapientia Dei, quæ est Deus, Dei Filius est, omnium artifex, omnia prospiciens, quæ attingit a fine usque ad finem (*Sap. viii*), non sic nata est ut efflueret, non sic genita est ut paternam substantiam diminueret? Nec tunc, quando primum ad componendam mundi fabricam emicuit, et omnia visibilia vel invisibilia condidit, nec tunc, quando in utero Virginis carnem assumens, humanæ naturæ tota inscripta est, nihil minus in corde suo Pater habuit, nec ideo verbum in ejus natura deletum aut detritum est, quia totum illud in nostræ naturæ pellem transcripsit. Hic ergo, Arius scilicet, et quicumque Trinitatem consubstantialem non confitentur, anathema sint, inquit sancta synodus Nicæna. His autem qui consubstantialem Trinitatem prædicant, regna cælorum sint præparata.

CAPUT XI.

Quod hæresis Sabelliana personas confundens, consequenter dicta sit Patripassiana.

Alter vero, videlicet Sabellius, diverso quidem, sed non minus detestabili errore personas Trinitatis confundens, unam esse personam asserit, id est ipsum sibi esse Filium, qui Pater est, ipsumque Spiritum, ita cæcus mente ut hæc tam præclara, tam aperta testimonia non attendat Domini dicentis: « Ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti (*Matth. xxviii*). » Itemque eo baptizato in Jordane, vocem de cælo dicentem: « Hic est Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui (*Matth. iii*), sanctumque Spiritum in columbæ specie super eum descendentem. Hanc hæresim consequenter Patripassianam dicimus. Nam si idem ipse Filius, qui Pater est, cum Filius incarnatus et passus sit, procul dubio Pater ipse incarnatus et passus est. Unde recte, ut dictum est, Patripassianam hanc hæresim nominamus. Sed nos hunc errorem execrantes, Verbum quod erat in principio apud Deum; Verbum, inquam, Deum, non ipsum, apud quem erat hoc Verbum, credimus et confitemur carnem factum, videlicet alium eum qui genuit, alium confitentes eum esse qui genitus est; alium, inquam, in persona, non aliud in substantia. Unde ait ipse Filius: « Ego et Pater unum sumus (*Joan. x*). » Unum utique secundum substantiam sumus, secundum pluralitatem personarum eum dixisse non dubitamus.

CAPUT XII.

Quod in creatura rationali bene constituta, sancta Trinitas per suorum distinctionem operum agnosci valeat.

In creatura quoque rationali bene et perfecto decore constituta, tanquam in speculo perlucido apparet quodammodo, quia non in una sola, sicut prædictus Sabellius errat, sed in tribus personis adoranda subsistit divinitas. Ecce enim, sicut superius dictum est, Patrem et Filium et Spiritum sanctum, quæ relativa nomina sunt, aliis et substantialibus nominibus dici, vel esse, vitam, sapientiam atque

amorem; sic in homine, vel angelo sancto hæc tria A computamus, spiritum vel animam, rationalitatem atque dilectionem. Hæc tria sunt. Manifestumque est spiritum vel animam non ipsam esse, quæ est rationalitas, alioqui nulla esset ratione carens anima. Sed est bruta pecoris anima, quæ sicut ratione caret, sic et æternitate; et sicut solis fungitur carnis sensibus, sic et cum carne moritur. Item rationalitas non est ipsa quæ dilectio, alioquin nullum rationale esset absque dilectione. Sed est omnis homo, vel omnis angelus rationalis quidem, non autem omnis homo, vel omnis angelus habet in se Dei dilectionem. Unde arguitur per Ezechielem diabolus, qui illam in semetipso sprexit primus: « Aurum, inquit, opus decoris tui, et foramina tua in die qua conditus es, præparata sunt (*Ezech. xxviii.*) » Et B post pauca: « Repleta sunt, ait, interiora tua iniquitate (*ibid.*) » Rationalitatem cum qua conditus est, foramina ejus appellat, quia sicut lapis pretiosus auro ligatur, ita Spiritu sancto, qui utique dilectio est, ligari et in unitate cœlestis ordinis cum posset astringi, recusavit. Sic et homo tumidus, quicumque superbiam ejus imitatur. Non ergo, ut jam dictum est, dilectio ipsa quæ rationalitas, nec rationalitas ipsa quæ anima vel spiritus est, sed tria simul unum opus perfectum, et Creatori simile ostendunt. In hoc igitur tanquam in speculo, ut supradictum est, contemplare creatorem Deum, non unius tantum, sed trium personarum esse. Quarum quamlibet quis deneget, Deum non habet, sicut rationali creaturæ quodlibet ex C supradictis tribus detrahas, nullius dignitatis opus remanet. Amissa namque dilectione, qui angelus lucis creatus fuerat, diabolus princeps tenebrarum factus. Et homo similiter absque dilectione malus, et ejusdem diaboli filius est. Quod si rationalitas desit, brutum est omne quod vivit et sentit. Si anima vel spiritus non sit, multo magis nec rationalitas nec dilectio in ulla creatura est; si, inquam, quamlibet trium personarum deneges, Deum non habes, quia, si Spiritum sanctum abneges, Patrem et Filium confitens, cum idem Spiritus amor sit, Deum sine amore, id est hostem et inimicum tibi constituisti. Si Filium deneges, cum Filius Dei sapientia sit, Deum tibi brutum et insipientem phantastico errore confinxisti. Nam de Filio male sentientes, Nicæni fides concilii D gentilium similes esse convincit. Itaque jure catholica fides, ut supradictum est, sicut in Ario substantiæ separationem, sic in Sabellio personarum anathematizat confusionem vel peremptionem.

136 CAPUT XIII.

Quomodo numerus trium personarum nihil inde actus sit, quod homo factus est Filius Dei, nec idcirco quaternitas, sed dicatur et sit nihilominus Trinitas.

Quamvis autem Filius incarnatus sit, idemque Deus et homo sit, non crescit ex eo personarum pluralitas, ut quæ ante Incarnationem ejus erat Trinitas, post dicatur aut sit quaternitas. Non enim duos Ecclesia catholica recipit filios, imo anathema-

tizat Nestorium et omnes, qui unum ante sæcula, alium profitentur post carnis assumptionem. Nam duo quidem, id est duas substantias; duo, inquam, neutro genere, non masculino; duos, id est duas in Christo prædicamus personas. Et sicut homo sedens in equo, non duo sunt, sed unus equus, sic Deus in homine non duo Christi, sed unus est Christus. Quomodo enim de diversarum specierum individuis duos aut tres prædicabis, cum unum substantiæ nomen subjicere non possis? Verbi gratia: Hic homo, atque hic equus diversarum specierum, id est hominis et equi individua sunt. Si ergo de hoc equo et de hoc homine loquens, duos dixeris, inconveniente hoc mobile prædicabis, cum substantiale fixum non sit, quod subjicere possis, quia neque homines neque equos de uno homine et uno equo dicere ratio permittit. Non minus inconveniente de Christo prædicabis duos. Nam quomodo constat hic equus ex hoc homine et ex hoc equo, sicut et Christus constat ex hoc individuo Dei quod est verbum Patris, et ex hoc individuo hominis, quod ex virgine Maria nascendo initium sumpsit. Dubium autem non est quod Deus et homo diversæ sint species, omnino substantialibus differentiis longe ad invicem distantes, ab usque generalissimi generis, quod est substantia, divisione prima. Nam sub corporeo longe infra continetur homo, Deus autem verus sub incorporeo. Si ergo de Christo loquens dixeris duos, inconveniente prædicabis, quia non est fixum substantiale quod congruè subjicere possis. Nec si Christos subjeceris, recte dixisti, quia Christus nec substantiale nomen est, sed est nomen officii, nec magis de Deo et homine, duos recte potes prædicare Christos, quam duos equites de homine et equo. Sed et minus convenienter de Deo et homine duos dicis Christos, quam de homine et equo equites duos, quia Deus homini unitus, nunquam separabitur; homo autem equo sedens, quoties descendit, toties separatur. Nec incongrue similitudo hæc pro argumento sumpta est, quoniam in Christo divinitas humanitate tanquam equo usa est. Unde in Zacharia propheta equus roseus ostenditur (*Zach. i.*), et in Evangelio Samaritanus hominem a latronibus convulneratum, jumento suo imposuisse legitur (*Luc. xvii.*). Itaque quemadmodum filius tuus, si egressus pedes, forte sedens equo ad te revertitur, non idcirco tecum personas triplicat, sed tantum ut prius geminat; non enim dignum est ut cum filio tuo filius jumenti personam duplicet: sic Filius Dei, Verbum Patris in sola divinitate eructatum in uterum Virginis, dum cum humanitate redit ad dexteram Patris, personarum numerus non inde succrescit, quia dignum non est ut cum natura Dei personam duplicet natura hominis, quæ ab illa substantia, et pluribus et majoribus distat differentiis, quam equus ab homine. Nam hominem ab equo rationalis differentia sejungit, hominem autem a Deo plurimæ secernunt, quas enumerare longum est, substantiales differentiæ.

CAPUT XIV.

Cur ante Incarnationem Domini fides sanctæ Trinitatis a vulgo non debuerit, aut potuerit exigere.

Idcirco præteritis generationibus ante adventum Christi tacitum fuit vulgo mysterium tanti hujus divini nominis Patris, et Filii et Spiritus sancti, quia necdum illud capere poterat infantia, seu juvenus mundi nimium carnalis, quippe qui ne nunc quidem jam grandævus, postquam incanuit, Christo adveniente sine magno prædicantium labore intelligere potuit, simul quia necdum illam, quam in hac fide confitemur, suam beata Trinitas fecerat misericordiam. Necdum, inquam, nobiscum illam pro qua nunc jure colitur, fecerat misericordiam, qua sibi circa salutem nostram beata Trinitas divisit operationem trinam, ut hominem quem Pater creaverat, Filius redimeret, Spiritus sanctus igniret, non quia Pater absque Filio sanctoque Spiritu quidquam creaverit, aut Filius sine Patre sanctoque Spiritu redemerit, aut Spiritus sanctus absque Patre Filioque illustraverit, et peccatorum remissione mundaverit; sed quia sic est communis quidem, et ubique inseparabilis summæ et unius divinitatis operatio, ut tamen, in proprietate vel ordine operis, manifesta nullique fidelium ignoranda personarum sit discretio. Nam illa vox: « Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram (Gen. 1), » Patris vox est ad Filium et Spiritum sanctum, et illa caro quæ de Virgine sumpta, mortua ac sepulta est, et resurrexit, Filii caro est, et illa columba, quæ super Dominum descendit (Matth. 3), et ille ignis, qui super apostolos ejus apparuit (Act. 2), non quidem substantiam, sed præsentem sancti Spiritus potentiam visibiliter exhibuit. Præteritis ergo sæculis jure a vulgo non exigebatur fides sanctæ Trinitatis, quia, sicut dictum est, infanti adhuc et sub pædagogo (Gal. 3) servienti populo Dei declarata non fuerat hæc eadem Trinitas adorandi exhibitione, vel distinctione operis.

CAPUT XV.

Quod Vetus Testamentum eandem fidem Trinitatis non tacuerit, nec sine illa veteres sancti Deo placuerint.

Non tamen penitus absque fide veteres Deo placuerunt, quoniam hi, a quibus tanquam radicibus suis multiplices rami portabantur, scilicet magni Patres divini hujus nominis pinguedine non caruerunt, qua nunc pascimur nos: qui cum oleaster essemus, naturalibus ramis propter incredulitatem fractis, per eandem fidem in bonam olivam inserti sumus (Rom. 11). Plurima quippe illorum libri testimonia Trinitatis Evangelio Christi conferunt. Unde hæc duo Testamenta recte per duo seraphin significantur in Isaia, quorum est ille clamor: « Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth, pleni sunt cœli et terra gloria tua (Isa. 6). » Et quia Judaicus populus, hoc audito clamore per apostolorum ora, post adventum sancti Spiritus, incredulitate cæcatus est, bene et hoc prophetæ ostenditur in eo quod domus Domini fumo impletur (Isa. 6). Fumus enim ille

A Judæorum cæcitate designat, sicut et paulo post eidem prophetæ dicitur: « Excæca cor populi Iudæus (ibid.), etc. Sed nos ad librum, quem aperuit Agnus, oculos cordis per fidem apertos habentes, cum supradictis seraphin, vel cum quatuor quoque animalibus dicimus: « Sanctus, sanctus, sanctus (Apoc. 4), » adjungentes: « Salus Deo nostro qui sedet **137** super thronum et Agno (ibid.), » videlicet quia librum jam dictum aperiens Agnus, Trinitatis mysterium in illo descriptum ostendit, quod nesciebatur. Nam cum interrogantibus Judæis et dicentibus: « Tu quis est? » respondisset: « Ego principium, qui et loquor vobis (Joan. 8), » aperuit nobis, quia juxta quod et in psalmo dicit: « In capite libri scriptum est de me (Psal. 110), » non aliud Moses principium intelligi voluit, ubi ait: « In principio creavit Deus cœlum et terram (Gen. 1); » non aliud, inquam, principium quam Filium, quoniam et Joannes ait: « Omnia per ipsum facta sunt (Joan. 1). » Creavit cœlum et terram Deus in principio, id est, Pater in Filio. Cui adde quod sequitur: « Et Spiritus Dei ferebatur super aquas (Gen. 1), » et ecce in capite libri, quem Agnus aperuit, beata præfulget Trinitas. Per has fores trifidas sanctam ingressus Scripturam, passim deinde respersos invenis aureos ejusdem divini nominis titulos.

CAPUT XVI.

Quomodo in operibus sex dierum singulis Trinitas commendetur.

C Primum in opere sex dierum, si vigilanter attendas, eadem commendatur Trinitas, verbi gratia: « Dixit Deus: Fiat lux (Gen. 1). » Ac deinceps: « Vidit Deus quod esset bonum (ibid.). » In eo quod ait: « Dixit Deus, » Verbum per quod omnia facta sunt cum Patre, agnoscimus. Et in eo quod addidit: « Et vidit Deus quod esset bonum, » nimiam operantis diligentiam atque benevolentiam intelligimus, quæ procul dubio non est aliud quam qui tertia in Trinitate persona est Spiritus sanctus. Non enim casu, aut supervacue sic positum per singula: « Vidit Deus quod esset bonum, » æstimare debemus. Sed magnam Creatori diligentiam nobis commendatam fideliter advertamus. Et ut scias quantum illa diligentia, de qua loquimur, in opere Dei profecerit, convertere ad cor tuum, o quicumque es artifex alicujus laudandi effectus operis; ut, inquam, scias quantum diligentia, quæ est Spiritus, ejus operi profecerit, respice quantum in opere tuo diligentia tua contulit. Certe in mente tua quodammodo sic habebas artem, sicut erat in principio Verbum apud Deum. Ejus artis tibi conscius, non otiosum te esse passus es. Quare? Ut de multis, quæ subesse poterunt, causam meliorem inferam, utilitatis amor, id est intentio proficiendi plurimis, otii te impatientem reddidit. Una causa hæc ab illo te servo discernit, qui in malis et piger arguitur, dum tu laudaris servus bonus et fidelis (Matth. 23). Nam de cætero pares fuistis, videlicet quia tam in illius quam in tua mente talentum bonæ artis appensum est. Sed vide quantam

inter te atque illum distantiam diligentia sive benevolentia, quæ in te est, effecerit. Dum ille fodit in terram, et abscondit pecuniam Domini sui (*ibid.*), tu in operando credito tibi talento, duplicia lucraris, vidensque per singulos profectus, quia bonum est lucrum, amplius sitis, et præ magnitudine desiderii laborem in opere non sentis. Crescit lucrum, crescit lucri desiderium. Ad hanc ergo similitudinem perpendis quantum in opere Dei, diligentia vel bonitas ejus effecerit, quæ magnifice delectata esse monstratur in eo quod per singula dicitur: « Et vidit Deus quod esset bonum, » et ait: « Fiat (*Gen. 1*), » etc. Tantum in opere secundi diei non est illud additum, certe gratia mysterii, de quo jam alias dictum est. Illa vero diligentia vel bonitas, alia, ut dictum est, quam Spiritus sanctus intelligi non debet. « Si enim interroges, inquit Augustinus, quis omnia fecerit, respondeo: Deus: Si quæras per quid, aio, per Verbum. Si quæras quare, respondeo, quia bonus. Et hæc Trinitas, inquit, unus Deus est. »

CAPUT XVII.

Quod in plasmatione hominis, cujusque personæ Trinitatis proprium opus discernendum sit.

Igitur in opere mundanæ fabricæ cunctorumque creatione, omnipotens omnia sciens omnibus commendatur benigna Trinitas. Amplius autem in eo quem universis præponere decernebat, id est, in homine seipsam exprimere dignata est, dicendo: « Faciamus hominem (*Gen. 1*). » Nam in verbo, faciamus, manifeste personarum pluralitas innuitur, in quo per consilium quod sic præmittitur, eadem diligentia de qua jam dictum est, magnificentius commendatur. Et in hoc opere plasmatio, propria Patris operatio est. Duo vero, quæ in hoc plasmate, ultra cætera animalia, quæ jam creata fuerant, addita sunt, videlicet ut fieret ad Dei imaginem, et similitudinem cæterarum personarum, id est Filii et Spiritus sancti, insignia sunt. Ad imaginem quippe Dei, quæ Filius est, sicut Apostolus ait, de illo loquens: « Qui est imago Dei invisibilis (*Coloss. 1*), » et alibi: « Qui cum sit splendor gloriæ, et figura substantiæ ejus (*Hebr. 1*); ad imaginem, inquam, Dei, sive figuram substantiæ ejus homo conditus est, in eo quod rationalis est; ad similitudinem vero, in eo quod divinæ bonitatis imitator conditus est, quod proprie sancti Spiritus opus est. Bonitas quippe vel charitas Dei, Spiritus sanctus est. Qui cum, ut supra dictum est, Patrem, ut omnia per Verbum operaretur, excitaverit, tum vero in plasmatione hominis, ita studiosum reddidit, ut nihil eorum subtraheret, quæ conferre potuit. Quid enim taliter condito homini præter naturalem divinitatem defuit? At vero id, quod per naturam Deus sit, generare utique Deus potuit; Deus enim est Verbum, quod genuit: creare autem vel plasmare tale quid, cum sit omnipotens, nullo modo potuit. Nec in hoc quidquam derogatur omnipotentia, cum æquale sibi, qui est ultra omnia, extra omnia, præter omnia dicitur Deus creare non potuisse. Igitur in plasmatione hominis, ut dictum

est, benevolentia Dei, quæ est Spiritus sanctus, maxime operam suam adhibuit, cum ei, qui utpote creatus, naturaliter non poterat esse Deus, gratia sui similitudinem Dei contulit. Quæ Dei similitudo, ut sedem vel receptaculum haberet, imago sive figura substantiæ Dei, quæ est Filius, animæ hominis impressa est, ut a suo Spiritu sancto prædictam similitudinem reciperet, quomodo pretioso lapidi foramen aperitur, per quod gracilem auri virgulam, qua constringatur et teneatur, recipiat. Quod et de angelica sentiendum est creatura. Unde et arguitur in Ezechiel et, ut superius dictum est, angelus ille: « Et foramina tua, inquit, in die, qua creatus es, præparata sunt (*Ezech. xxviii*). » Quia rationalis conditus, quia per foramen ejusdem rationis aurum, id est sanctum dilectionis spiritum admittere noluit. Ideo sequitur: « Repleta sunt interiora tua iniquitate (*ibid.*). » Sed ut ad hominem redeam, maxime in plasmatione hominis, magnum et profundum Trinitatis consilium significari debuit, videlicet quia non solum conditus est, sed et unica materia est, per quam innotescit principatibus, et potestatibus et cælestibus, sicut ait Apostolus, multiformis sapientia Dei (*Ephes. v*). Nam præter hoc, quod hæc verba sonant: « Faciamus **138** hominem ad imaginem et similitudinem nostram, » hoc quoque in eodem consilio præfinitum est, qualiter perditum eundem hominem propria singularum operatione personarum, eadem quæ plasmabat Trinitas recuperaret. Quod manifesta ejusdem operationis distinctione perspicuum est. Nam post plasmationem, imo post lapsum hominis, eadem quæ condidit Trinitas, hoc ordine sese in recuperando erexit. Primum Pater est, qui quæstionem hanc depromens: « Ecce Adam, quasi unus ex nobis factus est, sciens bonum et malum (*Gen. 111*), » protinus adnectit: « Nunc ergo videte, ne forte mittat manum suam, et sumat de ligno vitæ, et vivat in æternum, ejecit illum (*ibid.*), » etc. Viam enim hic fecit Pater misericordiarum, viam, inquam, fecit misericordiæ suæ, in eo quod hominem post peccatum noluit vivere in æternum. Nam cum sit hominis post peccatum misera vita (*Job. vii*), si esset æterna, quid esset nisi æterna miseria? Hæc autem dæmonum est, scilicet æterna miseria, vel misera æternitas, ex opposito Dei, cujus est æterna beatitudo, vel beata æternitas. Igitur primum et magnum opus misericordiæ, quod, sicut commemorat Augustinus, Plotinum quoque gentilium quemdam philosophum recte dixisse: Pater misericors mortalia nobis condidit corpora. » Hoc enim modo custos hominum, non solum sibi contrarium hominem posuit, sed et a dæmonibus longe differre fecit, ut esset ejus temporalis miseria, vel misera temporalitas. Est ergo proprium personæ Patris opus, mortalitatis illatio; proprium personæ Filii, animarum redemptio, pariterque corporum resurrectio; proprium sancti Spiritus, animarum resuscitatio, pariterque corporum immutatio illa, de qua dicit Apostolus: « Mortui resurgent incorrupti, et nos immutabimur (*I Cor.*

xiii), » id est impassibiles erimus. Solum namque hi, qui Spiritum sanctum acceperunt, post resurrectionem impassibiles erunt. Itaque tam in creatione quam in recreatione hominis; ut prædictum est, Trinitas distincte operata esse comprobatur, totumque opus hoc provisum esse ab eo, cujus providentia in sui dispositione non fallitur, testatur illa consilii divini reverenda expressio, qua dictum est: « Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. » Igitur, ut superius dictum est, recte in Isaia per duo seraphim duo intelliguntur Testamenta, quæ consona voce ad alterutrum clamant: « Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth (Isa. vi), » dum ejusdem Trinitatis gloriam, quæ in Novo Testamento revelatur, Vetus quoque concorditer attestatur, sicut in ipsis antiquæ Scripturæ foribus apparere jam breviter diximus. Cæterum, si introgressi, undique ejusdem Trinitatis testimonia scrutari velimus, prolixitas modum excedet, nimiumque, præsertim cum aliud propositum sit, fastidium pariet. Quapropter ad propositum festinantes, illud solum considerare libet qua ratione ad propitiationem Dei Patris humano generi impetrandum, soli vel maxime Filio carnem assumere convenerit.

CAPUT XVIII.

Quam recte cum tres personæ sint Deitatis, ad solam Filii personam carnem suscipere, hominemque redimere pertinuerit.

Divina dispositio, qua Filii personam potius quam Patris aut Spiritus sancti incarnari complacuit, idcirco maxime miranda est, quia peccatum primi hominis maxime contra eundem Filium admissum est, ob cujus expiationem Filius ipse homo fieri dignatus est. Sed et diaboli peccatoris antiqui superbia, maxime propter Filium adversus Creatorem intumuit. Quod ex verbis ejus advertere promptum est. Ait enim: « Ascendam super altitudinem nubium, similis ero Altissimo (Isa. xiv). » Utique cum hæc diceret, invido adversus Filium livore servilis contumacia torquebatur, eo quod uni et soli nato, non facto, tota cœlorum curia æque ut Patri, pro tanta differentia jure famularetur. Grandi quippe differentia sese ab uno qui erat in sinu Patris, distare indignabatur, cum se inter cætera ab artifice Deo factum, illum ex Patre Deo solum videret superiora natum. Tunc servilis tumor adversus eundem unigenitum grassatus est, longe nequius quam Ismael ex ancilla procreatus, dominum suum Isaac de libera genitum persequabatur, ut testatur Apostolus; nequius, inquam, utpote ubi et longe subtilior malitia, et multo longinquior conditionis erat differentia, quæ superbientis odium concitabat. Propter quod odium jam erat homicida, testante eodem Dei Filio in Evangelio suo, ac dicente: « Ille homicida erat ab initio (Joan. viii). » Sed homicidium illud tunc actu perficere non poterat, cum nondum in illo Dei Filio esset humana, quæ posset occidi, natura. Perfecit autem, cum illum ad terras descendisse, hominemque mortalem factum esse agnoscens

(exibant enim, inquit evangelista, dæmonia a multis clamantia et dicentia: Scimus quia Filius Dei es [Luc. iv];) agnoscens, inquam, illum advenisse in carne, peccator antiquus insurrexit, eumque per suos satellites patibulo crucis affixit. Nam sapientiam ejus, videlicet dispositionem, qua per mortem suam redempturus erat humanum genus, « nemo principum hujus sæculi cognovit, inquit Apostolus. Si enim cognovissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent (I Cor. ii). » Virtus autem ipsa, per quam se vicisse putabat, mortis infirmitate, persistit in ejusdem Dei Filii odio implacabili, per Judæorum ora negantium, per hæreticorum blasphemias creaturam illum esse asserentium. Sed ut ad primi hominis peccatum redeam, sciendum quia, priusquam per serpentem diabolus de vetito ligno comedere mulierem persuaderet, uterque, scilicet vir et mulier, occulta ejusdem hostis inspiratione appetiverant esse sicut dii. Alioquin frustra ad perpetrandum id quod persuadebat, hac promissione usus fuisset, dicens: « Et eritis sicut dii (Gen. iii). » Nemo enim nisi id quod sentit appetit, pro fructu repromittit alicujus operis. Quam autem contra Trinitatis personam magis hic hominis quoque tumor sese intenderit, apparet per hoc quod addidit: « Scientes bonum et malum (ibid.). » Utique Filium, qui sapientiæ Patris est, superbe æmulati sunt, id est pares illi sese foro arbitrati sunt, habendo scientiam omnium. Unde lignum prævaricationis, ironice nomen accepit, et diceretur lignum scientiæ boni et mali, licet a scriptore historiæ sic vocetur, etiam ante peccatum hominis. Quod per anticipationem constat fieri. Eadem ironia dicit ipsa, quæ unus est Deus, Trinitas: « Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est, sciens bonum et malum (ibid.). » Quasi unus ex nobis, id est quasi Filius, qui sapientia Patris est, cujus æqualitatem appetivit, id est scientiam boni et mali. Nam scientia boni et mali solius Dei est, qui omnia scit, et malo quoque bene novit uti. Unde cum dictum esset: « Ecce Adam quasi unus ex nobis factus est, » statim ironice additum est, in quo, videlicet in eo quod est « sciens bonum et malum. » Similiter ironice diabolus quoque appellatur cherub in Ezechiele, quod interpretatur plenitudo scientiæ (Ezech. xxviii). Igitur magis contra propriam personam Filii Dei diabolus, et ipse intumuit, et hominem erexit, dum uterque æqualitatem sapientiæ Dei, quæ Filius est, appetivit **139** eique subesse contempsit. Unde miranda, ut superius jam dictum est, divinitatis dispensatio, mira dignatio, ut ille, contra quem potissimum peccatum admissum fuerat, scilicet Filius, intercessor apud Patrem accederet, homo factus, et pro inimicis suis morti spontanea charitate addictus, tanquam si Isaac idcirco se patiatur immolari (Gen. xxii), ut Ismael in gratiam patris ac matris veniat, suusque cohæres fiat, qui ideo fuerat ejectus, quia sese, non ipsum patrem persequabatur (Gen. xxi). Sed neque Isaac, neque alium quempiam sacra refert historia pro inimicis suis intercedendo, spontaneam excepisse

mortem. Vix enim pro amico suo, vel, ut ait Paulus, **A** « vix pro justo quis moritur (Rom. v). » Commendat ergo charitatem suam in nobis Dei Filius, quoniam, cum in ipsum peccando, Patrem offendissemus, ipse naturam, in qua pro nobis moreretur, assumere dignatus est (*ibid.*). In hac dilectione, quisquis illum imitatur, potest ad illam Dei similitudinem quam per superbiam diabolus vel ipse homo appetivit, ascendere. Cum enim dixisset ipse: « Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos (*Matth. v*), » statim adjecit: « Ut sitis filii Patris vestri qui in cœlis est (*ibid.*). » Ac si diceret: Non magnificentia scientiæ de qua præsumens Satanas, dixit in corde suo: Similis ero Altissimo (*Isa. xiv*), » vel quam vestris parentibus promittens dixit: « Eritis sicut dii, scientes bonum et malum (*Gen. iii*). » Non inquam, scientia, sed supereminens scientiæ charitas (*Ephes. iii*), causa est efficiens ut Altissimo similes sitis: Nec ego vobis filiorum Dei dignitatem invideo; non enim rapinam arbitratus sum me esse æqualem Deo (*Philip. ii*), sed ascensum superbiæ aversor, per quam, cum ascenderet Satan, videbam eum sicut fulgur de cœlo cadentem (*Luc. x*). » Discite ergo a me, quia mitis sum et humilis corde (*Matth. xi*). » Hoc miraculum divini dispensationis Propheta intuens, ait: « Deus, judicium tuum regi da, et justitiam tuam filio regis (*Psal. lxxi*). » Magnum est hoc et mirabile quod Filius, cum æque ut Pater Deus sit creaturæ suæ, rex quoque ejus dignatus est dici et esse, et hoc secundum judicium legemque justitiæ. Quod hoc modo **C** promptum est advertere. Dignum erat ut is ipse, scilicet Filius, per quem omnia condita sunt, dominus et rex esset omnium, neque per quemlibet alium regerentur, qui utique cum esset creatus, non erat Creator eorum. Regis autem debitum ac legitimum est officium, ut subditis danda vel data præcepta, prior ipse actibus impleat, ne, dum militibus laboriosam mandat militiam, ipse in deliciis sua potestate abutendo, causam præbeat eorum murmurio, procul dubio dicentium, deliciosum esse ducem, qui subditis ea præcipiat quæ facere fugiat aut non possit. Igitur et hoc dignum fuit, ut ea quæ præceperat, vel præcepturus erat, ut Deus, ipse præcipue opere impleret, ut rex, videlicet omnimodæ **D** humilitatis opus, quale est illud: Quanto magnus es, humilia te in omnibus (*Eccli. xiii*). Magnum hoc, ut supra dictum, est et mirabile est, quod cum dominari posset creaturæ suæ, sola excellentia potentiæ, maluit æqualiter cum ea judicium legemque subire justitiæ: Quapropter antequam in forma sui militiam vitæ subisset humanæ, minora dedit hominibus præcepta; cum autem homo factus esset, imposuit altiora ad modum regis probi ac strenui: qui dum in prima acie commiserit cum hoste, acri certamine fessus, cruentisque insignis vulneribus, cum discrimine universos eripuit, tum demum dat præcepta fortitudinis, fiducialius, justius, constantius, utpote factis dicta juvenibus; militibus-

que murmurare de labore, vel deliciis quærere, viso ducis sanguine, non audentibus. Ita priusquam circumdatus esset infirmitate Dominus virtutum, dictum est antiquis: Non occides (*Exod. xx*). Quando autem idem rex gloriæ tentatus est per omnia pro similitudine absque peccato, et didicit obediens esse, non seipsum defendens: « Ego autem dico vobis, inquit, quia omnis qui irascitur fratri suo (*Matth. v*), » etc. Bene ergo Propheta, ut supra dictum est, « Deus, inquit, judicium tuum regi da, et justitiam tuam filio regis: » quia videlicet immensitate potentiæ nullatenus minor est diviniæ tanta magnitudo justitiæ. Quam justitiam nos quoque qui sub paterna prævaricatione rei detinebamur, in eo suscipimus, sicut mox in eodem Psalmo additum est: « Suscipiant montes pacem populo, et colles justitiam (*Psal. lxxi*); » in eo, inquam, suscipimus, quia quem primi parentes nostri contempserunt Deum in gloria sua fulgentem, nos adoramus in carne nostra nascentem, in cruce sua morientem. Hinc enim justificamur, quia super antiquum servitutis pensum, quod est adorare Deum, quod debebat etiam, si nunquam peccasset genus humanum, hoc adjicitur, ut hominem crucifixum adoremus. Hæc, inquam, satisfactione efficitur ut, salva justitia sua, nos in antiquum statum restituat justus Deus.

CAPUT XIX.

De officio ejusdem sanctæ Trinitatis.

In officio ejusdem sanctæ Trinitatis, recte hæc Evangelii lectio ponitur, qua maxime necessarium **C** salutaris baptismi remedium commendatur (*Matth. xxviii*), videlicet quia sine virtute hujus nominis quantacunque dicas, irritum est lavacrum, neque per aquam potest quisquam renasci, nec aliter nomine hoc signamur nisi cum illo baptismi sacramentum suscipiamus. Huic Evangelio consonat ea quæ præmittitur lectio libri Apocalypsis, maxime in eo quod ait: *Et in circuitu sedis tanquam mare vitreum simile crystallo* (*Apoc. iv*). Mare namque vitreum crystallo simile, baptismum significat puræ confessionis et solidæ fidei. Et quod in Evangelio dictum est: « Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu sancto, non potest videre regnum Dei (*Joan. iii*), » hic significatur per hoc, quod in circuitu sedis mare ostenditur. Nam quia in circuitu sedis est mare, profecto ut ad eandem sedem perveniatur, mare necesse est transmeare. *Septem quoque lampades ardentes ante thronum* (*Apoc. iv*), id est septem spiritus Dei. Quia non est dictum: « Nisi quis renatus fuerit » ex aqua solum, sed « ex aqua et Spiritu sancto. » *Et in medio sedis et in circuitu ejus quatuor animalia, die ac nocte dicentia: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus omnipotens, qui eras, et qui es, et qui venturus es* (*ibid.*), catholici doctores sunt, qui meritorum qualitatibus, tanquam diversis discreti vultibus, et ad cavendam hæreticorum perfidiam, sive ad subditorum, suamque salutem providendam, in circuitu et intus, id est in corporalibus, et in spiritualibus pleni oculis, scilicet illustratione

Spiritus sancti, fidem sanctæ Trinitatis, tam in **A** et invitare populos ad illud mare baptismi. adversis quam in prosperis, prædicare non cessant,

LIBER DUODECIMUS.

140 CAPUT PRIMUM.

Dominica prima post Pentecosten.

Dominicæ primæ post octavas Pentecosten officium voces emittit pauperis illius qui per Lazarum in Evangelio figuratur (*Luc. xvi*), scilicet gentilis populi, qui ad fidem Trinitatis, prædicantibus, ut supra dictum est, apostolis confugiens, de interiore sensu legis cupiebat resciri, tanquam de micis quæ cadebant de mensa divitis, videlicet populi Judaici qui, dum doctrinam legis non ad charitatem habuit, sed ad elationem, quasi de acceptis opibus tumuit: ille autem, scilicet gentilis populus, dum conversus ad Deum, peccata sua confiteri non erubuit, ulceribus piensus exstitit, et ei vulnus in cute fuit. Hujus, inquam, voces sunt mendicantis, quod maxime claret in graduali: *Ego dixi: Domine, miserere mei, sana animam meam, quia peccavi tibi (Psal. xl)*. Epistola: *Deus charitas est (I Joan. iv)*, primo adversus Judaici populi depromitur invidiam, qua pauperem jam dictum non debere admitti contendit juxta illud: *Quare introisti ad viros præputium habentes? (Act. xi)*. Manifestum est enim Judæos semper gentium odisse salutem. Simul, quia moralis quoque sensus in hoc evangelio non deest, commonemur utiliter hoc exemplo ne ab ullo paupere avertamus faciem nostram. Charitatem quæ in prædicta commendatur epistola promptum est eodem sensu, id est morali, accipere, maxime quod ait: *Qui enim non diligit fratrem suum quem videt, Deum quem non videt, quomodo potest diligere? (I Joan. iv.)*

CAPUT II.

Dominica secunda post Pentecosten.

Dominica secunda legitur hoc evangelium: *Homo quidam fecit carnem magnam, et vocavit multos (Luc. xiv)*. Notum est autem quia per multos qui vocati fuerant et hora cœnæ cœperunt excusare, contemptores significantur qui plus terrena quam cœlestia diligunt, qui amplius rebus corporalibus quam spiritualibus occupantur. Et per hoc quod ait quisque illorum: *Rogo te, habe me excusatum (ibid.)*, quod inquam, dixit: *Rogo et tamen venire contemnit*, quod sonat humilitas in voce, superbia in actione, per hoc plane, ut dictum est, exprimitur, quod dum cuilibet carnalium dicitur: *Convertere, Deum sequere, mundum relinque, respondere solet: Ora pro me, quia peccator sum, hoc facere non possum. Dicendo: Peccator sum, humilitatem insinuat; subiungendo: Converti non possum, superbiam demonstrat. De his ergo labiis iniquis, de hac lingua dolosa (Psal. cxix), in graduali nos liberari poscimus. Recte, pulchre atque consone servus egregius, qui nos invitat, dicit in præeunte epistola: *Filioli**

mei, non diligamus verbo neque lingua, sed opere et veritate (I Joan. iii). Quorum iniqua labia linguamque dolosam qui contemnit (solent enim alios converti volentes devocare, tum sanctum propositum vituperando, quod est iniqua labia habere, tum nimium laudando nimiasque difficultates arctæ viæ vel angustæ portæ prætereundere (*Matth. vii*), quod est linguam dolosam acuere); qui, inquam, dehortantes eos contemnit, et audire non vult, confortat animam suam, et dicet illud quod in alleluia cantamus: *Deus, judex justus, fortis et patiens, nunquid irascetur per singulos dies? (Psal. vii)*. Videlicet cum alibi dicat: *Et eum qui venit ad me, non ejiciam foras (Joan. vi)*, tandemque de infirmitate convalescens, et viam mandatorum Domini, quæ angusto initio cœpta fuerat, dilatato corde percurrens, dicit quod in introitu cantatum est: *Factus est Dominus protector meus: et eduxit me in latitudine (Psal. xvii)*

CAPUT III.

Dominica tertia post Pentecosten.

In evangelio Dominicæ tertiæ commendatur nobis quanta de conversis peccatoribus Deo cura sit, per parabolam centum ovium, et unius perditæ, quam bonus pastor inventam imponit in humeros suos gaudens, et sic reportat ad gregem, itemque per aliam parabolam decem drachmarum, quarum unam, quæ perdita fuerat, mulier studiose lucernam accendens, requirit et invenit (*Luc. xv*). Ad hunc sensum profecto respicit quod Petrus in epistola sua evigilandum esse commonens: *Quia adversarius vester, inquit, diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem devoret (I Petr. v)*, qui utique ovem illam centesimam devoraverat, et nunc inventam esse dolens, iterum circuit et amplius rugit. Ideo præmisit et hoc: *Omnem sollicitudinem vestram projicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis (ibid.)*. Cui sensui graduale succinit: *Jacta cogitatum tuum (Psal. lvi)*, et offerenda: *Sperent in te omnes (Psal. ix)*, et quia prædictum evangelium pro peccatore contextum est, super quo poenitentiam agente gaudium est angelis Dei, recte unicus et pauper clamat in introitu: *Respice in me, et miserere mei (Psal. xxiv)*.

141 CAPUT IV.

Dominica quarta post Pentecosten.

Dominicæ quartæ evangelium est: *Estote misericordes, quia et Pater vester misericors est (Luc. vi)*. Cui palam lectio epistolæ, quæ præmittitur, concinit, iterum atque iterum creaturam asserens expectare revelationem filiorum Dei (*Rom. viii*), quem Patrem nostrum esse præsentem evangelio Dominus asserit: *Estote, inquit, misericordes, sicut et Pater vester cæ-*

lestis misericors est. Introitus, *Dominus illuminatio mea* (*Psal. xxvi*), itemque, offerenda, *Illumina oculos meos* (*Psal. xii*), idcirco congruunt, quia trabem vel festucam peccati de oculo, id est odium, quod Evangelium monstrat oportere ejici, cum gratia sancti Spiritus expellit, Dominus illuminatio cordis est, et hi quibus videndus est Deus, illuminantur oculi, ut, sicut in Graduali canimus, *Videat cor mundum voluntatem Domini, et visitet templum ejus* (*Psal. xxvi*), et hoc non suis viribus, sed ejus cui in comunione dicimus: *Dominus firmamentum meum* (*Psal. xvii*), etc.

CAPUT V.

Dominica quinta post Pentecosten.

In evangelio quintæ Dominicæ narratur quia, laxatis ad imperium Domini retibus in capturam conclusaque piscium multitudine copiosa, et retia rumpebantur, et impletæ sunt naviculæ, ita ut mergerentur (*Luc. v*). Per hoc illud significatum est quia, carnalium turbis Ecclesiam complentibus et super numerum multiplicatis, tumultus et dissensiones orirentur, et non solum ebriosorum, raptorumque subintroeuntium malis moribus, Ecclesiæ navicula premeretur, sed hæreticorum quoque disceptationibus rete fidei disrumperetur. Propter hoc illa magni piscatoris nostri Petri apostoli lectio, oportune præmittitur, pisces suos ad unitatem, et pacem cohortantis, et dicentis: *Omnes unanimes estote, patientes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles, non reddentes malum pro malo, neque maledictum pro maledicto* (*I Pet. iii*), videlicet quia per hoc tumultus crescit, et seditio convalescit. Et post pauca: *Sed etsi quid patimini propter justitiam beati* (*ibid.*), etc. In hujusmodi periculis constitutæ Ecclesiæ voces sunt cæteræ partes officii. Introitus: *Exaudi, Domine, vocem meam* (*Psal. xxvi*). Amplius autem Graduale, *Protector noster, aspice, Deus* (*Psal. lxxxiii*), sensui supradicto consonat. Sumptum est enim de psalmo habente in titulo: *Pro torcularibus*. Quo nomine præsentem Ecclesiam designari dubium non est, ubi electi reproborum tot scandala patiuntur ut, juxta evangelicam similitudinem, quasi rete tumultu piscium rumpi videatur. Quorum schismata quisque cavens, dicit in offerenda: *Benedicam Dominum qui mihi tribuit intellectum* (*Psal. xy*). Et in comunione: *Unam petii a Domino* (*Psal. xxvi*), id est non scissuras mentium, sed unitatem fidei.

CAPUT VI.

Dominica sexta post Pentecosten.

Dominica sexta dicendo Dominus in Evangelio: *Audistis quia dictum est antiquis: Non occides, ego autem dico vobis* (*Matth. v*), etc., manifesto nobis illam novitatem necessariam inculcat, quæ passim in sacris commendatur Scripturis, et ut renoveretur spiritu mentis nostræ, et exuentes veterem hominem, induamus novum eum, qui secundum Deum creatus est (*Ephes. iv*). Quod enim antiquis dictum est, nos qui novi dicimur, in melius trans-

cendere debemus. Recte ergo illa præmittitur lectio, ut novum hominem Christum indueremus, dicente Apostolo: *Quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus* (*Rom. vi*), etc. Dicendo itaque: *Et nos in novitate vitæ ambulemus* (*ibid.*), plus quam illud quod antiquis dictum est, nos debere testatur. Cæteræ partes officii, Introitus, *Dominus fortitudo* (*Psal. xvii*); Graduale, *Convertere, Domine* (*Psal. lxxxix*); Offerenda, *Perfice gressus meos* (*Psal. xvi*), Ecclesiæ voces sunt ad supradictam perfectionem evangelicam tendentis, et auxilium implorantis, quia vera et perfecta justitia, nemo per se potest justificari. Et cujus justitia sic abundavit, ut juxta idem evangelium, si offert munus suum ad altare et recordatus est, quia frater suus habet aliquid adversus eum, relinquit ibi munus suum, et vadit prius reconciliari fratri suo (*Matth. v*), ille est qui in comunione dicit: *Circuibō, et immolabo in tabernaculo ejus hostiam jubilationis* (*Psal. xxvi*).

CAPUT VII.

Dominica septima post Pentecosten.

Dominica septima legitur hoc evangelium, quo refecturus Dominus cum dixisset: *Misereor super turbam* (*Marc. viii*), etc, hanc miserationis suæ causam subjicit, dicens: *Quidam enim ex eis de longe venerunt* (*ibid.*). At vero hi qui de longe venerunt, illos designant qui a criminalibus peccatis, vel etiam a diabolorum cultura ad verum Deum conversi, justitiam, a qua jejuni sunt, esuriunt et sitiunt. Bene ergo illa lectio præmittitur, in qua talibus dicitur: *Cum enim servi essetis peccati, liberi fuistis justitiæ. Quem ergo fructum habuistis tunc in illis in quibus nunc erubescitis? nam finis illorum mors est* (*Rom. vi*). Talibus dicit Ecclesia mater in graduale: *Venite, filii, audite me* (*Psal. xxxiii*), etc. Et isti, quia peccatores sunt, dicunt in offerenda: *Sicut in holocaustum arietum*, etc. Istis nihilominus salutaris dicitur in introitu: *Omnes gentes, plaudite manibus* (*Psal. xlvi*), dicentes, quemadmodum alibi refecti dixerunt: *Vere hic est propheta*, imo Dominus prophetarum, qui venturus est in mundum (*Joan. vi*).

CAPUT VIII.

Dominica octava post Pentecosten.

In evangelio Dominicæ octavæ: *Attendite, inquit Dominus, a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestimentis ovium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces* (*Matth. vii*), etc. Hoc de omnibus quidem intelligi potest qui aliud habitu ac sermone promittunt, aliud opere demonstrant, sed specialiter de hæreticis intelligendum est, qui videntur continentia, castitate, jejunio, quasi quadam pietatis veste se circumdare, intrinsecus vero habentes animum venenatum, simplicium fratrum corda decipiunt. Lectio epistolæ: *Debitorum sumus non carni, ut secundum carnem vivamus* (*Rom. viii*), consonat huic evangelio, quo dicitur: *A fructibus eorum cognoscetis eos* (*Matth. vii*). Nam et paulo supra dixerat Apostolus:

« Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est ejus (Rom. viii), » et nunc ait : *Quicumque enim spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei (ibid.)*. Et facta carnis, de quibus ait : *Si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, 142 vivetis (ibid.)*, fructus sunt, ex quibus falsi prophetæ cognoscuntur, a quibus filios Dei discernit Spiritus Dei, qui testimonium reddit spiritui ipsorum (ibid.). Hic spiritus, illa misericordia est, de qua in introitu cantamus : *Suscepimus, Deus, misericordiam tuam in medio templi tui (Psal. XLVII)*, id est, in nobisipsis, qui sumus templum tuum (I Cor. iii), et hoc in medio, id est manifesto. Manifeste enim venit Spiritus sanctus super Apostolos (Act. ii). Huic, inquam, spiritui clamat Ecclesia in graduale : *Esto mihi in Deum protectorem (Psal. xxx)*, et in offerenda : *Populum humilem salvum facies, Domine (Psal. xvii)*, juxta illud : « Super quem requiescet Spiritus meus nisi super humilem et quietum? » (Isa. lxvi.) Abscondit enim hæc a sapientibus et prudentibus, et revelavit ea parvulis (Matth. xi). Unde congratulando dicitur eis in communione : *Gustate et videte quoniam suavis est Dominus (Psal. xxxiii)*.

CAPUT IX.

Dominica nona post Pentecosten.

Evangelium nonæ Dominicæ præpositos animarum instruit ad misericordiam, ut compatiens moderatam injungant pœnitentiam confitentibus, quantum debeant, vel quanta peccata commiserint. Laudavit enim Dominus villicum iniquitatis, quia prudenter fecisset ea quæ de illo proposita narrat parabola (Luc. xvi). Et ad hoc Apostoli lectio, quæ præmittitur consonat, retexendo de illis qui mare transierant, et dona Dei gustaverant : et nihilominus concupiscentes, et fornicantes, a serpentibus vel exterminatore perierunt (I Cor. x), et statim adjungendo : *Itaque qui se existimat stare, videat ne cadat (ibid.)*, etc. Nam quomodo et hi, licet jam glorificati, perierunt, et ille villicus in Evangelio gratiam domini sui habuerat, a qua tamen excidit; sic et prælatus quisque meminisse debet, et scire se quoque aut peccasse, aut si non peccavit, ejusdem tamen fragilitatis esse ut potuerit, vel adhuc possit peccare, atque de seipso commonitus, recogitet infirmarum se suscepisse curam animarum, non super sanas tyrannidem. Introitus, *Ecce Deus adjuvat me (Psal. LIII)*, et Graduale, *Domine Dominus noster (Psal. xviii)*, Offerenda quoque, *Justitiæ Domini*, voces sunt supra dicti villici, gratias referentis Domino Deo suo, misericordibus misericordiam facienti. Communio vero, *Primum quærite regnum Dei (Matth. vi)*, idem imperat, quod illa Domini sententia de evangelio jam dicto : *Facite vobis amicos de mammona iniquitatis (Luc. xvi)*, etc.

CAPUT X.

Dominica decima post Pentecosten.

Dominica decima legitur hoc evangelium quod Dominus flevisse refertur super civitatem Hierusalem. Qui et ingressus in templum, cœpit ejicere

A vendentes in illo (Luc. xix). Notum est pene cunctis, tam in Scripturis quam in ore omnium satis usitatum per hoc illud significatum esse quod illos de Ecclesia sua Dominus ejiciat, qui sacros ordines emunt aut vendunt, quia videlicet tales negotiatores columbas quoque, id est sancti Spiritus dona venalia faciunt. Itaque recte et opportune illa præmittitur Apostoli lectio, quæ satis aperte indieat non posse ab homine dari, nedum vendi aliquid doni spiritualis, sed a solo Spiritu Dei, dividente singulis prout vult, dari gratuito, alii sermonem scientiæ, alii sermonem sapientiæ, alii genera linguarum, alii fidem, alii prophetiam (I Cor. xii), etc. Et qui hujus, id est sancti Spiritus expectat electionem potius quam hominum, dicitur in introitu : *Jacta cogitatum tuum in Domino, et ipse te enutriet (Psal. LIV)*. In Domino, inquit, jacta cogitatum tuum, non in teipso, dicendo quod alibi scriptum est : « Domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei. Neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me (Psal. xxx). » Videlicet ut Simon Magus ille, qui Dei donum existimavit pecunia possideri (Act. viii), et ipse te enutriet, inquit, dicentem scilicet quod in graduale canitur : *Custodi me, Domine, ut pupillam oculi, sub umbra alarum tuarum protege me (Psal. xvi)*, ne, superbiendo et evagando, siam sicut ablactatum super matre sua (Psal. cxxx). Potius « de vultu tuo judicium meum, » id est, electio mea, *prodeat (Psal. xvi)*, quam ipse me commendem præsumptione mea. Idem in offerenda dicit : *Ad te, Domine, levavi animam meam, etenim universi qui te expectant, non confundentur (Psal. xxiv)*. His autem qui ab hominibus expectant vel emunt, dicit Sapientia Dei : « Hæreditas ad quam festinatur in principio, in novissimo benedictione carebit (Prov. xx). » Et quod talium sacerdotum sacrificium non acceptet Deus, quia sacrificia sunt injustitiæ, monstratur per oppositum in communione : *Acceptabis sacrificium justitiæ (Psal. L)*, etc.

CAPUT XI.

Dominica undecima post Pentecosten.

Dominica undecima ponitur hoc evangelium : *Duo homines ascenderunt in templum, ut orarent (Luc. xviii)*, etc. Cui manifeste consonat ea quæ præcurrit epistolæ lectio : *Notum vobis facio Evangelium (I Cor. xv)*. Nam exemplum publicani in evangelio se accusantis, et dicentis : *Non sum dignus levare oculos meos ad cælum (Luc. xviii)*, optime in hac epistola Paulus imitatur, dicens : *Ego enim sum minimus apostolorum, qui non sum dignus vocari apostolus, quoniam persecutus sum Ecclesiam Dei (I Cor. xv)*, etc. Et quia talis hæc humilitas, unitatem domesticorum Dei conservat, ut non alius adversus alium infletur, recte hic introitus præmittitur, in quo dicitur : *Deus qui inhabitare facit unanimes in domo (Psal. LXVII)*. Quodque in graduale dicitur : *Et ex voluntate mea confitebor illi (Psal. xxvii)*. Itemque in offerenda : *Domine, clamavi ad*

te, et sanasti me (Psal. xxix), vocibus concordat publicani a longe stantis, et peccata sua confitentis, et tali scilicet non pharisaice glorianti, quod decimas det omnium quæ possidet, sed humilem confessionem, se ipsum prius offerenti dicitur in comunione, ut sua demum offerat: *Honora Dominum de tua substantia* (Prov. iii), etc.

CAPUT XII.

Dominica duodecima post Pentecosten.

Officium Dominicæ duodecimæ quibusdam ex partibus ad illos respicit, qui surdum et mutum ad Dominum adducunt, deprecantur eum ut imponat illi manus; quibusdam autem ad ipsum mutum, adaperto ore recte loquentem: Nam ille surdus et mutus, humanum significat genus, quod in primis parentibus ab audiendis præceptis Creatoris obscuruit, et a prædicanda laude ejus obmutuit. Qui autem illum adducunt, et Dominum pro illo deprecantur, universum prædicatorum significant chorum qui genus humanum ad Christi gratiam voce ac litteris invitare non desinunt. Et hujus surdi ac muti valde congrua **143** vox est introitus hic: *Deus, in adjutorium meum intende* (Psal. lxxix), tanquam si medicata paralyti, quæ linguam suam subito ligaverat, primo ejusdem motu linguæ, Dei nomen repente, ad adjuvandum invocet. Idem ipse loquens, recte dicit in graduali: *Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo* (Psal. xxxiii). Epistola, *Fiduciam talem habemus per Christum ad Deum* (II Cor. iii), etc. ad ipsos respicit, qui illum adducunt, fiduciam habentes non in seipsis, sed quasi a semetipsis, os vel aures ejus aperire possint; *sed sufficientia nostra ex Deo est* (ibid.) etc. Et pulchre hæc offerenda ponitur: *Precaus est Moses* (Exod. xxxiii). Nam ejus exemplo, qui in tempore iracundiæ factus est reconciliatio (Eccli. xliv). Iratus enim erat Dominus propter vitulum, quem fecerat Aaron, et dixerat ut disperderet eos; ejus, inquam, exemplo cuncti rectores sese debent opponere pro peccatis subditorum, et deprecari Dominum, ut imponat illis misericordiæ manum. Et quia prædicatores iidem, terra illa sunt quæ, sicut in psalmo legimus, satiata de fructu operum Domini, id est de donis Spiritus sancti, producit fenum jumentis (Psal. ciii), id est doctrinam carnalibus, qui Deum nesciebant, populis, recte et hoc in comunione canitur: *De fructu operum tuorum, Domine, satiabitur terra* (ibid.).

CAPUT XIII.

Dominica tertia decima post Pentecosten.

In officio Dominicæ tertiæ decimæ, cunctæ partes ad illud de Evangelio spectant quod Samaritanus ille, qui Dei interpretatur custos, scilicet Dominus noster Jesus Christus, appropians homini a latronibus despoliato, et convulnerato, quam pertransierant sacerdos et levita, id est omne Vetus Instrumentum, qui quod reconciliari non potuit genus humanum, appropians, inquam, id est nostram humanitatem assumens, oleum consolationis, et vi-

num pœnitentiæ peccatorum plagis infudit, et imponens super jumentum suum, id est in corpore suo, peccata nostra perferens super lignum, ad stabulum Ecclesiæ perduxit, et abiens in cœlum, stabulariis suis, id est apostolis et apostolicis viris, vice sua curam atque providentiam nostri contradidit (Luc. x). Huic, ut dictum est, evangelio ceteræ concurrunt partes officii. Primum epistola, *Abrahæ dictæ sunt promissiones et semini ejus* (Gal. iii), per hoc quod tali evangelio præmittitur, multum ad intelligendum aperitur ipsa, simulque tota pene disputatio Pauli ad Galatas, unde hæc lectio sumpta est. Nam per hoc quod tam sacerdos quam levita viso homine illo præterivit, innuitur quid lex contulerit, quæ post quadringentos et triginta annos data est, a testamento Dei, cum fidei Abraham per repromissionem confirmato, videlicet quia non quidem ipsa adversus promissa Dei, sed nullus justificari potuit coram Deo ex operibus ejusdem legis. In hoc itaque intelligimus per hoc, quod, ut dictum est, tam sacerdos quam levita, viso homine præterivit, quia sic subintravit lex, quomodo medici puer ad ægrotum nonnunquam ingreditur, morbi quidem causas sciens, sed quod opponat antidotum, conficere non valens, tantumque hoc ægrotio dicere novit, quibus ab escis vel potibus abstinendum sit, ne morbus inva.escat, et de semivivo penitus mortuum reddat. Hoc namque illud est, quod in prædicta epistola dicit Apostolus: *Quid igitur lex? Propter transgressiones posita est* (ibid.), etc. Plagis namque originalis peccati semivivus homo nascitur. Actualibus vero transgressionibus, propter quas lex posita est, si non absteineat, tanquam noxiis cibis penitus moritur. Itaque secundum hæc bene in introitu præmittitur: *Respice, Domine, in testamentum tuum* (Psal. lxxiii), quod in graduali repetitur. Vox enim hæc erat antiquorum adventum Christi ad infirmitatem vel imperfectionem legis flagitantium, tanquam si prætereuntibus sacerdote et levita, Samaritanum supradictum vulneratus ille postulat appropriare, cui et dicat illud quod canitur in offerenda: *In te, Domine, speravi* (Psal. xxx), etc. Et quia corpus Christi, quod sumimus, illa specialiter curat vulnera, bene et illud de libro Sapientiæ canimus in comunione: *Panem de cœlo dedisti nobis* (Sap. xvi).

CAPUT XIV.

Dominica quarta decima post Pentecosten.

In evangelio Dominicæ quartæ decimæ, decem viri leprosi a Domino mundati referuntur, et unus tantum ex eis unicæ Ecclesiæ figuram gerens, cæteris ingratis existentibus, qui hæreticorum typum præferunt, reversus, et gratias agens, de fide sua, qua salvus factus est, ab eodem Domino laudatur (Luc. x). Ejusdem Ecclesiæ, quæ per illum unum significatur, vox est illa in introitu: *Protector noster, aspice, Deus* (Psal. lxxxiii), maxime quod ait: *Quia melior est dies una in atrils tuis super millia* (ibid.). Nam idem est ac si dicat: *Mellus est cor*

unum et animam unam habere (*Act. iv*), et idipsum sapere ac dicere, quam diversis, imo contrariis sensibus dividi et schismata facere (*I Cor. i*). Quod observans sancta Ecclesia, et ideo una columba dicta (*Cant. vi*), bene per illum unum, ut dictum est, in Evangelio figuratur. Epistola vero in eo prædicto evangelio congruit quod patenter exprimit quid per illorum lepram significatum sit, cum dicit: *Manifesta autem sunt opera carnis quæ sunt, fornicatio, immunditia, luxuria (Gal. v)*, etc., inter quæ sectæ, id est hæreses ponuntur. A quibus emundata Ecclesia, dicit, gratias agens in graduale: *Bonum est confidere in Domino (Psal. xvii)*, etc., videlicet quia non homo, non principes sacrificiorum carnalium, de quibus dixit eisdem leprosis Dominus, peccatorum lepram tollere possunt, sed solus Dominus. Quod autem in offerenda dicitur: *Immittet angelus Dominus in circuitu timentium eum, et eripiet eos: gustate et videte quoniam suavis est Dominus (Psal. xxxiii)*, ad fructus illos spectat, qui exprimuntur in epistola: *Fructus spiritus est, caritas, gaudium, pax, patientia (Gal. v)*, etc., quos gustare est a lepra supradicta curari. Et quia præcepit Dominus illi, qui gratias egit: *Vade et offer munus quod præcepit Moses in testimonium illis (Matth. viii)*, bene in communione canimus: *Panis, quem ego dedero, caro mea est pro mundi vita (Joan. vi)*, videlicet quia caro et sanguis munus est quod pro emundatione sua jugiter offert unica Ecclesia Christi.

CAPUT XV.

Dominica quinta decima post Pentecosten.

Officium Dominicæ quintæ decimæ, si recte animadvertitur, claret quia maxime adversus excellentiam et inanem gloriam decantatur. Nam ad hoc pertinere illud quod in hujus Dominicæ evangelio Matthæus ait: *Nolite solliciti esse, dicentes: Quid manducabimus, aut quid bibemus (Matth. vi)*, etc. Lucas **144** testatur quid, cum eadem diceret, adjecit: *Et nolite in sublime tolli (Luc. xii)*. Et quidem secundum eundem Lucam, ante hæc verba Dominus parabolam de divite stulto, cujus ager cum uberes illi fructus attulisset, et dixisset ipse: *« Destruam horrea mea et majora faciam, et dicam animæ meæ: Anima, habes multa reposita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, epulare: ait ad eum Deus: Stulte, hac nocte repetunt animam tuam a te, quæ autem parasti, cujus erunt? » (ibid.)*. Igitur adversus divites, quibus præcipiendum est: *« Non superbe sapere, neque sperare in incerto divitiarum (I Tim. vi)*, » hoc in evangelio supradicto præcipitur: *Nolite solliciti esse, etc.* Cui et consonat præcedens epistola, in eo quod ait: *Non efficiamini inanis gloriæ cupidi (Gal. vi)*. Et rursum: *Quæ enim seminaverit homo, hæc et metet; et qui seminat in carne, de carne et metet corruptionem (ibid.)*. Ejus itaque qui hoc præceptum fideliter amplectitur, illa vox est in introitu ad Patrem nostrum, qui seit omnia quibus indigemus, sicut in eodem evangelio dictum

est. Vox, inquam, illa: *Inclina, Domine, aurem tuam ad me (Psal. lxxxiv)*, vox est pauperis, de manu Dei primum regnum Dei, et justitiam ejus, et deinde necessaria corporis, quæ adjicienda sunt, humiliter quærentis. Qui et in graduale eodem respectu ait: *Bonum est confiteri Domino (Psal. xci)*, id est necessaria quærerere a Domino, et in ea spe psallere, id est bene operari nomine tuo, id est *ad honorem nominis tui, Altissime. Ad annuntiandum mane misericordiam ejus (ibid.)*, id est primum quærerere regnum Dei, et justitiam ejus. Ipse idem gratulabundus, quod necessarium a Patre victum acceperit, narrat in offerenda aliis, dicens: *Exspectans expectavi Dominum (Psal. xxxix)*, id est non aliunde, sed a Domino quærens ejus regnum, expectavi quæ adjicienda sunt, *et respexit me (ibid.)*, id est adjecit quæ necessaria sunt huic vitæ. Communio clare exprimit cibum ejusdem regni Dei, qui primum quærendus sit: *Qui manducat carnem meam et bibit sanguinem meum, in me manet, et ego in eo (Joan. vi)*. Quod est enim regnum Dei, nisi mansio ejus in nobis? Hoc autem ut maneat in nobis, fit manducando carnem ejus, et bibendo sanguinem ejus. Unde et hoc in communione recte ponitur.

CAPUT XVI.

Dominica decima sexta post Pentecosten.

Dominica sexta decima legitur hoc evangelium, quo Dominus flenti viduæ matri mortuum unicum filium vivum reddidit, *et accepit omnes timor, et magnificabant Deum (Luc. vii)*. Hæc autem vidua sanctam significat matrem Ecclesiam, id est universum prælatorum ordinem, qui regenerandarum in Christo curam habent animarum, qui mortem cujusque animæ, quoties manifestis apparet criminibus, magnis prosequuntur fletibus. Moritur enim tunc filius viduæ, quando quis per crimen aliquod separatur a corpore Ecclesiæ, quæ vidua est, Christo sponso in præsentem non manente cum illa: Huic ergo evangelio bene illa præmittitur Apostoli lectio: *Fratres, obsecro vos, ne deficiatis in tribulationibus meis, pro vobis, quæ est gloria vestra. Hujus rei gratia flecto genua mea (Ephes. iii)*, etc.; qui ait: *« Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis (Gal. iv)*, » pulchre in officio personam verbis quoque exprimit Ecclesiæ viduæ, vitam filiorum magnis gemitibus postulantis. Introitus, *Miserere mihi, Domine, quoniam ad te clamavi (Psal. xxx)*. Itemque offerenda, *Domine, in auxilium meum respice (Psal. lxx)*. Voces hujus viduæ, scilicet sanctæ matris Ecclesiæ, sunt quas emittere debet pro filiorum suorum, qui forte in mortem peccati prolapsi sunt, resuscitatione. Graduale vero, *Timebunt gentes nomen tuum, Domine (Psal. ci)*, ad hoc consonat quod dictum est in prædicto evangelio: *Accepit autem omnes timor* Nam quomodo ædificat Dominus Sion, juxta ejusdem gradualis versum, nisi procurando vitam et incolumitatem animabus spiritualium ejus filiorum? Quod quia perficit per cibum corporis et potum sanguinis sui, recte in communione poni-

tur gratiarum actio, eadem vidua scilicet sancta A ait *terribili, et ei qui aufert spiritum principum*, id est superborum, quos utique vel convertendo, vel deieciendo factis ipsis dicit cuique illorum: *Da huic locum (Luc. xiv)*.

CAPUT XVII.

Dominica decima septima post Pentecosten.

In officio Dominicæ septimæ decimæ nobis innuitur qualiter ad hoc contendere debeamus, ut in oculis Domini magni et honore digni judicemur, et in domo, quæ est Ecclesia, primos recubitus, non nostra præsumptione præripere, sed ab ejus electione expectare debeamus. Dicitur in evangelio hujus Dominicæ parabola hæc: *Cum vocatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco (Luc. xiv)*, etc., videlicet hoc in suo cælesti convivio futurum esse indicans quod ad ultimum infert: *Omnis enim qui se exaltat, humiliabitur, et qui se humiliat, exaltabitur*. Hinc est quod in præeunte epistolæ lectione Apostolus ait: *Obsecro vos ergo vinctus in Domino, ut digne ambuletis vocatione qua vocati estis (Ephes. iv)*, etc. Quod utique idem est ac si diceret: *Obsecro vos, ut vocati ad nuptias Christi et Ecclesiæ, sic intretis et discumbatis quomodo et ille qui vos vocavit, qui et dixit: «Ego autem in medio vestrum sum sicut qui ministrat (Luc. xxii).» Et tandem ministravit, donec diceret ille Pater: Amice, ascende superius (Luc. xiv)*, id est donec obedienti usque ad mortem, daret illi nomen quod est super omne nomen (*Philip. ii*). Introitus, *Justus es, Domine (Psal. cxviii)*, manifeste illam collaudat sententiam, qua in Evangelio dicitur: *Omnis qui se exaltat, humiliabitur, et qui se humiliat, exaltabitur (Luc. xiv)*. Simulque oratio est pro illo, qui se humiliat: *«Fac cum servo tuo secundum misericordiam tuam (Psal. cxviii),»* hanc videlicet misericordiam, ut dicas illi: *«Amice, ascende superius.»* Graduale, *Beata gens, cujus est Dominus Deus ejus (Psal. xxxii)*, universalis beatificatio populi gentilis qui, superbiente Judaico populo, humiliatus sub signo crucis Christi, superius ascendere meruit, id est supra populum illum qui primo loco consederat, imo de primo consessu superbiebat. In offerenda exemplum ponit efficacissimum, qui cum humiliatus diceret: *«Peccavimus, iniquitatem fecimus, impie gessimus (Dan. ix),»* etc., meruit ita exaltari, ut cum oraret, sicut in eadem offerenda ipse testatur, *Dicens: Oravi Deum meum ego Daniel (ibid.)*, etc., mitteretur illi index futurorum archangelus Gabriel, sicut habet sequens versus: *Adhuc me loquente (ibid.)*, etc. Per illam namque visionem sic exaltatus est, ut non tantum venturum ad salutem nostram Christum prævideret (quod cæteris prophetis commune est), sed et tempora adventus ejus propria quadam gratia prædisceret, dicente sibi angelo: *«Septuaginta hebdomades abbreviatæ sunt super populum tuum, et super urbem sanctam tuam, et consumetur prævaricatio (ibid.)*, etc.

145 Communio quoque: *Vovete et reddite Domino Deo vestro (Psal. lxxv)*, in eo maxime imperare videtur, ut in novissimo loco recumbamus, quod

ait *terribili, et ei qui aufert spiritum principum*, id est superborum, quos utique vel convertendo, vel deieciendo factis ipsis dicit cuique illorum: *Da huic locum (Luc. xiv)*.

CAPUT XVIII.

Dominica decima octava post Pentecosten.

Supradictum ergo officium hoc innuit ut ad nuptias Christi quilibet invitatus, tali in loco recumbat, ut merito dicatur ei: *Ascende superius (Luc. xiv)*. Hujus autem sequentis Dominicæ officium, magna et mira declamatione demonstrat eidem, qui vocatus est superius, id est prælatus est domui Christi, et curam animarum suscepit, qualiter in eodem superiori loco se habeat, videlicet ne, juxta Evangelium ejusdem officii, sint sicut Scribæ et Pharisei, qui sederunt super cathedram Mosi (*Matth. xxiii*); sed sint sicut ipse Moses, de cujus exemplo, quod ecclesiastici sequi debeant rectores, longa et valida declamatio est in offerenda: *Sanctificavit Moses*, et versibus ejus. Non enim ignorare debent animarum rectores, quale ad negotium in superiorem locum vocati sunt, scilicet ut non tam præesse studeant quam prodesse, et sedentes in cathedra Mosi dicant et faciant, imo prius faciant quod cum auctoritate dicant; neque velint vocari, Rabbi, sed ad hoc tendant, ut portare possint peccata populi, et a subditis suis avertere iram Dei. Bene ergo cum hoc evangelio positum est in offerenda exemplum Mosi, qui sic sedit in cathedra magisterii, ut per nimiam humilitatem posset intervenire pro subditis, imo et tenere Deum dicentem: *«Dimitte me, ut irascatur furor meus contra eos (Exod. xxxii).»* Fecerant enim vitulum, quando sicut in versu offerendæ canimus, *Videns Moses, procidens adoravit, dicens: Obsecro, Domine, dimitte peccata populi tui, et dixit ad eum Dominus: Faciam secundum verbum tuum (ibid.)*. Hæc est fidelitas servi, quem constituit Dominus super familiam suam (*Luc. xii*), quam postulabant ipsi, dicentes in introitu, ut prophetæ tui fideles inveniantur: *Da pacem, inquit, Domine, sustinentibus te (Eccli. xxxvi)*, id est eorum quos nobis commisisti, peccata dimitte. Pax enim Dei, peccatorum remissio est. Ut prophetæ tui fideles inveniamur ut nos fideles servi inveniamur, dum familiæ tuæ non tantum præsumus, sed et utiliter pro illis interveniendo prosumus. Talibus in præsentī lectione epistolæ dicit Apostolus: *Gratias ago Deo meo pro vobis, in gratia Dei, quæ data est vobis, quoniam in omnibus divites facti estis (I Cor. i)*, etc. Ipsi iidem dicunt in graduali: *Fiat pax in virtute tua (Psal. cxxi)*, id est remissio peccatorum in Spiritu sancto tuo. Ipsi nihilominus in communionē dicitur: *Tollite hostias, et introite in atria ejus (Psal. xcixv)*, videlicet quia vestrum officium est: ut pro subditis interveniatis, exemplo Mosi, in conspectu Domini stantes in contractione cordis (*Psal. cv*).

CAPUT XIX.

Dominica decima nona post Pentecosten.

In evangelio Dominicæ nonæ decimæ ait Dominus

paralytico : *Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua* (*Matth. ix*). Et his qui audierant cogitantibus mala in cordibus suis, et dicentibus : *Blasphemat, etc. ; ut sciatis, inquit, quia Filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata, tunc ait paralytico : Surge, tolle lectum tuum, et vade in domum tuam* (*ibid.*). Per hunc autem paralyticum significatur homo dissolutus et ab omni bono opere remissus qui cum a Domino curatur, et juxta præeuntem epistolam renovatur spiritu mentis suæ, complet apostolicum præceptum, quod in eadem epistola sequitur : *Qui furabatur, jam non furetur, magis autem operetur manibus suis, ut habeat unde tribuat necessitatem patienti* (*Ephes. iv*). Nam quandiu paralyti erat dissolutus, nihil boni operabatur, imo labores operantium furabatur. Qualiter ergo prælati vel rectores animarum salutem procurare debeant subditorum, sicut in præcedenti officio dictum est, hoc sequens exprimit officium. Nam ipsorum est offerre paralyticum in lecto jacentem, id est orare pro his quorum peccata animas in mala conscientia a bono opere torpentes detinent, et ita pro eis intervenire, ut videns Dominus fidem illorum, dicat : *Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua* (*Matth. ix*). In introitu, dum dicit Dominus : *Salus populi ego sum*; hoc idem nobis de seipso testatur quod et in evangelio jam dicto, murmurantibus Pharisæis, curatione paralytici comprobatur, videlicet quia potestatem haberet in terra dimittendi peccata. In gradu-
 C
 ali vero jam curatus idem paralyticus, jamque laborans operando quod bonum est manibus suis, quæ prius dissolutæ fuerant, dicit : *Elevatio manuum mearum* (*Psal. cxl*). Et hoc experimento virtutis confortatus in fide, et fidens in remissione peccatorum consequenda, dicit in offertorio : *Si ambulavero in medio tribulationis* (*Psal. xxii*), etc. Itemque roborans genua, dissoluta quondam, dicit in communione : *Tu mandasti mandata tua custodiri nimis. Utinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas justificationes tuas !* (*Psal. cxviii*.)

CAPUT XX.

Dominica vicesima post Pentecosten.

Officium Dominicæ vicesimæ partim ex vocibus constat eorum qui ad nuptias intraverunt, partim ex vocibus Patrum gementium pro illis qui ad nuptias easdem vocati, quas fecit rex filio suo, non solum venire noluerunt, sed et illos, qui a se missi sunt, servos tenuerunt, et contumeliis affectos occiderunt (*Matth. xxii*). Hoc enim priores fecisse Judæos notum est, qui missos ad se prophetas et sapientes persecuti sunt, et apostolos Christi contumeliis affecerunt. Hos igitur homicidas juste perdendos, et civitatem illorum subvertendam prophetæ præviderunt, quorum illa vox est, quæ in introitu ex verbis Danielis decantatur : *Omnia quæ fecisti nobis, Domine, in vero judicio fecisti* (*Dan. v*), etc. Item in offerenda : *Super flumina Babylonis illic sedimus et flevimus* (*Psal. cxxxvi*). In hac enim seu in versibus ejus hoc deplorant quod ad salices Babylonis organa

A sua suspenderunt, id est propter infructuosos et steriles auditores, prædicantium voces conticuerunt; propter eos, inquam, qui vocati ad nuptias, ut dictum est, venire noluerunt, quia non fuerunt digni. In lectione vero epistolæ eos qui de exitibus viarum congregati sunt, ut implerentur nuptiæ discumbentium, Paulus apostolus opportune commonet, dicendo : *Videte, quomodo caute ambuletis, non quasi insipientes, sed ut sapientes* (*Ephes. v*), etc., hoc videlicet intendens, ne inebriatus vino, in quo est luxuria, inveniatur quis absque veste nuptiali, cum rex ad videndos discumbentes intraverit; sed econtra impleamini **146** *Spiritu sancto, loquentes vobismetipsis in psalmis et hymnis et canticis spiritualibus* (*ibid.*), quæ veræ harum sunt epulæ nuptiarum, de quibus in sequenti gradu-
 B
 ali gratias agentes dicimus : *Oculi omnium in te sperant, Domine* (*Psal. cxliv*), etc., vel quas in communione postulans quis nostrum dicit : *Memento verbi tui servo tuo, Domine* (*Psal. cxviii*).

CAPUT XXI.

De Dominica vicesima prima post Pentecos.en.

Officium dominicæ vicesimæ primæ voces continet hominis, in conflictu virtutum vitiorumque positi, qui interdum, cum cœperit sanctis florere virtutibus, et juxta benedictionem hominis timentis Deum uxor illius, videlicet domus Dei, cui forte præsidet, sicut vitis abundans excreverit in lateribus domus suæ, id est in amplitudine sanctæ Ecclesiæ, et filii ejus, sicut novellæ olivarum in circuitu mensæ suæ (*Psal. cxxvii*), cum, inquam, ita profecerit, repente tentator diabolus occulta Dei dispensatione permis-
 C
 sus, domum, id est conscientiæ ejus statum concutiens evertit, et filios ejus, id est, virtutes animi, turbata in cognitione conscientia, pene conterit. Hoc luce clarius ex offerenda comprobatur : *Vir erat in terra, nomine Job* (*Job. i*). Moraliter enim in ejusmodi homine aguntur ea, quæ in tentatione hujus beati Job historialiter acta memorantur. Hujus ergo nobilis et præliatoris animi concussionem, vel periculum significat in Evangelio febris quæ pene exstinxerat reguli filium (*Joan. iv*). Præcurrens autem epistola confortat eum circumventum tentationibus, et consolatur, ne abundantiori tristitia absorbeatur (*II Cor. ii*), dicendo : *Confortamini in Domino, et in potentia virtutis ejus. Non enim est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem* (*Ephes. vi*), etc. Introitus autem. *In voluntate tua Domine* (*Psal. lxxii*), etc., vox est ejusdem militis, humili conscientia cum beato Job in terram corruentis, id est terram se esse cognoscentis, ac dicentis : *« Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est, sit nomen Domini benedictum* (*Job. i*). » Post quam confessionem petit circumfusum e tentatione effugium, dicens in gradu-
 D
 ali : *Domine, refugium factus es nobis* (*Psal. lxxxix*). Et in communione : *In salutari tuo anima mea, et in verbum tuum speravit* (*Psal. cxviii*).

CAPUT XXII.

De Dominica vicesima secunda post Pentecosten.

In officio, Dominicæ vicesimæ secundæ dicimus ad introitum: *Si iniquitates observaveris, Domine, Domine, quis sustinebit?* (Psal. cxxix.) Nimirum in persona servi illius, de quo Evangelium narrat, semetipsum quisque nostrum humiliter recognoscit, qui decem millia talenta suo debebat regi, proci-densque rogabat, dicens: *Patientiam habe in me, et omnia reddam tibi* (Matth. xviii). Itaque magnitudi-nem debiti, id est peccati sui quisque nostrum perpendens dicit: *Si iniquitates observaveris, Domi-ne, etc.* Ut autem laxationem quisque nostrum ob-tineat, agendum est, quod dicit Paulus in præeunte Epistola: *Et hoc oro, ut charitas vestra magis ac magis abundet in scientia, et in omni sensu* (Phil. i), etc., subauditur enim, ut remittatis unusquisque fratri suo de cordibus vestris (Matth. xviii). Ubi vero charitas hæc abundat, sicut jam dictum est, recte congratulatio illa depromitur, secundum quam in graduali dicimus: *Ecce quam bonum et quam ju-cundum habitare fratres in unum* (Psal. cxxxii). Et si quæras, quantum vel quale bonum sit unitas, id est charitas fratrum cohabitantium, sequitur in versiculo: *Sicut unguentum in capite* (ibid.), etc., id est sicut remissio peccatorum effusa per Spiritum sanctum, quæ de capite nostro, scilicet Christo de-scendit ad barbam Aaron, id est in fortes, et perfe-ctos Christi apostolos, et ab illis usque ad nos. Tunc enim cohabitatio fratrum est, sicut illud unguentum, cum donamus invicem, si quid habemus adversus alterutrum (Matth. xviii), fratres et conservi, sicut evangelicus rex Christus donavit nobis. Mandavit namque benedictionem (Psal. cxxxii), id est eandem remissionis charitatem, ut donemus invicem, et vitam usque in sæculum, subaudis forte promisit hujus charitatis præmiun. In offerenda vero: *Re-cordare mei, Domine* (Esther. xiv), quæ sumpta est de oratione Esther, commovemur summopere cu-randum esse et orandum, ut placeant verba nostra in conspectu principis, scilicet ejusdem regis magni, qui posuit rationem cum servis suis, verba, inquam, nostra dicentium: « Dimitte nobis debita nostra (Matth. vi). » Non enim placebunt hæc verba nostra in conspectu principis, cum ille rationem posuerit, si non dimittimus et nos debitoribus nostris. Quod autem canimus in communionem ex auctoritate Evan-gelii: *Dico vobis, gaudium est angelis Dei super uno peccatore pœnitentiam agente* (Luc. xv), de illo sentiendum debitore, qui sic pœnitet, et sic sibi postu-lat dimitti, ut primum dimittat ipse conservis suis.

CAPUT XXIII.

De Dominica vicesima tertia post Pentecosten.

In tantum sacrosancta Ecclesia, juxta edictum Apo-stoli, obsecrationes, postulationes gratiarum actiones (I Tim. ii), pro omnibus agit, ut pro futura quoque filio-rum Israel salute gratias agat, quos suo quandoque corpori uniendos fore cognoscit. Nam quia in fine mun-di reliquæ illorum salvæ fient (Rom. iii), in hoc ulti-

PATROL. CLXX.

A mo anni officio gratulatur de illis, utpote futuris membris suis. Dicit ergo in introitu annuntians ju-giter quod Prophetatum est de illis: *Dicit Dominus: Ego cogito cogitationes pacis, et non afflictionis* (Jer. xxix). Pacis enim cogitationes cogitat, et non affli-ctionis, qui convivium gratiæ suæ facturum se re-promittit cum illis secundum carnem fratribus suis, sicut in patriarcha Joseph præfiguratum est. Nam sicut ad illum in tota terra Ægypti dominantem venerunt, qui eum vendiderant fratres sui, fame compulsi, et ab eo recogniti atque recepti sunt, et ipse cum illis celebravit convivium (Gen. xli), sic ad ipsum Dominum nostrum, toti mundo principantem, et Ægyptios, id est gentiles, qui in peccatorum tenebris fuerant, pane vitæ copiosius valentem, revertentur reliquæ filiorum Israel, et ab eo recipientur in gratiam, quem negaverunt et oc-ciderunt, et tunc mensam suam communicabit eis, et inebriabitur Joseph iste cum fratribus suis. Hujus mensæ gratiam signat illud evangelium in officio Dominicæ, quo ipse narratur de quinque panibus saturasse quinque millia hominum (Joan. vi). Tunc enim quinque libros Mosi aperiet Judæis, quos nunc velut integros panes portat puer, scilicet idem populus sensu puerili, edentque, et saturabuntur etiam ipsi, et laudabunt Dominum requirentes eum (Psal. xxi). Tunc implebitur illud Hieremiæ vaticini-um, quod hoc evangelio recte præmittitur: *Ecce venient dies, dicit Dominus, et non dicent ul-tra. 147 Vivit Dominus, qui eduxit filios Israel de terra Ægypti: sed vivit Dominus, qui eduxit et adduxit semen domus Israel de terra aquilonis et de cunctis terris; ad quas ejeceram eos illuc, et habitabunt in terra sua.* Soluti ergo illi, qua nunc tenentur, capti-vitate animarum, clamabunt alta devotione gratia-rum actionem, quam sequens innuit graduale: *Libe-rasti nos, Domine, ex affligentibus nos* (Psal. xliii), etc. Supplicatio quoque qua dicimus in offerenda: *De profundis clamavi ad te, Domine* (Psal. cxxix), eidem rei vel tempori manifeste congruit. Dicent enim ad hunc magnum Joseph, fratres sui in illa die: « Obsecramus ut obliviscaris sceleris fratrum tuorum (Gen. l). » Communio quoque: *Amen dico vobis, quidquid orantes petitis* (Marc. xi), etc.: re-sponsio est ejusdem Joseph, dicentis: « Nolite timere. Vos cogitatis de re malum, et Deus vertit illud in bonum, ut exaltaret me, sicut in præsentiarum cer-nitis, et salvos faceret multos populos. Nolite me-tuere, ego pascam vos et parvulos vestros (Gen. l). »

CAPUT XXIV

Item de nocturnis lectionibus per æstatem.

Nocturnæ lectiones tota æstate sua varietate suo-que ordine seriem designant temporum, vel profe-ctum sanctæ Ecclesiæ. Primum namque historia Re-gum, quæ statim post Pentecosten ponitur, primis duobus libris mystice assimilatur primis Christianitatis temporibus, quando, paulatim crescente fide Christi, vetus idololatria decidit. Nam, sicut regnanti Sauli,

quem populus appetierat contra voluntatem Dei (*I Reg. x*), supervenit electio David (*I Reg. xvi*), quem Dominus secundum cor suum invenisse dicit, tandemque totum regnum a domo Saulis eversum, eidem David se subdidit (*II Reg. v*), sic dæmonum cultui supervenit in mundum cultus Dei, statim post adventum Spiritus sancti, tandemque Christiana fides per bella martyrum victrix, sedit in throno Romani imperii, totusque deinceps mundus manu forti, Christo se subdidit. Duobus sequentibus libris, in quibus regnum divisum est a domo David, ex quo Hieroboam regni scissuras [sicut illi per manum Achiz Sylonitis significatum est] invasit, et contempto templo Domini duos vitulos fecit (*III Reg. xii*), illa significabantur tempora, quibus Ecclesiam hæreticorum insania scidit, et contempto altari Christi, rejecto cultu veritatis, falsitatum suarum simulacra diversa fabricavit. Sequuntur deinde libri sapientissimi Salomonis, videlicet, sicut post pugnas hæreticorum claruerunt in Ecclesia ingenia doctorum, qui excitati contentionibus illorum, non dormitantes, sapientiæ et scientiæ studuerunt, et disputaverunt quodammodo, et ipsi, sicut de Salomone legitur; « Super lignis a cedro quæ est in Libano, usque ad hyssopum qui egreditur de pariete (*III Reg. iv*), » id est nihil omnino de sacra Scriptura, nec parvum, nec magnum aliquod verbum ab allegoria vel aliqua utili moralitate vacare passi sunt. Deinde nihilominus congrue sequitur liber Job, quia videlicet, maxime in pace Ecclesiæ non desunt illæ tentationes viris ad virtutem tendentibus, quæ in omnibus percussionebus, vel consolationibus ejusdem sancti Job, auctore beato Gregorio, moraliter figurantur. Tunc enim urgent interius tentationes spiritualium vitiorum, quorum quanto occultior pugna, tanto difficilior victoria.

CAPUT XXV.

Item de nocturnis lectionibus a mense Septembri.

Abhinc jam mense Septembri, quatuor imponuntur libri, videlicet, Tobias, Judith, Hester et Esdras. Quorum consideratio quam congrue quatuor cardinales virtutes, prudentiam scilicet, fortitudinem, temperantiam et justitiam exprimat, palam est. Tobias quippe in figura prudentiæ non inconvenienter accipitur, qui cæcatis oculis exterioribus, videnti filio mandata vivendi largitur, ut illud Salomonis impleatur: « Sapientis oculi in capite ejus (*Eccle. ii*). » Per caput enim mentis industria, per oculos vero intelligitur providentia, quæ idem est quod prudentia. Bene ergo prudentiæ titulo præfulget, qui menti illius munimen providet, cujus ducatu ipse foris eget. Judith vero fortitudinis speciem in hoc nimirum præten dit, quod formidantibus viris bellicosus, immanissimo tyranno pro liberatione patriæ se opposuit, et principem militiæ femina inermis Dei adjutorio superavit. Fortitudo enim ejus a Deo fuit, sicut ipsa in oratione dicit: « Et nunc, Domine, subveni mihi viduæ, ut quod per te posse credidi

A perficiam (*Judith. xiii*). In quo quam vere fortis fuerit, caput Holofernis, ebrietate sopiti, amputatura ipsius pugione, ostendit dicens: « Conforta me, Deus meus, in hac hora. Et præcidit caput ejus (*ibid.*). » Verum hæc duo volumina apud Hebræos non sunt in cænone, sed Nicænæ synodi auctoritate ad instructionem venerunt sanctæ Ecclesiæ.

Hester autem pro temperantia ponitur, quæ repudiata ob arrogantiam Vasthi regina, in regnum subrogatur. Nam ipsius temperantiæ hoc indicium est speciale, quod leonem illum, de quo ipsa ad Dominum dicit: « Et da mihi gratiam in conspectu leonis (*Esther. xiv*), » id est, Assueri regis, in mansuetudinem convertit, ejusque edictum ex instinctu Aman intemperantissime superbientis, et genus Judæorum perdere cupientis, in consolationem suæ stirpis transtulit.

Esdras autem, qui his adjungitur, privilegium justitiæ in verbis et factis habere demonstratur. Nam sicut justitia restituit quod injustitia destruxit, sic iste dirutum propter peccata populi templum cum civitate restauravit. Idem quoque sicut in duo volumina divisus unitur (nam Neæmias ei in eodem copulatur), sic justitiæ duo præcepta sibi conveniunt, scilicet: « Quæ vultis ut faciant vobis homines, eadem facite illis (*Matth. vii*), » et: « Quod tibi non vis fieri, alii ne feceris (*Tob. iv*). » Hi itaque quatuor libri, prædictis virtutibus insigniti, recte librum Job, qui afflictiones sanctæ Ecclesiæ beato Gregorio teste, exprimit, sequuntur, quia post tentationes valide superatas gloria virtutum electis datur.

Sed quia quoad in hoc mundo a Domino peregrinamur (*I Cor. v*), inter virtutes vitiorum bella patimur, vestigio Machabæorum libri leguntur, in quibus magnus ille hostis Antiochus contra jure sacrificium prævalere refertur, Deique martyres persequitur (*II Mach. iv*). Qui tamen Judæ et fratrum ejus labore vincitur, quia confessione operum malorum cum exercitio operum bonorum aliquando Deo donante superatur.

Post prophetarum libri usque in adventum Domini concrepant, qui modo terrorem districti Judicis, modo blandimenta pii Conditoris prædicant. Ex his Ezechiel, qui interpretatur *fortitudo Dei*, et Daniel, qui sonat *judicium Dei*, majores et primi sunt, quia spes quæ ex fortitudine **148** divini auxilii et metus, qui est ex judicio Dei, mentem æqualiter docent præsentibus uti, ne aut Deo desperans deficiat, aut in se præsumens corruat. De reliquis duodecim prophetis, in unum volumen coarctatis, loqui supersedemus, quia a sanctis Patribus de his copiose disputatum scimus. Ideo autem usque adventum Domini leguntur, ut inter tenebras et conflictus hujus sæculi, usque ad reditum Christi, Scripturæ nos illuminent et consolentur. *Per eundem Dominum nostrum Jesum Christum, qui cum Patre et Spiritu sancto vivit et regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen.*

Post libros de divinis officiis in editione Michaelis Pleunich, Venetiis anno 1731 excusa, quam sequimur, legitur Apologia domni Gerberonii adversus oppugnatorem doctrinæ Ruperti Opportuniorem in nostra editione locum obtinet inter Prolegomena tomi primi Operum Ruperti. (EDITOR PATROLOGIÆ.)

R. D. D. RUPERTI

ABBATIS TUITIENSIS

DE INCENDIO OPPIDI TUITII

SUA ÆTATE VISO

LIBER AUREUS.

149-225 CAPUT PRIMUM.

Ecce quomodo criminator Satan nostram quoque consideravit, ut peccatorum negligentiam, ne dicam, ut sancti Job innocentiam, dum suo more circuit terram inquietus, et perambulat eam (*Job. 1*). Scitis hæc, fratres dilectissimi, qui una mecum in hoc monasterio Tuitiensi Domino deservientes, iram simul et misericordiam ejus in medio flammaram mirabiliter estis experti quemadmodum propheta dixit ei: *Cum iratus fueris, misericordiam recordaberis (Habac. III)*. Scitis, inquam, vel scire debetis, quia nisi clemens ipse male petenti potestatem denegasset, nisi parcere jussisset, hodie quoque nostri amici videntes plagam nostram timerent, et, secundum similitudinem amicorum beati Job, nonnulli de nobis male judicarent (*Job. XIII*). Non solum autem inhibitus est, ne totam, ut cœperat, amburendo pellem nostram auferret, verum etiam sicut de illo dicit Dominus ad eundem Job: *Nunquid seriet tecum pactum, et habebis eum servum sempiternum? (Job XL)* Et sicut Apostolus ait: *Scimus quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum (Rom. VIII)*, ita accidit et nunc. Rem ipsam, ut gesta est, enarrare libet, hac intentione ut sciant nostri quoque posteri, et nulla temporum vetustas abolere possit de cordibus nostris memoriam glorificationis, qua glorificatum est in tanto incendio sacramentum corporis Dominici, sicut viderunt oculi nostri, et liberationis, qua liberatum est a pressura flammæ templum hoc, in quo invocavimus nomen Domini, taliter ut a multis visa sit præsentia divinæ protectionis, videlicet quasi species hominis pulcherrimi desuper incumbens, et circumfluentium flammaram impetum manu objecta repellentis. Cum hæc diligentius scriptis enarravero, hæc mihi merces a Domino sit, ut non me arguat ingratitude, quemadmodum redarguit illos, de quibus ait: *Nonne decem mundati sunt, et novem ubi sunt? (Luc. XVII)*. Similiter namque et nos redargui conveniret, nisi et cor, et os nostrum præsentarem in gratiarum actione, verbi gratia, ut

A diceret ipse: Nonne istis manifesta Dei virtute de tanto incendio reservatum et sanctum et vivificum sacramentum, quo sine dubio emundatur lepra peccatorum, et gratiarum actiones ubi sunt? Res igitur taliter acta est.

CAPUT II.

Anno præsentis, qui est ab Incarnatione Domini millesimus centesimus vicesimus octavus, octavo Kalendas Septembris, prima vigilia noctis, subito exortus ignis mediam vici plateam corripuit, qui, vento agente concitatus, in brevi ultra modum invaluit. Erat autem siccitas nimia nimiumque diutina, et undique circa domos horrea collectis nuperrime et comportatis frugibus copiose referta. Repente ergo conflatum sine mora crevit incendium, quo non solum Rhenus liquidus resplenduit, et vicina Colonia reluxit, verum etiam regio hæc omnis, et tota fere provincia lucem undique tristem et horribilem suspexit. Denique per stadia ferme ducenta, et eo amplius ignis aruit, Rhenique adhuc ignorantibus cælum ardere visum est. Quid animi vobis pariter ac mihi tunc erat, fratres charissimi, cum per turres et interturia videritis appropinquantes atque imminentes insanos exercitus flammaram, assilientes atque irruentes phalanges grandium scintillarum? Turres enim circumstantes odiosas nobis nira velocitate victrix flamma comprehendit, et nostras quoque domos sive officinas usque ad ipsum claustrum cœnobialis aditum uno impetu pervolavit; totumque istud castellum (mirum dictu!) quasi unum effecit caminum, ita ut de proxima civitate prospectantibus millibus hominum videretur id, quod verum erat, totum hoc monasterium flammis esse circumdatum atque coopertum. Causam post hæc dicam cur turres jam dictas odiosas nobis fuisse vel esse **226** dixerim. Quid ergo tunc erat animi? Nonne horruit visus? Nonne expavit auditus? Nonne corda tremuerunt et omnes corporis sensus stupendo aufugerunt? Me ipsum perpendo, memetipsum recolens qualis in illa tentatione inventus fuerim, magis re-